Kemalüddin Abdürrezzak-ül Kâşâniyyüs Semerkandî

TE'VİLÂT-I KÂŞÂNİYYE

Cilt III.

Tercüme :
Ali Rıza DOKSANYEDİ

Yayına Hazırlayan :
M. Vehbi GÜLOĞLU

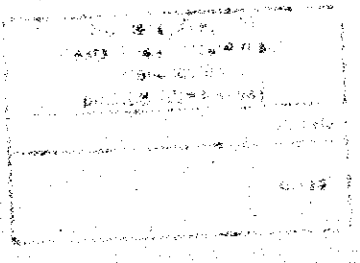

SUNUŞ

Muhterem merhum Ali Rıza Doksanyedi Efendi'nin gayreti ile yüce milletimize kazandırılan bu muazzam eser tevhid vadisinde Nübüvvetin Velâyetinin Sırrının Neş'esini takdim hususunda yazılan eserlerin en kıymetlilerindendir.

İnsanın bir bedeni, bir nefsi, bir sırrı, bir ruhu ve ruhunun ruhu yani Ruh-ül Kuds'u olduğunu ve hakayıkı ilâhiyenin nurları ile nurlanmanın, bu nefis, kalb ve ruh mertebelerinde kemalâtı insanînin tahsili ile mümkün olabileceğini, Kur'an ve Furkan'ın hakikat manâlarını ve mükemmil ekmel insan Fahri Alem Nebiyyi Zişan Hazreti Muhammed Sallahü Aleyhi ve Sellem Efendimizin hakikatlerinin ne olduğunu, Kur'an'ın ayetlerinden ilhamı zatî ile zevk ettiği beyyinelerle açıklamıştır.

Bu eser te'vili Kur'anîdir. Bunu ancak enbiya ve ilimde rüsuh sahibi olan kümmelini evliyaullah yapabileceğini Habibi Kibriya sevgili Efendimiz buyurmuşlardır. Bu sebepten eseri her okuyuşta insana ayrı ve nice zevkler, ihsan olunduğuna şahit olunur.

Eseri yeni Türkçe yazıya çevirmeye ömrü kifayet etmeyen Ali Rıza Doksanyedi Beyefendi'yi burda şükranla anarken ruhunun şad-ü handan olmasını Zat-ı Bari'den niyaz eder, yeni yazıya çevirme hizmetini bu abd-i fakire nasib ettiği için Cenab-ı Mevlâ'ya sonsuz şükranlarımı arzederim.

Bu eserin kütüphane raflarından bulunup meydana çıkarılmasında büyük hizmet ve himmetleri olan Ali Rıza Efendi'nin kıymetli torunu Prof. Dr. Gündüz Ökçün Beyefendi'ye ve Yük. Müh. Özkaya Duman kardaşımıza teşekkürlerimizi sunarım. Eseri kitap haline getirebilmek için maddî katkıda bulunan manâ kardaşlarımıza maddî ve manevî afiyet niyaz eder, yardımlarının indi ilâhide makbul olsını temenni ederim. Mümin ve mümine kardaşlarımızın bu irfanı Muhammedi'den hissemend olabilmelerini Zat-ı Hak'tan istirham ederim.

Muhammed Vehbi Güloğlu
(1987)

Not :Maddî imkânsızlıklar nedeni ile Kur'an ayetleri esas şekilleri ile değil, Türkçe harflerle basılmıştır ve bu şekilde tam doğru olarak okunmaları mümkün olmamaktadır. Bu kitab çalışılırken Kur'an'ın aslî metnini de kullanmak gerekmektedir.

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ

(Gerek hal tercümelerinden ve tarihi kayıtlardan ve gerek bırakmış olduğu eserlerden bir Türk alimi, derin bir felsefe sahibi, yüksek bir mutasavvıf olduğu anlaşılan ve Semerkand'da doğarak (KÂŞÂN) şehrinde yaşamakla (Kâşânî) diye iştihar etmiş ve hicrî 887 ve milâdî 1467 yılında vefat etmiş olan 'Kemalüddin Abdürrezzak-ül Kâşâniyyüs Semerkandi' nin yazmış olduğu (TE'VİLÂTI KÂŞÂNİYYE) adlı eseri, her ne kadar sonraları bilinemeyen herhangi bir sebep ve saikle (MUHYİDDİN TEFSİRİ) ünvanı ile Mısırda basılmış ve yayınlanmış ise de, yapılan araştırmalar ve incelemeler sonunda bütün islâm müelliflerinin eserlerinde istiçhaden ve naklen aldıkları aynı kelam ve ibareleri Kâşâniye nisbet edegelmekle ve bu hususda sözlerine doğruluk ve güven olunacak asrımız bilginler ve ariflerinin sözlü bildiri ve ifadeleriyle bu eserin Muhyiddin'e ait olmayıp, Kemalüddin Abdürrezzak KÂŞÂNİ'ye aid olduğu kesinleşmiştir.)

Muhyiddin'in vefat tarihi 627, Kâşâni'nin vefat tarihi 887 olduğuna göre Kâşâni, Muhyiddin'den iki buçuk asır sonra gelmiş ve yaşamış olmakla beraber fikir ve meslekte, zevk ve meşrebde Muhyiddin'in izini takib etmiş ve Tevhid ilminde aynı hakikat yolunda yürümüştür. Bu itibarla, yani ulaştıkları amacın birliği yönünden eserin Muhyiddin'e oranla ve (MUHYİDDİN TEFSİRİ) adıyla basılmış olması da ihtimal dışında değildir.

Kitabın dibaçesinde bizzat kendisi tarafından bildirildiği üzere, yazarın bu eserde dini celiyli İslâmın gerçekleri ve manâlarını içinde toplayan, kapsayan (KUR'AN-I KERİM'İN) ahkâm ve zevahirini tamamen kabul ile beraber, Kur'an ayetlerini sırf enfüse tatbik cihetini ele alarak fikri kıyaslarla hallolunamayan gerçeklerini, fehm-i idraki mümkün olmayan bir çok dini konuları, esrar ve inceliklerini, derinliklerini, akla yatar ve normal şekillerle yönlendirmeye, ayetlerin felsefesini apaçık yorumlama ve açıklamaya muvaffak olmuştur. Kur'an'da bahis konusu olup bu günün düşünceleriyle, müsbet ilimleriyle bağdaşması kabil olmayacağı zannolunan itikad konularını, hayal edilen fikirler alanından çıkararak normal akımlarına ve birleştirilmesi yollarına çevirmek ve bu gerçekleri sırf insan vücudunda ve tabiat yüzünde görebilmek suretiyle keşf ve çözerek fikir sahiplerini şek ve kuşkudan kurtarmıştır.

Sırf tevhid mertebeleri ve makamları üzre ve Kur'an ayetlerini afâk ile beraber enfüse (süjeye) uygulamak usulü ile yazılmış olan bu eser, bütün tasavvuf ve hakikat ehlince son derece kabule şayan görülmüş ve pek çok rağbet bulmuştur. Esasen yazarın tasavvufda bunun gibi daha bir çok kıymetli yapıtları da vardır.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki yazar Kâşâni hazretlerinin bu eseri kamu düşüncesine göre yazılmış değildir. Bir çeşit ihtisas kitabıdır. İlkel bilgi ve sırf görünüşlere dayanan yalın düşünce sahipleri bu kitaptan gereken yararları elde edemezler. Bundan ancak tasavvufla ilgilenip o meslek hakkında az çok fikir edinmiş yahut kendisi o kapıya başvurarak nasibini bağlamış veya yüzyılın bilgi ve irfanıyla nurlanmış, dolayısıyla açık tabiat kitabını okuyan, okumak isteyen genç yetenekliler, nurlu zekâlar parlak fikir sahipleri, dolgun dimağlar yararlanabilir. Zaten felsefe de bu gibi uzmanların, bilgili, yüksek düşünceli dimağların yolunda seve seve uğraşdıkları, ve her uğraşmada anlatılması güç zevk ve lezzet duyguları ile duygulandıkları, görülmemiş renklerde çeşitli kokularda çiçeklerle süslenmiş lâhûti (tanrısal) bir bahçe değil midir? Evet felsefe sözü Hikmet seven manasına olan yunanca Filosofi kelimesinden alınmış olmasına göre Hikmet de her şeyin asıl ve hakikatı hakkında elde edilecek tatlı bir bilgi demek olacağına göre felsefe, eşya ve mevcûdatın gerçeklerine aid düşünce ve bilgilerden başka bir şey olamaz.

Şu kadar var ki doğu ve batı felsefeleri arasında gözle görünür bir ayrılık göze çarpmaktadır. Batı felsefesi sırf insan bilgisine, fikrî kıyaslara, aklî muhakemelere, özetle akıl ve fikre dayanarak bulunur ve bilinir. İnsan aklı ise, tabiatın çevresi kapsamı sınırı içinde bulunduğundan sınırlı ve nihayeti olandır. Yalnız dairesi çevresinde bulunan akla uygun işleri düşünüp anlayabilir. Onun ilerisine geçemez. Ve o çenberin dışına çıkamaz. Çıkacak olursa, tıpkı taşıyabileceği yükün iki üç katını yüklenmiş bir hayvan ve yahut kapsamının bir kaç katı doldurulmuş bir vapur gibi dengesini kaybetmeğe, şaşırmaya mahkum olur ve her halde şaşırır ve sapıtır. Mademki tabiat üstüne, metafizik denilen bir uzaya açılıyoruz, akıl ve mantık çevresinden çıkmış sonsuz bir âleme yükselmiş oluyoruz demektir.

Yüksek ve sonsuz olan bu âlemde kanat açmak ise ancak ve ancak ilâhi ve kudsî bir doğrulama ile mümkün olabilir. İşte islâm felsefesi, yine akıl ve mantıkla ilgilenmekle ona dayanmakla beraber ilâhi ve kudsî doğrulama ile aklın me'vasından alınmış bir fel-

sefedir ki bu hiç bir zaman hakikatten şaşmaz, hiç bir tarzda ve yolda yanılmaz. Çok geniştir, kâinatı ve bütün âlemleri kaplamıştır.

Bunun sahipleri, bir yıl ara ile gelseler fikirlerinde felsefelerinde asla birbirine karşı olmazlar, çünkü hak birdir, daima birdir, taaddüt etmez ve zaman değişmesiyle hakikat değişmez. Tasavvuf denilen mesleğin gayesi de bu hakikata ulaşmaktır. Arz olunan bu yüksek islâm felsefesine dayanan ve aynı zamanda bir çok gerçekleri kapsayan, fakat ötedenberi bütün islâm ve Türk bilgin ve düşünürlerinin tuttukları usul ve meslek üzre Arab dilinde yazılmış olan bu kıymetli eseri — zerre kadar tasarruf şöyle dursun — asla bir fikir ve yorum da bulunmaksızın ve hiç bir eserden bir şey katmaksızın, yalnız tercümede esas olan ifadenin kuvvetini, keyfiyetini gözönünde tutarak, gençliğimize bir armağan sunmak emeliyle, amacıyla elden geldiği kadar açık ve sade bir dil ile türkçemize çevirmeğe uğraştım. Yalnız Necran Nasrani'leriyle ceryan etmiş olan olayı, mubahele meselesini, Nehcivanlı Nimetullah merhumun tefsirinden alıp itizar (özür) beyanıyla derceyledim.

Ümidim şudur ki yüzyılın ilimleri ile yetiştirilmiş gençlerimizin olgun ve nurlu zekâları bu eserdeki hakikatları bizden kat kat fazla anlayacaklar, ufak bir işareti çok genişleterek hakikatın en yüksek uçlarına yükselterek gelecek kuşak için yüksek metodlar hazırlayacaklardır. Gençlerimize bu yolda büyük başarılar bağışlamasını ulu Tanrı'dan niyaz ederken, dilimize, irfan sahamıza olan borcumun ödevi için vaki olan bu değersiz hizmette görülecek kusurlarımı okuyucuların müsamaha görüşleriyle örtmesini dilerim.

Tevfik Allah'dandır.

Sabık Eskişehir Merkez Vaizi ve
Ankaralı Arabacı İsmail Efendi'nin
Veledi Manevisi Ali Rıza Doksanyedi

1935

DİBAÇE

(Kemâluddin Abdürrezzak-ül Kâşâniyyüs Semerkandî'nin Önsözü)

Umumen hamd-ü senalar, nazmı kelâmını hüsnü sıfatına ve sıfatı ayniyesini nur-u zatına mazhar kılan Zât-ı Ecell-ü Âlâ'ya mahsusdur ki, asfiya ve evliyasının sem-i kulûbunu ve fehm-i şuurunu hakayık-ı kelâmiyesini işitmek ve ulum-u yakiniyeye muttali olmak için saf ve sırlarını muhabbet nurlarının işrakı ile tenvir ve taltif, ruhlarını fenayı tam ile cemal-i vechini müşahedeye teşvik ettikten sonra evliya ve asfiya-yı kiramına kelâm-ı celilini ilka ederek rahat-ı daireye isal ve kurb-u hakikiye mazhar kılmakla kendilerini nezd-i ilahisinde halis ve muhasib-i feyz ü necat eyledi.

Zahir manâları ile nefisleri tezkiye eden, temizleyen kelâmı ilâhinin zahiri akan bir su gibi, batın hakikatleri ile susamış kalbleri teskin eden, kandıran batını dalgalanmış bir deniz gibi oldu. Evliya, esrar incilerini çıkarmak için bu denize dalmak istediklerinde suları kendileri üzerinden taşıp tuğyan etmekle dalgalarına gark oldular. Lâkin vadi-i fehimlerinde, cedavil-i akıllarında kelâm-ı ilâhinin feyzinden seyelan eden nehirler kenarlarında yeşil çimenli, yeşil bahçeleri bitirdi. Sahil-i nutuklarına parlak cevherler ve inciler çıkardı. Bu fezy ve imdadın karşısında hudutlarına vakıf olan kalbleri, saymaktan aciz kaldığı mücevheratla koyun ve koltuklarını doldurmağa, nefisleri buldukları nimetlere şükr edici olarak envar-ı ilâhiye yemişlerini toplamağa başladılar. Sırları, ayat-ı celileden muttali oldukları sıfat-ı ilâhiyenin hüsnünü görerek hayran ve sıfatın hin-i tecelliyatında mütelâşi olup dehşet içinde kaldılar. Hattâ ruhları, sıfat mertebelerinden terakki ile sıfat arkasında ilerisinde vech-i Bâki hüsn-ü cemalini müşahede ettiğinde bu şuhud ile Vahid-i Kahhar'ın başkasından vücudun nehyine hükmederek Vahid-i Kahhar olan Zat-ı Uluhiyeti tekmil noksanlardan tenzih ettiler.

İmdi kullarına sıfatıyla kelâmında tecelli eyleyen Zat-ı ilâhi noksanlardan münezzehdir.

Salât ve selâmların en mükemmeli de kelâm-ı ilâhinin mevrud ve masdarı kılınan ve kelâm-ı celil-i ilâhi ile intak olunan şecere-i Mübarekeye ve ilm-i şerifinin ve kitab-ı azizinin mahzeni olan Âl ve eshabı üzerine olucudur.

(Hamdü senadan sonra müellif kuddise sırrahû hazretleri buyuruyorlar ki:)

Ben uzun zaman Kur'an'ı tilâvete ve kuvvetli bir iman ile manâsını tefekküre devam eyledim. Bununla beraber sadrım zıyk ve fuadım muztarib idi, kalbim münşerih olmuyordu. Fakat Rab'bim beni tilâveti Kur'an'dan ayırmadı.

Nihayet Kur'an'ın okumasına ülfet ve ünsiyet ederek halavetini tatmaya başladım. Derhal nefsim neşatlandı, sadrım açıldı, kalbim genişledi, sırrım vüs'at peyda etti. Vakt-ü halim güzelleşdi. Ruhum bu fütühat sebebiyle o derece mesrur oldu ki, güya daima akşam, sabah şarab içiyordu. Her ayetin tahtında lisanımın vasfından âciz kaldığı o kadar manâlar inkişâf ediyordu ki, ne zapt ve ihsasına kudret yetişir ve ne de neşr ve ifşasından sabr edilebilirdi.

O vakit her sâmit ve natıkın salâvatına lâyık olan Nebi-yi Zişan Hazretleri'nin «Kur'an'dan nazil olan her ayetin zahiri ve batını vardır, her harfin bir haddi ve her haddin bir matla'ı vardır.» hadis'i şerifini hatırladım. Bu hadis-i nebevîde zahirin tefsir, batının tevil, haddin fehimlerin nihayet bulduğu manâ, matla'ın o manâdan yükselmekle Hak'kın şuhuduna ıtla' olunan makam olduğunu anladım. Hakikaten, «Allah Tealâ kullarına kelâmında tecelli etmişdir. Lâkin sizler görmezsiniz» buyurduğu Cafer-i Sadık Aleyhisselâm'dan nakl olunmuş, kezâ İmam-ı müşârün-ileyh namazda iken bayılıp düştüğü keyfiyetinden sorulunca «Tekrar, tekrar okumağa devam ettim, hattâ ayeti mütekellim olan Zat'tan işittim.» dediği rivayet olunur.

İşte bu sebeple kelâm-ı ilâhinin ahkâm ve zevahire taalluk eden cihetinin zata hududu tayin edilmiş, «Kur'an'ı kendi rey'i ile tefsir eden küfr etti» denilmiş olduğundan bu cihetten sarfı nazar ile yalnız butûn ve hakayıktan bana arız ve varid olan esrarı kayd eylemeyi muvafık gördüm. Çünkü tevil, salik ve müstemi' olanların süluk mertebelerindeki derecelerinin tefavütü ve hallerinin ihtilâfı sebebiyle daima değişebileceğinden ne hali üzere ibka ve ne de büsbütün terk olunabilir. Salik ne zaman makamından terakki etse kendisine yeni bir fehim açılır, ve müheyya olan lâtif bir manâya muttali olur. Binaenaleyh tefsir dairesinde dolaşmıyarak ve mütâlaât deryasının tahriri müsait olmayan derinliklerine dalmayarak hatıra doğan hakikatleri karalamağa başladım, ve indimde tevile kabil olmayan veya tevile muhtac bulunmayan ayetleri asla irad etmedim. Yazdığım tevcihlerde nihayete erişdiğimi kat'iyen zan eder

değilim. Zira fehim ve vecihler, benim fehm eylediğimle münhasır olamaz. Allah'ın ilmi benim bilgimde elbette kayd olunamaz.

Zahiri murad olunduğu görülen ayetlerden tevili mümkün olanlarını, fehmin tevile yolu olduğu bilinmek ve bununla benzerlerine istidlâl olunmak için bir parça tevil ettim, çünkü tevilinde taassüften kurtulmak çareleri yoktur. Mürüvvet ünvanı ise tekellüfü terk etmektir. Benden başkasına daha güzel vecihlerde zahir olmak mümkündür.

Tevfik Allah'dandır.

Kemâlüddin Abdürrezzak-ül Kâşâniyyüs Semerkandi
(Kuddise sırrahu)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ... I

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ ... III

DİBAÇE (YAZARIN ÖNSÖZÜ) ... VI

İÇİNDEKİLER ... IX

SEBE' SURESİ ... 1
FATIR SURESİ ... 6
YASİN SURESİ ... 10
SAFFAT SURESİ ... 15
SAD SURESİ ... 21
ZÜMER SURESİ ... 35
MÜ'MİN SURESİ ... 49
FUSSİLET SURESİ ... 56
ŞURA SURESİ ... 65
ZUHRÜF SURESİ ... 73
DUHAN SURESİ ... 81
CASİYE SURESİ ... 89
AHKÂF SURESİ ... 94
MUHAMMED SURESİ ... 102
FETİH SURESİ ... 105
HÜCURAT SURESİ ... 109
KAAF SURESİ ... 114
ZARİYAT SURESİ ... 122
TUR SURESİ ... 126
NECM SURESİ ... 129
KAMER SURESİ ... 134
RAHMAN SURESİ ... 137
VÂKIA SURESİ ... 149
HADİD SURESİ ... 154
MÜCADELE SURESİ ... 161
HAŞIR SURESİ ... 165
MÜMTEHİNE SURESİ ... 171
SÂF SURESİ ... 173
CUMA SURESİ ... 176

MÜNAFİKUN SURESİ 178
TEĞABUN SURESİ 181
TALÂK SURESİ 185
TAHRİM SURESİ 187
MÜLK SURESİ 191
KALEM SURESİ 196
HÂKKA SURESİ 199
MEARİC SURESİ 203
NUH SURESİ 206
CİN SURESİ 210
MÜZEMMİL SURESİ 216
MÜDDESSİR SURESİ 218
KIYAMET SURESİ 222
İNSAN SURESİ 225
MÜRSELAT SURESİ 231
NEBE' SURESİ 234
NAZİAT SURESİ 237
ABESE SURESİ 240
TEKVİR SURESİ 242
İNFİTAR SURESİ 244
MUTAFFİFİN SURESİ 245
İNŞİKAK SURESİ 248
BÜRUC SURESİ 249
TÂRİK SURESİ 253
A'LÂ SURESİ 253
GAŞİYE SURESİ 256
FECR SURESİ 258
BELED SURESİ 260
ŞEMS SURESİ 262
LEYL SURESİ 263
DUHÂ SURESİ 266
İNŞİRAH SURESİ 267
TİYN SURESİ 269
ALÂK SURESİ 270
KADİR SURESİ 273
BEYYİNE SURESİ 274
ZELZELE SURESİ 276
'ADİYAT SURESİ 277
KÂRİ'A SURESİ 278
TEKÂSÜR SURESİ 280
ASR SURESİ 281

HÜMEZE SURESİ 282
FİL SURESİ 284
KUREYŞ SURESİ 285
MA'ÛN SURESİ 286
KEVSER SURESİ 287
KÂFİRÛN SURESİ 288
NASR SURESİ 289
TEBBET SURESİ 290
İHLAS SURESİ 291
FELAK SURESİ 292
NAS SURESİ 293

SEBE' SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Elhamdülillahillezi lehü ma fis semavati vema filârdı)** Semavat ve arzı sıfatı zahiresinin ve kemalatı bahiresinin muzahiri kılması sebebiyle ve suhbu celâliye ile semavat ve arzda zuhuru sebebiyle hamdi mutlak, semavat ve arzdaki eşyanın sahibi olan Allah Teâla Hazretlerine mahsustur. **(Ve le hül hamdü filâhireti)** (Ayet 1) Ervaha kemalâtı batına ve sıfatı cemâliye ile tecellisi sebebiyle ahirette de, - yani dünyada sıfatı rahmaniye ile zâhiren ve ahirette sıfatı râhimiye ile batınen - hamd ona mahsustur. **(Vehüvel hakimül habirü)** (Ayet 1) O Allah Teâla, hikmeti muktezası ile âlemi şahadetin tertibini muhkem kılan hikmet sahibi, letâfeti cihetiyle âlemi gaybın batınlarında ilmi nüfuz eyleyen hayır sahibi zattır.

(Ayet 2) **(Ya'lemu mâ yelicu filarz)** Arzda dahil olan melekûtu arzıye ve kuvayî tabiiyeyi **(Ve mâ yahrücü minhâ)** (Ayet 2) tecrit ile yerden hariç olan nüfusu insaniye ve kemalâtı halkiyeyi bilir. **(Ve mâ yenzülü minessemai)** (Ayet 2) Ve semadan nazil olan maarif ve hakayıkı ruhaniyeyi **(Ve mâ ya'rücü fiha)** (Ayet 2) ve semaya uruc eden amalî saliha ve ahlâkı fazıla heyetlerini bilir. **(Vehüverrahimülgafur)** (Ayet 2) O Allah Teâla kemalatı semaviyeyi nuraniyeyi ifaze ile rahmet edici, heyeti arziyeyi zulmaniyeyi setri ile mağfiret edicidir.

(Ayet 6) **(Ve yerellezîne ûtül'ilmellezî ünzile ileyke min Rabbike hüvelhakka)** Ulemayi muhakkıkîn sana Rabbinden inzal olunan Kur'anın hakikatını ayanen görürler. Mahcubun, arifi ve arifin kelamını bilmesi mümkün değildir. Zira her hangi bir şeyi arif olan kimse o şeyi ancak kendisinde mevcut olan bir mana ile arif olur. İmdi ilimden hazzı ve marifetten nasibi olmayan kimse alîm ve arifi ve onların ilmini bilemez. Çünkü marifet imkânının sebebinden halidir. **(Ve yehdî ilâ sıratıl' azîzilhamîd)** (Ayet 6) Ve Kur'anın müminlere envaî lûtuflarla in'am eder ve mahcublara kahr ve men ile galip ve Allah'a vusul yoluna hidâyet eder olduğunu ayanen görürler. Eğer bu iki sıfatın **(Liyecziyellezine amenu ve amilüssalihatı)** (Ayet 4) kavline tatbiki itibar olunmayıp da **(Ve yerellezine utül ilmellezi)**

(Ayet 6) kavline tatbiki itibar olunsaydı, azizin manası, vasıl olanları ifna ile galip olan kuvvet sahibi, hamîdin manası, vasıl olanlara beka zamanında sıfatıyla in'am eden nimet sahibi olurdu.

(Ayet 10) **(Ve lekad âteyna dâvude minnâ fazlen)** Tahkik, Biz ruh Davud'una ulu rütbe ve tesbih müşahede ve ziyade ibadet ve tefekkür ve kemâlatı ilmiye ve âmeliye ile beraber muhabbete münagat sebebiyle Bizden fazıl verdik **(Ya cıbalü e'vibî maahü)** (Ayet 10) Dedik ki, ey aza dağları, sana emrettiğimiz harekat, sekenat, ef'al, infiâlat ve taatta temrin ve inkiyattan sana mahsus tesbihat ile Davud'la beraber sen de tesbih eyle «**Vettayr)** (Ayet 10) Ve ey kuvayî ruhaniye kuşu, zevatı müfarika ve ervahı mücerrededen istifaze ve istişraklar ve teakkul ve idrak ve zikirlerden tesbihatı kudsiye ile tesbih et, her şey memur olduğuyla tesbih etsin. **(Ve elennalehülhadid)** (Ayet 10) Ve ruh Davud'una tabiatı cismaniyei unsuriye demirini yumuşak kıldık ki :

(Ayet 11) **(Eni'mel sâbiğâtin)** Ey Davud, vera ve takva heyetlerinden gömlekler yap. Çünkü şeytan fesatlarının oklarından ve nefis düşmanlarının devaisi kılıçlarından muhafaza edecek gömlek, takva gömleğidir. **(Vekaddir fisserdi)** (Ayet 11) Ve devaii nefsiyenin tesirini mani olan heyetlerin vusulünde ve amalî müzekkiyenin tergibinde hikmeti ameliye ve sanatı mütegannei akliye ve şeriye ile gömleğin dokumasını, sıkıştır. **(Va'melû salihen)** (Ayet 11) Ve ey ciheti süfliyede cemiyetiyle ciheti ülviyeye Allah için amel ediciler, sizi terakkide hazreti ilâhiyeye esad edecek ve envarı kudsiyeyi kabul için hazırlayacak iyi işler işleyiniz. Bu hitap Ruhu Davudî ile onun alatı olan kuvayî ruhaniye ve nefsaniyeye ve azayı bedeniyeyedir.

(Ayet 12) **(Ve lisüleymanerriyha)** Kalb Süleyman'ına da hevayı nefsaniye rüzgârını verdik. **(Gudüvvüha)** (Ayet 12) Ki ruh nurunun tulûu ve kalp şuaının işrakı sabahında ve gündüzün yüz gösterdiği zamanda o rüzgârın esmesi, ahlâk, fezail, taat ve ibadet ve meadiri saadetine müteallik amalî salihada bir tavır seyridir. **(Ve revahüha şehrün)** (Ayet 12) Ve envarı ruhiyenin sıfatı nefsiyede gurubu ve şuaları parlaklığının zevalî ve nur gündüzünün yüz çevirdiği akşamında da rüzgârın esmesi ekvat, erzak, melahis ve menakih ve nizamın salahına ve bedenin kıvamına taalluk eden şeylerden mesalihi maaşın tertibinde diğer bir tavır seyridir. **(Ve eselnâ lehû aynel-kıtrî)** (Ayet 12) Ve taat ve muamelatta temrin sebebiyle biz kalp Süleyman'ına camit olan tabiatı bedeniye bakır kaynağını erittip akıttık. **(Veminelcinni men ya'melü beyne yedeyhi bi izni Rabbihi)**

(Ayet 12) Rabbinin, cinnileri Süleyman'a teshiri ve işleri onların ellerinde kolaylaştırmasıyla kuvayî vehmiye ve hayaliye cinlerinden kalb Süleyman'ının huzurunda, alemin salahına, memleketlerin imaretine, ibadın refah ve saadetine müteallik takdiratta ve islâhı nefs ve iktisabı uluma müteallik terkibat ve tafzilatta çalışanları teshir ettik. **(Ve men yeziğ minhüm an emrina nüzikhü min azâbissa'ıyr)** (Ayet 12) Ve bunlardan her hangisi tabiatı cinniyesi iktizasıyla zeharifi nefsiye ve lezzatı bedeniyeye meyli sebebiyle emrimizden, sevap ve reyi akliden meyil ve inhiraf eylerse riyazatı kahriye, tıbaî şeytaniyeye muhalif olan devaii akliyei kahriye ateş kamçılarının hizbiyle kuvayî melekutiyenin üzerine tasliti sureti ile ona, saîr azabından tattırırız.

(Ayet 13) **(Ya'melune lehü mâ yeşâü min mehariybe ve temasil)** Kuvayî vehmiye ve hayaliye cinnileri, onun için istediği makamatı şerife mihraplarını ve suveri hendesiye timsallerini yaparlar. **(Ve cifanin kelcevap)** (Ayet 13) Meaniyi suveri hissiye ile hikâye etmek ve hakayıkı suri misallerde göstermek müdrikatı külliye ve varidatı gaybiyeyi, melabisi lafziye ve hayatî cüziyede dercetmek sebebiyle erzakî maneviye ve agdiyei ruhaniye zarflarından her ne kadar levahiki maddiye ve avarisi cismaniye ile dökülürlerse de mevaddî heyûllaniyeden arî oldukları için havuzlar gibi geniş kaplar yaparlar. **(Ve Kudurin rasiyat)** **(Ayet 13)** Ve musip reyler, kavi ve sabit azimler ile müstakim kıyasların terkibi ve ulum ve maarif müvaridinin hazırlaması sebebiyle istidatları hazırlamak sabit ve büyük çömleklerini yaparlardı. **(İ'melû âle davude şükren)** (Ayet 13) Ey ruh Davud'unun âli, size teshir ettiğimiz bu kadar mevcudat ve ifaze ettiğimiz kemalat nimetleri sebebiyle bu nimetlerin memleketi dünyeviyenin tedbirinde ve kemalatı bedeniyenin ıslâhında değil, bende fena ile hukuku ubudiyeti ifa ve bana teveccüh ve sûluk yolunda istimali ile şükrediniz. **(Ve kalîlün min ibadiyeşşekur)** (Ayet 13) Nimetleri halis rizayı ilâhi için Allah'ın taatinde istimal eyleyen şekur, has kullarından olanlar az kimselerdir.

(Ayet 14) **(Felemma kadayna aleyhilmevte madellehüm alâ mevtiû illa dâbbetülardı te'külü minseetehü)** Makamı sırda bende fena ile kalb Süleyman'ına ölümü kaza ettiğimiz vakitte kalbin, ruh makamında fenasına ve hali sırda Hakka teveccühüne başka suretle hidayet bulamadılar. Ancak kalb Süleyman'ının asası olan nefsi hayvaniyeye galip, tabiatı arziye ve kuvayî bedeniyei zaifesinin hareketiyle hidayet buldular. Zira kalbin kuvayî vehmiye ve hayaliye tavırlarının ilerisinde bir tavırda olmasıyla kuvayî vehmiyenin sır

makamına vusulüne ve kalbin sır makamındaki haline vukuf ve şuuruna yol yoktur. Ancak riyazat ile zafı ve bu takdirde kendisinden kalb mededinin inkıtaı dolayısıyla kalbe muttasıl ve kuvayi tabiiye ile makhur olan tabiatı bedeniyenin ittisali rabıtasıyla yol olabilir. Yani kuvayî vehmiye ve hayaliye asaya istila ile ekleyleyen dabbenin haline muttali olamazlar. Zira kalbin urucu zamanında nefsi hayvaniyenin kuvası zayıflayarak sabit olur ve o kuvadan ancak nefsi hayvaniyeye hakim olan kuvayî tabiiye kalır. **(Felemma harre tebeyyenetilcinnü en lev kânû ya'lemunelgaybe ma lebisû filazabilmühîn.)** (Ayet 14) Vakta ki kalb Süleyman'ı saikayı müseviyesinden sukut ve hazreti ilâhiye ile huzur ve iştigalde kuvayî riyazetle amellerde istimalden zuhul edince tebeyyun eyledi ki kuvayî vehmiye ve hayaliye cinleri mükaşifata ittila ile sır makamının gaybını bilir olsalardı muhalifat ve sûlukta meşekkatli amellere icbar ve hukukunu o amellere iktisar ile tabiat ve arzuların mukteziyatında; huzuz ve müradattan men eden riyazatı şakka gadabı mihniyette yani ihanetli gadabında durmazlardı.

(Ayet 15) **(Lekad kâne lisebein fii meskenihim ayetün)** Tahkik, beden medinesi ahalisi için mahalli kararlarında Allah'ın sıfat ve ef'aline delalet eden alâmet vardır. **(Cennetâni an yeminin ve şimalin)** (Ayet 15) O ayet ve alamet sağdan ve soldan iki cennettir ki biri sağlarından - kalb vechiyetinin daha kuvvetli ve daha şereflisi olan berzah cihetinden saffat ve müşahedat cenneti, biri sol cihetlerinden daha hasis ve zayıfı olan sadır ve nefis cihetinden asar ve ef'al cennetidir. **(Külû min rızkı rabbiküm)** (Ayet 15) **(Le'kuluu min fevkehum ve min tahtı ercülühüm)** ayetinde buyurulduğu gibi iki cihetten de Rabbinizin rızkından yiyiniz. **(Veşkurû lehü)** (Ayet 15) Semeratı nimetlerini taatte istimal ve ibadetle Hak'da sûluk ile Hak'ka şükrediniz. **(Beldetün Tayyibetün)** (Ayet 15) Meskeniniz sıhhat ve mizacın itidali ile güzel bir beldedir. **(Ve Rabbün gafurün)** (Ayet 15) Rabbiniz de mağfiret sahibidir. Rezail heyetlerini ve nüfus ve tebaın zulumatını, ef'alî ve sıfatî nuru ile setr eder. Size istidat, esbab ve alat cihetinden temkin ve ikdar, imdat ve envarın ifazesi ile tevfik vardır.

(Ayet 16) **(Fea'redû)** Şükr ile kaim olmaktan ve nimetlerle Allah'a tevessülden belki lezzet ve şehevatta inhimak ve tebayi ve hayat zülûmatında ingımas sebebiyle ulumu nafia ve hakikiyeden ibaret bulunan semeratından ekilden bile iraz ettiler. **(Fe'erselna aleyhim seylelarimi)** (Ayet 16) Biz de onların üzerine tebeyii unsuriye köstebeklerinin kuvayî nefsaniyenin melekesi olan nefis belkıs-

ının yapmış olduğu mizaç seddini oyup delmeleri ile tabiatı heyulaniye seylini irsa eyledik. Arım köstebek demektir. **(Ve beddelnahüm bicenneteyhim cenneteyn)** (Ayet 16) ve cennetlerini eza verici heyetler dikenlerinden, behimi ve seb'i ve şeytanî kötü sıfatlar ılgınlarından iki cennete tebdil eyledik. **(Zevâtey ükülin hamtın)** (Ayet 16) buyurduğu vechile o cennetler tatsız ve acı yemişlidir **(Ve eslin ve şeyin min sidrin kalîl)** (Ayet 16) ve pek az bir sıfatı insaniyesi kalmıştır.

(Ayet 17) **(Zalike cezeynahüm bima keferu)** Bu ikabı, nimetlere küfranı sebebiyle onlara ceza kıldık. **(Ve hel nücazî illelkefûr)** (Ayet 17) Bu ikabla ancak Rahmanın nimetlerini şeytanın taatında istimal eyleyen çok küfredici kimseyi cezalandırırız.

(Ayet 18) **(Ve cealna beynehüm ve beynel kuralleti barekna fihaa)** Ve onlar ile tecelliyatı ef'aliye ve sıfatiye ve esmaiyei zatiye ve müşahedat ve mükaşifat nurlarıyla mübarek kıldığımız hazreti Kalbiye ve hazreti Sırrıye ve hazreti Ruhiye ve hazreti İlahiye karyeleri arasında **(Kuren zahireten)** (Ayet 18) sabır, tevekkül, rıza ve bunlar gibi birbirine görünen derecede yakın bulunan makam ve menziller karyelerini kıldık. **(Ve kadderna fihasseyr)** (Ayet 18) Ve o makam ve menzillerde mürettep olarak seyri ilallah ve seyri fillahî takdir eyledik. Salik terakki ile bir makamdan irtihal ve bir makamda nazil olur. **(Sîru fiha leyâliye ve eyyâmen aminîne)** (Ayet 18) Siz geceleri nefis menzillerinde ve gündüzleri kalb makamlarında yakîn kuvveti ve şer'i mübin yolu üzere nazarı sahih ile kuvveti şeytaniyeden ve galebatı sıfatı nefsaniyeden emin olduğunuz halde gece gündüz yürüyünüz.

(Ayet 19) **(Fekâlû rabbena baid beyne esfârinâ)** Beden medinesinin ahalisi, hazreti Kudsiyeden uzaklaştırıcı olan ciheti süfliyeye teveccüh ve beden kuyularına meyl ve mehalimi tabiiye ve mehaliki şeytaniyede seyirleri ve lisanı halleri ile ey Rabbimiz, bizim seferlerimizin menzilleri arasını uzaklaştır dediler. **(Ve zalemuu enfüsehüm)** (Ayet 19) Ve mübarek karyelerin nurlarından menhus berzahların zülmetleriyle hicaplanmak sebebiyle kendi nefislerine zülmettiler. **(Fecealnahüm ehadise)** (Ayet 19) Buna binaen biz onların karyelerini tahrip ve kendilerini helak ve tedmir ile onları ihlâk ve tedmirde insanlar arasında gezen asar ve misal kıldık **(Ve mezzeknahüm külle mümezzakın)** (Ayet 19) Ve gark ve tefrik ile onları büsbütün tefrik eyledik.

(Ayet 20) **(Velekad saddaka aleyhim iblisü zannehü fettebe'ûhü illâ ferikan minelmüminin)** Filhakika iblis ben onları iğva ve idlâl

edeceğim diye zannettiğini onlar üzerine tasdik eyledi ve onlar iblise tabi oldular. Yalnız müminlerden muhlis olanlar müstesnadır. Muhlis olanlar iblise uymazlar ve tabi olmazlar.

(Ayet 21) **(Ve mâ kâne lehü aleyhim min sultân)** Bizim şeytanı onlara musallat kıldığımız ancak ulemayı muhlisin ve muhakkıkıyn mazharlarında ilmimizin zuhur etmesi ve muhakkak muhlislerin, reyb ve şek sahibleri mahcuplardan seçilmesi içindir. Çünkü saf kalb li, müstaid, muvafık olan kimsenin ilmi mekmeni istidadından sızar ve şeytanın vesvesesi zamanında ilmi kalbinden kaynayarak nurlu ve parlak delillerle şeytanı recmeder ve idlâl edici müfsidlerin zuhurunda Allah'a sığınmakla onu tard eder. Nefislerinin sıfatlarıyla kalbleri kararark ve cehaletleri sebebiyle kalbleri şeytanın hilelerine münasip olan kimseler böyle değildirler. Bundan sonraki ayetlerde beyan olunan cem, fasıl ve haklı ile haksız arasını feth gibi kıyameti kübra ahvalî ve salimlerin makalatı küllisi Mehdi aleyhisselamın zuhuru zamanında aşikâr olur.

FATIR VEYA MELAİKE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Câ'ılil melâiketi rusülen ûlî ecnihatin)** Melekûtu semaviye ve arziyede mevcut olan tesir cihetlerinden cenah yani kanat ile tabir edilmiştir. Hak Tealâ, melekutu semaviye ve arziyeyi enbiyaya vahiy ile, evliyaya ilham ile, enbiya ve evliyanın gayrî eşhası insaniyeye ve sair eşyaya umurun tasarruf ve tedbiri ile irsal olunmuş resuller, elçiler kılmıştır. İmdi melekutu semaviye ve arziyenin tesiri ile onlardan müteessir olanlara vasıl olan her şey bir cenahtır. Biaen aleyh herhangi bir tesir ciheti bir cenahtır. Mesela kuvveî akileî nazariye ile kuvveî akileî ameliye nefsi insaniyenin iki kanadıdır. Kuvveî müdrike ve muharrikeî baise ve muharrikeî faile, nefsi hayvaniyenin üç kanadıdır. Gasiye, namiye, mevlide, musavvere kuvvetleri nefsi nebatiyenin dört kanadıdır. Melaikenin cenah yani kanatları adede münhasır değildir. Belki onların, tesiratın tenevvüatı itibarıyla, kanatları vardır. Bu sebepten Resulüllah Sallallahü Aleyhi ve Sellem efendimiz miraç gecesinde Cebrail Aleyhisselamın altıyüz kanadı olduğunu gördüğünü hikâye buyurmuştur. Ayeti kerimede

(Yezidü filhalkı ma yeşa') (Ayet 1) yani Hak Teâlâ Hazretleri, halkta dilediği şeyi ziyade eder kavliyle de bu cenahların çokluğuna işaret edilmiştir.

(Ayet 10) **(Men kâne yüridül'izzete felillahil'izzetü cemian)** İzzet, sıfatı ilâhiyeden bir sıfat olup Allah Tealâ'ya mahsustur. Her kim izzeti isterse sıfatı ilâhiyede kendi sıfatından fanî olmayı iltizam etmelidir. Bundan sonra **(İleyhi ye'sadülkelimüttayyibü)** (Ayet 10) kavliyle tecrit ve sıfatın mahvi tarikini talim etmiştir. Yani tebayi pisliklerinden temiz ve saf olan ve nur fitreti üzere bakî ve tevhid misakını hatırlayıcı olan nefisler, hazreti ilâhiyeye suud eyler. **(Vel' amelussalihu yerfe'uhu)** (Ayet 10) Tezkiye ve tahliye ile olan salih amel, ancak işbu pak cinsi hazreti ilahiyeye ref'eyler, gayrını değil. Ref'edince, o vakit izzet ve sair sıfatlar ile sıfatlanır. Yahut mana; tevehhümat ve tahayyülat pisliklerinden pak olan tevhidi asliyei fitri ilmi hakikisi, hazreti ilâhiyeye suud eyler, ve o ilmi hakikiyi ancak muktezası ile yapılan salih amel, hazreti ilâhiyeye ref'eder. Başkası ref edemez. Nitekim Emirül Müminin Ali Aleyhisselam «İlim, amele makrundur ve ilim ameli savt ile çağırır; amel, ilme icabet ederse ne ala; eğer icabet etmezse ilim irtihal eyler, göçer.» buyurmuştur. Yani hazreti ilâhiyeye suudun merdiveni ancak ilim ve ameldir. Terakkî ancak bunlarla mümkün olur. İzzet ve sair sıfatlar ile ittisafta asıl olan tevhid kifayet etmez. Zira sıfat, ef'alin müsadiridir. İmdi müsadiri, nefis sıfatları olan ef'ali nefsiye zühd ve tevekkül ile terk olunmadıkça ve nefis sıfatları heyetlerinden ibadet ve tevekkül ile tecerrüt edilmedikçe sıfatı ilâhiye ile ittisaf istidadı hasıl olmaz. Buna binaen tevhid demek olan ilmi hakiki merdivenin iki tarafındaki kolları, amel de terakkide merdivenin basamakları mesabesinde olmuş olur. **(Vellezine yemkürunesseyyiatı lehüm azabün şedid)** (Ayet 10) Her ne kadar alim de olsalar, nefisleri sıfatlarının zuhuru ile kötü mekirleri ve hileleri yapanlara eza verici ameli kabiha heyetlerinden şiddetli bir azap vardır.

(Ayet 28) **(İnnema yahşallahe min ibadihilulemaü)** Yani Allah Tealâ hazretlerinden ancak Allah'ı alim ve arif olanlar haşyet eder. Zira haşyet ikaptan korkmak demek değildir. Belki azamet sıfatının tasavvuru zamanında o azamet huzurunda kalpte hasıl olan heyeti huşûiyeyi inkisariyedir. İmdi, azameti ilâhiyeyi tasavvur etmeyen kimse için haşyet mümkün değildir ve Allah Tealâ'nın azametiyle kendisine tecelli eylediği kimse hakkıyle Allah'tan haşyet eder. Arif olmayan alime hasıl olan huzur tasavvuru ile arif olan alime sabit olan tecelli arasında çok uzak bir fark vardır. İlim ve irfanın mer-

tebeleri hasebiyle haşyetin sayılmıyacak mertebe ve dereceleri vardır. **(İnnallahe azîzün gafûr)** (Ayet 28) Tahkik, Allah Tealâ Hazretleri azameti ile her şeye galip, izzetinin tecellisi nuru ile nefsin, tazim sıfatını ve tekbir heyetini setreyler.

(Ayet 29) **(İnnellezine yetlûne kitâballah)** Fitretin yed'inde Allah'ın kendilerine vermiş olduğu aklı Kur'anî kitabını, fürkan olmak için izhar ve ibrazı ile okuyan **(Ve ekâmus salâte)** (Ayet 29) ve ilmi fitrinin zuhuru zamanında huzuru kalbi namazını ikame eden, **(Ve enfeku mimma razaknahüm)** (Ayet 29) ve kendilerini rızıklandırdığımız ilim sıfatıyla kendilerinde ilmin zuhurunu mucip olan amel sıfatından **(Sirren)** (Ayet 29) sıfattan tecrid **(Ve alâniyeten)** (Ayet 29) ve ef'alin terki ile infak eden kimseler **(Yercune ticareten len tebure)** (Ayet 29) terk ve tecrit ile kalb makamında kendi ef'al ve sıfatlarını Hakkın ef'al ve sıfatları ile istibdal kabilinden fesat ve fena bulmayan bir ticareti ümit ederler.

(Ayet 30) **(Liyüveffiyehüm ücurehüm)** Hak Tealâ'nın kendilerine nefis ve kalb cennetlerinde tevekkül ve rıza semerelerini tamamen vermesi, **(Ve yezîdehüm min fazlihi)** (Ayet 30) ve ruh cennetlerinde tecelliyatta vechinin müşahedatı fazıl ve kereminden onlara ziyade kılması için bu ticareti ümit tutarlar. **(İnnehu gafurun şekür)** (Ayet 30) Allah Tealâ Hazretleri gafurdur. Onların ef'al ve sıfat günâhlarını setr eder; kendi ef'al ve sıfatı ile tebdil etmekle onların sailerine şükredicidir.

(Ayet 31) **(Vellezii evhaynâ ileyke minelkitabı)** Ve bizim sana vahiy eylediğimiz mutlak kitabı fürkanî, **(hüvelhakku)** (Ayet 31) ancak o kitap üzerine ziyade olmayan ve kendine noksan bulunmayan sabiti mutlaktır. **(Musaddiken limâ beyne yedeyhi)** (Ayet 31) Evvelindeki kitapların muhteviyatını kâmilen havi ve onları müştemil olmakla kendinden evvelki kitapları tasdik edici olduğu halde, haktır. **(İnnallahe bi'ibadihi lehabir)** (Ayet 31) Tahkik, Allah Tealâ hazretleri, ibadete, kullarına haber sahibidir. İstidatlarının ahvalini bilir. **(Basîr)** (Ayet 31) Kullarının amellerini görücüdür. Ameller sebebiyle istihkak mikdarınca istidat iktizası üzere onlara kemallerini ita eder.

(Ayet 32) **(Sümme evresnelkitabellezinestafeyna min ibadina)** Sonra bu kitabı, Muhammed'î olan ve Allah indinde ziyade inayet ve sair ümmetlere nisbetle istidadın kemali ile mahsus olan has kullarımıza senden miras kıldık. Zira, bunlar, bu kitaba ancak senden ve senin vasıtan ile vasıl ve varis olurlar. Çünkü bunlara, kemal ve istidadı veren sensin. Binaenaleyh bunların sair ümmetlere nisbetleri

senin sair enbiyaya olan nisbetin gibidir. **(Feminhüm zalimün linefsih)** (Ayet 32) Imdi, bunlardan bir kısmı lezzatı bedeniye ve şehevatı nefsaniyede inhimakleri yüzünden kendisinde tevdi olunmuş olan emanetin haml ve ımsak ve edasından imtinaı sebebiyle emaneti mezkureye ihanet ile istidadının hakkını noksan kılması ve istidadının kuvveden fiile çıkmasını men ile nefsine zalim olmuştur. **(Ve minhüm muktesidün)** (Ayet 32) Bir kısmı da tariki yemine sûluk ve hasenat ve ameli salihayı ihtiyar ve fezail ve kemalatı kalb makamında yazan kimselerdir. **(Veminhüm sabıkun bilhayratî bi iznillah)** (Ayet 32) Bir kısmı da Allah'ın tevfiki ile tecelliyatı sıfattan ibaret bulunan hayrat sebebiyle zatta fenaya sabık olanlardır ki **(Zalike hüvelfazlülkebir)** (Ayet 32) işte büyük fazilet olan ancak şudur.

(Ayet 33) **(Cennatü adnin yedhuluneha)** Bu cümleden olarak cennatı saliseden Adn cennetlerine dahil olurlar. **(Yuhallevne fîha min esavire min zehebin)** (Ayet 33) O cennetlerde ulumu ruhaniye altınlarından eritilip yapılmış ahlâk, fezail, ahval, mevahib suver kemalatı bilezikleriyle maarif ve hakayıkı keşfiyeyi zevkiye incilerinden zinetlenirler. **(Ve libasülhüm riha harır)** (Ayet 33) O cennetlerde onların libasları da sıfatı ilâhiye ipeğidir.

(Ayet 34) **(Ve kalulhamdülillah)** Ve fenadan sonra baka halinde cemi sıfatı hamide ile ittisafları zamanında kal ve hal lisanları ile hamdî mutlak, **(Ellezi ezhebe annelhazen)** (Ayet 34) bize bu vücudu hakkanide kemalatı hibe etmesi, bağışlaması sebebiyle istidadat hasebiyle mümkün olan kemalatın fevt olmasına lâzım gelen hüznü bizden gidermiş olan Allah Tealâ'ya mahsustur derler. **(İnne Rabbena le gafurun şekuur)** (Ayet 34) Bizim Rabbimiz gafûr ve şekurdur. Ceza ve mükafatımız sayımızla müstahak olduğumuzdan daha fazla ve bakidir.

(Ayet 35) **(Ellezi ehallena darelmukâmeti min, fazlihi)** Rabbimiz, atayı sarf ve mahz fazlından bu vücudu mevhubu hakkanide kendisinde hiç bir veçhi ile intikal bulunmayan ikametgâhı daime darına bizi ikâme ettiren zattır. **(La yemessüna fiha nesabün)** (Ayet 35) Orada bize say ve intikal sebebiyle hiçbir zahmet ve meşekkat **(Vela yemessüna fiha lugubün)** (Ayet 35) ve bize orada seyr ve rıhlet sebebiyle olan meşekkate lâzım gelecek yorgunluk ve usanç da isabet etmez.

(Ayet 36) **(Vellezine keferû)** Ve seni inkâr sebebiyle senden mahcup kalanlar, hakikatta senden baid olmalarıyla seninle arasında yakınlık ve ulaşıklık bulunmadığından, onlar, kitap kabul etmez-

ler ve kitaba varis olamazlar. **(Lehüm narü cehennem)** (Ayet 36) Onlar için tabiat cehennemi ateşi vardır. Orada envaî amellerle daima azab olunurlar. **(La yukdâ aleyhim feyemutu)** (Ayet 36) Aleyhlerinde hüküm ve kaza olunmaz ki, olup da müsterih olsunlar. **(Vela yuhaffefü anhüm min azabiha)** (Ayet 36) Azab da onlardan tahfif olunmaz ki, nefes alsınlar. Allah âlimdir.

YASİN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Yasin)** Taha suresinde zikrolunduğu gibi, Hazreti Nebi'nin kemalî istidadına delalet eyleyen iki sıfata **(Velkuranılhakim)** (Ayet 2) ve istidadına lâyık kemalî tam demek olan Kur'anı Hakime ve emirler sebebiyle Hazreti Muhammed'in istikamet ile mevsuf tariki tevhid üzere mürsellerden olduğuna kasem eyledi. Şu suretle ki **(Ya)** vaki ismine **(Sin)** selâm ismine işarettir. Yani senin ezelde noksandan salim olan fitretinin selametini neş'e ve a'det hicapları afatından vikâye eden vakî ismine ve fitretinin aynı ve aslı olan selam ismine ve fitretinin sureti kemalî ve cemi kemalâtı cami ve cemi hikmetleri müştemil Kur'anı hakime kasem ederim ki **(İnneke leminelmürselin)** (Ayet 3) Sen, bu üç şey sebebiyle tariki tevhid üzere irsal olunan paygamberlerdensin.

(Ayet 5) **(Tenzilel azizirrahim)** Kemali istidadının sureti demek olan hikmeti şamil Kur'an, senin mazharın üzere fürkan olmak için cem mahzeninden mufassalan ihzarı sebebiyle aziz ve rahim olan zattan tenzildir. Yani senin gaybında meknun olan Kur'an'ın fürkan olmasını ve kalbinin mazharı üzere zuhurunu, senin, zahir olarak men etmemekliğin için eneiyetininin ve neşen sıfatının üzerine galip olan ve kuvveti ile onu kahreyleyen ve kâffei sıfatı kemâliyesinin tecelliyatıyla Kur'anı senin üzerine izhar ile rahim olan Zattan tenzildir.

(Ayet 6) **(Litünzire kavmen ma ünzire abaühüm)** İstidatlarının kemalinde babalarının baliğ olmadığı bir dereceye baliğ olan bir kavmi inzar etmekliğin için tenzil olunmuştur ki babaları senin inzar eylediğin şeylerle inzar olunmadılar. **(Fehüm gafilun)** (Ayet 6)

Onlar geçen ümmetlerden hiç birisinin istidatlarının baliğ olmadığı bir hadde vararak ve kendilerine verilmiş olan istidatlarından gafildirler.

(Ayet 7) **(Lekad hakkelkavlü alâ ekserihim)** Kazayı sabıkta çoğu üzerine eşkiya olmalarıyla hüküm sabit olmuştur. **(Fehüm lâ yü'minun)** (Ayet 7) Eşkiya olmaları hakkında hüküm ve kaza olunanlar, iman etmezler. Zira senin zuhurun zamanında istidatlar kuvvetli olduğu vakit hayırda said olanlar kuvvetli olduğu gibi şerde şakî olanlar da kuvvetli olur.

(Ayet 8) **(İnna ce'alna fi ağnakıhim ağlâlen)** Biz onların boyunlarında kuyudu tabiiyei bedeniye ve muhabbeti ecramı süfliye zincirlerini koymuşuzdur. **(Fehiye ilel'ezkanı)** (Ayet 8) O zincirler onların çenelerine kadardır. Kabul için başlarını aşağı indirmekten meneder, zira bukağılar başların tasarrufat mafsalları olan boyunlara am ve şamil ve mafsallara mutabık hatta mafsalların yukarılarına tecavüz edip önlerinden başları hududuna baliğ olmuştur. Binaen aleyh onlar için kabul ile tasarruf ve inkiyad ve fena için rukû ve sücüda meyil ve infial ile teessür kalmamıştır. Çünkü kemalatı insaniye infialiyedir. Tezellül ve inkihardan başka suretle hasıl olmaz; ancak tezellül ile hasıl olur. **(Fehüm mukmehun)** (Ayet 8) Onlar başlarını meylettirmek ve eğmek suretiyle kemalatı insaniyeyi kabul etmekten men olunmuşlardır.

(Ayet 9) **(Ve cealna min beyni eydihim sedden)** Ve biz onların önlerinden ciheti ilâhiyeden nefsin zuhuru hicabından ve kalbe müstevli olan sıfatlardan hasıl olmuş bir sed kılmışızdır ki, o sed envarı cemaliyenin rüyeti zamanında Hakkın likasına müştak olmaları için yukarıya nazardan onları meneder. **(Ve min halfihim sedden)** (Ayet 9) Ve arkalarından yani ciheti bedeniyeden de tabiatı cismaniye ve evamir ve nevahiye imtisallerini manî tabiatı cismaniye lezzetlerinin hicabından hasıl olmuş bir sed kılmışızdır ki, bu sed de onları sıfatı celâliyenin ve hayrin kabulû için hazırlayan ameli salihadan men eder. Bu sebepten onlar için ilim ve amel tariki kapanmıştır. Onlar mütehayyir oldukları halde ebeden sanemleri ile kalmışlardır. Tekaddüm ve teahhur etmeyerek o sanemlere ibadet ederler. **(Feağşeynahüm)** (Ayet 9) İmdi onların gavaşii heyulaniyede batıp melabisi cismaniyede boğulmaları sebebiyle biz onları perdelere bürüdük. **(Fehüm la yübsirun)** (Ayet 9) Binaen aleyh cemi cihetlerden hicabların kesafetinden ve onları ihatesinden onlar bir şeyi göremezler, göremedikleri ve müteessir olmadıkları vakit te onlara nisbetle inzar ve ademi inzar yani korkutmak ve korkutmamak müsavidir.

(Ayet 11) **(İnnema tünzirü menittebeazzikre)** İnzâr, korkutmak ancak istidadının nuriyet ve safasından zikre ittiba eden kimsede müessir olabilir ve o kimse inzar ile müteessir olup istidadında olan marifeti asliye ve tevhidi fıtri sebebiyle hidayeti kabul eder ve nasihat alır. **(Ve haşiyerrahmane bılgaybı)** (Ayet 11) Ve tecelliden gaybubeti ile beraber azametinin tasavvuru ile Rahman'dan haşyet eyler ve kendisinden gaib olanı istihzar eylemek ve nuruyla ziyalandığı şeyi görmek için sûluk ile Rahman'a ittiba eyler. **(Febeşşirhu bi mağfiretin ve ecrin kerim)** (Ayet 11) İşte o kimseyi ef'al, sıfat, zat hicapları günâhlarının setri mağfireti azimesi ile ve Hakkın ef'al, sıfat ve zat cennetleri ecri kerimi ile tebşir eyle.

(Ayet 13) **(Vadriblehüm meselen eshabülkaryeti)** Habibim sen, onlara karye eshabını, Antakya ahalisini misal olarak temsil eyle. Bu ayette eshabı karyenin, beden kasabası ahalisiyle, üç resulün de ruh, kalb ve akıl ile te'vil olunması mümkündür ki, evvelâ onlara iki resul gönderildi. Nur ve zülmette karye ehli ile resuller arasında münasebet olmadığı ve ehli karyenin bu iki resule muhalefet etmeleri dolayısıyla hacet ve maslahatlarında nefse muvafakat eden ve nefsi ve kavmini, kalb ile ruhun davet ettiğine davet eden ve onlarda müessir olan akıl resulü ile takviye ve teyit olundular. Ehli karyenin resuller ile teşe'ümleri, onları lezzet ve huzurdan men ve riyazatla mücahedeye hamlettikleri içindir. Resulleri recm etmeleri devaii tabiiye ve metalibi bedeniye ile resullere atmalarıdır. Resûlleri tazip etmeleri de onlara istila ve galebe ile şehevatı behimiye ve seb'iyenin tahsilinde istimal etmeleridir. Arsayı medeniyeden, yani kasabanın en uzak mahallinden gelen adam da, akıl şumu'nunun delalet ve nazarı ile tevhid dinini izhar ve habibi evvele ve tasdiki resule davet için bedeninin en âli ve rifatlı mevzînden münbais olan aşktır.

(Ayet 20) **(Yes'a)** Hareketinin sürati dolayısıyla say eder ve icbar ile kâffesini tevhitte resûllere mütabaata davet eder.

(Ayet 22) **(Ve mâ liye lâ a'budullezi fetarani)** Ey kavmim, resullere tabi olunuz, sizden ecir istemeyen ve hidayet bulmuş olan kimselere tabi olunuz. Ben, neden beni yaradan zata ibadet etmiyeyim ve siz hepiniz o zata rücu edersiniz. O reculün ismi Habib ve san'atı dülgerlik idi. Bidayette sıfatın mezahiri olan suverin, hüsnü ile cemali zattan mahcup olduğundan sıfatın müzahiri suver putlarını yontardı. İşte **(Ya leyte kavmi ya'lemun)** (Ayet 26) diyerekten cenneti zata duhul etmekle emrolunan bu zattır. Yani makamımdan ve halimden mahcub olan kavmim ne olsa ki:

(Ayet 27) **(Bima ğâfereli Rabbi)** Rabbimin beni mağfiret ettiğini, sıfatın müzahiri putlarını yontmaklığım ve onlara ibadetim günahlarını örttüğünü bilse **(Ve cealeni minel mükremîn)** (Ayet 27) Ve hazreti ehaddiyette gayet yakınlığım cihetiyle Rabbimin beni ikram olunmuşlardan kıldığını bilseler dedi. Hadisi Nebevide (Her bir şeyin kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de YASİN'dir) buyurulmuştur. Yasin'in Kur'an'ın kalbi olması, ümittir ki, Yasin sahibi denmekle meşhur olan Habib, bi'setinden altıyüz sene evvel Hazreti Nebi'ye iman ve sırrı nübüvveti fehmeylediğinden ileri gelmiştir. Keza Nebi Aleyhisselam (Allah'a göz açıp kapayacak kadar bir zaman bile küfretmeyen ümmetlerin sabıkları üç kişidir. Biri: İbni Ebi Talib Aleyhisselâm, biri Yasin sahibi ve biri de âli firavunun müminidir.) buyurmuşlardır.

(Ayet 37) **(Ve ayetün lehümülleyl)** Zulmet nefsi gecesi de onlar için bir ayettir. **(Neslehu minhünnehâre)** (Ayet 37) Biz, telvinde ondan neharı ve ruh güneşinin nurunu selh ederiz, soyarız. **(Feizahüm muzlimun)** (Ayet 37) O vakit onlar birdenbire zulmette kalırlar.

(Ayet 38) **(Veşşemsi tecri limüstekarrin leha)** Ruh güneşi de kendi müstekarrine cereyan eder ki ruh seyrinin nihayetinde müstekarri Hak makamıdır. **(Zalike takdirülaziz)** (Ayet 38) Şu keyfiyet herşeyi hazreti ehadiyetine vasıl olmaktan menedici, kahr ve ifna ile her şeye galip olan **(Elalim)** (Ayet 38) her şeyi seyredicinin haddi kemalini ve seyrinin nihayetini bilici olan zatın takdiridir.

(Ayet 39) **(Velkamere kaddernahü menazile)** Ve kalb kamerinin seyrinde mahalli seyrini, havf, reca, sabır, şükür, tevekkül, rıza, vesair makamat gibi menzillerini takdir eyledik. **(Hatta âdekelurcunilkadim)** (Ayet 39) Ta ki sır ve ruh makamında fenası zamanında kurumuş ve yay gibi eğrilmiş eski bir hurma salkımının çöpü gibi avdet eyledi. Kalb kameri, ruhta fenasının tamamından evvel ruh tarafına gelen yüzünün ziyalandığı ve sırra dahil olmasının kurbü ve nuriyetinden dolayı nefis ve kuvasından ihticabı sebebiyle urcun kadim gibi olmuştur. Kalb kamerinin bedir olması, ancak sır makamının karşısında, sadır mevziinde olur.

(Ayet 40) **(Leşşemsü yenbağî leha en tüdrikelkamere)** Seyrinde kameri idrak ederek iki alem ahvalini ihata ve ahlâk ve evsaf ile tecellii kemalatı sadriyesinin onun olması şemsi ruha lâyık ve müyesser olmadı. **(Velelleylü sabıkunnehar)** (Ayet 40) Kamerin de şemsi idraki ile, gece gündüze sebkat edici değildir ve zulmeti nefis, nuru kalb gündüzünü tahvil edemez. Zira kalb kameri ruh makamına terakki ettikte ruh, hazreti vahdete baliğ olur. Binaenaleyh kamer,

şemse yetişemez. Bu takdirde nefis te kalb makamında nurlamış olup onun da zulmeti kalmaz. Bunun için nefsin zulmeti, kalbin nuruna sebkat etmez. Belki nefsin zulmeti zail olur. Kalb ve kalbin nuru ruh makamında olduğu için zulmeti nefsin bakası takdirinde de o zulmet, kalb nuruna sebkat edemez. **(Ve küllün fî felekin yesbehun)** (Ayet 40) Şems ile kamerden herbiri bir medarda ve bidayet ve nihayetinde muayyen olan mahal seyrinde tayin olunan hadlerini tecavüz edemezler. Ta ki, Allah Tealâ bir hadde beyinlerini cem edinceye ve şems sebebiyle kameri husuf edinceye ve şemsi mağribinden tülû' ettirmekle kıyamet kaim oluncaya kadar seyrederler.

(Ayet 41) **(Ve ayetün lehüm enne hamelna zürriyetehüm fil fülkilmeşhun)** Ve bizim onların zürriyetlerini Nuh'un dolu gemisinde yüklendiğimiz de onlar için bir ayettir. Bu ayette esrarı belagatten bir sır vardır ki, o da gemide bulunan babalarını zikretmeyip belki sefinedekilerin sulblerinden olan zürriyetlerini zikretmesidir. Buna binaen o vakit zürriyetlerin mevcut olmaları zaruri olmuş olur.

(Ayet 42) **(Ve halekna lehüm min mislihi ma yerkebun)** Ve onlar için de Nuh'un gemisi mislinden binecekleri gemiyi halk eyledik ki o da sefinei Muhammediyedir.

(Ayet 45) **(Ve iza kıyle lehümüttekû mâ beyne eydiyküm ve mâ halfeküm)** Sizden evvel geçen eslafınıza da «önünüzdeki kıyameti kübra ve arkanızdaki kıyameti suğra ahvalinden sakınınız **(Lealleküm türhemun)** (Ayet 45) ki, belki o suretle merhamet olunursunuz» denildiği vakit onlar da sizin gibi Hak'tan ve Hak'kı kabulden i'raz ettiler. Birincisi Fenafillah ile Hak cihetinden, ikincisi de heyatı bedeniyeden tecerrüt ve necat ile nefis cihetinden hasıl olduğundan **(Mabeyne eydiyküm)** kıyameti kübra **(Vema halfeküm)** kıyameti süğra ile te'vil olunmuştur. Bu ayetlerde zikrolunan iki sayhanın birincisi, mukaddematının vukuu ve kaffei kuvvanın birdenbire mahallî kararlarından inziacı sebebiyle nefhai ulâdan tenbih hasıl etmektir. İkincisi de sayhanın vukuu ve kuvvanın def'aten intibah ve mahallerinden intişarı ile nefhayı saniyeden tenbih hasıl etmektir. Ecsad da, merkadleri olan bedenlerdir.

(Ayet 55) **İnne eshabelcennetilyevme fi şuğulin)** Cennet ahalisi bu günde tecelliyat envarından ve sıfat müşahedatından meşgûliyettedirler. Kendileri ve teveccühte kendilerine muvafık olan nefisleri, mütelezzızdirler.

(Ayet 56) **Fi zılâlin alel'erâiki müttekiûn)** Sıfat envarından gölgelerde makamat ve derecat üzerine dayanıcılardır.

(Ayet 57) **(Lehüm fiha fakihetün)** Onlar için müdrikat envarından ve varidat ve mükâşifat esnafından yemişler vardır. **(Velehüm ma yeddeun)** (Ayet 57) Ve onlar için aradıkları müşahedat vardır ki, o da **(Selamün kavlen min rabbin rahim)** (Ayet 58) kemalatın ifazesi ve kemalatla, devaii temenniyatın munbais olduğu vucuhı nakısdan tebriyeleri sebebiyle müştehiyat ile rahmeyleyen rahmet şahibi Rab'dan kavlen sadır olan selamdır. Ayetlerde zikrolunan ahid fıtrat misaki ve ahdi evveldir. Şeytana ibadet devaii vehme imtisal dolayısıyla kesret ile ihticabtır. Sıratı müstakim, vahdet tarikidir. Zehak, «cehennemin vasfında her kâfir için ateşten bir kuyu vardır. Kâfir o kuyuda olur, görmez ve bilmez» demiştir ki, bu kafirin ihticabının suretidir. Ağızların mühürlenmesi, ve ellerin söyledilip ayakların şehadet etmesi, suretlerinin tağyiri ve lisanlarının nutuktan hapis ve men edilmesi ve ellerinin ve ayaklarının heyetleri ve şekilleri ile amellerine delalet eyleyen ve halleri lisanı ile ef'alinin heyetlerinden mekekelerini söyleyen suretler üzere tasvir edilmesidir.

(Ayet 82) **(İnnemâ emrühû izâ erâde şey'en en yekûle lehü kün feyekun)** Bir şeyin tekvinine iradesinin taalluku zamanında Hak Teâlâ'nın emri ancak o şeye iradenin taallukuna def'aten ve mean zaman tahallül etmiyerekten şeyin vücudunun terettüb etmesidir.

(Ayet 83) **(Fesübhanellezi biyedihî melekûtü küllüşey'in)** Her bir şeyin melekutu o şeyi müdir olan nüfus ve kuva tahtı kudret ve kabzaî tasarrufunda olan Zat kendisinin ve ef'alinin zamanı olmaklığında ecsan ve cismaniyata teşbihten ve acizden münezzeh a'li ve mukaddestir. **(Ve ileyhi türceun)** (Ayet 83) Ve siz O'nda fena ve O'na intiha ile ancak O'na rücü edersiniz. Allah Tealâ alimdir.

Yasin suresi bitmiştir.

SAFFAT SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vessaffatı Saffen)** Allah yolunda tariki tevhide sûluk edenlerin makamlarında ve tecelliyat mertebelerinde ve müşahede mevkilerinde Hak'ka teveccühte bir saf olarak saf olucu olan nefislerine kasem ediyor.

(Ayet 2) **(Fezzeciratı zecren)** O nefisler, envar, ezkâr, ve burahin ile şeytanın devaisinde ve temenniyatı nefsaniye makasıdında zecr etmeklikle zecr edicilerdir.

(Ayet 3) **(Fettaliyatı zikren)** O nefisler, halleri hasebiyle lisan veyahut kalb veya sır veya ruh ile **(İnne İlâheküm levâhid)** (Ayet 4) tahkik, Allah'ınız vahittir. Gayre iltifat ile teveccühte nüfusu zığ ve inhiraftan tesbit etmek için tilavet edicilerdir.

(Ayet 5) **(Rabbüssemavatı vel'ardı ve mâ beynehüma)** Kendilerinin seyreyledikleri guyubu seb'a semavatının ve arzı bedenin ve arasında mevcut olan eşyanın Rabbidir. **(Ve Rabbülmeşarik).** (Ayet 5) Envarı sıfatiyle tecelliyatı maşriklerinin de Rabbidir. Makamatın tertibi ve tecelliyatı sıfatının taaddüdü zamanında kesret ile ihticaptan muhafaza olmaları, sakınmaları için esmanın taaddüdü ile vücudun tahavvülattan kâşife olan etvarı rububiyette Hak Tealâ'yı vahdeti zatiye ile vasfeyledi.

(Ayet 6) **(İnna zeyyennessemaeddünya biziynetilkevâkib)** Biz semayı dünyaya yani semavatı ruhaniyenin kalbe nisbetle en yakını olan aklı sahih ve berahin yıldızları ziynetleriyle tezyin eyledik.

(Ayet 7) **(Ve hıfzen min külli şeytanin maridin)** Ve biz mugalatat ve teşkikatta mevhumat ve muhayyilatın terkibi ile ufku akla terakkisi zamanında Hakkın ve aklın taatından hariç olan evham ve kuvayi tahayyüliye şeytanlarından aklı hıfz eyledik.

(Ayet 8) **(La yessemme'ûne ilel meleil'a'lâ)** Zikrolunan hüccetler sebebiyle evham şeytanları, meleilalayı, melekûtü semaviye ve ruhaniyeyi dinliyemezler. **(Ve yukzefune min külli canibin duhuren)** (Ayet 8) Ve cemi' cihanı semaviyeden sürülmekle tard olunurlar. Yani mugalata ve tahayyül vechlerinden hangi vechile kıyas terkib edip de, o kıyasla ufku akliye yükselmek isteseler, derhal o kıyası iptal eden şiddetli bir atışla atılırlar, yahut sürülmüş ve tard olunmuş olarak atılırlar.

(Ayet 9) **(Velehüm azabün vasıb)** Ve onlara daim riyazat ve muhalifatta envai zecrile daimi bir azap vardır.

(Ayet 10) **(İllâ men hatifel hatfete)** Ancak istirak, yani çalmakta bir şûle kaparak kendi kelamını aşikâr bir heyet ile tezyin ve meleğin Hak olan kelamından istifade eylediği sureti nuriye Hak'kı ibham ederse de **(Fe'etbeahu şihabün sakib)** (Ayet 10) derhal parlak bir şûle, nurlu bir burhanı aklî veya şa'şaalı bir nuru kudsî onu takib ederek ibham eylediği sureti vehmiyenin nefyi ile cinniyi tard ve sureti vehmiyeyi iptal eyler.

(Ayet 40) **(İllâ ibadallahilmuhlesin)** İstisnaen munkâtidir. Yani

lâkin Allah Tealâ'nın onlara fartı inayetinden Allah'a mahsus olan ve eneiyet ve ısneyniyetin fenasıyla sırf kendi için halis kılıp, gayriyet, eneiyet bakiyei şaibesinden kurtarmış olduğu has kulları, müstesnadır.

(Ayet 41) **(Ulâike lehüm rızkın ma'lum)** İşte şunlar için malum olan bir rızık vardır. O rızkı Allah bilir, gayrî bilmez, O rızık da, ruhlarını tagziye, kalplerini takviye edici olan malumatı İlahiyedir.

(Ayet 42) **(Fevakihü)** O rızık gayetle lezzet vericidir. Fakiha telezzüz olunan şeydir. Yani onlar mükaşefelerinde hazır olan malumatı ilâhiye ile lezzetlenirler.

(Ayet 42-43) **(Ve hüm mükremûn fi cennatinnaim)** Onlar cennatı sülüsede, meliki muktedir indinde, sıdk şiltesinde ikram olunmuşlardır. Hazreti Hak'da kurbu Hak'la gayet ikram ve ten'am ile mütnaim olurlar.

(Ayet 44) **(Alâ sürürin mütekâbilin)** Evvelki safta karşılıklı meratip ve dereceler üzerinde ikram olunmuşlardır. Bazısı, bazısından mahcup olmayarak ve dereceleri birbirlerine fazla olmayarak yekdiğerini görürler.

(Ayet 45) **(Yütafü aleyhim bike'sin min ma'iyn.)** Ve onlar üzere ehli ayana keşfolunmuş aşk şarabından bir kase ile tavaf olunurlar. Zira o şarabın küpü muayenedir. Bu sebepten keşif ve ayan olması mümkün değildir.

(Ayet 46) **(Beyza)** Taayyünat karşılığı ve şaibesi olmayan beyaz ve ehadiyeti kâfûriye kaynağından nura mensup bir şaraptır. **(Lezzetin lişşaribin)** (Ayet 46) Ve içici olanlara lezzettir.

(Ayet 47) **(Lâ fiha gavlün ve lâ hüm anha)** O şarapta baş ağrısı, sersemlik yoktur. Zira bu ibadullah sahv ehlidir. Allah Tealâ onları hicab ve şevaibden kurtarmıştır. **(Ve lâ hüm anha yünzefun)** O şaraptan onlar aklın gitmesiyle sarhoş da olmazlar. Yoksa sarhoş olsalar, baka makamında üç cennetin ehli olamazlardı.

(Ayet 48) **(Ve indehüm kasıratüttarfi)** Ve onların yanlarında esma hazretinde ve kuds ravzalarında Cemal kubbeleri altındaki müşahedelerinin mücellalarında ve sıradıfatı Celâl ve tecelliyatı sıfat makamında mertebelerinin tahtında vakıf olan ceberrut ve melekût ehlinden ve nüfusu mücerrededen nazarları kendilerine kasrolunmuş cariyeler vardır. **(İyn)** (Ayet 48) O cariyelerin zatları külliyen İyn'dir. İbadullaha fartı muhabbet ve aşklarından onlardan nazarını ayırmazlar. Zira maşukları ancak onlardır.

(Ayet 49) **(Keenne hünne beydun meknun)** Rics maddelerinden temizliklerinden ve kuds perdelerinde gayet safalarından yuvalarda gizlenmiş, hıfz olunmuş yumurtalar gibidirler.

(Ayet 50) **(Feakbele bazühüm ala bazin yetesâelun)** Bu has kulların bazısı, bazısına teveccüh ederek konuşurlar, ehli cennet ve narın sözlerini söyleşirler. Her iki fırkaya muttali oldukları halde ve ehli a'rafın vasfında zikrolunduğu gibi süeda ve eşkiyanın ahvalini ve sevap ve ikablarını müzakere ile konuşurlar.

(Ayet 64) **(İnneha şeceretün tahrücü fi aslilcâhim)** Zakkum ağacı, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır ki o da tabiat cehenneminin ka'rında bulen nefsi habiseî mahcube şeceresidir. Dalları tabiat cehenneminin derekâtında teşa'ub etmiştir. Yemişleri olan rezail ve habais, gayet çirkin ve korkunçtur.

(Ayet 65) **(Tal'uha keennehü ruussüsşeyatin)** Yemişleri gayet çirkin ve açlıkta şeytanların başları gibidir. Yani ef'ali kabiha ve a'mali seyiyeye sevk edici kötü fesatlar, muhlik sebepler ondan neş'et eder. İşte bu yemişler, başları gibi olmuştur.

(Ayet 66) **(Feinnehüm leakilune minha)** O şecereden yiyicilerdir. Ondan istimdad ederler, gıdalanıp kuvvetlenirler. Zira şer olan, kimselerin gıdaları, şerlerdendir. Ancak şerden lezzet alırlar. **(Fema liune minhelbütun)** (Ayet 66) Heyecanı zamanında gazap hagt, hasedle dolmuş kimse gibi onlar da muzlim sıfatlar, fasik heyetlerle karınlarını doldurucularıdır.

(Ayet 67) **(Sümme inne lehüm aleyha leşevben min hamim)** Sonra onlara bu zakkum üzerine şerirlerin bazı zincirlerini kıran tabii arzular, çirkin temenniler ve umuru süfliye muhabbetleri kaynar suyundan da karıştırılır.

(Ayet 68) **(Sümme inne merciahüm le ilelcahim)** Sonra matlublarının husulünün imtinaıyla beraber şehvet, hakd bugz, tama ve emsali ve bunların devaisinin istilası sebebiyle hırslarının galebesinden yine ruculari elbetteki cahimedir.

(Ayet 83) **(Ve inne min şiy'atihî leibrahim)** Tahkik, Nuh'un ittibaından biri de İbrahim aleyhisselamdır. İbrahim aleyhivesselatü vesselamın kıssasını, kemalden mücerred olan ruhun haline tatbik etmek mümkündür.

(Ayet 84) **(İzcae Rabbehu)** Ahdî evvelde sabit olan vuslat ve ezeldeki marifet saikasıyla İbrahim Rabbına geldiği vakıt **(Bikalbin)** (Ayet 84) fitret ve istidadı safî üzere bakî kalbile **(Selim)** (Ayet 84)

nekayıs ve afattan salim, tevhidi fıtrî ahdi üzere muhafaza, vahdetten kesret ile muhtecib olanları münkir, ulumu akliyei istidlaliye ve hacic ve berahini nazariye nucumunda nazarı istibsar ve ıstıdlal ile hacibe olan şevagili bedeniye ve arazı nefsaniye cihetinden sakmını, yani hastalığını müdrik bir kalbile Rabbine geldi. Ekvan ile takayüdlerini ve şeytana itaatlerini inkâr ettiği için bedenî olan ve İbrahim'in maksat ve teveccühünden geri kalmış bulunan kavmi ondan iraz ile her vakit adet etmiş oldukları bayramlarına ve lezzet şehevatlarına yüz tuttular.

(Ayet 93) **(Feraga aleyhim)** Halini onlardan gizlemekle beraber zikri hakikî ve tevhid baltasıyla ilahlarını kırmağa **(Darben bilyemin)** (Ayet 93) akla sağ elile vurmak suretiyle putlarını kırmağa başladı. İbrahim'in zaafı zamanında kavmi, ona galip ve müstevli kalıbının tahribinde say edici oldukları halde İbrahim'e rucu ettiler.

(Ayet 97) **(Feelkuhu)** Onu, rahmın harareti ateşine atınız dediler. Safayı istidadının bekâsından ve fıtretinin paklığından Allah Tealâ, İbrahim'e onları rahatlık ve afetlerden selamet kıldı ve onun üzerine cesed binasını bina kıldı. İstidadının tekamülü sebebiyle onu ateşe atmış olan nefsi emmare ve kuvayî bedeniye düşmanlarını esfel olanlardan kıldı. Binaenaleyh süluk ile Rab'bine teveccüh eyledi.

(Ayet 99) **(Vekâle inni zâhibün ilâ rabbi seyehdin)** Ve «ben Rab'bime gidiciyim; Rab'bim beni hidayet edecektir» dedi.

(Ayet 100) **(Rabb heb li minessalihin)** İstidadı kâmil aslı lisanı ile salih olan veledi kalbin kendisine hibe olunmasını dua etmesini müteakib **(Febeşşernahü bigulamin halim)** (Ayet 101) Biz onu hilim sahibi bir oğlanla, kalb veledi ile, müjdeledik ve rızıklandırdık.

(Ayet 102) **(Felemma belega maahüüssaye)** Vakta ki çocuk kemalatı halkiye ve fezaili nefsiye tarikine sûluk ile onunla beraber çalışmaya baliğ oldukta tevhidde ve sıfatı kemaliyeden tecrit ile Hak olan Rab'bine teslim suretiyle onu boğazlamasını İbrahim'e vahyeyledi. İbrahim bunu oğluna haber verdi. Bunun üzerine oğlu inkiyad ve kendi sıfatından zatında fena ile zatını teslim eyledi. Hak Tealâ Hazretleri, aklı fazl cibrilinin eli üzerine ahlâk, kemalat ve fezaili azim, ulumu çok olan nefsi şerife zebhi ile feda eyledi. Nefis, Hakda fena ile boğazlanarak Allah tarafından feda olunan fenai mevhubu hakkani ile kalbi İsmaili necat buldu ve Hak Tealâ Hazretleri İbrahim Aleyhisselamı, nuruyla hidayet bulmaları ve iman ve hevasına iktida etmeleri için makamından tahallüf eden alemlerde terk eyledi.

(Ayet 139) **(Veinne Yunuse leminelmürselin)** Tahkik, kalbi Yunus da, ebdan ile hicaplanmış ve şeytana tabi ve tuğyanda birbirine mütezahir olan noksan ehline gönderilen mürsellerdendir.

(Ayet 140) **(İz ebeke ilelfülkil meşhun)** Ki bahri heyulada cari ve kuvayi bedeniye ve kemalatı hissiye ile dolu olan beden gemisine kaçmıştı.

(Ayet 141) **(Fesaheme fekâne minel müdhadin)** Bu gemide huzuzu bedeniye ve bunun ihtiyarı hakkında ef'kârı akliye ile kura çekerek mahcublardan hücceti burhaniyeyi yakiniye ile mağlublardan oldu. Çünkü bahr ve sefine ehlinin hepsi bedeni, o ise sükanı hazreti ilâhiyeden kudsi ve mücerred, seyyidinden sefineye kaçmış, kendisini tehlikeye koymuştu. Bunun üzerine denize atıldı. Derhal rahm nutfeyi yuttuğu gibi rahm balığı onu yutuverdi

(Ayet 142) **(Vehüve mülim)** O, belada vaki olmasını mucib olan melabisi bedeniyeye taallûku sebebiyle, melamete müstahak olmuştu.

(Ayet 143) **(Felevlâ ennehü kâne minelmüsebbihin)** Eğer kalbi Yunus tevhid ve tecrid haletinde takdis ile Rab'bini tenzih edenlerden olmıya idi.

(Ayet 144) **(Lelebise fi batnihi)** Tabayii heyulaniyeden suveri neviyei cismaniye balıklarının karınlarında boğulmuş olan sair kuvai tabiiye ve nefsaniye gibi **(İlâ yevmi yüb'asun)** (Ayet 144) mücerredlerin merakıdı ebdanından ba's olunduğu vakte kadar, sair gafiller gibi, merkadinde bekâsıyla beraber, balığın karnında karar kılacaktı. Yahut mana; kıyameti suğrada bedeni olan rüfekasının ba's olunduğu vakte kadar balığın karnında duracaktı.

(Ayet 145) **(Fenebeznahü bil'arâi)** Biz onu irade ile arsai dünya fezasına attık **(Ve hüve sekim)** (Ayet 145) Halbuki o a'razı maddiye ve levahiki tabiiye ile zayıflamıştı.

(Ayet 146) **(Ve enbetna aleyhi şecereten min-yaktiyn)** Ve biz, onun üzerine, kökü üzere durmayıp yere yayılan yaktin ağacını bitirdik. O ağaç yapraklarıyla onu gavaşii bedeniyeden gölgelendiriyordu. Tefasiri zahirede Yunus'un, balık karnında zayıflayıp henüz doğmuş bir saatlik çocuk gibi olduğu rivayet olunmuştur.

(Ayet 147) **(Ve erselnahü ilâ mieti elfin ev yezidun)** Ve kemal zamanında onu yüzbin yahut daha fazla kimselere irsal eyledik. Allah Tealâ alimdir.

SAD SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Sad velkur'anî ziyzikri)** Cenabı Hak, sureti Muhammediyeye ve şeref ve şöhretle kemalatın etemmi olmakla zikrolunmuş olan kemalî tamma kasem eylemiştir ki, o da cemi' hüküm ve hakayıkı cami ve sureti şerifeye münasib istidadı tammı aklı kuranisidir. Nitekim, İbni Abbas'dan «Sad arşı Rahman'ın üzerinde bulunduğu Mekke'de bir dağdır.» yolunda rivayet olunmuştur. Kasemin cevabı mahzufdur ki Muhammed haktır; ittiba olunmak ve huzu ve zilletle iz'an ve kabul etmek vaciptir demektir.

(Ayet 2) **(Belillezine keferu)** Belki eneiyetleriyle Hak'dan mahcub ve Muhammed'e zıd olanlar, istikbar ve inatta ve Hak mukabelesinde nefisleri bâtıl ile zuhur ettiğinden hilâf ve şikâk üzeredirler.

(Ayet 17) **(İsbir alâ ma yekûlüne)** Manası: tevhidte istikametine devam et ve temkinde ezalarına sabrile tahammül ederek ezalarının mukabelesinde telvin ile nefsini izhar etme. Zira sen, Allah ile kaim, Hak ile mütehakkıksın. Onun için her hareketin ancak Hak ile olur.

(Ayet 17) **(Vezkür abdena Davude zeleydi)** Sen, kardeşinin halini, bizim kadim inayetimizle ihtisas etmiş kulumuz, dinde kuvvet ve temkin sahibi Davud'un telvinde ıstikamet makamından nasıl hata ettiğini hatırla ki, nefsin zuhurunda senin halin onun hali gibi olmasın. Bundan sonra **(İnnehu Evvabün)** (Ayet 17) kavliyle Davud Aleyhisselamın halinin kuvvetini ve kemalini vasfeyledi ki, tahkik Davud Hak'ta fena ile sıfat ve ef'alinden Hak'ka çok rucu edicidir.

(Ayet 18) **(İnna sehharnelcibale)** Biz Davud ile beraber aza dağlarını teshir eyledik. **(Yüsebbihne bil'aşiyyi vel'işrak)** (Ayet 18) İbadet vakitlerinde inkiyad ve taatta adetleşmekle onlarda nefsin zuhuru ile ruh güneşi nurunun ihticab ve istitar akşamı vaktinde ve nefis üzerine ruh güneşi nurunun sultanı ve tecelli işrakı sabahı vaktinde tesbih ederler. Nefis ve bedeni taatta tamamiyle adetleşmiş olduğundan ibadette her iki vakitte de fütur ve azimet ile tefavüt etmezdi.

(Ayet 19) **(Vettayre mahşureten)** Ve kuva kuşlarının kâffesi hep birerlerine mahsus olan tesbihlerinde vahdet dizisinde dizilmiş ve

adalet heyetiyle toplaşmış ve birbirlerine teslim edilmiş oldukları halde tesbih ederlerdi. **(Küllün lehü evvab)** (Ayet 19) Hepsi Davud'un tesbihiyle tesbih ettiklerinden, onun için, hepsi Hak'ka rücu edici idiler.

(Ayet 20) **(Ve şededna mülkehu)** Ve Biz, teyid ile ona izzet ve heybet getirmekle, kendisine izzü kuvvet vermekle Davud'u kuvvetlendirdik. Kahır ve azamet, kibriya ve izzet tecelliyatı nurlarıyla nefsinin itilâfı ve sıfatı bahiremizle ittisafı dolayısıyla, herkes onun heybetinden korkar, saltanatını iz'an ve tebcil eylerdi. **(Ve ateynahülhikmete)** (Ayet 20) Ve ilmimizle ittisafı sebebiyle ona hikmeti **(Ve faslelhitab)** ve ahkâm beyan edici fesahati, yani hikmeti nazariye ve ameliyeyi ve mârifet ve şeriatı ve faslı hatayı, yani ahkâma müteallik fasl ve beyan eden kelamı verdik. Bundan sonra Davud'un telvinini ve zilesinde nefsinin zuhurunu ve Hakkın kendisini itab ile hatasını beyan ederek Davud'u te'dibini ve Davud'un tövbe ile tedarik eylediğini **(Ve Hel etake nebeülhasmi iz tesevverülmihrab)** kavli ile beyan eyledi.

(Ayet 24) **(Ve zanne Davud'ü ennema fetennahü)** Davud Aleyhisselam kendini ziyanın kadını ile iptila eylemiş olduğumuzu teykin eyledi. **(Festağfere Rabbehu)** (Ayet 24) Mücahede ve nefsin muhalefet ile koparılıp kırılması hususunda Hak'ka iltica ve iftikâr sebebiyle günâhtan halas olmak tarikiyle Rab'bine istigfar eyledi. **(Veharre râki'an ve enâb)** (Ayet 24) Ve nefis sıfatlarının mahvı ile Hak sıfatlarında fani olarak sukut eyledi ve zatında fena suretiyle Allah'a teveccüh etti.

(Ayet 25) **(Fegaferna lehü zalike)** Biz onun sıfatlarını sıfatlarımız nuruyla setretmek tarikiyle onun bu telvinini örttük. **(Ve inne lehü indena lezülfa ve hüsne meab)** (Ayet 25) Tahkik indimizde Davud'un fenadan sonra beka halinde vücudu mevhubu hakkani ile yakınlığı ve o takdirde eneiyetle mevsuf olmayıp bizim sıfatlarımızla muttasif olarak bize iltihak etmek ve hilâfeti ilâhiye mahalinde ahkâmımızla hükmetmek için güzel bir mercii vardır.

Nitekim **(Ya Davude inna ce'alnake halifeten fil'ardı fahküm beynennası bilhakkı)** (Ayet 26) buyurulmuştur. «Ey Davud, biz seni yer yüzünde halife kıldık. İmdi sen insanlar arasında cevr olmayıp, adl olmak için nefsinle değil, Hak ile hükmeyle. **(Ve la tettebi'ilhevâ)** (Ayet 26) Ve sakın nefsin zuhuru ile hevaya tabi olma ki, tabi olursan, Hak yolundan şeytan yoluna saparak cevr ve zülmetmiş olursun. Hak yolundan sapan kimselere yevmü hisabı unuttukları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.

(Ayet 27) **(Ve mâ halaknessemâe velarze ve mâ beynehüma batılen)** Ve biz göğü ve yeri ve arasında bulunan mahlukatı kendilerinde Hak olmayan batıl bir halk olarak izhar etmedik. Göklerin ve yerin nefisleriyle vücutları olmadığı cihetle batılı mahz değildirler. Belki semavat ve arz suretiyle muhtecib Hak olarak izhar eyledik. **(Zalike zannüllezine keferu)** (Ayet 27) Gökler ve yer halkının batıl olması zannı mezâhiri kevn ile Hak'tan mahcub olanların zannıdır. **(Feveylün lillezine keferu)** (Ayet 27) Mahcub olanlara şiddetli azab ile eneiyet ve tabiat ateşlerinde tekallüb ve ihticab ve hırman ateşinden şiddetli bir azap vardır.

(Ayet 28) **(Em nec'alüllezine amenu ve amilüsalihati kelmüfsidine filarzı)** Mezahiri ekvanda Hak'kın cemalini şuhud ile iman ve esmai ilahiyeden sadır olup salâhı aleme müteallik ve zatından o nuru maksud olan salih amelleri işleyenleri tabiat arzında nefis ve sıfatları ile behimi ve seb'i ve şeytanî işleri işleyen mahcublar gibi kılmamıştır. **(Em nec'alülmüttekine kelfüccar)** (Ayet 28) Keza sıfatlarından tecerrüd etmiş olanları amellerinde nefsani ve şeytanî perdelere bürünmüş facirler gibi kılmamıştır.

(Ayet 29) **(Kitabün enzelnahü ileyke mübarekün liyeddebberu ayâtihi)** Mübarek olan bu Kitabı nefis makamında olanlar, o makamda oldukları müddetce, nazarı aklî ile kitabın ayatını tedebbür ve tefekkür ederek Hak'kın sıfatına mütabaat hususunda kendi sıfatlarından soyunmaları için sana inzal eyledik. **(Ve li yetezekkere ulül' el bab)** (Ayet 29) Ve hilkat kabuğundan safî olan hakayıkı mücerrede sahiplerinin tecerrüdleri zamanında tevhidi fıtriyi ve ahdi evvel halini düşünmeleri için inzal eyledik. Bundan sonra Habibini temkin ve istikamette takviye ve sebâtını te'kid için Süleyman'ın telvin ve ibtilasını zikreyledi.

(Ayet 30) **(Ve vehebna lidavude Süleymane ni'mel'abdü)** Ve biz Davud aleyhisselama Süleyman'ı bağışladık. Süleyman istidadının, makamı nübüvvet demek olan kemali nev'i insaniye selâhiyeti dolayısıyla güzel bir kuldur. **(İnnehu evvab)** (Ayet 30) O, tecrid ile Bana çok rücu edicidir.

(Ayet 31) **(İzurida aleyhi bi'aşiyyi)** «Zeynennas kubbilşehevat minnennisaî vennebin» ayetinde buyurulduğu vechiyle, kalbin nefse ve nefsin mala meyli ile zulmetinin zuhuru ve cismaniyatın muhabbet ve istihsanı istilâ etmesi sebebiyle ufku cismanide şemsi ruhun gurubunun yakınlaştığı vakit - çünkü dünyanın müzahrefatına ve müştehiyatı hissiyeye, lezzatı tabiiyeye, ecramı süfliye meyletmek,

nefsin ciheti ülviyeden irazını ve kalbin, hazreti ilâhiyeden ihticabını mucip olur. Süleyman'a **(Elsafinatülciyad)** (Ayet 31) sevdiği ve onları sevmekle müncezip olup kendisine arzolunmalarını istediği harbe yarar cins atlar arzolunduğu vakit, **(Fekale inni ehbebtü hubbelhayr)** (Ayet 32) «ben, mal sevdasına müteveccih olarak malı sevdim **(An zikri rabbi** (Ayet 32) benim gibi bir kimseye Rab'bini zikr ve ona muhabbet ederek Rab'biyle iştigal etmek vacib olduğu gibi ben malı sevdiğim için onunla Rab'bimin zikrinden müştegil oldum. Binaenaleyh ben Rab'bimin zikrini ve muhabbetini malın muhabbeti ile değiştirip **(Hatta tevaret bilhicap)** (Ayet 32) ta ki ruh güneşi nefis hicabı ile örtüldü. Örtülünceye kadar Rabbimden gafil oldum» dedi.

(Ayet 33) **(Rudduha aleyye fetâfika meshen hissuki velâğnak)** Nefsin hevası ile tapıp ibadet ettiği putları ve şiddet ve kuvvetini kökünden koparmak ve Hak ile arasında hail olan hicabı ref'etmek ve tecrit ve terk ile istiğfâr ve Hak'ka rücu etmek için «O atları geriye çevirin, bana getirin» dedi ve derhal kılıcını atların boyunlarına ve kıç ayaklarına sürtmekle bazısını boğazlamağa ve bazısını yalnız kıç ayaklarını nişanlamağa başladı.

(Ayet 34) **(Velekad fetenna Süleyman'e)** Biz, Süleyman'ı diğer bir defa bu telvinden daha şiddetli bir telvin ile iptilâ eyledikti ki, o da Süleyman'ın kürsüsüne cesedin ilka edilmesidir. Bunun tefsirinde üç vech üzere ihtilâf olunmuştur. Vechlerden birisi, Süleyman'ın bir oğlu oldu. Babası gibi onun da kendilerini teshir etmesi korkusuyla şeytanlar bu oğlanın katline kasd ettiler. Süleyman bu keyfiyeti bilerek çocuğu bir bulutta gıdalandırdı. Fakat günün birinde bulut, çocuğu meyt olarak Süleyman'ın kürsüsüne atıverdi. Bunun üzerine, Süleyman çocuk hakkında Rab'bına tevekkül etmediği hususundaki hatasını anladı. İkincisi şudur ki, bir gün Süleyman Aleyhisselam, yetmiş adet zevcesine tevaf edeceğini ve bunlardan her birinin fisebilillâh mücahede edecek bir suvarî oğlan dünyaya getireceğini söyledi ve «inşallah» demedi. Bunun üzerine, filhakika kadınların hepsine tekarrüb ile tevaf etti ise de, kadınlar hamil olmadı. Yalnız birisi hamil olarak bir ayağı yarık malûl bir çocuk dünyaya getirdi. İmdi şu iki vech üzere Süleyman'ın iptilâsı evlât muhabbetiyle olmuş olur. Oğluna muhabbet ve aklı ameli bulutunda hıfz ve terbiyesine ve evham ve tahayyülât şeytanlarından korumasına ve hikmeti akliye ile tegaddisine şiddetle ehemmiyet vererek bu hususta akla ve mâkule itimat, oğlu hakkında işini Allah'a tefviz etmemesi ile nefsi zuhur ettiğinden Hak Tealâ Süleyman'ı çocuğun ölümü ile

iptilâ eyledi. Süleyman Aleyhisselam gayra şiddetle muhabbetteki hatasını anladı. Yahut hükümle bir şeyi istemekte ve hissiyat ve zannın galebesinde adet ve fiil ile bir şeyin bağışlanmasını istemekten ve tedbir ile takdirden ihticab ve nefis sıfatlarının galebesiyle emri Hak'tan gaflet ile nefsin zuhuru sebebiyle Cenabı Hak kendisini nefsinde tasavvur ve takdir ettiği muradından çok uzak malûl bir çocuk ile iptilâ eyledi. Süleyman Aleyhisselam nefsin zuhuruna intibah hasıl ettikte, Hak'ka rücu ile inabe etti ve kusurunda itizar ve istiğfar ile telvinini tedarik eyledi. Üçüncü vech şudur ki, Süleyman Aleyhisselam denizde bir adada bulunan Saydun kasabasına gaza edip şan ve şöhreti büyük olan padişahını katletti. Padişahın Cerade isminde pek güzel bir kızını bulmakla beğenerek müslüman ettikten sonra kendisine aldı ve ona çok muhabbet etti. Halşuki, kız babası için çok mahzun olduğundan Süleyman aleyhisselam şeytanlara emredip kıza babasının bir suretini yaptılar. Kız o surete babasının elbisesi gibi elbise giydirdi. Akşam sabah çocuklarıyla beraber gidip kendi adetleri gibi o surete secde ediyordu. Asaf bu keyfiyeti Süleyman'a haber vermekle sureti kırıp kadını da cezalandırdı. Sonra yalnız başına sahraya çıktı ve nefsi için küller döşeyerek Allah'a yalvarıcı ve tövbe edici olduğu halde küller üzerine oturdu ve Süleyman'ın, kendisinden evlât getirmiş Emine isminde bir cariyesi vardı ki, Süleyman bir kadınla mukarenet ve yahut taharet için girdiği vakit mührünü o cariyenin yanında bırakırdı ve Süleyman'ın mülkü mühründe idi. Bir gün yine mührü cariyenin yanında bırakmıştı. Denizin sahibi Sehr ismindeki şeytan Süleyman suretinde cariyeye gelerek «Emine mührümü ver» demekle mührü alıp takındı ve Süleyman'ın tahtına oturdu. Bu defa Süleyman'ın heyeti tağyir olunmakla, Emine'ye geldiğinde, Emine Süleyman'ı inkâr ve tard eyledi. Bunun üzerine Süleyman hatasının kendisini yetiştiğini bildiğinden kifâfı rızk için evleri dolaşmağa başladı. «Ben Süleyman'ım» dediği vakit başına toprak atıp söğerlerdi. Sonra balıkçılara hizmet etmeğe başlayarak kırk sabah bu hizmetçilikte durdu. Nihayet şeytan uçup mührü denize attı. Bir balık mührü yutuverdi ve bu balık Süleyman'ın eline düştü. Balığın karnını yarınca mührü görmesiyle hemen takınıp secdeye vardı ve mülkü kendisine rücu etti. Sehr şeytanı için büyük bir taşı oyup Sehr'i taş içine koyarak denize attı. İmdi, eğer bu hikâye vakıa mutabakatında sıhhata mukarin olduysa, Süleyman'ın telvini pek şiddetli olmuş ve Adem ve Zevalnun aleyhisselamın iptilası gibi Süleyman da iptila olunmuş olur.

Halbuki, hikâye hükemanın temsilatında vazettikleri «Absal ve Selaman» ve emsali hikâyeler kabilinden, yehud hükema ve uzemasının

vaz eylemiş oldukları hikâyelerdendi. Sahih ve yahut uydurma olduğunu Allah bilici olmakla beraber, te'vili şu vech iledir ki, Süleyman Aleyhisselam heyûla denizinde bir adadan ibaret bulunan bedeni Saydun kasabasını kasteyledi ve fisebilillah mücahede ile beden kasabasının tuğyanı zahir, şanlı ve azametli nefsi emmare padişahını katl ile padişahın Cerade ismindeki kızını buldu ki, o kız da çekirge gibi uçucu kuvayî mütehayyiledir. Suretleri mevaddından nez etmek tarikiyla ecsam ve eşya ağaçlarının kâffesini soyar, levahiki ile parçalanmış hüzün sahibidir ve bu kuvayı mütehayyile nefsini ve tahayyül eylediği müdrikatını tesvil ve tezyin etmek hususunda surette insanların en güzelidir. Kızın Süleyman'ın elinde islâm olması, akla inkiyad ve vehmin dininden ric'at ederek müfekkire olmasıdır. Süleyman'ın kızı kendi için seçmesi ve onu sevmesi aklın kemalinin husulû kuvei mütehayyileye tevakkuf ettiği içindir. Kızın babası için mahzun olması kuvei mütehayyilenin tabiatıyla nefse meyli ve huzuzun fevt olmasına teessüf etmesidir. Babasının suretini temsil etmek için Süleyman'ın şeytana emretmesi ve o surete babasının elbisesini giydirmesi, Süleyman'ın telvinin menşeine işarettir ki vaktinden evvel kemaline aldanarak nefsin huzuz ile iştigali ve nefse meyl ile iptilasıdır. Nitekim Emirülmüminin Aleyhisselam **(Neuzubillahi mineddalali badelhüda)** «hidayetten sonra dalalden Allah'a sığınırız» demiştir.

Şeytanın Süleyman'a itaatı, ihticabtan masun ve inayete mazhar olmakla her ne kadar evvelki kuvveti ve hevahiyatı üzere olmasa da nefsi heyeti ulaya iade etmekte kuvvei vehmiyenin Süleyman'a teshir edilmesidir. Melikin toprağında adetleri olduğu gibi kızın ve evlâtlarının meliğe secde etmesi, inkiyad ve hizmetine riayet etmekle evvelki cahiliyetteki adetleri gibi huzuzatını kendisine i'sal etmekte kuvvei fikriye ve sair kuvayı bedeniyenin nefse kulluk etmeleridir. Asaf'ın bu keyfiyeti Süleyman'a ihbar etmesi, ölümünün yakınlaştığı zamanda kalbinin telvinine aklın tenbih etmesidir. Sureti kırmak ve kadını cezalandırmak halinde nedamet ve tövbe etmek ve Allah'a yalvarıp halas olmak ve nefsi riyazatla kırmaktır. Yalnız başına sahraya çıkması, kuvasının sukutu zamanında bedenden tecerrüdüdür. Külleri döşeyip üzerine oturması, alakai bedeniyenin bekasıyla beraber mizacın tagayyürü ve ahlatın yanıp kül olmasıdır. Emine tesmiye olunan Süleyman'ın evlât sahibi cariyesi, kuvayı nefsaniye evlâdının anası olan tabiatı bedeniyedir ki Süleyman, halvete duhul, kadına isabet gibi umuru tabiiye ve zaruriyeti bedeniye ile iştigal zamanında bedenî mührünü onun yanında bırakıyordu. O cariye hıfzına emniyetli idi. Süleyman'ın mülk ve tasarrufunun mühründe

olması kemali manevî ve surisi ile bedene tevakkuf eylediğine işarettir. Emine'ye gelip de mührü alan şeytan heyulayı süfliye denizinin sahibi olan tabiatı unsuriyei arzıyedir. Taşın sıkletinden esfele meylettiği gibi, bunun süfliyete meyl ve mülazimetinden dolayı kendisine sehr tesmiye olunmuştur. Şeytanın mührü takınması mührü nefsine katmakla Süleyman'a benzemesidir. Süleyman'ın kürsüsüne oturması **(Ve elkeyna ala kürsiyyihi ceseden)** buyurduğu vechile Allah'ı Teâlâ'nın Süleyman'ın bedenini meyyit olduğu halde mevzi ve serir saltanatına ilka eylemesidir. Süleyman'ın hey'etinden tagayyürü nuraniyeti fıtriye ve - heyeti asliyeden tagayyür ve müfarikatı bedeniyeden sonra sıfatı nefsaniye bekayasından hayatı cismaniye ve asarı heyulaniyenin kendisinde bakasına işarettir. Mührü taleb için Emine'ye gelmesi bedene meyli ve ona muhabbet ve şevkidir. Emine'nin Süleyman'ı inkâr edip kovması, mizacın putlarından tabiatı bedeniyenin hayatı ademi kabulünden ibarettir. Süleyman'ın kifafı rızk için evleri dolaşması heyeti nefsaniyeye sevk sebebiyle huzuz ve lezzatı cismaniyeye meyl ve incizabıdır. Süleyman'ı söğmeleri ve yüzüne toprak atmaları şehevat esbabının fıkdanı ile huzuz ve lezzattan mahrumiyetinden ibarettir. Süleyman'ın balıkçılara gidip onlara hizmeti, nutfeye müteallik erhamda kararlaşmağa meyline işarettir. Balıkçıların hizmetinde kırk gün kalması, Nebi Aleyhisselamın hadisi Rabbanide «Adem'in çamuru benim cemal ve celâlim ile kırk sabah yuğruldu» buyurduğuna işarettir. Şeytanın uçması tabiatı unsuriyenin terkibde sıryanıdır. Şeytanın mührü denize atması, terkib bedeninin bahrı heyulanide telaşisidir. Balığın mührü yutması nutfeden ibaret olan maddei bedeniyeyi rahmin cezbetmesidir. Balığın Süleyman'ın eline düşmesi Süleyman'ın rahimde maddei bedeniyeye taallüku ve rahimden igtiza ile rahme istilasıdır. Balığın karnını yarıp mührü alması ve takınması, rahmin fethi ve bedenin rahimden ihracı ve Süleyman'ın beden libasını giymesidir. Yere kapanıp secde etmesi ve mülkünün kendisine rücu etmesi, emri ilahiye inkiyad ve fena ile beden sebebiyle kemalinin husul bulmasıdır. Şeytanı büyük bir kayaya koyarak denize atması tabiatı bedeniyenin vücudu zamanında süfle meyl ve siklete mülazım olduğu halde, tabiatı arzıyeyi hali üzere batını cürmde mahbus olarak ibka etmesidir ve bir zamana kadar Emine'yi istila ve mührü almağa kadir olmadığı halde onu heyula denizinde terk etmesidir.

(Ayet 35) **(Sümme Enab)** Bu kadar büyük işten sonra tecrid ve tezkiye ile Allah'a rücu eyledi. **(Kale Rabbiğfirli)** (Ayet 35) Ey Rab'bim, nurumu setr eden ve safamı kederleyen taallükatı heyat ve günâhlarımı nurunla setreyle.

(Ayet 36) **Veheb li mülken layenbağı liehadin min ba'di)** Ve bana mahsus olduğu için gayrıma lâyık olmayan, benim istidadıma halis hüviyetimin iktıza eylediği kemali bana bağışla dedi ki, o da, Süleymanın baliğ olabilmesi mümkün olan gayedir. **(İnneke entelvehhab)** (Ayet 36) «Cemi' istidadatı», **(Ve ateyküm min küllü ma selltümühu)** buyurduğu veçhile, «istenilen bütün kemalatı bağışlayıcı ancak sensin» dedi.

(Ayet 37) **(Fesehhernalehürriyha)** Bunun üzerine Süleyman'a huy rüzgârını teshir ettik. **(Tecri biemrihi ruhaen)** (Ayet 37) O suretle ki heva ve arzu rüzgârı Süleyman'ın emri ile gayet yumuşak, muti ve münkad cereyan eder, istila ve isyan talebi ile şiddetlenmezdi. **(Haysü esab)** (Ayet 37) Nereye kasd ve irade ederse, oraya eserdi.

(Ayet 38) **(Külle bennain)** Her biri hükmü ameliye binalarını ve kavanini adliye kaidelerini yapan, hendese ile takdir eden banileri **(Ve gavvasin)** (Ayet 38) ve avalimi kudsiye ve heyulaniye denizlerinde dalıp maaniyi külliye ve cüziye ve hükmü ameliye ve nazariye incilerini çıkaran dalgıçları **(ve âherîne)** (Ayet 39) ve kuvayı nefsaniye ve tabiiyeden diğerlerini **(Mukarrenine filasfad)** (Ayet 39) kuyudu şer'iye ve riyazatı akliye bukağılarında bağlanmış asî ve fasikleri de ona teshir eyledik.

(Ayet 40) **(Haza ataüna)** İşte bu bizim atâyı muhaffemizdir. **(Femnün eş emsik)** (Ayet 40) Kemali tam ve atâyı sarf zamanında hal ve akid, ata ve menide irade ve ihtiyarını mutlak kıl. Yani fenadan sonra beka halinde vücudı mevhub zamanında dilediğin gibi tasarruf eyle. **(Bigayri hisap)** (Ayet 40) Senin üzerine hisap yoktur. Zira sen, Bizimle kaim, ihtiyarımızla muhtar, zat ve sıfatımızla muhakkaksın. İşte **(Ve inne lehü indenalezülfa ve hüsne meab)** (Ayet 40) kavlinin manası da budur ki, «Bizim indimizde Süleyman'ın kurbeti ve güzel mercii vardır» demektir.

(Ayet 41) **(Vezkür abdena eyyübe)** Habib'im, Eyyüb'un, sebebi iptilası hakkında, tefasiri zahirenin ihtilâfı üzerine, malının çokluğuyla aceblenmesi yahut kuvayı tabiiye hayvanatı nahiyesinde olması dolayısıyla zuhuru zamanında nefis kâfirine müdahene ederek, onu riyazat ve mücahede ile beslemeyi terki, yahut istikameti zamanında aklı nazarî ve kuvayı kudsiye mazlumuna yardım etmemesi sebebiyle telvinde nefsinin zuhuru zamanında kendisini iptila etmemiz hususunda kulumuz Eyyub'u hatıra getir. Bu sebeplerin beynini cem eylemek de mümkündür. Eyyub'un iptilası mariz ve kötürüm

olması ve kuvayı tabiiye kurtlarının kendisinde vâki olması ve hastalanarak kalb ve lisanından başka bir şeyi kalmayıncaya kadar beden firaşına düşmesidir. Yani kazanmış olduğu kemalattan bir şeyi kalmayarak ancak fitret ve istidadı asliyesinin kalması iledir. **(İznada rabbehu)** (Ayet 41) Mümkün istidadda ıztırar ve iftikâr lisanı ile Rab'bine **(Enni messeniyeşşeytanü binusbin ve azabin)** (Ayet 41) yani vesvese ile vehmin bana istila etmesi dolayısıyla bu maraza ve ahlakî reddiye ve ihticab gadabına kavuştum diyerek nida eylediği vakit **(Ürküz biriclike)** (Ayet 42) beden arzına veli eden aklı ameli kuvvetini beden arzına darb ile vur. Hikmeti ameliye ve nazariyeden ibaret iki kaynak nebean eder. **(Haza mugteselün)** (Ayet 42) Yani hikmeti ameliye nüfusu tezkiye edici elvası tebaiden tathir edici, rezail marazlarından berî kılıcıdır. **(Baridün)** (Ayet 42) Ruh ve selamet sahibidir. **(Ve şerabün)** (Ayet 42) Ve hikmeti nazariyeden şaraptır. Yani seyirde kötürümlüğü, cehl marazını defedici ve yakini ifade edici ilimdir. Binlaenaleyh ondan igtisal eder ve içersen Allah'ın izniyle zahir ve batının beri olup sahih ve kavi olursun.

(Ayet 43) **(Ve vehebnalehu ehlehu)** Ve Biz Eyyub'a ehlini de bağışladık. Eyyub'un yedi oğlu ve yedi kızı vardı. İptilasında cümlesinin üstüne ev yıkılarak helak oldular. Sonra belânın keşfi ve emval ve kemalatın kendisine iadesi zamanında Hak tealâ onları ihya eyledi denilmiştir ki, bu keyfiyet tabiatı bedeniyenin istilasında ve telvinde helâk olan kuvayı ruhaniye ve nefsaniyeye işarettir. Yahut telvini azamda ve bedenin harabı ve kurtların da kalb ve istidadı fıtrî lisanından başka vücudunda bir şey kalmayıncaya kadar kendisini hastalattırdığı zaman baliğ olan kuvaya işarettir ki, inabe ve hali sıhhat ve kuvvete rücu ve zikr olunan iki kaynaktan içmek ve yıkanmakla maraz ve kötürümlüğün keşfi zamanında Allah Telaâ o kuvvetleri ihya eyledi. **(Ve mislehüm maahüm)** (Ayet 43) Ve onlarla beraber onların mislini Eyyub'a bağışladık. Melekatı fazıla, ahlakı hamide, sıfatı cemilenin iktisabı ile Eyyub'a onlarla beraber misillerini de bağışladık, hatta neş'ei saniyede ve kuvayı bedeniyei faniyenin hudusunda kuvayı tabiiyei nefsaniyesi de sair kuvaî ruhaniyesi gibi ruhaniye oldu. **(Rahmeten minna)** (Ayet 43) İstidadının talebeylediği kemalatın ifazesi ile bizden rahmet olmak **(Ve zikra liûlilelhab)** (Ayet 43) ve kalb kulağıyla fehmeden mevaddı cismaniye kışırlarından mücerred hakayık sahiplerine hatırlatmak üzere bağışladık, ta ki bunlar kendi hallerini Eyyub'un hali ile itibar ve fıtretlerinde bulunan ilimleri tezekkür etmiş, hatırlamış olsunlar.

(Ayet 44) **(Ve hüz biyedike dığsen)** Denilmiştir ki Eyyub Aleyhisselam, hastalığında eğer marazdan kurtulursa karısına yüz değnek vuracağına yemin etmişti. Yeminin sebebinde ihtilaf vardır. Bazıları bir hacet için gittiğinde geç kaldığından, bazıları da ellerinden giden mallarının kendilerine iadesi için kendisine bir secde etmesini şeytanın kadına vehmeylemesinden, bazıları da Eyyub'un, sağ iken meraklı olduğu iki yedek saçını iki ekmek mukabilinde sattığından ileri geldiğini söylemişlerdir. Bazıları da Eyyub Aleyhisselama bir defa şarab içmeği işaret ettiğinden neş'et eyledi demişlerdir ki bunların kaffesi taat ve ibadatta gevşeklik ve ağırlık etmesi ile yahut huzuzunu temennide ve beden kabrinden kalkmak ve neşat ve şecaat verici heyetlerden tecerrüd hususunda kalbin kendisine taalluk eylediği ulumu nafia ve a'mali fazilenin terki yahut kolayca tehlikeyi mucip olan azıcık bir huzuzu nefsi satın almak, yahut heva şarabını içmek ve akla muhalif olan şeye meyletmekle nefsin zuhuru sebebinden zikrolunmuş olan telvine işarettir. Eyyub Aleyhisselamın yemini, meşakkatlı riyazat ve muhalefatı ve müellim mücahedatı nezreylediğine yahut fıtret misakının hükmü ve ahdî evvel muktezası ile elim muhalefetlerle ahlâk ve adap ile nefsi tedibe azimet ve riyazetle tecrid ve tezkiyeyi muhabbetinde, istidadında merkuz olan şeye işarettir. Bir demet sap alıp onunla dövmesi, meşekkatli azimetleri ahz ve riyazatta ifrat etmiyerek Nebi Aleyhisselamın «ben kolay ve suhuletli hayfiyet tarikile bağş olundum.» buyurduğu vechile ruhsata ve istidadın safa ve nefsin şerefi ve cevherinin necabeti sebebinden mutedil ve orta bir riyazet ve muhalefete iktisar ile ahlâkı düzeltmek usulû olan suhulet ve kolaylık yoluna işarettir. **(Vela tahnes)** (Ayet 44) Fıtrî olan nezre vefanın terki ve talebi kemalde azimetin nakzı ile bilkülliye tedibin terki ile yemininde hanıs olma **(inni vecednahü sabiren)** (Ayet 44) Biz Eyyub Aleyhisselamı beliyyesinde ve kemali talebinde sabredici bulduğumuz için ona merhamet eyledik. Halbuki her bir talib sabredici değildir. **(Ni'mel'abdü innehü evvab)** (Ayet 44) Eyyub ne güzel bir kuldur Çünkü mahvı fena ile tecerrüd sebebiyle o Allah'a çok rücu edicidir.

(Ayet 45) **(Vezkür ibadena İbrahime ve İshake ve Yakube ulil' eydi velebsar)** Yani birinci eydiye ikinci basar ve nazara nisbet olunduğu için ilim ve amel sahipleri olan ehli inayetten has kullarımızı, İbrahim, İshak ve Yakub'u hatırla ki, bunlar kemalatı ameliye ve nazariye sahipleridir.

(Ayet 46) **(İnna ahlasnahüm)** Biz onları nefis sıfatları şaibesinden ve eneiyet kuduretinden tasfiye ederek muhabbeti hakikiye ile

sırf bizim için halis kıldık. Bizim gayrımız için onlarda nasip yoktur. Onlar muhabbeti arıziye ile gayra ve ne de nefislerine meyletmezler. **(Bihalisatin)** (Ayet 46) Başka bir kasd ve himmetle karışık olmayan halis bir haslet sebebiyle ki o haslet de **(Zikreddar)** (Ayet 46) darı bakinin ve makarrı aslinin hatırlanmasıdır. Yani onların dünya ve zulmetlerine asla iltifatı olmayıp envarımıza müteveccih oldukları halde rıcs madeninden irazları ve alemi kudsu tezekkürleri sebebiyle Biz, onları zatımız için halis kıldık.

(Ayet 47) **(Ve innehüm indena leminelmüstafeynelahyar)** Ve tahkik, onlar bizim indimizde yani hazreti vahidiyette şer ve imkân, âdem ve hadisan şaibelerinden münezzeh oldukları halde nebi nev'inden kurbümüz için seçip safi kıldığımız kimselerdir.

(Ayet 49) **(Hazazikrün)** Şu bab, inayetle mahsus, havassı ehlullahdan sabıkların zikrine mahsus bir babdır. **(Ve inne lilmüttekine)** (Ayet 49) Tahkik, ruh cennetinde müşahede ile Hak'ka nazır olan bisatı kurb ve keramete vusullerinden gayrî nefisleri sıfatlarından mücerred olmuş kimseler için **(Lehüsne meab)** (Ayet 49) güzel bir rucü mahalli, yani kalb makamında sıfat cennetleri mercii vardır..

(Ayet 50) **(Cennati adnin)** O cennetler mahalli adn cennetleridir. **(Müfettehaten lehümülebvab)** (Ayet 50) Tecelliyat ile cennetlerin kapıları onlar için açılmıştır. Fezaili hulkiye ve kemalat yollarından o kapılara girerler.

(Ayet 51) **(Müttekiiyne fiyha)** Orada onlar makamat koltuklarına dayanıcılardır. **(Yedune fiha bifakihetin kesiyretin ve şerab)** (Ayet 51) Orada onlar bir çok mükaşifatı lezize yemişlerini ve muhabbeti vasfiye şarabını davet ederler.

(Ayet 52) **(Ve indehüm kasıratüttarfı etrab)** Ve yanlarında rütbeleri müsavi ezvacı kudsiye ve bunların mertebelerinde olan nüfusu melekiye ve insiye vardır.

(Ayet 53) **(Hâzâ mâ tu'adune liyevmilhisab)** İşte şu nimetler, sıfatı beşeriyenizden fenanız hesabı üzere vakti cezanız için vadolunduğunuz sıfatı İlâhiyedir.

(Ayet 54) **(İnne hâzâ lerizkûna mâ lehü min nefad)** Tahkik bu Bizim tükenmeyen bir rızkımızdır. Gayri maddî olduğu için asla inkıtaı yoktur.

(Ayet 55) **(Hâzâ)** Şu zikrolunan kelam cennet ve ehlinin vasfında bir babdır. **(Ve in littagıyne leşerre meab cehenneme)** (Ayet 55) Ve nefsin sıfatı ve zuhuru ile hadlerini tecavüz edip de istila ve te-

kebbürleriyle Hak'kın uluvvu kibriyasına münazaa edenler için tabiatı asariye cehennemine ve zulematı heyulaniye ateşlerine şerli bir rücu vardır.

(Ayet 56) **(Yeslevneha)** Onlar, lezzatın fıkdanı ve alâmın vicdanı sebebiyle o cehenneme vasıl olurlar. **(Febi'selmihad)** (Ayet 56) Orası fena bir döşektir.

(Ayet 57) **(Hâzâ)** «İşte tuğyan edicilerin takallüb ve rücu edecekleri yer, şudur. **(Felyezukuhu)** (Ayet 57) Ehli cehennem onu zevk etsinler, tatsınlar» denilir.

(Ayet 57 - 58) **(Hamimün ve gassakün ve aheru min şeklihi ezvacün)** Cehil ve heva kaynar suyu ve hey'atı zulmaniye ve küduratı cismaniye karanlığı ve bu neviden rüsvaylık ve sair envaî azaplardır. Yahut bunun mislinden zillet ve hakarette diğer bir çok nev'i tadılan azaplardır.

(Ayet 59) **(Haza fevcün)** Şu kötü tabiat ve rezaili muhtelife ehlinden sizin etibbanız olan bir bölük hakaret ve zillet kapılarında atılıcı, şiddetle dahil olucudurlar. **(La merhaben bihim)** (Ayet 59) Tagi'ler, yani azgınlar azaplarının şiddetinde ve darlıkta olduklarından çirkin haberler ve kabih manzaralar sebebiyle, bazısı bazısından tevahhuşlarından onlara merhaba yoktur, derler.

(Ayet 60) **(Kalu belentüm la merhaban biküm)** Tabî olanlar, belki sizin hey'etlerinizin rüsuhu ve gazabınızın tazaufu için size merhaba yoktur. **(Entüm kaddentümühu lenâ febi'selkarar)** (Ayet 60) Bizi ihlâl ve amellerimize teşvik ile bu azabı bize siz taksim eylediniz. Cehennem ne kötü bir karargâhtır ve ey Rab'bimiz bizim için bu azaba sebep olanın ateşte azabını iki kat eyle derler. Bu mukaveleler bazan kal lisanı ile bazen de hal lisanı ile olabilir.

(Ayet 62) **(Vekalu mâlenâ lâ nera ricalen künnâ ne'uddühüm minelleşrar)** «Ve bize ne olmuştur, eşrardan addettiğimiz adamları ne sebeple göremiyoruz.»

(Ayet 63) **(Etteheznahüm sıhriyyen em zagat anhümül' ebsar)** «Biz mi onları maskaralığa tutmuştuk, yoksa gözlerimiz mi onları görmekten başka tarafa meyl etti, yanıldı da onları göremiyoruz» derler. Kendilerini maskaralığa tutmuş oldukları erler de muvahhidin ve muhakkikîn olan fukaralardır ki, dünyada masivallahtan i'raz ve onların maksadlarının hilâfına teveccüh ve onların adat ve metalibini terk etmeleriyle kendilerine muhalefet ettikleri için, o biçareleri şer kimselerden saymışlardı. Belki adatı a'miye ve tarikatı cahiliye ile onların tarik ve siretlerinden mahcub oldukları gibi umuru

tabiiye ve gavaşii bedeniye ile onların zevatı mukaddese ve hakayıkı mücerredelerinden mahcub oldukları için, onlardan onları görmekten gözleri kapanıp göremediler.

(Ayet 64) **(İnne zalike lehakkun tehâsümü ehlinnar)** Tahkik, ehli narın şu suretle tehasümü, birbirine karşı husumet etmeleri haktır. Ehli narın tehasümünün hak olması, zira alemi tezatta ve mahalli inadda tebayii muhtelifenin kuydunda kuvayı mütenazıanın ehvaî mümanianın meyuli mütecazibenin ellerinde esir oldukları içindir.

(Ayet 65) **(Kul innema ena münzirün)** Habibim, sen de ki, «ben, ancak inzar edici, Allah'ın azabı ile korkutucuyum; sizi nefsime davet etmiyorum; hidayetinize de kadir değilim. Çünkü ben nefsimden ve kudretimden fani, inzar husunda Allah ve sıfatı ile kaimim» **(Ve mâ min ilahin)** (Ayet 65) Vücudta hiç bir ilâh yoktur. **(İllallahülvahidül)** (Ayet 65) Ancak zatıyla vahid olan, Allah mevcuttur. **(Elkahhar)** (Ayet 65) Ondan gayrî her bir şeyi vahdaniyetinde ifna etmekle kahredici olan zattır.

(Ayet 66) **(Rabbüssemavatı velardı vema beynehüma)** Semavat ve arzın ve aralarındaki mevcudatın Rab'bidir. Her şeyi hazreti vahdaniyetinde esmasından bir isim ile terbiye eyler. **(Elaziz)** (Ayet 66) Mahcub olanlar kahhar ve müntekim hazretinden ve muhtecibin azabı satvetinden feyzi rububiyete müstahak olduğundan kuvvetiyle mahcuba galip olarak celali sitrelerinde mahcub olduğu şeyler azab eyler. **(Elgaffar)** (Ayet 66) Nuri fitreti kendisinde bakî kalmakla nuriyetinden bir alametin bekası sebebiyle tecelliyatı cemâli nurları ile mağfiret nurunu kabul eden kimsenin nefis sıfatları zulmetlerini setreyler.

(Ayet 67) **(Kul hüve nebeünazim)** Habibim sen de ki, benim sizi inzar eylediğim tevhidi zatî ve sıfatî büyük bir haberdir ki, sizler ondan i'raz edicisiniz. Bundan sonra Fahrî Risalet:

(Ayet 69) **(Mâ kâne liye min ilmin bilmele'il a'lâ iz yahtesimun)** İhtisam eyledikleri vakitte «benim melâi alâya taallûk eylemiş bir ilmim yok idi; **(İnyûha ileyye illâ ennemâ ene nezirün mübin)** (Ayet 70) bana ancak zahir bir nezir olduğum vahyolunmuştur.» kavlı ile ve bu ayetlerde ehli narın tehasumunda **(İnne zalike lehakkum)** ve melei alânın ihtisasında **(İz yehtesimun)** tabiri ile melei alânın ihtisası ile ehli narın tehasümü arasını farkeyledi. Çünkü ehli narın tehasümü hakikidir. Edebiyyen vifaka nihayet bulmaz. Melei alânın ihtisamı ise arızî olup kendilerinin fevkinde bulunan ademin kemalatına melei alânın ademi ittilaından neş'et eylemiştir. Ve nihayet Bakare

suresinde bu kıssanın te'vilinde zikir ve beyan olunduğu gibi, **(Süphaneke la ilme lena)** dediler. Ve Hak Tealâ'nın **«kale inni alemü gaybissemavati velard»** buyurduğu zaman ihtisasları vifaka müncer oldu ve kendi kemallerinin fevkinde olan Adem'in kemalatı inkişaf edince Adem'e tazim ve inkiyad ve huzularıyla secde eylediler. İblis'in secdeden imtina ve istikbarı vehim şeytanının maddede intiba' sebebiyle Adem'in hakikatından ihticabından dolayı inkıyad ve i'zan edememesidir. Bu sebepten Hak Tealâ onun hakkında **(Vekâne minelkâfirin)** yani «şeytan mahcublardan olmuştu» buyurmuştur.

(Ayet 75) **(Kale ya iblisü ma mene'ake en tescüde lima halaktü biyedeyye)** Hak Tealâ, «ey İblis, hazreti vahidiyette cemiyeti ilâhiye hasıl olmak için cemal ve celâl, kahır ve lûtuf sıfatlarımla ve kahır ve muhabbet sıfatlarımın tahtında münderiç olan mütekabil cemi' isimlerimle halk eylediğim Adem'e secde etmekten seni ne şey menetti» diye buyurdu. **(Estekberte)** (Ayet 75) Sana tekebbür ve istinkaf mı arız oldu? **(Em künte minel'âlin)** (Ayet 75) Yahut mertebede Adem üzere zaid mi oldun?

(Ayet 76) **(Kale ena hayrün minhü halekteni min narin ve halektehü min tıyn)** Mahcub olan İblis onun hakikati mücerredesine muttali olamayıp sadece beşeriyetine muttali olduğundan, «ben, asılda ondan âli ve hayırlıyım» diye cevap verdi. Lâinin halk olunmuş olduğu ruhu hayvanî narının, maddeî kesifeî bedeniyeden eşref olduğunda şüphe yoktur. Lâkin cem'iyeti ilâhiye ve lütfiyeî ruhaniyeden ihticabı, lâini secdeden imtinâa sevkeyledi. Ta ki kıyasa temessük ile insanlara secde etmek hususunda Allah Tealâ'ya asî oldu. Lâin ve râcim kevaini heyulaniye ile ihticab ve gavaşii tabiîyede ingımas sebebiyle mevaddı rıcsiyeden münezzeh olan Hazreti Kudsiyeden uzaklaşmış kimsedir. Bu sebepten lânet, yevmiddin, yani, yevmi kıyametle tevkit ve nihayeti tahdid olunmuştur. Zira ba'as ile ceza vakti, ruhun bedenden ve maddesinden tecerrüdü zamanıdır ki, o zamanda şeytanın insana tasallutu kalmaz ve kıyameti kübra demek olan vakti mâ'lûmda insanı anlayıp ona münkad olur. Artık mel'un olmaz. Nitekim Nebi Aleyhisselam «Agâh olunuz ki, tahkik, benim şeytanım huzurumda müslüman oldu» buyurmuştur. İğva için şeytanı bekletmek, bırakmak ile lân meseleleri bu vakta kadardır. O vakit her ikisi de nihayet bulur. Lâkin, inayeti ehlinden cenabı Hak'kın nefsi için küduratı nefsiye, hicbi beşeriye ve eneiyet şaibesinden halis ve fıtratlerini neşei zulmetinden safî kıldığı kimseleri bidayette de şeytanın iğvası mümkün değildir. Nihayette ise nasıl mümkün olur? Elbette ki olamaz. Vaktı malûmda, şeytanın, islâm ve inkiyadı ile her ne kadar lânet kalkarsa da, lâkin tabiatı heyulanıye ve maddeî cis-

maniyeye mülazimeti dolayısıyla, şeytanın yine cehennemî olması lâzım gelir. Binaenaleyh, her nekadar vesvese ve ilka ile semai akıl ve ufkı ruhaniye irtıka ve iğva zamanında nefis cennetinde ademe ittisal ederse de, asla tecerrüd edemez. Mütemadiyen o cenabtan tard olunur.

(Ayet 82) **Kale febiizzetikeleuğviyennehüm ecmain)** Şeytan, «Senin izzetin hakkı için, elbet ben ademlerin hepsini iğva edeceğim» dedi. İğva üzere, Hak'kın izzetine kasem etmesi, iğvanın Hak'kın sıradıkatı kibriye ve ıstarı celal ile taazzüz ve envarı semaileriyle fenası sebebiyle iblisin idrâkinden temennüünden müsebbib olduğundan ileri gelmiştir. Onun mukabelesinde Allah Tealâ da cehennemi iblis ve etbaından dolduracağına, tagayyür etmeyen vacib ve sabit olan Hak'ka kasem etmiştir. Çünkü Hak'kın taazzüzü ve bunların cehenneme mülazimetleri daimen ebeden hali üzere mevcuttur; tagayyür ve tebeddül etmez. Zira zabıtyle mücerred olanın tecerrüdü ve tab'ı ile müteallik olanın taalluku arız olmayıp ezelde hakayıkı a'yan ve zevatın iktiza eylediği bir şeydir. Bu sebeple ebeden böylece devam eder.

Ayet 86) **(Kul mâ es'elüküm aleyhi min ecrin)** Habibim sen de ki, «ben size karşı olan tebellügat ve nesayihim üzerine sizden hiç bir ücret istemem ve bunda benim hiç bir garazım yoktur.» Zira Hak ile tahakkuk etmiş kamilin sözleri bizzat maksuddur. Hiç bir garezle muallel değildir. **(Vema ene minel mütekellifine)** (Ayet 86) Ve ben, nefisleri ve sıfatları ile zahir olan ve kemalatı çalarak tasanu ve tekellüf eden, Allah'ın kemalatını nefislerine iddia eden kimselerden değilim. Belki ben, nefsimden ve sıfatlarımdan fani olmuşumdur. Benim lisanımla söyleyen Allah'tır.

(Ayet 88) **(Ve le ta'lemünne nebeehü ba'de hin)** Kıyameti sugra veyahut kıyameti kübra vaktinde te'vili zahir olacağından, az bir zaman sonra Kur'anın haberini elbet bileceksinizdir.

ZÜMER SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Tenzilülkitabi minallah)** Şu, gaybilguyubdan sana zuhuru sebebiyle Allah'tan ve Allah'ın vahidiyeti hazretinden, aklı

fürkanî kitabının indirilmesidir. **(Elaziz)** (Ayet 1) Gayb gaybında celâli setirleriyle ihticab ve izzet sahibi **(Elhakim)** (Ayet 1) gayb gaybında gizli ve meratib tenzilatında aşikâr olan hikmet sahibi Allah'tan

(Ayet 2) **(Bilhak)** Hak'kın sende kemun ve butununda sonra sende zuhuru sebebiyle Kitab'ı sana inzal ettik. **(Fa'budillah)** (Ayet 2) Hilkatten hiç birisini ibka etmeyip Hak'kın sana zatiyla tecellisi zamanında ibadeti zatiyeyi Allah'a tahsis eyle. **(Muhlisen lehüddin)** (Ayet 2) Dinî gayriyet ve eneiyet şaibesinden halis ve sırf Allah için kılıcı olduğun halde Allah'a ibadet eyle; yani onun kendi zatını zatıyla şuhudu ve sıfatı tecelliyatını ayniyle mütalaası ve kelâmını yine onunla tilâvet ederek seyrin, seyrullah, dinin dinullah, fitretin zatullah olmakla Allah'a ibadet et.

(Ayet 3) **(Elâ lillahiddinülhalisü)** Agâh ve mütenebbih olunuz ki, gayriyet ve eneiyyet şaibesinden halis olan din,Allah'a mahsustur, senin değildir. Zira sen, bilkülliye, Allah'da fanî olduğun için ne zatın, ne sıfatın, ne fi'lin ve ne de dinin vardır. Bunların hiç birisi yoktur. Eğer bunlardan birisi mevcut olsa hakikatta din halis olamaz. Binaenaleyh, Allah'a mahsus olamaz. **(Vellezinet tehazu min dunihi evliyae)** (Ayet 3) Kesretle vahdetden ihticab edip de onunla Allah'a tevessül ve tekarrüb için, Allah'ın gayrına muhabbet ile veli ve dost ittihaz edenler **(İnnallahe yahkümü beynehüm fi mahüm fi hi yahtelifun)** (Ayet 3) Allah Tealâ hazretleri, onlarla beraber mabudlarını haşreylediği zaman, ihtilâf ettikleri sıfat, ef'al ve ekval leri arasında hükmeyler ve her birini veli ittihaz eylediği a'bid ve ma'buda mukarin kılarak haklı olanı haklılar ile cennete idhal eylediği gibi, batıl olanı da batıllar ile cehenneme idhal eder; ve evsafta ve vakıf oldukları şeylerde muhtelif olmalarıyla beraber her birini kendine galip olmuş olan sıfatı ile ve vakıf ve muhtecib olduğu şey ile cezalandırır. **(İnnallahe la yehdi men hüve kâzibün kâffar)** (Ayet 3) Tahkik, Allah Tealâ hazretleri yalancı ve mahcub olan kimseyi Hak'tan uzaklığı ve rezaili zulmeti ve nefis sıfatı ile nurdan ihticabı ve nuru kabülden imtinaı sebebiyle necata ve nur alemine ve zat ve sıfat tecelliyatına hidayet etmez.

(Ayet 4) **(Lev eradallahü en yettehıze veleden lastafâ mimâ yahluku ma yeşaaü)** Eğer Allah Tealâ hazretleri, veled ittihaz etmek murad etmiş olsaydı mahlûkatından dilediğini seçerdi. **(Süphanehü)** (Ayet 4) Vahdet, Allah'ın zatına lâzım ve vahdaniyeti ile gayrını kahretmiş olduğu için, Allah Tealâ'yı, mümaselet, mücaneset ve ıstifai veledden tenzih eyle. Allah'ın vücudda misli yoktur; vücudda ne

keyfiyetle misli olabilir? **(Hüvallahülvahidülkahhar)** (Ayet 4) O zat ancak vahidü kahhar olan Allah'tır.

(Ayet 5) **(Halakassemavatı vel'arda bilhak)** Semavat ve arzın mezahirinde zuhuru ve semavat ve arz suretleriyle ihticabı sebebiyle semavat ve arzı Hak ile izhar etmiştir. Kudret ve fiili ile kâffesini tasarruf edicidir. **(Ve sehhereşşemse velkamer)** (Ayet 5) Saltanatı ve mülkî ile şems ve kameri de teshir etmiştir. Gayrın zatı ve sıfatı ve fiili yoktur. İşte bu da vahdaniyetinin delilidir. **(Ela hüvelazizülgaffar)** (Ayet 5) Agâh olunuz ki, o Allah satveti kahrı ile her şeyi kahretmiş olan kuvvet sahibi, zat ve sıfatı nuruyla herşeyi setredici, mağfiret sahibidir. Binaenaleyh gayrî onunla baki kalamaz; yahut mana: Suveri mahlukatı ile halkından ihticabıyla men edici izzet sahibidir. Dilediğinin vücud ve sıfatı günâhını setrederek ona zat ve sıfatı ile tecelli ve zuhur eden mağfiret sahibidir.

(Ayet 6) **(Halakaküm min nefsin vahidetin)** Allah Tealâ Hazretleri, sizi, bir nefisten halk eyledi ki o bir nefis de Ademî hakikidir. Yani nüfusu cüzi'yenin kendisinden münşaib olduğu nefsi natıkai külliyedir. **(Sümme ceale minha zevceha)** (Ayet 6) Sonra o nefsî natıkadan zevcini, nefsi hayvaniyeyi kılmıştır. **(Ve enzele leküm minel'en'âmi semâniyete ezvacin)** (Ayet 6) Sonra hepsinin suretleri levhi mahfuzda olduğundan ve alemî şahadette mevcud olan her şey gayıb aleminden nazil olduğu gibi, inzal tabir buyurulup size in'amdan çift olan sekiz hayvanı inzal eylemiştir.

(Ayet 6) **(Yahlukuküm fi butunî ümme hatîküm halkan min ba'di halkın)** Sizi, ananızın karnında tabiatı cismaniye, nefsi nebatiye, ve nefsi hayvaniyeden ibaret üç zulmette etvarı hilkatte tekallüb edici olduğunuz halde, halk eder. **(Zalikümullahü rabbüküm)** (Ayet 6) İşte sizin suretlerinizi halik ve kudreti ile tasarruf ve mülk ve saltanatı ile teshir edici, vahdetinden esma ve sıfatı ile kesreti inşa edici, kaza ve takdir eylediğini ef'ali ile inzal edici olan zat, sizi esması ile terbiye eden ve cemi' sıfatı ile mevsuf olan Allah Tealâ'dır. **(Lehülmülki)** (Ayet 6) Mülk O'nundur. Mülkte ef'ali ile tasarruf eder. **(Lailahe illa hu)** (Ayet 6) Vûcudda O'ndan başka yoktur. **(Fe' enna tüsrafun)** (Ayet 6) İmdi, siz nasıl onun ibadetinden vücudu olmamakla beraber gayrın ibadetine çevrilirsiniz?

(Ayet 7) **(İntekfüru feinnallahe ganiyyün anküm)** Eğer siz, sıfat ve zevatınızla mahcub olursanız, Allah Tealâ, zuhur ve kemalinde sizin zevat ve sıfatınıza muhtaç değildir. Çünkü Allah'ın size ihtiyacı şöyle dursun, sizin zevatınız ve sıfatınız nefsül emirde fanidir;

hiç bir şey değildir. Ancak O'nun ile bir şeydir. Halbuki zatıyla zatına zahir ve hakikatı ile batın, aynı ile kemalini müşahid olan ancak O'dur. **(Velâ yerda li'ibadihilküfre)** (Ayet 7) Allah Tealâ Hazretleri helaklarına ve malik ve zebaniyenin esaretinde vakî olmalarına sebep olduğu için kullarının ihticabına razı olmaz. Cennete dahil olmalarına sebep olan nuru kabul etmedikleri cihetle onlara rıza taalluk etmez. **(Ve in teşküru yerdahu leküm)** (Ayet 7) Ve eğer nimetleri görüp feyzini kabule müstaid olmak için nimetleri taatında istimal ile şükrederseniz sıfatıyla muttasıf olmanız, rıza makamına baliğ olup cennete dahil olmanız için size tecellii sıfatı ile şükrünüze razı olur. Binaenaleyh küfür ve ihticabın zararı ancak size, şükrün se mere ve faydası da yine ancak sizedir. **(Velâ teziru vâziretün vizre uhra)** (Ayet 7) Hiçbir günâh yüklenen nefis, diğer bir nefsin günâhını yüklenmez. Sonra sizin rücuunuz, ancak Rab'binizedir. Rab'biniz, yaptığınız şeyleri size haber verir. Zira Rab'biniz olan Allah göğüslerin zatını, yani kullarının içlerinde meknuz olan şeyleri bilicidir. İnsan öyledir ki, kendisine bir zarar dokunduğu zaman Rab'bine yalvarır olduğu halde dua eder. Sonra zararı izale edip Hak Tealâ'dan feyezan eden bir nimet verildiği vakitte evvelce kendisine dua ettiğini unutur ve tariki tevhidinden sapıtmak için Allah'a şerik ve emsal ittihaz eyler Habibim, sen onlara de ki, ey mahcub, sen neşei ulâda az bir zaman küfür ve hicabın ile faidelen. Ve elbet sen narın eshabındansın. İşte bu mahcub olan kâfir mi efdaldır? **(Emmen hüve kanitün enaelleyl)** (Ayet 9) Yoksa nefis makamında ve sıfatının zulmeti vakitlerinde **(Saciden ve kaimen)** (Ayet 9) fenâyı ef'al ve sıfat ile sacit, nefsin sıfat ve ef'ali ile zuhuru zamanında taat ve inkiyad ile kaim olduğu halde itaat edici olan kimse mi efdaldır? **(Yahzerul ahirete ve yercu rahmete rabbihi)** (Ayet 9) ki o kimse ahiret ıkabından hazer eder ve Rab'binin rahmetini umar. Çünkü nefis makamında olan salih havf ile recadan hali olamaz. **(Kul hel yestevillezine yalemune vellezine la yalemun)** (Ayet 9) Habibim, de ki; bilenler ile bilmeyenler müsavi olurlar mı? Yani olmazlar. Bu makamda muzmiri terk edip zahir getirmesinin sebebi, alimin ancak makamı nefiste muti olan kimse ve cahilin de ancak kâfir olduğunu beyan etmek içindir. Zira ilim kalbte kökleşip sahibine muhalefeti mümkün olamayacak surette damarlarıyla nefiste yerleşen, belki et ve kan ile karışarak azalarda eseri zahir olan ve muktezasından hiç bir aza münfek olmayan bir ilimdir. Ama nefsin ondan ve muktezasından zuhul ve gafleti mümkün olurcasına hiyzi akıl ve tahayyülde mürtesim olan ilim ilim değildir. O ancak eğlenmeyen, belki çabuk zeval bulan bir tahayyüli arızî, emri tasavvuridir.

Bu ilim, kalbi gıdalandırmaz ve açlığından igna etmez ve kuvvetlendirmez. Ama cahilin ancak kâfir olduğu zahirdir. Zira kâfir, alim olsa idi gayrile Hak'tan mahcub olmazdı. **(İnnema yetezekkeru ûlûl' elbab)** (Ayet 9) Bu zikir ve nasihatla ancak vehim ve tahayyül kışırlarından safî olan akıl sahipleri nasihatlanırlar. Çünkü onlar, zahirin kendisinden müteessir olduğu rasih ilim ile tahakkuk etmişlerdir. Vehm ile karışık olan akıllar, tezekkür ve bu ilim ile tahakkuk edemez ve bu ilmi hıfz edemezler. Belki bu ilim, o akıllarda tereddüd ederek gider. **(Kul ya ibadillezine amenutteku Rabbeküm)** (Ayet 10) Habibim de ki: «Ey ehli inayetten ve benim indimde has olan ve ameli iman ile iman eden kullarım, siz sıfatınızın mahvı ile Allah'a ittika ediniz.»

(Ayet 10) **(Lillezine ahsenu fi hazihiddünya hasenetün)** Bu dünyada sıfatı ilâhiye ile muttasıf olup müşahede üzere Allah'a ibadet edenlere ahirette künhü takdir olunamayan bir hasene, bir iyilik vardır ki, o da vechi bak'nin ve Hakk'ın cemali keriminin şuhududur. **(Arzullahi vasıatün)** (Ayet 10) Allah'a inkıyadı ve nurunu kabulü ve Hak'ka itminan ve sükunu dolayısıyla Allah'a mahsus olan nefsi mutmaine, yakini sebebiyle geniştir. Hiç bir şey ile mukayyed olmaz. Haksız bir iş ve adet ve me'luf darlığında durmaz. **(İnnema yuveffessâ birûne ecrehüm bi gayrî hisab)** (Ayet 10) Ancak sıfat ve ef'allerinin fenasında ve Allah'da süluklarında ve yakin ile genişlemiş olan nefis menzillerinde seyirlerinde Allah ile sabredenler sıfat cennetlerinden ecirlerini hesapsız olarak verilirler. Zira nefis makamında ameller hasebiyle verilen ecirler, nefis cennetinde amellerle takdir olunmuştur ve asar babından ve mevadda mahsur olduğundan bu ecirler mütenahidir. Ama ahlâk ve ahval hasebiyle verilen ecirler alemi kuddüsde mevaddan mücerred ve kalb cennetinde sıfat tecelliyatı babından olduğu cihetle gayrî mütenahidir.

(Ayet 11) **(Kul inni ümirtu en a'büdallaha muhlisen lehüddine)** Habibim, sen de ki: «Ben gayre iltifattan ve nefsiyle seyirden dini, Allah'a halis kılıcı olduğu halde, Allah'a ibadet etmeklikle emrolundum.»

(Ayet 12) **(Ve ümirtü lî en ekune evvelelmüslimin)** Ve «Allah'da fani olmakla zatlarını Allah'a teslim edenlerin mukaddemi, vasfı evvelde sabıkı ve nefis ve sıfatından fanî olarak Allah ile seyir edici olmaklıkla emrolundum.»

(Ayet 13) **(Kul inni ehafü in aseytü rabbi azabe yevmin azim)** Habibim, de ki; «Ben ihlası terk ve gayre nazar sebebiyle Rab'bıme

asi olursam, büyük bir günün azabı olan ihticab ve mahrumluk ve uzaklık azabından korkarım.»

(Ayet 14) **(Kulillahe a'büdü muhlisen lehü dinii)** Habibim de ki: «Ben dinimi eneiyet ve isneyniyet şaibesinden halis kılıcı olduğum halde ibadetimi Allah'a tahsis ederim».

(Ayet 15) **(Kul innelhasırî nellezine hasiru enfüsehüm ve ehlihim yevmelkıyameti)** Habibim de ki: «Tahkik, hakikatta zarar görenler ve zararlarında kâmil olanlar ancak Hak'tan mahcub ve gayr ile kalmış olanlardır ki, onlar nefislerini ihlâk ve zulumatı heyulaniye ile ihticabları dolayısıyla alemi ruhanide kendilerine münasip ve mücanis olan cevahiri mukaddeseden ibaret ehillerini tazyi' etmiş olmaları hasebiyle nefislerini ve ehillerini ziyan ettiler. **(Elâ zâlike hüvelhüsranülmübin)** Ağah olunuz ki, aşikâr ve zahir ve hakiki zarar, işte ancak bu zarardır.

(Ayet 16) **(Lehüm min fevkıhim zulelün minennarî ve min tahtihim zulelün)** Onlar mevzaddı heyullaniyede boğulmuş ve tabiatı zulmaniye çukurunun dibinde kararlaşmış olmaları dolayısıyla, üzerlerinde bir çok tebayi mertebeleri ve altlarında diğer bir takım mertebeler olmakla, o mertebeler içinde boğulmak halindedirler.

(Ayet 17) **(Vellezinec tenebbuttagute en ya'büdûha)** Taguta yani gayre ibadet etmekten ictinab **(Ve enâbû ilallahi lehümülbüşra)** (Ayet 17) ve tevhidi mahz ile Allah'a inabe edenlere lika ile büşra, yani müjdelenmek vardır.

(Ayet 17 - 18) **(Febeşşir ibaddellezine yestemiunelkavle)** İnayetimle mahsus olup Hak'kın ve gayrın kavlinde garaim ve ruhsatı, vacip ve mendubu işiderek **(Feyettebi'une ahsenehü)** (Ayet 18) kavlin küllisinde hak olup gayrî olmadığı halde sözün daha güzeline, menduba değil, vacibe, ruhsata değil, azimete tabi olurlar. O kimseleri sen müjdele. **(Ülâikellezine hedahümullahü ve ülâike tüm ülül' elbab)** (Ayet 18) İşte bunlar, Allah'ın hidayeti asliye nuruyla kendine hidayet etmiş olduğu kimselerdir. Ve işte bunlar, mücerred ve halis olan akıllarıyla sözlerin arasını temyiz ve başkasını değil, meanii muhakkikayı telakki ve kabul eyleyen halis akıl sahipleridir.

(Ayet 19) **(Efemen hakka aleyhi kelimetülazab efeente tünkızu men finnar)** Yani, Habibim sen, onların işlerine malik misin ki şekavetine hükmü sebkat etmiş olanı kurtarasın. Yani, onun kurtarılması asla mümkün olmaz.

(Ayet 20) **(Lakinellezinettekav rabbehüm lehüm gurefün min fevkiha gurefün mübniyyetün)** Lâkin, tevhid ehlinden tecrid ve tef-

ridde ef'al, sıfat ve zatlarından Rab'lerine ittika edenler için fenayı ef'al ile teşekkül ve onun fevkinde fenayı sıfat ile rıza ve onun da fevkinde fenayı zat gibi bazısı, bazısının fevkinde makamat ve ahval vardır. **(Tecrî min tahtihel'enhar)** (Ayet 20) O makamların altından ulûm ve mükaşefat nehirleri cereyan eder.

(Ayet 21) **(Enzele minnessemaima)** Allah Tealâ Hazretleri, ruh semasından ilim suyunu indirerek **(Fesellekehüyenabiye filard)** (Ayet 21) istidadları hasebiyle arazii nüfusta hikmet kaynaklarını koydu. **(Sümme yuhricu bihi zer'an muhtelifen elvanühü)** (Ayet 21) Sonra o su ile kuva ve âzanın ihtilâfı hasebiyle esnafı muhtelif âmal ve ahlâk ekinlerini ihrac eder. **(Sümme yehicü feterahü musferren)** (Ayet 21) Sonra tecelliyat envarı ile o ekinler aslından münkati olup, o ekini kaim olmuş olduğu kuva, nüfusu kulûb köklerinin fenası sebebiyle, telaşı ve izmihlali dolayısıyla, sapsarı olmuş görürsün. **(Sümme yecalühü hütamen)** (Ayet 21) Sonra sıfatullahın zuhuru ve temkin ile istikrarı zamanında onu kırılıp gitmiş, zail olmuş kılar. **(İnne fi zalike lezikra liülilelbab)** (Ayet 21) Bu tecelliyatta benlik kabuğundan soyulmuş hakikat sahipleri için büyük bir nasihat ve düşünce vardır.

(Ayet 22) **(Efemen şerehallahü sadrehu lil'islâm)** Fenadan sonra baka halinde Allah'ın nuru ile sadrını şerh eylediği ve kalbini vücudu mevhubu hakkani ile temiz kıldığı kimse ile kalbini mühürlediği ve gözüne ve kulağına perde koyduğu kimse müsavi midir? Elbet değildir. Nuru ilâhi ile sadrı şerh olunan kimsenin sadrı, biriyle diğerinden mahcub olmadan, Hak ile halka vasi olur. Buna binaen, aynı vahdette tafsili, aynı kesrette tevhidi müşahede eyler. İslâm, Allah'da fani olmak ve zatını Allah'a teslim etmektir. Yani hali fenada zatını Allah'a teslim eylediği için hali bakada sadrını şerh eyledi, demektir. **(Fehüve ala nurin min rabbihi)** (Ayet 22) O kimse Rab'bından nur üzere olup Rab'bını görür. **(Fevelylün lilkâsiyeti kulubühüm min zikrillah)** (Ayet 22) Kemalatı kudsiyeden i'raz ve lezzatı bedeniyeye şiddeti meyli dolayısıyla zikrullahı kabülden kalbleri katılaşan kimselere veyl azabı hasıldır. **(Ulaike fi dalalin mübin)** (Ayet 22) Şunlar, Hak yolundan aşikâre bir dalalettedirler.

(Ayet 23) **(Allahu nezzele ahsenelhadisi kitaben müteşabihen mesaniye)** Allah Tealâ, Hak ve sıdıkta yekdiğerine benzeyici sana ve senden evvelki peygamberlere nazil olanları cami bir kitap olduğu halde sözün en güzelini ikişer ikişer olarak tenzil eyledi. Ayatı Kur'aniye sana kalb makamında kablelfena ve keza badelfena nazil olduğu için ayatı Kur'aniyenin tenzili Hak ve halk itibarıyla müker-

rer olur. Binaenaleyh ayatı bazı defa Hak ve bazı defa halk tilavet eyler. **(Takşaırrü minhü culûdüllezine yahşevne rabbehüm)** (Ayet 23) Kalbe varid ve eseri bedene nazil olan hey'eti nuraniye ile infiali dolayısıyla o kitaptan ülemai billahtan haşyet ehli olanların tüyleri ürperir. **(Sümme teliynü culudühüm ve kulübühüm ilâ zikrillah)** (Ayet 23) Sonra inkıyad, sekinet ve tamaniynet ile ehli haşyetin aza ve kalbleri zikrullaha yumuşar. **(Zalike hüdallahi yehdi bihi men yeşa)** (Ayet 23) Bu Kur'an envarı yakiniye ile Allah'ın hidayetidir ki ehli inayetinden dilediğini onunla hidayet eder. **(Vemen yudlilillahü femâ lehü min hâd)** (Ayet 23) Her kimi Allah Tealâ, nurundan mahcub edip de, kelamını fehmetmez ve manasını görmezse onun için başka bir hidayet edici yoktur.

(Ayet 24) **(Efemen yetteki bivechihi suel' azabı yevmelkiyameti)** Yevmi kıyamette sair aza ve cevarihi kendileriyle azaptan sakınılması mümkün olamayan hey'etlerle mukayyed ve azabın def'i kolay laşamayan bukağılarla bağlanmış olduğu cihetle, eşrefi aza olmakla beraber yüzü ile azabın en kötü ve şedidine dahil ve vasıl olan kimse, azaptan emin olan kimse gibi midir?

(Ayet 29) **(Daraballahu meselen recülen fiyhi şürekaü müteşakisun)** Allah Tealâ Hazretleri tevhid ve şirkte kendisinden hiç bir şeyde uyuşamayan bir çok kötü ahlâklı kimselerin müşterek bulunduğu bir kulu **(Yerecülen selemen lirecülin)** (Ayet 29) ve bir kişiye teslim olmuş bir kulu darbı mesel kıldı. Birinci kulu, mütehalif ortaklardan birisi bir şeye çevirirse ötekisi men eder. Birisi bir cihete, öteki mukabil cihete çeker. Binaenaleyh münazaa ederler. İşte bu hal birbirine mütehalif, kesret ile ihticabı sebebiyle mütecazib, nefis sıfatları kendisini istila etmiş olan kimsenin sıfatıdır ki, o kimse aynı tefrikada, kasdı dağınık ve kalbi müteferriktir. Yalnız bir kişiye teslim olmuş ikinci kulu ise, o kişi ancak onun cihetine sevk eder ki bu da cenabı Rab'be teveccühte sırrın bütün hisseleri kendine teslim olunan muvahhidin misalidir. Onun yalnız bir kasdı ve aynı cemiyette bir maksadı vardır. Hatırı toplu ve kalbi yumuşak, ayş ve hali terkedicidir.

(Ayet 30) **(İnneke meyyitün ve innehüm meyyitun)** Manası vechi Hak'dan başka her şeyi halik Allah'ta fanidir. Onlar, Senin şuhudunda halik, zatlarıyla ma'dumdurlar.

(Ayet 31) **(Sümme inneküm yevmelkiyameti inde rabbiküm tahtesimun)** Sonra, siz, kıyameti kübra gününde, onlar nefis ve sıfatlarıyla mahcub, nefis ile seyr edici, nefsin sehevat ve lezzatını talib

olmaları ve sen Hak ile daim, Hak ile seyr edici, Hak'kın vech ve rızasını talib olduğundan, tarikat ve hakikate ihtilafınız dolayısıyla Rab'binizin indinde mütehasım olursunuz.

(Ayet 35) **(Liyükeffirallahü anhüm esveellezi amilû)** Bu keramat Allah Tealâ'nın onlardan amellerinin en kötüsü olan nefisleri sıfatını ve rezail heyetlerini örtmesi **(Ve yecziyehüm ecrehüm bi ahsenillezi kânu ya'melun)** (Ayet 35) ve ecirlerini yaptıkları amellerin en güzeli olan sıfatî tecelliyatı ve cemalî cennetleriyle cezalandırarak nur vechile vücudları zulmetlerini mahv etmesi içindir.

(Ayet 36) **(Eleysallahu bi kâfin abdehu)** Tevhidi ef'alde Allah'a tevekkül etmiş olan kuluna Allah Tealâ Hazretleri, kâfi değil midir? Halbuki, Allah Tealâ bütün kudret ve kuvvetlerin menbaıdır. **(Ve Yuhavvifuneke billezine min dunihi)** (Ayet 36) Habibim, onların kesret ile Hak'dan ihticabları sebebiyle tesir ve kudreti, havl ve kuvveti, vücudu olmayıp bizzat meyyit olan şeye nisbet ettiklerinden seni Allah'ın gayrı olan putlariyle korkuturlar. Binaenaleyh şerlerine karşı Rab'binin sana kâfi olmasına sen en lâyıksın **(Vemen yuzlilillahü fema lehü min had)** (Ayet 37) Hikmeti takip, kazasını red deden olmadığından Allah Tealâ her kimi kendinden mahcub ederse onun için hiç bir hidayet edici yoktur.

(Ayet 44) **(Kul lillahişşefaatü cemian)** Habibim de ki: «Şefaat, şefaatın kabulü için şefaat olunacak kimseden Allah'ı razı kılmakla onu kabule hazırlamağa ve şefaat ediciyi şefaata kadir kılmakla ona izne mütevakkıf olduğundan ve hazırlamak feyzi akdesden bulunduğundan, kabul ve tesir Allah'tan olmakla mutlak şefaat, Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur.» **(Sümme ileyhi türceun)** (Ayet 44) Sonra O'na rücu edersiniz. Daima rücu, ancak, O'nadır.

(Ayet 48) **(Ve bedâ lehüm minallahi mâ lem yekûnû yahtesibun)** Zalim olanlara Allah'tan zan ve hesap etmedikleri müşahede eyliyecekleri amellerinin heyetleri ve şevagili hissiye ile gafil oldukları, fakat Allah Tealâ'nın kendi kitaplarında belki ümmü kitap, levhi mahfuz, semai dünya ve nefislerinden ibaret olan dört kitapta isbatıyla cem ve ihsa eylediği ahlâklarının suretleri zahir olur.

(Ayet 54) **(Kul ya ibadiyellezine esrefü ala enfüsihim la taknetuu min rahmetillah)** Habibim, «Ey benim müddeti ömürlerinde nefislerine zulmeden kullarım, siz Allah'ın rahmetinden meyus olmayınız» deyiver. Zira kunut, yani meyusiyet Hak'tan ümit kesmek, ihtisab ve Hak'kın vuslatından kesilmek ve uzaklaşmak sebebi ile fıtretten sukutun ve istidadın zevalinin alametidir. Yoksa bir kimse-

de nuru asliden bakiye kalmış olsa bizzat gazabına sabık olan rahmeti vasianın eserini idrak eyler ve o bakiye ile nur alemine ittisali hasebiyle her nakadar ciheti süfliyeye meyl ile taraf ve hazreti İlahiye canibine riayette kusur etti ise de, rahmet eserinin kendisine vusulünü ümit eder. Yeis ancak alemi ulviden i'raz ve halkî ve maddî perdelerle örtünmek sebebiyle yüzün kararmasına ve külli bir ihticaba mukarin olur. **(İnnallahe yağfiruzzünube cemian)** (Ayet 53) Tahkik Allah Tealâ Hazretleri, kalbde nuru tevhidin bakası şartıyla günâhların cemi'sini mağfiret eyler. Kalbde nuru tevhidin bakası, **Ya ibadi)** kavlinde nefsine izafet ile ibadın ihtisasından mustefaddır. Bu sebepten, «muvahhidin olan ümmeti Muhammediyeye günâhların kaffesi mağfiret olunur» denilmiştir. Sair ümmetler böyle değil dir. Nitekim Nuh Aleyhisselamın ümmetine **(Yağfirleküm min zünubüküm)** yani «günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret eder.» denilmiştir. **(İnnehu hüvel gafûrurrahim)** (Ayet 53) Tahkik, o Allah Tealâ Hazretleri ifrat ve tefrit rezaletlerinin hey'etlerini örtücü, fezaili ifaze ile rahmet edicidir. .

(Ayet 54) **(Ve enibû ilâ rabbiküm)** Ve siz kötü hey'etlerden kurtulmak ile Rabbinize inabe, meyil ve teveccüh ediniz. **(Ve eslimu lehü)** (Ayet 54) Ve mevt ile müstahak olduğunuz azabın vukuu sebebiyle mağfiret kapısının kapanmasından evvel ef'al ve sıfatları nız günâhlarından tecerrüt ile zatlarınızı Rab'binize teslim ediniz ki, mevt ile azabın vukuundan sonra âlatın fıkdanı ve ebvabın insidadı dolayısıyla, sizin için inabe mümkün olmaz.

(Ayet 56) **(Yâ hasretâ alâ mâ ferrattü fi cenbillah)** Bağteten azaba maruz kalan nefis, «ey hasretim, eyvah benim için hazırlanmış âlatı bedeniyenin mevcudiyetiyle süluke iktidarım var iken ve istidadımın safası sebebiyle Allah'ın civarında ve ona karib olduğum zamanda taatta taksir ve kemal talebinde çalışmayı terk ile tefrit ettiğime yazıklar olsun.» diyecektir.

(Ayet 60) **(Ve yevmelkiyameti terellezine kezebu alallahi vücuhühüm müsveddetün)** Ve kıyameti kübra gününde Allah'a kizbedenleri, mevad ile hicaplanmalarından dolayı Allah'a cisim isnad ve mümteni olan sıfatı tecviz etmeleriyle Allah'ı mahlukat ile müsavileştiren mahcubları, hey'atı zulmaniye irtikabı ve zatlarında rezaili nefsaniyenin kökleşmesi sebebiyle yüzleri kararmış görürsün. **(Eleyse fi cehenneme mesven lilmütekebbirin)** (Ayet 60) Kendilerine müstevli nefis sıfatlarıyla hicablananan kâfirlerin duracak yerleri ve makamları tabiatı heyûlaniye cehenneminde değil midir?

(Ayet 61) **(Ve yüneccîllahüllezinettekav bimefâzetihim)** Ve nefis sıfatlarından tecerrüdleri ile rezailden sakınan kimseleri Allah Tealâ sebebi felahları olan hasenat hey'etleri ve fezail ve kemalat suretleri sebebiyle kurtarır. **(Lâ yemessühümüssuü velâhüm yahzenun)** (Ayet 61) Elem verici münafi hey'etlerden tecerrüdleri sebebiyle onlara fenalık dokunmaz ve istidadlarının iktiza eylediği kemallerinin fevt olmasıyla onlar mahzun da olmazlar.

(Ayet 63) **(Le hu mekalidüssemavati velard)** Göklerin ve yerin anahtarları Allah'ındır. Göklerin ve yerin gayıpları ve hazinelerine ve hayır ve bereket kapılarına yalnız Allah, malik ve sahip olur. Dilediği kimseye esmai hüsnası ile bu kapıları açar. Zira esmasından her bir isim hazain vücudundan bir hazinenin anahtarıdır ki, o hazinenin kapıları ancak o isim ile açılır ve mezkûr hazinede bulunan rahmeti amme ve hassası feyzini ve zahir batın nimetini o kimseye ifaze eyler. **(Vellezine keferu biâyâtillahi ülâike hümülhaşirun)** (Ayet 63) Tabiat ve nefisleri zulmetleri ile Hak'kın sıfat ve ef'ali nurundan mahcub olanlar, işte şunlar, o hazaini kabul edici olan nuru asliyeyi söndürdükleri ve fıtrî istidadı ve o hazain kilitlerinin anahtarı olan ismi, zayi ettikleri için, o hazainden nasibleri olmayan ziyankâr kimselerdir.

(Ayet 64) **(Kul efegayrallahi te'murunnii a'büdü eyyühelcâhilûn)** Habibim, «Ey cahiller, siz bana cehl ile Allah'ın gayrına ibadet ile Allah'ın feyz rahmetinden ve nuru kemalinden mahcub olarak ziyan kârlardan olmaklığımı mı emrediyorsunuz?» deyiver ve belki bir şeye ibadet edecek olursan, muvahhid olduğun halde ve Allah'ın gayrını rüyetten fani olduğun halde, ibadeti Allah'a mahsus kıl.

(Ayet 66) **(Ve kün mineşşakiriin)** Ve Allah ile Allah'a şükredicilerden ol.

(Ayet 67) **(Vema kaderullahe hakke kadrihi)** Yani marifetinin hakkı ile Allah'ı arif olmadılar. Zira Allah'ı nefislerinde tasvir ve takdir, halbuki her ne tasavvur ederseler, o tasavvur ettikleri şey, kendileri gibi mec'ul ve mahluktur. **(Velardu cemian kabzatuhu)** (Ayet 67) Halbuki arz kâffei melekûtunun kahrında ve kabzai kudretinde ve tahtı tasarrufundadır. **(Vesemavatü matviyyatün bi yeminihi)** (Ayet 67) Gökler de O'nun yemin kudretinde ve tayyı kahrında olup dilediği gibi tasarruf eyler ve onlarla dilediğini işler. Tevhidde fena ve kıyameti kübra gününde şahidin şuhudundan gökleri dürüp ifna eyler. Zira tevhid şuhudunda ve o takdirde eşyanın küllisi fanidir. Her tasarrufun Hak'kın yemin kudretiyle olduğunu, her sıfatın Hak'kın sıfatı olduğunu görürsün. Alemi kudretin Hak'kın ye-

miniyle olduğunu, belki her şeyi aynı olduğunu görür, gayrını göremez. Belki Hak'kın zatını görür, binaenaleyh gayrin aynı da, eseri de yoktur. **(Sübhanehu ve te'alâ amma yüşrikun)** (Ayet 67) Allah Tealâ gayrin ispatı ve kudreti ve tesiri ile şirk ettiklerinden âli ve münezzehtir

(Ayet 68) **(Venüfiha fissuri)** İmate, her şeyde ruhu Hak'kın sereyan ve zuhuru ve her şeyin Hak'ta fenası ve zatının zatı ile şuhudu ile imate zamanında surda nefh olunup **(Fesaika men fissemavati ve men filard)** (Ayet 68) tevhidde fena ve nefhai ruhiye ile hüviyyetin zuhuru halinde göklerde ve yerde bulunan herkes helak olur. **(İlla men şaaallah)** (Ayet 68) Ancak fenadan sonra Allah'ın vücudu hakkanî ile ihya eylediği, fenadan sonra baka ehlinden dilediği kimseler müstesnadır ki, bunların evvelce nefislerinden fani olup hayatları Hak ile olduğundan, kıyamette bir defa daha ölmezler. **(Sümme nüfiha fihi uhra)** (Ayet 68) Sonra fenadan sonra baka ve cef'den sonra tafsile rücu zamanında **(Feizahüm kıyamün yenzurun)** (Ayet 69) onlar, Hak ile kaimler, aynı Hak ile nazırlardır.

(Ayet 69) **(Ve eşrekatil'ardu binûri rabbihâ)** Bu takdirce arzı nefs, Rab'binin nuru ile parlayarak vahdet güneşinin zıllı olan adalet ile muttasıf olur ve Mehdi Aleyhisselam zamanında arzın küllisi, Hak ve adalet nuru ile parlar. **(Ve vudi'akitabü)** (Ayet 69) Her biri âmal suretlerinin müntekış ve ondan bedeninde de müntabi olduğu nefsinin sahifesinde amelini okumak için ehli amâle amelleri kitapları arzolunur. **(Ve ciie binnebiyyine veşşuhedaai)** (Ayet 69) Ve haklarında «herkes simaları ile bilinirler.» denilen ve bunların hallerine muttali olan sabıklardan nebiler ve şahidler, amellerine muttali oldukları cihetle, onlar üzerine şehadet için ihzar olunurlar. **(Ve kudıye beynehüm bilhakkı)** (Ayet 69) Ve amelleri adalet nizamıyla vezin ve cezaları bir şeyi noksan kılmaksızın tam verilmekle beyinlerinde hak ve adaletle hükmolunur ve onlar zülum olunmazlar.

(Ayet 70) **(Ev hüve a'lemü bimâ yef'alun)** Fiillerinin sureti indi ilahide sabit olduğundan Allah Tealâ onların işlediklerini en çok bilicidir.

(Ayet 71) **(Ve sıykallezine keferu ilâ cehenneme)** (Mahcublar meyli süfli ve hevayı nefis yedicisi ve amel şevk edicisi ile zümre zümre cehenneme sevk olunurlar. **(Hatta izacaü ha fütihat ebvabüha)** (Ayet 71) Ta ki cehenneme geldikleri vakit, cehennemin onlara şiddeti şevkinden ve aralarında münasebet olmak dolayısıyla onları kabulünden kapıları açılır. **(Vekale le hüm hazenetüha)** (Ayet 71)

Cehennemin hazinedarları olan Malik ve Zebani'ler, yani tabiatı cismaniye ve nüfusu süfliyeye müvekkil olan melekûtu arziye, onlara, «Sizin cinsinizden Rab'binizin ayatını size okuyan ve sizi bu gününüzün likasıyla korkutan gelmedi mi idi?» derler ve onlara «siz muhallid ve müebbed olmak üzere cehennemin kapılarına giriniz» denilir. İşte mütekebbir olanların makamı ne kadar kötü olmuştur.

(Ayet 73) **(Ve sıykallezinettekav rabbehüm ilelcenneti zümera)** Rezail ve nefis sıfatlarından Rab'larına sakınan müttekiler, muhabbet yedicisi ve amel sevkedicisi ile zümre zümre cennete sevk olunurlar; ta ki cennete geldikleri vakit, onlar gelmezden evvel cennetin kapıları açılır. Zira feyzi Hak ve rahmet kapıları daima açıktır. Tahallüfü, yani vaki olmaması feyz cihetinden değil, ademi kabul cihetindendir. Cehennem kapıları ise böyle değildir. Zira maddeleri nüfusu kabule müstaid olmayıp, ancak nüfusun asarı ile kabüle müstaid olduğundan kapuları kapalıdır. Ehli ve ehlinin oraya gelmesi ile açılır. **(Ve kale lehüm hazenetüha)** (Ayet 73) Cennetin hazinedarları olan Rıdvan ve Ervahı kudsiye ve melekûtu semaviye onlara **(Selamün aleyküm)** «size selam olsun» derler. Yani, kendilerini noksan ve afetten tebriye ve kemali ifaza ile sıfatı ilâhiye ve esmai âliyye onları selamlar **(Tıbtüm fedhulûhâ halidîne)** (Ayet 73) Siz, evsafı nefsaniye ve hey'ati heyulaniye pisliklerinden pak oldunuz. Binalenaleyh zatlarınızın tagayyuratı cismaniyeden paklığı sebebiyle orada huludunuz, yani daimiliğiniz mukadder olduğu halde, firdevsi ruhaniye cennetine giriniz , derler.

(Ayet 74) **(Vekalülhamdülillah)** Ve kemalatı ile ittisafları ve tecelliyatı sıfat nimetlerine vusulleri sebebiyle hamd Allah'a mahsustur. **(Ellezi sadakana va'dehu)** (Ayet 74) Ki o Zatı İlahiye ahdi evvelde bize vadeylediği ve bizde ibda ve resullerinin lisanları üzere bize haber verdiği şeylere bizi i'sal etmekle, bize vaadine sadık oldu **(Ve evresenelarde)** (Ayet 74) ve bizi sıfat cennetine varis kılıp **(Netebevveü minelcenneti haysü neşaaü)** (Ayet 74) halimizin muktezası ve şerefimiz hasebiyle dilediğimiz makamda nuzul ve istirahat ediyoruz, derler. **(Feni'me ecrül'amilin)** (Ayet 74) İşte bildikleri ile amel ederek kalb ve nefis cennetinin envar ve asarına varis olanların ecri ne kadar güzeldir.

(Ayet 75) **(Veterelmelaikete hâffiyne min havlilarşı)** Ve sıfat cennetinde kuvayı ruhaniye melaikesini kalb arşını etraf ve civarında halka vasfolmuş oldukları halde, **(Yüsebbihune bihamdi rabbihim)** (Ayet 75) levahiki maddiyeden tecerrüdleri sebebiyle kemalatı ruhaniye ile Rab'larına hamd edici oldukları halde, tesbih eder olduk-

larını görürsün. **(Vekuziye beynehüm bilhak)** (Ayet 75) Ve birbirlerine teslim olmaları ve nuru adil ve tevhid ile kemal canibiine teveccühde ittihatları ve her birinin münazaa ve muhasamasız Hak ile kendisine hükmolunan tesbihine mahsus olmaları sebebiyle aralarında hak ile hüküm ve kaza olunmuştur. **(Ve kıylelhamdülillahi rabbilalemin)** (Ayet 75) Ve lisanı ehadiyet üzerine hamdi mutlak, Hazreti Vahidiyette cemi sıfat ile mevsuf, eşyanın istidat ve ahvali hasebiyle kâffei alemlerin murebbisi olan Zatı İlahiyeye mahsustur, denilir. Yahut melaikei nüfus ve ervahı semaviye, firdevs cennetinde feleki âzam arşının etrafında saf bestei ihtiram oldukları halde zevatı mücerredelerinin, kemalatı Rab'baniye ittisafları sebebiyle Rab'larının hamdine mülabis olarak tesbih ederler ve her birisinin, Hak'kın hükmeylediği kemalat ve ef'ale ihtisasları ile beyinlerinde hak ile hükmolunmuştur ve hepsinin lisanı üzere kemali mutlak, Rab'bülalemin olan Allah'a mahsustur, denilir. Eğer kıyamet, kıyameti suğraya hamolunursa, manası arzı bedenin kâffesi Allah'ın kabzasındadır. Kudretiyle arzı bedende tasarruf eyler. Ölüm vaktinde arzı bedeni hareketten kabz ve hayat ile inbisattan men ve imsak eyler ve ervah ve kuvası gökleri, yemin kudretiyle tay' olunmuş, dürülmüştür. Ve son nefeste suverde nefh olunarak göklerdeki kuvai ruhaniye ve beden arzında bulunan kuvayı nefsaniyei tabiiye helâk olunur. (Kehf Suresi, Ayet 23) **(İlla men şae Allahu)** Ancak Allah'ın dilediği kimse müstesnadır Yani, ancak hakikatı ruhaniye ve latifei insaniye müstesnadır ki, o ölmez. Sonra neşei saniyede nuru hayat ve itidal ile suverde bir defa daha nefh olunur. (Kehf Suresi Ayet 49) **(Ve vuzielkitabü)** Yani a'mal suretleri kendisinde nakş olunmuş olan nefis levhası konulur. Nefislerin amel üzere zuhuru ile amel suretleri intişar eyler. Kendileriyle haşrolunmak, amelleri hasebiyle cezalandırılmak tarikiyle nüfusun ahval ve istidadlarına muttali olan nebiler ve şüheda getirilir ve aralarında adaletle hükmolunarak zulm olunamazlar. Surenin ahırına kadar baki te'vilat haliyledir. Allah Tealâ âlimdir.

MÜ'MİN VEYA GAFİR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Şu sure **(Ha mim)**'dir. Yani Muhammed ile ihticab edilmiş Hak'tır. Muhammed hakikatta Hak'tır. Hulkiyet itibarıyla Muhammet'tir. Hak onu sevdi. Binaenaleyh, onun suretiyle zahir oldu. Hak'kın zuhuru Muhammed'le oldu.

(Ayet 2) **(Tenzilülkitabı)** Kitabı Muhammedi'nin tenzili **(Minallahi)** (Ayet 2) cemi sıfatı cemetmiş olan zatı Allah'dandır. **(Elaziz)** (Ayet 2) Kitabın Kur'an olduğu halde celâli setirleriyle izzet sahibi Allah'dandır. **(Elalim)** (Ayet 2) İlmi ile zahir olan Allah'dandır. Buna binaen kitap fürkan olur. İmdi **(Ha mim)** kavlinin hakikatta manası **(Lâilahe illallah Muhammeden resûlüllah)** Yani Muhammed'le zahir hakikatı batın olan Hak Tealâ hazretleri sıradikatı celâlinde izzeti ile meknun meratibi guyubunda ve mezahiri âliyesinde aklı fürkan mazharında ilminin zahir olduğu sureti Muhammediye'de mütenezzil ve küllisini cami aynı cem olan kitabın tenzilidir.

(Ayet 3) **(Gafirizzenbi)** Nurunun zuhuru ve tebayi ve nüfus zûlumatını setri ile günâhları mağfiret edici, **(Kabilittevbi)** (Ayet 3) neş'et gavaşisinden tecerrüd etmiş olan hakikatın ona rücuu ile tövbeyi kabul edici, **(Şedîdil'ikab)** (Ayet 3) tevhid ile ona rücu etmiş olmayıp şirk sebebiyle gayri ile kalmış olan mahcuba ikabı şiddetli, **(Zittavli)** (Ayet 3) kabulü iktizası üzere istidadı evvel nuru üzere zaid kemalatın ifazesiyle fazl sahibi, **(Lailahe illahu)** (Ayet 3) evvel ve ahir, zahir ve batın, ikab edici ve fazl sahibi olduğu halde, ondan başka Allah yoktur. **(İleyhilmasiir)** (Ayet 3) Her bir ahval üzerine rücu ve tevbe edici olsun, kalıp ikab olunan olsun, küllisinin rücuu ancak O'nadır. Ya zatına ya sıfatına veya ef'aline rücu eder. Nasıl olsa hiç bir şey ihatesinden hariç olamadığından zatından hariç, vücudünün gayrî bir vücut ile mevcut olamaz. Nitekim, «Rab'binin her şeye şahid olduğu kafî değil midir?» buyrulmuştur.

(Ayet 4) **(Mâ yücâdilu fi âyâtillahi illellezine keferuu)** Hak'tan mahcub olanlardan başkası Allah'ın âyetlerinde mücadele etmez. Zira mahcub olmayan, sıfatını inkâr etmeksizin, nur istidadı ile âyetleri kabul eder. Ama mahcub olan, cevherinin zûlmetinden ve batınının habasetinden, onun zatı âyetullaha münasib olmaz. Bu sebeble inkâr ve mücadele eder.

(Ayet 5) **(Ve câdelû bilbatıl)** Cidaliyle ayatı Hak'kı izale etmek için batıl ile mücadele ettiler. Bu sebeple, ikab, kendilerine hak ve lâyık oldu.

(Ayet 7) **(Ellezine yahmilunelarş)** Tesirleri ile ayakları arzî süfliyede ve tecerrüd ve kökleri tedbirleri ile boyunları semavatı âliyeden yükselmiş nüfusı natikai semaviyeden yahut nüfusı natıkaî semaviyenin maşukatı olan ervahdan arşı yüklenenler **(Ve men havlehû)** (Ayet 7) ve arşın havalisindeki ervahı mücerredei kudsiye ve nüfusu kevkebiye **(Yüsebbihune bihamdı rabbihim)** Hak'tan müstefad olan kemalatını izhar ile Hak'ka hamd edici oldukları halde, zatlarının tecerrüdü ile, Hak'kı levahiki maddiyeden tenzih ederler. Güya onlar, lisan halleriyle «ey bütün bu kemalatı sıfatı ve mevhubatı olan zat» derler. **(Ve yü'minune bihi)** (Ayet 7) Ve Hak'ka imanı hakiki ile iman ederler. **(Ve yestağfirune lillezine amenu)** (Ayet 7) Hakikatı imaniyede zatlarının, zatlarına münasebetlerinden imdadı nuriye ve ifazatı sübuhiye ile iman edenlere istiğfar ederler. **(Rabbena vesite külle şeyinrahmeten ve ilmen)** (Ayet 7) Ey Rab'bimiz, rahmetin şamil ve ilmin her şeyi muhit olmuştur. **(Fağfir lillezine tabu)** (Ayet 7) Hey'eti zulmaniye ve zulûmatı heyulaniyeden tecerrüd ile tevbe ve sana rücu edenler **(Vettebeu sebileke)** (Ayet 7) âmal ve makamat ve ahvalde ceybine mütabaat üzere sende süluk ile yoluna tabi ve ef'al ve sıfat ve zatları günâhlarından halas olanları nurun ile setr et **(Ve kıhim azabelcahim)** (Ayet 7) ve inayetinle cehimi tabiat azabından onları vikaye eyle.

(Ayet 8) **Rabbena ve edhilhüm cennati adnin elleti vaadtehüm)** Ey Rab'bimiz onları vadettiğin sıfatın cennatına ve hazairi kudsuna idhal eyle **(Ve men salaha min abaihim ve ezvacıhim ve zyrriyatıhim)** (Ayet 8) Ve münasebet ve karabeti ruhaniye sebebiyle kendilerine muttasıl olan akrabalarından gavaşii maddiyesinden tecerrüt ve tenkih ve tahliye ile bu cennata mustaid olanlarını da idhal eyle. **(İnneke entel azizülhakim)** (Ayet 8) Sen, yalnız sen, tâ'zibe kadir ve galibsin; işlediğini ancak hikmetle işleyen zatsın; va'de vefa etmek de hikmetindendir.

(Ayet 9) **(Ve kıhimüsseyyiat)** Ve tevfikin ve hüsnü inayet ve hıfz ve hırasetinle onları fenalıklardan vıkaye ve muhafaza eyle **(Ve men tekisseyyiati yevmeizin fekad rahmetehu)** (Ayet 9) Ve bu günde kendisini fenalıklardan vikaye eylediğin kimseye muhakkak rahmetin hak ve lâhik olmuştur. **(Vezalike hüvelfevzülazim)** (Ayet 9) Ve rahmetin bir kimseye hak ve lâhik olması işte büyük zafer ve saadet, ancak budur. Zira merhum olan said olmuştur. Mahcub ise, onu, kendi zatını, idrakten işgal etmekte olan şevagili hissi-

yenin irtifaıyle müellem sıfatı, muzlım hey'atı, mevhuş yüzü karalığı ve nefret olunan çirkin manzarası, kendisine zahir olduğu vakit, nefsine buğuz ve adavet eder.

O vakit (Ayet 10) **(Lemaktullahi ekberu min maktiküm enfüsekům)** yani, «Allah'ın gazabı, elbetteki sizin nefsinize olan gazabınızdan büyüktür.» diye nida olunur. Zira Allah Tealâ nurların nuru dur. Bir şeyin nuriyeti ne kadar şiddetli ve ziyası ne kadar çok olursa kederli ve zulmani cevhere münasebeti o kadar uzak olur. Binaenaleyh Allah'ın onlara makt ve gazabı daha şiddetli olur. Esasen kendinin kendisine olan makt ve gazabı da istidadı aslî nurundan naşidir. Çünkü istidad nurunun aslında nura muhabbet muntabı olmuştur. Belki nur, zatından mahcub ve zulmet, zatından mebguzdur. **(İz tüd'avne ilel'imani fetekfürun)** (Ayet 10) Yani ondan ihticabınız ve imanı tevhidiye daveti ademi kabulünüz vaktinde, Allah'ın size gazabı büyüktür. Yahut mana ihticabınız ve da'veti imaniyeden imtinanız sebebiyle Allah Tealâ'nın size gazabı büyüktür.

(Ayet 11) **(Kalu rabbena emettenesneteyn)** Ey Rab'bimiz, bizi emvat olarak iki defa inşa eyledin **(Ve ahyeytenesneteyn)** (Ayet 11) ve bizi iki neşede iki defa ihya eyledin **(Faterefna bi zunubina)** (Ayet 11) Günâhlarımıza müretteb olan ikabın vukuu zamanında, yahut ikabdan halasın imtinaî zamanında günâhlarımızı itiraf ettik.

(Ayet 12) **(Zaliküm bi ennehü iza duiyallahü vahdehu kefertüm ve in yüşrek bihi tü'minu)** Bu azabı sermed ve maktı ekber size şirkiniz ve gayr ile ihticabınız sebebiyledir. **(Felhükmü lillahilaliyyilkebir)** (Ayet 12) Sizin ebedi ikâbınızla hüküm Allah'ındır, başkasının değildir. Allah'ın ulûvvu kibriyası dolayısıyla hüküm ve ikabına reddi kimse için mümkün olmadığından asla kurtuluş yolu yoktur.

(Ayet 13) **(Hüvellezi yüriyküm ayatihi)** Allah Tealâ hazretleri, tecelliyatı ile size sıfatının âyatını gösteren zattır. **(Ve yünezzilü leküm minessemai rızken)** (Ayet 13) ve sizin için ruh semasından hakiki rızkı indirir. O da kalblerin kendisiyle hayat bulduğu ve kuvvetlendiği ilimdir ki, ne büyük bir rızıktır. **(Vema yetezekkeru illa men yünib)** (Ayet 13) Ve bu rızık ile ahvali sabıkasını, ancak tecerrüd ve gayrdan kat'ı nazarla Hak'ka inabe ve rücu edenler tezekkür ederler. İmdi mahcublar, her ne kadar inkâr ve kerahat ederlerse de, siz ibadeti Hak'ka tahsis ve dinî gayriyet şaibesinden tahlis ve fıtratı neş'eden tecrid ile tezekkür etmeniz için Hak'ka inabe ediniz.

(Ayet 15) **(Refiüdderecat)** Hak Tealâ hazretleri, derecatı guyubunu ve saliklerin Hak'ka arz olundukları makamat, musaid semavatını ref edicidir. **(Zülarş)** (Ayet 15) Eşyanın küllisine malik, en yüksek makamın sahibidir. **(Yülkirruh)** (Ayet 15) Vahyi ve ölmüş

kalblerin sebebi hayatı olan ilmi ledünniyi **(Min emrihi alâ men ye şaü min ibadihi)** (Ayet 15) alim emrinden, inayeti ezeliye ehli has kullarından dilediğine ilka eder. **(Liyünzire yevmettalak)** (Ayet 15) O has kulun, abdin Rab'de fenası ile abd ile Rab'bin yahut aynı cemde ibadın telakki ettikleri kıyamet gününden halkı inzar etmesi, korkutması için ilka eder.

(Ayet 16) **(Yevmehüm barizun)** Yevmi ta'lak, kulların, bedenler perdelerinden ve benlikleri hicablarından kurtuldukları, zahir oldukları gündür. **(La yahta alallahi minhum şeyin)** (Ayet 16) Onların, Allah'ın muttali olmadığı tevehhümüyle insanlardan sakladıkları ve örttükleri hiç bir günâh Allah'a hafi olmaz. Çünkü **(Ahsahallahü ve nesvehu)** buyurduğu vechile, amelleri sahifelerinde zahir ve butundan zuhura çıkmış olur. Ve «nasıl oluyorki, bu kitap ufak büyük hiçbir günâhı bırakmayıp kâffesini kayıt ve tesbit ediyor.» derler ve evsaf hicablarından kurtularak aynı zata zahir oldukları için, onlardan bir şey Hak'ka hafi olmaz. **(Limenilmülkülyevm)** (Ayet 16) Bu günde mülk kimindir? Bütün eşyanın aynı cemde fenası zamanında Hak Sübhanehu ve Tealâ bu nida ile nida eder. Yine yalnız Hak Tealâ **(Lillahilvahidilkahhar)** (Ayet 16) «Mülk On'dan başka bir şeyi mevcut olmayan, kahrı ile her şeyi ifna eden Allah'ındır.» diye cevab verir.

(Ayet 17) **(İnnallahe seriülhisab)** Nefisleri sahifelerinde yazılmış olan kötülükleri cezalarını ve iyilikleri mükâfatlarını iktiza etmesi ile hesabı def'aten vaki olduğu cihetle, tahkik, Allah'ın hesabı seridir.

(Ayet 18) **(Ve enzirhüm yevmel'azifeti)** Habibim, sen, onları azife günüyle, yani kıyameti sügradan ibaret olan vakıayı karibe ile inzar et. **(İzilkulubü ledelhanacir)** (Ayet 18) Havfin şiddetinden kalbleri hançerelerinde boğazlarında olduğu vakit **(kezalike yudillullahü min hüve müsriifün mürtab)** Allah'ı Tealâ hazretleri, müsrif ve mürtab olan kimseyi şöylece idlâl eder. Bu da **(İnnallahe la yehdi men hüve müsrifin kezzab)** kavli gibidir. Zira idlâl ve hizlanın her birerleri rezilei ilmiye ve ameliyeye mürettebtir. Zira kizb ve irtiyabın her ikisi, yakin ve sıdık olmadığı için, kuvveî nutkıyenin rezileti ba'bındandır. İsraf ise kuvveî şeheviye ile gazebiyenin reziletinden ve amellerinde ifratındandır. Fir'avunun Haman'a bina etmesini emreylediği sarh, yüksek bina, kıyasatı fikriyeden tertib olunan hikmeti nazariyedir. Çünkü kavmi mantikî olup nuru hidayetle nurlanmamış, vehm ile karışık akıllarıyla mahcub idiler. Fir'avun da tecrid ve mahvu fena ile Allah'da süluk etmeksizin fikir tarikiyle semavatı guyub tariklerine baliğ ve hazreti Ehadiyeye o su-

retle muttali olmak istedi. Ve enaiyeti ve ilmi ile hicablanmış olduğundan **(Ve inni leezunnühü kaziben)** (Ayet 37) «Ben, onu elbet yalancı zannediyorum» dedi. **(Ve kezalike zuyyine lifiravne sûü ame lihi)** (Ayet 37) İşte bu tezyin ve men gibi nefsinin sıfatı ve rezailiyle ihticabından Fir'avuna kötü ameli tezyin oldu. **(Ve sudde anıssebil)** (Ayet 37) Ve fikrinde hatası olduğundan yoldan men olundu. Dünyaya şiddeti meylinden ve heva galebesiyle dünyaya muhabbetinden ilmi ve nazarı fasid oldu. Halbuki, iman edenin hali böyle değildir.

O evvel emirde (Ayet 39) **(Ya kavmi innema hazihilhayatüddünya meta'un ve innelahirete hiye dârülkarâr)** «Ey kavmim bu dünya hayatı, ancak azıcık bir faidelenmektir; tahkik kararlaşacak ev ancak ahirettir» sözüyle dünyanın süratı zevali ve ahiretin daimen bekası yönünden evvelâ dünyadan tahzir eyledi.

(Ayet 41) **(Ve ya kavmi mâli ed'uküm ilennecati)** Ve ey kavmim, bana ne oldu ki, sizi necatınızın sebebi olan tevhid ve tecride davet ediyorum **(Ve ted'uneni ilennar)** (Ayet 41) Siz ise beni nara duhulû mucib olan şirke da'vet ediyorsunuz.

(Ayet 42) **(Ted'uneni liekfüre billahi ve üşrike bihi mâleyse li bihi ilmün)** Siz beni Allah'a küfretmekliğime ve vücudu olmadığı için vücudunu bilmediğim bir şeyi Allah'a şerik kılmaklığıma da'vet ediyorsunuz. **(Ve ene ed'uküm ilelazizil gaffar)** (Ayet 42) Halbuki, ben sizi asi olanları kahreden Galib'e ve itaat edenlerin nefisleri zulmetlerini nurlarıyla setreden Gaffar'a davet ediyorum.

(Ayet 43) **(La cereme ennemâ ted'uneni ileyhi leyse lehü da'vetün fiddünya vela filahireti)** Şüphe yoktur ki, beni kendisine da'vet ettiğiniz şey'in nefsinde ma'dum ve dünya ve ahirette vücudu muhal olduğu cihetle, iki cihanda da onun için da'vet olmadığı vacib ve hak ve sabit olmuştur.

(Ayet 46) **(Ennarü yu'redune aleyha gudüvven ve aşiyyen)** Fir'avun'un âli akşam sabah nara arzolunurlar. Yani ruhları hey'atı tabiiye narına ve envarı kudsiye ihticabına ve husulünün imtinaıyla beraber lezzatı hissiyeye sevk ve hirmanına vasıl olur. **(Ve yevme tekumüssaate)** Ve ecsadın haşrı ile, yahut Mehdi aleyhisselamın zuhuru ile, onlara: **(Edhulu ale firavne eşeddülazab)** (Ayet 47) birinci te'vile göre hey'eti ve suretlerinin inkılab, zulmetlerin teraküm, hicabların tekâsüf ettiği ve mahbes merci'lerinin daraldığı, ikinci te'vile göre, küfürleri ve ondan baidleri sebebiyle Mehdi'nin o gibilerini simalarından bildiği cihetle, kendilerini kahr ve ta'zib eylediği için âli Fir'avun'u azabın en şiddetlisine idhal ediniz, denilir.

(Ayet 51) **(İnnâ lenensuru rusulenâ vellezine âmenû)** Biz, resullerimize ve iman edenlere iki cihanda teyidi melekûtu ve nuru kudsi ile elbetteki nusret ederiz.

(Ayet 55) **(Fasbir inne va'dallahi hakkun)** Onların ezaları mukabelesinde zuhur etmekten nefsini hapset ve biz galip olup temkin ve beka halinde senin galip olacağını bil. **(Vestağfir lizenbike)** (Ayet 55) Ve ef'alinden halas olmakla halin günâhından istiğfar eyle. **(Ve sebbih bi hamdi rabbike)** (Ayet 55) Daima Rab'binin kemaliyle mevsuf olduğun halde Rab'bini tecrit ile tesbih et, yani hali fenada olduğun müddetçe, nefsinin ve sıfatının zuhuru ile telvinden emin olamadığın için, sana sabır ve istiğfar ve nefsin zuhur edegeldiği sıfatlardan tecerrüd ve Allah ve sıfatı ile tahakkuk vacib olmuştur. Fenadan sonra beka halinde temkin ve istikamet makamı sana hasıl olduğu vakit, işte galebe ve nefsin zuhur ve va'de vefa vakti o vakittir.

(Ayet 60) **(Ve kale Rabbükümüd'ûnü estecib leküm)** Rab'biniz, «Bana dua ediniz ki, ben duanızı kabul edeyim» demiştir. Bu dua, hal duasıdır. Zira dua ettiği şeyin kendisine hayırlı olup olmadığını bilmemekle beraber lisan ile olan dua mahcubların duasıdır. Halbuki Hak Tealâ hazretleri **(Vema duaelkâfirinelfidalal)** yani «mahcubların duası dalalden başka bir şey de değildir, ancak dalalde ve ziya'dadır» buyurmuştur. Ama kabul kendisinden şaşmayan dua, abdin taleb ettiğini kabul için istidadını hazırlamasıyla olan hal duasıdır ki, bu duadan isticabe ve kabul asla ayrılamaz. Mesela, mağfireti isteyenin Allah'a tövbe ve zühd ve taate inabe etmesi ve vusulü isteyenin fenayı ihtiyar etmesi gibi. İşte, bu sebepten, **(İnnellezine yestekbirune an ibadeti)** (Ayet 60) buyurulmuştur. Yani tazarru ve huzu ve meskenetle bana dua etmeyüp, belki nefisleri uluvvu tekebbür sıfatıyla zahir olanlar **(Seyedhulune cehennema dahirin)** (Ayet 60) zelil ve hor ve hakir oldukları halde, cehenneme gireceklerdir. Zira halleri lisanıyla kahr ve izlâl ile beraber dua etmişlerdir ki, Allah'a kibriyasında münazaa demek olan istikbar sıfatı bunu iktıza eder.

(Ayet 62) **(Zalikümullahü rabbüküm)** Şu ef'al ve sıfatı ile size mütecelli ve cemi' sıfatı ile mevsuf olan Allah, ahvalinizden her bir halinize mahsus esması ile sizi terbiye eyleyen Rab'binizdir. **(Haliku küllü şeyin)** (Ayet 62) Onunla ihticabı sebebiyle her şeyi haliktir. **(La ilahe illa hu)** (Ayet 62) Vücudda O'ndan başka bir şeyi halk eden ve bir sıfatla zahir olan yoktur. **(Fe'enna tü'fekûn)** (Ayet 62) İmdi Allah'ın taatından başkasının isbat ve taatına nasıl kalb ve sarf olunursunuz. İşte, sizin kesretle ihticabımız dolayısıyla sarf ve kalb

olunduğunuz gibi Allah'ın ayatını bilmedikleri zaman inkâr edenler de, böylece ayatı setr ve gayra nisbetle sarf olundular.

(Ayet 70) **(Ellezine kezzebu bilkitab)** Kitaba münasebetleri baid olması ve kendi zulmetleri ile nurdan ihticabları sebebiyle, Kitabı ve resullerimizle gönderdiğimiz şeyleri tekzib edenler **(Fesevfe ya lemun)** (Ayet 70) **(İzil'ağlâlü fi ağnakıhim vesselasilü)** (Ayet 71) boyunlarında tabayii muhtelife kayıdlarının bukağıları ve havadisi gayrî mütenahiye zincirleriyle maksadlarına hareketten memnu oldukları zaman işlerinin vebalini bileceklerdir.

(Ayet 71 - 72) **(Yüshabûne filhamimi sümme finnarı yüscerûn)** Onlar, cehil ve heva kaynarlarında yüzleri üzere sürünürler. Sonra kendilerine ihticab ederek kalmış oldukları ve ibadet ettikleri kesret suretlerini kaybedeci oldukları halde, fıkdanı ile beraber müştehiyat ve lezzatı hissiyeye iştiyak ve lezzatı hissiye bedelinde hey'atı müezziye âlâmını vicdan ateşine atılırlar.

(Ayet 74) **(Bel lem nekün ned'u min kablü şey'en)** İbadet ettikleri ve ibadetinde ömürlerini zayi ettikleri şeylerin, onları bir şeyden iğna etmek, azabtan kurtarmak şöyle dursun, belki hiç bir şey olmadığına muttali oldukları cihetle, «Biz evvelden hiç bir şeye dua edici olmamış idik» derler.

(Ayet 75) **(Zalikům bima küntüm tefrehun)** Sizin şu azabınız, Hak'dan uzak olan kederli ve zulmanî nefislerinizin batıla münasebeti dolayısıyla nefislerinizle ciheti süfliyede batıl, zail ve fani şeylerle ferahlanmanızdan ve neş'atlanmanızdan ileri gelmiştir.

(Ayet 76) **(Udhulu ebvabe cehenneme halidiyne fiyha)** Rezailiniz kökleşmiş ve hicabınız muhkemleşmiş olduğu için, müebbed olduğunuz halde, cehennemin kapılarına gidiniz. **(Febise mesvelmütekebbirin)** (Ayet 76) İmdi rezilei kübra ile zahir olanların yerleri pek fenadır.

(Ayet 83) **(Felemmâ câethüm rüsülühüm bilbeyyinati ferihuu bima indehüm minelilm)** Yani, vahyi ve nuru hidayetten halî makûlatları ve vehm ile karışık akıllarıyla mahcub olanlara, peygamberler ulûmu hakikiyeyi tevhidiyeyi ve maarifi hakkaniyeî keşfiyeyi getirdikleri vakit, onlar kendi ilimleriyle ferahlanırlar ve resullerin hidayetini kabülden ilimleriyle mahcub olurlar. Ve kendi ilimleri yanında peygamberlerin ilimlerini ve beyyinatını sağir addettiklerinden peygamberlerle istihza ettiler. Fakat istihzalarının cezası onları ihata ederek tamamiyle helâk oldular. Allah Tealâ âlimdir.

FUSSİLET VEYA SECDE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Ha mim)** Hak'kın sureti Muhammed'iye ile zuhuru,

(Ayet 2) **(Tenzilün minerrahmanirrahim)** Bütün eşyaya vücud ve kemalin ifazesi ile kâffesine şamil olan rahmeti rahmaniye ve tevhidi zatı ve kemali hası irfaniyeyi kabule müstaid evliyayı Muhammed'ine mahsus rahmeti rahimiyye ile mevsuf olan zatı ehadiyetten cemi' hakayıkı cami kitabî küllün tenzilidir.

(Ayet 3) **(Kitabün fussilet âyâtühü)** O kitap evvelâ aynı cem'de icmal olunduktan sonra tenzil ile ayatı tafsil olunmuş olan aklı fürkanî kitabıdır. **(Kur'anen)** (Ayet 3) Aynı cem'de Kur'an, küllisini cami olduğu halde sıfatın zuhuru ve istidadının hududu hasebiyle tafsil olunan kitaptır. **(Arabiyyen)** (Ayet 3) Neşesi Arab'da bulunduğu cihetle arabî olduğu halde **(Likavmin ya'lemun)** (Ayet 3) Kur'ana istidadalarının kurbü ve fitretlerinin safası âyatının hakayıkını bilen bir kavme **(Beşîren)** (Ayet 4) kemale müstaid ve kabil nuru ile likayı gözedenlere beşir, müjdeleyici olarak **(Ve neziren)** (Ayet 4) ulumatı nefisleriyle mahcub olanları da ikabından korkutucu olarak tenzil olunmuştur. **(Fearaza ekserihüm)** (Ayet 4) Ağyar ile ihticab ve zulumatı istitarda bakî kaldıklarından çoğu Kur'an'dan iraz eylediler. **(Fehüm la yesmeun)** (Ayet 4) Onlar, kalbleri kulaklarının sağırlığından Hak kelamını işitmezler.

(Ayet 5) **(Ve kalû kulubüna fi ekinnetim mimmâ ted'una ileyhi ve fi azanina vakrun ve min beynina ve beynike hicabün fa'mel innena âmilun)** Ve «bizim kalblerimiz sizin da'vet ettiğiniz tevhidden kalın perdeler ve örtülerdedir ve kulaklarımızda tıkaç, yani sağırlık ve bizim ile sizin aranızda hicab vardır» dedikleri gibi Hak kelamını işitmezler. Zira tabii perdeler ve sıfatı nefis hicabları, kalb gözlerini körletmiş ve kalb kulaklarını sağırlatmış ve kalblerini perde ve örtülerde kılmış, Kur'an'la onların beyninde hacib ve mâni olmuştur.

(Ayet 6) **(Kul innema ene beşerün misliküm)** Habibim de ki, ancak ben sizin gibi bir beşerim, ben sizin cinsinizden ve ünsiyet ve ihtilata teveccüh dolayısıyla beşeriyet ve mümaseleti neviyede size münasib olurum ve tevhide tenbih ve süluk yolunu beyan eden vahy ile size mubayin olurum. İmdi nuru tevhid ve dinin beyanını mukay-

yed olan vahy ile hidayet bulmanız ve **(Ennema ilahüküm ilahün vahidün)** (Ayet 6) kavlile bana bildirilen Hak yoluna süluk etmeniz için münasebeti neviye ve mücaseneti beşeriye sebebiyle bana ittisal ediniz. **(Yuhâ ileyye ennema ilâhüküm ilâhün vahidün)** (Ayet 6) Mabudunuzun vücudda şeriki olmayan ilâhı vahid olduğu bana vahy olunur. **(Festekıymu ileyhi)** (Ayet 6) İmdi iman üzere sebat ve batıl ve müteferrik tariklere inhiraf ve gayre iltifat ve nefse meyil etmeksizin O'na teveccühde sekinet ve ikan ile müstakim olunuz. **(Vestağfirühu)** (Ayet 6) Ve maddi hey'etlerden tahallüs ve beşeri sıfatlardan tecerrüdle sıfatlarınız günâhlarını sıfatları nuruyla örtmesini taleb ediniz.

(Ayet 6-7) **(Ve veylün lilmüşrikiyne elleziyne la yu'tunezzekate)** Ve gayret hicabı mürtefi olup vahdetin tahakkuk etmesi için sıfatının mahvı ile nefislerini tezkiye etmeyen gayr ile hicablanmış olanlara veyl azabı hasıldır. **(Vehüm bilâhireti hüm kâfirun)** (Ayet 7) Onlar, alemi kudse şevki iktiza eden nuru fıtrıyi ve hayati ebediye madenini, his ve hey'eti tabiiyei bedeniye zulmetleriyle setr ettikleri için ahıreti de inkâr edicilerdir.

(Ayet 9) **(Kuleinneküm letekfürüne billezi halakalarda fi yevmeyn)** Habibim de ki; arizi iki hadisede izharı zata küfredenler siz değil misiniz? Yevm ile hadis, zuhur ve hafada müteşabih oldukları için havadisi yevmiye sözlerinde hadisi yevme nisbet olunduğundan hadisten yevm ile tabir olunduğu zikrolunmuştu. O iki hadis de suret ile maddedir.

(Ayet 10) **(Ve bareke fiyha)** Ve arzın hayrını çok kıldı **(Ve kaddere fiyha ekvateha)** (Ayet 10) ve arzda arzın maayiş ve erzakını takdir eyledi. **(Fi erbaati eyyam)** (Ayet 10) Dört günde, bu dört günde, terkip ve ta'dil ile mürekebatın kendisinden halk, olunduğu anasırı erbaa ve keyfiyatı erbaadır. **(Sevaen lissailin)** (Ayet 10) Ekvat ve maayişi talib olanlara imtizac ve i'tidal ile müsteviyedir. Yani ekvat ve maayişi onlar için takdir eyledik.

(Ayet 11) **(Sümmesteva ilessemai)** Sonra semanın icadına kasdeyledi **(Sümme)** kelimesi, ahkâm ve ademi ahkâmda arz ile sema halkının arasında tefavüt ve arz ile semanın cihet ve cevherde ihtilafları içindir. Zamanda terahi ve tehir için değildir. Zira orada zaman yoktur .**(Vehiye duhanün)** (Ayet 11) Halbuki, sema cevahiri kesifei sakilei arzıyı değil, cevheri lâtif idi. **(Fekale leha ve lilardı itya taven ev kerhen)** (Ayet 11) Yani sema ile arzın icadına Hak'kın emir ve iradesi taalluk eyledi. İtaat olunan amirden muti olan me-

mura bir emir geldiği vakit emre imtisalinde hiç durmadığı gibi her ikisi birden filhal mevcut oldular. Bu beyan temsil babındandır. Zira o makamda kavil ve söz yoktur.

(Ayet 12) **(Fekazahünne seb'a semavâtin fî yevmeyni)** Arz gibi semaları da madde ve surette yedi sema olarak hüküm ve takdir eyledi. **(Ve evha fi küllü semain emreha)** (Ayet 12) Her bir semada o semanın işlerini irade eylediği harekatını mükevvenatın tesirat ve tedbiratını kevkebinin havasını ve ona taalluk eden şeyleri o semaya işaret eyledi. **(Ve zeyyennessemaiddünya bi mesabih)** (Ayet 12) Ve bize yakın olan feleki kamer sathını, şahaplarla ve ışıklarla tezyin eyledik. **(Ve hıfzen)** (Ayet 12) Buharatın o semaya suudu ile ayrılmasından ve kuvaî tabiiyyei şeytaniyenin o semanın melaikesine vusülünden onu hıfzetmeklikle hıfzeyledik. **(Zalike takdirülazizülalim)** (Ayet 12) İşte bu nizamı bedii üzere olan halk ve icad, dilediği üzere işine galib olan izzet sahibinin ve san'atını ilmiyle infâk ve ahkâm eden ilim sahibi Allah'ın takdiridir.

Yahut mana: (Ayet 9) **(Einneküm letekfurun)** Beden arzını halk eyleyen ve onu zatına hicab kılan zattan beden perdeleriyle küfür ve ihticab eden siz değil misiniz? **(Fiyevmeyn)** (Ayet 9) Yani iki şehirde, yahud iki hadisde madde ile surette **(ve tec'alune lehû endaden)** (Ayet 9) gayr ile durup kalmanız ve vücudu ve eseri olmayan şey'e tesiri nisbetiniz ile o Zat'a endad ve emsal kılarsınız. **(Zalike)** (Ayet 9) İşte şu Halik esması ile alemleri terbiye eden zattır.

(Ayet 10) **(Vecealefiha revasie)** Ve beden arzında bedenin fevkinde a'za dağlarını kıldı. Yahut beden arzında meyli süfliyi mucib olan tebayığ dağlarını hali üzere sebatı iktıza eden kuvaî unsuriye ve suveri maddiye dağlarını kıldı. **(Ve bareke fiha)** (Ayet 10) Ve beden arzında ef'alin tamam olduğu âlat ve esbab ve mizaç ve kuvvanın tehiyyesiyle (hazırlaması ile) bereket kıldı. **(Ve kaddere fiha ekvateha)** (Ayet 10) ve gaziyet ve onun yardımcılarının tedbiri, gıda mecralarının ve umuru tagdiye ve esbabının mevaddının takdiri ile beden arzında rızıklarını takdir eyledik. **(Fierbaati eyyam)** (Ayet 10) Dört ayın tamamında, yani bunların cemi'si dört ayda tesviye olunmuştur. Yahut anasırı erbaa mevaddında tesviye olunmuştur. **(Sümmesteva)** (Ayet 10) Bundan sonra kasdı müstevi ile, yani diğer bir şeye meyletmeden doğruca ruh semasına ve onun tesviyesine kasdeyledi.

(Ayet 11) **(Vehiye dühanun)** Halbuki, ruh seması duhan yani ahlatın zuhariyet ve letafetinden kalbinden mürtefi' olan bir maddei latifiye idi. Hadisten gelmiştir ki. «Sizin birinizin hilkati anasının

karnında kırk gün nutfe olarak cem olur. Sonra kırk gün aleka olur. Sonra kırk gün musfe olur. Sonra Allah Tealâ ona dört emir ile bir melek gönderir. O melek amelini, ecelini, rızkını, said veya şâki olduğunu yazar. Sonra ona ruh nefholunur.» Bu hadisi «tahkik ana karnındaki çocukta ruhun nefh olunması hamil vaktinden dört ay sonra olur» mealinde diğer bir hadisi şerif takviye eder. **(Fekale leha)** (Ayet 11) Tesviyeden sonra ruh semasına ve beden arzına tev'an veya kerhen hasıl olunuz, der. Yani ruh ile bedenin tekvinine ve şey'i vahid ve halkı cedid olmalarına iradesi taalluk ederek dilediği suret üzere derhal tekevvun ederler. İşte arzın yayılmamış ve döşenmemiş olarak semadan evvel hilkatinin ve semadan sonra döşendiğinin manası budur. Zira maddeî bedeniye her ne kadar ruhun ittisalinden bedende intifahından evvel beden olarak halk olunmuş ise de, lâkin azasının inbisatı ve bazısının bazısından ayrılması nefhden sonradır.

(Ayet 12) **(Fekazahünne seba semavatı)** Semavatı yedi sema olarak hüküm ve takdir eyledi. Yani kuva, nefis, kalb, sır, ruh, hafa ve şahsı mevcudun hüviyetini derceden ve icad ile bu meratibte tenzil ve meratible ihticab eden Hak'dan zikrolunan guyubu seb'ayı, yedi gaybı takdir eyledi. Eğer hüviyyet bu yedinin cümlesinden çıkarılıp yedi sema mahlukattan ibaret kılınırsa, o vakit birisi ki, o da dördüncüsü olan ve kalb ile sır arasında bulunan akıldır, İnsanın insan olmasına sebep olan kalbe yakınlığı itibariyle akla semai dünya denilmiştir. **(Fi yevmeyni)** (Ayet 12) Diğer iki ayda, ki bununla haml müddeti yahut insanın halkı müddeti olan altı ay tamam olmuştur, bunun için altı ayın tamamından sonra yedinci ayın başında doğduğu vakit çocuk hilkati tam olarak yaşar. Yahud ma'na mücerred ve gayrî mücerred olarak iki tavırda yahud ruh ve cesed olarak iki hâdisde takdir eyledi, demektir. Allah Tealâ ziyade bilicidir. **(Ve evha fi külli semain emreha)** (Ayet 12) Tabakatı mezkûreden her tabakada o tabakaya mahsus olan âmal, idrakat, mükaşefat, müşahedat, muvasalat, münagıyat, tecelliyat emir ve şe'nini vahy ve ilham eyledi **(Ve zeyyennessemâeddünya)** (Ayet 12) Ve aklı delail berahin mısbahları ile tezyin ve vehm ve hayal şeytanlarının ufku akliye terakki ile ruhaniyattan melei âlanın kelamını sirkat ve ona zeyb ve tahayyülatının tervici için suveri kıyasiyeyi istifade etmesinden hıfzeyledik.

(Ayet 20) **(Hattâ izâ mâ câûhâ şehide aleyhim sem'uhüm ve ebsa rühüm ve cüludühüm)** Ta ki, Allah'ın düşmanları ateşe geldikleri vakit kulakları gözleri ve dilleri işledikleri ameller ile aleyhlerine şehadet ederler. Yani a'zalarının suretleri tağyir olunup şekilleri irti-

kab ettikleri amellerin heyeti üzere tasvir ve cildü beşereleri tebdil olunarak hal lisanları ile söyler ve eşkal ile yaptıkları amellere delalet eyler. İşte aza bu lisan ile nutk eylediği için **(Entakanallahüllezi enteka külle şeyin)** (Ayet 21) «Her şeyi şöyleten Allah bizi söyletti» derler. Zira hiç bir şey nutukdan hali değildir. Lâkin gafiller anlamazlar.

(Ayet 25) **(Vekayyednâ lehüm kurenae)** Ve biz onlara melei âladan mübaadet ve mevaddı heyulaniyede de ingimasları ve sıfatı nefsaniye ile ihticabları ve hevai bedeniye ve şehevatı tabiiyeye incizabları sebebiyle, envarı melekûtiye ve nüfusu kudsiyyeye bizzat muhalefetlerinden dolayı, vehim ve tahayyülden, ins ve cin şeytanlarından, karinler ve dostlar takdir eyledik ki, nüfusu kudsiyeye ve envarı melekûtiyeye muhalefetleri sebebiyle cevahiri kudsiye ve zavatı mücerredeye muhalif ve nüfusu habisei arziyeye münasib oldukları için, şeytanlar onların akranı kılınarak, melekût nurundan mahcub oldular. **(Fezeyyenu lehüm ma beyne eydihim vema halfehüm)** (Ayet 25) Şeytanlar onlara huzurlarında olan behimî ve seb'î lezzetleri ve tabii şehvetleri ve idrak etmedikleri maksad ve emelleri tezyin eylediler. **(Ve hakka aleyhümülkavlü fi ümemin kadhaled min kablihim minelcinni velinsi)** (Ayet 25) Zahiriyn ve batiniynden onlardan evvel geçen enbiyayı tekzib edici ve Hak'dan mahcub ümmetlerden olucu oldukları halde kazayı ilâhide şakai ebedi ile onlara hüküm lâhik oldu. **(İnnehüm kânû hâsiriyn)** (Ayet 25) İstidadı aslî nurunu ve kemalî kisbî ticaretini zayi ve helâki ve azabı sermedide vaki oldukları için zarar sahibi kimseler oldular.

(Ayet 29) **(Rabbena ernellezine edallana)** Azabın vukuu zamanında mahcublar, ins ve cinden kendilerini izlâl edenlere şiddetle gazaplanıp kin tuttular ve onların sebebiyle zillete ve ateş elemine ve mahrumiyet azabına ve hüsrana mülâki oldukları için, onların kendilerinin azabından daha şiddetli bir azapta ve derekelerinden daha esfelde olmalarını temenni eylediler ve onları daha aşağı mertebelerde, daha fena hallerde görmekle sadırlarını şifalandırmak istediler. Nitekim, kendisine belaya düşmesine sebep olan bir şeyi işaret etmiş olan refikinin sebebiyle bir belaya giriftar olan kimse sebep olan o refikine kin ve gayz eder ve yanar tutuşur, buğz eder.

(Ayet 30) **(İnnellezine kalu rabbünallahü)** «Rab'bimiz Allah'dır» diyen gayrin nefyi ile Allah'ı tevhid ve ikan ile Allah'ı Hak marifetiyle arif olan kimseler, **(Sümmestekamu)** (Ayet 30) sonra yolunda sülûk ve sıratı üzere amellerini halis ve gayre iltifat etmeksizin sırf zatı için amil oldukları halde, Allah'a doğru istikamet sahibi olanlar,

(Tetennezelü aleyhimül melâiketü) (Ayet 30) rezail ehli olan mahcubların nefisleri cevahiri muzlime ve âmali habise sebebiyle şeytanlara munasib olduğu gibi, hiç bir azimetinde nüks ve vechinden inhiraf ve bir amelde zıyg ve dalal etmeksizin Hak yolunda istikamet ve sabit amel ve yakiyni iman ve hakiki tevhidde melâike ile aralarında hakiki münasebet bulunduğundan, onlara melekler nazil olurlar. **(Ellâ tehâfu)** (Ayet 30) Zatınızın envar ile tenvir ve hey'at karanlıklarından tecridi sebebiyle, siz ukbadan korkmayınız. **(Velâ tahzenu)** (Ayet 30) Ve istidadınızın iktiza eylediği kemalatınızın fevti ile mahzun olmayınız. **(Ve ebşiru bilcennetilleti küntüm tû'adun)** (Ayet 30) Ve gaybe iman halinde vaad olunduğunuz sıfat cennetleri ile müjdelendiniz, derler. Yahud ma'na: Allah'da fena ile «Rab'bimiz Allah'dır» deyip sonra fenadan sonra beka ile temkin zamanında Allah ile istikamet edenlere tafsili rücu zamanında ta'zim için melaikeler nazil olurlar. Zira hali fenada ne melaike ne de gayrinin vücudu yoktur. Ve «siz telvinden korkmayınız ve tevhidde de istiğraktan korkmayınız» diyerekten nazil olurlar. Zira vahdet ehli tafsile ve kesretin rüyetine red olundukları vakitte, aynı cem'de şuhudu zatiyi fevt ve tafsil ile muhtecib olduklarından vehlei ulâda kendilerine hüzün ve vecd galib olur. Ta ki hali bekada Hak ile tahakkukta mütemekkin ve Hak nuru ile inşirahı sadr hasıl olup kesret, vahdetten vahdet kesretten mahcub kılmıyarak, tefasülu sıfatta aynı zatı zat ile şahid olurlar. Nitekim Cenabı Hak Nebi Aleyhissela'ma bu halde **(Elem neşrahleke sadrek)** buyurmuştur. **(Ve ebşiru)** (Ayet 30) Ve siz tecelliyatı sıfat makamında vaad olunduğunuz cennet mertebelerinin cemi'sine şamil olan zat cennetiyle müjdeleniniz.

(Ayet 31) **(Nahhü evliyaiküm fil hayatiddünya ve filahireti)** Bizimle sizin aranızda münasebeti vasfiye ve cinsiyeti asliye olmak dolayısıyla dareynde biz sizin evliya ve ahbabınızız. Nitekim zulmet ve küdurette beyinlerinde cinsiyet ve müşareket dolayısıyla şeytanlar mahcubların dostları oldukları gibi. **(Ve leküm fihâ mâ teştehi enfüsüküm)** (Ayet 31) Ve o cennetlerde sizin için nefislerinizin iştaha eylediği müşahedat, tecelliyat ruh ve reyhan ve naimi mukim hasıldır. Yani istidadlarınızın muktezası olan kemale baliğ olduğunuz vakitte sizden kaybolana sizin şevkiniz yoktur. Belki her neyi iştaha ve temenni ederseniz iştaha ve temenninizle beraber cennatı selasede sizin için o şey hazırdır. **(Nüzülen min gafurir rahim)** (Ayet 32) Bunlar nuru ile asarınız, ef'aliniz, sıfatınız, zevatınız günâhlarını setreden mağfiret sahibi ve ef'al ve sıfatı ve zatı tecelliyatı ile ve kendi ef'al, sıfat, zatı ile sizin ef'al, sıfat, zatınızın ibdali ile size merhamet eden rahmet sahibi Allah'dan sizin için hazırlanmış bir haldedir.

(Ayet 33) **(Ve men ahsenü kavlen)** Yani hal cihetinden daha güzel kim olabilir? Kavl çok defa fiil ve hal manasında istimal olunur **(Kalu rabbünallah)** (Ayet 33) da bu kabildendir ki, «dinlerini tevhid kıldılar» demektir. **«Helekelmeksurun elamene kale hakeza ve hakeza»** hadisi de bu kabildendir. Yani çok mal toplayanlar helâktadır; ancak şöyle denebilir: «İnfak edenler, malı verenler helâkde değildir» demektir. **(Mimmen de'â ilallahı ve amile salihan ve kale innenî minelmüslimin)** (Ayet 33) Yani tevhidde zatını Allah'a teslim edenden ve temkin ve istikamet ile amel edenden ve tekmil için halkı Hak'ka davet edenden daha güzel halli kim olabilir? Ayetde Hak'ka da'vet tekmili meratibin eşrefi olduğu için ve kemali ilmi ve ameliyi istilzam eylediği için, diğerleri üzerine takdim edilmiştir. Yoksa eğer kemal ilmî ve amelî olmasa da'vet sahih olamaz. Eğer sahih olsa da Allah'a, yani cemi' sıfat ile mavsuf Zatına olamaz. Zira amel etmeyen bir alim da'vet ederse daveti, Allah ismine olur. Alim olmayan bir amel sahibi da'vet ederse daveti Gafürür Rahim ismine olur. Alim amil ve arifi kâmilin ise, Allah'a da'veti sahih olur.

(Ayet 34) **(Ve lâ testevilhasenetü velesseyyietü)** Hasene kalb makamından olup, sahibini cennete ve melaikenin musahabesine ve ehadisi nefsi, nefis sözlerini işitici, niyetlerini ve ahvalinin batın olannetine çektiği için, hasene ile seyyie müsavi olmazlar. **(İdfe'billeri hiye ahsenü)** (Ayet 33) Düşmanından seyyieyi daha güzel bir hasene ile def'etmek senin için mümkün olduğu vakitte, onun dûnunda bir hasene ile o seyyieyi def'etme. İmdi seyyieyi seyyie ile def' etmek nasıl olur. Zira seyyie, seyyie ile mündefi olmaz; belki ziyadeleşir. Ve odun koymakla ateşin irtifaî yükselir. Eğer fenalığa misli ile mukabele edersen nefis makamına düşmüş tariki nara salik, şeytana tabi olmuş sahibini günâhlara ilka edici, onu ve kendini esrar cümlesinden kılıcı, şerrin ziyadelenmesine sebep, hayırdan maraz olmuş olursun ve eğer o fenalığı iyilik ile def' edersen onun şeraretini teskin ve adavetini izale etmiş ve kalb makamında hayr üzere sabit ve cennete hidayet bulmuş, şeytanı tard etmiş, Rahmanı razı kılmış, melekût dizisinde dizilmiş ve sahibinin günâhını nedametle mahvetmiş olursun. Eğer daha güzel bir hasene ile def' edersen rahmet ile Hazreti Rahimiye'ye münasib ve sıfatı ile ittisafın sebebiyle ceberut ehlinden olursun ve zatından sahibine feyzi rahmet ifaze ederek sahibin **(Keennehü veliyyün hamim)** (Ayet 33) senin müşfik, kerim dostun olur. Bu büyük sebebden Hazreti Nebi Aleyhisselam **(Lev caze en yazherilbarı lezahrı bisuretilhilmi)** yani «Eğer Bari Tealâ'nın zahir olması caiz olsa idi, hilim suretiyle zahir olurdu.» buyurmuştur.

(Ayet 35) **(Vema yülekkâhâ illellezine saberu)** Fenalığı ihsan

ile def' etmek hasleti şerife ve fazileti azimesini kimse kabul ve tahammül edemez; ancak ef'ali Allah'tan, rüyetlerinden ve Hak'ka tevekküllerinden ve emrine itaat ile hilmi ilâhî ile ittisaflarından zilleti ağba ile tagayyür etmeyip, Allah ile sabredenler telakki ve kabul edebilirler. **(Vema yülekkaha illâ zü hazzin azim)** (Ayet 35) Ahlakı ilâhiye ile tahalluk sebebiyle Allah'dan hazzı azim ve nasibi kâmil sahibi olan kimse telakki eyler.

(Ayet 36) **(Ve immâ yenzeğanneke mineşşeytani nezgûn** Ve eğer seyyie ile mukabele etmekle şeytandan bir fitne ve gazabının heyecanı ile bir intikam daiyesi, tahrik ederse **(Fezteizbillah)** (Ayet 36) ef'alinden ve sıfatından beraat ve havl ve kuvvetinden Hak'da fena ile şeytanın şerrinden ve vesvesesinden Hak'kın cenabına teveccüh ve Hazretine iltica ile Allah'a istiaze eyle. **(İnnehü Hüvessemiül'alim)** (Ayet 36) Tahkik, Allah Tealâ Hazretleri, kalbine düşen ehadis nefsi, nefis sözlerini işitici, niyetlerini ve ahvalinin batın olanlarını bilicidir.

(Ayet 37) **(Ve min ayatihil leylü venneharü veşşemsü velkamere)** Vesavisi şeytaniyeyi kabule müstaid ve seyyiatta vaki olmanız için nuru setreden sıfatının zuhuru ile nefis zulmeti gecesi, ve vesaisin kabulünden imtina ve seyyiatı def' ve hasenata mübaşeret ve nefhata maruz kalmanız için kalbten nefse şuaının işrakı ile ruh nuru gündüzü ve ruh güneşi ve kalb ayı, Allah'ın âyatındandır. **(La tescüdülişşems)** (Ayet 37) Siz onda fena ve o'nunla vukuf ve onunla Hak'dan hicablanmak tarikiyle, güneşe secde etmeyiniz .**(Vela lilkameri)** (Ayet 37) Ve fezail ve kemalatla vukuf ve sıfat cennetinde makam tutmak tarikiyle, aya da secde etmeyiniz. **(Vescudu lillahillezi haleka hünne)** (Ayet 37) Ve zatta fena ile onları halkeyleyen Allah'a secde ediniz, **(İn küntüm iyyahü ta'büdun)** (Ayet 37) eğer siz, müşrik ve mahcub olmayıp ibadeti gayrına değil, sırf O'na tahsis eden müvahhidlerden oldu iseniz.

(Ayet 38) **(Feinistekberû fellezine inde rabbike yüsebbihune lehü billeyli vennehar)** Eğer onlar, eneiyet ve tuğyanın zuhuru ve sıfatı nefs ve udvânın istilasıyla Allah'da fenadan istikbar ederlerse, Hak'da fena olan sabıklardan Rab'binin indinde bulunanlar, zatları ve sıfatları hicablarından tecrit ve tenzih ile tafsil makamında istitar gecesinde ve cem makamında tecelli gündüzünde daima O'na tesbih ederler. **(Ve hüm lâ yes'emun)** (Ayet 38) Onlar, Allah ile kaim, muhabbeti zatiyeyi zakir oldukları için usanmazlar.

(Ayet 40) **(İnnelleziyne yulhidûne fi ayatına)** Tahkik, âyatımızda ilhad eden, tariki Hak'dan batıla meyil ve Hak'dan ihticabları do-

layısıyla âyatı Hak'kın gayrısına nisbet edenler ve âyatı nefisleriyle okuyup kendi sıfatlarına münasib mana fehmedenleri **(Lâ yahfevne aleynâ)** (Ayet 40) her ne kadar biz onlardan hafi isek de, onlar bize hafi olmazlar.

(Ayet 41) **(Veinnehu lekitabün aziz)** Tahkik, Kur'an nüfusu habiysei mahcubenin, O'na mesh ve fehm ile, O'nu tağyir etmesinden men ve himaye olunmuştur ve mübtelâların ona itla' ile ibtal etmelerinden mahfuzdur. Zira Kur'an, onların akıllarının baliğ olduğundan ve i'tikad ettikleri batıldan çok uzaktır.

(Ayet 42)) **(La yetiyhilbatılü min beyni yedeyhi ve min halfihi)** Kur'an'a hiç bir cihetten batıl gelemez. Hak cihetinden gelmez; zira Hak cihetinden gelse, Hak O'nu daha beliğ ve Hak ve sıdk olmaklıkla daha muhkem olan bir şeyle ibtal etmesi lâzım gelir. Keza halk cihetinden de gelmez; zira Hak tarafından levhi mahfuzda sabit olmakla, tahrif ile tağyir veya tevilinde ilhâd ile halk dahi Kur'an'ı ibtal edemezler.

Nitekim, **(İnna nahnü nezzelnezzikre ve innâlehu lehafizun)** (Hicr Suresi ayet 9) yani «Kur'an'ı Biz inzal eyledik ve elbet Biz onu hıfzediciyiz» buyurulmuştur.

(Ayet 44) **(Kul hüve lilleziyne amenû hüden ve şifaün)** Habibim, de ki : Kur'an gayba iman edenlere hidayettir. Onları Hak'ka hidayet eder ve mağrifetle onları basiret sahibi kılar ve şifadır. Kalblerinin marazlarını, nifak ve şikak gibi rezaletlerini izale eder. Yani nazar ve amel tarikiyle onları basiret ehli kılarak talim ve tezkiye eder. **(Vellezine la yü'minûn)** (Ayet 44) Mahcublardan iman etmeyenler, Kur'an'ı işitmez ve fehm etmezler. Belki onlara gaflet istila ettiğinden ve gaşavatı tabiiye ve hey'atı bedeniye kalb, kulak ve gözlerinin yollarını kapamış olduğundan, Kur'an onların kulaklarına nüfuz etmez. Hak'kın görülüp idrak olunduğu nur menbaından uzak ve heyulânî zulmetlerde münhemik olduklarından uzak bir mekana çağırılan kimse gibi uyanmazlar ve tenebbüh etmezler.

(Ayet 53) **(Senüriyhim ayatına filâfâkı ve fî enfüsihim)** Siz, onları mümkinat ve ahvalini tasriflerimizde nazara tevfik eyleriz. **(Hatta yetebeyyene lehüm)** (Ayet 53) Ta ki istidlâl ve yakin burhanı tarikiyle kendilerine tebeyyün etsin ki **(Ennehülhakkü)** (Ayet 53) Allah Tealâ Hazretleri Hak ve sabittir. **(Evelem yekfi bi rabbike ennehü alâ külli şeyin şehid)** (Ayet 53) Ehli inayetten Hak'kı müşahede edenlere Rab'bin kâfi değil midir ki, Rab'bin her şey'e hazır ve muttalidir. Yani Rab'binin mârifetinde ve gayrının değil, kendinin

Hak ve sabit olmasında mezahiri eşyada şuhudu sana kâfi gelmez mi ki, ef'ali ile istidlale ve sıfatının tecelliyatına tevessüle muhtaç olasın. İşte bu sûluktan evvel cezb ile mükâşif olan mahcubun halidir. Birincisi ise vusul talebedildiği için mücahede eyleyen muhib salikin halidir.

(Ayet 54) **(Ela innehüm fi miryetin min likâi rabbihim)** Âgâh olunuz ki, o mahcublar kevn ile mükeyvenden, mahlûk ile halikden ihticabları dolayısıyla, Rab'larının mülakatından reyb ve şekdedirler. **(Elâ innehü bikülli şeyin muhit)** (Ayet 54) Agâh olunuz ki, Rab her şeyi muhittir. İhatasından bir şey hariç olamaz ve eğer hariç olsa, mevcud olamaz. Zira her şey'in hakikatı Hak Tealâ'nın ilminin aynıdır ve vücudu ilmi iledir. İlmi ise zatının aynıdır ve zatı aynı vücududur. Binaenaleyh, hiç bir şey ihatasından hariç olamaz. Zira gayrın vücudu yoktur. Gayrın aynı da, zatı da yoktur. **«Küllü men aleyha fân ve yebkâ vechi rabbike zülcelâli velikram»** dediği gibi, her şey haliktir, ancak vechi Hak, zatı Hak halik değil bakidir.

ŞÛRA SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1 - 2) **(Ha mim ayın sin kaf)** Yani Hak, Muhammed'le zahir oldu. İlminin zuhuru kalbinin selameti iledir. Binaenaleyh, Hak zahiren ve batinen Muhammed'dir. İlim, Muhammed'in kalbinin naks ve afetten selametidir. Yani kemali ve hicaptan burzıdır. Zira, kalbin tecerrüdü ilmin zuhurudur.

(Ayet 3) **(Kezalike)** Senin mazharın üzerine olan bu zuhur ve ilminin, kalbine olan zuhuru gibi **(Yunî ileyke ve ilellezine min kablike)** (Ayet 3) sana ve senden evvel olan enbiyaya vahyeder. **(Allah)** (Ayet 3) Cemi sıfatı ile mevsuf olan Allah **(Elazizülhakim)** (Ayet 3) sıfatı setrleriyle ve celâlî perdeleriyle menaat sahibi istidadat iktizası ile kemalini izhar eden ve vesait ve mezahirle cemi ibadı, istidadının kabulüne muvafık hidayet eden zattır.

(Ayet 4) **(Lehü mâ fissemavatı ve mâ fil'ard)** Semavat ve arzda bulunan eşyanın kâffesi, sıfatının mezahiri ve memleketinin suretleri ve ef'alinin mahalleridir. **(Ve hüvelaliyyü)** (Ayet 4) O zat, eşyanın suretleriyle takayyûd ve âyanı ile taayyünden âlidir. **(Elazim)** (Ayet 4) Eşya, O'nun saltanatında hor ve zayif ve sagir ve azemetinde fani ve mütelâşidir.

(Ayet 5) **(Tekâdüssemâvâtü yetefetterne min fevkihinne)** Semavat Hak'kın azameti tecelliyatından müteessir olduğundan yarılıp parçalanmağa karib olurlar. Ve kahr ve saltanatının ulüvvünden mütelaşi olurlar. **(Velmelâ'iketü)** (Ayet 5) Ve ukulü mücerrede ve nüfusu müdebbireden olan melekler, **(Yüsebbihune bihamdî rabbihim)** sıfatlarının kemalatı ile Hak'ka hamd edici oldukları halde zatlarının tecerrüdü ile Zatını tenzih ederler. **(Veyestağfirune limen filardı)** (Ayet 5) Ve hazreti ehadiyeden envarı istifaza ettikten sonra, arzda bulunanların âyan ve vücudatına envarı ifaze etmekle arzda bulunanlara istiğfar ederler. **(Ela innallahe hüvelgafururrahim)** (Ayet 5) Agâh ve mütenebbih olunuz ki, tahkik, Allah Tealâ çok mağfiret edici, gafur ve çok merhamet edici, rahim, ancak O'dur. Melaike ve insanlardan kâffesinin zatları zulmetlerini zatı nuru ile setretmekle mağfiret edici, sıfatın tecelliyatı ile vücutlarına kemalatın ifazesiyle rahmet edicidir.

(Ayet 8) **(Velev şaallahü lece'alehüm ümmeten vahideten)** Eğer Allah Tealâ dilemiş olsaydı, kadere binaen insanların kâffesini fıtret üzerine milleti vahide, hepsini müvahhid kılardı. **(Velâkin yudhilu menyeşaü fi rahmetihi)** (Ayet 8) **«velakin vela yezalune muhtelifeyn»** Yani daima muhtelif olurlar, buyurduğu gibi meratib temyiz etmek ve şekavet ve saadet tahakkuk eylemek, dünya ve ahiret, cennet nar dolmak, her biri için ehil bulunmak, nizam hasıl ve intizam hadis olmak için işi hikmet üzere bina ederek, bazısını muvahhid, adil, bazısını da müşrik ve zalim kıldı.

(Ayet 9) **(Emittehazu min dunihi evliyae)** Yahut onlar Allah'ın gayrından evliya ve dostlar mı ittihaz ettiler? Onların hakikatte velayeti yoktur. Zira, kuvvet, kudret ve vücudları yoktur. **(Fallahu hüvelveliyyü)** (Ayet 9) Her şeye sahip ve sultan ve hakim olduğu için veli ancak Allah'dır. **(Vehüve yuhyilmevta)** (Ayet 9) O Allah mevtayı ihya eder, muhiyyi kâdirdir. Gayrının velayeti nasıl müstakim olur?

(Ayet 10) **(Aleyhi tevekkeltü)** Ef'alin fenasıyla Allah'a tevekkül ederim. Sizin ef'alinize fi'ilim ile mukabele etmem. **(Ve ileyhi ünîb)** (Ayet 10) Ve sıfatımın fenasıyla Hak'ka rücu ederim. Sizin sıfatı nefsiniz mukabelesinde sıfatlarımdan bir sıfatla zahir olmam.

(Ayet 11) **(Leysekemislihi şeyün)** Eşyanın kâffesi O'nda halik ve fanidir. Binaenaleyh Hak'ka şey'iyyet ve vücudda mümasil olacak bir şey yoktur. **(Ve hüvessemi)** (Ayet 11) O zatı Hak bir semi', bir işiticidir ki, her işiden onunla işidir. **(Elbasir)** (Ayet 11) Öyle bir

basirdir, öyle bir görücüdür ki, her gören onunla görür. Zatıyla küllisini ifna ve sıfatıyla icad eyler. Erzakın anahtarları, melek ve melekutun hazineleri yed'i kudretindedir. İlmi muktezasıyla dilediği mahlûkatına, gına ve fakrdeki maslahatları iktizasıyla, rızkı bast ve takdir eyler; yani, bol ve dar kılar.

(Ayet 13) **(Şere'a leküm mineddin)** Sizin için cemi' enbiyaya ikamesini vasiyet eylediği ve cemi' enbiyanın onun üzerine içtima ve onda teferruh etmedikleri dini mutlakı teşri eyledi ki, o da asıl din, yani Allah ve yevmi ahîre iman tabir olunan tevhid ve adl ve ilmi meaddır.. **(Leküllü cealna minküm şerate ve münhacen)** (Ayet 12) buyurduğu vechile, taat, muamelat, ibadet evzaî gibi bihasbel mesalih ihtilaf ettikleri füruu şerayi değildir. Binaenaleyh dini kayyım tağayyür etmeyen ulûm ve amale taalluk eden şeydir. Şeriat teğayyür eden kavaid ve evzaa taalluk eden şeydir. **(Kebüre alelmüşrikin)** (Ayet 13) Gayr ile Hak'dan mahcub olanlara **(Mâ ted'uhüm ileyhi)** (Ayet 13) ehli makt ve mezahiri kahır ve gazab oldukları için da'vet eylediğin tevhid onlara kebir oldu, ağır geldi. Onlar Allah'ın mücerred meşiyyeti ve mahzı inayeti ile seçmiş olduğu mahbublardan ve sülûk ve içtihad ve şevk ve iftikar ile Allah'da seyretmekle Allah'a rücua tevfik ve nuru vechi ve cemâlî zatı ile kendine hidayet eylediği muhiblerden de değillerdir. İmdi Hak Tealâ Hazretleri mahbubları sabıkai içtiba ile sülûk ve riyazetten evvel cezbetmiş, muhibleri ıstıfa ile sülûk ve rıyazete tevfikden sonra tefviz eylemiş mahcubları da üzerlerine sebkeden şekavetle kaza gelmesiyle babından tard ve cenabından teb'id eylemiştir.

(Ayet 15) **(Felizalike fedû)** İşte, dinde olan bu tefrik sebebiyle, sen tevhide da'vet eyle. **(Vestekim)** (Ayet 15) Allah ile tahakkukta ve hakkı ubudiyet ile taabbüdde istikamet ve temkin üzere ol. İnkârları ve senin muvafakatlerine meylini talepleri zamanında nefsini bir sıfat ile izhar etme. **(Ve la tettebi' ehvâehüm)** (Ayet 15) Seni tevhidden izlâl etmemeleri için telvin ile onların müteferrik olan arzularına tabi olma. **(Ve kul amentü bima enzelallahü min kitabin)** (Ayet 15) Ve de ki; Allah'ın inzal ettiği Kitaba iman ettim, yani cemi' enbiyanın kemalatına muttali oldum. İlimlerini, makamatını, sıfat ve ahlakını cem eyledim. Tevhidim kemal bulup muhabbetimin kemali dolayısıyla habib oldum. Muhabbet nefsimde kökleşerek adaletim tam oldu. İşte **(Ve ümirtü lia'dile beyneküm)** (Ayet 15) kavlinin manası budur. **(Allahü rabbüna ve rabbüküm)** (Ayet 15) Allah Tealâ bizim ve sizin Rab'bımızdır. Bu ayet de tevhid ve tahkik makamında tesbittir. **(Lena amalüna veleküm a'malüküm)** (Ayet 15) Bi-

zim amellerimiz bize sizin de ameliniz sizedir. Bu ayet de istikamet ve adalette temkin suretidir. **(La hüccete beynena ve beyneküm)** (Ayet 15) Bizim ile sizin aranızda mücadele yoktur. Bu da tevhid makamı onlara müsavat ile nazarı iktiza eylediğinden, kemali muhabbet ve safadır. **(Allahu yecmau beynena)** (Ayet 15) Fena ve kıyameti kübrada Allah Tealâ aramızı cem' eder. **(Ve ileyhil masîr)** (Ayet 15) Ceza için, akıbette gidişimiz o Allah Tealâ'yadır.

(Ayet 16) **(Vellezine yuhâccûne fillâhi)** Nefisleri ile mahcub oldukları için **(Min ba'dı mestüciybe lehü)** (Ayet 16) istislam ve dinine inkiyad ve fıtrat selameti ile tevhidi kabul ederek Allah'a icabet ettikten sonra münazaa ve mücadele edenler, **(Hüccetühüm dahidatün inde rabbihim)** (Ayet 16) onların delilleri nefisleri indinden olup Allah indinde aslı olmadığından, batıldır. **(Ve aleyhim gazabun)** (Ayet 16) Ve gazablarının zuhuru sebebiyle buna müstahak olduklarından onlara gazap vardır. **(Velehüm azabün şedid)** (Ayet 16) Ve mahrumiyetleri dolayısıyla onlara şiddetli bir azap vardır.

(Ayet 17) **(Allahüllezi enzelelkitabı bilhak)** Allah Tealâ Hazretleri Kitabı hak ile inzal eden zattir. O'na istihkakı iktiza eden muhabbet ile ilmi tevhidi inzal eyledi. İlmî tevhid Habiballah'ın hakkı oldu. **(Vel mîzan)** (Ayet 17) Ve adli de inzal eyledi. Ruhda ilmi tevhid, kalbde muhabbet, nefisde adalet hasıl olduğu vakit fenafillah ve kıyameti kübranın vukuu karib olur.

(Ayet 18) **(Allahu latifin bi ibadihi)** Allah Tealâ kullarına lutfedicidir. Kendilerine kemalatını isal, tedbirlerinde ve kemalatın esbabını tehiyyede ve onları kemalata yakalaştıran amellere tevfik eylemekte, kullarına lutfeyler.

(Ayet 19) **(Yerzuku men yeşau)** O'nun o ilme istidadı hey'etinde evvelen inayeti iktizasınca dilediği kimseye vafir ilim rızıklandırır. **(Ve hüvelkaviyyü)** (Ayet 19) O Allah kahirdir. **(Elaziz)** (Ayet 19) Galiptir. Adil ve hikmeti muktezası ile, dilediğinden de men eder ve herkes için lutf ile kahırdan nasib ve hisse vardır. Hiç kimse lutf ile kahırdan hali değildir. Ancak istidadat esbab, âmal, ahval hasebiyle nasip alma tefavüt eyler .

(Ayet 20) **(Men kâne yüriydü harselahire)** İradenin kuvveti ve lutf nasibinin ziyadesini, talebin şiddeti ile ve kurbiyyeti haiz olmak için, Hak'ka ikbal ve teveccüh ile her kim ahıret nasibini irade ederse **(Nezidlehü fi harsıhı)** (Ayet 20) ona nasibinde ziyade ederiz. Onun dünya ve ahiret halini islâh ederiz. Zira dünya ahiretin tahtında onun zıllı ve misâli ve sureti olup ona tebaiyet eder. **(Ve men**

kane yüriydü harseddünya) (Ayet 20) Ve kim ki dünya nasibini isterse, arzu ve hevasıyla ciheti süfliyeye ikbal ve himmeti kahır nasibinin ziyadesine taalluk ederek Hak'dan uzak olursa **(Nü'tihi minhâ)** (Ayet 20) takdir ve taksim olunan şeye ziyade olmayarak, ona dünyadan nasibini veririz. **(Vema lehü filahireti min nasib)** Ahiretten i'raz eylediği ve himmetini dûn olan dünyaya bağladığı ve onunla kalıp dünyayı, eşref olan ahirete hicab eylediği, çok olan ahiret nasibinden yüz çevirip kabulü için hazırlanmadığı ve husulû için müstaid olmadığı cihetle, onun için ahirette nasib yoktur. Zira asıl fer'e tabi olmaz.

(Ayet 23) **(Kul lâ es'elüküm aleyhi ecren illelmeveddete filkurba)** Habibim, de ki: Tebliğ ve tebşir üzerine sizden hiç bir ecir ve sevap istemem. Ancak bana karib olanlara meveddet ve muhabbeti isterim. «**İllelmeveddete filkurba**» istisnaen münkati'dir ve **(filkurba)** da olan **(fi)** mukaddere müteallıktir. Yani, «**kurba**» da olucu olan meveddeti isterim» demektir. Bunun da manası, aslından ecri nefidir. Zira ehli karabetinin meveddetinin semeresi de bu meveddet sebebi necatları olduğu cihetle yine kendi nefislerine aittir. Çünkü meveddet, haşrda içtimalarını müstelzim olan münasebeti ruhaniyeyi muktezidir. Nitekim, Nebi Aleyhisselam **(elmeru yahşeru ma min ehibbe)** yani «kişi sevdiği kimse ile beraber haşrolunur» buyurmuştur. Binaenaleyh meveddet Hazreti Nebi'ye ecrolmağa salih olmaz. Hal şu ki, ruhu kederlenmiş ve onlardan mertebesi uzak olmuş kimsenin onları hakikat ile muhabbeti mümkün değildir. Ruhu nurlanmış, Allah'ı bilmiş ve sevmiş olan tevhid ehlinin onları muhabbet etmemesi mümkün değildir. Zira onlar, ehli beyti nübüvvet ve maadini velayet ve fütüvvettirler. İnayeti ûlâda mahbubdurlar. Mahalli âlâ için merbubdurlar. Binaenaleyh onları ancak Allah'ı ve Resûl'ünü seven ve Allah'ın ve Resul'ünün kendilerini sevdikleri kimseler severler. Eğer onlar bidayette Allah'ın mahbubu olmasa idiler, Resûlallah onları sevmezdi. Zira Resul'ün muhabbeti, aynı cemde olduktan sonra, tafsil suretinde, aynı Allah'ın muhabbetidir. Bunlar da gelecek hadisi şerifte zikrolunmuş olan dört kişidir. Görmez misin ki, Nebi Aleyhisselâm'ın diğer evlâtları ve onların mertebesinde çok akrabaları vardır ki, onları zikretmemiş ve ümmetini bunların muhabbetine teşvik eylediği gibi, teşvik etmemiştir. Yalnız bunlar zikrolunmakla mahsus kılınmıştır. Bu ayet nazil olduğu vakit «Ya Resûlallah bizlere meveddetleri vacib olan akrabaların kimlerdir?» denildi. Resûlallah: «Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin ve bunların çocuklarıdır.» diye buyurdu. Sonra karabet, cinsiyeti ruhaniyeyi muktezi olan münasebeti mizaciyeyi iktiza edince, onların yollarına salik, hidayetlerine tabi

olan evlâtları da onların hükmünde olmuştur. Bu sebepten, mutlak surette onlara ihsan ve muhabbetlerine teşvik ve zulüm ve ezâlarından nehiy ve muhabbet ve ihsan edenlere vaid ve onlara zulüm ve eziyetten men ve nehiy eyledi. Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellem «Eyli beytime zulmeden ve itretimde bana eziyet eden kimseye cennet haram kılınmıştır» der. «Kim Abdülmuttalib evlâdından birine bir sanat yapıp da, o sanat üzerine cezalandırılmadıysa, yarın, yevmi kıyamette bana mülaki oldukta, ben cezalandırırım, mükâfatını veririm» buyurmuştur. Keza, Nebi Aleyhisselâm «Her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere ölürse, mağfiret olunmuş olarak ölmüştür. Agâh olunuz. her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere ölürse, tövve etmiş olarak ölmüştür. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere öldüyse, mümin olarak ölmüştür. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere öldüyse, şehid olarak ölmüştür ve imanını müstekmil olarak ölmüştür. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere öldüyse, melekül mevt, sonra da Münkir ve Nekir onu cennet ile müjdeler. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere ölürse, gelin zevcinin evine zifaf olunduğu gibi cennete ziynetle sevk olunur. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere öldüyse, ona kabrinde cennete iki kapı açılır. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere öldüyse, Allah Tealâ onun kabrini rahmet meleklerinin ziyaretgâhı kılar. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in muhabbeti üzere ölürse, sünnet ve cemaat üzerine ölmüştür. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in buğzu üzere öldüyse, yevmi kıyamette iki gözünün arasında «Allah'ın rahmetinden me'huzdur» yazılı olarak gelir. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in buğzu üzerine öldüyse, kâfir olarak ölmüştür. Agâh olunuz, her kim âli Muhammed'in buğzu üzerine öldüyse, cennet kokusunu duymaz» buyurmuşlardır. **(Yemen yakterif haseneten nezidlehü fiyha hüsnen)** (Ayet 23) Ve her kim âli Resul'ün muhabbetiyle bir hasene kazanırsa onlara tarikatlarında mütabaatı ile onun için o hasenede güzellik ziyade kılarız. Zira o muhabbet ancak istidadın safasından ve fitretin bekasından olur. Bu da müşahede makamına hidayeti kabule ve hüsnü mütabaata tevfiki mücib olur. Bu sebeple sahibi velâyet ehlinden olup kıyamette onlarla haşrolunur. **(İnnallahe gafurun)** Tahkik, Allah Tealâ Hazretleri tenviri ile ehli beyte muhabbet edenlerin sıfatları zülmetlerini örtücü, setr sahibi **(Şekur)** (Ayet 23) onlara münasib olup muhabbet edenlerin hasenatının cezasını kat kat kılmakla ve onlara muvafık olmaları için sıfatî tecelliyatı ile kemalatını ifâze etmekle say'ine şükredicidir. Bu münkirler, mutlak nübüvvet ve risa-

leti inkâr mı ederler, yoksa «Nebi aleyhisselam, Allah'a yalan mı iftira eyledi» derler.

(Ayet 24) **(Fein yeşa illâhu yahtim âlâ kalbike)** İmdi eğer Allah dilerse senin kalbini hatmeyler; yani Allah'a, ancak onlar gibi, kalpleri hatmolunmuş, mühürlenmiş olanlar iftira ederler. **(Ve yemhullahülbatıl)** (Ayet 24) Ve batılı mahvetmek Allah'ın adetindendir. **(Ve yuhikkulhakka bikelimatihi)** (Ayet 24) Ve kazasıyla Hak'kı isbat eyler. Eğer iftira ise o iftirayı mahvedip nakızını isbat eyler. Ve eğer iftira onların dedikleri ise yine böylecedir.

(Ayet 36) **(Ve mâ indallahi hayrün ve ebka)** Devamlı ve şerefli olduğu için **(Lilleziyne amenu ve âlâ rabbihim yetevekkelun)** Ayet 36) İman yakini ile iman edenler ve ef'alin fenasıyla ancak Rab'bine tevekkül edenler, yani fiillerinden insilâh ile ilimleri yakin ve amelleri tevekkül olanlar için Allah indinde olan şeyler daha hayırlı ve daha bekalıdır.

(Ayet 37) **(Vellezine yectenibûne kebâirel'ismi)** Vücudlarından ibaret olan günâhın büyüklerinden sakınanlar ki vücud günâhı mahv makamında ef'aliyle zahir olan, nefislerinin en hasis sıfatlarıdır. **(Ve izâ mâ gadıbûhüm yağfirun)** (Ayet 37) Ve telvinatlarında gazap ettikleri vakitte, gayrileri değil, sade onlar mağfiret edenler mağfirete mahsus olanlar, ancak onlardır.

(Ayet 38) **(Vellezi nestecâbu lirabbihim)** Ve vahdet nurunun tecellisi ile onları da'vet ettiği vakit fitreti safiye lisanıyla Rab'larına icabet ederler. **(Ve ekamussalate)** (Ayet 38) Ve selate müşahedeyi ikame ederler, ve kendi rey ve akillarıyla muhtecib olmayıp belki **(Ve emrühüm şura beynehüm)** (Ayet 38) Allah'ın her şeyi ile bir şe'ni ve ona bir nazarı ve onda bir sırrı olup o şe'niyet ve o sırrın başkası için olmadığını bildiklerinden onların işleri aralarında şûrâdır, yani meşverettir. **(Ve mimmâ razaknahüm yünfikun)** (Ayet 38) Ve tekmil ile onları rızıklandırdığımız şeylerden infâk ederler.

(Ayet 39) **(Vellezine izâ esabehümülbağyühüm yentesirun)** Onlar ki kendilerine bagy ve zulüm isabet ettiği vakitte istikamet makamında Hak ile ve nefislerinde Hak'kın zıllı olan adl ile kaim olduklarından, zillet ve zulüm olunmaklıktan sakınmak için adaletle yardımlaşırlar.

(Ayet 51) **(Vemâ kâne libeşerin en yükellimehüllahü illâ vahyen)** Hiç bir beşere Allah'ın kelam etmesi olmadı. Ancak üç vechile olabilir. Ya vahdet makamına vusul ve O'nda fena, beka makamında Hak'kın vücuduyle tahakkuk ederek bilâ vasıta ona vahy olunur. **«Sümme denâ fetedellâ fekâne kabe kavseyni ev ednâ feevha ilâ abdihi mâ**

evha» buyurduğu gibi **(Ev min verâi hicab)** (Ayet 51) Yahut kalb hicabında ve sıfatı tecelliyatı makamında olup münacaat mükaleme, mükaşefe, muhadene, tariki üzere Allah Tealâ, ona kelam eder. Musa Aleyhisselam'ın hali olduğu gibi. Sıfat hicabıyla muhtecib olduğu için, göremez. **(Ev yürsile resulen)** (Ayet 51) Yahut meleklerden bir elçi gönderip ilka ve kalb ve akla üflemek ilham ve hitaf veya mennam tarikiyle vahyeyler. Aleyhisselam efendimizin «Ruhulkuds kalbime üfledi ve ilka eyledi ki hiç bir nefis rızkın istikmal etmedikçe ölmiyecektir» buyurduğu gibi. **(Feyuhiye bi izni mâ yeşau)** (Ayet 51) O elçi olan melek, Allah'ın izni ile Allah'ın dilediğini vahyeyler. **(İnnehu aliyyün)** (Ayet 51) Zira Allah Tealâ Hazretleri muvacehe ve muhataba olunmaklıktan aridir. Belki gayrısı onunla baki kalmaklıktan ve bir şeyi huzuruna tahammül edebilmekten âli olduğu için Hak'ka muvacehe eden mutlaka fanî ve mütelâşi olur. **(Hakim)** (Ayet 51) Tefasili müzahirde ilmi zahir olmak ve kulları ilim ile tekemmül ve hidayet bulup O'nu arif olmak için kelam etmenin vech ve suretlerini hikmeti ile tedbir eyleyen hikmet sahibidir.

(Ayet 52) **(Ve kezalike ev hayna ileyke ruhan min emrina)** Tariki selase üzerine olan bu vahyetmek gibi ölmüş kalblerin onunla hayat bulduğu bir ruhû zamandan münezzeh ve mekandan mukaddes olan alemi emrimizden sana vahy eyledik. **(Ma künte tedri melkitabu)** Sana mahsus kemalin olan akıl fürkanının **(Velel'iman)** (Ayet 52) neşen gavaşisi ile mahcub iken ve fenaya vüsulün ve telaşei vücudun halinde fenadan sonra beka zamanında sana hasıl olan imanı hakîkının ne olduğunu bilir değildin. **(Ve lâkin ce'alnahü nuran)** (Ayet 52) Lâkin senin istikametin zamanında biz, onu öyle nur kıldık ki, **(Nehdî bihi men neşaaü min ibadina)** (Ayet 52) Kullarımızdan dilediğimizi, inayeti ezeliye ile muhdes olan muhib ve mahbub kullarımızı onunla hidayet ederiz. **(Ve inneke letehdi ilâ sıratın müstakim)** (Ayet 52) Ve ey Habibim, tahkik, sen de elbet dilediğini bizimle künhüne baliğ olunamayan ve vasfı bilinemeyen sıratı müstakime hidayet edersin.

(Ayet 53) **(Sıratüllahillezi lehü mâ fissemavati ve mâ fil'ard)** O sırat, Allah'a mahsus bir sırattır. Yani tevhidi mülk tesmiye olunan ve tevhidi sıfat ve ef'ale şamil olan tevhidi zat tarikidir ki, o da ervah semavatının ve cismi mutlak arzının malikiyetiyle zatı ehadiyenin sıfatı zahire ve batınenin cemi'siyle beraber seyri demektir. **(Elâ ilallahi tesiyrülumur)** (Ayet 53) Agâh olunuz ki, bütün işler Allah'da fena ile ancak Allah'a rücu eyler zatıyla **(Lemİnelmülkülyevm)** (Mü'min suresi, Ayet 16) diye nida ederek **(Lillahilvahidilkahhar)** sözüyle yine nefsiyle O, cevab verir. Allah Tealâ alimdir.

ZUHRÜF SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 2) **(Ha mim velkitâbilmübin)** Vücudun evvelki olan Hak'ka ve ahiri olan Muhammed'e kasem eyledi. Küllisinin aslı ve kemali olan şey'e kasem ne kadar celil bir kasemdir. Bu sebepten Allah ile Muhammed'e şehadet islâmın esası ve imanın direği, ve iki şehadet beynini cemi', mezhebi hak ve milleti kavîme olmuştur. Zira vücud ve tesirin ehadiyeti cebirdir ve vücud ve tesirde tafsili isbat kaderdir «Lâ ilahe illallah Muhammed'ün resulüllah» sözümüzle ikisinin arasını cem' ise sıratı müstakim ve dini metindir. Yahud, kitaba münasib olan şeye kasem eyledi ki **(Nûn velkalemi ve mâ yesturûn)** (Kalem suresi, ayet 1) buyurduğu vechile, o da levh ile kalemdir. Bir kelime evvelki harfiyle kinaye olunduğu gibi, bazen ahirki harfiyle de kinaye olunur. Levh ve kalemin son harfleri **(ha)** ile **(mim)** dir. Birinci tevcih üzerine kitap ceman ve tafsilen Hak'kı beyan edici ve Allah tarafından indirilmiş olması cihetiyle Muhammed'in nefsi ile te'vil olunmak mümkün olur.

(Ayet 3) **(İnnâ ce'alnahü kur'ânen arabiyyen le'alleküm ta'kilûn)** Hitab ettiğimiz şeyleri sizin anlamanız için, Biz o Kitabı sıfatı ilahiyeyi ve meratibi vücudiye ve kemaliyeyi hasredici, tefasili vücudün kâffesini cem edici arabî Kur'an kıldık.

(Ayet 4) **(Ve innehü fî ümmilkitâbı ledeynâ le'aliyyün hakîm)** Tahkik, o nefsi Muhammed **(ledeyna)** sözüyle işaret olunan hüviyeti mahzaya tali, vücudu mutlaktan taayyünü evvel ile mümtaz, vücudu izafî noktasının evvelinde, rütbei ulâda olan asıl vücudda elbetki ilerisinde rifat olamıyan bir derecede refiülkadrdir ve elbetki hikmet sahibidir. Çünkü eşyanın suveri ve hakayıkı, ayan ve sıfatı mevcudatın bulunduğu nizam üzere tertip ve nizamı onun ile zahir olmuştur. Amma ikinci tevcih üzerine bu te'vil müstakim olmaz. Belki, o vakit kitap tevhid ve tafsili beyan eden ve onlara delalet eyleyen ve icmalen kendisine kasem olunan Kur'an'dır **(Ve innehu)** Tahkik, o Kur'an Ümmülkitapta, yani ulûmun kâffesine, belki eşyanın kâffesine müştemil olan ruhu azamda **(ledeyna)** bize karib olduğu halde meratibi tenezzülatta hasıl olan ilimlerden daha karibdir. Zira ilmi ledünni, meratibte tenezzülünden evvel, evveli ervah olan ruhda intikaş etmiş bir ilimdir. Kur'an'ın hikmet sahibi olması,

tevhid, nübüvvet ve mead ahvalini beyan ve emsali Hak itikatları müfid olan hikmeti nazariyesine, mekasib ve mevahib ahvalini, meratibte keyfiyeti süluk ve şerayi gibi ef'ali mükellefin ahkâmına beyan hikmeti ameliyesine müştemil olmasıdır.

(Ayet 5) **(Efenadribü ankümüzzikre safhan)** Sizin israfınız sebebiyle sizi ihmal eder ve sizden zikri sarf eder miyiz? Ancak israf dolayısıyla zikre hacet olmuş idi. Yoksa sireti adile ve tarikatı vüsta üzere olsalardı tezkire ihtiyaç olmazdı. Belki tezkir, ifrat ve tefritte vacip olur. Bu sebepten, enbiya fetret zamanında ba's olunmuştur. Allah Tealâ «İnsanlar küfür üzerine bir millet olmuştu; Allah nebileri gönderdi» buyurmuştur.

(Ayet 15) **(Ve ce'alû lehü min ibâdihî cüz'en)** Yani semavat ve arzın halık, mebde' ve fatırı Allah Tealâ olduğunu itiraz ettiler. Fakat zahirî ve cismanî olup his ve hayal rütbesinden tevacüz ve mülâbisi cismaniyeden tecerrüd edemiyerek, değil zatullahı, hakayıkı mücerrede ve zevatı mukaddeseyi bile idrak edemediklerinden, Allah'a nevi'de mümasil ve valideden doğan veledin isbatıyla, Allah'ı cüzilendirdiler ve cisimlendirdiler. Binaenaleyh, her tasavvur ve tahayyül ettikleri cismani bir şey olmuştu. Bu sebepten, ahiret, ba's, nüşur ve meade taallûk eden her şeyin isbatında enbiyayı tekzib ettiler. Çünkü idrakleri hayatı dünyayı ve hidayet nurundan mahcub akılları umuru meaşı tecavüz edemiyordu. Buna binaen, enbiyanın zatları ile onların zatları arasında zahir beşeriyetten başka asla münasebet yoktu. Onun için zahir beşeriyetin ilerisine hacetleri yoktu.

(Ayet 19) **(Ve ce'alülmelâiketilleziyne hüm ibadürrahmani inâsûn)** Vakta ki seleflerinden evaili hükemanın nüfusu melekiyeyi hazreti ilâhiyeye kurb ile vasfetmeleriyle nufusu melekiyenin isbatı hakkındaki sözlerini ve evaili hükemanın ya lafız itibariyla yahut ervahı mukaddesei akliyeden teessür ve infialleri itibariyle nüfusu melekiyeyi te'nis ettiklerini işittiler, nüfusu melekiyede de Allah'a ihtisasları ile beraber hayvanatta zükûret azasında olan hakiki ünûseti tevehhüm ederek melaikeyi, Allah'ın kulları olan melekleri, kızlar kıldılar. Avam kısmının ekserisi melekleri gayet hüsünde olan lâtif insan suretleri itikad ederler.

(Ayet 20) **(Ve kâlû levşâerrahmanü mâ abednâhüm)** Vakta ki enbiyadan eşyanın meşiyyeti ilâhiyeye taallukunu işittiler, bunu inkara vesile kılarak «Eğer Rahman dilemiş olsa idi biz, o müteferrik ma'budlara ibadet etmezdik» derler ve bunu ilim ve îkandan demezler, belki inad ve muhatabı ilzam ve iskat yolunda derler. Bu

sebepten, Allah Tealâ **(Mâ lehüm bizâlike min ilmin)** (Ayet 20) sözüyle onları red etmiştir. Yani, onların bu hususa ilimleri yoktur. Zira eğer bunu bilseler, muvahhid olurlar; tesiri Allah'ın gayrine nisbet etmezler. Gayre ibadeti değil, Allah'a ibadetten başka çareleri olmazdı. Zira o takdirde gayrinde fayda ve zarar görmezlerdi. **(İn hüm illâ yahrusûn)** (Ayet 20) Onlar bir şey değildir. Ancak yalan söylerler. Çünkü mabudlarını ta'zim ettikleri ve onlardan korktukları ve Hud kavminin **«İn nekûlü illâ'terake ba'du âlihetinâ bisuin»** (Hud Suresi, Ayet 54) dedikleri vechiyle, enbiyayı da mâ'budlarının ehazinden korkuttukları vakitte bu sözlerinde, yani «Allah dileye idi, onlara ibadet etmezdik» sözlerinde, bilfiil nefislerini tekzib etmişlerdir. Keza İbrahim Aleyhisselam'ı ma'budlarının hile ve keydinden korkuttukları vakit, İbrahim Aleyhisselam «Ben sizin şirk ettiğiniz şeylerden korkmam. Ancak Rab'bim bir şeyi dilerse, ondan korkarım» diye cevap verdi.

(Ayet 31) **(Ve kalû levlâ nüzzile hâzelkur'anü alâ recülin minelkaryeteyni azîm.)** Ve mahcublar ehli ma'nâ olmayıp, nasibleri ancak surete münhasır olunca, Resulüllah Şallallahu Aleyhi ve Sellem' de ta'zimine sebep olacak bir şeyi tasavvur etmediler. Çünkü Resulallah'ın malı, haşmeti ve onların indinde bir cah ve rütbesi yok idi. Haşmetleri, malları, hademeleri olan Veliyüddini Mugiyre ve Ebu Mes'ut Elsekfa ve onun emsali kimseler, gözlerine büyük göründü. Resulûllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i istihfaf edip «Allah'ın O'nu peygamberliğe seçmesi ve Allah indinde Resulullah'ın keramet sahibi olması haline münasip değildir. Eğer Kur'an Allah indinden olsa, onun için, hali Allah'ın azametine münasib olan Veliyüddini Mugıyre ve Ebu Mes'ut gibi büyük bir adamı ihtiyar ederek, Kur'an-ı ona inzal ederdi.» dediler. Buna binaen Allah Tealâ onları red eyledi. Zira onların haz ve nasibleri bulunmayan ve marifetleri olmayan din ve hidayet rahmetini, onlar taksim edici değillerdir. Belki bildikleri ve tasarruf kıldıkları ve kesbinde tehâlük ettikleri ve ancak onu kasd ettikleri maişet ve dünyevî metaların bile, onlar taksim edicisi değildir, halini bilmedikleri ve kokusunu duymadıkları din ve hidayet rahmetinin ne keyfiyetle kasımı (taksim edicisi) olurlar?

(Ayet 36) **(Ve men yağşü an zikrirrahmâni nükayyid lehü şeytânen)** Ve her kim ki Rahman'ın zikrini, indinden nazil olan Kur'an'ı idrak için saf bir idraki ve fıtreti selimesi olmağla manasını fehm ve hak olduğunu bilip de dünyevî bir garez, bağy ve hased sebebiyle Kur'an'dan teâmî, yani görmezlik, körlük ederse, yahud tabii perde-

lerle ihticab ve hissi lezzetlerle yahud dini ile ve kendi itikadı ve batıl mezhebi ile aldanarak fehmetmez ve hakikatı bilmezse, ona cinnî bir şeytan musallat ederiz. Münhemik olduğu lezzetleri ve haris olduğu zehârifi tesvil ve tezyin ile onu iğva eyler, yahut arzusu ile mu'tekif olduğu dinini iğva edici şübhe ve batıllar ile iğva eyler, yahut işinde müşarik, tarikinde mücanis, onu Hak'dan teb'îd ve iğva eden bir insanı musallat ederiz, yahut asılda istidadını zayi ederek zikrin hakayıkını idrakdan kalbinin körlüğüyle ezelde şaki olur ve manasını fehimden kasır olursa nefsinden yahut cinsinden dalalet ve gavayetinde ona mukarin olan bir şeytanı musallat ederiz.

(Ayet 37) **(Ve innehüm leyesuddûnehüm anissebiyli)** O şeytanlar mukarin oldukları karinlerini tariki vahdetten ve Hak yolundan men ederler. **(Ve yahsebûne ennehüm mühtedûn)** (Ayet 37) Ve onlar, bulundukları şeyde hidayet üzre olduklarını zannederler.

(Ayet 38) **(Hattâ izâ câenâ)** Ta ki, bize geldiği, i'tikad ve amellerine lâzım gelen ikabımıza, mezheb ve dinine lâyık ve müstehab azaba hazır olduğu vakit **(Kâle Yâ leyte beynî ve beyneke bu'delmeşrikayni)** (Ayet 38) Hak'dan izlal eden ve azabta vaki olmasına sebeb olan şeyleri tezyin eden şeytanı ile kendi arasının maşrık ile mağrib arası kadar uzak olmasını temenni eder. Vuslatı tabiiye olmadığından ve alâtı bedeniyenin fesadı sebebiyle aralarındaki esbab münkati olduğundan, karininden tevahhuş ederek zemmetmesini ister.

(Ayet 39) **(Ve len yenfe'akümülyevme iz zalemtüm)** Azabın hululü ve ikabın istihkakı vaktinde temenni size fayda vermez. Zira, sizin dünyada zulmünüz sabit ve sahih oldu ve akibeti tebeyyün ve hali inkişaf eyledi ki, sebebinde müşterek olduğunuz azabta da müştereksiniz. Yahut ma'na: Azabın şiddetinden ve elem verici olmasından dolayı azabta müşterek bulunmaklığınız size fayda vermez.

(Ayet 61) **(Ve innehu le'ilmün lissa'ati)** Yani, tahkik, İsa Aleyhisselâm, kendisi ile kıyameti kübra bilinen şeylerdendir. Zira, İsa'nın nüzulu, kıyamet şartlarındandır. Hadisde, «İsa Aleyhisselâm arzı mukaddeseden efik tesmiye olunan bir seriyeye nazil olur; elinde bir harbe olur; o harbe ile Deccal'ı öldürür, salibi kırar, kiliseleri hedmeder, insanlar sabah namazında iken beyti mukaddese girer. İmam teehhür eder. İsa Aleyhisselâm İmam'ı ileri geçirir ve Muhammed'in dini üzere İmam'ın arkasında namaz kılar.» denilmiştir. İmdi efik denilen seriye tecessüd eylediği mazharına işarettir. Arzı mukaddese, cesedinin tekevvün eylediği maddei tahireye işarettir. Harbe zahir olduğu kudret ve şevketin suretine işarettir. Harbe ile

Deccal'ı katli, zamanında huruc eylediği mütegallib, muzil üzerine galebesine işarettir. Salibi kırması, kiliseleri yıkması edyanı muhtelifeyi kaldırmasına işarettir. Beyti mukaddese duhulü, hazreti İlâhiye'de kutbu velayet makamı olan velayeti zatiye makamına vüsulüne işarettir. Na'sın sabah namazında olması vahdet güneşi nurunun zuhuruyla kıyameti kübra günü sabahının tulû vaktinde Muhammedî'lerin tevhidde istikamet üzere ittifaklarına işarettir. İmam'ın teehhürü İsa'nın kutbiyeti dolayısıyla rütbede küllisinin üzerine tekaddüm etmiş olduğuna, dini Muhammedî ile kaim olanın şuuruna işarettir. İsa Aleyhisselam'ın İmamı takdim etmesi ve şeriatı Muhammediye üzerine ona iktida etmesi İsa'nın her ne kadar tevhidi ayaniyi talim ve kıyameti kübra ahvalini beyan ve vechi bakinin tulûnu tarif ederse de, yine şerayi'i tağyir etmeyip milleti Mustafaviyeye mütabaat eylediğine işarettir. Bu beyan hadisi nebevi de **«Lâ mehdi illâ İsa bin Meryem»** yani «İsa bin Meryem'den başka Mehdi yoktur» diye rivayet olunduğuna göre, Mehdi İsa bin Meryem olmasına binaendir. Eğer Mehdi İsa'nın gayrı olursa, beyti mukaddese duhulü Mehdi'nin makamı kutba değil, makamı müşahedeye vusulüne işarettir. Teehhür eden İmam Mehdi'dir. Kutbu vakt olmakla beraber teehhür etmesi, sahibi velayetin sahibi nübevvet ile olan âdabına riayet içindir. İsa'nın onu takdim etmesi, kutbiyeti dolayısıyla nefsülemirde onun tekaddümünü bildiği içindir. Şeriatı Muhammedi'ye üzerine arkasında namaz kılması, zahiren ve batınen ondan istifaze etmek, feyz almak için ona uymasıdır. Allah âlimdir.

(Ayet 61) **(Vettebiuni hâzâ sıratün müstakim)** Yani «bana ittiba edin; sırat müstakim budur.» dediği, Muhammed'den sonra Allah ile baki olduğu için, tarikatı Muhammediye, ancak Allah'ın sırat odur. İmdi, Muhammed'in dini dinullah, sırat sıratullah, etbaı, etbaullahdır. Binaenaleyh, **«etbauni»** demekle **«etbeurresuli»** demek arasında fark yoktur. Bu sebepten Muhammed'e mütabaat, muhabbetullahı iras eyler. Zira Muhammed'in tariki, istikametin ancak O'na mahsus bulunduğu vahdeti hakikiye tarikidir. Bunun için vahdete vusul zamanında İsa'ya Muhammed'e ittiba'dan başka çare olmadı. İsneyniyetin irtifaı, muhabbeti hakikiyeyi mucip olur.

(Ayet 66) **(Hel yenzurûne illessâate en te'tiyehüm)** Yani onlar gafil iken def'aten birdenbire Mehdi'nin zuhurunu beklerler.

(Ayet 67) **(El'ehillâü yevmeizin ba'dühüm liba'dın adüvvün illelmüttekin)** Bütün haliller, dostlar, o günde bazısı bazısına düşman ancak takva sahipleri düşman değildir. Millet, yani dostluk ya hayri

olur yahut olmaz; hayrî olan da ya fillah yahut lillah olur. Hayrî olmayanın sebebi ya lezzeti nefsaniye olur, yahut menfaatı akliye olur. Birinci kısım yani fillah olan dostluk hazreti Ehadiyeye yakınlıkları ve hazreti Vahidiyede tesavileri sebebiyle ervahın ezelde tenasübüne müstenid olan muhabbeti ruhaniyeyi zatiyedir ki, bu muhabbet hakkında **(Fema tearüf minha iğtilaf)** yani «tearüf eden ruhlar i'tilâf ettiler» denilmiştir. İmdi, bu ruhlar bu neş'ede zahir olduklarında yakınlıkda vatanlarına müştak olurlar ve Hak'ka teveccüh mülabisi his ve mevadı ricsden tecerrüd ederler. Birbirine mülâkat ettiklerinde bilişirler. Biliştikleri vakit tecanüsü asli ve temayülü vasfî ve vechî ve tarikatta tevafuk, siret ve garizette teşabüh ve sebebi adavet olan i'razı faside ve i'razı zatiyeden tecerrütleri dolayısıyla sevişirler ve süluk ve irfanda ve vatanlarını tezekkürde yekdiğeriyle faidelenirler ve likasıyla telezzüz ve sefasıyla sefalanırlar ve dünya ve ahiret işlerinde birbirine yardım ederler. Bu dostluk ebeden zail olmayan hilleti tammei hakikiyedir. Enbiya, evliya, asfiya, şühedânın muhabbetleri bu kısımdandır. İkinci kısım yani lillah olan dostluk evsafın, ahlâk ve seyri faziletin tenasübüne müstenid olan muhabbeti kalbiyedir. Bunun neş'esi, itikadat ve âmali salihadır. Sulehâ ve ebrarın aralarında olan muhabbetleri ve urefa ve evliyanın, sulehâ ve ebrara muhabbetleri ve umum enbiyanın ümmetlerine muhabbeti bu kabildendir. Üçüncü kısmı, lezzatı hissiye ve i'razı cüziyeye müstenid olan muhabbeti nefsaniyedir. Karı kocanın mücerret şehvet için biribirine muhabbeti, şehevatı kesb ve emvali celb etmekte birbirine yardımcı olan fasik ve facirlerin muhabbetleri bu kısımdandır. Dördüncü kısım, yani nef'i aklî sebebiyle olan dostluk, esbabı meaşın teshil ve mesalihi dünyeviyenin tesirine müstenid olan muhabbeti aklıyedir. Tüccarın, sanatkârların birbirine ve ihsan olunan kimsenin ihsan ediciye muhabbeti bu kısımdandır. İmdi garaz, faniye ve sebebi zaile müstenid olan her muhabbet garaz ve sebebin zevaliyla zail olur ve sevişenlerden her birinin, arkadaşından alışmış olduğu lezzetı ma'hude ve nefi me'lûfu beklediği cihetle, sebebin zevali ve fıkdanı zamanında, işbu muhabbet adavete münkâlib olur. İmdi ilim ehline dostluğun üçüncü veya dördüncü kısımları galib olunca kelamı mutlak olarak zikr ile «Bütün dostlar, o günde, bazısı bazısına düşmandır. Ancak müttekiler değildir.» dedi. Çünkü aralarında vuslat sebepleri mûnkati, alâtı bedeniye kendilerinden müntefi, lezzatı hissiye ve menfaati cismaniyenin husulü mümteni' olarak hasret ve eleme, zarar ve hüsrana münkalib olmuştur. Lezzat ve şehavat zail olmuş, yalnız ukubat kalmıştır. Her biri, arkadaşını buğz eder. Zira kendinde olan azabı ondan ve

onun sebebiyle görür. Sonra az oldukları dolayısıyla evvelki iki kısma da şamil olan müttekileri, bunlardan istisna eylemiştir ki, «müttekiler biribirine düşman olmazlar. Hayatım hakkı için kasem ederim ki birinci kısım müttekiler kibrit-i ahmerden daha azizdirler.» Onlar, takvada kâmil ve nihayetine baliğ takvanın cemi' meratibine muzaffer olanlardır ki, evvelâ measi'den sonra fuzûldan sonra ef'alden, sonra sıfattan, sonra da zatlarından ittika ve içtinab etmişler; binaenaleyh onlar da tenâfüslerine, muhabbetlerinin fesadına, dostlarından soğumalarına sebep olacak bakiyye kalmayıp belki onlardan yalnız hubb, sırf muhabbet kalmıştır. İkinci kısım da zahir takva ile kanaat ederek rütbei ulâya iktisar ettiler. Ahirette verildikleri ni'metlerle razı ve fazlı cesim ile dünya ni'metlerinden teselli buldular. Esbabı olan Allah'ın rıza ve sevabını taleb ve gazab ve ikabından içtinabda müteşabih heyetler ve mümasil sıfatların bekasıyla bunların aralarındaki muhabbetleri baki kalır. Bu kısımların her ikisi de talebi rızada müşterek oldukları cihetle murtaza olan, yani Allah'ın kendilerinden razı olmuş olan kullarıdır.

(Bu sebepten **(Yâ ibâdi lâ havfün aleyküm)** (Ayet 68) «Ey has kullarım, size korku yoktur» diyerek Allah Tealâ bunları kendisine nisbet etmiştir. Bu iki fırkaya ikabdan emin oldukları için, korku yoktur. **(Ve lâ entüm tahzenun)** (Ayet 68) Her nekadar lezzet ve sürur, ruh ve hubûrda halleri lâyetenahî surette mütefavit olursa da dünya nimetlerinden daha leziz, daha behcetli ve güzel ni'met ve lezzetlerde bulunduklarından, dünya lezzetlerinin fevtine de mahzun olmazlar.)

(Ayet 70) **(Üdhulülcennete entüm ve ezvâcüküm tuhberûn)** Girmesiyle emrolundukları cennet, **(Ve tilkelcennetülleti ûristü mühâ bimâ küntüm ta'melun)** (Ayet 72) ayetinin delaletiyle nefis' cennetidir. Sabıklara mahsus olan zat ve sıfat cennetleri değildir. Zira iki ferik de bu cennette müşterektir.

(Ayet 71) **(Ve fihâ mâ teştehîhil'enfüsü ve telezzül'a'yün)** «Kavli vechile amellerin sevabı olan cennet ancak nefis cennetidir.

(Ayet 77) **(Ve nâdev yâ mâlik)** Ehli cehennem, «ey Malik» diye nida ederler. Narın hazenine Malik denilmesi «**Feemma men tagi ve eserilhayatiddünya feinnelcahim hiyelme'va**» buyurduğu vechile, dünyaya malik olanlara ve dünyayı tercih edenlere mahsus olduğu içindir. Cennetin hazenine, Allah'ın kendilerinden razı olduğu kimselere mahsus olduğundan Rıdvan denildiği gibi narın hazenine de

Malik denilir. (Kazaya rıza Allah'ın en büyük kapısıdır) denilmiştir. Malik ecsadı alem ve heyulayı zulmaniyeye müvekkel olan tabiatı cismaniyedir, yahut metalibi süfliye ve lezzatı hissiye kayıdlarında mahbus nefsi natıkalara müstali olan ecsadı hayvaniyede tesire müvekkel olan nefsi hayvaniyeyi külliyedir. Malikin nar ile muazzeb olmayışı, nar cevherinden bulunduğu içindir. Cehennem ona aynı cennettir. Ve nar cevherinin, cevherleri ile tenafi ve tebayünü dolayısıyla cehennem ehli olanlara nardır. Ehli cehennem nidalarının Allah'a olmayıp Malik'e olması, bilkülliye Hak'dan mahcub ve baid oldukları ve niyet ve ümid ve Malik'e teabbüd ettikleri içindir. Bu nida, ancak ona teveccühleri ve ondan murad istemeleridir. **(Liyakzi aleyna rabbüke)** (Ayet 77) sözüyle duaları, yani istidatlarının bil-külliye zevalini ve ateşler ve eza verici hey'etlerle ezalanmamak için garizeti fitriyyenin öldürülmesini temennilerine işarettir.

(Ayet 77) **(Kâle inneküm mâkisûn)** Malik «Siz meks edicisiniz (durucusunuz).» der. Sözü de eğer istidadat bakî ve itikadat sahih ise günâhların terakümü ve hey'etlerin kökleşmesi mikdarınca takdır olunan mekse yani duruşa işarettir. Eğer istidatlar baki ve itikatlar sahih değilse huluda, yani daimi kalmağa işarettir. Zira meks, mütenahi ve gayri mütenahiden eamdır; mücrim de şakiyi aslî ve gayrinden eamdır. Bu takdir üzere «Tahkik, mücrimler cehennem azabında muhalleddirler.» sözündeki hulud (daimî kalış) mütenahi ile gayri mütenahiden eam olan meksi tavile haml olunmuştur. Zira örfde çok kere hulud, meksi tavilde mecazen isti'mal olunur. Mücrimi, eşkiyadan zikr olunan iki kısma şamil kıldığımızın sebebi, süedadan zikr olunan iki kısma şamil olan müttekiye mukabil bulunduğu içindir. Eğer mücrimi, ezelde matrud ve merdud olan şakiye tahsis edersen **(İnneküm makisune)** kavlindeki meks ebedden ibaret olur.

(Ayet 80) **(Belâ ve rüsülüne ledeyhim yektübûn)** Evet, Biz, onların sırlarını ve necvâlarını işitiriz, ve onların indinde olan Bizim resullerimiz yazarlar. Kalbimizde hatıramıza her ne bir şer gelirse o şer nüfusu insaniyede müntekış olduğu gibi nüfusu felekiyede de nakş olunur, çünkü nüfusu insaniyenin nüfusu felekiyeye ittisali vardır. Eğer hatıra gelen şerler cüz'i şeyler ise olduğu gibi intikaşı kuvvei hayaliyededir. Eğer külliye ise kuvâyı akılededir. Nefsin hisden zuhulu ve zatına rücûu zamanında her iki intikaş nefse zahir olur. Nefsin unutmuş olduğu şeylerde mufarakat zamanında nüfusu felekiyeden kendisine aks etmekle def'aten hatırlar. İmdi yazıcı

olan resuller, nefsin bedene ittisaline mukarin vaz'ı hasebiyle eşhası beşeriyeden her birerlerine münasib olan nüfusu felekiyyedir.

(Ayet 81) **(Kul in kâne lirrahmâni veledün)** Habibim de ki, «Eğer Rahman'ın veledi olursa ona, o velede ibadet edenlerin evveli benim». Bu ayet, ya burhan ile Allah'dan veledin nefyine yahut mefhum ile Resul'den şirkin nefyine delâletdir. Amma Allah'dan veledin nefyine delâleti, **(Subhane rabbissemâvâti vel'ardı rabbil'arşi ammâ yesifûn)** (Ayet 82) yani «Semavat ve arzın ve arşın Rabbi, vasf ettiklerinden münezzehdir» sözü, tâlînin yani velede ibadetin nefyine delâlet ettiği içindir. Yani Hak Tealâ Hazretleri ecsamın kâffesini halik ve rab olmasıyla ecsam cinsinden olamayacağından bir şeye mümasil olmak gibi vasfettikleri vasıflardan O'nu tenzih ederim. Bu da tarîki burhanî üzre veledin intifasını ifade eyler. Amma Resul'den şirkin nefyine delâleti **(Subhane rabbis semavati velardı, ilâhir)** kavli, kelâmı Resul'den olmayıp Allah Tealâ'nın kelâmından kılındığı vakit, manâ semavatın Rabbini vasf ettiklerinden tenzih ile demek olur ki, o vakit mukaddemi yani veledin vücudunu nefy ve Resul'un ibadetini ta'lik, muhale ta'lik kabilinden olmuş olur. Rüyetin ademî zamanında şarta muallâk olan bir şey mefhum delâletiyle ilmayı beyan indinde mantık delâletinden daha beliğdir.

Allah Tealâ a'limdir.

DUHÂN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 3) **(İnnâ enzelnâhü fi leyletin mübâreketin)** Tahkik biz, Kur'an'ı leylei mübarekede inzal eyledik. Leylei mübareke, muzlim ve hadis, ruh güneşinin nurunu sâtir olduğu cihetle Resulullah Sallallahı Aleyhi ve Sellem'in bünyesidir. Alemde hidayet ve adalet rahmet ve bereketinin o bünyei saadet sebebiyle zuhur eylediği ve Resul'ün rütbe ve kemalinin de onunla ziyade olduğu için leylei mübareke olmaklıkla vasf etmiştir. Nitekim leylei kadir tesmiye etmesi de bu sebepledir ki Aleyhisselâtı vesselâmın kadri, nefsine marifet iledir ve kemali, ancak nefsiyle zahir olur. Görmez misin ki miracı da cesedi ile olmuştur. Zira cesedi olmasa idi meratipte tevhide kadar terakkisi mümkün olmazdı. Leylei mübarekede kitabların inzali, hakayıkın küllisini cami aklı Kur'an'înin ve meratip vücudu tefsil,

sıfatın tafsilatını ve tevelliyatının ahkâmını beyan, esmanın meanisini, efalin ahkâmını temyiz edici olan aklî fürkaninin bünyei Muhammed'e inzaline işarettir ki **(Fîhâ yufraku küllü emrin hakîm)** (Ayet 4) kavlinin manası budur. Yahut hakikaten kitabı mübin olan ruhu Muhammed'inin, sureti Muhammed'ide inzaline yahut Kur'an'ın inzaline işarettir. **(İnnâ künnâ münzirîn.)** (Ayet 3) Muhammed'in vücuduyla biz alem ehlini inzar edici olduk.

(Ayet 4 - 5) **(Fiyha yufraku küllü emrin hakîm emren min indina)** O leylei mübarekede mahzı hikmetten sadır her emri muhkem, bizim indimizden bir emir olarak temyiz ve tafsil olunur. Hikmete mebni olan emri, indi ilahiden olmaklıkla tahfiz eyledi. Zira şerayi ve ahkâmı fıkhiyeden lâyık olduğu vechile hikmet ve sevaba, mübteni olan her emir ancak Hak'kın indinden ve O'na mahsus ve nefsülemre mutabık olur. Böyle olmasa hevaya, arzu ve iştehaya mebni bir iş olurdu.

(Ayet 5 - 6) **(İnnâ künnâ mürsiline rahmeten min rabbike)** Umuru diniye ve dünyeviyelerinin istikametini ve maaş ve meadlarının selahı ve onun sebebiyle kendilerinden hayır ve kemal, bereket ve reşadın zuhuru için kitabın inzalı ile Biz Rabbinden alemlere rahmeti tammei kâmileyi irsal edici olduk. Yahut mana : Alemlere rahmeti kamilei şamile için seni irsal edici olduk.

(Ayet 6) **(İnnehu hüvessemiülalim)** Allah Tealâ hazretleri, umuru diniyede hevalarından sadır olan onların muhtelif sözlerini işidici akaidi batıla, erai fasidelerini umur muhayyilelerini, muayişi gayrı muntazamalarını bilicidir. Bu sebepten sıratı müstakimi tavzih, tevhidi burhan ile tahkik, zaptı nizam için şerayi ve dinin ahkamını tekmil etmesiyle emri dinde Hak'ka hidayet, emri dünyada mesalihi tanzim, dünya ve ahirette savâba irşad edici Resul'un irsali ile onlara merhamet eylemiştir.

(Ayet 10) **(Fertakib yevme te'tissemâü biduhanin mübîn)** Habibim, kıyameti kübra veyahut sugra alâmetlerinin zuhuru vaktine intizar eyle. Zira duhan, kıyamet alâmetlerindendir. Malûm olmalıdır ki duhan hararetle telattufu sebebiyle eczai arzıyenin merkezi arzdan tesaüd eden eczai arzıyei latifedir. İmdi kıyameti sugra ile tefsir edersek duhan, umuru süfliyeye mübaşeret ve lezzatı hissiyeye meyilden dolayı yüzüne arız olan zayıflık ve bedene taalluk heyeti sebebiyle, nezi yani bedenden müf'arekatı zamanında ruh semasına arız olan sekret, gaşyet ve inkibâziyettir. Bu sebepten Nebi Aleyhisselâm duhanın vasfında «Mümine zekam heyeti isabet eder

ama kafir, sarhoş gibi olur. Duhan burnunun ve kulaklarının deliklerinden ve derinden çıkar» demiştir. Zira müminin umuru bedeniyeye kıleti taalluku ve umuru süfliyeye mübaşeretten müstefaz olan mezkûr heyetin za'fı dolayısıyla, hususiyle alemi envara ittisal melekesini iktisab ettiği vakitte sekrinden infiali az ve duhanın zevali sehil olur. Kâfirin ise umuru bedeniyeye şiddeti taallukundan ve cismaniyete kuvveti mühabbetinden ve süfliyata meylinden mezkur heyet, onu gaşyederek şaşırtır ve zahir ve batın müşairine, ulvi ve sufli muharicine şamil olup ne alemi ülviye ve ne de alemi süfliye, elhasıl hiç bir yola hidayet bulamaz.

(Ayet 11) **(Hâzâ azâbün elim)** Şu elemli bir azaptır. Vakta ki insana temenni ve nedamet galib olunca evvelce bulunduğu hayat ve sıhhati temenni ve evvelce bulunduğu füsuk ve isyan, fücur ve tuğyandan nedamet ederek hal lisanı ile **(Rabbenekşif annel'azâbe innâ mü'minûn)** (Ayet 12) «Ey rabbimiz, bizden azabı keşfet biz, iman ediciyiz» der yahut haleti nezide vaki olan bazı asilerin tövbeyi ve taata rücuu vaad ettikleri görüldüğü gibi makal lisaniyla der. **(Ennâ lehümüzzikra)** (Ayet 13) Mücerred gadabın inkişafı ile iman etmek ve nasihat kabul etmek onlar için nerede? **(Ve kad câehüm resûlün mübîn)** (Ayet 13) Halbuki, tahkik, onlara inkişafı azabdan daha beliğ olan mucize ve burhan ile tariki Hak'kı beyan ve tariki selase yani hikmet, mevgıtai hasene ve ahsen olan şeyle mücadele tarikleri ile Hak yoluna davet eden resul geldi. **(Cümme tevellev ahhü ve kâlû mu'allemün mecnun)** (Ayet 14) Sonra o Resul'den iraz eyleyerek fartı ihticap ve inadlarından O'nu, biribirine münafi olan cünun ve taallüme nisbet ettiler.

(Ayet 15) **(İnnâ kâşifûl'azâbı kalîlen inneküm aidûn)** Havas ve idrakatı tatil ile biz azabı keşfediciyiz. Sizler yine küfür ve ihticaba avdet edicisiniz.

(Ayet 16) **(Yevme nebtışülbatşetelkübrâ)** Bizim batşai kübra ile ahz ve batş eylediğimiz vakit, yani, o heyetlerle elem verici azabın idrakine temamiyla ferağ vaktinde **(İnnâ müntekimûn)** (Ayet 16) hakikatta Biz tazip ediciyiz, yahut mana: Sıhhat ve hayatı bedeniyeye red ile azabı keşf ediciyiz. Sizde ise küfür kökleşmiş olduğundan siz küfre avdet edicisiniz. İstidadın zevali ve günâhları irtikaptan hasıl olan pas ile fıtrat nurunun sönmesi ve ebedi azabı icabeden külli ihticab sebebiyle batşei kübra ile ahz ettiğimiz zaman hırmanı külli ve hicabı ebedi ve azabı sermedi ile hakiki vechile onlardan intikam alırız. Eğer kıyameti kübra ile tefsir edersek

duhan, vahdet nurunun zuhuru zamanında nefsin rububiyet sıfatını çalmak için tuğyanı ve ibaheyi mevrus olan yevmi cem-i şarhoşluğunun galebesiyle insanları gaşyeden hicabı eneiyyettir. Zira bu hicabı eneiyyet, nuru vahdet ile lâtif olan ve mahalli şuhuda terakki eden ve aşk ateşiyle bilkülliye yanmadığı için ruh semasının tenvir ile tesir ederek getirmiş olduğu nefsi arziye bakiyesinden ibarettir ki narı aşk ile bilkülliye yanmamış belki safi olub ve letafetlenib suud etmişdir. Amma imanı hakiki ile iman eden ve istidadı tam ve muhabbeti galib olan muvahid ve muhibbe bu dühan, zekam heyeti gibi yani Ebu Yezidil Bestami Kaddessallahı Ruha'nın («Sübhaniye mâ azâmı şani» ve Hüseyin ibni Mansur Rahmetullah'ın «Enel Hak» dediği gibi sekreten, sarhoşluk heyeti gibi isabet eder sonra inayeti ilahiyenin ziyadeliğinden istidadı fıtrinin kuvvetinden muhabbeti hakikiyenin şiddetinden bu sarhoşluk ondan serian refolunarak tenebbüh eder ve bundan gayetle muazzeb olur ve gayet şevkle aynı cemde mahv olmasına müştak olarak Hallacı Kaddesallahı Ruha **(Beyni ve beyneke enna yenazeni feerfea bifazlike enna minelbeyn)** yani «Benliğimdir, aramızda bana niza eyleyen, fazlın ile aramızdan benliğimi kaldır» dediği gibi bu, gayet elem verici bir azabdır deyip fenayı sarfı talebeder ve lisanı tazarru ve iftikâr ile **(Rabbenekşif annel'azâbe innâ mü'minûn)** (Ayet 12) «Ey rabbimiz bizden bu azabı keşfet, hicab eneiyetinin keşfi zamanında biz, imanı aynî ile iman edenlerdeniz» diye dua eder.

(Ayet 13) **(Enna lehümüzzikra)** Hicabı eneiyet makamında onlara zatın zikri ve imanı aynî nasıl olabilir ki **(Ve kad câehüm resûlün mübîn)** (Ayet 13) Tahkik, onlara vücutlarını ve sıfatlarını bildirici akıl resulü gelmiştir. Yani bunlar, ancak aklın zuhuru ve vücutlarının isbatı sebebiyle eneiyet hicabıyla mahcub olmuşlardı. Binaenaleyh zatı zikretmeleri nasıl olabilir, ukalâ olmaları ile beraber bunların zatı tezekkür etmeleri şayanı taaccübdür. Sonra **(Sümme tevellev anhü)** (Ayet 14) kavli ile uşşak ve müştak olduklarını beyan eyledi; yani sonra kuvveti muhabbet ve fartı aşktan akıl resulünden iraz ettiler ve Allah indinden kendisine ilmin ifazesiyle muallemdir. Cebrail Aleyhisselam'ın «Bir parmak yaklaşsam yanarım» dediği gibi akıl mertebesi, zatı nurundan mahcub idrakten mestur, mecnundur, dediler.

(Ayet 15) **(İnna kaşifülazab)** Aşk kuvveti ile akıl resulünden iğraz ettikleri için **(Kalilen)** (Ayet 15) vechi Baki nurunun tulûu ve Sübhan'ının işrak ve basirinin müntehi olduğu mahlukatı ihrakı ile hicab ve hırman azabını azıcık keşfediciyiz. **(İnneküm aidun)** (Ayet

15) Temkin vaktine kadar asarı bakiyesi olmakla zat nurunun tecellisinden sonra siz, telvin ile hicaba avdet edicisiniz.

(Ayet 16) **(Yevme nebtişül batşetel kübra)** Ayn ve eser olmamak haysiyetiyle intiması hakiki ve fenayı külli vaktında **(İnna müntekimun)** (Ayet 16) kahrı ehadi ve ifnayı külli ile biz vücudat ve bekayasından intikam eyleriz. Binaenaleyh vücudu ehadi ile şirki hafiden tahir olurlar. Ama kâfir yani zat nurundan mahcub ve sıfat hicabıyla kalıp kemal tevehhümü ile aynı cemde mahivden mahrum kalan, eneiyet makamında baki kalarak firavunun «Sizin, en yüksek rabbınız benim, gayrı sizin için bir ilâh bilmiyorum» dediği gibi eneiyet hicabı arkasında teferrug eyler, firavunlaşır, ve şeriat ipini boynundan çıkararak ibahe seyriyle seyreder, muhalefetlere ictisar eyler ve measıyı irtikap ve taatı terk ile zındıklaşır. Nebi Aleyhisselâm'ın haklarında **(Şerrünnasi min kameti aleyhilkıyaameti ve hüve hayyün)** yani «İnsanların en şeriri, diri olduğu halde üzerine kıyamet kopan insanlardır.» buyurduğu şerrarı nasdan olur ki o kimse, ademi temyiz ve tafsile ademi rucuda ve devaii tabiiyede inhimak ve cahiliyette derinleşmekte sarhoş gibidir. Hevası aklına galebe eylemiş, hicabla cemi cihatından kendisini ihata etmiş, cehalet ve azgınlık eseri müşairden zahir olmuştur. **(Hânâ azâbün elim.)** (Ayet 11) Bu çok elem verici bir azabdır, lâkin o kimse firavunluğunda şiddeti inhimakinden, şeytanette nefsinin kuvvetinden bu elim azabı fark etmez. Hak ile kaim, fenayı mutlak ile nuru Zata hidayet bulmuş, Allah'dan, vücudu mevhub ile nusret olunmuş hakiki muvahhid, onu ne zaman davet edip de bulunduğu ihticaptan uyandırmak istese nefsi ile istiğna ve azgınlığında sebat ettiğinden tuğyan ve tehir ve istikbar ve imtina eder; ta ki meabın tayini ve ikabın teyakkanu ile kapının kapandığında hicabı anladığı ve irtiyabda vaki olduğu vakit, firavunun garkı anladığı vakitte «İsrail oğullarının iman ettiği Allah'dan başka Allah olmadığına iman ettim» dediği gibi «Ey Rabbimiz bizden azabı kaldır, biz iman edicileriz» der. **(Ennâ lehümüzzikrâ)** (Ayet 13) Onlar için va'z kabul eylemek ve hakiki iman etmek nerededir? Onlar, haklıya karşı inad ve Hak'la kaim olandan iğraz ettiler. Bu sebebden lânet ve tard olundular.

(Ayet 15) **(İnna kaşifülazab)** Ve Hak huzurunda tefritleri tebeyyün ve nefs ile kalmış oldukları tahakkuk edecek kadar azıcık hicabın keşfi ile biz, azabı keşfediciyiz. **(İnneküm âidûn)** (Ayet 15) Nefsinizde hevanın fartı temekkününden ve nefsinizin muhabbetiyle kalplerinizin kanmış ve şeytanetin kuvvetleşmiş ve nefis sıfatı istila etmiş olduğundan siz, yine avdet edicisiniz **(Yevme nebtişül**

batşetelkübra) (Ayet 16) Kahri hakiki ve izlâli külli, tard ve ebad ile ahz ettiğimiz vakit, şirk ve nefislerine ibadetleri ve mukabelemizde zuhurla bize mübarezeleri ve «Azamet benim azarım kibriya ridamdır. Herkim bana bunlardan birisinde niza ederse onu ateşe atarım» dediğimiz gibi Bizim rida-i kibriyamıza münazaaları sebebiyle onlardan intikam ederiz.

Ama kavmi firavun hikâyesini haline tatbik etmek istersen, hikâyeden fehm eyle. **(Ve lekad fetennâ kablehüm kavme firavne)** (Ayet 17) Onlardan evvel nefsi emmare firavunun kavmi olan kuvâyı hayvaniye kıbtını, tahkik, Biz imtihan eyledik **(Ve câehüm resûlun kerîm)** ve onlara mükrim olan bir resul geldi ki, o da mücerred ve şerifi kalb Musa'sıdır.

(Ayet 18) **(En eddû ileyye ibâdallah)** Allah'a mahsus olan ve sizin itâatiniz kayıtlarında esir olmuş, istilanızla zayıflamış, hacetlerinizin kaza ve muradınız olan lezzatı hissiye ve şehevatı bedeniyenin tahsilinde kölelik ettirilmiş kuvâyı ruhaniyeyi bana iade ve teslim ediniz, serbest bırakınız, dedi. **(İnnî leküm resulün emîn)** (Ayet 18) Tağayyüründen emin olunmuş olan ilmi yakinin husulü ile ben size emniyetli bir resulüm.

(Ayet 19) **(Ve en lâ ta'lû alallah)** İsyan ve sizi davet ettiğim şeyi terk ve istikbarınızla Allah'a kibretmeyiniz. **(inni âtiyküm bi sultânin mübîn)** (Ayet 19) Ben, size akli delillerden aşikâr bir delil getiririm.

(Ayet 20) **(Ve innî uztü birabbî ve rabbiküm en tercümûn)** Ve ben sizin heyulayi süfliye ve ahvayı nefsiye ve devâi tabiiye taşlarıyla recmedip kemalatı ruhaniyenin ve envarı rahmaniyenin talebinde beni hareketsiz bir derecede kılmanızdan ve helak etmenizden benim Rabbime ve sizin de Rabbinize sığınmışımdır.

(Ayet 21) **(Ve in lem tü'minû lî)** Ve eğer siz benim Rabbime teveccüh ve kemalini talebimde mütabaatım ve envarımla tenevvür etmek hususunda taatım ile bana iman etmezseniz **(Fa'tezilûni)** (Ayet 21) bana mümânaat etmemek ve seyri sülûkumdan beni men ve navik etmemek için benden ayrılınız.

(Ayet 22) **(Fede'â rabbehu)** Lisanı tazarru ve iftikar ile Rabbime dua ederek **(Enne hâülâi kavmün mücrimûn)** (Ayet 22) «Yarabbi bunlar metalibi cürmiye ve lezzatı hissiyenin iktisabında mücrim ve lezzatı hissiyede münhemik, ondan baş kaldırmaz bir kavimdirler» **(Fe'esri bi'ibâdi)** (Ayet 23) duasının akebinde Allah'ı Tealâ Hazretleri «Kuvâyı akliye ve fikriye ve hadsiye ve kudsiyeden ibaret olan benim ruhani kullarımı ve senin kurtulmuş sıfatın. bahri heyulanın

arkasına Kuds Hazretine **(Leylen)** (Ayet 23) kuvâyi hissiyenin uyuduğu ve kuvâyi bedeniyenin atıl olduğu vakitte yürüt» dedi. **(İnneküm müttebe'ûn)** (Ayet 23) Siz takib olunmuş olursunuz. Onlar sizi Kuds Cenab'ından çekmek ve hissin kemalatını talebetmekle takibedeceklerdir.

(Ayet 24) **(Vetrükilbahre rehvâ)** Ve heyula ve mevaddı cismaniye denizini kararı üzerine, mizacının inhirafı, ahvalinin ıztırabıyla size mezahim olmayarak dalgalarından sakin olduğu halde ve kuvayı mezkurenin nüfuz ve cereyanı ve orada tasarrufu için yollarını geniş ve açık olarak terk eyle. **(İnnehüm cündün muğrekûn)** (Ayet 24) Onlar bedenin harabı zamanında bahrin temevvücü ve onları mahvı ile gark ve helak olucu bir askerdir.

(Ayet 43 - 44) **(İnne şeceretezzakkûmi ta'âmül'esîm)** Zakkum ağacı, günâhkârların yemeğidir. Zakkum şeceresi, şehvete tapmak ve lezzata adetleşmek hususunda kalb üzerine müstali olan nefisden ibarettir. Lezzete mülazemeti dolayısıyla zakkum tesmiye olunmuştur. Çünkü arablarca zıkım ve tezekkum, kaymak ve hurma yemektir. Bu kaymak ve hurmanın yenmesi lezzetli olduğu için lezzete tabi olanlar, zıkım kelimesine nisbet olunarak bu gibilere zıkım kelimesinden bir isim iştirak kılınmış ve zakkum denilmiştir. Nefis ağacından taam eden, kuva'sından ve şehevatından istimdad eden ancak günâhda batkın ve hevada dalgın olan kimselerdir.

(Ayet 45) **(Kelmühli)** Sıklet ve teressübü, sevdiğini talebine lâzım gelen letafet ve harareti dolayısıyla mesamatta süratı nüfuzundan zeytin derisi gibidir; Yahut mana: Ciheti süfliyeye meyil ve mahrumiyetle beraber, şevk ve ıştiyak ateşinin yalımı, vedaî ve hırsın şiddetiyle kalbe eza vermesinde erimiş altın, erimiş bakır gibidir. **(Yağli filbutûn)** (Ayet 45) Talebde çekdiği zahmet hararetinin şiddetinden batınlarda galeyan ve iztırab eder. Kalbleri daraltarak huy ateşiyle ve zulmetinin kalblerin nuriyetine münâfâtıyla kalbleri yakar ve nefsin ruhu demek olan hevasının letafeti ve hevasına muhabbetinin kökleşmesi ile ve heyetinin kalblere istilası sebebiyle eza ile kalblerde sirayet eyler.

(Ayet 46) **(Keğalyilhamîm)** Letafetinden harareti ile mesamatta sarî olan kaynak suyun kaynaması gibi batınlar da kaynar. **(Filbutûn)** (Ayet 48) kavli de «**Narıllahî mukadeti elleti tettalin alelefideti**» kavli gibidir.

(Ayet 49) **(Zuk inneke entel'azizülkerim)** Sen, aziz ve kerim olduğun için bu azabı tad denilir ki, fitretinin baş aşağı olduğu sebebiyle ahvalinin de bir aksi olduğuna işarettir. Zira lezzet ve izzeti

cismaniye ve kerameti nefsaniye elem ve bevâr ve zilleti ruhaniyeyi muciptir.

(Ayet 50) **(İnne hâzâ mâküntüm bihî temterûn)** Tahkik, sizin çekdiğiniz şu azab lezzat ve alâmın, ancak hissiyede inhisarını zannettiğinizden ve hissiye ile akliyeden mahcub olduğunuzdan şüphe ve inad eder olduğunuz azaptır.

(Ayet 51) **(İnnelmüttekîne)** Tahkik, bakiyeden içtinab ile takvada kâmil olanlar **(Fî cennât)** (Ayet 52) cenanı sülüseden âli cennetlerdedirler. **(Ve uyunin)** (Ayet 52) Ve ahval ve maarif ve sair menafii hakikiye ilimleri nehirlerinde, kaynaklarındadırlar.

(Ayet 53) **(Yelbesune min sündüs)** Onlar, muhabbet, marifet, fena, baka gibi mevahib ve ahval letaifiyle muttasıf olduklarından o letaif ince atlasından **(Ve istebrakın)** (Ayet 53) ve sabır ve kanaat, hilim, sahavet gibi fezaili ahlâk kalın atlaslarından elbise giyerler. **(Mütekabiliyn)** (Ayet 53) Sıfatlarından kurtularak Allah'a zahir olmalarından ve zatlarının tecerrüdünden aralarında, hicab olmaksızın ervah saflarından evvelki safda mütesavi rütbeler üzere mütekabildirler.

(Ayet 54) **(Kezalike ve zevvecnâhüm bi hûrın iyn)** İşbu takva sahiplerinin, neş'etten inkırazlarında hal böyledir. Ve onları hurin iyn ile tezvic, mahbublarına vusülleri ve muradlarının kemali üzere husulü sebebiyle kalblerinin istinas eylediği ve mesrur oldukları sürurlar ile mesrur ederiz.

(Ayet 55) **(Yed'ûne fihâ bikülli fâkihetin âminin)** O nimetlerin fena ve mahrumiyetinden emin oldukları halde o cennetlerde üç cennetin lezzetlerinden bütün telezzüz olunan şeyleri, davet ederler.

(Ayet 56) **(Lâ yezûkûne fiyhelmevte illelmevtetel'ûlâ)** O cennetlerde ancak evvelki ölüm yani tabiatı cismaniye ölümünden başka ölüm tatmazlar; efal, sıfat, zatın fenası ölümlerinden her biri iradi bir ölüm ise de, lâkin bunlar evvelkinden daha safî ve leziz ve iştahlı ve behçetli bir hayattır ve her biri bir cennettir. **(Ve vekâhüm azâbelcahim)** (Ayet 56) Ve Hak Tealâ Hazretleri, tabiat cahiminde hızlandan vikaye ettikten başka bakiyenin vücudu ile mahrumluk cahiminden de onları vikaye etmiştir.

(Ayet 57) **(Fadlen min rabbike)** Alâtı nefsaniyenin telâşisinde vücudu hakkanî ile Rabbinden mevhibei mahza ve atayı sarf olarak vücud verildiler. **(Zâlike hüvel fevzül'azîm)** (Ayet 57) İşte şu, büyük bir feyz ve saadettir ki ondan büyük feyz ve saadet olamaz. Allah a'limdir.

CASİYE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Ha mim)** «Tenzilülkitabi» kavlinin delaleti ile kısmın cevabı mahzuftur. Yani hakikat hüviyyetine aynı cem vasılı kül olan vücudu mutlaka ve Muhammed'e yani sureti tafsil ve kemali kül olan vücudu izafiye kasem ederim ki hakikatı hüviyyet ile Muhammed'i beyan eden kitabı, elbet inzal ederim. Yahut muzafın hazfı takdiri üzerine «Ha mim» mübteda «tenzilülkitab» haber kılınır. Yani Hak'kın hakikatı müfassalasının zuhuru, kitabın tenzil yani vücudu Muhammed'inin irsalidir. Yahut; çok mevzilerde cem ve tafsil manasını kaşif ve beyan edici olan Kur'an'ın inzalidir. Nitekim **«Şehidallahü ennehü lâ ilâhe illâ hû)** (Ali İmran Sûresi, Ayet 18) kavlinde cem **«Velmelâiketi ve ûlûl'ilmi»** kavlinde tafsil edildiği gibi **(Minallah)** (Ayet 2) kitabın tenzili aynı cemidendir. **(Elazîzilhakîm)** (Ayet 2) Kahır ve lûtuf tefasili suretinde izzet ve hikmet sahibidir ki kahır ve lûtuf tefasili esma ve esmanın menşei de sıfatta olan kesrettir. Zira her sıfat ancak kahır veya lûtuf babındandır.

(Ayet 3) **(İnne fissemavatı vel'ardı leâyâtin lilmü'minin)** Tahkik, semavat ve arzda kâffesinde Zat'ına iman edenler için ayetler vardır. Zira semavat ve arzın küllisi, aynı zatı olan vücudunun mazharıdır.

(Ayet 4) **(Ve fî halkıküm ve mâ yebüssü' min dâbbetin âyâtün likavmin yûkinûn)** Nefsinizin ve yayılmış ve dağılmış hayvanatın izharında sıfatını mü'kin olan kavm için ayetler vardır. Zira sizin ve hayvanların kâffesi Allah'ı Tealâ'nın hay, alim, mürid, kadir, mütekellim, semi', basir olması sıfatının mezahirisiniz. Zira siz, bu sıfatlarla Hak'kın sıfatlarını şahit olucusunuz.

(Ayet 5) **(Vahtilafilleyli vennehari ve mâ enzelallahü minessemai min rızkın feahyâ bihil'arda ba'de mevtihâ ve tasrîfirriyâhi âyâtün likavmin ya'kilûn)** Ve gece ve gündüzün değişmesinde ve Allah'ı Tealâ'nın semadan yağmur indirip onunla arzı ölümünden sonra ihya etmesinde ve rüzgârları tahvil etmesinde akıl sahibi olan kavim için yani ef'ali ilahiyeyi taakkul edenler için ayetler vardır. Zira bu tasarrufat, ef'ali ilâhiyedir. Bu ayetlerdeki fasılaların arasını

iman, îkan, taakkul ile tefrik etmesinin sebebi, zira şuhudu zat her ne kadar gayet vuzuhundan dolayı hafi olduysa da en vazihtir, ve vücud, zaruriyattan olduğu dolayısıyla en zahir ve vücudu tasdik edenler en çoktur. Sıfatın müşahedesi ise zat ile efalin müşahedesinden daha dakik ve daha lâtiftir. Buna binaen sıfat müşahehesinden îkan ile tabir eyledi İmdi her bir mûkin olan vücuduna mümindir. Aksi sabit olmaz yani her mümin mûkin olmaz. Vücuda mümin ve sıfata mûkin olan, kesretle vahdetten ihticabından şuhudu zattan gafil olduğu için bazen de zata iman olmaksızın îkan bulunur.

Ama ef'alin marifeti akıl ile istidlal iledir; zira eşyada olan tagayyüratta aklen tesirsiz teessür muhal olduğundan behemehâl bir mugayyirin tağyiri lâzımdır. İmdi birincisi olan iman, ruhî ve fıtrîdir. İkincisi olan îkan, ilmî ve kalbî, yani keşfî ve zevkidir. Üçüncüsü olan taakkul aklidir. Buna binaen fıtrat üzre baki kalmış olan mahbub evvelen zata iman eder, sonra sıfata îkan eder, sonra ef'ali taakkul eder. Neşet ve madde ile fıtrattan mahcub olan muhib, makamı nefistedir, evvelen ef'alini taakkul eder, sonra ef'alinin mübadisi olan sıfatını îkan ve sonra zatına iman eder. Bu sebepten Habiballah Sallallahüâleyhi ve Sellem, «Allah'ı ne ile bildin?» diye sorulduğu vakit, «Arefetüleşyayı billah» yani «Ben eşyayı Allah ile bildim.» buyurmuştur.

(Ayet 6) **(Tilke)** Şu ervah semavatının ve cismi mutlak arzının yani kâffesinin ve mevcudattan diri olanların ve kâinattan sair havadisin ayatı, bütün bu ayetler **(Ayetullah)** Allah'ın zat, sıfat ve ef'alinin ayatıdır. **(Febiyyi hadisin ba'dallahi ve âyâtihi yü'minun)** (Ayet 6) Onlar Allah'a, sıfat ve ef'alinin ayatına iman etmedikten sonra hangi söze iman ederler? Zira bu ayetlerden sonra ancak manasız söz, yani «O mabudlar ancak sizin tesmiye ettiğiniz müsemmasız isimlerdir.» buyurduğu gibi müsemmasız isim bulunabilir.

(Ayet 7) **(Veylün likülli effâkin esîm)** Veyl azabı, mevhum ve batıl, muzharif vücudu vefk ve iftirasında ve efali, o vücude nisbetle şirk isminde müngamis olan kimseleredir ki **(Yesme'u âyâtillah)** (Ayet 8) hal ve yahut kal lisanıyla söyleyici her mevcuttan ayatı ilahi işitir, **(Tütlâ aleyhi)** (Ayet 8) yalnız Nebi'nin lisanı üzere değil, her şeyin lisanı üzere ona Allah'ın ayatı tilavet olunur, **(Sümme yüsırrü müstekbiren)** (Ayet 8) sonra o kimse mağrur ve gafil olduğu için fartı tefrian ve eneiyetinden vücuduyla ihticab ve istikbarından ayatı gayre nisbetinde israr eyler. **(Ke'en lem yesme'ha)** (Ayet 8) Ayet ile ademî teessürü cihetiyle güya işitmemiş gibi olur.

(Febeşşirhü bi azâbin elîm.) (Ayet 8) Helâk edici mahrumiyyet ve elem verici hicab azabıyla onu tebşir eyle.

(Ayet 9) **(Ve iza alime min âyâtina şey'enittehazehâ hüzüven)** Ve ayatımızdan bir şeyi bildiği vakit ayatımızı asla vücudu olmayan kimseye nisbetle hüzüv yani mahallî istihza ve sıhrîyet ittihaz eder. **(Ülâike lehüm azâbün mühin** (Ayet 9) İşte şunlara zılı imkânda ihanet ve hakaret azabı vardır.

(Ayet 13) **(İnne fî zâlike leâyâtin likavmin yetefekkerûn)** Yani semavat ve arzda bulunan şeylerin kâffesinin size teshirinde kendi nefsinde kendinin kim olduğunu ve melekut ve ceberuta varıncaya kadar bütün bu eşyanın ne sebepten kendine teshir olunduğunu tefekkür eden kimselere delail vardır ki tefekkür eden zatına rücu ederek hakikatını ve sırrı vücudunu ve bu eşya üzere tafsil ve teşrifine ve bunların kendine teshirine ehil kılındığına sebeb olan haysiyetini arif olur, ve şerefli bir rütbeden geri kalmaktan ar ederek davet olunduğu gayeye terakki eyler.

(Ayet 18) **(Sümme ce'alnâke alâ şerî'atin minelemr.)** Sonra biz, seni emri Hak'dan bir tarikat, tevhid tarikatı üzerine kıldık. **(Fettebi'hâ)** (Ayet 18) Beyne ve basiret üzerine o tarikata süluk ile tabi ol, **(Ve lâ tettebi'ehvâellezine lâ ya'lemûn)** (Ayet 18) ve tevhid ilmini bilmeyen taklid ehlinin cehalet ve arzularına tâbi olma.

(Ayet 19) **(İnnehüm len yuğnû anke minallahi şeyen)** Tahkik, onlar, tesirleri olmadığından fiilleriyle senden bir zararı def edemezler. Kuvvet ve kudretleri, ilimleri olmadığından sıfatlarıyla senden bir cehalet ve hicabı da defedemezler. Zira Allah'dan gayrının havl ve kuvveti yoktur. Ve seninle onların arasında senin onlarla ünsiyetine sebeb olan münasebet olmadığından huzurlarıyla senden vahşeti de defedemezler. Belki senin ünsiyetin, ancak Hak iledir. Senin şuhudunda onlar lâ-şeyi mahzdır. Binaenaleyh seninle onlar arasında hiç bir vechile dostluk yoktur. Zalimlerin dostluğu aralarında cinsiyet ve ihticabta münasebet olduğundan ancak zalimlerledir. **(Vallahu veliyyülmüttekîyn)** (Ayet 19) Ve Allah'ı Tealâ Hazretleri, tevhidi ef'al şuhudunda Hak'ka tevekkül ile Hak'kın ef'aline sığınanların umuruna mütevellidir, yahut tecelliyatı sıfat müşahedesiyle rıza makamında sıfatına ittika edenlerin yardımcısıdır, yahut tevhidi zat şuhudunda zatına ittika edenlerin habibidir. Çünkü veli, lugaten bu üç mana ile istimal olunur.

(Ayet 20) **(Hâzâ)** Şu beyan **(Besâirü linnasi)** (Ayet 20) sıfatın behçetini mütâlaa edenlerin kalblerine beyyinattır. Her basiretli

bir sıfatı tal'atının tecellisini mütalaa ederler. **(Ve hüden)** (Ayet 20) Ve ef'al hicabı azabından nefislerine rahmettir. **(Likavmin yûkinûn)** (Ayet 20) Şu beyanata yakîn hasıl eden kavim için hidayet ve rahmettir.

(Ayet 23) **(Efere eyte menittehaze ilâhehu hevahü)** Hevasını ilah ittihaz eden, hevasına tapan kimseyi görür müsün? İlah mabud demektir. Vakta ki hevaya itaat ettiler, hevaya ibadet edip onu ilâh edindiler. Zira insan muhabbet ve taatı ile her neye ibadet ederse bir taş bile olsa, onun ilâhıdır. **(Veedallehullahü alâ ilmin)** (Ayet 23) Allah Tealâ Hazretleri, onun istidadının zeval ve veçhinin süfli cihete inkılâbı haline alim olduğu halde, yahut o hevaya ibadet edici dinde işlenmesi vacib olan şeyi bilici olduğu halde Allah onu ıdlâl eyledi. Bu takdir üzere ıdlâli gafillerin ve emsalinin hali gibi kalbinin heva galebesi ve nefis muhabbeti ile dolduğundan, amelinin ilmine muhalefetinden ve kıdeminin nazarından tahallüfünden ileri gelmiştir. Nitekim Nebi Aleyhisselâm «Faydası olmayan ilmi ile beraber çok alimler dalalete düşmüştür.» buyurmuştur. Zira ilmi, süluka taalluku olmayan fuzul babındandır. **(Ve hateme alâ sem'ihî ve kalbihî)** (Ayet 23) Ve hicabın ve pasın kalınlığından hidayet kapısından tard, Hak kelamını işitmek ve anlamak mahallinden ib'ad ile Allah Tealâ onun kulağını ve kalbini mühürledi. **(Ve ce'ale alâ basarihi gışaveten)** (Ayet 23) ve gözü üzerine de cemalini rüyet ve likasını şuhuddan perde kıldı. **(Femen yehdiyhi min ba'dillah)** (Ayet 23) Allah'ı Tealâ'nın onu ıdlalinden sonra onun hidayeti ile kaim olacak bir mevcut olmadığından artık onu kim hidayet eyler?. **(Efelâ tezekkerûn)** (Ayet 23) Ey muvahhidler tezekkür etmez misiniz?

(Ayet 24) **(Ve kâlû mâ hiye illâ hayatüneddünya)** O mahcublar bizim hissî hayatımızdan başka hayat yoktur, derler. **(Nemûtu ve nehya)** (Ayet 24) Mevti tabiî beden ile olur, ve hayatı hissiyei cismaniye ile yaşarız. Bunlardan başka mevt ve hayat yoktur, derler, bunu da ebedane hayatı izafe ve ervahı kabzedici olan müessiri hakikiden mahcubiyetleri dolayısıyla ancak dehre nisbet ederler.

(Ayet 26) **(Kulillâhü yuhyiyküm sümme yümiytüküm)** Sen, de ki: «Sizi dehr değil, ancak Allah'ı Tealâ ihya eder; sonra imate eder; **(Sümme yecme'ulküm ilâ yevmilkıyâmeti lâ reybe fih)** (Ayet 26) sonra sizi ba's zamanında hayatı saniye ile kendine cemeyler.» Yahut mana: Dehr değil, Allah'ı Tealâ sizi hayatı nefsaniyeden sonra hayatı ebediyei kalbiye ile ihya eyler. Sonra O'nda fena ile imate

eyler; sonra hakkanî vücud ile O'nunla olmanız için fenadan sonra baka ve vücudu mevhub ile sizi kendine cem eder; lâkin insanların çoğu bilmezler.

(Ayet 27) **(Ve lillâhi mülküssemâvâti vel'ardı)** Semavat ve arzın mülkü Allah'ındır, nazarı şuhudda ondan gayrı malik yoktur. **(Ve yevme tekumüssâatü)** (Ayet 27) Kıyameti kübranın kaim olduğu günde **(Yahserülmübtilun)** (Ayet 27) gayrı isbat edenler, hâsir olurlar. Zira Hak'kın masivası küllisi batıldır. Her kim masıvayı isbat ve Hak'tan muhtecib olursa mübtildir.

(Ayet 28) **(Ve terâkülle ümmetin casiyeten)** «İnneke meyt ve innehüm meytun» buyurduğu vechile ey muvahhid, sen her bir ümmeti nefsiyle meyt, gayrı kadir olduğu cihetle hareketsiz taş yığını gibi, yahut cezadan evvel ba's vaktinde neş'eyi ulâda ictinan zamanında olan hali üzre her ümmeti muvakkıfı evvelde diz üstü çökmüş görürsün, bunda da bir sır vardır. **(Küllü ümmetin tüd'â ilâ kitâbihâ)** (Ayet 28) Her ümmet kitabına, yani amellerinin ısbat olunduğu ve amel suretlerinin cesedlendiği ve heyeti cesedaniye üzre nakşolunduğu levha davet olunur. Amellerin kitabeti dört levhada olur, biri levhi süflidir ki her ümmet ona davet olunarak said olanın sağından ve şaki olanın solundan verilir. Levhaların diğer üçü, semavi ve ülvidir ki, bundan evvel ki bahislerde işaret olunmuştur. Her ümmetin davet olunduğu bu kitabın levhi süfli, olduğuna kail olduğumuzun sebebi bu makamdaki kelamın cezai amalde olduğu içindir. **(Elyevme tüczevne mâ küntüm ta'melun)** (Ayet 28) Bugün, yaptığınız amellerle cezalanırsınız.

(Ayet 29) **(Hâzâ kitâbünâ yentıku aleyküm bilhakkı)** İşte şu kitap, bizim size hak ile şehadet eyleyen hak ile söyleyen kitabımızdır. **(İnnâ künnâ nestensihu mâ küntüm ta'melun)** (Ayet 29) Biz sizin yaptığınız amelleri istinsah eder olmuştuk. Nasih yani yazıcı olanlar melekutu semaviye ve arziyenin kâffesidir.

(Ayet 30) **(Fe'emmellezine âmenû ve amilussâlihâtı)** Taklidi imanı gaybi veya ilmi imanı yakini ile iman edenler ve miadı cismanide salâh hallerini mucib olan hasenat envaını işleyenler **(Feyüdhilühüm rabbühüm fî rahmetihi)** (Ayet 30) Rab'ları onları ef'al cennetinde amellerin sevabı rahmetine ithal eder.

(Ayet 31) **(Ve emmelezine keferû)** Amma küfrü asli ile veya ecrâm ile hey'atı muzlime-i ceremaniyede ingimas sebebiyle Hak'tan ihticab edenlere «Size ayatım okunur olmadı mı? Siz istikbar edip mücrim günahkâr bir kavim oldunuz.» Ve size, «Allah'ın vadi, kıya-

meti kübra haktır, bunda şek yoktur» denildiği vakit «Biz kıyamet ve saatin ne olduğunu bilmeyiz, biz ancak zan ve tahmin ederiz, buna yakinimiz yoktur.» der idiniz» denilir. Ve onlara amellerinin kötülükleri zahir olur, ve istihza eyledikleri şeyler onları ihate eder.

(Ayet 34) **(Ve kiylel yevme nensâküm kemâ nesiytüm likae yevmiküm hâzâ)** Ve onlara siz ademî itirafınız dolayısıyla bu gününüzde likamız için ameli terk ettiğiniz gibi biz de sizi azabda terk ederiz. Yahut mana: Siz, ahdı ezeliyi nisyan ile bu gününüzün likasını nisyan ettiğiniz, unuttuğunuz gibi bizde sizi hızlan ile azabda terk olunmuş, unutulmuş bir şey gibi kılarız, denilir.

(Ayet 36) **(Felillâhilhamd)** Eşyanın mümkün olan kemalatın en celili üzre husulü ve gayelerine büluğu ile kâffesine hasıl olan kemali mutlak Allah'ındır. **(Rabbisemâvât)** (Ayet 36) Ervahın mükemmil ve müdebbiri **(Verabbilârd)** (Ayet 36) ecsadın müdebbir, malik ve mutasarrıfı **(Rabbil'âlemîn)** (Ayet 36) rububiyeti ile bütün alemleri kemalatına tevcih edici olan Allah'ındır.

(Ayet 37) **(Ve lehülkibriyaü fissemâvâtı vel'ard)** İstila ve her şeyi üzerine kibir ve tereffü ve o şeyden istiğnası ve şeyin O'na iftikar ve ihtiyacı sebebiyle ulüv ve azametin gayeti, Allah'ındır. İmdi her şey Hak'kın kemalâtını ve cemi sıfatını izhar etmekle lisanı hali ile O'na hamd eder, tağyir ve imkânı ile ve O'na muhtaç, zatı ile fani, kendisine mahsus kemalden başka kemalattan kasır mahlukât sırasında dizilmesiyle O'nu tekbir eyler. **(Ve hâvel'aziz)** (Ayet 37) Allah'ı Tealâ, her şeyde tesiri ve onu kendi hakikatına icbarı ile her şeyi kahredici kuvvet sahibidir. Lütuf tedbiri ile her şeyin istidadını tertib edici, dakik sanatı, hafi hikmeti ile her şeyi dilediği sıfatını kabul etmesine hazırlayıcıdır. Casiye suresi tamamdır.

AHKÂF SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 3) **(Mâ halaknessemâvâti vel'arda ve mâ beynehüma illâ bilhakkı)** Gökleri ve yeri ve aralarında olan şeyleri izhar etmedik, ancak Hak ile izhar eyledik, yani her şeyin, onunla kaim, olduğu samedi, ehadı, sâbit vücudu mutlak ile yahut «Adl ile semavat ve arz kaim oldu» denildiği gibi her kesretin onunla intizam bulduğu vahdetin zılli olan adl ile izhar eyledik. **(Ve ecelin müsemmâ)** (Ayet 3) ve musemma ile ecelin takdiri ile yani vücudun kemalinin onunla

müntehi olduğu kemali muayyen ile o da ezelde olduğu gibi her şeyin kendisinde fani olduğu vücudu ehadi ile mehdinin zuhuru vahidi kahharın büruzu sebebiyle kıyameti kübradır. **(Vellezine keferû ammâ ünzirû mu'ridûn)** (Ayet 3) Hak'dan ihticab ile küfredenler, korkutuldukları kıyameti kübradan iraz edicidirler.

(Ayet 4) **Kul ere'eytüm mâ ted'ûne min dunillâhi)** Habibim de ki: «Her ne olursa olsun Allah'dan gayrı tesmiye ve kendine vücud ve tesir isbat eylediğiniz şeyleri haber verin. **(Eruni)** (Ayet 4) O'nun semavi bir şeyde şirket yahut arzî bir şeyde istidlâl tesiri nedir? bana gösteriniz. **(İytûnî bi kitâbîn min kabli hâzâ ev esâretin min ilmin in küntüm sâdıkıyn)** (Ayet 4) Eğer siz sadık oldunuzsa bunun üzerine bana evvel ki bir kitaptan bir delili naklî yahut muhkem ilimden bir delili aklî getiriniz.»

(Ayet 5) **(Ve men edallü mimmen yed'û min dûnillâhi)** Meselâ kölelerin seyyidlere duası gibi her ne olursa olsun Allah'dan gayrı bir şeyi dua eden kimseden daha fazla dalalet sahibi kim olabilir? Zira ona Allah'dan gayrı hiç kimse icabet edemez.

(Ayet 6) **(Ve iza huşirennâsü kânû lehüm a'dâen)** İnsanlar, haşr olundukları vakit onlara düşman olurlar. Zira dünya ehlinin seyyidlerine ibadet ve onlara hizmetleri, keza büyük adamların hademelerini kendilerine taptırmaları ve hizmet ettirmeleri ancak nefsani bir garez içindir. İ'raz mürtefi, alil ve esbab zail olduğu vakit onlara düşman olurlar ve **«elai yevmeizin badühüm liibadin adüvvü illelmüttekin»** kavlinin tefsirinde denildiği gibi ibadetlerini inkâr ederek «Siz, bize hizmet etmediniz belki kendinize hizmet ettiniz» derler.

(Ayet 13) **(İnnellezine kâlû rabbünallah)** Tahkik: Bizim Rabbimiz Allah'tır diyen kimseler yani alâikden tecerrüt ederek ve avâiki silkip atarak masivanın küllisinden Allah'a inkıta ile gözünü tuğyandan menedip sıdk ile «Rabbimiz Allah'tır» diyenler, çünkü onlardan bekaya baki olmakla arsai fenada telvinattan emin olamayanlar, sadık oldukları halde «Rabbimiz Allah'tır» diyememişlerdir, **(Sümmestekamu)** (Ayet 13) Sonra her hangi bir damarı veya bir kılı bile ancak Allah ile ve Allah için hareket eder bir haysiyette adabı Hazreti İlâhî'de zelilden ve fasit sözden sakınarak amelde Allah ile tahakkuk etmekle müstakim olanlar, **(Felâ havfün aleyhim)** (Ayet 13) hicab ve ikabları olmadığından onlara korku yoktur, **(Ve lâ hüm yahzenûn)** (Ayet 13) bütün rağbet ettikleri şeyler, hasıl olup kendilerinden hiç bir şeyi fevt etmemiş ve etmiyecek olduğundan onlar, mahzun da olmazlar. Nitekim, **«İnne fillahi garaen liküllü musibeten ve derken an küllü mafat»**; yani tahkik, Allah'da her

musibet için sabır ve her fevt olan şey için bir yetişmek vardır.» denilmiştir.

(Ayet 14) **(Ülâike ashabülcenneti halidiyne fiyha cezâen bimâ kânû ya'melun.)** İşte bunlar, bütün cennetlere şamil olan cenneti mutlaka sahipleridir ki vusule kadar sülukları halinde işledikleri amellere ceza olarak cenneti mutlakada muhalleddirler.

(Ayet 15) **(Hattâ izâ beleğa eşüddehü ve beleğa erba'ıyne seneten)** Nefsin istikmali bedene mütevakkıf olduğu için nefis bedenin tedbirleriyle ve neşenin evvelinde beden ile kendi kemalinden meşgul olunca basireti açılmayıp idraki safi olmaz ve rüşdü tebeyyün etmez, ancak nikâha baliğ olduğu vakitte rüşdü tebeyyün eder. Nitekim yetimler hakkında «nikâha baliğ oldukları zaman eğer onların, reşid olduklarını anlarsanız mallarını kendilerine def ediniz» denilmiştir ki bu, sûrî olan kemal ve rüşddür. Görmez misin ki tabiat, çocukluk vaktinden bûluğ vaktine kadar azanın zafiyetinden büyümeğe ve katılaşmaya şiddetle ihtiyacından bedenden tahallül edene ziyade olarak aktarı bedene ziyade olan gıdayı getirmeğe uğraşmaktan nev'in maddesini tahsile ferağ bulamaz, o vakitte nefsi bedende dalgındır. Tabiatı bu işte kullanıcı, o zamana kadar kendi kemalinden gafildir. Vaktaki alat haddi kemaline karib ve nefsin o alatı tasarrufatında kullanmağa salih bir hale ulaşınca ve aktarı bedende zaid olan şeye ihtiyaç azalınca şahsın kemaliyle tabiat, şahsın maddesinden müstağni olduğu için şahısdan maddei nevin tahsiline ferağ eder. O vakit nefisde kendi kemalini tahsile fariğ olur. Nefsin akıl basireti açılır, envarı fitreti ve istidadı zahir olur ve beşiğinde uykusundan uyanır ve gaflet uykusundan yakaza haline gelip cevherinin kudsiyetini anlar, merkezini ve gayesini arar. Bu da iki şey sebebiyledir ki, birisi alatı istikmalde kullanmağa selahiyeti birisi de bedenle iştigali az olmakla alatın ikbal ederek bedene tahsisinden feragatidir. Lâkin büyümek yaşı baki ve alatın, kuvvet ve şiddette zaid olması mümkün oldukça nefis, bilkülliye ciheti ulviyeye teveccüh ve kemalatı akliye ve metalibi kudsiyenin tahsili için tecerrüd edemez. Bu da ilmi tıpta tebeyyün ettiği gibi yaşın otuzu müntehasına kadardır. Otuz yaşını geçip vukuf yaşını alınca nefsin fitrata feragati vaki olduğundan, nefis, kendi alemine ikbal ve fıtratinin nurları işrak eder ve kemalini talebi şiddetlenir. Buna binaen eytamı hakikiyenin kefili olan Ruhulkuds, nefsin rüşdünü görürse ona hakayık ve maarifi ulûm ve hüküm mallarını vermeğe başlar, çünkü artık müfârekatı kudsiye ve nuraniyatı ceberutiyenin nikâhına baliğ olmuştur. Bu da eşed suri vaktinden ni-

hayeti takriben kırk yaşı olan bu rüşdü manevinin eşeddine kadar ef'alde seyri mümkün olduğu için ta ki aynı cemde istiğrak ile fenai tamme kadar nefsin zata doğru sıfatullahda seyri vaktidir. Bu sebepten kırk yaşından sonra sefi barid olur denilmiştir ki, mezkûr emvali kabul ve emvalde tasarruf için tezkiye ve ef'alde seyr ve teveccüh ve taleb ile mezkûr emvali kabule ve onda tasarrufa müstaid olmamıştır. Binaenaleyh, Ruhulkuds, onda rüşdü göremediğinden malı ona defetmez; ama kırk yaşı zamanında Allah'da fena ile seyri tamam olduğu vakit fenadan sonra beka vaktinde ve istikamet avanında amelde bulunur ki, buna da **«Rabbi evzı'nî»** kavliyle işaret eylemiştir. İşte bu sebepten, Yahya ve İsa'dan başka kırk yaşından evvel asla peygamber gönderilmedi. Bütün peygamberler kırk yaşından sonra gönderildi. Yahya ile İsa kırkdan evvel gelmekle beraber bazı semavatta vâkıf oldular. İmdi: Nimetler şükr ile bağlanması vacib, mesel veya kelimât kabilinden kaçıcı şeyler olunca nimetlerin muhafazası için naimi gayrı mütenahiye ile mesbuk hasıl olmuş olan kemal nimetine şükrü ilhamı talebeyledi ki, fenayı ruyet ile mahcub ve haline aldanarak ve kemaline dayanarak taatı terk etmiş olmasın. Zira fena makamının afeti de fenayı görmektir. Bununla mübtela olan kimse telvinde vaki olup temkin nimetinden mahrum olur. Bu sebepten Nebi Aleyhisselâm **(Efela ekun abden şekura)** «Ya ben abdi şekûr olmayayım mı?» buyurmuştur Keza şükre ilhamı talebettiği gibi kendine ve vücuduna sebebi karib olan ebeveynine verilmiş olan nimetlerin şükrü demek olan taat üzerine durdurmak suretiyle kemal ve hidayet nimetlerinin muhafazasını talebeyledi. Çünkü valideyninde hayır ve hulki hasen ve sırrı salih olmasaydı kendisi, onların sırrı olmakla kendisinde bu kemal zahir olmazdı. Bu sebeple valideyne ihsan ve onlar için dua vacib olmuştur.

(Ayet 15) **(Ve en a'mele salihen terdahü)** Ve beni, müstaid kimseleri tekmil ile senin razı olduğun salih ameli işlemeğe ilham eyle. Zira kâmil olan zata vacib olan evvelen kemali muhafaza sonra da müstekmel olanları tekmildir ki, amel umuru nisbiyedendir. **(Hasenatülebrar seyyiatülmukarrebiyn)** denildiği gibi çok defa birine nisbetle salih diğerine nisbetle seyyie olur. Bu sebepten **(ve aslihli fî zürriyeti)** (Ayet 15) buyurdu, yani ister sulbî, ister gayrı sulbî evladı hakikiyemi islâh eyle. Zira tekmil ve terbiyeden ibaret olan salih amel ancak müstaidlerin istidatlarının tehiyyesinden ve amal ve ahvallerinden salahdan sonra müessir olur. Bu da Hak'kın feyzi akdesindendir. Eğer, sırf Allah indinden olan bu salah ve kabul tam olmaya idi **(İnneke la tehdi men ehbeyt')** buyurduğu gibi islah, tekmil ve irşadın eseri bulunmazdı. İmdi taatı ilham edicinin hakkıyla

kıyam ve şükrü sebebiyle kemalin muhafazası ve irşadla tekmil, bu ikisi, istikamette amelin melekleri ve beka makamında hakkani vücudla mütahakkik olanların vazifesidir. **(İnni tübtü ileyke)** (Ayet 15) Tahkik ben, sana fenayı ruyet günahından tevbe eyledim. Şu tevbe **(Felemma efakün kale sübhaneke tübte ileyke)** buyurduğu vechile, Musa Aleyhisselâm'ın ifakat zamanında yaptığı tevbesidir. **(Ve innî minelmüslimîn)** (Ayet 15) Ve tahkik ben, istikamet makamındaki kullar mesleğinde inkiyad ve teslim olmuş kimselerdenim.

(Ayet 16) **(Ülâikellezine netekabbelu anhüm ahsene mâ amilû)** İşte bu tevbe ve istikametle mevsuf olanlardır ki terbiyeleri asarının ve hüsnü hidayetlerinin müridlerde zuhuru ile bunlar, kendilerinden amellerinin en güzelini kabul etmiş olduğumuz kimselerdir, çünkü tekmil amellerin en güzelidir. Görmez misin ki, kâmillerden mütâbaat tariki üzre sabit olmayan ve sünnetin muhafazasında şiddet göstermeyen kimselerin, istikameti ihlal etmesi ve hal kerametine dayanması dolayısıyla etbâı bulunmamış ve ondan diğer bir kâmil kâim olmamıştır ki, bu da ameli salihinin ademi kabulünün alâmetidir. Bunlar ki kemal nimetinin şükrüyle kaim oldular amelleri kabul olundu. **(Ve netecâvezü an seyyiâtihim fi ashâbilcenneti)** (Ayet 16) Ve bunlar, cenneti mutlaka ashabından olup temkin makamında tamsı hakiki ve mahvı külli ile sıfat ve zatlarının bakayasından ibaret seyyiatından tecavüz eylediğimiz kimselerdir. Bunlar, fenayı ruyet günâhında ve eniyyet ve eneiyet zuhuru telvininde de bulunmazlar. **(Va'desssidkıllezi kânû yûadûn)** (Ayet 16) Onlara zürriyetlerini ilhak ederiz ve amellerinden bir şey noksan etmeyiz, buyurulduğu vechile vaadolundukları doğru vaadın icabı infaz olunur.

(Ayet 19) **(Ve likûllin derecât)** Ayette sabıkları zikir ve onları, mukabillerinin ve aleyhlerinde hüküm lâhik ve sabit olan matrudların zikri ile takib ve feriki evvelin süeda sayısında ve feriki saninin eşkiya cümlesinden olduğunu beyan edince kelam, kitabın evvelinde zikrolunan yedi sınıfa tenavül eylemiştir. Çünkü iman ile küfürde asıl olan iki sınıfı sarihen zikr ve geri kalan beş sınıfın zikrine de tariz ederek **(Ve likûllin derecâtün mimmâ amilû)** (Ayet 19) buyurmuştur. Yani esnafı nasdan her sınıf için alâyı illiyinden esfeli safiline kadar amellerinin cezasından dereceler vardır. Burada da derecatı, derekâta tağlib eylemiştir. Belki her sınıftan her kimse için cennetlerin birinden veya niran tabakalarından bir rütbe ve makam ve mevki ve kıdem vardır.

(Ayet 20) **(Ezhebtüm tayyibâtıküm fî hayatıkümüddünya)** Küfür ve inkâr edenler nara arz olundukları vakit onlara «Siz, tayyi-

batınızı dünya hayatınızda giderdiniz.» denilir. Yani bu söz huzuzun kâffesini, dünya lezzetlerinde giderdiklerini inkârdır. Zira herkesin evvelki istidadı hasebiyle bir kemal ve ona mukabil bir noksanı vardır ve bu alemde vakti tekevvünü hasebiyle saadeti âcilesi ve ona mukabil şekaveti vardır. İmdi onun için iki neşeden her biri hasebiyle iki kemalinin her ikisine münasib tayyibat ve huzuz vardır. Her kim dünya tayyibat ve huzuzuna ve onunla faydalanmağa yüz döndürüp kalbi ile uhrânın tayyibat ve lezzatından iraz eylerse **«feeminhüm men yekulürabbena atina fiddünya ve mâ lehü filahıreti men hallak»** buyurduğu vechile metalibi nuriyeden ihticabı ve umuru zulmaniyede ingıması hasebiyle ahiret lezzetlerinden aslen mahrum olur. İşte, **(Ezhebtüm tayyibâtiküm fi hayatikümüddünya)** (Ayet 20) nın manası budur. Zira hüviyetinin iktiza eylediği huzuzu uhreviye bu neşede gitmiş ve güya gündüzde ziyade olan geceden noksan olmuştur. Ama yüzünü ahirete çeviren ve zühd ve takva ile dünyadan tenezzüh eden ve hakiki tayyibat olan maarifi hakikiye, lezzatı ulviye, hakayıkı ilahiye, envarı kudsiyede rağbet eden kimsenin ahretten nasibi verilmekle beraber birincilere kıyasen huzuzu âcilesinden de noksan kılınmaz. Belki, **(Men kane yüridü harsülahırete nezidlehü fi harsı)** buyurduğu gibi dünyadan nasibi çoğaltılır. Çünkü alemi kudsde iştiğrak ve Hak cenabına teveccüh, nefse kuvvet ve kudret iras eyler ki, onunla nefis, alemi hisde müessir olur. Kuvvetlerin ve kudretlerin menbaına ittisal ederse keyfiyet nasıl olur? Görmez misin ki alemi melekut, alemi mülkde müessir, onda mutasarrıf, Allah'ın izin ve teshiri ile onu kahirdir? Alemi hisde inhimak ise kuvvei fıtriyeyi kurutup kalbin nurunu söndürür. Kalbin bir şeyde kuvvet kudret ve tesiri kalmaz ki şanı teessürü mahz olan bir şeyi müteessir ve şanı teshiri sırf ve infiali mutlak olan bir şeyi müsahhar ve münfail olmuştur. Bu sebepten «Dünya bir gölge gibidir, ondan yüz çevirene tabi olur ona teveccüh edeni faid olur» denilmiştir. Emir-il müminin radıyallahu anh : **«Men akbele ileyha fati ve fait ve men a'raz anha atene»**, yani «Herkim dünyadan yüz çevirirse dünya ona gelir» demiştir.

(Ayet 20) **(Felyevme tüczevne azabelhuni)** Binaenaleyh, bittabi ciheti süfliyeye mülâzimetiniz ve aşkla metalibi dünyaya teveccühünüzden bugün zillet ve sigar azabıyla ceza olunursunuz. Siz, tecbir ve istikbar ile denaet ve inkiharı ihtiyar eylediniz. İşte **(Bima küntüm testekbirûn)** (Ayet 20) kavlinin manası budur. Yani nefis makamında şanı istikbar olan kuvvei gazabiyenin istilasıyla **(Filardı biğayrilhakkı)** (Ayet 20) haksız olarak yer yüzünde istikbarınız sebebiyle cezalandırılırsınız. Zira eğer hey'eti gazabiye ve şuhudiye

den tecerrüt ve sıfatı nefsiyeden tereffu etseler ve eniyyet ve eneiyet gömleğinden soyunsalar idi sema ve arzda Hak ile istikbar edecekler ve tekebbürleri, Allah'ın kibriyası olacakdı. Nitekim Caferi Sadık Aleyhisselam'ın, kendisine «Sende her fazilet ve kemal var ancak sen mütekebbirsin» diyen kişiye «Vallahi ben mütekebbir değilim, belki ben kendi kibrimden soyundum, soyununca da bana Allah'ın kibriyası giydirildi.» buyurduğu gibi ki, işte Hak ile tekebbür ancak budur. **(Ve bima küntüm tefsükûn)** (Ayet 20) Ve haysiyeti fısk ve fesad olan kuvvei şehevaniyenin istilâsıyla sizin fısk eder olduğunuz sebebiyle cezalanırsınız

(Ayet 29) **(Ve iz sarafnâ ileyke neferen minelcinni)** Cin, letaifi anasırdan mürekkeb ebdânı latiyfede cesedlenmiş nüfusu arziyedir. Hükemayı fers bu nüfusa, süveri muallaka tesmiye etmiştir. Ebdânı unsuriyede cesedlenmiş nüfusu arziye oldukları ve bu hususda insanlara müşarik bulundukları için ins ve cinne, sekaleyn denilmiştir. Kur'an ile hidayet bulmak insanlar için mümkün olduğu gibi cinler için de mümkündür. Muhakkikıynden ve gayrilerinden işidilmiş olan cinlerin hikayeleri, reddi imkanından daha çok ve tevili kabul etmekten daha vazihdir. Ve eğer tatbiki istersen işit: **(Ve iz sarafna ileyke)** (Ayet 29) Bizim, sana namazda kıraatın halinde akıl, fikir, mütehayyile, vehim kuvayı ruhaniyesi cini sarfettiğimiz, yani nuru kuds sabahının tuluu zamanında, huzurunun vaktinde hareketleriyle kalbin dağılmıyarak hatırın müşevveş olmamak ve himmetin cem olmak için onların sana tatvi' ve teshirleriyle bu kuvvetleri nefis ve tabiat canibinden men ve sana doğru çevirmekle senin tarafına imâle ve sırrına tebaiyyet ettirdiğimizi tezekkür eyle, hatırla.

(Ayet 29) **(Yestemi'ûnelkur'an)** Onlar alemi kudsiden sana varid olan Kur'an'ı istima eder oldukları halde **(Felemmâ hadarûhû)** (Ayet 29) senin üzerine nuru furkanının zuhurunda kemalâtı cami olan aklı kuraniye hazır oldukları vakit **(Kâlû ensıtû)** (Ayet 29) «Sakin olun, dinleyin» dediler, ve bazısı bazısını ehadisi nefsiye, tasavvurat, heracis, vesavis, havatır, harekatı fikriye, intikalâtı tahayyüliye gibi kendilerine mahsus kelamdan susturdu. Bu makamdaki kavil yani «Sakin olun ve dinleyin» sözü, bir kaç defa zikir ve beyan olunduğu gibi halidir. Zira sakin olup da ifaze olunan varidatı kudsiyeyi işitmek için kulak verici olmıyalardı varid olan şeyden eser kalmazdı. Belki gaybın telakkisi ve manayı kudsinin vürudu, ve kelâmı ilâhinin tilaveti, layık olduğu vechile olmazdı. Bu sebepten «Gecenin neşesi söz cihetinden daha sadık ve tesiri daha şiddetlidir.» buyurulmuştur. Ne için vahyın mebdei münamatı sadıka olmuştur?

Çünkü uyku zamanında bu kuvvetler, muattal ve sakin olurlar, ta ki uyanık iken bu kuvvayı meşguliyetlerinden azil ve tatile kuvvet peyda edinceye kadar böyle olmuş, bu kuvvetin husulünden sonra vahyi yakaza halinde başlamıştır. **(Felemmâ kudiye vellev ilâ kavmihim münzirîin)** (Ayet 29) Varidi manevi ve nazili kudsiye keşfi kaza olununca bu kuvvetler, kavimleri olan kuvayı nefsaniye ve tabiiyeyi kalbe tuğyan ve adavetin ikabı ile korkutucu oldukları halde kavimlerine dönerler. Yani nazil olan manayı kudsiden müstefat hey'atı nuriyenin ifazası ile ve melekatı fazıla ile kuvvada tesir ederler ve riyazat ve teshir ile kuvayi nefsaniye ve tabiiyeyi kalbi istila etmekten menederler.

(Ayet 30) **(Kâlû yâ kavmenâ innâ semi'nâ kitâben ünzile min ba'di Musa)** «Ey kavmimiz, biz Musa'dan sonra inzal olunan bir kitap işittik» derler. Yani biz, vücudu Muhammed'îde hasıl olan bu te'siri nuri gibi ancak Musa zamanında müteessir olmuştuk. Ondan sonra bu zamana kadar bu manayı telakki etmemiştik. Zira İsa Aleyhisselâm'ın miracı tamam olmadı ve hayatında hali kuds dizisinde dizilmekte ve cemi kuvvasının sırrına mütabaatında Muhammed ile Musa'nın haline baliğ olmadı ve cemi kuvvası vücudu hakkani ile tahakkuk etmek için fenası kemal bulmadı, bunun için dördüncü semada kalıp orada ihticab eyledi. Muhammed'le Musa böyle değil. İsa da hali tamamlamak için nuzülden sonra milleti Muhammed'iyeye tabi olacaktır. **(Musaddıkan limâ beyne yedeyhi)** (Ayet 30) Tevhide hidayet ve istikamette evvelki kitaba mutabık olduğu için evvelindeki kitabı tasdik edici olduğu halde **(Yehdi ilelhakkı ve ilâ tarikin müstekim)** (Ayet 30) o kitab tevhide ve doğru yola hidayet ediyor.

(Ayet 31) **(Yâ kavmenâ eciybû da'iyallahı)** Ey kavmimiz, Allah'a teveccühde adabıyla teeddüb, ahkamına istislam, taatında evamir ve nevahisine inkıyad hususunda kalbe itaat ile Allah'ın davetcisine icabet ediniz. **(Ve âminu bihi)** (Ayet 31) Nuruyla nurlanmak ve ibadeti mesleğinde dizilmekle ona iman ediniz. **(Yağfirleküm min zünûbiküm)** (Ayet 31) Sizin, hevaya mütabaatla ciheti süfliyeye meyil ve rezail heyetlerinizi ve sıfatı nefsaniye hicaplarınızı örtsün. Kuvânın maddeden tecridi mümteni olduğundan taallukatı bedeniye ve şevagıli tabiiyenizi örtmek lâzım gelmez. Bu sebepten **(min tebiziye)** ile irad ederek günâhlarınızın bir kısmını mağfiret eder diye balâda işaret olunan günâhlar murad olunmuştur. **(Ve yücirküm min azâbın elîm)** (Ayet 31) Ve bedenden çekilmekle ve alatın fıkdanı dolayısıyla mahrumiyetle beraber lezzat ve şehevata incizabınız sebebiyle çok elem verici azaptan sizi kurtarır. Bu aye-

tın tefsirinde bazı müfessirlerin «Cine sevap yoktur islâm olmaları, ancak ikablarını defeder» dedikleri eğer sabit olursa bu söz kuvâyı bedeniyenin meaniyi külliyei akliyeden, heyatı nuriye ve lezzeti kudsiyeden haz ve nasibleri olmadığına lâkin sırra inkiyad ve mutavaatları, alamı hissiye ve nuzuriyelerini, yani his ve çekişme elemlerini defeder olduğuna işarettir. Allah alimdir.

Ahkâf suresi bitmiştir.

MUHAMMED (S.A.S.) SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Ellezîne keferû ve saddû an sebîlillâhi edalle a'mâlehüm)** Küfür edenlerin ve Allah'ın yolundan menedenlerin, Allah Tealâ Hazretleri amellerini izlâl eylemiştir.

(Ayet 2) **(Vellezîne âmenû ve amilûssâlihâti ve âmenû bimâ nüzzile alâ Muhammedin ve hüvel hakku min rabbihim keffere anhüm seyyiâtihim ve asleha bâlehüm)** İman edenlerin ve salih ameller işleyenlerin ve Rab'lerinden Hak olduğu halde Muhammed'e inzal olunan Kur'an'a iman edenlerin, Allah Tealâ Hazretleri seyyiatını örtüp halerini ıslah eylemiştir. Küfür edenleri, Allah yolunda sülûktan men eden kuvâyı nefsaniyeye ve iman edenleri, Allah yolunda sülûka muavenet eden kuvâyı ruhaniyeye tatbik, masabıktan zahir olduğundan tekrar etmedik.

(Ayet 15) **(Meselül cennetilleti vü'idel müttekûne)** Bir kaç defa zikrolunmuş olan beş sınıf müttekinin vaad olundukları bütün cennetlere şamil olan cenneti mutlakanın sıfatı: **(Fiyha enhârun min mâin gayri âsinin)** (Ayet 15) O cennetlerde tegayyür etmemiş sudan nehirler vardır. Yani, yerin su ile hayat bulup hayat sahiplerinin su ile kandıkları gibi o cennetlerde kalplere hayat veren tabiatları kandıran ulûmu maârifi hakikiye sıfatları vardır. **(Gayri âsinin)** demek şek, vehim şaibeleri, âdet ve itikadatı faside ihtilafı ile tagayyür etmemiş, bozulmamış demektir. İşbu ulûm ve maaârif nehirleri, nefis sıfatlarından içtinab ve kalb makamına vasıl olan müttekilere mahsustur. **(Ve enhârun min lebenin lem yeteğayyer ta'mühü)** (Ayet 15) Ve tadı bozulmamış sütten nehirler vardır. Yani kalb makamına vusulden evvel nefis menzillerinde measi ve rezailden ittika ile riyazat ve sülûka müstaid ve salih olan nakıslara mahsus ef'al ve ahlâka müteallik ilimler, nakıs olan ef'ale mahsus süt

mesabesinde bulunan şerayi ve hikmeti ameliye ilimleri gibi, mezâhib ehlinin ihtilafatı, ehli mülkün taassubatı, ehva ve bid'ad şaibeleri ile tadı ve lezzeti bozulmamış nâfi' ilimler vardır. **(Ve enhârün min hamrin)** (Ayet 15) Ve zat ve sıfat muhabbetinde sınıflar vardır. **(Lezzetin lişşâribîne)** (Ayet 15) Hüsnü tecelliyatı sıfat müşahadesi ve cemali zatın şühudu makamına baliğ olan kâmiller ve ruh makamında cemali mutlaka ve ayni cemide istiğraka müstak, sıfat ve zevatından ittika etmiş aşıklar için lezzetli zat ve sıfat muhabbeti şarabından nehirler vardır. **(Ve enharün min aselin musaffa)** (Ayet 15) Ve ezvakı bulmuş olan saliklere ve makamı muhabbete vusûlden evvel fuzûlden ittika eden, kemale müteveccih irade sahiplerine ahval ve makamatta lezzatı vicdaniye ve burakı nuriye ve varidatı kudsiye tatlılıklarından nehirler vardır. Zira bal yiyenler hamr içenlerden çoktur. Fakat balın tatlılığını tatmış olan her kimse hamrın lezzetini tatmış değildir. Bilakis hamrın lezzetini tadanların kâffesi balın lezzetini tatmıştır. **(Velehüm fiyhâ min küllissemerâti)** (Ayet 15) Ve onlar o cennetlerde, şairin «Azabla bulduğu lezzetden başka, bütün lezzetlere ben nail oldum» dediği gibi zat, sıfat, ef'al tecelliyatının kâffesinden envaı lezzetler vardır. Zira azab ediciyi şuhud ve kahır sıfatı tecellisinin, zevk edenlere hususi bir lezzeti vardır ki onu bilen bilir, inkâr eden de inkâr eder. **(Ve mağfiretün min rabbihim)** (Ayet 15) Süt sahiblerine rezail seyyiatının tekfiri ve measi heyetinin setri ile, sonra su sahiplerine bunlarla beraber ef'alin de setri ile, sonra bal ve bir kısım hamr sahiplerine sıfatın mahvı ile sonra fevâkih ve semerat ehline ahval ve makamat günâhlarının mahvı ve bakıyyelerin ifnası ve envarı tecelliyat ile zuhurunun ihfası ile, sonra sırf, muhabbet şarabı içicilerine zatın ifnası ve cemi ehadiyette istiğrak ve aynı hüviyette istihlâk ile Rab'lerinden mağfiret vardır. Bunların kâffesi, müttekin sınıflarıdır. **(Kemen hüve hâlidunfinnâri)** (Ayet 15) Bunlar, mukabillerinde tabiat cehiminin derekatında bulunan bağırsaklarını koparan heva kaynar suyunu içirilen kimse gibi mi olur?

(Ayet 19) **(Fa'lem ennehu lâilâhe illallah)** Tevhidde yakin ilmini tahsil ile sonra tarikata sülûk et; çünkü sülûkun sureti olan istiğfar, imanı zannî ile değil, imanı ilmî ile mesbuktur. İmanda sebatı rızıklanmamış olan kimseye sülûk mümkün olmaz. Sebat da ancak yakin ile olur; zira taklidî itikadın tagayyürü mümkündür. İster hayatı bedeniye ile olsun ister sıfatı nefsaniye veya kalbiye ile yahut «Senin vücudun hiçbir günâhın kıyas olunamadığı büyük bir günâhtır» denildiği gibi eneiyyet ile olsun, her hicab bir günâhtır. Binaenaleyh bu makamda ilim ile emir, vahdetin şuhuduna tergib-

tir. Günâhtan istiğfar ile emir de, bakiyye ve eneiyetin zuhuru zatından halasa, kurtulmağa teşviktir. **(Ve lil'mü'miniyne)** (Ayet 19) Tekmil ve irşad ve Hak'ka davet ve tevhid yoluna sülûka hidayet etmekle müminler için de istiğfar eyle. Bu ve bunun gibi ayetler Nebi Aleyhisselam'ın Allah'ta sülûkunun ekserisi bi'set ve nübüvvetinden sonra olduğuna delalet eder. **(Vallahü ya'lemu mütekallebeküm)** (Ayet 19) Allah Tealâ Hazretleri, sizin sülûkta bir rütbeden bir rütbeye ve bir halden diğer bir hale intikalinizi, **(Ve mesvakküm)** (Ayet 19) ve bulunduğunuz makamı bilir. Makamınızın muktezası ile size envarı ifaza ve imdadı inzal eyler.

(Ayet 27) **(Fekeyfe izâ teveffethümül melâiketü)** Melâikenin öldürmesi nefis makamında Hak'tan ümidi kesilmiş, melekûtu arzıyye dizisinde dizilmiş kimselere mahsustur. Yani yüzleri cihetinden envarı kudsiyyeden hicablanmak, arkalarından meylettikleri hissî lezzetlerden menetmek ile elem ve eza verici bir sıfat üzere ruhlarını kabzetmekle melâikeyi arzıyyenin o münafıkları öldürdükleri vakit o münafıklar ne yapacaklardır ve o vakit için hileleri nedir? Zira nefsin yüzü kalb tarafına gelen cihetidir, onu vurmak ve dövmek kalbin envarından ve mesrur olduğu sıfat tecelliyatından hicablanmakla nefse o cihetten elem vermektir. Nefsin arkası beden tarafına gelen cihetidir, onu dövmek de meyli tabiisi ve arzusu ile müncezib olduğu cihet, ciheti süfliyye ve lezzatı hissiyeden men ve kendilerinden o lezzata isal edici aletleri ahzetmekle o cihetten ta'zib etmektir. **(Zalike)** (Ayet 28) Şu iki cihetten elem vermek ve dövmek **(Biennehümüttebe'û mâ eshatallahe)** (Ayet 28) onların Allah'ı gazaplandıran şeye tabi olmaları, Hak'tan uzaklaştırıcı measi ve şehevatı bedeniyyede inhimakları sebebiyledir ki, arkalarından dövülmeğe müstahak olmuşlardır. **(Ve kerikû rıdvânehu)** (Ayet 28) Ve rıza makamını ve kurbu mucib olan Hak'kın canibine teveccüh ve sıfatı ile ittisaf için kendi sıfatlarından insilah demek olan Allah'ın rızasını sevmedikleri sebebiyledir ki yüzlerinden dövülmeğe müstahak olmuşlardır.

(Ayet 29) **(Em hasibellezîyne fî kulûbihim meradun en len yuhricallahu adğânehüm)** Yoksa kalplerinde hıkd ve haset marazı olan kimseler, Allah Tealâ'nın, onların hıkd (kin, garaz) ve hasetlerini meydana çıkarmayacağını mı zannederler? Nefis heyetlerinin bedene sirayeti, beden heyetlerinin nefse sirayetinden daha çabuktur. Zira nefis şanı tesir olan melekût alemindendir. Beden ise şanı infial ve teessür olan mülk alemindendir. Buna binaen ahvali nefsaniyenin gizlenmesi mümkün olamaz. Nitekim gazap veya bir fenalık veya meserretin sahiplerinin yüzlerinde zuhuru derhal

görülür. Lâkin kalb marazlarının, en güçlüsü olan cehil, sahibini aldatıp kör ederek, cehil sahibi kalbindeki kin ve hasedini ihfa eylediğini, gizlediğini zanneder. Halbuki Allah Tealâ Hazretleri(onun gizlediklerini safahâtı veçhinde ve feletad lisanında izhar eyler, nitekim Nebi Aleyhisselam «Kimse bir şey saklamadı illâ Cenab'ı Allah onun sakladığı şeyi lisanının sürçmelerinde ve yüzünün safhalarında izhar eylemiştir.» buyurmuştur ki, **(Fele'areftehüm bisimâhüm ve leta'rifennehüm fî lâhnilkavli)** (Ayet 30) yani «sen onların zamirlerini simalarıyla ve sözlerinin hatasında bilirsin.» ayetinin manası da budur. Bu sebepten «Bir kimse yetmiş kat kapının arkasında olan bir kuyuda bir taat veya masiyet üzere yatmış olsa simasında ve hareket ve sekenatında o taat ve masiyeti zahir olacağından, melekâtı o hale şehadet edeceğinden, ertesi gün insanlar o taat ve masiyeti mutlaka söylerler» denilmiştir.

(Ayet 31) **(Ve leneblüvenneküm hattâ na'leme)** Sizden mücahede edenleri ve sabredici olanları bilmemiz için sizi ve haber ve sözlerinizi de elbette ihtiyar edeceğiz, yoklayacağız. Allah'ı Tealâ'nın ilmi iki kısımdır, biri levhi kazada icmalen ve levhi kaderde tafsilen malumatına sabık olan kısımdır, Biri de nüfusu semaviyei cüziye ve nüfusu beşeriyeden mezahiri tafsiliyede malumatına tabi olan kısmıdır. İmdi : **Hattâ na'lemeî**'nin manası «Ta ki mezahiri melekûtiye ve ünsiyyede ilmi tafsilimiz zahir olmak için» demektir ki bununla ceza sabit olur. Allah alimdir.

Muhammed (Sallallahu Aleyhi Vesellem) suresi tamamdır.

FETİH SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İnnâ fettehnâ leke fethan mübiynâ)** Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in fetihleri üçtür.

(Ayet 27) **(Fece'ale min dûni zâlike fethan karîbâ)** kavliyle işaret olunmuş olan fethi karîbtir, o da nefis makamından terakki ile babı kalbin fethidir; bu da mükâşefatı gaybiyye ve envarı yakiyniye iledir. **(Nasvun minallahi ve fethun kariyb)** (Saf suresi, Ayet 13) Ve **(Fe'enzelessekînete aleyhim ve esabehüm fethan karîbâ)** (Ayet 18) kavilleri ile işaret eylediği vechiyle müminlerin ekserisi

bu fetihde Resulullah'a müşarik olurlar ve bu fethe **(Ve beşşiril mü'minine)** buyurduğu vechile envarı melekutiye ve tecelliyatı sıfatıyye ile beşaret ve **(Ve meğânime kesîreten ye'huzû nehâ)** (Ayet 19) kavliyle işaret buyurulan maârifi yakiyniyenin husulü ve hakayıkı kudsiyenin keşifleri lâzım gelir. İkincisi kalbin ruh makamına terakkisi ve ruh envarının zuhuru ile olan fethi mübindir. Bu takdirde nefis, kalb makamına terakki eyler ve kalbin fethinden evvel nefsin kendisine lâzım olan heyeti muzlimeden ibaret sıfatları envarı kalbiyye ile örtülerek bikülliye mürtefi olur ki **(Liyağfire lekâllâhu mâ tekaddeme min zenbike)** (Ayet 2) kavlinin manası budur. Keza kalbin fethinden sonra envarı kalbiyye ile tenevvürü sebebiyle iktisab olunan heyeti nuriyeden ibaret bulunan ve telvinat ile nefsin o sıfatlarla zahir ve kendi halini örttüğü sıfatları da örtülür ki **(Ve mâ teahhare)** (Ayet 2) kavliyle işaret olunan günâhlar da bunlardır. Fakat, fethi karîb ile mütekaddim günâhlar her ne kadar örtülürse de, müntefî olursa da, işbu müteahhir günâhlar müntefî olmazlar. Zira kalb makamı, ancak makamı ruha terakkiden ve ruh envarının kalb üzerine istilasından sonra tamam ve tekmil olabilir. Bu takdir de makamı kalbde olan nefsin telvini müntefi ve maddesi münkatı olur, fakat kalbin telvini zahir olur. Bu fetihde müşahedatı ruhaniye ve müsameratı serir ganimetleri hasıl olur. Üçüncüsü: **(İzâ câe nasrullahi velfethu)** (Nasr Suresi, Ayet 1) Ayeti ile işaret olunan fetih, fethi mutlaktır. Bu da şuhudu zatiye ve nuru ehadiyetin zuhuru ile aynı cem'de istiğrak ve fenayı mutlak ile babı vahdetin fethidir. İmdi burada zikrolunan şu fetih, fethi mutavassıttır ki, bu fethe dört şeyi terettüp eyler. Birisi müteferrid, biri de makamı kalbin kemali ile müşâhedatı cemaliye ve celaliye ve nimeti sıfatiyenin itmamı, biri de sıfatta sülûk ve sıfat hicabı nuraniyesinin yırtılması ve rakik hicablarının ve bulutlarının inkişâfı ile eneiyetin fenasına, vusulüne kadar vahdeti zatiye tarikına hidayet, biri de fenadan sonra mevrusu te'yîdi hakkani ve vücudu mevhub ile olan nusratı azizedir.

(Ayet 4) **(Hüvellezî enzelessekînete fî kulûbilmü'minine)** Allah Tealâ mü'minlerin kalblerinde sekineyi inzal eyleyen zattır. Sekine kalbde olan bir nurdur ki kalb, o nur ile şahidine sakin ve mutmain olur. Bu sekine nuru, ilmelyakinden sonra aynelyakinin mebâdisindendir. Güya kendisi ile lezzeti sürur olan vicdanı yakinidir. **(Liyezdâdû imânen me'a imânihim)** (Ayet 4) Mü'minler, imanı ilmîleri ile beraber vicdanî, zevkî bir iman ziyade etmeleri için sekineyi inzâl eder. **(Ve lillâhi cünûdüssemâvâti)** (Ayet 4) Semavatın, envarı kudsiyye ve imdadı ruhaniyeden olan cünudu, **(Vel'ardı)** (Ayet 4) ve yerin, kuvâyi beşeriye ve bunların gayrı gibi sıfatı nefsaniye ve me-

lekûtu arziyyeden olan cünudu, ancak Allah'ındır. Meşiyyeti İlahiye iktizasile bu cünudun bazısı, bazısına galip olur. Nitekim mü'minlerin kalbinde sekinetin inzali ile melekûtu semaviyyei ruhiyyenin, arziyyei nefsiyye üzerine galip ve i'dasının kulubunda da arziyyei nefsiyyenin, semaviyye üzerine galip olarak şek ve şüphede vaki olurlar. **(Ve kânallâhü alîmen)** (Ayet 4) Allah Teala Hazretleri istidatları muktezıyatını, feriki evvelin fıtratlarının sefasını, feriki saninin nefislerinin keduretini bilicidir. **(Hakîma)** (Ayet 4) Hikmet ve sevap muktezası üzere yapdığı işbu tağlibde hikmet sahibi olmuştur.

(Ayet 5) **(Liyüdhilelmü'minîne velmü'minâti cennâtin tecrî min tahtihel'enharü)** Sekinenin inzali, onunla mü'min ve mü'mineleri, altından tevekkül, rıza, marifet ve bunların emsali ahval, makamat, hakayık, maârif, ilim nehirleri cereyan eden sıfat cennetlerine idhal eylemek, **(Ve yükeffire anhüm seyyiâtihim)** (Ayet 5) ve onların nefis sıfatları kötülüklerini setr eylemek içindir. **(Ve kâne zâlike indallahi fevzen azîma)** (Ayet 5) Bu keyfiyet, mukarrebin derecatına nail olmakla cenneti ef'ale nispetle Allah indinde büyük bir zafer olmuştur.

(Ayet 6) **(Ve yü'azzibel münafikîne vel münâfikâti)** İstidatlarını iptal eden ve sefasını kederliyen münafık ve münafıkaları ef'al ve melekeleri ile ta'zib etmek, **(Vel müşrikine vel müşrikâti)** (Ayet 6) fıtrat iktizasile aralarındaki zati ve asli tebâğuz ve hakiki tezad sebebile zahiren mü'minlere muvafakatleri mümkün olmayıp Hak'kın Cenab'ından merdud ve matrud olan eşkiyayı ta'zib eylemek içindir. **(Zannîne billâhi zannessev'i)** (Ayet 6) Ki bunlar, reyb ve şek sahibi olduklarından ve ihticab ile nefislerinin zulmetinden Allah'u Tealâ'ya fena zannedici kimselerdir. **(Aleyhim dâiretüs sev'i)** (Ayet 6) Katil, imate, izlâl gibi envaı vekayi ile dünyada ta'zib olunmak ile kötülük dairesi onların üzerinedir. **(Ve gadiballahu aleyhim)** (Ayet 6) Ve kahır ve hicab ile Allah'u Tealâ onlara gazab eylemiş, **(Ve le'anehüm)** (Ayet 6) ve ahirette tard ve eb'ad ile lanet eylemiş, **(Ve e'addelehüm cehenneme)** (Ayet 6) ve onlara envaı azabı hazırlamıştır.

(Ayet 7) **(Ve lillahi cünûdüssemavati vel'ardı)** Ve semavat ve arzın cünûdu, ancak Allah'ındır. Bu ayeti tekrar etmesinin sebebi, mü'minlere yaptığının aksine müşrik ve münafıklarda da cünudu arziyyenin, semaviyye üzerine galebe ettirildiğini ifade etmek içindir. **(Alîma)** kavlini de **(Azîza)** kavli ile tebdili, kahru vaki' manasını ifade etmek içindir. Zira ilim, lütuf babından, izzet, kahır babındandır.

(Ayet 9) **(İnnellezîne yübâyi'ûneke innemâ yübâyi'ûnallah)** Tahkîk, sana biat edenler ancak Allah'u Tealâ'ya biat ederler. Bu biat ve mübayaa, fıtrat bidayetinde kullar üzerine misakı alınmış olan ahdi sabık neticesidir. Resule biatın, Allah'a biat olması, zira Nebi Aleyhisselam, tahkîk, vücudundan fani olmuş ve zatında, sıfatında, ef'alinde Allah tahakkuk etmiştir. Binaenaleyh her ne ki Nebi'den sadır olur ve ona nispet olunursa hakikatte Allah'dan sadır olmuş ve Allah'a nisbet olunmuştur. O halde Nebi'ye biat, Allah'a biattir. Bu mübayaa ve biat, fıtrat misakının neticesidir dediğimiz şudur ki, Nebi ile mü'minler arasında münasebeti asliyye ve cinsiyye olmasa idi cinsiyyetin intifası ile biati iktiza eden ülfet ve muhabbet olmadığından işbu biat mevcut olamazdı. İşte şu biat, mü'minlerin fıtratlarının selametine ve sefayi aslisi üzerine bekasına delildir. **(Yedullahi)** (Ayet 9) Allah'ın, ismi azamı olan Resul'ünün mazharında zahir olan yed'i , yani eli, **(fevka eydîhim)** (Ayet 9) yani Resul'ün elinde bariz olan Allah'ın kudreti, mü'minlerin elleri suretlerinde zahir olan kudretlerinin fevkındadır. O ahdi nakz edenler zarar eder. Vefa edenlere faide eder. **(Femen nekese feinnemâ yenküsü alâ nefsihi)** (Ayet 9) İmdi her kim fıtratının sefasını kederleterek neş'esi hey'etile ihticab ve ahde muhalefeti mucib olan sıfatı zulmetini, kalbinin nuruna galebe ettirmekle o ahdi nakz ederse, fıtratı aslinden sukutu ve zulumatı bedeniyyede ihticabı ve lezzeti ruhaniyeden mahrumiyeti, nefsani emellerle gazablanması dolayısile nakzının zararı, gayriye değil, kendine avdet eder. İşte nifakı hakiki ancak budur. **(Ve men evfâ bimâ âhede aleyhullahe)** (Ayet 9) Ve her kim fıtratı nurunu muhafaza eyler Allah'a olan ahdini ifa eylerse, **(Feseyü'tihi ecren azîma)** (Ayet 9) Allah'u Tealâ Hazretleri, ona müşahedat lezzeti ve sıfat tecelliyatı envarı ile büyük bir ecir verecektir. Bu sebebden bu biate Biatürrıdvan tesmiye olunmuştur. Zira rıza, iradei Hak'da iradenin fenası demektir ki, o da fena-i sıfatın kemalidir.

İşte Allah'u Tealâ sefai fıtratlarına muttali olduğundan bu sevabın tahkiki için, **(Lekad radıyallahü anil mü'minîne iz yübâyi'uneke tahteşşecereti)** (Ayet 18) yani, tahkik, Allah'u Tealâ Hazretleri, şecerei rıdvan altında sana biat ettikleri vakit biat eden mü'minlerden razı oldu, buyurmuştur. **(Fe'alime mâ fî kulûbihim)** (Ayet 18) Allah'u Tealâ Hazretleri mü'minlerin kalblerinde olan sıdkı ve ahde vefaya azimeti ve nuru mezkûru hıfzı bildi. **(Feenzelessekînete aleyhim)** (Ayet 19) Nuru zatı üzerine zaid nuru kemali olan tecelli'i sıfatı nurunun bildirmesile Hak Tealâ onlara sekineyi inzal eyledi ve onlara yakin hasıl oldu, **(Ve esâbehüm fethan karîba)** (Ayet 18)

ve onları zikr olunan fethi karib ile mükâfatlandırarak rıza makamını tahsil ve verilen sevablarla Allah'dan razı oldular. Eğer Allah'ın onlardan rızası sebkat etmeye idi onlar da razı olamazlardı.

(Ayet 19) **(Ve meğânime kesîreten)** Ve sıfat ve esma ilimlerinden bir çok ganimetler ki, **(ye'huzûnehâ)** (Ayet 19) onlar o ganimetleri alırlar. **(Ve kânellahu azîza)** (Ayet 10) Kudreti, onların kudretlerinin fevkında olmak cihetile Allah'u Tealâ, aziz ve galib, **(Hakima)** (Ayet 19) hikmet sahibi oldu. Çünkü zahir olan işbu kahır suretinde hafî olan şu lûtfu gizledi. **(Yedullahu fevka eydihim)** sözünün zahiri kahru vaîdidir ki ondan lûtfu mahz olan **(Lekad radiyallahu anil mü'minin)** hasıl olmuştur.

(Ayet 20) **(Ve'adekümüllahü meğânime kesireten te'huzûnehâ)** Ey mü'minler, Allah'u Tealâ Hazretleri size alacağınız tevhidi zat ilimlerinden bir çok ganimetler vaad etmiştir. **(Fe'accele leküm hâzihi)** (Ayet 20) Ve size bu ganimetleri ta'cil **(Ve keffe eydiyennasi anküm)** (Ayet 20) ve sizin sıfatınız insanlarının ellerini sizden men eyledi. **(Ve litekûne âyeten lilmü'minîne)** (Ayet 20) Ve o ganimetler, mü'minlere tevhidi zata delalet eden şahitler olmak, **(Ve yehdiyeküm sıraten müstekîma)** (Ayet 20) ve ilimden sonra sıratı müstakime sülûka sizi hidayet etmek için **(Ve uhrâ)** (Ayet 21) ve Hak'da fenanızdan ve fenadan sonra beka halinde Hak ile tehakkukunuzdan sonra ayni zati olan diğer ilimlerine hidayet etmek için ki **(Lem takdirû aleyhâ)** (Ayet 21) siz o ilimlere kadir olamazsınız. Zira o ilimler, ancak Hak'kındır, başkasının olamaz. **(Kad ehâtallahu bihâ)** (Ayet 21) Tahkîk Allah'u Tealâ, o ilimleri ihata etmiştir, gayrısı değil. **(Ve kânallahu alâ külli şey'in kadîra)** (Ayet 21) Allah'u Tealâ Hazretleri malûmatından her şey üzerine kudret sahibi olmuştur. Allah a'limdir.

Fetih suresi tamamdır.

HÜCURAT SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Yâ eyyühellezîne âmenû lâ tükaddimû beyne yedeyillahi ve resûlihî)** Ey mü'minler, siz Allah'ın Resul'ünün önüne geçmeyiniz. Bu ayette huzur ehlinden zahir ve batın edeblerin arasını cem etmeyi taleb eylemiştir. Ve sözlerde, işlerde ve nefsin hadisinde ve sıfat ve zat ile zuhurda tekaddüme şamil olan Hazreti İlahiye ve Hazreti Nebeviyyede mutlaka tekaddümden öne geçmekden nehyey

lemiştir. Esmaullahdan her isim hazretinin, Allah'ın o isim ile kendisine tecelli eylediği kimsenin riayet etmesi vacib olan bir edebi vardır. Her makam ve halin, sahibine muhafazası vacib olan bir edebi vardır. İmdi fena makamında Allah'ın huzurunda tekaddüm, hazreti zatta eneiyyet ile zuhurdur. Mahv makamında tekaddüm hazreti esmada tecellisini müşahede eylediği sıfata mukabil bir sıfatla zuhurdur. Mesela, rıza makamında irade ile zuhur ve ismi mürid tecellisi hazretinde iradeyi müşahede gibi ve teslim makamında hazreti ilmiyye itiras ile ilmi ile zuhur gibi ve kadirin müşahedesinde ve aciz makamında tecellüd ile zuhur gibi ve mütekellimin şühudu ve mürakabe makamında nefsin tahdisi gibi ve ismi fiil hazretinde tevekkül ve ef'alden insilah makamında fiil ile zuhur gibi ki, bunların hepsi Allah ile olan batın edebini ihlâldir. Allah ile zahir edebini ihlâl, meselâ azimetleri terk ve ruhsatları ifa ve akval ve ef'al ve bu gibi mübah olan fazla şeylere teşebbüs ve ikdam gibi. Amma zahir edebi ihlâl ile Resul önüne geçmek, meselâ kelâmda, yürümekte, sesini yükseltmekte hücre arkasından Resul'ü çağırmak, Resul ile beraber oturmak, hadisini istinas için yanında eğlenmek, izinsiz yanına girmek ve yanından çıkmak ve emsali şeylerde önüne geçmektir. Resul ile batın edebi ihlâl, bir işte Resul'ün kendisine itaat etmesini tama' etmek ve Resul hakkında suizan etmek gibi şeylerdir. Amma evamiri nevahiye taâlluk eden muhalefetler ve Allah ve Resulûllah'ın bir mesele hakkındaki hükmünü bilmezden evvel o meseleye ikdam, bunlar bizim bahsettiğimiz huzur ehlinin değil, gıybet ehlinin sui edebindendir. **(Vettekullahe)** (Ayet 1) Bu tekaddümlerin hepsinde Allah'a ittika ediniz. Zira Allah'a hakkıyla ittika edenlerden mezkûr mevkilerde bu gibi tekaddümler sadır olmaz. **(İnnallahe semi'un)** (Ayet 1) Tahkîk, Allah'u Tealâ Hazretleri edebi zahir babında tekaddümatı kavliyyeyi ve edebi batın babında nefsin sözlerini işidicidir, **(Alîmün)** (Ayet 1) fiiliyatı, vasfiyyatı ve bakiyyatın zuhurunu bilicidir.

(Ayet 7) **(Va'lemû enne fîküm resulallahi)** Ey mü'minler, tahkîk, siz de Allah'ın Resul'ünün olduğunu biliniz. Vakta ki bir mü'minin Resullüllah'ın kendisine itaatini temennisi, nefsinin sıfatı ile zuhurunu ve Resul'ün fazl ve kemalinden mahcub olduğunu, bu da imanın za'fından ve kalbin nefsin arzularile kederlenip hevanın galebesinden, nefsin şehevat ve lezzata meyletmesile kalp üzerine istilâsından ileri geldiğini anlatınca **(lev yutî'uküm)** (Ayet 7) kavlile **(Allahe habbebe ileyküm)** (Ayet 7) kavli arasında **(ve lâkin)** lafzını irad eylemiştir. **(Lev yutî'uküm fî kesîrin minel emri)** (Ayet 7) Eğer Resulüllah bir çok işlerde size itaat etmiş ola idi **(Le'anittüm)** (Ayet

7) siz günahkâr olur ve günahlarda gark olmuş olurdunuz. **(Ve lâkinnallahe habbebe ileykümül'îmane)** (Ayet 7) Lâkin fıtratın, nuru asli üzere bekası ve ruhun sefası dolayısile Allah'u Tealâ, size imanı sevdirdi. **(Ve zeyyenehu fî kulûbîküm)** (Ayet 7) Ve ruh nurunun kalbe işrakı ve kalbi nurlandırması ve ruhun istislamı ve Resul'ün ahkâmına inkıyadı ifade eden ilhamatı melekiyyeye istidadı ile imanı sizin kalplerinizde ziynetlendirdi. **(Ve kerrehe ileykümül küfre)** Ve dinden ihticabı size girye kıldı, **(vel füsûka)** (Ayet 7) ve nefis, kalbin nurile nurlanıp kalbe inkıyad ve emrine istislam ile ismet melekesini istifade ettiğinden isyan ile şeytana mütâbaatı ve heva ile şehevata itbaa meyli size girye kıldı. İsmet, onunla beraber measiye ikdam mümteni' olan nefiste bir hey'eti nuriyedir. Bunların hepsi ruhun kuvvetinden ve fıtrî nuru ile kalp ve nefis üzerine istilasındandır. Nitekim Resul'ün kendilerine itaatini temenni eden kimselerde bunların zıdları da nefsin kuvvetinden ve kalb üzerine istilasından ve kalbi ruh nurundan mahcub kılmasından hasıl olmuştur. **(Ülâike)** (Ayet 7) İşte imanın muhabbeti ve kalblerinde ziynetlenmesi ve günâhları kötü görmekle mevsuf olan bu kimseler, **(hümüraşidûne)** (Ayet 7) sıratı müstakim üzere sabit olanlar, ancak bunlardır, muhalifleri değildir.

(Ayet 8) **(Fazlen minallahi)** Ebedde kemalatlarını zuhura getiren hidayeti ruhaniyyei istidadiyelerini iktiza eyleyen Allah'u Tealâ'nın ezeldeki inayetidir, **(ve ni'meten)** (Ayet 8) ve hidayeti asliyyenin muktezasıyla amel etmeye onları teyfik ve günâhların iğrençliğini icab eden ismet melekesini kazanmaları için istidatlarına münasip kemalatı ifaza ile Allah'u Tealâ'nın onlara ianesidir. **(Vallahu alîmün hakimün)** (Ayet 8) Allah Tealâ Hazretleri, istidatlarının ahvalini bilici, hikmeti ile istidatlara lâyık ve münasib olanını ifaza eyleyici hikmet sahibidir.

(Ayet 9) **(Ve in tâifetâni minel'mü'minînaktetelû)** Eğer mü'minlerden iki taife biribirleriyle kıtal ederlerse siz onların aralarını islah ediniz. Bu iktital, yani vuruşmak, tepeleşmek ancak dünyaya ve hevaya meyil, ciheti süfliyeye incizab, metalibi cüziyeye teveccüh sebebiyle olur. İslah da nefisde adaletin lüzumundan olur ki adalet, muhabbetin, muhabbet de vahdetin zıllıdır. Bu sebepten mümin muvahhidler, iki taifenin bağyi takdirinde beyinlerini islah ile ve bir taifenin bağyi takdirinde bağıy olan taifenin Hak'ka muzad ve Hak'kı def'edici olduklarından Hak'ka ve Hak'kın emrine rücularına kadar onlara kıtal ile memur oldular. Nitekim Ammar bin Yaser Radiyallahuanh ihtiyarlığıyla beraber onların fei bağrıyye oldukları bilinmek için Muaviye eshabının kıtal ve muharebesine çıkmıştı.

İkinci kısımda, yani bir tarafın bağıy olduğu kısımda islahı adl ile kayd etmesi, çünkü iki tarafın bağyi göğüsleri kızdırıp nefislerini zulme tehyic eder. Binaenaleyh bundan nehy eyledi. Zira ıslah, nefis ile olmayup ancak kalb ile, himaye, hamiyyet ve maslahatı dünyeviyenin riayeti gibi garazı ahır için değil belki cevrin izalesi için adaleti mahza muktezası üzere kalb ile olursa o vakit fazileti mutebere olur. Bu sebepten **(İnnallahe yuhibbülmuksitıyn)** (Ayet 9) Allah'u Tealâ adalet sahiplerini sever buyurdu, yani muhabbeti ilahiye ancak adalete terettüb eder. İmdi ıslah, adaletten olmazsa muhabbetten neşet etmiş olmaz, muhabbetten olmadığı takdirde Allah'u Tealâ onları sevmez. Zira Allah'ın onlara muhabbeti onların da Allah'a muhabbetini iktiza eder, onların Allah'a muhabbeti ise adaleti ve müminlere muhabbeti iktiza eder. **(Yuhubbihim ve yuhubbune)** buyurduğu vechile eğer Allah'ı Tealâ, onlara muhabbet etse idi, onlar da Allah'a muhabbet ederlerdi, eğer Allah'a muhabbet ede idiler, mü'minlere muhabbet ederek adaleti iltizam ederlerdi. Bundan son ekıl mertebesi tevhid ve amel olan imanın, mü'minler arasında uhuvveti hakikiyeyi iktiza eylediğini beyan eyledi. Çünkü aralarında karabeti suriye ve nisbeti vilâdiyeye kıyas kabul etmiyecek derecede ziyade olan karabeti fıtriye ve münasebeti asliye vardır. Zira iman, lahmede yani et ve kanda münasebet yüzünden olan muhabbeti nefsaniyeyi değil, aynı cemi vahdetteki ittisali ruhaniyeye lâzım olan muhabbeti kalbiyeyi iktiza eder. Binaenaleyh mü'minlere en ekıl adaletin levazımından, hasletlerinden biri olan islah her halde lâzımdır. Zira eğer fıtratı tecavüz ile neş'l perdeleriyle kederlenmiş olmasalardı ihtilaf ve mukatele etmiyeceklerdi. İmdi ehli safaya uhuvveti hakikiyeye lâzım olan rahmet, re'fet, şefkat muktezası ile onların beyinlerini islah ve onları da safaya iade etmek vacib olmuştur.

(Ayet 10) (Vettekullah) Fıtratın kederlenmesinden ve neşe muktezasıyla nuru asliden baîd olmaktan ve fesada rıza ve vahdetten ihticaba delalet eden zaif muhabbet sebebiyle islahın terkinden Allah'a sakınınız. **(Le'alleküm türhamûn)** (Ayet 10) İstidadınızın sefasına münasib kemal nurunu ifaza ile merhamet olunmanız me'muldür.

Bu ayetten sonra **(İnne ekremeküm indallahi etkâküm)** (Ayet 13) kavline kadar zikrolunmuş olan nehiylerin kâffesi imanı tevhidiye lâzım olan adalete mukabil olan zülum babındandır. **(İnne ekremeküm indallahi etkâküm)** Kavlinin manası erkeğe ve dişiye müntesib olan beşeriyette kâffenin mütesavi olduğu cihetle nisbet ile

keramet yoktur. Şubeler ve kabilelerle imtiyaz, intisab ile tearüf yani bilişmek içindir, tefahür için değildir. Çünkü tefahür, rezailden sayılır. Keramet, aslı takva olan rezailden ihticab ile olabilir. Sonra takva mertebesi ne kadar ziyade olursa sahibi de Allah indinde o derece ekrem ve celilülkadir olur. İmdi, zahir şeriat örfünde günâh sayılan şeri münhiyattan sakınan kimse, fıskı fucür sahibinden ekremdir. Cehil, buhul, hırs, cebîn (alçaklık) gibi ahlâki rezaletlerden mütteki olan kimse masiyetten ihticab eden fakat bunlarla mevsuf olandan ekremdir. Tevekkül ve efali Hak'kı müşahede ile tesiri ve fiili gayre nisbetten sakınan kimse, fezaili ahlâkiyeyi adet etmiş ve fakat gayrin te'sirini kail ve halkın efalini rü'yetle efali Hak'kın tecelliyatından mahcub olandan ekremdir. Rıza makamında ve sıfatın mahvında sıfattan insilah ile (soyunarak) sıfat hicablarından sakınan kimse, tevhidi efal makamında mütevekkil olan ve sıfatı Hak'kın tecelliyatından sıfat ile mahcub olan kimseden ekremdir. Vücudu mahsusundan yani günâhların kökü olan varlığından ve benliğinden sakınan ise cümlesinden ekremdir. **(İnnallahe aliymün)** (Ayet 13) Tahkik Allah'ı Tealâ sizin meratibi takvanızı bilicidir. **(Habîrün)** (Ayet 13) Biribirinize karşı olan tefâzullarınızdan (farklılaşmanız dan) haber sahibidir.

(Ayet 15) **(İnnemelmü'minunellezine âmenû billâhi ve resûlihi)** İman ile islam beynindeki farkı - ve imanın ba'tınî ve kalbî, islamın, zahirî ve bedenî olduğunu beyan edince muteber olan hakikî imana işaret eyledi. O da şek ve şüphe olmayan kalbde sabit ve kararlaşmış yakinden ibarettir. Hatırat üzerine olan iman değildir. Buna binaen mü'minler, kalblerinin yakîn melekesi, nefisleri üzerine galib olan ve envar ile nefislerini nurlandırıp kalb melekesi nefislerinde kökleşen, hatta o meleke ile cevarih ve azaları te'sir eden yakin sahipleridir ki artık cevarih ve azaya o meleke hükmü ile cereyan etmekten o melekeye musahhar olmaktan başka bir şey mümkün olmaz. **(Ve câhedû bi emvâlihim ve enfüsihim fî sebilillâhi)** (Ayet 15) kavlinin manası da budur. Onlar da şek ve reybin nefyinden sonra malları ve nefisleriyle Allah yolunda mücahede edenlerdir. Zira Hak yolunda mal ile nefsin bazıl ve sarfı kökleşmiş olan yakinin muktezası ve zahirdeki eseridir. **(Ülâike hümüssâdıkûne)** (Ayet 15) İşte imanda sadık olanlar ancak bunlardır ki sıdıklarının eseri cevarihinde zahir olmuş, fiilleri sözlerini tasdik etmiştir. Zikrolunan müddeiler böyle değildirler.

Hucurat suresi tamamdır.

KAAF SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Kaaf velkur'ânilmecidi)** Kaaf mevcudatın kâffesini ihata edici arşı ilahiden ibaret olan kalbi Muhammediye işarettir. Nitekim İbni Abbas'ın «**(Sad velkur'ani)** (Suresi Sad, Ayet 1) kavlinde **(Sad)** gece ve gündüzün olmadığı vakitte arşı Rahman'ın onun üzerinde bulunduğu (Mekke'de) bir dağdır» diye rumuz ve işaret eylediğine göre **(Sad)** sureti Muhammed'iyedir. İşte kalbin arşı Rahman olduğu dolayısı ile Hak Tealâ Hazretleri **(Kalbilmü'min arşullahi ve la yesani arzi vela semai velakin yesani kalbi abdilmü'min)** yani «mü'minin kalbi Allah'ın arşıdır ve Ben yerlere göklere sığmadım, lâkin mü'min kulumun kalbine sığdım» buyurmuştur. Kaaf alemi muhit olan bir dağdır ki, anka o dağın ardındadır denilmiştir. Kâffei mevcudatı ihata ettiği ve Rab'bin hicabı olduğu için kalb makamına vasıl olmayan, Rab'bı bilemez, ancak bu dağa yükselebilen ankaya muttali olur. Kalbi Muhammedî ile Kur'an'ı Mecid'e kasem eyledi, yani Muhammed'de olan aklı Kur'anîyi kâmil ki o da tefasili vücudun küllisini cami ve zahir olup fiile çıktıkta aklı Kur'anî olan istidadı evvelidir. Bu mana itibariyle mecid ve şerefi de hafi değildir. Ya hut mana : «Bagyine işaret ettiğimiz Furkanı barizden ibaret olan ve kalbi Muhammed'e nazil olan Kur'an'ı Mecide kasem ederim ki» demektir. Kasemde kalbi Muhammedî ile Kur'an'ı Mecid'i cem etmesi, aralarında olan münasebet dolayısıyladır. **(Sad)** ve onun gayri surelerde olduğu gibi kasemin cevabı mahfuzdur (gizlenmiştir). O da Kur'an'ı Hak'tır, yahut Kur'an'ı Muciz'dir demiştir.

Buna da **(Bel acibû en câehüm)** (Ayet 2) keza **(Efe'ayiyna bilhalkıl'evveli)** (Ayet 15) ayetleriyle delalet olmuştur. Yani biz ervah, semavat ve emsali gibi eşyayı evveliyyenin icabına ve hakayıkın ibdaına kadir olmadık mı? Bunlar eşyayı evveliyyenin icabından ve hakayıkın ibdaından aciz olmadığımızı itiraf eylediler. Belki her vakit teceddüt eden halkı cedidden, yeni halktan şüphe ve iltibasdadırlar. Şeytan onları aldattı, hatta «Bizi ancak dehir helâk eder» dediler ve te'siri zamana nisbet ettiler. **(Külle yemin hüve fiy şe'nin)** (Rahman suresi, Ayet 29) kavlinin manasından mahcub kaldılar. Eğer Allah'ı Hak marifeti ile arif olsalardı ve halkı evvelinin icadına

itirafları ilimden ve yakinden ola idi, her anda halkı cedidi müşahede ederler ve ba'sı inkar etmeyüp şeytanın kendilerine tasallutu olamayan muhlis kullar olurlar idi. Halbuki biz insana şah damarından daha karibiz.

(Ayet 16) **(Ve nahnü akrebü ileyhi min hablilverîdi)** Kurbu maneviyi müşahede olunan sureti hissiye ile temsildir. İnsan ile kendisine muttasıl olan cüzi arasında mesafe olmamakla beraber Hak'kın daha karib olması, çünkü cüzün bir şeye ittisali, ittihadı hakikiyi ref edici olan isneyniyet ve beynunete şehadet eyler, halbuki Hak'kın maiyeti ve abdine kurbu, böyle değildir, zira abdin hüviyyet ve tahakkukunda münderiç olan Hak'kın hüviyyet ve hakikatı o abdin gayrı değildir. Belki abdin vücudu mahsus maiyeti, ancak vücud olmak haysiyetinden vücuddan ibaret olan hakikatinin aynı iledir ki, eğer hakikatı olan vücud olmasa idi abdi adem adem-i sırf ve lâşey'i-mahz olurdu. İmdi kurbu surinin gayeti (sonucu) olan «hablilverid» yani ecsamda ondan daha şiddetli bir ittisal olamayan cüziyetle ittisal şahsın, sebebi hayatı olmakla heraber, Hak'kın maiyet ve kurbiyeti, bekası dolayısıyla o ittisalden daha tamdır. Sonra da ittisal ve mukarenet manasına olan kurbun müntefi olması için Hak'kın akrebiyetini beyan eyledi. Nitekim Emirilmü'minin Ali Aleyhisselam **(Hüve mea küllü şeyin lâ bimukareneti)** Yani «Hak, her şey ile beraberdir, fakat mukarenet ile değildir. Zira şey, Hak ile şeydir, Hak'sız şey değildir ki, Hak, şey'e mukarin olabilsin» buyurmuştur.

(Ayet 17) **(İz yetelekkal mütelakıyâni)** Yani,nefsinin insana vesvese eylediği hadis nefsini Allah'ı Tealâ bilir. Allah'ı Tealâ, insanın sağında ve solunda müvekkel olan meleklerden de insana daha karib olmakla o meleklerin, sağından solundan telâkkileri vaktinde, Allah'ı Tealâ, insanın hadis nefsini bilir. Bu halde meleklerin telâkkileri, insana hüccet olmak ve ceza için akval ve amali sahâifi nuriyede isbat içindir. İmdi sağda oturan melek hayırlı amellerin suretleriyle nakşolunmuş güzel ve musib (kabul) sözlerle resmolunmuş kuvai akliyeyi ameliyedir. Bunun, sağda oturması, zira sağ kavi, şerif ve mübarek olan cihettir ve nefsin Hak'ka nazır olan cihetidir. Solda oturan melek, amali beşeriyei behimiye ve sabiye ve ârâyi şeytaniyei vehmiye ve akvali habisei faside suretleriyle nakşolunmuş kuvai mütehayyiledir. Bunun da solda oturması, zira sol zaif, hassis, meşum olan cihettir ve nefsin bedene nazır olan cihetidir. Bir de fıtratı insaniyenin alemi envardan olması dolayısıyla bizzat hayırlıdır. Fıtratı insaniye zat ve tabiatı ile hayratı iktiza edicidir, şer-

ler ancak beden ve alâtı ve heyeti cihetinden fıtratı insaniyeye arız olan şeyler olması dolayısıyla sahibi yemin, sahibi şimale müstevli olup insandan bir iyilik sadır oldukta derhal yemin sahibi iyiliği ona yazar ve eğer ki bir kabahat ve fenalık sadır olursa tesbih ve istiğfarına intizaren sol taraf meleğini filhal yazmaktan meneder ki, makarrı aslisine ve hakiki köküne ve hali azizisine rücû ile gıvaşei bedeniye ve hey'atı tabiiyeden tenzih ile arız olan fenalığın eseri, nuru asli ile mahv olarak envarı ruhiye ile tenevvür ve hazreti ilahiyeye teveccüh ile varid olan nur sebebiyle o zulmeti arziyenin eseri büsbütün mahv ola. Nitekim, Nebi, Aleyhisselam «Hasenatı yazan insanın sağında, seyyiatı yazan solundadır. Hasenatın kâtibi seyyiatın kâtibi üzere emindir. İmdi insan hasene işledikte sağ taraf meleği on yazar, seyyie işledikte sağ taraf sahibi sol taraf sahibine belki tesbih ve istiğfar eder diye yedi saat onu bırak der» buyurmuş lardır.

(Ayet 19) **(Ve câet sekretülmevti)** Aklı gideren ve hisleri mütehayyir ve meşgul eden mevtin şiddeti **(Bilhakkı)** (Ayet 19) ahvali ahıret, sevab ve ikab gibi, muhtazır (ölüm halinde) olan kimsenin gafil olduğu işin hakikatını getirir, yani ölüme yanaşan kimseyi idrakatı hariciyeden men eden mevtin sekerat ve şiddeti o kimsenin ahvali batınasını ona ihazar ve izhar eder. **(Zalike mâ künte minhü tehiydü)** (Ayet 19) Ey muhtazır şu, senin ondan gafil olup umuru zahireye meyil ettiğin şeydir.

(Ayet 20) **(Ve nüfiha fissuri)** İhya için sûr nefholunur, yani ahirette her bir şahıs ona münasib olan surette ihya olunur. **(Zalike yevmülva'idi)** (Ayet 20) Bu nefh takdim ve tehir eylediği amellerin şuhudu ile vadin tahakkuk vaktidir.

(Ayet 21) **(Ve câet küllü nefsin meahâ sâikun ve şehiydün)** Her bir nefis, kendisi ile ilminden bir sâik ve amelinden bir şahid beraber olduğu halde gelir. Zira herkes, mahalli nazirine ve ilmi ile ihtiyar eylediği şeye müncezib olur. Onu o şeye sevk meyli de ister o şeyi vehim ve kuvasının aldandığı ve hevasının sebep olduğu emri süfliyi cismani olsun isterse aklının ve muhabbeti ruhaniyesinin sebep olduğu ve kalbinin ve fıtratı asliyesinin teşvik eylediği emri ulviyi ruhani olsun, mutlaka o şeye şuurundan ve mülayımeti ile hükmünden neşet eylemiştir. Binaenaleyh kendisine galip olan ilmi, malûmuna onun saikıdır, o şeye galip meyli ile kendisinde kökleşen muhabbeti ile sahifesinde yazılmış ameliyle olan şahidi de aza ve cevarihinin suretleri üzere zuhur ile aleyhine şehadet eyler. Amel-

leriyle müteşekkil azasının heyetleriyle cevarihi kitabı ona Hak ile söyler.

(Ayet 22) **(Lekad künte fiy gafletin min hâzâ)** Tahkik; sen, his ve mahsusat ile ihticab ve zahir ile batından iştigalin sebebiyle bu halden gaflette olmuştun. **(Fe keşefnâ anke gıtâeke)** (Ayet 22) Muhtecib olduğun maddî cismanî perdeni mevt sebebiyle senden keşfeyledik. **(Fe besarükel yevme hadiydün)** (Ayet 22) İmdi gafil olduğun ve yakinen vücudunu tasdik etmediğin şeyi, ahireti şimdi idrakinin kuvvetlenmesi ile muayene ediyorsun.

(Ayet 23) **(Ve kâle kariynühü hâza mâ ledeyye atiydün)** Ve onu zevahir ile aldatıp bevatından mahcub eden onun vehim şeytanı karini benim indimde hazırlanan şudur der, yani ciheti süfliyeye teveccühde vehmin onu teshir ve tasarruf ve lezzatı bedeniyeyi talepte kendine taptırıp onu ka'rı (koyun) tabiatta cehennem için hazırlandığı zahir olur.

(Ayet 24 - 25) **(Elkıyâ fî cehenneme külle keffârin anîdin. Mennâ'in lilhayri)** Küfür ve inadda mübalagacı, malı müstehakkından ziyade men edici, münker ve haddi tecavüz eden, insanları şek ve şüpheye düşüren ve Allah ile başka ilahlar ittihaz eden her zalimi cehenneme atınız. Bu hitab, o zalimi hırman ateşlerinde (mahrumluk ateşlerinde) tabiatı zulmaniye kuyusunun dibinde karanlık heyulayi cismaniye çukurunun esfelinde ilka ve ihlâk eden saik ile şahide hitabtır. Yahut hitab, malikedir. Failin tesniye kılınmasıyla murad, fiilin tekrarıdır, onları ib'ad (uzaklaştırma) ve ciheti süfliyeye ilka etmekte malik kendilerini istila eylediği için gûya «Ey malik ilka eyle» dedi. Fakat cehennem gazabına istihkaklarını ve cehim ateşlerinde vukularını mucib olan rezaili mühlikeyi ta'dad etmesi ve rezailin ilim ve amel babından olduğunu beyan etmesi, hitabın saik ile şahide olması vechini takviye eyler. Küffar ile hayrın meni her ikisi, kuvvei behimiyeyi şehevaniyenin ifratındandır. Çünkü kuvvei şehevaniye lezzetlerde münhemik (eğilimli) ve naimi ilahiyeyi mevziinin gayrı olan ma'siyetlerde istiğmal ve nimet ile mün'imden (nimet veren) mahcub olmuştur. Halbuki mün'imi zikir ve şukür etmek nimetin hakkı olmuştu. Keza kuvvei şehevaniye nimetlere çok haris olmakla nimeti müstahaklarından men eder. **(Küffar)** ile **(mennai)** menedicileri mübalaga sıygasıyla zikretmesi, o kimse de bu iki rezaletin kökleştiğine ve bu rezaletlerin ona galebesine ve fıtrat rütbesinden tabiat çukurunun dibine sukutu mucib olan bu rezaletlerde ta'mikina, yani derinleştiğine delalet içindir. Kibir ile zulum her ikisi haddi adaletten huruç ve fartı şeytanet olduğundan

kuvai gazabiyyenin ifrat ve istilasındandır. İşbu dördü amelin fesadı babındadır. Reyb ile şirkin ise her ikisi de kuvvai nutkiyyenin noksanından ve kuvai akilenin haddinden kusuriyle canibi İlahi'de ve Hak'ka riayette tefrid (en azı) sebebiyle kuvvei nutkiyyenin fıtratı asliyyeden sukutundandır. Bu da ilmin fesadı babındandır.

(Ayet 27) **(Kale kariynühü rabbenâ mâ etğaytühü)** Onun karini olan vehim şeytanı «Ey rabbimiz, ben onu azdırmadım» der. Bu sözlerin, kâffesi manevidir, hayalde misalinin irtisamı (resmedilmesi çizilmesi) indinde kalbde manayı tahkim etmek için tahayyül ve tasavvur üzere temsil edilmiştir. Kâfirin azdıracağı şeytan üzerine iddiası, şeytanın inkârı, kuvvei akliyesi ile vehmiyesi beyninde vaki olan tecazüb (çekici) ve tenazu'dan (iticilik) ibarettir. Belki mesela gazabiyye ve şeheviyye gibi her iki müttezad (zıd) kuvvetler arasındaki tenazudan ibarettir.

Bunun için **(Lâ tahtesimû)** (Ayet 28), yani muhasama (hasımlık) etmeyiniz denildi. Fakat vakta ki vücudunda iki şeyi, akliye ve vehmiye oldu ise tehasumun aslı ikisinin arasında oldu. Kezalik bir lezzet veya menfaat için bir işte iştirak eden iki kimsenin matlubları hasıl olduğu müddetçe tevâfuk (uygunluk), mahrum kaldıkları veya zarar gördükleri vakitte tedâfü' (birbirini def) ederek her biri bu hususdaki teseyyübü (ihmali) diğerine nisbet eder. Tevhidden mahcub olduğu ve nefsini sevdiği için her biri günâhından teberri eder (sıyrılmak aklanmak ister). Bu sebepten Harise Radıyallahu anh, Nebi Aleyhisselâm'a «Ya Resulallah ehli narı gördüm, çekişiyorlardı» dedi ve Nebi Aleyhisselâm sözünü tasvip eyledi.

Şeytanın **(Mâ etğaytühü ve lâkin kâne fî dalâlin ba'ıyd)** (Ayet 27) yani «Ey Rabbimiz(onu ben azdırmadım, velâkin o dalalet ve baidde oldu» demesi «Benim sizin üzerinize bir saltanatım yok idi. Ancak ben sizi davet ettim, siz de kabul ettiniz. Binaenaleyh beni levm etmeyin, kendinizi levm edin.» sözü gibidir. Zira eğer o kimse ciheti süfliyeye teveccüh ve karanlık tabiat perdeleriyle perdelenmekle dalalette kalmaya idi ve fıtratı asliyeden uzaklaşmaya idi, şeytanın vesvesesini kabul etmeyip meleğin ilhamını kabul ederdi. İmdi günâhı ve kabahati ancak onun fıtrat nurundan hicablanması zulmetin de şeytanla cinsiyet kazanmasından ileri gelmiştir. İhtisam (husumet etmeyin) diye husumetten nehyetmekle murad, ihtisamdan nehyi ve men olunmaları değildir. Belki husumet ve ihtisamın faidesizliğini ve dinleşilmediğini beyandır. Güya dedi ki: «Benim huzurumda ihtisam mesmu (dinlenen işitilen) değildir. Çünkü

âlâtınız salim ve istidadınız baki, faydalanmanız mümkün iken vaidin takdimi sahih ve sabit olmuştur. Halbuki siz intifa' etmediniz, faydalanmadınız, hatta nefislerinizde muzlim heyetler kök tutarak kalbleriniz paslandı ve hicab tahakkuk eyledi, ve gazabınıza hüküm vaki oldu.

(Ayet 29) **(Mâ yübeddelül kavlü ledeyye)** Binaenaleyh gazabın hal ve vukuunda azab vacip olduğu için şimdi benim indimde hüküm tebdil olunmaz **(Ve mâ ena bi zallâmin lil'abiyd)** (Ayet 29) ve ben kullarıma zulm edici değilim, zira istidadı bağışladım ve istidada münasib olan kemali bildirip kazanılması yoluna hidayet eyledim. Belki siz, kemale münafi olan şeyleri kazanmakla ve nuru zulmette koyup bakiyi fani ile tebdil etmekle nefislerinize zulmedicilersiniz.

(Ayet 30) **(Yevme nekûlü licehenneme helimtele'ti)** Yani ehli narın çoğaldığı vakit o derecede ki hatta onlara ziyade müstebad olur (hiç olmayacakmış gibi uzak görünür), fakat cehennemin onlara genişliği noksan olmaz ve hırsı sakin olmaz. Hadisi şerifte (Daima cehenneme ilka olunur, cehennem de «Daha ziyade var mı?» der ta ki Rabbi izzet kademini vazedince cehennem «İzzetin ve keremin hakkı için kâfi, kâfi» der.) buyurulmuştur. Yani halk daima şehvet ve hırs ile tabiata meyl etmekten zail olmazlar; tabiat da hali üzere baki, ona münasib olan şeyi cazip, kendisine mülayim olan suretleri kabul edici ve kabul eylediği nihayetsiz suretleri derekâtın en aşağısına ika edicidir. Ta ki kalbe varid olan kemal nurunun eseri tabiata vasıl olunca artık bu nur ile nurlanarak fiiline nihayet verir. İşte kalbden nefse nuru ilâhînin parlamasından ve yıldırmasından, nefsinin kahrına ve fiilinden men'ine ve yeter yeter diyerek kalbe muvafakatine onu icbara, kudret ve kuvvet sahibi olan Rabbi izzet kademi ile tabir olunmuştur.

(Ayet 31) **(Ve üzlifetil cennetü lilmüttekiyne) (Men haşiyyerrahmâne bilğaybi)** (Ayet 33) Delili ile haşyet, azamet tecellisine mahsus olduğundan sıfatı nefisden sakınan müttekilere sıfat cenneti yakınlaştırılır. **(Ğayre ba'iydin)** (Ayet 31) Uzak olmayan mekânda, çünkü sıfat cenneti zuhurda değil, rütbede zat cennetinden daha karibdir, zira zuhurda zat daha karibdir. Alemi envarda bir şeyden ulvi mertebede daha uzak olan nurunun şiddetinden zuhurda o şeye daha karib olur.

(Ayet 32) **(Hâzâ mâ tu'adûne likülli evvâbin)** Fenayı sıfat ile Allah'a rücuda mübalaga edici olan her kimse için vaad olunduğunuz şey şudur: **(Hafıyzin)** (Ayet 32) Zulmeti nefs ile kederlenmiye-

rek fıtrat sefasını ve asli nurunu muhafaza eden **(Men haşiyerrahmâne bilgaybi)** (Ayet 33) zat şuhudundan gaib olduğu halde -zira tecellii sıfat ile muhtecib olan cemali zattan gaibdir. Hak'kın rahmeti rahmaniye sıfatında tecellisi zamanında haşyet ile iktisaf eden ve makamı haşyet olan kimse için vaad olunan şudur: Kâffei mevcudat üzere zahir olan kemalatın, cemi hayratın ifazasına delâlet ettiği için rahmeti rahmaniye, Hak'kın eazam sıfatındandır ki nimetlerin azim ve celil olanlarıdır.

(Ayet 33) **(Vecâe bi kalbin münibin)** Haşyet makamında sakin olarak terakkiyi kasdetmeyen değil belki sıfatı hak mi'raclarında nefis sıfatları günâhlarından Allah'a rücu ve inabe edici kalb ile gelen kimse için vaad olunan cennet şudur: **(Üdhulûhâ biselamin)** (Ayet 34) Nefis sıfatları ayıplarından selâmet ile telvinatından emin olduğunuz halde o sıfat cennetlerine giriniz.

(Ayet 35) **(Lehüm mâ yeşâûne fiyha)** Onlara iradeleri hasebiyle diledikleri tecelliyatı sıfatiye nimet ve nurları vardır. **(Ve ledeynâ meziydün)** (Ayet 35) Bizim indimizde de kalblerine hutur etmeyen zat tecellisi nuru vardır.

(Ayet 36) **(Ve kem ehleknâ kablehüm min karnin)** Bu mütteki lerden evvel zat tecellisi sübhaniyle ihrak ve ifna ile ne kadar evliyayı ihrak etmişizdir. **(Hüm eşeddü minhüm batşa)** (Ayet 36) Yani nefis sıfatlarında onlardan daha kuvvetli olan çok evliyayı ifna eyledik. Zira istidad ne derece kuvvetli olursa bidayette o nisbette sıfatı nefs kuvvetli olur. **(Fenekkabû filbilâdi hel min mahıysin)** (Ayet 36) Onlar vechi vaki sübhani envarının işrakı zamanında bazı sıfat ile saklanıp ihticab etmek ve fenadan kurtulmak için sıfatın maksat ve mahıvlarında inkilab edip çok dolaştılar, fakat kurtulmak mümkün müdür? O vakit sıfat bile kalmaz, sıfat ile saklanmak ne keyfiyetle mümkün olabilir?

(Ayet 37) **(İnne fî zâlike lezikrâ)** Tahkik, bu zikrolunan manada **(Limen kâne lehu kalbün)** (Ayet 37) terakkide kemal derecesine varmış kalb sahibi olan kimse için tezkir vardır, **(Ev elkassem')** (Ayet 37) yahut nefis makamında terakki ve mükaşefat ve meaninin fehmi için kalbe sem'ini ilka eden, kulak tutan kimse için tezkir vardır. **(Ve hüve şehiydün)** (Ayet 37) Halbuki o kimse kalbiyle hazır, kalbe müteveccih, kalbin nurunu ifaza edici, makamına müterakkidir.

(Ayet 38) **(Velekad halaknessemâvâti vel'arda ve mâ beynehümâ fî sitteti eyyamin)** Tahkik: Biz semavat ve arzı ve aralarındaki

eşyayı altı günde izhar ettik. Eğer semavat ve arzı zahiri üzere tefsir edersek mana, altı cihette demektir. Ve eğer semavatı ervah, arzı cisim ile te'vil edersek mecmu cevahir olan ceberut, melekut, mülk ve mecmu araz demek olan izafiyet, kemmiyat, keyfiyattan ibaret mümkünat-ı sitte suretleridir. İşte bu altı suret, mahlûkatın kâffesini hasreder ve A'râf suresinde zikrolunduğuna göre devri hafâ müddeti olan altıbin de bunlardır.

(Ayet 39) **(Fasbir alâ mâ yekûlûne)** Nefsini, sıfat ile zuhurdan men edemezsen, efaliyle zuhurdan men ve efalden insilah ederek, onlara sözlerinin ademi tesiri ile ve fena ile nazar etmekle dediklerine sabreyle. **(Ve sebbih bihamdi rabbike)** (Ayet 39) Ve kalb makamında Hak sıfatı ile iktisaf ve sen de yazılmış olan kemalatını ibraz etmekle Rab'bine hamd edici olduğun halde nefsinin sıfatlarından tecrit ile Rabbini tesbih ve tenzih et. **(Kable tulû'işşemsi)** (Ayet 39) Müşahede makamında ve ruh güneşinin tuluundan evvel **(Kablelğurubı)** (Ayet 39) vahidiyeti zatta fena ile ruh güneşinin gurubundan evvel **(Ve minelleyli fesebbihhû)** (Ayet 40) ve bazı telvin zulmeti vakitlerinde telvin ile zahir olan sıfattan tecrid ile mahlûkunun sıfatından Rabbini tenzih ile **(Ve edbâressücûd)** (Ayet 40) ve her fenanın akabinde Rabbini tenzih eyle, çünkü fenayı ef'al akabinde nefsin telvininden ihtiraz (çekinme), sıfattan fenanın akabinde kalbin telvininden tenzih, fenayı zat akabinde eneiyetin zuhurundan tekaddes vacib olur.

(Ayet 41) **(Vestemi' yevme yüâdil münâdi min mekânin kariybin)** Musa'ya nefsi şeceresinden nida eylediği gibi binefse Allah'ı Tealâ Hazretleri en karib mekândan sana nida eylediği vakit istima ile dinle.

(Ayet 42) **(Yevme yesme'ûnessayhate bilhakkı)** Kıyameti kübra ehlinin Hak ile Hak'dan kahr ve ifna sayhasını duydukları vakit **(Zalike yevmülhurucu)** (Ayet 42) İşte şu vücudlarından çıkmak günüdür.

(Ayet 43) **(İnna nâhnü nuhyî ve nümiytü)** Biz kendimiz ihya ve imate ederiz, yani şanımız ihya ve imatedir. Evvelâ nefis ile ihya eder sonra nefisden öldürür, sonra kalb ile ihya eder sonra kalbden öldürürüz, sonra ruh ile ihya eder sonra da fena ile ruhdan öldürürüz. **(Ve ileynelmasıyrü)** (Ayet 43) Fenadan sonra beka ile rücu da ancak bizedir. Belki başka rücu edecekleri bir şey olmadığından her fenada rücu bizedir.

(Ayet 44) **(Yevme teşekkakül'ardu anhüm sırâe)** O günde ki beden arzı onlara yarılır, kendi cinsleri olan mahlûkata süratle giderler. **(Zâlike haşrün aleynâ yesiyrün)** (Ayet 44) Bu, bize pek kolay olan bir haşırdır. Onları sevdikleri kimselerle beraber haşrederiz. Hiç kimse tarafından külfet olunmaksızın kendi muhabbetleriyle defaten sevdiklerine müncezib olurlar.

(Ayet 45) **(Nahnü alemü bimâ yekûlûne)** İlmimiz kendilerine ve sözlerine tekaddüm ve ihata eylemiş olduğundan söyledikleri sözleri biz, daha ziyade biliciyiz. **(Ve mâ ente aleyhim bicebbârin)** (Ayet 45) Ve öldükleri hal ve istidatlarının muktezası hilafına sen onları cebredici değilsin, sen ancak hatırlatıcısın. Binaenaleyh bu hallerini benden şuhud eyle, sabır ve nefsini telvin ile zuhur etmekten men et. **(Fezekkir bilkur'ân-i men yehâfü va'iydi)** (Ayet 45) Cemi meratibi cami olan akıldan sana nazil olan ayetlerle bana karib ve istidadda sana mecanis (aynı cinsden), va'zı kabul edici olmakla vaidden korkan ve nasihatle müteessir olan kimseyi hatırlat, vaiz ve nasihatle müteesir olmayan merdud (reddedilmiş) kimseleri değil. Allah'ı Tealâ alimdir.

Kaaf suresi tamamdır.

ZÂRİYÂT SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vezzâriyâti zerva)** Zulmanî heyetler nurunu ve nefsanî sıfat toprağını savurmakla savuran ilahî nefehat ve nesâimi kudsîye rüzgârlarına, **(Felhâmilâti vikra')** (Ayet 2) hakayıkı (gerçekleri) hamil olan nüfusu müstaid kabiliyetler ve ehli irfanın kalblerine, fani umurlar gibi hafif olmayıp bekası dolayısıyle mîzanda ağır olan gaybî hakayık ve keşfi ulumu hakikîye yüklerini taşıyan varidatı nuraniyeye, **(Felcâriyati yüsra)** (Ayet 3) o nefehat ve varidat vasıtası ile muamelat meydanlarında ve karib menzillerinde - bundan mahrum olanlar olduğu gibi - külfetle değil kolayca cereyan eden nefislere, yahut mana: o nefehat ile sıfat denizlerinde kolayca cereyan eden kalblere, **(Felmukassimâti emra)** (Ayet 4) istidadları hasebiyle nüfusun her birine saadet ve hakiki rızkı hissesini taksim eyleyen ceberût ve melekût ehlinden melaikei mukarrebiyne kasem ederim ki, **(İnnemâ tû'adûne lesâdıkun)** (Ayet 5) tahkik, si-

zin vad olunduğunuz kıyameti kübra hali ve kemali mutlakın husulü (meydana çıkması) elbette sadıktır.

(Ayet 6) **(Ve inneddiyne)** Yani, kabule sebeb olan sülûk ve a'malde sai hasebiyle varid olan feyizden yahut tabiata rükun (unsur) ve meyil sebebiyle muzlim ve eza verici heyetlerle ezalanmak ve hicab ile azablanmaktan ve hırmandan ibaret olan ceza **(levâkıun)** (Ayet 6) elbette vuku bulucudur. Nitekim **(Vellezîne câhedû fiynâ lenehdiyennehüm sübülenâ)** (Ankebut suresi, Ayet 69), **(Kellâ bel râne alâ kulûbihim mâ kânû yeksibun. Kellâ innehüm an rabbihim yevme izin lemahcûbün)** (Mutaffifin suresi, Ayet 14 - 15) buyurulmuştur. Bu ayette **(Sümme innehüm lesâlûlcahıym)** (Mutaffifin suresi, Ayet 16) kasem eyledi ki bunların içtimaları muktezasının vukuu vacibdir.

(Ayet 7) **(Vessemâi zatil hubûki)** Ruh seması, sıfat yolları sahibidir. Zira her sıfattan o sıfata sülûk edenlere ruh semasına bir yol vardır ki o yoldan ruha vasıl olur. Ve her hal ve makamdan ruh semasına bir kapı vardır.

(Ayet 8) **(İnneküm lefiy kavlin muhtelifin)** Tahkik, sizler sülûkta ittihad cihetinden mani, nefis sözlerinin mütenevvi yollarındasınız, yahut mana, siz mürekkeb cehil envaından, kemalden mani olan fasid itikadlarda ve batıl mezheblerdesiniz.

(Ayet 9) **(Yû'fekû anhu men üfike)** Kazayı sabıkta sui hateme (kötü sonuç) ile mahkum olan mahcub, fâsid itikat yahut hadisi nefs olan kul, muhtelif sebeple mahcub olur. Başkasından mahcub ve mahkum olmaz. Yahut mana: İlmullahda şekaveti ezeliye ile sarf ve menolunan, sizin vaad olunduğunuz kemalden sarf ve men olunur.

(Ayet 10 - 11) **(Kutilel harrâsûnelle ziynehüm fî ğamretin sâhûne)** Cehalette boğulmuş, kemalden ve cezadan gafil olan, muhtelif sözlerle çok yalancılar lanet olundular.

(Ayet 12) **(Yes'elûne eyyâne yevmüddiyn)** O yalancıların bu manadan uzaklıkları ve ihticabları dolayısıyle cezadan taaccüb ve onu uzak addederek «Bu müstebad (uzak) emrin vukuu ne zamandır?» diye sorarlar.

(Ayet 13) **(Yevmehüm alennâri yüftenûne)** Bedenlerin fena ile helâk ve hüsranda vaki ve heyeti zulmetlerinde ve mahrumiyet ateşlerinde muazzeb oldukları günde ceza vaki olur.

(Ayet 14) **(Zükû fitneteküm hâzelleziy küntüm bihî testa'cilûn)** Onlara «Siz azabınızı tadınız, işte bedenî lezzetlerde inhimak (şiddetli daimi meyil) huzuzu âcileyi, kemalatı, bahiymiye (hayvani his) ve seb'iyeyi tercih ve ihtiyar ile isti'cal eylediğiniz azab şudur» denilir.

(Ayet 15) **(İnnelmüttekıyne fî cennâtin ve uyûnin)** Tahkik, tabiat heyetlerinden tecerrüd edenler sıfat cennetlerinde ve ilimlerindedirler.

(Ayet 16) **(Âhiziyne mâ âtâhüm rabbühüm)** Sıfat tecelliyatı nurlarından Rab'lerinin onlara verdiğini kabul ve onunla razı oldukları halde, **(İnnehüm kânû kable zâlike muhsinîne)** (Ayet 16) zira bunlar, tecelliyatı sıfat makamına vusüllerinden evvel, Nebi Aleyhi ve Sellem'in buyurduğu vechile ibadet ve muamelat makamında ef'alin şuhudu ile muhsiyn (ihsan eden) olmuşlardır.

(Ayet 17) **(Kânû kaliylen minelleyli mâ yehce'ûne)** Onlar makamı nefisde ihticab gecesinde az vakit sülûktan gafil olmuşlardı.

(Ayet 18) **(Ve bil eshârihüm yestağfirune)** Sıfatı nefs zulmetinin açıldığı ve tecelliyat nurlarının tüluu vakitlerinde envar ile tenevvürü, nefis sıfatlarının ve kötü heyetin nurlarıyla örtülmesini ve mahvını taleb ederlerdi.

(Ayet 19) **(Ve fiy emvâlihim hakkun lissâili velmahrûmi)** Onların nâfi ve hakikî ilimlerinde - müstaid olan talip için ve istidadı kâsır olanlar yahut gıvaşii bedeniye ve rusumu adiye ile fıtrat nurundan mahcub olanlar için, birinciye ulumu hakikiye ve maârifi yakiyniyeyi ve ikinciye riyazat ve mücahedeye bâis ulumu nafiayı ifaza ile bir hak vardır.

(Ayet 20) **(Ve fîlardı âyâtün lilmûkıniyne)** Zahir bedende, sıfatı ilahiyeyi mezahirinde müşahede eyleyen yakiyn sahipleri için esma ve sıfatı ilahiye zevahirinden ayetler vardır.

(Ayet 21) **(Ve fî enfüsiküm)** Esma ve sıfatı ilahiye tecelliyatının envarından sizin nefislerinizde de ayetler vardır. **(Efelâ tübsirûne)** (Ayet 21) Siz inkâr edip de görmüyorsunuz.

(Ayet 22) **(Ve fissemâi rızkuküm)** Âlem semasında surî rızkınız olduğu gibi ruh semasında da manevi rızkınız olan ilimler vardır. **(Ve mâ tû'adûne)** (Ayet 22) Ve sizin vaad olunduğunuz envar ve kıyameti kübra ahvali vardır.

(Ayet 23) **(Feverabbissemâi vel'ardı innehü lehakkun)** Sema ve arzın Rabbi hakkı için zikrolunan arz ve enfüs ayatı ve rızkı vücuhu

vaad olunan şeylerin semada bulunması haktır. **(Misle mâ enneküm tentikûne)** (Ayet 23) Sizin nutkunuz gibi haktır. Nutuk sizin bedenleriniz arzında ve lisanınız üzere zahir olmuş olan mütekellimi hakikînin sıfatlarından bir sıfattır. Eğer huzur ve şuhud sahibi iseniz kalblerinize mütekellimi hakiki o sıfatla tecelli etmiştir. Nutkunuz hayvanat savtı gibi sedalar olmayıp, hakikî nutuk ise kalbinize tecelli eden sıfatı tekellüm sebebiyle elfaz suretinde münderiç olan rızkı maneviniz size semayı ruhunuzdan nazil olmuştur. Hayvanat sesleri gibi nutuklar ise hakikatte nutuk değildir. Onlar ancak mecazen nutuk tesmiye olunur. Ve bu suretle sizin kemaliniz hasıl olmuştur ve ahıret ahvaline onunla hidayet bulmanız için Hak'kın nuru size işrak eylemiştir.

Bu ayetlerdeki İbrahim'in misafirleri sözü ve haberi ve İbrahim'e getirdiklerinin tahkiki Hud suresinde geçmiştir.

(Ayet 50) **(Fefirrû ilallah)** İmdi, siz Allah'a firar ediniz, yani masivadan kesilin, Allah'a kaçınız. Ve Allah'ın nuruyle ziyalanınız, nefis ve şeytanın muharebesinden Allah'ın feyzinden istimdad ediniz. Nefis şeytanının udvan (düşmanlık) ve tuğyanlarından Allah'a hulus ile iltica ederek gayrine iltifat etmeyiniz ve vücudu te'sir cihetinden masivasını isbat etmeyiniz. Zira şeytan size istila edip kendi taat ve ibadetini tezyin eyler. Ve nefsin arzusu ile -nefis ve sevdiği şeyleri Allah ile beraber mabud kılmayınız, zira o takdirde şirk eder ve nefsin heva ve arzusu ile Hak'dan mahcub olarak helâk olursunuz.

(Ayet 56) **(Ve mâ hallaktülcinne vel'inse illâ liya'büdûni)** Ve Ben, nüfus cinni ile ebdan (bedenler) insini, yahut mana, sakaleyni meşhurin olan ins ve cinni ancak sıfat ve kemalatım onlar üzere zahir olup Beni arif olmaları, sonra bana ibadet etmeleri için halk eyledim. Zira ibadet marifet mikdarıncadır, arif olmayan ibadet etmez. Nitekim arifi muhakkik Ali Aleyhisselâm **(Lâ a'büdü rabben lem erah)** yani «Görmediğim Rabbe ibadet etmem» buyurmuştur. Yani vücud ve sıfatlarıyla Benden mahcub olarak, nefislerini Benden gayrı ibadet olunacak ilâhlar kılmaları, yahut halkım ile ve nefislerinin sevdikleri ile mahcub olup onları Benden gayrı ilâhlar kılarak ibadet etmeleri için halk etmedim.

(Ayet 57) **(Mâ uriydü minhüm min rızkın ve mâ uriydü en yut'ımûn)** Zat ve sıfatımla onlarla ihticab etmekliğim suretiyle onları izhar eyledim, ta ki onlar zahir olup ahlâkım ile ahlâklansınlar ve benim ile muhtecib olsunlar. Ve fenayı ef'al ve sıfat ile kendilerini

örtüp, nefislerinin ef'al ve sıfat ile zuhurundan kizb ve tuğyan ile ef'al ve sıfatın intihal (kendisinin sahibi olmayan şeyi benimsemek) ederek rızık it'am ve te'siri nefislerine nisbet etmesinler.

(Ayet 58) **(İnnallahe hüverrezzâku zülkuvvetilmetiynu)** Yani, cemi sıfat ile mevsuf olan Zatı İlahîye, rızık gibi efali latiyfiye ve eşyada te'sir gibi efali kahriyyenin masdarı ancak O'dur, gayrı değildir.

(Ayet 59) **(Feinne ulleziyne zalemû zenûba)** Tahkik, fiil ve te'siri ister nefisleri, ister gayrı olsun mahlûkattan başka birine nisbet etmekle zulum edenler için Allah'ın gazabından vafir (çok) nasib vardır. **(Misle zenu bi ashabihim)** (Ayet 59) Sıfat ile mahcub olan nazirlerinin (karşılıklarının) nasibi gibi. **(Fela yesta'cilûni)** (Ayet 59) Binaenaleyh fiilleriyle temettuu (hisse) talebde istical (acele) etmesinler.

(Ayet 60) **(Feveylünlilleziyne keferû min yevmihimüllezi yû' adûne)** İmdi hangi mertebede ve ne şeyle olursa olsun mahcub olanlar, kıyameti suğrada vaad olundukları günlerinden büyük bir veyl (yazık) hasıldır. Allah'ı Tealâ a'limdir.

Zariyat Suresi tamamdır.

TUR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vettûri)** Tur, Musa Aleyhisselâm'a kelam olunduğu dağdır. O dağ akıl ve nutuk mazharı olan insanın dimağıdır. Şeref ve kerameti yüzünden insanın dimağına kasem olunmuştur. Ve aleme nisbetle cihanın mecidi (yükseği) olan feleki âzam, insana nisbetle dimağ mesabesinde olduğu için, Tur ile feleki âzama işaret olunması da mümkündür. Feleki âzama kasem etmesi, şerefi ve emri İlahî'nin mazharı ve kazayı ezelînin mahalli olması dolayısıyledir. Kitabı mestur, bu mahalde kendisine rakkı menşur lafzıyle işaret kılınmış ruhu âzamdan ibaret bulunan levhi kazada olduğu nizamı malum üzere nakş olunmuş olan külliyatın suretidir. Kitabı mestur ile rakkı menşurun nekre olmaları ta'zim içindir.

(Ayet 4) **(Velbeytilmâ'mur)** Beyti ma'mur, alemin kalbidir, yani nefsi natıkai külliyedir ki o da levhi kaderdir ve umranı melekutun o beyti çok tavaf etmesidir.

(Ayet 5) **(Vessakfılmerfu'ı)** Sakfı merfu' levhi mahfuz olan levhi kaderden kendisine suver (suretler) ve ahkâm nazil olan semayı dünyadır. Dünya semasına nuzülden sonra mev'adda hululü ile şehadet aleminde zahir olur. Bu da insandaki mahalli hayal mesabesinde olup mahıv ve isbat levhidir.

(Ayet 6) **(Velbahril mescur)** Bahri mescur ervahı mezkure isbat olunan eşyanın kâffesinin zahir olduğu suretlerle dolu olan heyuladır.

(Ayet 7) **(İnne azâbe rabbike levâki'ûn)** Bu zikrolunan şeyler hakkı için kıyameti sugrânın zuhuru ile Rab'binin azabı elbette vakidir. Evvelki, yani Tur'un dimağ ile te'vili üzere kitabı mestur. ruhu insanîde merkuz (merkezlenmiş) ve aklı Kur'anî tesmiye olunan malûmata işarettir. Rakkı menşur da ruhtur. Nüşuru, bedende zuhur ve yayılmamasıdır. Beyti ma'mur kalbi insanidir. Sakfı merfu' suveri cüziyye ile nakşolunmuş olan misadı (yükselmesi) hayaldir. Bahri mescur suver ile dolu olan maddei bedendir. Allah'ı Tealâ a'limdir.

(Ayet 9) **(Yevme temûrüssemâü mevra)** Ölümün şiddetleri ve ruhun bedenden ayrılması zamanında, ruhun gelir gider bir halde muzdarib olduğu vakit **(Ve tesiyrülcibalü seyra)** (Ayet 10) kemikleri çürüyüp giderek dağınık toz olur.

(Ayet 11 - 12) **(Feveylün yevmeizin lilmükezzibiyne. Elleziynehüm fî havlın yel'abûne)** Ey o günde dünya ile ahiretten hicablanmış olup cezayı tekzib eden, lezzatı hissiye, itikadatı faside, ekval müzahrefe (işe yaramayan) batılında dalan, zevali pek çabuk olan dünya hayat ve ziyneti labında boğulan kimselere veyl azabı hasıldır.

(Ayet 13) **(Yevme yüde'ûne ilâ nârı cehenneme de'â)** Taallukat ve heyet cürmaniye zehirleriyle menhus tabiat çukurunun dibinde mahrumiyet ve âlam ateşlerine unf (sertlik) ve şiddetle çekilüp süründükleri vakitte onlara «İşte sizin, yalandır dediğiniz ateş şudur» denilir.

(Ayet 17 - 18) **(İnnelmüttekıyne fî cennatin ve naiymin. Fakıhiyne bimâ âtâhüm rabbühüm)** Tahkik, rezailden ve nefisleri sıfatlarından sakınan müttekiler, Rab'lerinin onlara verdiği vicdaniyat ve keşfiyyat ma'rifetleri ve tecelliyat nurları ile telezzüz ediciler oldukları halde sıfat cennetlerinde ve lezzatı zevk ve nimettedirler. **(Ve vekâhüm rabbühüm azâbelcahıym)** **(Ayet 18)** Ve Rab'leri onları tabiat cehimi ve yırtıcı hayvanî heyetlerle ihticab azabından vikaye eylemiş, korumuştur.

(Ayet 19) **(Külû veşrebû henî'en bimâ küntüm ta'melûn)** Zühd ve ibadet, mücahede ve riyazattaki amelleriniz sebebiyle gamsız ve gussasız kalblerin gıdası olan hüküm ve ulumu hakikiye rızıklarından bol bol yiyiniz ve ulumu nafia sularından ve aşk ve muhabbet şarablarından bol bol içiniz.

(Ayet 20) **(Müttekiyne alâ sürürin masfûfetin)** Sizler teslim, tevekkül, rıza gibi meratib ve makamatı müterettibe (mertebeli) üzerine dayanıcılar olduğunuz halde **(Ve zevvecnâhüm bi hûrin ıyn)** (Ayet 20) ve Biz onları hüriiyn ile tezviç ederiz. Güzelliklerinin ilerisinde bir güzellik olamayan ruhaniyetten, onların derecelerinde bulunan süveri mukaddese ve cevahiri mücerrede ile onları mesrur kılarız.

(Ayet 22) **(Ve emdadnâhüm bi fâkihetin)** Ve onlara varidatı lezize ve mevacidi zevkıyye, eşrafatı behice yemişleri ile, **(Ve lahmin mimma yeştehûne)** (Ayet 22) ve istidad ve hallerinin iktizası ile müştak oldukları kalblerini ihya edici, kuvvetlendirici hüküm ve ulum etleriyle imdad eyleriz.

(Ayet 23) **(Yetenâze'ûne fiyha ke'sen lâ lağvün fiyhâ ve lâ te'simün)** Orada mübahese, muhavere, ve müzakerelerinde hezeyan, sakat söz, faidesiz kelam olmayan, ve fuhuş, gıybet, şetm (söğmek), yalan gibi günâha nisbet olunan, sahibini günâha sokan söz bulunmayan maârif, aşkıyyat ve zevkiyyat lezzetli şarap kâselerini elden ele teati ederler, sunarlar.

(Ayet 24) **(Ve yetûfû aleyhim gılmânün lehüm)** Ve onların üzerine melekutu ruhaniyeleri oğlanları tavaf eyler, yani ruhaniler yahut genç taliplerden istidadı safî ve irade sahipleri onlara hizmet eder. **(Ke'ennehüm lü'lü'ün meknûnün)** O oğlanlar, fartı sıfat ve nuriyetlerinden hevayı nefs tegayyuratından, tebayi gubarından (tabiat tozundan) akaidi reddiye, adeti mezmume sahiplerinin dokunmasından hıfz olunmuş inciler gibidirler.

(Ayet 25) **(Ve akbele ba'dühüm alâ ba'dın yetesâelûne)** Ve bu müttekilerin bazısı bazısına ikbal edip bidayetlerinde dünyadan ibaret olan hüsün evinde ve alemi nefisdeki riyazatları ahvalinden soruştururlar, **(Kâlû innâ künnâ kablü fî ehlinâ müşfikiyne)** (Ayet 26) derler ki: «Biz, kalb mezasına ve ahiretteki ruh rahatına vusulden evvel ehlimiz olan kuvayı bedeniyye ve nefis sıfatlarında Allah'ın zikrinden ve ikabından korkucular olmuştuk.

(Ayet 27) **(Femennallahü aleynâ)** İmdi Allah'ı Tealâ Hazretleri bize sıfat tecelliyatı ve mükâşefat nimetleri ile ihsan eyledi, **(Ve vekânâ âzabessemûmi)** (Ayet 27) ve bizi tabiat cehiminin ve hevayı nefs semumunun (yakıcı sıcak rüzgârının) azabından vikaye eyledi, korudu.

(Ayet 28) **(İnnâ künnâ min kablü ned'ûhu)** Biz, bu makamdan evvel O'nu zikr ve O'na ibadet eder olmuştuk. **(İnnehu hüvelberrür rahiymü)** (Ayet 28) Tahkik, Allah'ı Tealâ Hazretleri O'na dua edene, O'nu isteyene ilim ve tahkikin ifazasıyla ihsan edicidir. O'na ibadet ve havf edene hidayet ve tevfik ile rahmet edicidir.

(Ayet 48) **(Vasbir lihükmi rabbike)** Hükme itiraz ile zuhurdan nefsini menederek Rab'binin hükmüne sabreyle. **(Feinneke bi a'yüninâ)** (Ayet 48) Zira sen Bizim huzurumuzdasın, Biz seni görür ve sana Rakib oluruz. Bizim huzurumuzda nefsin zuhuru günâhından ihtiraz et (sakın), **(Ve sebbih bihamdi rabbike hıyne tekûmu)** (Ayet 48) ve kıyameti vüstada, fıtrata rücu ile nefis makamı gafleti uykusundan kaim olduğun vakit Rab'binin sıfatı olan kemalatını izhar ile Rab'bine hamd edici olduğun halde nefis sıfatları libaslarından soyunmakla Allah'ı tenzih eyle.

(Ayet 49) **(Ve minelleyli fesebbih hû)** Ve nefsin sıfatlarından bir sıfatın zuhuru ile telvin zamanında, bazı zulmet vakitlerinde nefisden tecerrüd ve ruh nuru ile nurlanarak Rab'bini tesbih eyle **(Ve idbâren nücûmi)** (Ayet 49) ve zat güneşi nurunun zuhuru ve bidayet müşahede fecrinin tulûu ile sıfat yıldızlarının idbar (batışı) ve gaybubeti zamanında Rab'bini tesbih eyle. Allah'ı Tealâ a'limdir.

Tur Suresi tamamdır.

NECM SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vennecmi iza hevâ)** Fani olduğu ve mahalli zuhurdan gurub eylediği ve zuhur ve huzurda derecei itibardan sakıt olduğu vakit nefsi Muhammediyye hakkı için **(Mâ dalle sâhibüküm)** (Ayet 2) sizin sahibiniz olan Muhammed (S.A.S.) nefse meyl ile maksadı aksâdan inhiraf ve nefsi ile vukuf sebebiyle dalalete düşmedi ve yolunu şaşırmadı **(Ve mâ ğavâ)** (Ayet 2) ve kalb makamında sıfat ile

vukuf ve ihticab ile gavâyet (azgınlık), tariki Hak'tan, tevhid caddesinden inhiraf etmedi ayrılmadı.

(Ayet 3) **(Ve mâ yentiku anilhevâ)** Ve Muhammed (S.A.S.) telvinde nefis sıfatının zuhuru ile hevadan nutuk eylemez, **(İnhüve illâ vahyün yûhâ)** (Ayet 4) ruh semasından ibaret olan ufku kalbe vusulü vaktinden ruhu mübin makamının nihayeti olan ufku âlaya intihasına kadar onun nutku, başka bir şey değil, ancak kendisine vahyolunan vahiydir.

(Ayet 5 - 6) **(Allemehû şedîdülkuvâ, zû'mirreh)** Onu, tagayyür ve nisyanı mümkün olmayan, ilimde metanet ve muhkemlik sahibi. tahtındaki meratibi kahir ve o meratibte kuvvetli bir te'sir ile müessir olan Ruhülkuds ta'lim eyledi. **(Festevâ, ve hüve bil'ufukila'lâ)** (Ayet 6 - 7) Nebi Aleyhisselâtı vesselâm ufku âlada iken Ruhülkuds sureti zatiyesi üzere müstakim oldu. Zira Nebi Aleyhisselam ufku mübinde iken sureti üzre nazil olmaz, zira ruhu mücerredin, kalb makamında teşekkülü muhaldir. Kalb makamında ancak temessül eyleyen suretlere münasib bir suretle teşekkül edebilir. Bu sebepten Ruhülkuds suret cihetinden insanların en güzeli ve Resulullah'ın sevgilisi olan Dihyelkelbi suretinde temessül eylerdi, çünkü sadırda intibaı mümkün olan bir suretle temessül etmese kalb onun kelâmını fehmetmez, ve suretini görmezdi. Amma hilkat ve cibilletinin (asıl ve yaradılış) bulunduğu sureti hakikîyesi, Nebi Aleyhisselâm'a ancak iki defa zahir olmuştur. Biri Hazreti Ehaddiyete urucunda ve terakkide ruh makamına vusulünde, biri de Hazreti Ehadiyetten nüzûlü ve tedellâda ve sidretülmüntehada makamı evvele rücuu zamanındadır.

(Ayet 8) **(Sümme dena)** Sonra Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Allah'a yanaştı ve ruh makamından terakki ile ve vahdette fena ile Cibril'in makamından terakki eyledi. İşte bu makamda Cibril Aleyhisselâm «Bir parmak yanaşsam yanarım» demişti. Zira onun makamının ilerisi, ancak zatta fena ve sebahat ile ihtirak (yanmak) tır, başka değildir. **(Fetedella)** (Ayet 8) Resul Aleyhisselâm fenadan sonra beka halinde vücudu mevhubu hakkani ile Hak'dan halka rücu ile ciheti insaniyeye meyl etti. **(Fekâne kabe kavseyni)** (Ayet 9) Bunun üzerine Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hak ve halk itibariyle mevhum bir hatla iki kavse taksim olunmuş değil, vücuda şamil olan dairei vücudun mikdarı oldu. İtibar daireyi iki nısfa kasım (taksim eden, bölen) olan hattı mevhumdur. İmdi bidayet ve tedenni itibariyle halk, mahlukatın süveri ayânında hüviyyeti hacib olan kavsi evvel olur, Hak da şey en fe şeyen tedricen ona takarrüb ve ondan mahv ve fena olunan kavs. kavsi ahirdir. Nihayet ve te-

della itibariyle ezelen ve ebeden hali üzre sabit olan kavsi evveldir, halk da fenadan sonra kendisine hibe olunan vücudu cedid ile hâdis olan kavsi ahirdir. **(Ev edna)** (Ayet 9) Fâsıl olan ve iki kavisden birinin diğerine ittisalini mevhum olan isneyniyetin irtifaı ve kesreti vahdette muzmahil olur bir haysiyetle aynı kesrette vahdeti hakikiyenin tahakkuku ile zat ve sıfatın ehadiyyeti olmak üzere hakikatte dairei gayrı münkasem (bölünemeyen) olarak baki kalıp Resulullah'a kav seyn mikdarından daha karib oldu.

(Ayet 10) **(Fe'evha ilâ abdihî mâ evhâ)** Allah'ı Tealâ Hazretleri makamı vahdette Cibril vasıtası olmaksızın abdine, sahibi nübüvvete keşfi caiz olmayan esrarı ilahiden ne vahy eyledi ise vahyeyledi. **(Mâ kezebel fu'âdü mâ reâ)** (Ayet 11) Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin fu'adı gönülü cemi makamında gördüğünü tekzib etmedi fu'adı, şuhutta ruh makamına müterakki etmiş cemi sıfatıyle zatı müşahede edici hakkanî vücud ile mevcud olan kalbdir. Bu cemi' cem'i vücuddur. Muhakkiklerin ıstılahında aynı cem'i zat denilen cem'i vahdet değildir. Cemi' cem'i vahdette küllisi fani olduğundan fu'adda abidde yoktur. Cem'i vücuda vechi baki tesmiye olunur ki cem'i sıfat ile mevcud zat demektir.

(Ayet 12) **(Efetümârûnehü alâ mâ yerâ)** Siz fehm edemediğiniz bir şey üzerine muhasama mı (hasımlık mı) edersiniz? Halbuki sizin için marifet ve tasavvuru mümkün olmayan bir şey üzerine hüccetin ikamesi nasıl mümkün olur? Muhasama, tasavvuru mümkün olan ihtilaflı bir işde olur ki evvelen tasavvur sonra nefi veya isbat ile ihticac (hüccet ve delil göstermek) olunur. Tasavvur olunmayan yerde hakikatta muhasama yoktur.

(Ayet 13 - 14) **(Ve lekad reâhu nezleten uhrâ, inde sidretilmüntehâ)** Tahkik, Muhammed (S.A.S.), Hak'dan rücu ve ruh makamına nuzul zamanında da sidretülmüntehada Cibril'i sureti hakikiyesinde gördü ki, **(İndehâ cennetülme'vâ)** (Ayet 15) ervahı mukarrebiynin karar kıldığı me'va cenneti oradadır. Sidre de yedinci gökde bir ağaçtır ki, melâikenin ilmi orada nihayet bulur, onun ötesini hiç kimse bilemez denilmiştir. O da cennet mertebelerinin nihayetidir. Şehidlerin ruhları orada kararlaşır, o da ilerisinde taayyün ve mertebe olmayan ruhu azamdır. Onun fevkında hüviyeti mahzadan başka bir şey yoktur. Bu sebepten Cenabı Nebi Aleyhisselâm fenayı mahzdan bekaya rücuu vaktinde oraya nazil olup orada Cibril Aleyhisselâm'ı cibilleti olan sureti asliyyesi üzere gördü. **(İz yağşes sidrete mâ yağşâ)** (Ayet 16) Allah'ın celal ve azametinden sidreyi gaşyeden şeyi gaşyettiği, örttüğü vakit. Zira Resulullah Sallallahu Aleyhi ve

Sellem hakkani vücud ile tahakkukunda sidreyi Allah gözü ile görüyordu, ona binaen Hak'kı sidre suretinde mütecelli olduğu halde gördü. Tahkik sidreyi etır ve ifna eden tecelliyi ilahi gaşyetmişti. İmdi sidreyi aynı fena ile görüp ne sidre ve sureti ile ve ne de Cibril ve hakikatı ile Hak'tan mahcub olmadı. Bu sebepten **(Mâzâgalbasaru)** (Ayet 17) Cenabı Nebi'nin basarı gayre iltifat ve gayrın rüyeti ile meyletmedi. **(Ve mâ tâğa)** (Ayet 17) Ve Cenabı Nebi nefsine nazar ve eneiyetle ihticabla tuğyan da etmedi.

(Ayet 18) **(Lekad reâ min âyâti rabbihilkübrâ)** Tahkik, Nebi Aleyhisselâm, Rab'binin ayâtı kübrasını gördü, yani Hak Tealâ'nın sıfatı rahmaniyede tecellisi ile cemi sıfat kendisinde münderic bulunan sıfatı rahmaniyeyi gördü, belki zat ile sıfattan ve sıfat ile zattan mahcup olmamak haysiyeti ile aynı cemi vücudda (ALLAH) lafzı ile tabir olunmuş olan ve cemi sıfatla beraber zattan ibaret olan İsmi Azam Hazretini gördü.

(Ayet 26) **(Ve kem min melekin fissemâvâti lâ tuğni şefâ'atühüm şey'en illâ min ba'di en ye'zenallahu limen yeşâu ve yerdâ)** Semavatta ne kadar mülk vardır ki onların şefaatleri bir şeyden iğna (zengin) etmez, yani esasen şefaat etmezler. Ancak Allah'ın dilediğine ve razı olduğuna Allah'ı Tealâ izin verdikten sonra şefaatleri muğni ve müfid olur (faydalı). Melâikenin şefaatı beyinlerindeki (aralarındaki) münasebet ve ittisal dolayısı ile vasıta ve vesile olan şefaat ediciye tevessül ile şefaat ve feyzi taleb edişi zamanında taleb edene imdad ve envarı ifaza etmeleridir. Buna binaen melâikenin nufusu beşeriye hakkında şefaatleri ancak nufusu beşeriyenin aslında müstaid, feyzi melekuti kabil olup sonra Cenabı Kuds'e tevecciih ve melabis ve mevad ricsinden (pisliğinden) tecerrüd ile heyeti beşeriye gavaşeyi tabiiyeden temizlendikleri takdirde olabilir ki, o suretle melâikenin nurundan istifaza ve feyzinden istimdad ederek onlara ittisal ve sıralarında dizilmek vasıtasıyla Allah'a takarrüb edebilir. İşte istidad ve kabulü asli, şefaatte izin, saî ve içtihadla hasıl olan zekâ ve safa da şefaata rıza demektir. Bu ikisinin içtimaında şefaat hasıl olur ve eğer asılda istidad olmazsa yahud asılda olup da alaik ve gavaşe ile tagayyür ederek safası üzre baki kalmazsa o vakit Allah'dan izin ve rıza da olmaz. Ve şefaatta bulunmaz. **(La tuğnî şefâ'atühüm)** (Ayet 26) Manası : şefaat esasen olmamaktır, şefaat olup da iğna etmemek demek değildir. Zira melekût aleminde bu keyfiyet muhaldir.

(Ayet 27) **(Ve ibrahîmellezi veffâ)** Ve İbrahim Aleyhisselâm ki emri ubudiyetle kıyam ve tevhidde fena halinde - vücudu hakka

teslim ve istikamet makamında - risalet ve nübüvvetin tebliği ile Allah'ı Tealâ'ya hakkını ifa eyledi. Yahut mana: Allah'ın İbrahim'i iptila eylediği kelimatı, zikrolunan sıfatları itmam eyledi. Bazı kıraatte «veffâ» kelimesi tahfif ile vefa okunmuştur, yani **(İnnî veccehlü vechiyelillezî)** (En'am Suresi, Ayet 79) kavliyle işaret olunmuş olan tevhid makamına baliğ oluncaya kadar fıtratın evvelinde misakı alındığı ahdine o ahid üzere sebat etmekle vefa eyledi, demektir.

(Ayet 38) **(Ellâ teziyrü vâziretün vizre uhrâ)** Hiç bir günahkâr nefis diğer nefsin yükünü yüklenemez. Zira ikab, günah olan kötü fiil ve sözlerin tekrarı ile nefisde kökleşen muzlim heyetler üzerine, sevap da müzlim heyetlerin zıdları olan fezail heyetleri üzerine terettüb eyler, nitekim **(Ve en leyse lil'insani illâ mâ se'a)** (Ayet 39) buyurmuştur. Yani bir insan için sa'yinden başka bir şey yoktur. Ancak sa'y vardır. Mukadder ve maksum olan dünya nasibleri böyle değildir, onlar taksim ve kadere mebnidir. Her ne kadar sevap ve günah da, huzuz ve naimi dünya gibi Allah'ı Tealâ'nın kaza ve kaderine müstenid ise de lâkin muteber olan kaza ve kaderden her birini mücib olan sebep karibdir. Neşei uhra üç şey üzerine vaki olur: birincisi hayır ve şer amellere, - nara yahut cennete gitmekle - terettüb eden ceza ve hesab için ervahın ecsada iadesidir. İkincisi fıtratı evveliye avdet ve kalb makamına rucudur. Üçüncüsü fenayı tamdan sonra vücudu mevhubu hakkaniye avdettir. Neşei uhranın beyan olunan birinci sureti ecsadı nurani olsun, zulmani olsun her bir kimse için zaruridir. Baki iki kısmı hususi olup herkes için zaruri değildir.

(Ayet 57) **(Ezifetil âzifetü)** Kıyamet yakın oldu, demektir. Eğer kıyamet sugraya hamlolursa yakınlığı zahirdir. **(Leyse lehâ min dünillâhi kâşifetün)** (Ayet 58) Allah'dan başka onun vaktini beyan edici, yahut onu def edici yoktur. Ve eğer kıyamet, kübraya haml olursa yakınlığı iki vecihdendir. Birincisi kurbu manevidir, zira kıyameti kübra her bir kimseye her nekadar o kişi kendi gafletinden ve ademi şuurundan uzak ise de aynı vahdette olunduğu için en yakın bir şeydir. İkincisi vechi Muhammedi Aleyhisselâm'ın vücudu ve ba'sını devri zuhurun mukaddimesi ve kıyametin şartları ve alâmetinden birisidir. Bu sebepten Nebi Aleyhisselâm, şehadet ile orta parmağını cem ve ikisine işaret ederek «Şunlar gibi kıyamet ve ben ba's olundum» demiştir ve Mehdi Aleyhisselâm'ın vücudu ile kıyamet zahir olur. **(Leyse lehâ min dünillâhi kâşifetün)** (Ayet 58) Kıyameti kübra zamanında gayrın vücudu ile ilmi mümteni' (imkânsız) olduğu için Allah'dan başka kıyameti kübrayı beyan edici bir nefis yoktur.

(Ayet 62) **(Fescudû lillâhi)** İmdi siz fena ile Allah'a secde ediniz, **(Vâ'büdü)** (Ayet 2) ve fenadan sonra beka ile Allah'a ibadet ediniz. Allah â'limdir.

Necm Suresi tamamdır.

KAMER SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İkterebetissâ'atü venşakkalkameru)** İnşikakı kamerin, kıyameti kübranın yakın olduğuna alâmet olması, kalb iki yüzlü olup nefis tarafına olan yüzü muzlim, ruh tarafına gelen yüzü nurludur, ve kamer, nuru şemsden istifade eylediği gibi kalb de nuru ruhdan istifade cihetiyle kamerin kalbe işaret olunduğu içindir. Ruh nurunun kalbe zuhuru ve te'siri ve ruh güneşinin mağribden zuhuru yani hicabı kalbde bulunduktan sonra hicabı kalbden büruzu ile kalbin infilakı ve vahdette şuhudu zatiyye mu'di (emaneten verilmiş) müşahede makamı olduğu için vahdette fenanın kurbuna işarettir. Ve eğer saat ile kıyamet ibtidasında mebus Mehdi'nin zamanından ibaret olan zuhur devri murad olunursa, o vakit, inşikakı kamer, Muhammed'in (S.A.S.) devri kamerde zuhur eylediği için, kamerin, Muhammed'in zuhuruna infilakı demektir. Ve eğer saat kıyameti sugraya haml olursa nefsinde muzlim olup şuur ve hayatı nuriyi ruh güneşinden istifade eylediği için kamer, bedenden ibarettir.

(Ayet 6) **(Yevme yed'ud dâ'i)** Kavli de bu tevcihi takviye eder, yani mevtin muktezası zahir olur. Ve mevtin mucibi onu nefislerin kerahat eylediği fezayi' ve münker bir şeye davet eder. **(Huşşe'an ebsârühüm)** (Ayet 7) Zillet, aciz ve meskenet ve mahrumiyetten gözleri haşi' olduğu halde **(Yahrücûne minellecdâsi ke'ennehüm cerâdün münteşiyrün)** (Ayet 7) guya dağılmış ve yayılmış çekirgeler gibi beden kabirlerinden çıkarlar. Bedenlerden müfarakat eden, ayrılan nüfusun çokluğu, zillet ve za'fı, lezzeti hissiye ve şehevatı tabiiyeye hırs ve tehalükü cihetı süfliyeye meyli dolayısıyla insanları çekirgeye nisbet etmiştir. Nitekim hayat nuruna tehalükleri cihetinden **(Kelferâşilmebsûs)** (Karia suresi Ayet 4) ayetinde pervanelere teşbih eylemiştir. Birinci te'vile yani saatten kıyameti kübra murad olunmasına göre - ruh ve kalb davetçisi nufusun indinde münker olan riyazat ile mevti iradiden ibaret olan huzuzu a'cile ve lezzatı

hissiyyenin terkine ve Hak canibine teveccühde sırrın mütavaatına nüfusu davet eylediği vakit davet edicinin, kendilerini kahr ve istilâ etmiş olması dolayısıyle gözleri hâşi olarak zelil ve münkesir olarak ebdandan tecerrüd ve ihtila' ile beden kabirlerinden taşra çıkarlar ve ruh güneşi nurunun şuaından uçmakta olduklarından dağılmış çekirgelere benzerler. **(Mühti'ıyne ileddâi)** (Ayet 8) İki te'vil üzere de hepsinin tav'an ve kerhen inkiyatları dolayısıyla davet ediciye süratle koşucu bir haldedirler. **(Yekûlülkâfirûne hâza yevmin asiyrun)** (Ayet 8) Rabbinden veyahut Hak'tan mahcub olanlar. şehevata ve lezzata hırs ve şevklerinden ve alışkanlıklarından «bu usretli, güç bir gündür.» derler, amma gayrî mahcub olana en kolay şey cemian mevti tabii ve iradidir.

(Ayet 11) **(Fefetahnâ ebvâbessemâi)** Biz, akıl göğünün kuyularını, kuvvetle alemi süfliye dökülen ilim suyu ile açtık, yani akıllarını **(Ve izâ erednâ en nühlike karyeten emernâ mütrefiyhâ fefesekû fîhâ fehakka)** (İsra Suresi, Ayet 16) ayetinde buyurulduğu gibi helaklerine mu'di olan dünyaya meyil ve umuru cüziyenin tedabirine (tedbirlerine) ve lezzeti hissiyenin tertibine ve emri maaşta inhimak (kötü şeylere aşırı meyil) ve amelini oraya sarfa ve emri maaş ile vukufa ve umuru uhreviyyeden emri maaşla ihticaba (örtünmeye, gizlenmeye) aks ettirerek **(Ve feccernal'arda uyûnen)** (Ayet 12) ve arzı nefisden dünya lezzetlerinin kisbine (kazanılmasına) ve onunla telezzüz ve tereffüha müteallik ulumu cüziyeyi hissiye kaynaklarını kaynattık. Ulumu cüziyeyi hissiyeye şiddetle incizab ve hırslarından güya nefisleri büsbütün bu tedbirden ibaret oldu. **(Feltekalmâü âla emrin kad kudiyra)** (Ayet 12) Allah'ın takdir eylediği bir emre ve cehil ile helâk vartasına düşmeleri sebebiyle helaklerine kadar dünyanın taleb ve cezbinden akılları göğünden yağan ve arz nefislerinden kaynayan iki ilimde birleşti.

(Ayet 13) **(Ve hamelnâhü alâ zâti elvâhin ve düsûrin)** Ve Biz, Nuh Aleyhisselâm'ı âmal ve âmalin mürtebit (bağlı) olduğu uluma şamil, yahut ahkâm ve ahkâmın müstenit olduğu akaidi havi bir şeriat gemisine yükledik. **(Tecrî bia'yüninâ)** (Ayet 14) O şeriat gemisi, onlara galib olan ve onları boğan cehil dalgalarında cereyan eder, bizim hıfzımızla nafiz (etkili) olurdu. Cehilleri o şeriata galib olup onu iptâl edemezdi. **(Cezâen limen kâne küfiyra)** (Ayet 14) Kavmi arasında küfür ve inkâr olunmuş bir nimet olan Nuh Aleyhisselâm'a ceza olmak üzere hıfz eyledik. Kavmi onu bilemediler ki, itaat ve ta'zimi ile necat bulsunlar. Belki inkâr ve ona isyan etmeleri sebebiyle helâk oldular.

(Ayet) 15) **(Velekad tereknâhâ âyeten)** O şeriat ve davetin âsarını ibret alanlara âyâtı beyyine olarak bu güne kadar bıraktık. **(Fehel min müddekîrin)** (Ayet 15) Tezekkür eden, vaazı kabul eden kimdir? Zira Hak yolu birdir ve enbiyanın kâffesi şerayi' usulünde mütevafıkdırlar, uygundurlar

(Ayet 16) **(Fe keyfe kâne azabî ve nüzûri)** Nuh kavmine vartai cehilde ihlâkleri ile ve hayatı hakikiye, lezzeti sermediyyeden mahrumiyetleriyle azabım ve Nuh lisanı üzre onlara inzarım nasıl olduğunu düşününüz. Bu makamda diğer veche de vardır ki, o da fethi semanın, Nuh Aleyhisselâm'a vahyin ve rahmetin inzali ile te'vil edilmesidir. Yani Nuh'un ruhu göğünün kapılarını kuvvetle dökülen cemi' cüziyyata şamil ilmi külli ile açtık. Nuh'un nefsi arzında da güya nefsi külliyyen ulum olmuş gibi ulumu cüziyye kaynaklarını kaynattırdık, ilimler biribirine munzam olarak birleştiler, kıyasat ve ârai sahiha olarak onların üzerine ameliyat ve nazariyat üzerine müesses olan yakini bina eyledi ve o şeriat ile amel ve istikamet ile necat buldu. Kavmi ise vartai cehilde kalıp, heyula denizinin cehalet dalgalarında gark ve helâk oldular.

(Ayet 27) **(İnnâ mürsilûnnâkati fitneten lehüm)** Biz, onları, iptila için, müstaid kabul ve saidin, münker cahil ve şakiden temeyyüz etmesi, seçilmesi için, onlara nakai nefsi irsal ediciyiz. **(Fertekibhüm vestabir)** (Ayet 27) Birincilerin necatını ikincilerin helâkini görmek için onları intizar eyle ve davetlerine sabr eyle, **(Ve nebbi' hüm ennelmâe kısmetün beynehüm)** (Ayet 28) ve onlara haber ver ki ilim suyu aralarında taksim olunmuştur. Nâkaye, ona faiz olan ruh ilmi, onlara da nefis ilmi, yani nâkaye makulat ve onlara mahsusat ilmi verilmiştir. **(Küllü şirbin muhtadarun)** (Ayet 28) Her iki su hazırlanmıştır, nâka, ruha teveccüh ve hakiki ve nafi ilimleri ruhdan kabul ile içkisini hazırlar, onlar da vehim ve hayal menbaına sığınmakla ve vehimden, vehmiyat ve hayaliyatı telakki ile içkilerini hazırlarlar.

(Ayet 46) **(Belissâ'atü mev'idühüm)** Belki kıyameti sugra ve istidadın zevali ile azabı ebedîde vaki olmaları ve vecihlerinin esfele kalbi onların mev'udlarıdır (vadedilenlerdir). Bu kıyameti sugra ise katil ve heziymet azabından daha şiddetli ve daha acıdır. **(İnnelmücrimiyne fî dalâlin ve sü'urin)** (Ayet 47) Heyatı muzlimei reddiyei cismaniyenin kesbi ile cürüm ve kabahat etmiş olanlar, nefisleri sıfatlarının zulmetleriyle kalbleri kör olduğundan Hak yolundan dalaletde ve vehim şaibeleriyle ve batılda hayret ile akılları hak nurundan mahcub olduğundan cünun ve velehde şaşkınlıkdadırlar.

(Ayet 48) **(Yevme yüshebûne finnari alâ ucûhihim)** Vecihleri suretlerinde yere haşrolunmaları ile ve yüzleri melekutu arziyyenin kahrında teshir olunmakla büyülenmiş olmakla melekutu arziyye onları envai azapta kahr ve mahrumiyet ateşlerinde tazip ederek yüzleri üzre ateşte süründükleri vakit onlara **(Zûkuû messe sekara)** (Ayet 48) «Sakar ateşinin, şiddetli sıcaklığını tadınız» denilir.

(Ayet 50) **(Ve mâ emrûnâ illâ vâhidetün kelemhin bilbasari)** Bizim emrimiz, ancak lemhi basar (göz atıp bakmak) gibi bir kelimei vahidedir, yani her bir şeyin muayyen bir zaman levhi kaderde sabit olan malum bir vechi üzere vücudunu icad eden meşiyyeti ezeliyenin taallukudur ki şeriatta o emre (kün) tesmiye olunur. Bu taalluk üzerine defaten o zamanda o vecih üzre şeyin vücudu vacib olur. **(Ve küllü şeyin fe'âluhu fîzzübüri)** (Ayet 51) Ve bütün işledikleri şeyler nüfus levhalarında sabittir.

(Ayet 54) **(İnnelmüttekıyne fî cennâtin)** Mutlak surette hakka ittika edenler cennatı selase meratibi aliye ve refiasındadırlar, **(Ve nehârin)** (Ayet 53) cenanü mezkure meratibine göre tertib olunmuş ilimlerdedirler. **(Fi mak'adı sıdkın)** (Ayet 54) Çok hayırlı bir makamda, makamı vahdettedirler. **(İnde melîkin muktedirin)** (Ayet 54) Fenadan sonra beka halinde esma hazretinde ve zat ile sıfat beyninde fark makamında zat ile mak'adı sıdıkta (sadakat sedirlerinde) ve sıfat ile vücud memleketini hikmet iktizası ve inayet muktezası üzere ahseni veche ve edhemi nizam üzre müdir olan muktedirin mülkünde olanların cemi işini meşiyyeti hükmü üzere tasrife ve iradesinin muktezası üzre teshire kadir ve kendisine hiç bir şey mümteni olmayan muktedir padişahın indindedirler.

Kamer suresi tamamdır.

RAHMAN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Errahmânü)** Rahman, bidayet hasebiyle ayân ve kemalâtı evveliyesi gibi nimetlerin kâffesinin asıllarını ifaza etmesi itibarıyle esmaullahdan bir isimdir. Rahman ismi bu makamda irad eylediği mebdeiyyette manasının tahtındaki evsafa şamil olan sıfatının umumiyeti dolayısıyladır ki ondan sonra gelen muhtelif asıllar, hep Rahman'a isnad olunur.

(Ayet 2) **(Allemelkur'âne)** Yani eşyanın küllisini, hakayıkını, evsafını, ahkâmını ve sair vücudu mümkün ve mümteni' olan şeyleri cami aklı kur'anî tesmiye olunan istidadı kâmili insaniyi fıtratı insaniyede ibda (yaratmak) ve rekz (saplamak) etmekle Kur'an'ı ta'lim eyledi. Ve **(Tebarekellezî nezzelel furkan)** (Furkan suresi, Ayet 1) ayetinde zikr eylediği gibi burada furkanı zikretmesi, istidadı kamili insanide cem olunmuş olan şeyin tafsili ile fiile zuhur ve büruzu manasına gelen furkan, nihayet hasebiyle olduğu, rahmeti rahmaniyeden olmayıp rahmeti rahimiye babından bulunduğu içindir.

(Ayet 3) **(Halekal'insâne)** Fıtratı insaniyeyi ibda' ve aklı furkaniyi onda tevdi etmekle insanı bir sureti acîbede halkıyle bu neşede izhar eyledi. **(Allemehülbeyân)** (Ayet 4) İnsana nutuk ile batınındaki aklı kur'anîden haber vermesi için onu gayrı bulunan cemi mahlukattan temyiz edici nutku ona talim eyledi.

(Ayet 5) **(Eşşemsü velkameru bi hüsbân)** Ruh güneşi ile kalb ayı insanda cereyan ederler ve hesab ile, yani menzil ve mertebelerinden malum ve mazbut bir mikdar ile seyr ederler, kendisine tayin edilmiş mertebeyi biri tecavüz edemez. Her birerlerinin müntehi oldukları mikdarı mahdud ve gayeti malum meratip ve kemalatı vardır. **(Vennecmü)** (Ayet 6) Cisim gecesinde hissi şuur ile nurlanan nefis, nefsi hayvaniye yıldızı, **(Veşşecerü)** (Ayet 6) ve onu büyüten nefis, nefsi nebatiye ağacı, **(Yescüdan)** (Ayet 6) büyütmesi ve terbiye ve tekmili için onun cihetine ikbali külli ile meyl ve teveccühleri ile yüzlerini ona koyup her ikisi cesed arzına secde ederler.)

(Ayet 7) **(Vessemâe refe'ahâ)** Ve akıl göğünü ruh güneşi mahalline refi eyledi. **(Ve veda'almiyzân)** (Ayet 7) ve nefis ve beden arzına adl mizanını indirdi. Çünkü adalet, fazileti insaniyenin, onsuz hasıl olamadığı bir heyeti nefsaniyedir. Bedende bulunması takdiri üzere bedenin vücud ve bekası mümkün olamayan itidal de işbu mizanı adl cümlesindendir. İmdi eğer adalet ve itidal olmasa fasid olmak derecesinde olan din ve dünya işleri adaletle müstakim ve nefis ve bedenin kemali itidal ile kaim olunca adalete şiddeti itina ve fartı ihtimam için usulü tamamiyle saymazdan evvel adaletin riayet ve muhafazası ile emreyledi ve bu ayetle **(Vel'arda veda'ahâ)** ayeti arasında **(Ellâ ted'gav filmiyzân)** (Ayet 8) ayetini vazeyledi. Yani fazilet ve itidalin hududunu tecavüz ile mizanda tuğyan etmeyiniz zira tuğyan fesadı mucib olan cevri müstelzimdir.

(Ayet 9) **(Ve ekiymulvezne bilkısti)** Ve bütün kuvvada ve cemi işlerde noktai itidal ve hattı fazilete mülâzimetle, tarikatta istikamet-

le vezni (tartıyı) adaletle ikame ediniz, **(Ve lâ tuhsirülmiyzâne)** (Ayet 9) ve fazilet haddinde tefrit ile mizanı noksan kılmayınız. Bazı hükema, adl, Allah'ı Tealâ'nın hak için nasb (tayin) ve halka vazeylediği mizanıdır demiştir.

(Ayet 10) **(Vel'arda veda'ahâ lil'enâm)** Şu zikrolunan mahlukat için beden arzını vazeyledi. **(Fiyhâ fâkihetün)** (Ayet 11) O arzı bedende lezzatı hissiyeyi ifade eden mahsusat ve hevas idrakatı yemişleri vardır, **(Vennahlü zâtül'ekmâm)** (Ayet 11) ve nefis hevasında cesed arzından büyüyen levahıkı (ilave edilenler) maddiye gılafları (zarları) lezzatı hayaliye ve vehmiyye yemişlerini veren kuvva hurması vardır, **(Velhabbü zülasfi verreyhan)** (Ayet 12) kendisinden zevk, ekil (yemek) ve şurb (içmek) lezzatı hasıl olan kuvvei gâziye vardır ki bu kuvvet beden arzına mülazim olup, cazibe, maseke, hazime, dafia, mugayyere, musavvere gibi bir çok şube ve yaprakları olmakla tahallül edenlere bedel olan ve iftar bedende ziyadeleşmeği ve kuvvetin hıfzı ve inmaı, (çoğaltmak nemalandırmak) için çalışan işbu müteşaaib (şubelere ayrılmış) kuvvetlerin sahibidir. Ve nevin maddesini tevlid ile tohumun ibkası ve cismanî lezzetlerin en lezzetlisi olan vekaı ve cimaı mucib olan müvellide kuvvetinin sahibidir.

(Ayet 13) **(Febieyyi alâi rabbiküma tükezzibân)** Ey ins ve cinden zahiri ve batını olanlar, rabbinizin bu tadat olunan nimetlerinden hangisini, naimi zahireyi mi yoksa batınayı mı tekzib edersiniz?

(Ayet 14) **(Halakal' insâne)** Hak Tealâ Hazretleri insanı görülen ve ünsiyet olunan cesed ve zahirini **(Min salsâlin)** (Ayet 14) seda veren kuru çamurdan, anasırı muhtelite (karışmış) cevahirinin kendisine kuruluk ve arziyyet galib olan en kesifinden halk eyledi, **(Kelfehhâri)** (Ayet 14) bedenin esası ve iskelesi olan kemiklerinin cevherine münasib bulunan saksı gibi katı çamurdan halkeyledi.

(Ayet 15) **(Ve halakalcânne)** Batınını ve hisden mestur olmakla görülmeyen ruhu hayvanisini - Bu can, cinin babasıdır, yani kuvvayı hayvaniyenin aslıdır, kuvvayı hayvaniyenin en kuvvetli ve şereflisi vehimdir, yani iblis tesmiye olunan ve canın zürriyetinden olan şeytandır, - **(Min mâricin)** (Ayet 15) saf ve latif yalından **(min nârin)** (Ayet 15) anasırı muhtelite cevahirinin kendisine hararet ve cevher narı galib olan en latif cevherinden halk eyledi. Mariç kendisinde iztırab bulunan yalındır. İşte ruhu hayvanî de hareket ve iztırabı daim olan bir şeydir.

(Ayet 17) **(Rabbülmeşrikayni ve rabbül mağribeyni)** Ecsadı zahirenin mahiyetlerine vücudu mutlak nurunun işrakı ile Hak Tealâ

Hazretleri, zahir ve batın meşrıklarının rabbi ve ecsadı zahirenin mahiyetlerinde vücudu mutlak nurunun gurubu ve o mahiyetlerle ihticabı ve o nur ile mahiyetlerin taayyünleri sebebiyle Hak Tealâ Hazretleri zahir ve batın mağriblerinin rabbidir. İmdi: vücudi nur ile onu icadı ve mevcud olanın onunla zuhuru sebebiyle Hak Tealâ Hazretlerinin, rububiyetinde her mevcudda şuruku ve o mevcudda ihtifa (gizlenmesi) ve onunla tesettür etmesi ile her mevcudda gurubu vardır. O şuruk ve gurub ile onu terbiye eyler.

(Ayet 19) **(Merecelbahreyni)** Tatsız ve tuzlu olan heyulayı cismaniye denizi ile tatlı ve lezzetli olan ruhu mücerred denizini ıtlak ve irsal eyledi, saldı. **(Yeltekıyân)** (Ayet 19) Vücudu insanide karışırlar. **(Beynehüma berzehun)** (Ayet 19) İki denizin arasında ervahı mücerredenin safa ve letafetinde ecsadı heyulaniyenin de kesafet ve keduratında olmayan nefsi hayvaniye berzahı vardır ki **(lâ yebğıyân)** bu iki denizin hiç birisi hasıyyetle diğerine galib olmak üzere haddini tecavüz edemez. İmdi ne ruh bedeni cinsinden kılarak kendisine karıştırmakla tecrit edebilir ve ne de beden ruhu dondurarak maddi kılabilir; dilediğine kadir olan halkın halikını tesbih ederim.

(Ayet 21) **(Yahrucu minhümel lü'lü'ü velmercân)** Terkıp ve iltikaları ile bu iki denizden ulumu külliye incisi ile ulumu cüziye mercanı çıkar, yani hakayıkı mearif incisi ve ahlâkı şerayi' gibi ulumu nafia mercanı çıkar.

(Ayet 24) **(Ve lehülcevârilmünşeatü fil bahri kel a'lâmi)** Ve Hak Tealâ Hazretlerinin, ilimleri gibi denizde inşa olunmuş sefaini (gemileri) vardır. Bu karışık denizin derin dalgalarında Allah'a seyreden saliklerin râkib oldukları makamat, tarikat, ve evzaı şeriat gemileri vardır ki, salikler o gemilere binerek maksadlarına erişirler ve necat bulurlar (kurtulurlar). Bu makamatın ilimlere teşbihi şuarrallah ve mealimi din tesmiye ettikleri gibi şöhretlerine ve maruf olduklarına işaret için **(Elmünşaat)** yani o evza' ve makamatın yelkenleri refi' olunmuştur. O yelkenler şevk ve irade yelkenleridir ki yükselip alemi ulviye tealluk eyledikleri vakitte nefahatı ilahiye rüzgârlarının kuvvetiyle işbu şeriat ve tarikat gemileri râkibleriyle fenafillahdan ibaret olan kemali hakikî maksadına doğru cereyan ederler. Bu sebepten bu ayetin akebinde **(Külli men aleyhâ fânin)** (Ayet 26) dedi. Yani bu yürüyen gemiler üzerinde olan kimselerin kâffesi Hak'da fena ile Hak'ka vasıl olur. Yahut mana: ruh, akıl, kalb, nefis ve bunların menazil ve makamat ve meratibi gibi arzı cesed üzerinde bulunan âyanı mufassalanın küllisi maksuda vusul zamanında fanidir.

(Ayet 27) **(Ve yebkaâ vechü rabbike)** Ve halkın fenasından sonra Rabbinin baki olan vechi, yani cemi sıfatı ile beraber zatı baki kalır. **(Zülcelâli vel'ikrâmi)** (Ayet 27) Yani nurani ve zulmani hicaplarla ihticap ve kahr ve saltanat sıfatı ile zuhur sebebiyle azamet ve uluv sahibi ve sıfat tecelliyatı suretlerinde kurb ve denu (yakınlık ve uzaklık) ile ve zatın lütuf ve rahmet sıfatı ile zuhuru zamanında ikram sahibi olan Rabbinin zatı baki kalır.

(Ayet 29) **(Yes'elühü men fissemâvâti vel'ardı)** Semavatta olan melekût ve ceberût ehli ve yerde olan cin ve ins, onu yani Rabbini sual eder, ister. Burada murad, her şeydir. Fakat akıl sahipleri sair eşyaya talib olunarak (men) sözü getirilmiştir. Yani daima her şey iftikar ve istidad lisanıyle ondan taleb ve sual eder. **(Külle yevmin hüve fişe'nî)** (Ayet 29) O zatı mutlak, her istidadın münasib ve müstehak olduğu ifaze ile her anda bir şe'ndadır. İmdi Hak'kın her vakitte her mahlûkda istidadı ile ehli olup müstahak olduğu şeyi ona ifaze eyler bir şe'ni vardır. Her kim tasfiye ve tezkiye ile envarı kemalatı hayriyyeye müstahak ve müstaid olursa istidad husuluyle o kemalatı o şahsa ifaze eder. Her kim heyeti muzlime, rezail ve akaidi faside (fasid akideler, şaşırtıcı kanaatler) levsi (pisliği) ve habaset (kötülük, murdarlık) ile nefis cevherini kederlemekle şurur (şerler) ve mekarihe (mekruhlar), envaı alam ve mesaibe, azab ve vebale müstaid olur. İstidadın husulu ile beraber o şurur ve mesaibi, vebal ve azabı ona ifaze eder. İşte **(Senefrüğu leküm eyyühessekalân)** (Ayet 31) ayetinin de manası budur. Zira bu ayet, kendisiyle azaba istihak hasıl olan şeylerden men ve tehdiddir. İns ve cinnin sekaleyn tesmiye olunmaları, her ikisinin arzı cisme mail ve süfli oldukları içindir. Yani ey ins ve cin yakında biz, sizin için fariğ olacağız.

(Ayet 33) **(Yâ ma'şerelcinni vel'insi)** Ey ins ve cin güruhu, batını ve zahiri olanlar **(İnisteta'tüm en tenfüzû min aktârissemâvâti vel'ardı)** (Ayet 33) taallukatı bedeniye ve heyeti cismaniyeden tecerrüt ile semavat ve arzın kuturlarından (çaplarından) nüfuz edip geçmeğe kadir oldunuzsa **(Fenfüzu)** (Ayet 33) nüfuz ederek Hazreti İlahiyeye vasıl olmak için nüfusu melekiye ve ervahı ceberutiye silkinde diziliniz. **(Lâtenfüzûne illâ bi sultân)** (Ayet 33) Nüfuz edemezsiniz, ancak tevhid, tecrid ve ilim ve amel ve fenafillah ile takarrübden ibaret olan zahir hüccet ile nüfuz edebilirsiniz.

(Ayet 35) **(Yürselü aleyküma şuvâzün minnarin)** Sizin üzerinize ateşten kamçılar gönderilir. Yani semavat ve arzın aktarından (çaplarından) nufuz ve etvarından (tavırlarından) terakki etmekten sizi

safi, dumansız bir yalın men eder. Bu yalın sultanı vehim ve onun ahkâm ve müdrikatıdır. Sultanı vehim, hayyizi akıl (taraf) ve kalbe vehmiyatı irsal ederek akıl ve kalbi daima terakkiden meneder. **(Ve nühasün)** (Ayet 35) Ve size bir duman gönderilir, yani: heva ve şehevata meyil ile nüfusu hayvaniyenin irsal eylediği zulmani heyet, sizi terakkiden meneder, imdi (Şuvazun) ilim cihetinden (Nühasün) de amel cihetinden manidirler. **(Felâ tentesirâni)** (Ayet 35) Binaen aleyh siz, onları kendinizden menedemez ve onlara galip olamazsınız, bu sebepten, nüfuz edemezsiniz, ancak tevfiki ilahi ve sultanı tevhid ile nüfuz edersiniz.

(Ayet 37) **(Feizenşakkatisemâü)** İmdi: dünya göğü yarıldığı vakit, semai dünya nüfusu hayvanîdir, onun inşikakı (yarılması) ruhun zevali zamanında ruhdan boşalmasıdır. Zira ruhu insanînin nefsi hayvanîye nisbeti, nefsi hayvanînin bedene nisbeti gibidir, bedenin hayatı nefis ile olduğu gibi nefsin de hayatı ruh iledir, buna binaen mufarakatı sebebiyle ruhun zevali zamanında ruhu hayvaniye yarılır. **(Fekânet verdeten)** (Ayet 37) O vakit ruhu hayvaniye kırmızı olur, zira nefsi hayvanîyenin levni (boyası) ruhu mücerred levni ile beden levni arasında mutavassıttır. Nuriyeti ve lezzetleri idraki sebebiyle ruhun levni beyazdır. Zulmeti ve lezzetlere ademi şuuru dolayısıyla bedenin levni siyahtır. Beyaz ile siyah arasında orta olan renk ise ancak kırmızıdır. Surei bakarada nefsi hayvaniyi sarılık ile ve burada kırmızılık ile vasf etmesinin sebebi şudur ki, o makamdan nefsi hayvaniye üzerine nurunun galebesi ve hayat, sefa ve istidadın tazeliği vaktidir, burada ise memat ve kederlenmek, istidadın zevali ve kendisine zulmetin galebesi vaktidir. **(Keddihân)** (Ayet 37) Fenaya ve zevale gittiği için letafet, erkinlik ve levninde zeytinyağı gibi kızıl olur.

(Ayet 39) **(Feyevmeizin lâ yüs'elü an zenbihî insün ve lâ cân)** O vakit her birinin istidadı aslisi veya arzısi ile kendisine galib olan şeyi ve halinin iktiza eylediği makarrı mevtın ve merkezine incizabı dolayısıyla zahiri ve batını olanlardan ne bir ins ve ne de bir cin sual olunmazlar. Ama **(Vakfuhum ennehü mesulune)** Yani «Onları durdurunuz. Zira onlar mesuldurler» kavlinde ve nazairinde (benzerlerinde) işaret olunan durdurmak ve sual etmek, mikdarı elli sene olan uzun gündür, diğer mevtınlardadır. Bu da iki cihetten birisinin galebe ve iki emirden birinin istila etmesi halindedir. İmdi nuru aslinin galebesi ve istidadı fıtrinin bekası yahut sıfatta terakki ile kemalin husulü zamanında ve keza heyeti zulmaniyenin istilası ve gavaşeyi cismaniyenin kökleşmesi ve pâsın hasıl olması ile istidadı aslinin zevali vaktinde sual olunmazlar. Muzlim heyetlerin pâs dere-

cesine varacak kadar kökleşmediği ve nüfusu makarrına rucuundan haciz ve mani olarak kalbde baki kaldıkları vakitte rusuhu mikdarınca kötülükleri muktezasıyla azap olunmaları için durdurulur ve sual olunurlar. Bazen bu mevtın, çok kerre zikrolunduğu gibi o günde mevtını evvelden peşin olur, bazan da mevtını evvelden sonra olur. Bu da yani tevkif ve sualin mevtını evvelden sonra olması, amellerin butlanı (batıl olması) ve emri arzînin, istidadı bilkülliye iptali derecesine kadar zatı üzerine galebe ve istilası zamanındadır ki istidadı asli azar azar emri arzıyye müdafaa ve kızgın bir suyun soğuması gibi iki emir müsavi oluncaya kadar şeyen fe şeya tedricen tazibat (azaplar) ve beliyyat (belalar) suretleriyle tecelli eyler. İmdi bu şahıs evvel emirde istidadın zevale kurbu zamanında matruttur (koğulmuş), sonra istidadın evvelki halete rucuunun kurbu ve melekuta ittisalinin imkânı zamanında tevkif ve sual olunur, amma azapta muhalled (daim ve baki duran) ve merdud (redolunmuş) olan eşkiya ve hesap sorulmaksızın cennete giren saidayı mukarrebin asla sual olunmaz ve sual için tevkif olunmazlar. Bu (Tevkif edin, durdurun onları, mesuldurler) sözü ve nazairi bazı azap olanlara mahsustur ki onlar da akibetleri azaptan kurtulmak olan şakilerdir.

(Ayet 41) **(Yu'refülmücrimûne bi siymâhüm)** Rezailin iktisabı (kazanılması) ve rüsûhu ile cürüm heyetleri kendilerine galip olan mücrimler kendilerine galip olan o zahir alametleriyle bilinir, **(Feyu'hazû binnevâsiy)** (Ayet 41) ve hemen üst taraftan ta'zip olunur. Ve itikadatı fasidenin rüs'uhu vechile mürekkeb rezileti cihetinden esir ve mukayyed olarak mahcup ve mahpus olur. **(Vel'akdâm)** (Ayet 41) Alt tarafdan da azap olunur, ve yüzü üzere sürüklenip çekilerek cehennemin dibine red olunur. Nitekim (Bir cehennemî, cehennemde yetmiş arşın derine düşer.) denilmiştir ki, bu da şehvet ve gazap cihetinden fuhşiyyat ve günahların irtikabından hırs, tama, bahillik ifratı gibi rezaili ameliye ve heyeti bedeniyenin kökleşmesinden ileri gelmiştir.

(Ayet 43) **(Hâzihî cehennemü)** İşte şu, mücrimlerin onu tekzib eylediği tabiatı cismaniye esfelessafilîn çukurunun dibidir. **(Yetûfûne beynehâ ve beyne hamîmin ân)** (Ayet 44) Ve tabiatı cismaniye çukuru ile harareti ve yakması nihayet derecede olan cehli mürekkep kaynar suyu arasında dolaşırlar. Bu sebeple «Başları ucundan kaynar su dökülür.» denilmiştir. Zira amel cihetinden müstahak olunan azap alt tarafından olan cehennem azabıdır, ilim cihetinden müstahak olunan azap da üst taraftan olan kaynar sudur.

(Ayet 46) **(Ve limen hâfe makâme rabbihi cennetân) (Efemenhü-**

ve kaim alâ küllü nefsin bimâ kesebet) Yani «Her nefis üzerine o nefsin kesb ettiği şeyle kaim olan kimdir?» denildiği vechile onun râkibi hafız ve muheymini olmasıyla Rabbinin, nefsi üzerine kıyamından korkan kimse, yahut mana: falanın nefsine hizmet ettim manasında falanın hazretine hizmet ettim denildiği gibi Rabbinden korkan kimse için iki cennet vardır: Biri nefis cenneti ve biri kalb cennetidir. Zira havf, kalb nuruyla tenevvürü zamanında nefsin sıfat ve menazilindendir.

(Ayet 48) **(Zevata efnan)** Efnan, ağacın füruu olan dallarından teşa'ub (şubelere ayrılan) ederek üzerlerinde yapraklar ve yemişler olan kısmıdır. O cennetler a'mal ve ahlâkı mevrus (miras kalmış), ulum ve ahvali müsmir (verimli) olan sıfat ve kuvva şubelerine tefennün ettikleri, ayrıldıkları için efnan sahipleridir.

(Ayet 50) **(Fihimâ aynâni)** O cennetlerde idrakatı cüziyye ve külliyeden iki kaynak vardır. **(Tecriyân)** (Ayet 50) O cennetlere ruh cennetinden cereyan edip onlarda müdrikat ve sıfat tecelliyatı yemişlerini bitirirler. **(Fihimâ min külli fâkihetin)** (Ayet 52) O cennetlerde her yemişin müdrikatı lezidesinden **(Zevcâni)** (Ayet 52) iki sınıf vardır, biri maruf ve me'luf olan cüzi sınıf, biri de garib ve gayrı me'luf olan külli sınıftır. Zira kalbin idrak eylediği her hangi bir maânii külliyenin, nefiste sureti cüziyesi ve nefiste olan her sureti cüziyyenin kalbde maânii küllisi vardır.

(Ayet 54) **(Mütte'kiiyne alâ fürûşin)** Onlar, fıraşlar (yatak) üzerine dayanıcılardır ki, o fıraşlar kemalat ve makamlarının mertebeleridir. **(Betâi nühâ min istebrak)** (Ayet 54) O fıraşların esfel cihetine, nefis tarafına gelen cihetleri fezaili ahlâk, mekârimi sıfat, mehanisi melekat ameli salihleri heyetlerindendir. Ruh tarafına gelen zahirleri, Duhan Suresinde zikrolunduğu gibi envarı tecelliyatı sündüsünden ve ulum ve maarif mükâşefatından hasıl olan ahval ve mevahibi lâtifedendir. **(Ve cenel cenneteyni dân)** (Ayet 54) Her iki cennetin semerat ve müdrikâtı yakındır, her ne vakit nerede ve ne vaziyette olsalar, ister ayakta, ister oturuk, ister yatarken o yemişleri idrak ederler ve toplarlar, vasfından beyan olunduğu vechile derhal yerinde cinsinden diğeri biter.

(Ayet 56) **(Fihinne kaâsırâtüttarfi)** O cennetlerde gözleri onlara hasrolunmuş cariyeler vardır. Mertebelerinde ve mertebelerinin tahtında ittisal eyledikleri, semavî veyahut arzî, tezkiye ve tasfiye olunmuş pak, mutahhar nüfusu melekutiye vardır ki, istidadları, bunların istidadına müsavi yahut daha noksan olduğundan nazarları bunların mertebelerine tecavüz etmez ve bunların kemalâtının

ilerisinde kemal taleb etmezler ve illâ istidatları müsavi olmayıp ziyade olsa o nüfusu melekutiye onların cennetlerini tecavüz eder ve derecelerinden mürtefi olur, o takdirde **(Kasırâtüttaraf)** olmazlar. Ve visalleri ve muaşeret ve mübaşeretlerinin (görgü ve müjde) lezzetleriyle kanaat etmezler. **(Lem yâtmishünne insün kablehüm)** (Ayet 56) Neşede onlara mahsus olduklarından ve zatlarının kudsiyetiyle bedenlerde menfes (nefes alacak) olan nüfusun, kendilerine ittisali mümteni (menedilmiş) bulunduğundan o cariyelere onlardan evvel nüfusu beşeriyeden hiç bir insan **(Vela cânnün)** (Ayet 56) ve heyeti süfliyye ile mahcub, kuvvayı vehmiye ve nüfusu arziyye de tams ve cima etmemiştir.

(Ayet 58) **(Ke'ennehünnel yâkûtu velmercân)** O huriler yakut ve mercan gibidirler. Nefis cennetinde olan yakut his ve sefası revnak ve bahası ile beraber kırmızı renkli, nefsin rengine münasib olduğu için nefis cennetinde olan huriler yakuta ve mercan, gayet beyaz ve nurani olduğundan kalb cennetinde olan huriler mercana teşbih olunmuştur. İncinin küçüğü büyüğünden daha safi ve beyazdır denilmiştir.

(Ayet 60) **(Helcezâ'ülihsâni illelihsânü)** Amelde ihsanın huzur ile ibadın cezası, başka değil ancak mezkur iki cennete vüsul ve kemalin husuliyle sevapta ihsandır. **(Ve min dûnihimâ cennetâni)** (Ayet 62) Ve o cennetlerin merasında ve onlara yakın mekân ve makamda - eshabına nisbetle dununda demek değil ki ona göre mana gerilerinde demek olur belki **(İnneküm ve mâ ta'büdûne min dunillah)** ayetinde olduğu gibi - bu cennetlerin gayrı ve bunların ilerisinde mukarreb ve sabıklar için iki cennet daha vardır ki, biri ruh cenneti biri de ruh makamında müşahededen sonra aynı cemiyle şuhudu zati zamanında zat cennetidir.

(Ayet 64) **(Mudhâmmetân)** Bu iki cennet gayet behcet ve hüsnü nezârettedirler. **(Fîhima aynâni naddâhatân)** (Ayet 66) O cennetlerde feveran edici, biri tevhidi zat ilmi ve biri tevhidi sıfat ilmi olan iki kaynak vardır ki, bunlar da ilmi fena ve ilmi müşahededir. Zira bu ilimler o cennetlerde nebean ederler. Belki öteki cennetlerde cereyan eden iki ilim nehrinin menbaları da bu cennetlerdedir. Buradan kaynayup onlara cereyan ederler.

(Ayet 68) **(Fiyhimâ fâkihetün)** Bu iki cennette künhü bilinemeyen, kaderi tarif olunamayan envaı müşahedat, envarı tecelliyat ve subuhat yemişleri vardır. **(Ve nahlün)** (Ayet 68) Ve kendisinde taam ve tefke bulunan hurma vardır ki, o da envarı tecelliyat ile telezzüz

ve gıdalanan eniyyet çekirdeğinin bekası ile beraber ruh cennet ve makamında cemal ve celal tecelliyatının ve envarın müşahedesidir. **(Ve rummânün)** (Ayet 68) Ve kendisinde tefke ve deva bulunan nar vardır ki, o da makamı cem ve cenneti zatta fenayı mahz ile şuhudu zatîdir. Burada taam etmeğe sebep olacak eniyyet yoktur. Belki sırf lezzet ve telvin ile bakiyye zuhuru marazının devası vardır. Zira narda sureti insaniye kabuğunda meknune (saklı) olarak cemi sureti mevcuttur.

(Ayet 70) **(Fî hinne hayrâtün hisânün)** Bu cennetlerde kendilerinde şer ve imkân şaibesi olmayan subuhatı sırfa ve envarı mahza vardır. Cemal ve celâl tecelliyatından ve sıfatı mehasininden (güzel iyi) olan bu envar hüsün sahibidirler. **(Hûrun maksûrâtun filhıyâmi)** (Ayet 72) Bu nurlar esma ve belki Ehadiyyet ve Vahdet Hazretlerinde örtünmüş gizlenmiş hurilerdir. Haricinde olanlara inkişâf ile o çadırlardan dışarıya çıkmazlar ve ilerisinde terakki edilecek ve nazar olunacak mertebe olmamakla o huriler, o heymelerde maksurdurlar.

(Ayet 76) **(Mütteki'iyne alâ refrefin hudrin)** Refref, geniş ve gayetle letafette latif bir nevi ruba ve döşemedir. Murad gayetle behçet ve letafette olan zat nurudur, yahut fenadan sonra beka halinde sıfat nurudur ve vücudu mutlakın samedaniyetine istinad ve onunla tahakkuktur. **(Ve abkariyyin hisân)** (Ayet 76) Abkarî lugatta Abkara mensub garib bir kumaştır. Garibler, abkarın cin memleketi olduğunu zannederler. Yani garib olan sıfatı ile mevsuf ve gayet hüsünde mütecelli bulunan ve alemi gaybe ve belki nerede olduğunu kimsenin bilemediği gaybülgaybe mensub olan vücudu mevhubu hakkanîdir ki, işte bu cennetlerin ehli bu kumaşlara ve döşemelere dayanıcıdırlar.

(Ayet 78) **(Tebârekesmü rabbike)** Bidayetten nihayete hatta Hak'ka vusule ve onunla fevze kadar saliklerin mertebelerinin onunla terakki ve tezayüd eylediği Rab'binin ismi âzamı âli ve azim olmuştur. **(Zil celâli vel'ikrâm)** (Ayet 78) Rab'bin, celâl ve ikram sahibidir, yani derecatın gayesine sebkat etmiş olan muhib ve mahbublar için fenadan sonra beka zamanında biri diğerinden mahcub kılmayan sureti celâlde cemal ve sureti cemalde celâl sahibidir. Evvelce zikrolunan celâl ile ikram böyle değildir, zira o makamda fani, vücudu hakkani ile tahakkuk ve tefasili sıfata rücu ve ayni cemide sıfatı şuhut etmediği için onu, celal ile ikramdan biri diğerinden mahcub eder.

Rahman suresi bitmiştir.

VÂKIA SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzâ veka'atilvâk'atü)** Kıyameti sugra yani ölüm vaki olduğu vakit **(Leyse livak'atihâ kâzibetün)** (Ayet 2) her nefis, saadet veya şekavet ahvalini müşahede eylediğinden ba's ve ahiret ahvali olmaz diye Allah'ı tekzip edecek bir nefis yoktur. **(Hâfidatün râfi'atün)** (Ayet 3) Kıyameti sugra, eşkiyayı derekâta düşürür, süedayı da derecata tereffu (yükseltir) eder.

(Ayet 4) **(İzâ rüccetilardu reccâ)** Ruhun bedenden çıkması ile arzı beden kendisinde bulunan şeylerin cemisini ihrac edecek ve cemi azası yıkılacak derecede tahrik ile tahrik olunduğu, sarsıldığı vakit **(Ve büssetilcibâlü bessâ)** (Ayet 5) ve kemikler dağları çürüyüp ufalandığı yahut giderildiği, hattâ **(Fekânet hebâen münbessa)** (Ayet 6) dağılmış toz olduğu vakit **(Ve küntüm ezvacen selâsetâ)** (Ayet 7) sizler o vakit üç sınıf olursunuz. Bir ebrar ve salih insanlardan ibaret olan süeda, biri de eşrar ve müfsid olanlardan ibaret olan eşkiyadır. **(Feashâbülmeymeneti)** (Ayet 8) Birincilere yemin ve bereket ehli oldukları, yahut iki cihetin efdal ve akvâsı olan ciheti aliyeye ve alemi kudse müteveccih oldukları için meymene eshabı, diğerine de yaramazlık ve nuhuset (uğursuzluk) ehli oldukları yahut iki cihetinin daha rezaili ve daha zaifi olan ciheti süfliye ve alemi hisse müteveccih oldukları için meş'eme eshabı tesmiye olunmuştur.

(Ayet 10) **(Vessâbikûne)** İki fırkayı da sebkat eden, fenafillah ile iki alemi geçmiş olan muvahhidler, **(Essâbikûn) (Ayet 10)** yani vasıflarına ziyade ve medihleri mümkün olmayan sabıklar, işte fenadan sonra beka halinde vücudu hakkani ile tahkik etmekle mukarreb olan ancak bunlardır. **(Fî cennâtin na'ıym)** (Ayet 12) Bunlar, cennet mertebelerinin cemisinden naim cennetlerdedirler.

(Ayet 13) **(Sülletün minel'evveliyne)** Sabikundan büyük bir cemaat, ervah saflarından birinci saf ehli olan mahbublardandır. **(Ve kaliylün minel'ahiriyne)** (Ayet 14) Bir kısmı da ikinci sınıf ehli ve mertebeleri mahbubların mertebesinden müteahhir olan muhiblerdendir. Bunların azlıkla vasf olunmaları, muhiblerin kemalin gayetine ermiş ve mahbub derecesini ibraz etmiş olanları az olduğu içindir. Belki bunların ekserisi sıfat cennetlerinde süeda derecelerinde kalmışlardır, bu sebepten Resulullah Sallallahı Aleyhi ve Sellem **(Elsene tani cemian min ümmeti)** yani «İki cemaatte cemian benim

ümmetimdendir» buyurmuştur. Yani evvelkilerin, evvelki ümmetlerden, sonrakilerin Muhammed Aleyhisselâm'ın ümmetinden olması murad değildir. Belki bunun aksi ki, evvelkilerin, cemaatı kesirenin Muhammed Aleyhisselâm ümmetinden, sonrakilerin cemaatı kalilenin geçmiş ümmetlerden olması daha evladır. Yahut mana: cemaatı kesire, Nebi'yi müşahid olan ve zamanında vahyin tazeliğine yetişen bu ümmetin evvelkilerindendir. Yahut Nebi'nin zamanına karib olan sahabeyi görenlerdendir. Ahirun, yani cemaatı kalile de, davet devrinin ahirinde ve Mehdi hurucu zamanının kurbunda olmaları dolayısıyle zaman geçmekle kalbleri katılaşan kimselerdir. Resulullah Aleyhi ve Sellem'in zamanında olanlar değildir, zira, Nebi Aleyhisselâm zamanında bulunanlar kıyameti kübra eshabı ve keşf ve zuhur ehli oldukları için o zamanda sabikun ekserdir.

(Ayet 15) **(Alâ sürurin mevdûnetin)** Nebi Aleyhisselâm'ın «Muvahhidler nurdan mimberler üzerindedirler» buyurduğu gibi herbirerlerine mahsus vücudatı mevhubeyi hakkaniden biribirine ulaşık, seyrek ve muhkem köşkler üzeredir. **(Mütteki'iyne aleyhâ mütekâbiline)** (Ayet 16) Karşılıklı rütbelerle birbirlerine müsavi oldukları halde kendi makamları olan o sedirler üzerine dayanıcıdırlar, zat ile tahakkuklarından ve muhabbeti zatiyeyi cem etmeleri sebebile sıfat ile zattan ve zat ile sıfattan mahcub olmayıp diledikleri sıfat ile zuhurda muhayyer olduklarından aynı vahdetde beyinlerinde asla hicab yoktur.

(Ayet 17) **(Yetûfü aleyhim vildânün muhalledûne)** Onları muhalled olan oğlanlar, tavaf ederler. Zatlarının devletiyle daim olan kuvvayı ruhaniyeleri onlara hizmet eder. **(Elhakna bihim zürriyatihim)** buyurduğu veçhile fartı irade ile onlara muttasıl olan ehli iradeden müstait gençler yahut melekutu semaviye onlara hizmet eder. Yahut **(Bi'ekvâbin ve abârîka)** (Ayet 18) irade, marifet, muhabbet, aşk, zevk, şaraplarından, hüküm ve ulum sularından dolmuş küpler ve ibriklerle tavaf ederler. **(Lâ yusadde'ûne anhâ)** (Ayet 19) O şaraplardan baş ağrısına uğramazlar. Yani küllisi lezzettir, o şaraplarla elem ve mahmurluk yoktur, zira onlar berdi yakin lezzetini bulmuş, şarabı kâfuriyi içmiş vasıllardır. Vüsul muhabbeti şevk eleminden ve fıkdan (yokluk) havfından halisdir. **(Ve lâ yünzifûne)** (Ayet 19) Ve sarhoşlukla, onların temyiz ve akılları gitmez, kendileri ehli mahıv olduklarından kabarıp taşmazlar. Zat ile sıfattan mahcub değillerdir ki, kendilerine sekir lahık ve hal galip olsun.

(Ayet 20) **(Vefakihetin mimmâ yetehayyerûne)** Ve vicdaniyat ve keşfiyatı zevkiye yemişlerinden hayırlısını alırlar, zira cemisini

bulucu olmalarıyle esfa ve ebkasını bahasını, eşref (şerefli) ve esnasını (methedilen) ihtiyar ederler. **(Ve hûrün iynün)** (Ayet 22) Ve tecelliyatı sıfat ve ceberutu mücerredattan mertebelerinde olan ervahı mücerrededen kara gözlü huriler, **(Ke'emsâlillü'lüilmeknuni)** (Ayet 23) sıfat ve nuriyetden sadeflerde dizilmiş taze inciler gibi, yahut batnen ve hazaini gaybde ehli zahir olan ağyardan mestur oldukları (örtülü) için hazinede inciler gibi huriler vardır.

(Ayet 24) **(Cezâen bimâ kânû ya'melûne)** Bunlar istikamet halinde lizatihi maksud ve cezasına mukarin amâli ilahiyeden yaptıkları amellerine yahut hali sülukta yaptıkları tezkiye ve tasfiye amellerine ceza olarak verilmiştir.

(Ayet 25) **(Lâ yesme'une fiyha lağven)** Ehli tahkik ve huzuru ilahide ruhaniyun adabıyle müeddeb olduklarından oradan hezeyan ve meaniyi müfid olmayan bir kelam işitmezler, **(Ve lâ te'siyma)** (Ayet 25) gıybet ve kizb ve emsali gibi sahibini günaha koyan fâhiş kelamlar da işitmezler. **(İlla kıylen selâmen selâmâ)** (Ayet 26) Ancak nefsinde selamet, nekaisden münezzeh, fudul ve zevaidden müberra olan kulu, yahut samiin uyub ve nekaisden (ayıp ve noksan) selametini müfid ve sürur ve kerametini mucib ve kemal ve behcetini mübin olan sözü işitirler, çünkü kemallerinin küllisi, maârif ve hakayık, tehiyyat ve letaiftir.

(Ayet 27) **(Ve ashâbülyemîyni mâ ashâbülyemiyni)** Eshabülyemin olanlara saadette evsaflarında taaccüb olunan, şerifler, azmiler, kerimlerdir ki, bunlar **(Fî sidrin mahdudin)** (Ayet 28) tıbâ'ı ve kuvvanın tezaddı ehvâ' ve devâ'ının tenâzu' dikenlerinden soyulmuş nefis cennetlerindedirler, zira ruh ve kalb nurlarıyla nefis kendi sıfatının heyetlerinden tecerrüd etmiştir, yahut salihat heyetleri ve hasenat semereleri ile tezyin ve tevkır olunmuş nefis cennetindedirler.

(Ayet 29) **(Ve talhin mendûdin)** Ve kalb cennetindedirler, zira talh muz ağacına derler, muz ağacının yemişi, tatlı, yağlı ve lezzetlidir. Kalbin münrikâtı ve mevaddan heyeti cürmiyeden mücerred meanisi gibi çekirdeği yoktur. Nefsin levahıkı maddiye ve heyeti cürmiyeye makrun müdrikâtı cüziyesi gibi çok çekirdekli nubuk ağacı demek olan (sedir) böyle değildir. (Mendud) demek olan esfelden alâsına kadar yemiş donanmış, yani çokluğu gayrı mütenahi olarak müdrikâtı çok tekevvün etmiş olduğundan ağacın meydanda görülen kökü ve sakı yoktur.

(Ayet 30) **(Ve zıllin memdûdin)** Ve rahat verici ruh nurundan uzanmış gölgede **(Ve mâin meskûbin)** (Ayet 31) ve dökülen sudadır-

lar yani ruh aleminden dökülen ve damlayan ilimdedirler. Bu suyun akıcı olmayıp dökülücü olması süedanın amellerine nisbetle ilimlerinin az olduğuna işarettir. Zira bunların ulumu nafiaları her nekadar çok ise de vicdaniyat, maârif, tevhidiyat, zevkiyattan ruhanî ilimleri az olur.

(Ayet 32) **(Ve fâkihetin kesiyretin)** Ve mahsusat, ve muhayyelat, mevhumat, meanii külliyei kalbiyye (kalbin bütün manaları) gibi lezzetli müdrikâtı cüziye ve külliyeden çok yemişlerde **(Lâ maktû'atin ve lâ memnû'atin)** (Ayet 33) gayrı mütenahi olduğu için kesilmiş değil **(Ve lâ memnû'atin)** (Ayet 33) ihtiyari olmakla memnu' da değildir, ne vakit ve nerede isteseler bulurlar. **(Ve fürüşin merfu'atin)** (Ayet 34) Ve mertebei bedeniye ve ciheti süfliyeden kalbe muttasıl ciheti aliyası olan hayyizi sadra ref' olunmuş bulunan a'mali haseneden müktesep heyeti nefsiyeyi nuriye ve fezaili ahlâk fıraşları, yahut diğer tefsire göre mana: kadınlardan huriler yani mertebede müsavi kendilerine muttasıla (bitişik) olan melekut demektir.

(Ayet 35) **(İnnâ enşe'nâhünne inşâen)** Biz o nisvanı ednası tabii ve elvası anasırdan mutahhar, mevaddan mücerred olarak acib ve nuranî bir surette inşa eyledik. **(Fece'alnâhünne ebkâren)** (Ayet 36) Onları bakireler, yani umuru tabiyenin dokunması, ehli adetten zahiri ve tabiilerin ve maddeye karışmış olan nufusun mübaşereti ile müteessir olmamış bakireler kıldık.

(Ayet 37) **(Uruben)** Onlara ittisallerinin devamı ve cevherlerinin hüsnü ve safaları dolayısıyla erlerini sevici mahbube avratlar **(Etrâben)** (Ayet 37) cevherleri, ezelî mertebeleri müsavi derecei vahidede oldukları için o hurileri onlarla berisinde kıldık.

(Ayet 38) **(Lieshâbilyemîni)** Bu zikrolunan şeyler eshabı yemine mahsustur. **(Sülletün minel' evveliyne)** (Ayet 39) Eshabı yemin evvelkilerinden bir cemaattır, çokluk bir cemaattir, zira mahbubların derecâtta terakki ve sıfata rucu ve tedellî zamanlarında eshabı yeminin cennetleriyle dahil olmalarıyla onlarla ihtilat ederler, ve onların sırasında dizilirler. **(Ve sülletün minel'âhiriyne)** (Ayet 40) Sonrakilerden büyük bir cemaattır, zira muhiblerin ekserisi eshabı yemindirler. Muhabbeti zatın dununda sıfat ile vakıftırlar. Eğer evvelin ahıriyne, ümmeti Muhammediyenin evaili ve evahiri ile tefsir edersek ümmeti Muhammed'in evahirinde sabikûn çok değilse de eshabı yemin çok olduğu cihetle manâ zahirdir.

(Ayet 41) **(Ve ashâbüşşimâli mâ ashâbüşşimâli)** Şimal eshabı da şekavet ve nuhusette, zillet ve hasasetde (alçaklık, bayağılık) sı-

fat ahvalinden taaccüb olunan kimselerdir. **(Fîsemûmin ve hamiymin)** (Ayet 42) Onlar eziyet verici karanlık heyetler ve düşkün ve yaramaz arzular sam yelinde ve ulumu batıla ve akaidi faside kaynar suyunda **(Ve zıllin min yahmûmin. Lâ bâridin ve lâ keriymin)** (Ayet 43 - 44) ve ne serin ve ne de faideli olmayan çirkin kara heyetler ve muzlim sıfatlarla kararmış nüfus heyetleri kara dumanının gölgesindedirler. Yani ona sığınan kimseye serinlik ve rahat ile faidelenmek gibi insanların sığındıkları gölgenin her iki sıfatı da bu gölgede yoktur. Belki bunun meşekkat, yalın, ve sıklet isâli ile eziyeti, elem ve zararı vardır.

(Ayet 45) **(İnnehüm kânu kable zâlike mütrefiyne)** Zira o eshabışşimal bundan evvel şehevat ve lezzette münhemik, umuru tabiiye gıvaşei bedeniyede yatkın idiler, bu sebeple şu münhemik heyetleri kazandılar. **(Ve kânu yusırrûne alel hinsil'azıym)** (Ayet 46) Ve onlar, muhallid azaba, müebbed ikaba istihkaklarına sebep olan batıl sözler ve fasid akidelerinden büyük günah üzre ısrar eder idiler. **(Ve kânu yekûlüne eiza mitnâ ve künnâ türâben ve izâ men einnâ lemeb'usûne)** (Ayet 47) Ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr da onların akideleri cümlesindendir. «Bizler, toprak ve kemik olduğumuz vakit biz mi yoksa bizden evvel geçen babalarımız mı kabirlerden ihya olunuruz?» derler idi. Habibim sen, «Diğer evvelkiler ve sonrakiler, malum günün miykatına (Vaktine) elbette cem olunacaklardır.» de. **(Sümme inneküm eyyüheddâllünelmükezzibûne)** (Ayet 51) Sonra siz ey cehaletleri, ve batıl akidelerine muhalif olan Hak'kı inkârları üzere ısrar edici olan cahiller, **(Le âkilûne min şecerin min zekkumin)** (Ayet 52) elbette zakkum ağacından yiyicilersiniz. Yani lezzatı şehevata taabbüd edici ve şehevatta boğulmuş tabiatın süfliyatına müncezib olan nefisten ekıl edicisiniz. Zira onunla ve faideleriyle adet etmiş, alışmışsınızdır.

(Ayet 53) **(Femâ lüne minhelbutûne)** İmdi: O zakkum ağacından, belalı, tatsız, kemale münafi ve baliğ mucib heyetten ibaret olan yakıcı yemişlerinden, hastalığınız ve şiddeti hırsınız ve ona alışık olmanız ve çok açlığınız dolayısıyle karınlarınızı doldurucusunuz. **(Feşâribûne aleyhi minelhamiymi)** (Ayet 54) Onun üzerine amâli şeytanîye ve behîmiyei zulmaniyeye sevk edici ve sizi helâk vartasına düşürücü cehil babından bulunan vehmiyatı batıla ve şebâheti (benzeyiş) kazibe kaynar suyundan içicisiniz.

(Ayet 55) **(Feşâribûne şürbel hiymi)** Fakat, o hamîmi (pek sıcak ve kaynar nesne) kalbleriniz içindeki muhabbet ve hırsınızın şiddetinden, suya doymamak illetine tutulmuş develerin içmesi gibi içici-

siniz. **(Hâzâ nüzülühüm yevmeddiyni)** (Ayet 56) İşte cehenneme nazil oldukları vakit onlara hazırlanan yemek, şu beyan olunan şeydir.

(Ayet 57) **(Nahnü haleknâküm felevlâ tüsaddikûne)** Biz, vücudumuzla sizi izhar etmekle ve sizin suretlerinizde zahir olmakla sizi halk ve izhar eyledik. İmdi ey cahiller ne için tasdik etmiyorsunuz? **(Efere' eytüm mâ tümnûne. E'entüm tahlükûnehû em nahnül hâlikûne)** (Ayet 58 - 59) Erhâma döktüğünüz meniye sureti insaniyeyi ifaza ile onu siz mi halk ediyorsunuz yoksa, hâlik biz miyiz? Haber verin. **(Efere'eytüm mâ tahrusune)** (Ayet 63) Ektiğiniz tohumları **(E'entüm tezre'ûnehû em nahnüzzâri'ûne)** (Ayet 64) o tohumlara sureti neviyelerini inzal ile siz mi onları isbat ediyorsunuz, yahut isbat edici biz miyiz? Haber verin. **(Efere'eytümül mâellezi teşrebûne)** (Ayet 68) İstidadınızın susaması ile içtiğiniz ilim suyunu **(E'entüm enzeltümühü minel müzni em nahmülmünzilûne)** (Ayet 69) aklı heyulani bulutundan siz mi inzal ettiniz, biz mi inzal ediciyiz? Haber verin. **(Lev neşâü ce'alnâhü ücâcâ)** (Ayet 70) Eğer biz, dileseydik o ilmi, maaş tedabirinde (tedbirler) ve hayatı dünya tertibinde sarf ile menfaatsiz acı su kılardık. **(Felevlâ teşkurûne)** (Ayet 70) İmdi neye şükret miyorsunuz? **(Efere'eytümünnârelletî tûrûne)** (Ayet 71) Fikir çakmağının çakmasıyle yakdığımız manâyı kudsiyye ateşini **(E'entüm enşe'tüm şeceretehâ em nahnülmünşi'ûne)** (Ayet 72) onun ağacı olan kuvvei fikriyeyi siz mi inşa eylediniz, yoksa biz mi inşa ediciyiz.? Haber verin. **(Nahnü ce'alnâhâ tezkireten ve meta'in lilmukviyne)** (Ayet 73) Bizler, o ateşi alemi kudsideki ezeli ahdi hatırlatıcı ve sülukte ilim ve amelden rızıkları olmayanlara meta' ve faide kıldık.

(Ayet 75) **(Felâuksimû bi mevâki'innücûmi)** İmdi mevâki'i nücume (yıldızların yerlerine) yani nefsi Muhammediyyeyi mukaddesenin Ruhulkudse ittisali evkatına kasem ederim. Bu evkat nücûmu Kur'an'ın Muhammed'e vukuu vakitleridir ki, ne ittisalatı nuriyye ve ne kadri şerefli vakitlerdir. Yahut manâ: nücumun sükutu vakitlerine kasem ederim, o vakitlerde, Muhammed'in hislerden gaybını, o da sırrının gaybda batması ve kuddüs sırasında dizilmesiyle hislerinin tatili zamanında hevasının cesedi mağribinde ufulu (batması, sönmesi) belki kendisinin Hak'da gaybeti ve vahdette istiğrakı vakitleridir. **(Ve innehû lekasemün lev ta'lemûne aziymün)** (Ayet 76) Tahkik, o kasemi bilmiş olsanız büyük bir kasemdir, halbuki nasıl bilebilirler? Onlar nerede.. bunu bilmesi nerede?

(Ayet 77) **(İnnehû lekur'ânün keriymün)** Tahkik, o Kur'ân, kadim, keriym, ve şerefi kadri refi' olan bir ilim mecmuudur. **(Fi kitâ-**

bin meknûnin) Ayet 78) Kitabı meknunda olucudur. Kitabı meknun havastan ve mukarrebiynden maada melâike mazharından gaybda meknun kalbi Muhammedi'dir. Zira aklı Kur'anî, orada, kalbi Muhammedi'de konulmuştur. Nitekim İsa Aleyhisselâm «İlim semadadır onu kim inzal eder veya yerin dibindedir onu kim çıkarır? veya denizlerin ardındadır kim geçirir ve getirir? demeyiniz ki belki ilim sizin kalblerinizde kılınmıştır. Siz Allah'ın huzurunda ruhanîlerin edebiyle teeddüb ediniz. Sizde ilim zahir olur» demiştir. Yahut mana: Kitabı meknun, ruhu evveldir ki mahalli kaza ve ruhu Muhammedî'nin me'vasıdır (meskeni yurdu) belki aynıdır.

(Ayet 79) **(Lâ yemessülhû illelmutahharûne)** Mevâda taâlluk levsinden ve tabâyi denisinden mutahhar olan ervahı mücerrededen başkası, Kur'an'ı Kerim'e mesh edemez, yapışamaz. **(Tenziylün min rabbil'âlemiyne)** (Ayet 80) Kur'an, Rabbilâlemin'den tenzildir, zira Rabbilâlemin'in ilmi, mazharı Muhammedî üzere zahir olmuştur. Binaenaleyh Kur'an Rabbilâlemin'den parça parça Muhammed'e nazil olmuştur.

(Ayet 81) **(Efebi hâzel hadiysi entüm müdhinûne)** Siz bu sözümü istihkâr ediyorsunuz (küçük görüyorsunuz), mübalât (tasdik) etmiyorsunuz. Sehil (kolay) ve hakir addeylediniz. Bir işte müdâhene ve gevşeklik eden bir kimse gibi hakkı ile kıyam ve manasını fehimde tasallüb ediyorsunuz. **(Ve tec'alûne rızkaküm enneküm tükezzibûne)** (Ayet 82) Kuvveti kalbinizi ve hakikî rızkınızı Kur'an'ın tekzibi kılarsınız, çünkü siz cahil bir kimsenin güya ilmi, nefis tekzibi olmak kabilinden itikadına muhalif bir şeyi inkârı gibi kendi ilminizle ve ilminiz cinsinden olmayan şeyi inkârınızla mahcubsunuz. Yahut mana, kizbe müdavim olan kimseye, «Yalan onun gıdasıdır» denildiği gibi siz de tekzibi kendinize gıda kılarak, tekzibe müdavemetiniz dolayısıyla tekzibi rızık suyunuz kılarsınız. **(Felevlâ izâ beleğatilhulkûme)** (Ayet 83) Ruhu, hulkuma yani boğaza geldiği vakit neye bedene irca etmiyorsunuz? **(İn küntüm sâdıkıyn)** (Ayet 87) Eğer siz mahkûmlar, merbublar, makhûrlar olmadığınızda doğru iseniz o vakitte ruhu bedene irca ediniz. Yani siz rububiyetin tahtı kahrında mecbur ve acizsiniz, yoksa eğer aciz olmasanız en şiddetli bir kerahetle kerih gördünüz ölümün defi sizin için mümkün olurdu.

(Ayet 88) **(Fe'emmâ in kâne minelmukarrebiyne)** Amma bir kimse eğer esnafı selase cümlesinden mukarrebiynden oldu ise **(Ferevhün ve reyhânün ve cennetüna'ıymin)** (Ayet 89) onun için zat cennetine vusül rahatı ve sıfat cenneti reyhan ve kokusu ve parlak ve sürur verici ef'al tecalliyatı nimetleri cenneti ve lezzetleri vardır.

(Ve emmâ in kâne min ashâbilyemiyni) (Ayet 90) Eğer bir kimse eshabı yeminden, yani süeda ve ebrardan oldu ise **(Feselâmün leke min ashâbülyemiyn)** (Ayet 91) onun için de eshabı yemine mülâkat ve eshabı yeminin fıtrat selâmeti ve azaptan necat ve sıfat cennetinde nefis sıfatları noksanlarından beraat ile onu selâmlamış olmalarıyla sürur ve cevr vardır.

(Ayet 92) **(Ve emmâ in kâne minelmükezzibiyneddâlliyne)** Ve eğer sabıkıyne inad edici ve onların kemalatını münker, cehli mürekkeb ile mahcub eşkiyadan oldu ise onlar için de fevklarında **(Fe nüzülün min hamîmin)** (Ayet 93) kavli ile işaret olunan itikadatı faside heyetleri ve cehalatı mevhişe zulmetleri azabı ve tahtlarından **(Ve tasliyetü cahiymin)** (Ayet 94) kavliyle işaret olunan heyeti bedeniye ve seyyiatı ameliye azabı vardır. **(İnne hâzâ lehüve hakkulyakiyn)** (Ayet 95) Tahkik, farkı selasenin şu zikrolunan ahval ve akibetleri, yakınlarında ve ıyanlarında hak ile mütehakkik olan kıyameti kübra ehlinin muayenesinden halin celisi ve emrin hakikatidir. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

Vakıa suresi tamamdır.

HADİD SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Sebbeha lillâhi mâ fissemâvâti vel'ardı)** Semavat ve arzda bulunan bütün mevcudat Allah Tealâ Hazretlerini tesbih eder. Her mevcud vücudu izafisi ve sebatı ile Allah'ı Tealâ Hazretleri'nin imkândan ve kabulu fenadan tenzihini, hususu tagayyürü ile Allah Tealâ'nın acizden, ve kemalatını izhar ve hikmet üzere tertip ve intizamı ile cemi nekaisden tenzihini izhar eder. **(Ve hüvel'aziyzülhakiymü)** (Ayet 1) Allah'ı Tealâ Hazretleri mevcudatı kahr ve cebreyleyen kuvvet sahibi ve kemalatını tertibeyleyen hikmet sahibidir.

(Ayet 3) **(Hüvel'evvelü)** Allah'ı Tealâ Hazretleri izhar itibarıyle vücudu izafî ondan iptida eyleyen zattır. **(Vel'âhirü)** (Ayet 3) İmkânı ve ihtiyacının ona intihası itibarıyle vücudu izafî ona nihayet bulan zattır. İmdi her şey Allah ile mevcud ve Allah'da fani olur, binaenaleyh Allah'ı Tealâ Hazretleri, haleti vahidede iki itibar ile o şeyin evveli ve ahiridir. **(Vezzâhiru)** (Ayet 3) Allah'ı Tealâ, sıfat ve efaliyle zahiri ekvanda zahirdir. **(Velbâtınu)** (Ayet 3) Allah'ı Tealâ

zatı ile ve ekvan mahiyeti ile ihticabı sebebiyle batındır. **(Ve hüve bikülli şey'in aliymün)** (Ayet 3) Ve Allah'ı Tealâ her şeyi bilicidir, zira her şeyin mahiyetinin ayni, o şey malumatı suretlerinden bir surettir. Eşya suretleri kâffesi levhi mahfuzdadır. Allah'ı Tealâ suverle beraber o suretlerle menkuş olan levhin aynı mahiyeti ile bilir. İmdi Hak'kın levhe olan ilmi, zatına olan ilminin aynıdır.

(Ayet 4) **((Hüvellezî halakassemâvâti vel'arda fî sitteti eyyâmin)** Allah'ı Tealâ semavat ve arzı eyyamı ilahîden altı günde halk ve izhar eden zattır. Âdem zamanından Muhammed Aleyhisselâm'ın zamanına kadar hafa devri müddetinin cemisi olan altıbin sene demektir. Yani semavat ve arz ile ihticab eylemiş ve o devirde Hak zahir olmayıp halk zahir olmuştur. Zira halk Hak'kın eşya ile ihticab etmesidir. Araf suresinde zikrolunduğu gibi bu zaman ihticab zamanıdır. **(Sümmestevâ alel'arşı)** (Ayet 4) Sonra zat sıfatla veya sıfat zat ile veya bazı sıfat bazısıyle muhtecib olmadığı halde cemi sıfatta zuhur ile kalbi Muhammed arşına istiva eyledi. Yedinci günde bütün sıfat zuhurda müstevi oldu. Yahut mana: Kaf suresinde zikrolunan cevahir ve a'râzdan meratibi sitte suretlerinde ihticab, sonra cemi eşyada bilseviye sureti rahmaniyede te'sir ve Rahman ismiyle zuhur ile ruhu azam arşı üzre istiva eyledi, demektir. **(Ya'lemu mâ yelicü fil'ardı)** (Ayet 4) Allah'ı Tealâ hazretleri, malumatının suretleri olduğu için alemi cismanî arzında dahil olan süveri neviyeyi bilir. **(Ve mâ yahrücü minhâ)** (Ayet 4) Ve fena ve fesad zamanında alemi cismanî arzından mufarakat eden ervahı ve zail olan suretleri bilir ki, bunlar, semadan nazil olan ve semaya uruc eden ervah ve süverdir .Yahut mana: Semayı ruhdan kalbe nazil olan ulumu ve feyazan eden envarı ve ruh semasına uruc eden âmali müzekkîye heyetlerinin ve cüziyatı mahsusadan intiza' olunan külliyatı bilir. **(Ve hüve me'aküm eyne mâ küntüm)** (Ayet 4) Allah'ı Tealâ hazretleri sizin mezahirinizde zuhur ve siz onunla mevcud olduğunuzdan, nerede olsanız sizinle beraberdir. **(Vallahü bimâ ta'melûne basiyrün)** (Ayet 4) Allah'ı Tealâ hazretinde bulunan alemi melekutunda olan dört levhada amelinizin menkuş olduğu ve amelinize ilminin sebkat eylediği için işlediğiniz ameli görücüdür.

(Ayet 6) **(Yûlicülleyle fînnehâri)** Allah Tealâ, gaflet gecesini huzur gündüzünde idhal eder, **(Ve yûlicünnehare fîlleyli)** (Ayet 6) ve huzur gündüzünü gaflet gecesinde idhal eder. Cemali, celâl ile setr, celâli cemal ile hicab eyler. **(Ve hüve aliymün bizâtissudûri)** (Ayet 6) Allah'ı Tealâ, sadırlarda koyduğu esrarının gaflet ve huzur dekayıkını ve hikmetlerini tesettür ve tecellinin letâifini ve faidelerini bilicidir. Bu esrarı ondan başkası bilemez, ancak o bilir.

(Ayet 7) **(Âminû billâhi ve resûlihî)** Siz, efali tevhid etmek suretiyle yakîni iman ile Allah'a **(Ve resûlihî)** Resul'üne de imanediniz. Yani tevhidi ef'al ile imanınızda Hâk'kın ef'ali ile halkın ef'alinden mahcub olmayınız, zira o suretle cebirde vaki ve ecirden mahrum olursunuz. Belki, ceman tevhidi ef'ale iman ile şeriatın hükmü ile Hak'kın ef'alini tefasil mezahirinde şuhud ediniz ki sizin için tevekkül hasıl **(Ve enfikû mimmâ ce'aleküm müstahlefiyne fiyhi)** (Ayet 7) ve elinizde olan ve şeriat hükmi ile onda tasarrufa sizi muktedir kılmakla müstahlef yani vekil kılmış olduğu Allah'ın malından infakt sehil olsun, zira malların kâffesi Allah'ındır. Tasarruf nisbetinin ihtisası ancak Allah'ın şeriatındeki hükmü iledir. **(Felleziyne âmenû minküm)** (Ayet 7) İmdi, sizden ef'ali şuhud ile iman **(Ve enfekû)** (Ayet 7) ve tevekkül makamından infak eden kimseler **(Lehüm ecrün kebiyrun)** (Ayet 7) için ef'al cennetinde büyük ecir vardır.

(Ayet 8) **(Ve mâ leküm lâ tü'minûne billâhi verresûlü yed'ûküm litü'minu birabbiküm ve kad ehaze mîsâkaküm in küntüm mü'miniyne)** Eğer siz, bilkuvve mümin oldu iseniz Resul'ün sizi rabbinize iman etmeniz için davet ettiği ve misakınızı almış olduğu halde Allah'a iman etmediğinizin sebebi nedir? Yani eğer sizde imanı ezeli fıtrat nuru baki kaldı ise içtimaları icabı zati ile iman etmeği mucib olan dahilî ve haricî iki sebebin birleşip kuvvetleştiği halde niçin iman etmiyorsunuz? Harici sebep, faili olan Resul'ün daveti, sebebi dahili de istidlâl kuvveti ve sebebi kalbî olan istidadı fıtrîden ibaret misakı ezelinin ehazıdır.

(Ayet 9) **(Hüvellezî yünezzilü alâ abdihî âyâtin beyyinâtin)** Allah'ı Tealâ Hazretleri, abdine tecelliyatı ef'al ve sıfat ve zatın beyanında **(Liyuhriceküm minezzulûmâti ilennuri)** (Ayet 9) sizi hayattan istifade olunan hayatı bedeniye ve sıfatı nefs zulmetlerinden kalbin tenevvürüne, kalb sıfatı zulmetinden ruh nuruna, vücudatınız ve eneiyetiniz, benlikleriniz zulmetlerinden din nuruna çıkarmak için aşikâr ayetler tenzil eden zattır. İşte (zulmatı selase) sözü ile işaret olunan bazısı, bazısının fevkinde bulunan zulmetler bunlardır. **(Ve innallahe biküm le ra'ûfürrahiym)** (Ayet 9) Tahkik, Allah'ı Tealâ hazretleri istidadı bağışlamakla noksan afetini defetmek ve size talim eden Resul'u göndermekle, hicabların izalesine hidayetini tevfik ile size re'fet ve istidadın tasfiyesi ve nüfusun tezkiyesiyle kabulün husulüne ve kemalatı ifaza ile size rahmet edicidir.

(Ayet 10) **(Lâ yestevî minküm men enfeka min kablilfethi ve kâtele)** Sizin içinizden, Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e, mi'racı tam ve hazreti Ehadiyete vusul ile fethi mutlaktan evvel mallarını ve

nefislerini bezl eden kimseler müsavi olmazlar. **(Ülâike a'zamü dereceten minelleziyne enfekû min ba'dü ve kâtelû)** (Ayet 10) Bunların derecesi sonradan infakt ve mukatele edenlerden büyüktür. Bunlar istidadatlarının kuvvetinden ve batınlarının ve aslî nurlarının şiddetinden Resul'u bildiler ve meşâmmı ruh ile Resul'den rayiha alarak ülfet ettiler ve Resul'un kendilerinde tesiri vasıtası olmayarak kemalâtları zahir oldu. Bunlar da ateş dokunmadan zeytuni ziya vermeğe müstaid olan kuvvei kudsiyeleri kendilerinde galib olan kimselerdir. Amma fetihden sonra infakt edenler, zaif istidadları ve nuriyetlerinin kılleti dolayısıyla kendilerinde Resul'ün kuvveti tesirine ve kemalâtların fiile ihracına muhtaç oldular. **(Ve küllen ve'adallahülhüsnâ)** (Ayet 10) Halbuki derecatın sayılmaz surette çokluğu ve tefavütüyle beraber her nasıl olsa yakıynin husulü ve kemalâtın zuhuru sebebiyle Allah'ı Tealâ hepsine büyük sevap ve yüksek derece vaad eylemiştir. Kat kat ecir ve sevab kerametine rağbetle mallarını Allah'a ifraz eden sonrakiler, nefis makamında kemali halkıyi haiz olan kimselerdir. Evvelkiler ise rızayı ilahîyi taleb ve nefislerini tariki hakda tesbit için nefislerinden ve sevap ve ecir kerametinden tecerrüd etmiş olan sabıklardır.

İşte tevhidi zat ile vechi ilâhîye müteveccih olarak sıratı müstakim üzre olduklarından **(Yes'â nûrühüm beyne eydiyihim)** (Ayet 12) buyurduğu vechile nurlarının önlerinde sai eylediği görülen müminler bunlardır, geriye kalanları da eshabı yemin olmaları dolayısıyla yakında ve kalb makamında olan ve nurları sağlarında sai eden mümin ve müminelerdir. **(Büşrâkümülyevme cennâtün tecrî min tahtihel' enhârü hâlidiyne fiyhâ zâlike hüvelfevzül'azîm)** (Ayet 12) Bugün, altından nehirler cereyan eden cennetler sizin müjde ve büşranızdır. Bu müjde büyük bir füyüz ve zaferdir. Bu hitap sabıkiyn olanları taklib ile her iki fırkaya hitaptır, çünkü üç cennet zikrolunmuş ve füyüzda azimet ile vasfolunmuştur. Zira füyuzu azim, ancak sabıkiyn olan üçüncü fırkaya mahsustur. Nefis ve kalb cenneti eshabından olanların füyuzu, kerim ve kebir ile vasfolunmuş olur.

(Ayet 13) **(Yevme yekûlülmünâfikûne vel münâfikâtü lilleziyne amenunzurûna naktebis min nûriküm)** Nefis sıfatları ve beden heyetleriyle mahcub tabayii zulmanide ve günahların karanlıklarında dalgın ve kendilerinde fıtrat nurundan bir parça baki kalmış istidadları kuvvetli müstaidler ve istidadları zaif olanlar, mevt ile beden hicabından kurtuldukları ve zarar ve hüsranın tebeyyün eylediği ve noksan çukurunda mahpus olarak kaldıkları ve mahrumiyetin zuhur ettiği zaman müminlerin, onlara iltifat etmeyerek berkı hatıf,

yıldırım gibi geçtikleri vakit, büsbütün sönmemiş olan fıtrat nurları ile mü'minler fırkasına hasıl olan kemal nuruna müştak ve hasret ve nedametlerle o nuru taleb ve iltimas ederek müminlere istidad cennetini ve zahir islâm sebebiyle bize nazar edin ki biz de sizin nurunuzdan iktibas edelim dediklerini hatırlayınız. **(Kıylerci'û verâeküm feltemisû nûrâ)** (Ayet 13) Onlara «Siz nur kazanmak için arkanıza dönünüz, kazanmak mahalli olan dünyaya ricat ediniz. Zira nur ancak alâtı bedeniye, hevası zahire ve batına gibi cismani kuvvetler vasıtasıyla iyi ameller ve hak amellerle kazanılabilir» denilir. **(Feduribe beynehüm bisûrin)** (Ayet 13) Derhal aralarında heyeti zulmaniyelerin iktifasına göre muhtecib bulundukları heyulani berzah duvarı çekilir. **(Lehü bâbün)** (Ayet 13) O duvarın bir kapısı vardır ki o da kalbdir. Zira kuddüs aleminden rics alemine ancak kalb tarikinden itlâ' olunur. **(Bâtinühü fiyhirrahmetü)** (Ayet 13) O kapının batını olan kuddüs alemi orada ruh ve reyhan nuru ve zikrolunan meratipten naim cenneti vardır. **(Ve zâhirühü)** (Ayet 13) ve o kapının nefse nazır olan ve eşkiya nüfus muzlimesinin makarrı olan zahiri ki, o da alemi ricstir. **(Min kıbelihil'azâb)** (Ayet 13) O rics alemi tarafından heyetleri ve heyetlerinin tenevvüü (çeşitleri) iktizası ile müstahak oldukları azabdır. Bu kapının eşkiyaya doğru olan zahiri cihetinden açılacak yeri yoktur, belki ebeden açılmayacak tarzda kilidli ve kapalıdır. Ama batini cihetinden sabıkiyn olan ehli cennet her ne vakit isterlerse bu kapı onlara açılıp ehli nara ve azap olduklarına muttali olurlar. Ve onların yanına girerler, bunlar girince nurlarından ateşin yalını söner belki, cehennem ehline nisbetle değil, kendilerine nisbetle nurları ateşi de yakar. O vakit cehennem «Ey mü'min geç, zira senin nurun, benim yalınımı söndürdü» der.

(Ayet 14) **(Yünâdûnehüm elem nekün me'aküm)** Münafıklar, müminlere «Fıtratı evveli ve ayni cemi sıfatta sizinle beraber değil mi idik?» diye nida ederler. **(Kalü belâ ve lâkinneküm fetentüm enfüseküm)** (Ayet 14) Müminler «Evet beraber idik, lâkin siz, nefislerinizi lezzeti hissiye, şehevatı behiymiye ve sebiye ile belâya koyduniz, **(Ve terebbastüm)** (Ayet 14) ve kased ve tama devaisi sebebiyle galip olan emelleriniz tahayyulatının istilasıyla ümidler beklediniz, **(Vertebtüm)** (Ayet 14) ve evhamın ukule, vehmiyatın makulata istilasıyla reyb ve şek eylediniz, **(Ve garretkümül' emaniyyü)** (Ayet 14) ve tahayyül muktezası ve vehim devaisi (insanı bir şey için kalbini meylettiren tutku) ile **(Hatta câe emrullahi)** (Ayet 14) Allah'ın emri olan ölüm gelip ikab hasıl oluncaya kadar emniyet ve ümidler sizi aldattı» derler.

(Ayet 17) **(I'lemû ennallahe yuhyil'arda ba'de mevtihâ)** Biliniz ki Allah'ı Tealâ yeri öldüğünden sonra ihya eder. Bu ayeti kerime, zikrin kalplerde te'sir eylemesini temsildir. **(İnnelmusaddıkıyne vel musaddıkâti)** (Ayet 18) Nefis makamında gaybe iman eden mü'minlerden tasdik eden mümin ve mü'minelere **(Yudâ'afü lehüm)** (Ayet 18) onların sıdıkları, kendilerine muzaaf olur, **(Ve lehüm ecrün keriymün)** (Ayet 18) ve onlara ecri kerim vardır. **(Velleziyne âmenû billâhi ve rüsülihi)** (Ayet 19) Ikan (yakin hasıl eden) ehlinden kalb makamında Allah'a ve Resul'üne îmân eden kimseler **(Lehüm ecrühüm ve nûrühüm)** (Ayet 19) onların nefis cennetinden ecirleri ve sıfat tecelliyatı ile kalb cennetinden nurları vardır. **(Ülâike hümüssıddıykûne)** (Ayet 19) Bunlar, kuvveti yakin ile sıddıklar **(Veşşühedâü)** (Ayet 19) ve mukabelelerinde zat ve sıfattan mahcub olan ehli huzur ve murakabedir. Yani bunlar, îmanı gayb ehlinden değil, ehli îkandan da değillerdir. **(Velleziyne keferû ve kezzebû bi âyâtinâ)** (Ayet 19) Ayatımıza ve o ayatı tekzip edenler **(Ülâike eshâbülcahiymi)** (Ayet 19) tabiat cehiyminin eshabı ve mülazımıdırlar.

(Ayet 21) **(Sâbikû ilâ mağfiretin min rabbiküm)** Hayatı hissiye, nefsiyyei faniyei tahkir ve inkizası seri' yeşil ot suretinde tasvir edince müminleri hayatı akliyeyi kalbiyeyi bakiyeye davet eyledi. Rabbinizden mağfirete, yani nefis sıfatlarının kalb nuru ile örtülmesine koşunuz, dedi. **(Ve Cennetin arduhâ)** (Ayet 21) Kalb alemi cismaniyi ve suretlerini ihata eylediğinden, genişliği bütün alemi cismanînin genişliği gibi olan bir cennete, kalb cennetine müsabaka ediniz. Yahut mana; müminleri hayatı beşeriyeden tenfir ve hayatı ilâhiyeye davet eyledi. Yani, büyük günahın aslı olan zevat ve vücudatınızın, zat nuru ile örtülmesi mağfiretine ve arzı semavat ervah ve arzı ecsadın kâffesi genişliğinde olan cennete yani kâffei vücudatı izafiyeye şâmil olan vücudu mutlakın küllisine müsabaka ediniz. **(Û'iddet lilleziyne âmenû billâhi ve resulihi)** (Ayet 21) Birinci manâya göre imanı ilmi yakiyni ile, ikinci manaya göre imanı aynî ve hakiki ile Allah ve Resul'üne îman edenlere o cennet hazırlanmıştır.

(Ayet 22) **(Mâ esâbe min musiybetin fil'ardı ve lâ fî enfüsiküm)** Havadisi hariciye ve bedeniye ve nefsaniyeden hiç bir musibet isabet etmedi, **(İllâ fî kitâbin)** (Ayet 22) ancak o musibet levhi mahfuz tesmiye olunan kalbi küllide sabittir. Taki Allah'ın verdiği şeylerde sizin kesbinizin, hazerinizin, hıfz ve harasetinizin medhali ve tesiri olmadığını, keza fevt olan şeylerde de aciz ve ihmalinizin, gafletinizin, ademi ihtirazınızın, kılleti hiylenizin medhali olmadığını bilesiniz de hayrın kuvveti fevti ve şirk nuzulü üzerine mahzun olmayasınız.

(Ayet 23) **(Velâ tefrehû bimâ âtâküm)** Ve hayrın size vusulü ve şirk ve zevali ile ferahlanmayasınız. Zira bunların hepsi, takdir olunmuş şeylerdir. **(Vallahü lâ yuhibbü külle muhtâlin)** (Ayet 13) Tahkik, Allah'ı Tealâ hazretleri verdiği şeyle şiddeti ferahdan her bir kibirlenen, salınan kimseyi sevmez. **(Fe hürin)** (Ayet 23) Yakini olmadığından ve dünya muhabbetiyle Hak'dan uzaklığından dolayı ve zulmet ile nurdan ihticabı ve hazreti ilahîyeye münafaatı (karşı gelme) sebebiyle ciheti süfliyeye incizabı (temayülü) dolayısıyla verilen şeyle fahr ediciyi sevmez. **(Elleziyne yebhalûne)** (Ayet 23) Onlar ki mal sevgisinin şiddetinden kıskançlık ederler, **(Ve ye'mürûnennâse bilbuhli)** (Ayet 24) ve reddileet (kötülük) kendilerine istila eylediği için insanlara da kıskançlıkla emrederler. **(Ve men yetevelle)** (Ayet 24) Ve cevheri zulmaniye ve süfli aleme teveccühle her kim ki Allah'dan iraz eylerse **(Fe innallahe hüvelğâniyyülhamiydu)** (Ayet 24) tahkik: Allah'ı Tealâ, zatiyle müstağni olduğu için o kimseden gani, derkemali ile müstakil olduğundan o kimseyi imhâl ve rüsvay eyler.

(Ayet 25) **(Lekad erselnâ rüsülenâ bil beyyinâti)** Tahkik, Biz, resullerimizi mâarif ve hüküm ile irsal eyledik, **(Ve enzelnâ ma'ahümülkitâbe velmiyzâne)** (Ayet 25) ve o resullerle beraber kitâbeti ve mîzanı yanı adlî inzal eyledik. Zira mîzan adlin aletidir. **(Ve enzelnelhadiyde)** (Ayet 25) Ve demiri, yani kılıcı da inzal eyledik, zira demir kılıcın maddesidir. İşte bunlar hüküm ve mâarif kitâbete, adil ve kılıç kemal nevinin tamamına ve meaş ve meadin selahına mudi nizamı küllînin inzibatına sebep olan şeylerdir .Zira mebdei evvel ve asıl muteber, ilim ve hikmettir. Ve amelde itimad olunan asıl ve esas ve kemal tarikinda istikamette ancak adildir. Bundan sonra nizamın inzibatı ve selahı küllün devamı, ancak kendileriyle siyaset emrinin tamam olduğu seyf ve kalem iledir. İşte nevi insanin kemalinin erkânı ve cumhurun selahı ancak bu dört şeydir. Beyyinatın, mâarif ve hakayıkı nazariyeye, kitabın, şeriata, hükmü ilmiyeye, mîzanın adil ve seviye ile amele, hadidin kahra ve halkın şerlerini defe işaret olması da caiz olur. Bir de beyyinat, ulumu hakikîye diğer üçü de, hikmet kitaplarında zikrolunan kavânî selâsei meşhuradır ki, «Şeriat, muâvazatta eşyayı tadil edici olan altın mülktür.» denilmiştir. Hangisi olursa olsun, bunlar dareynde kemalı şahsi ve neviyeyi mutazammın olan şeylerdir. Zira şahsın kemali, ancak ilim ve amel ile, nevin kemali seyf ve kalemle hasıl olur. Evvelkisi, yani şahsın kemalinin ilim ve amelle olduğu zahirdir, ikincisi yani nevin kemali de insan bittabi medenîdir, teavün (yardım) ve teamüle muhtaçtır, maişeti ancak ictima ile mümkün olur. Nefisler ise ya

hayırlı bittabi hür, şer'e münkad yahut şerir, şer'den iba ve imtina' edici bittabi abid yani köleler olurlar. Birinci kısmın kemal tarikine sülukuna ve adaletle ameline şer'in lutuf ve siyaseti kâfidir, ikinci kısma ise, kahır ve hükümet ve mülk siyaseti lâbüdd ve zaruridir.

(Ayet 28) **(Yâ eyyühelleziyne âmenûttekullahe)** Ey îmanı yakini ile îman edenler sıfatınızdan tecerrüd ve zevatınızdan tenzih ile Allah'a ittika ediniz, **(Ve âminu biresûlihi)** (Ayet 28) mütabaat tariki üzre amal ve ahvalinizde istikametle Resul'üne de îman ediniz ki **(Yü'tiküm kifleyni min rahmetihî)** (Ayet 28) ta ki size cennet nefisde rahmetinden iki nasib versin. **(Ve yec'alleküm nûra)** (Ayet 28) Ve size kalb makamında sıfat tecellıyatı ve ruh nurlarından nur kılsın **(Temşune bihî)** (Ayet 28) ta ki o nur ile sıfatta seyredesiniz. **(Ve yağfirleküm)** (Ayet 28) Ve sizin zatınızın günahlarını örtsün. **(Vallahü ğafûrün)** (Ayet 28) Allah'ı Tealâ bakiyeleri ifna' ile mağfiret edicidir, **(Rahiymün)** (Ayet 28) benliklerin fenasından sonra hakkani vücudları hibe ile rahmet edicidir.

(Ayet 29) **(Li ellâ ya'leme ehlülkitâbi)** Kalbin paslanması ile Hak'dan mahcub, yahut dalalet tarikıyla ve batıl din ile sıratı müstakimden ve hak dinden mahcub olanlar **(Ellâ yakdirûne alâ şey'inmin fadlillahi)** (Ayet 29) Allah'ı Tealâ'nın fazlından hiç birşeye kadir olamadıklarını, fazlı ilahinin mevhub olup, kazanması mümkün olmadığını bilmeleri için **(Ve ennelfadle biyedillâhi)** (Ayet 29) ve fazıl ve kemal, Allah'ın mülk ve kudretinde ve tahtı tasarrufunda olup **(Yü'tiyhi men yeşâ)** (Ayet 29) dilediği kimseye kisben değil, mevhubeten onu verir. **(Vallahü zülfadlil'aziym)** (Ayet 29) Allah'ı Tealâ hazretleri kemalin nihayeti olan fazlı azimin sahibidir. Allah a'lemdir.

Hadid suresi tamamdır.

MÜCADELE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 6) **(Yevme yeb'asühümullahü cemîa)** Bedenleri yattıkları yerlerinden doğrultmakla Allah Tealâ'nın onları cemian ba's eylediği, dirilttiği gün **(Fe yünebbiühüm bimâ amilû)** (Ayet 6) amelleri suretlerinin nefisleri levhasında nefis olduğu için yaptıkları şeyleri onlara haber verir. **(Ahsahullahü)** (Ayet 6) Zikrolunan dört levhada amellerin isbatı ile Allah Tealâ amelleri ihsa eylemiş, saymıştır,

(Ve nesuhu) (Ayet 6) onlar ise hissî lezzetlerle iştigal eylediklerinden ve şuvagılı bedeniyede münhemik olduklarından o amelleri unutmuşlardır. **(Vallahu alâ külli şey'in şehiydün)** (Ayet 6) Allah Tealâ herşeyle hazır ve onu görücüdür.

(Ayet 7) **(Mâ yekûnü min necvâ selâsetin illâ hüve râbi'uhüm)** Hiç bir vakit üç kimsenin sırrı olamaz, ancak onların dördüncüsü Allah'tır. Fakat Allah'ı Tealâ'nın dördüncü olması adet ve mukarenet ile değildir. Belki onların taayyünatları ile Hak'dan imtiyazları ve mahiyet ve benlikleri ile Hak'tan ihticabları ve mahiyet ve hüviyetlerine lâzım olan imkân ile Hak'tan iftirakları ve Hak'kın zatına lâzım olan vücubi ile tahakkukları ve onların hüviyetlerinde münderiç olan Hak'kın hüviyeti ile onlara ittisali ve onların mazharlarında zuhuru ve mahiyetleriyle vücudatı şahsalariyle tesettürü, o vücudları aynı vücudu ile ikamesi ve kendi vücubu ile onları vacib kılması iledir. İmdi bu itibarat ile Allah'ı Tealâ, onlarla dördüncüdür. Ve eğer hakikat itibar olunsa idi Allah'ı Tealâ onların aynı olurdu, bu sebepten «İtibarat olmasa hikmet batıl olur» demişlerdir. Emirelmüminin Ali Aleyhisselâm da (İlim bir noktadır, cahiller o noktayı teksir eylemişlerdir.) buyurmuştur.

(Ayet 8) **(Elemtere ilelleziyne nühû anin necvâ)** Necvadan nehiy olunan kimseleri görmezmisin ki, nehiy olunduktan sonra yine nehiy olunduklarına avdet ederler. Nehiy olunduklarının sebebi şu dur ki tenacı kendilerine mahsus olan bir işte üçüncü birisinin, onlara müşâreketi olmayarak iki kişinin ittihad etmesidir. İçtima ve ittisal zamanlarında nefislerin birbirine muavenet ve müzahereti vardır ki ifratta bulunamıyan heyeti içtimaiye hasiyeti sebebiyle içtimaa sebep olan o şeyde bazısı ile teyid eder, ve kuvvet bulur. İmdi nefisler, şerir oldukları vakit şerde tenaci ederler ve kendilerinde şer ziyade olur. Ve ittisal ve içtima ile sırren konuştukları mana kuvvet bulur. Bu sebepten nehiyden sonra **(Ve yetenâ cevne bil'ismi)** (Ayet 8) varid oldu, yani kuvai behiymiyenin reziyleti olan günah **(Vel'udvâni)** (Ayet 8) ve kuvayı gazabiyenin reziyleti olan udvan yani düşmanlık **(Ve ma' siyetirreûli)** (Ayet 8) ve cehil ve şeytaniyetin galebesiyle kuvvayı nutkiyenin rezaleti olan Resul'e asi olmaklıkla tenaci ederler. Bu ayetten sonra mü'minlerin rezaili mezkure ile tenaci etmekten ne keyfiyetle nehiy, ve heyeti içtimaiye ile kuvvetleşip hayreti ziyadeleştirmek için hayrat ile tenaci etmekle emrolunduklarına bakınız.

(Ayet 9) **(Ve tenâcev bilbirri vettakvâ)** Ve rezaili mezkurenin ezdadı (zıdları) olan kuvvayı selaseden her birine mahsus salihat

ve hasenat fezaili ile ve rezaili mezkure ecnasından içtinab ile tenaci ediniz **(Vettekullahelleziy ileyhi tuhşerûn)** (Ayet 9) ve nefisleriniz sıfatlarında o sıfatlardan tecerrüdünüz zamanında takarrub ile haşr olunacağınız Allah'a ittika ediniz.

(Ayet 11) **(Fefsehu yefsehillahu leküm)** Yani mansıb (makam) ve kibri kapışmak darlığından genişleyiniz, çünkü o tenafüs (hased etmek) heyeti nefsaniyeden ve kuvai sebiyenin (yırtıcılık) istilâsından ve nefsin benlik zulmetinde batmasından ve kalb ve ruh nurlarından mahcub kalmasından ileri gelir. Binaen aleyh işbu nefsanî heyetlerden tenzih ediniz ki, Allah'ı Tealâ Hazretleri, sizleri heyeti bedeniyeden tecrid ve envar ile imdad ederek alemi kudsin fezasında mekânınızı tevsi'ile genişletsin ve kalblerinizi ferahlandırsın. **(Yerfe'illahulleziyne âmenû minküm)** (Ayet 11) Allah'ı Tealâ sizlerden imanı yakıynî ile iman edenleri, **(Velleziyne ûtûl' ilme)** (Ayet 11) ve âfatı nefis ve dekayıkı heva ilmini ve tecrid ile âfatı nefisden tenzih ilmi verilen kimseleri **(Derecâtin)** (Ayet 11) sıfatı kalbiyye ve alemi envarda meratibi melekutiye ve ceberutiyye derecelerine ref'i eder. **(Vallahu bimâ ta'melûne habiyrün)** (Ayet 11) Allah'ı Tealâ sizin yaptıklarınıza haber sahibidir. O heyetlerle sizi muakebe ve mücazat eder.

(Ayet 12) **(İzâ nâceytümürresûle fekaddimû beyne yedey necvâküm sadakah)** Ey müminler, siz Resul'e münacaat ettiğiniz de münacatınızın evvelinde sadakayı takdim ediniz. Çünkü hususi bir işde Resul'e ittisal ancak ruhanî yakınlık yahut kalbî bir münasebet veya nefsanî bir cinsiyet ile olabilir, her hangisi de olsa sadaka vacib olur. Amma birinci ve ikinci kısımlarda ef'al ve sıfattan insilahın (sıyrılıp çıkmak) takdimi ve mal ve sair harici esvabtan tecerrüt ve terk tesmiye olunan taallukatı katı'eylemek vacib olur. Sonrada sofiye indinde tecerrüt tesmiye olunan nefisde baki kalan heyet ve asarın mahvı sonra efal ve sıfatından nazarı kati ile evvelkisinde ruh makamına, ikincisinde kalb makamına terakki vacib olur. Taki esrarı ilahîyede, Nebi Aleyhisselâm ile tenacii ruhi ve umuru keşfiyyede sırrı kalbî onun için safi ve hasıl olabilsin. İşte bu sebepten İbni Ömer radıyallahu anh «Ali'nin üç hassası var idi ki onlardan birisi bana olsa idi, benim için kırmızı develerden daha sevgili olurdu. Fatıma'yı tezevvücü, Hayber günü sancağın ona verilmesi, ve necva ayeti» demiştir. Amma üçüncüsü ki cinsiyeyi nefsaniyedir, bunun da vaki ve ziyade olması için o nimete şükür olarak, malların bezl ve sarfı ile hayratın takdimi vacib olur. **(Fein lem tecidû fe innallahe gafûrurrahiym)** (Ayet 12) Ve eğer nefis ile vukuf sebebiyle evvelki ikisinde iki makamdan geri kalmak üçüncüde de nefsin kıskançlığı ve

fakirlik dolayısıyla sadakatı bulamazsanız, tahkik, Allah'ı Tealâ Hazretleri sıfat nurlarıyle sıfatı nefsaniyeyi örtücü, iki evvelkisinde o sadakayı bulmağa mucib müşâhedat, maârif, ve mükâşefat ve tecelliyat envarını ifaza ile rahmet edicidir. Yahut manâ; çok kıskançlık reziyletini ve fakirlik sıkıntısını örtücüdür. Fazileti iktisaba ve telbisine (ayıbını setr etmeğe, örtmeğe) ve üçüncü kısımda malı itaya tevfik ile rahmet edicidir. Keza işfak (korkma) ve tövbe ancak zikrolunan şehmi nefis ve fakirden olur. Bundan sonra zikrolunan tahalluku ve şehim reziyletini ve şiddeti fakri izale eden namaz, zekât ve itaat ile emreyledi. Zira huzur namazı ve kalb makamında murakabe ile ruh makamına terakkiden ibaret olan birinci mertebe, terk ve tecrid zekâtı ile kalb makamına terakki demek olan ikinci mertebe, hayırlı işlerde Allah'a ve Resulullah'a itaat ile üçüncü mertebeye münasebeti cinsiyye hasıl olur. Zira hayırlar âdet olunur ve taat berekâtıyla Allah ile istifna hasıl olarak fakir müntefi olur. Allah'ı Tealâ Hazretleri «Ahiretinin işini islah eden bir kimsenin dünya işini Allah islah eder» buyurmuştur.

(Ayet 14) **(Elemtere ilelleziyne tevellev kavmen ğâdiballahü aleyhim mâ hüm minküm ve lâ minhüm)** Allah'ın gazab etmiş olduğu kavme dost olan kimseleri görmez misin? Onlar sizden değil, onlardan da değildirler. Zira dostluk hakikaten sabit olmaz, ancak cinsiyyet ve münasebet ile sabit olur. Eğer cinsiyyet mevcud ise izalesi vacib olur. Mevcud değil ise sohbet ve dostluk ile sirayetinden sakınmak vacib olur. Cinsiyyet olmadığı takdirde dostluk ancak zevaliyle dostluğunda zail olacağı menfaat ve lezzet gibi, harici bir sebepten mümkün olur. Bu sebepten mucibinin nefyi ile beyinlerinde hakikî dostluk nefyolunmuş ve onlar sizden değildir, bu dostluk sırf nifaktır, denilmiştir.

(Ayet 19) **(İstâhveze aleyhümüşşeytânü fe'ensâhüm zikrillahi)** Onlara vehim şeytanı galebe ve istila ederek lezzatı cinsiyye ve şehevatı bedeniye ve dünya ziynetini gözlerinde tezyin ile Allah'ın zikrini onlara unutturdu.

(Ayet 22) **(Lâ tecidü kavmen yü'minûne billâhi velyevmil' âhiri)** Allah'a ve yevmi ahire yakinî iman ile iman eden bir kavmi **(Yuvâddûne men hâddallahe ve resûlehu ve lev kânû âbâehüm)** (Ayet 22) velevki babaları ve oğulları ve kardeşleri de olsa Allah'a ve Resul'üne düşmanlık edenleri sever bulamazsın, çünkü muhabbet bir emri ruhanîdir. Mü'minler, mü'min olanlara yakiyn hasıl edip ehli Hak'kı bildikleri vakit kalb ve ruhları suret ve nefislerine galib olur. Hak ve ehli Hak'la beyinlerinde olan münasebeti hakikîyye ve

muhabbeti ruhanîye karabete ve kan ve etin ittisaline müstenid olan tabiî muhabbeti mesh eder. Zira ruhanî ittisal tabiî ittisalden şiddetli ve kuvvetli ve daha safi ve lezzetlidir. **(Ülâike ketebe fî kulûbihimül'iymâne)** (Ayet 22) Allah'ı Tealâ Hazretleri, bu mü'minlerin kalblerinde ahdı evveli hatırlatıcı ve keşfedici keşfi yakıyn ile imanı tesbit ve temkin eyledi. **(Ve eyyedehüm birûhin minhü)** (Ayet 22) Ve zat tecellisi nuruna, yahut alemi kudse muttasıl olduklarından onları kendinden olan ruh ile teyid eyledi. **(Ve yüdhilühümcennâtin tecrî min tahtihel'enhârü)** (Ayet 22) Ve onları altlarından tevhid ve şerayi ilimleri nehirleri akan efal, sıfat, zat cennetlerine idhal eder. **(Ve radıyallahü anhüm)** (Ayet 22) Nur tecelli ve sıfatı ile sıfatlarını mahv etmekle Allah'ı Tealâ onlardan razı **(Ve radû anhü)** (Ayet 22) ve sıfatına ittisal ile onlar da Allah'ı Tealâ'dan razı oldular. **(Ülâike hizbullahi)** (Ayet 22) Gayrı isbat ve gayre iltifat etmeyen Allah'ın hizbi ve sabikun sınıfı, işte ancak bunlardır. **(Elâ inne hizballahi hümülmüflihûne)** (Ayet 22) Agâh olunuz ki Allah'ın hizbi olan tabaka, kemali mutlak ile füyuz bulmuş olan ancak onlardır.

Mücadele suresi tamamdır.

HAŞIR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 2) **(Ve kazefe fî kulûbihimürru'be)** Allah'ı Tealâ onların kalblerine korkuyu ika etti, yani onlar Habib'e muhalefet ve zıddıyet ve adavetleri dolayısıyla kahra müstahak olmaları sebebiyle Allah'ı Tealâ kendilerine kahır nazarıyla nazar edip bununla müteessir oldular, ve kalblerinde şek mevcud olup beyyine işlerinde basiret üzre olmadıkları cihetle rablerinden kahra uğradılar. Eğer ehli yakin olsalardı kalblerinde korku vaki olmazdı ve nuru yakin ile Resul'ü bilir ve imana muhalefet etmezlerdi.

(Ayet 7) **(Ve mâ âtâkümürresûlü fehuzûhü ve mâ nehâküm anhü fentehu)** Resül'un size verdiği şeyi alın ve nehyettiği şeyden sakının. Çünkü Resül Allah ile tahakkuk eylemiştir, **(Ve mâ yentıku anilhevâ in hüve illâ vahyün yûhâ)** buyurduğu gibi emrettiği, Allah'ın emri, nehyettiği Allah'ın nehyidir.

(Ayet 8) **(Lilfukarâilmuhâciriyne)** Nefis makamından hicret eden terk ve tecerrüd sahipleri, **(Elleziyne uhricû)** (Ayet 8) yani

Allah'ı Tealâ onları nefis makamından ihrac eylemiş, yoksa kendi nefisleriyle çıkmış olsalardı, nefisleriyle ve terk ve tecridi görmekle mahcub olur ve günahdan daha şiddetli olan ucub, kendini beğenmek hicabı ile nefis makamında vaki olurlardı, **(Min diyârihim ve emvâlihim)** (Ayet 8) mevtınlarından, vatanlarından ve meluflarından, yani nefislerinin sıfatından ve malumatından **(Yebteğûne fazlen min Allahî ve rıdvâna)** (Ayet 8) ulum ve fezaili halkıyeyi ve sıfatı tecelliyat nurlarından ahval ve mevahibi seniyyeyi Allah'ı Tealâ'dan talebeder oldukları halde çıkarıldılar. **(Ve yansurûnallahe ve Resûlehu)** (Ayet 8) Yakın kuvveti sebebiyle nefislerini feda ile onlar, Allah ve Resûl'üne yardım ederler. **(Ülâike hümüssâdıkûne)** (Ayet 8) İşte bunların amelleri, davalarını tasdik ettiği için yakıyni imanda sadık olanlar, ancak bunlardır. Zira yakının mevcud olduğunun alameti, cevarihin (tüm uzuvlarımızın) şuhud eyledikleri ilim muktezasından başka harekâtı mümkün olamamak haysiyeti ile cevarihi üzerine yakın eserinin zuhurudur.

(Ayet 9) **(Velleziyne tebevve üddâre vel'iymane)** Dahi imanın mahal ve mevtını olan ahdı evvel ve makarrı asli olan fıtratı evveliyyi vatan tutmuş olan kimseler, bu sebepten imanı o mevtına mukarin (yakın) kıldı. Zira nefis, gurbet mevtınıdır. **(Min kablihim)** (Ayet 9) Nefisden ibaret olan darı gurbetten, muhacirlerin, fıtratı evveli mevtınına hicret etmesinden evvel o makamı vatan tutanlar, çünkü bu dar, onların diyarına mütekaddim olan darı aslidir. Bu sebepten Nebi Aleyhisselâm **(Hubbulvatan mineliyman)** yani «Vatan muhabbeti îmandandır» buyurmuştur ki, bunlar da neşelerinde hicabı nefis ile hicaplanmayıp fıtrattan sakıt olmayan ve fıtrat safası üzre baki kalanlardır. Kederlenip tagayyür edipte sonra seyr ve süluk ile safaya rücu eden evvelkiler bunlar gibi değildirler. **(Yühibbûne men hâcere ileyhim)** (Ayet 9) Bunlar aralarında safada cinsiyet ve vefada münasebeti asliye ve karabeti hakikiyenin mütehakkik olduğu ve din ve ahirette muvafakat ile fıtratı ahdi sabıkanın hatırlaması bulunduğu için onlara hicret edenleri severler. **(Ve lâ yecidûne fî sudûrihim hâceten mimmâ ûtû')** (Ayet 9) Kalblerinin, atfı nefisden selâmeti, devâiyi hırsdan tahareti, huzuza muhabbetten tenzihi ve kısmete yakıyn hasıl etmeleri sebebiyle muhaciriyne verilen haz ve nasiblere gönüllerinde ihtiyac bulamazlar, **(Ve yü'sirûne alâ enfüsihim)** (Ayet 9) tecerrüdlerinden ve cenabı kudse teveccühlerinden ve mevaddı ricsden terfilerinden ve fıtratları iktizası ile fazilet kendilerine bir emri zatî olduğundan ve hakikat ihvanlarına ve tarikat muavinlerine fartı muhabbetlerinden muhacir kardaşlarını nefisleri üzre tercih ederler. **(Velev kâne bihim hasasatün)**

(Ayet 9) Kendilerinin şiddetli ihtiyaçları olsa bile fütüvvet ve kemal mürüvvetlerinden ve tevhid kuvveti ve hazzı nefisden ihtiraz ve metalibi külliyeden zevk bulduktan sonra metalibi cüziyeye rücu korkusundan eshab ve ahbabını nefisleri üzerine takdim ederler. **(Ve men yûka şuhha nefsihi)** (Ayet 9) Nefis her şirk ve kötü sıfatın me'vası ve her rics ve denî tabiatın mevtını ve ciheti süfliyeye mülazimeti ve huzuzu cüziyeye muhabbeti sebebiyle kıskançlık, onun tabiatında yoğrulmuş cibilletidir. Binaenaleyh cibilleti müntefi olmadıkça şuhhanın ona nefsinden müntefi olamayacağı, lâkin Allah'ın hıfz eylediği kimsenin ancak bu afat ve şururdan masun olabileceği cihetle Allah'ı Tealâ'nın hıfz ve ismetiyle nefsinin kıskançlığından vikaye olunmuş olan kimse, **(Feülâike hümül müflihûne)** (Ayet 9) işte kemalatı kalbiyye ile felâh bulanlar ancak bunlardır .

(Ayet 10) **(Velleziyne câû min ba'dihim yekûlûne)** Fıtrata hicret edenlerden sonra gelenler yani nefis menzillerini kat'ı süluk eden lisanı iftikar ile **(Rabbenağfirlena)** (Ayet 10) «Ey Rabbi'miz, bizim nefislerimiz sıfatlarını ve rezailimiz heyetlerini, kalb nurları ile setret, **(Ve li ihvaninelleziyne sebekûnâ bil'iymâni)** (Ayet 10) ve îman ile bize sebkat etmiş, olan ihvanımızın, hidayetten sonra dalalet ve nefis sıfatlarının zuhuru sebebiyle olan telvinatın günahlarını setreyle, **(Ve lâ tec'al fî kulûbinâ ğillen lilleziyne âmenû)** (Ayet 10) ve ey Rabbi'miz heyeti sebiyye ve şeytaniye ile ihticab ve kalblerimizde bu heyetlerin kökleşmesi sebebiyle iman eden müminlere karşı kalblerimizde gıl yani hıkd ve hased kılma» derler. **(Rabbenâ inneke raûfurrahiym)** (Ayet 10) «Ey Rabbi'miz, tahkik, sen sıfatının nurlarıyla o heyetleri setredici, tecelliyatı irae ve kemalatı ifaza ile rahmet edicisin» derler.

(Ayet 13) **(Le'entüm eşeddü rehbeten fî sudûrihim minallahi)** Allah hakkındaki cehilleri ve ademi marifetleri sebebiyle halk ile Hak' dan mahcub olduklarından münafıkların kalblerinde Allah'dan ziyade sizin korkunuz vardır. Zira Emirilmü'minin Ali Aleyhisselâm'ın (Halikin senin indinde azimeti, mahluku senin gözünde küçültür) buyurduğu vechile Allah'ı bilseler Allah'dan başka müessir olmadığını bilerek Allah'ın azamet ve kudretini anlayacaklar ve indlerinde halkın azamet ve tesiri kalmayacaktı.

(Ayet 14) **(Be'sühüm beynehüm şedîdün)** Henüz kahrı ilahî ile mahkur oldukları ve Resûl'ün kahr ve heybeti zıllinin (gölgesinin) ve alemî kudse ittisal ile nefsinin tenevvür ve teyidi nuru aksinin onlara vafi olmamış olduğu sebebiyle kendi aralarındaki kavga ve kahramanlıkları çok şiddetlidir. **(Tahsebühüm cemî'an ve kulûbü-**

hüm şettâ) (Ayet 14) Zahirde ittifakları dolayısıyle onları, cemiyetli toplu bir kuvvet zannedersin, halbuki kalbleri müteferrikadır. Kesret ile vahdetten, batıl ile Hak'dan hicabda olup tefrikaları ve umuru süfliyeye taallukları ile her biri bir tarafa çektiklerinden tevhid nuruyla kalblerinde cemiyeti hakikiye müntefidir, bulunamaz. **(Zâlike bi'ennehüm kavmün lâ ya'kılûne)** (Ayet 14) Şu da, onların akılsız bir kavm olmaları sebebiyledir ki akıllı olsalar müteferrik ve vehim yollarından kurtulup ilmi tevhid yolunu ihtiyar ederler. Zira akıl yolu birdir, vehim şeytanının yolları müteferriktir. Kalblerin dağınıklığı kuvvetleri zayıflatır, ve niyetleri çürütür.

(Ayet 16) **(Kemeselişşeytâni iz kale lil'insânikfür felemmâ kefere kâle innî berî'ün minke innî ehafullahe rabbel'âlemiyne)** Onların münafık olan ihvanlarının misali, insanı iğva etmekte şeytan yani vehim gibidir ki, insan fıtrat halinde iken vehmi ona lezzatı hissiye ve şehevatı bedeniyeyi tezyin ve redaete düşürmek için hevayı tabiat ile ihticaba teşvik eyledi, vaktaki insan, tabiat ile Hak'tan ihticab ve nefis zulmetine dalınca vehim şeytanı, meaniyi idrak, ufku akliyeye terakki ve bazı sıfatı ilahiyeye ıtlağ ve azamet ve kudret asarını ve rububiyet envarını idrak ile havfı hissetmekle Hak'kın cenabına takarrub ile insandan teberri eyledi.

(Ayet 17) **(Fe kâne âkibete hümâ ennehümâ fînnâri hâlidiynefiyhâ)** Her ikisi cismanî tabiata ve her türlü ateşlerine mütenevvi' elemlerine mülâzim oldukları için ikisinin de akibetleri cehennemde muhalled ve müebbed olmak oldu. **(Ve zâlike cezâüzzalimiyne)** (Ayet 17) İşte ibadeti mevzunun gayrinde vaz' ile heva putuna ve beden tâgutuna ibadet ve kendi arzularını ilâh ve ma'bud ittihaz eden zalimlerin cezası budur.

(Ayet 18) **(Yâ eyyühellezîne âmenuttekullahe)** Ey îmanı gaybiyeyi taklîdi ile iman edenler, measi rezail ve seyyiattan içtinab, hasenat, taat ve fezaili iktisabda Allah'a ittika ediniz. **(Veltenzur nefsün mâ kaddemet liğadin)** Ve her bir nefis ölümden sonrası için takdim eylediği ameli salihata baksın. **(Vettekullahe)** (Ayet 18) Ve i'râz ve îvâz ile ihticabtan ve müştekiyat için Hak'kı vasıta kılmaktan da sakınınız. **(İnnallahe habiyrün bimâ ta'melûne)** (Ayet 18) Zira Allah'ı Tealâ sizin âmal ve niyetlerinizden haberdardır. Cenabı Nebiyyi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in **(Liküllü emri' ma'nui)** buyurduğu vechile niyetlerinizin ve amellerinizin muktezası ile sizi cezalandırır. Yahut manâ; Ey imanı tahkikiyle iman edenler, efal ve sıfatınız ile hicablanmaktan Allah'a sakınınız ve herkes yarın için takdim ettiği, muhakkır amel ve sıfatlara nazar etsin ki, bunlar hâil

olan hicablar, mezmum ve merdud olan vesilelerdir ve bakiyyat ve telvinattan Allah'a ittika ediniz. Zira Allah'ı Tealâ Hazretleri, nefsinizle yaptığınız ve nefis ile olmayarak yaptığınız amellerden haberdardır.

(Ayet 19) **(Ve lâ tekûnû kelleziyne nesûllahe)** Ve cismanî şehvetlerle ihticab ve nefsanî lezzetlerle iştigal sebebiyle Allah'a nisyan edenler, unutanlar gibi olmayınız. **(Fe'ensâhüm enfüsehüm)** (Ayet 19) Allah Tealâ da onlara nefislerini unutturdu, hatta nefislerinin, beden ve bedenin terkip ve mizacından ibaret olduğunu zannederek kuddus cevher ve fıtratı nurdan gafil oldular. **(Ülâike hümül fâsikûn)** (Ayet 19) İşte fasık olanlar, ancak bunlardır ki, Hak Tealâ'nın insanları onun üzerine halk eylediği Fıtratullah olan dini kayyumdan huruç ve ahdullahı arkalarına atıp hıyanet ve gadrederek hasr olmuşlardır.

(Ayet 20) **(Lâ yestevî ashâbünnâri ve ashabülcenneti)** Eshabı nar olan nisyan ve gadredenlerle cennet eshabı olan mütteki mü'minler ve ahdullahı ifa eden muhakkikler müsavi olmazlar. **(Eshâbülcenneti hümülfâizûne)** (Ayet 20) Füyuz ve necat bulmuş olanlar, ancak cennet eshabıdır, halbuki hasrolanlar, fartı gafletlerinden ve temyizlerinin zehabından güya cennet ile nar arasını tefrik etmezler, yoksa fark etseler temyizleri muktezası ile amel ederlerdi.

(Ayet 21) **(Lev enzelnâ hâzelkur'âne alâ cebelin lere'eytehu hâşi'an mutesaddi'an min haşyetillâh)** Ademi tesir ve ademi kabulde müşriklerin kalbleri taştan daha katıdır, zira kelamı ilahî ilerisinde ziyade imkânı olmayan bir tesire baliğ olmuştur, hatta bir dağa indirilmesi farz olunsa kelamı ilahîden huşu' ve paralanmak suretiyle dağ bile müteessir olurdu.

(Ayet 22) **(Hüvallahüllezî lâ ilâhe illâ hüve)** İslâm cemi ve tafsil üzre bina olunmuş olunca, cemi ve tafsilin mesanide tekrarı (tekrar olunan ayetlerin söylenmesi) çok olmuştur. Yani vücudda ilâh yoktur, ancak hu dur. Bununla cemi', sonra **(Âlimül ğaybi veşşehadeti)** (Ayet 22) kavliyle tafsil eyledi. İlim, tafsilin mebdeidir. Zira Hak Tealâ'nın alimiyeti, hakayık ve ayân mahiyetin aynı cemide temyizidir. Yani, alemi gaybde süveri mahiyet alimiyetindendir, ve mahiyetin şehadet aleminde vücudatı, biayniha mezahiri mahsusada zuhur etmesidir. Fakat intikal mânâsına değil, belki zuhur ve butun manasınadır, süveri malumenin kitabet ile kağıt üzerinde zuhu-

ru gibidir. Binaenaleyh her zahir olan, Hak'kın ilmi sabıkından zahir olmuştur. **(Hüverrahmânü)** (Ayet 22) O Allah, bidayet itibarıyle mahiyetin vücudatını ve süveri neviyesini, mezahire ifaza ile rahmet sahibidir, **(Errahîymü)** (Ayet 22) nihayet itibarıyle kemalatını kendilerine ifaza ile merhamet edicidir.

(Ayet 23) **(Hüvallâhüllezî lâilâhe illâ hüve)** Yine cemi itibariyle tevhidi zatiyi tekrar etmesi, tevhidi zatiden sonra tadat olunan izafiyat ve selbiyyat gibi tefasili sıfat itibarıyle itibar olunan bu kesretin, vahdeti zatiyeye münafi (karşı ve zıd) olmadığını tenbih içindir. **(Elmelikül)** (Ayet 23) Her şeyin ona muhtaç olduğu ganiyyi mutlak, daha etem ve ekmeli (en mükemmeli) mümkün olamayacak bir surette bir nizam ve tertipte her şeyi tedbir edici, **(El kuddûsü)** (Ayet 23) cemi sıfatında madde ve imkân şaibelerinden mücerred, binaenaleyh sıfatından bir şeyi bilkuvve ve bir vakte mahsus olmaz, **(Esselâmü)** (Ayet 23) acz gibi noksanlardan beri, uzak **(Elmüminu)** (Ayet 23) yakın ehlini, sekine (vakar, temkin, metaneti kalb) inzali ile emin kılıcı **(Elmüheyminu)** (Ayet 23) ona emin olanı, her korkudan emen (korkusuzluk eminlik) halatı emen üzre hıfz edici **(El aziyzü)** (Ayet 23) daima galib olup hiç mağlup olmayan kuvvet sahibi, **(El cebbarü)** herkesi her şeyi dilediğine cebredici, **(Elmütekebbiru)** (Ayet 23) gayrın ona vasıl ve vücudda mukarin olmasından müteali **(Sübhânallahi ammâ yüşrikûne)** (Ayet 23) Allah'ı Tealâ gayr isbatı ile işrak edenlerin şirkinden münezzehdir.

(Ayet 24) **(Hüvallahülhâliku)** O Allah Tealâ, zuhurunu irade eylediği esma ve sıfatı muktezası üzre mezahiri takdir edicidir, **(Elbâriu)** (Ayet 24) aynı zatında hey'atı mümeyyize ile mezahirin bazısını bazısından temyiz ve tafsiledici, **(Elmusavvirü)** (Ayet 24) sıfatı ve zahirinin tefasil suretlerini tasvir edicidir. **(Lehül' esmâülhüsnâ)** (Ayet 24) Mahlukatı musavvere suretlerinde zahir, mebdeatı mugayyibe (başlangıcdaki gayb hali) suretlerinde batın olan esmai hüsna, o Allah Tealâ'nındır ki, esma ve sıfatı lisanı üzre zatına tesbih eder. Allah'ı Tealâ âlimdir.

Haşır suresi tamamdır.

MÜMTEHİNE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Yâ eyyühellezîne âmenu lâ tettehîzû adüvvî ve adüveküm evliyâe)** Ey müminler, siz benim ve sizin düşmanlarınızı dost tutmayınız, Allah'ın düşmanı, ahdine muhalefet ve kalbiyle cenabından iraz eden kimsedir ki, bilzarurete gayrın muhabbetiyle müşrik, ve muvahhidle müşrikin her birisi ayrı ayrı bir tepede olduğundan gayrı nef'i eden her muvahhide düşman olur. **(Tülkûne ileyhim bil meveddeti)** (Ayet 1) Siz onlara meveddetle mülâki olursunuz. Bu ayetle beyinlerindeki dostluğu, zatî olmayıp, garazî olduğuna işaret eylemiştir, ve aralarında cemi vücuhdan cinsiyet ve münasebetin bulunmamasıyla münafatı zatıyenin beyanıyla dostluğun zatî olmasının imtinaını **(Ve kad keferû bimâ câeküm minelhakkı)** (Ayet 1) ayetiyle beyan eyledi. Yani halbuki tahkik, onlar, size gelmiş olan Hak'ka küfür ettiler, sonra dostluğun, ancak cinsiyyet ve şirke meylin hudusunda olacağına, eğer dostluk vaki oldu ise her halde cinsiyet ve şirkin bulunması lâzım geldiğine **(Ve men yef'alhü minküm fekad dalle sevâessebiyli)** (Ayet 1) kavliyle işâret eyledi. Yani sizden her kim o muvâlâtı (dostluğu) yaparsa doğru yolu, tariki vahdeti gaib etmiştir. Sonra, tahkik ehlinin garazî dostluğu ihtiyar eylemesi caiz olmadığına, garazî dostluğu mucib olan sebeplerin umuru faniye olup menfaati ancak dünyaya mahsus bulunduğuna, âkıl ise fanî işleri değil, bakî işleri ihtiyar etmek vacip olduğuna **(Len tenfe'aküm erhâmüküm ve lâ evlâdüküm)** (Ayet 3) sözü ile işaret eyledi. Yani erham (hısım) ve evlâdınız elbette size faide vermiyecektir, hakikî düşmanın dostluğunu ihtiyar etmenize sebep olan kimsenin faydası yoktur. Zira aranızda hakikî ittisal olmadığından, kıyameti sugra, ölümden sonra ebedî bir ayrılıkla aranızı ayırır. **(Yevmelkıyâmeti yafsılü beyneküm)** (Ayet 3) kavlinin manâsı da budur. Kişi kardaşından, anasından, babasından, refikasından, evlâdından kaçar, buyurduğu gibi Allah Tealâ, sizinle erham ve evlâdınızın arasını ayırır.

Bundan sonra sabık ve muvahhidi hakîkî İbrahim Aleyhisselâm'a teessi ve iktida ile tariki tevhidi talim eyledi. **(Le'estağfirenne leke)** (Ayet 4) Elbetteki ben senin sıfatının ve seyyiat amelinin nuru ilahî ile mahvı suretiyle sana gufran taleb edeceğim, **(Ve mâ emlikü leke)** (Ayet 4) ve ben, senin için ancak bir talebe malikim, amma gufranın vücudu **(İnneke lâ tehdî min ehbebte)** buyurduğu vechile Allah Tealâ'nın meşiyet ve inayetine talluk eden bir iştir. **(Rab-**

benâ aleyke tevekkelnâ) (Ayet 4) Ey rabbimiz, biz senin efalini şuhud ve efalimizden huruc ile ancak sana tevekkül eyledik. **(Ve ileyke enebnâ)** (Ayet 4) Ve senin sıfatının mütalaası ile bizim sıfatımızı mahvetmek suretiyle ancak sana inabe eyledik. **(Ve ileykel masıyrü)** (Ayet 4) Ve zevat ve vücudatımızın, senin zatında fenası ile gidiş ancak sanadır ki, bu tevhidi tamdır.

(Ayet 5) **(Rabbena lâ tec'alnâ fitneten lilleziyne keferû)** Ey bizim rabbimiz, bizi mahcublara fitne kılma, yani biz, onlardan korkmayız ve onlar için vücud ve tesir görmeyiz, lâkin senin ikabından afvına sığınırız, taki, bizden sadır olan seyyiat ve sıfat ile zuhur sebebiyle onların elleriyle bizi iptila ve ikab etmemekliğin için ikabından afvına sığınırız. **(Vağfirlenâ)** (Ayet 5) Ve bizim kusurlarımız günahlarımı ukubet ile değil, afiv ile setreyle. **(İnneke entelazîzülhakiymü)** (Ayet 5) Zira sen, onlar ile bizi ukabe ve bizden onları def'e ve onları kahra kuvvet ve kudret sahibisin. Her iki işten birini mutlaka hikmet iktizası ile ihtiyar eder ve işlersin.

Sonra İbrahim'e ve eshabına iktidanın vücubunu tekrar ve bidayeti tevhid ve reca ve kemalin vukuuna intizar makamında onlara isbat eyledi. **(Asallahu en yec'ale beyneküm ve beynelleziyne âdeytüm minhüm meveddeten)** (Ayet 7) Adaveti mucib olan küfrün refi ile Allah'ı Tealâ'nın sizinle, düşmanlık ettiklerinizin arasında meveddet kılması me'muldür. Zira ihticab fıtrî bir şey değildir, belki fıtratı asliyyenin muktezası iman ve sevişmektir. Küfür ancak neşe ile ihticab ve gavaşii tabiiyede dalmaktan hâdis olmuştur. Allah Tealâ, gavaşei tabiiyenin ref'ine kâdirdir. İşte gavaşii hicab refolundukta vahdeti zatîye nuru ile sureti hakîkiye ve uhuvveti (kardeşlik) imanîye muktezası zahir olur. **(Vallahü ğafûrürrahiym)** (Ayet 7) Allah'ı Tealâ Hazretleri, sıfatı nuru ile muzlim heyetleri ve hicabları setr edicidir, noksan ehline rahmet edip kemalâtını ifaza ile noksanını tamamlayıcıdır.

(Ayet 8) **(İnnallahe yuhîbbülmuksîtiyne)** Allah'ı Tealâ, adalet sahiplerini sever, zira adalet muhabbetin, muhabbette vahdetin zıllidir. Hiç bir mazharda adalet zahir olmaz, ancak evvelâ mazharda muhabbet Allah'ın tahalluku ile zahir olur. Zira zatsız zıl yoktur. Allah'ı Tealâ â'lemdir.

Mümtehine suresi tamamdır.

SÂF SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 2) **(Yâ eyyühelleziyne âmenû lime tekûlûne mâ lâ tef'alûne)** Ey mü'minler, sizin işlemediğiniz şeyi ne için söylersiniz? İmanı hakikînin levazımından olan şeylerden bazısı sıdk ve garimetin (ödenmesi lâzım olan borç ve diyet) sebatıdır. Zira fıtratın neşe-i şevaibinden halis olması, sıdk ile sabit azimeti iktiza eder. **(Lem tekûlûne mâ lâ tef'alûne)** kavli, yalana ve vadinde durmamağa muhtemil olur. İmdi imanı iddia eden kimseye iman hükmü ile her ikisinden de içtinab vacib olur, eğer içtinab etmiyorsa imanının hakikati yoktur. Bu sebepten **(Kebüre makten indallahi entekûlû mâ lâ tef'alûne)** (Ayet 3) buyurmuştur. Yani işlemediğiniz bir şeyi söylemeniz Allah'ı Tealâ'nın indinde büyük bir günah ve kabahattir, çünkü yalan mebadîi imandan olan mürüvvete münafidir. Nerde kaldı ki, kemaline münafi olmamış olsun. İmanı aslîye, fıtratı evveliye ve dini kayyuma rücu etmektir. Fıtratı evveli ise fezail ecnâsını cemi envaı ile müstelzimdir ki, bunun en az derecesi, mürüvveti muktazi olan iffettir. Yalancının ise mürüvveti olmadığından hakikatta imanı da yoktur. Yalancının mürüvveti yoktur dediğimiz şundandır ki, yalan, lâfız ile delâlet eylediği manâyı gayba ifade eden bir ihbardır ki insanı sair hayvanlardan temyiz ve tefrik eden hassası da nutkudur. İmdi ihbar mutabık olmadığı vakit nutuk faidesi hasıl olmaz, olmayınca sahibi insaniyetten hariç olur. Aynı zamanda mutabık olmayan gayrî vakinin ve kuvvayı itikadını ifade ettiğinden şeytanet haddinde dahil ve istidadını izale ve istidadına münafi ezdadını iktisab ile Allah indinde büyük bir gazaba müstahak olur. Vadini yapmamak da böyledir ki o da yalana yakındır. Bir kasdında sadakat ve sebat, fıtratı selâmetine lâzım olan fezailden beri olan şecaatın levazımından birinci derecesidir. Şecaat bulunmayınca mülazimetin bulunmasıyla imanı aslîde bulunmaz. Binaenaleyh Allah'dan gazab sabit olur.

(Ayet 4) **(İnnallahe yuhibbülleziyne yukâtilûne fî sebiylihi saffa)** Tahkik, Allah Tealâ Hazretleri, onun yolunda kumla kireçle yapılmış gayet kuvvetli bir bina gibi saf olarak mukatele edenleri sever. Çünkü Allah yolunda nefsini feda etmek, nefsin Allah muhabbetinde halis olduğu zamanda olabilir. Zira bir kişi Allah'dan gayrî her neyi severse nefsi için sever, binaenaleyh muhabbeti endadın ve şirkin aslı, nefsin muhabbetidir. İmdi nefsini feda ettiği vakit, nefsini gayrî muhib olur, nefsini muhib olmadığı vakit bizzarure dünyadan hiç bir şey sevmez ve nefsini fedası, dünya için dünyayı

terk dedikleri gibi nefsi için olmayıp Allah için ve Allah yolunda olduğu vakit onun kalbinde Allah muhabbeti, her şeyin muhabbeti üzre racih ve faik olup haklarında **(Velleziyne âmenu eşeddü habbenlillah)** buyurulmuş olan kimselerden olur. Böyle olunca **(Yuhibbuhum ve yuhubbunehu)** (Maide suresi, Ayet 54) kavli mucibince Allah'ın onlara muhabbeti lâzım gelir. Hakikatte ise muhabbetullah, ancak Allah'dan olur.

(Ayet 5) **(Felemmâ zâğû ezâğallahu kulûbehüm)** Vaktaki fartı heva ve hubbu dünya sebebiyle Musa'nın kavmi, ilimlerinin muktezasından saptılarsa ciheti süfliyeye teveccüh ve fıtratı asliyeleri muktezasından meyl ve udûl ettikleri için Allah'ı Tealâ onların kalblerini hidayet yolundan saptırıp onları kemal nurundan mahcub eyledi. **(Vallahu lâ yehdil kavmelfâsikiyne)** (Ayet 5) Sabit bir din ve sıratı müstakimden ibaret olan fıtrat muktezasından hariç olan kavimleri, istidadınızın zeval ve ademi kabiliyetlerinden Allah'ı Tealâ Hazretleri kemal nuruna hidayet etmez.

(Ayet 7) **(Ve men azlehu mimmenifterâ alellahilkezibe ve hüve yüd'a ilel'islâmi)** Nuru aslînin muktezası olan islâma davet eden Nebi, hariçte mevcud iken Allah'a iftira eden, Allah'ın nurunu zulmette koyan, istidadı fıtrîyi ve beka sermayesini fena metaından sarfeyleyen kimseden daha ziyade zalim kim olabilir? **(Vallahû lâ yehdîl kavmezzâlimîyne)** (Ayet 7) Allah Tealâ bu sıfatla mevsuf olanları kabiliyetsizliklerinden ve istidadlarının zevalinden nuru kemaliye yani zatî nuruna ve vechi sübhaniyetine hidayet etmez.

(Ayet 10) **(Yâ eyyühelleziyne âmenû hel edüllüküm alâ ticâretin tünciyküm min azâbin elîm)** Ey taklidî imanla iman edenler, sizi elemli azaptan kurtaracak olan bir ticarete delalet edeyim mi? Çünkü onları davet eylediği elemli azaptan kurtarıcı ticaret, ancak nefsinin sıfatı ve heyeti ile nuru ilahîden mahcub olanlara mahsus olur.

(Ayet 11) **(Tü'minune billâhi ve resûlihi)** Sizler tahkîkan ve yakîn istidlâli ile Allah'a ve Resûl'üne iman ederseniz sıhhatı istidlâl ve kuvveti yakînden sonra **(Ve tücahidûne fî sebiylillâhi bi emvâlikûm ve enfüsikûm)** (Ayet 11) Allah yolunda mallarınız ve nefislerinizle mücadele edersiniz, çünkü nefis ile malın, Allah yolunda bezl ve sarfı, ancak yakînden olabilir. **(Zâlikûm hayrün leküm in küntüm ta'lemûne)** (Ayet 11) Eğer siz ilmelyakîn ile bilirseniz bu iman ve mücahede sizin için en hayırlıdır. Zira mal ile nefis yakın vakitte fenaya gidecektir, onlara âli olan vaki lezzetlerle onları satıp tebdil ederseniz elbette sizin için daha hayırlı olur.

(Ayet 12) **(Yağfir leküm zünûbeküm)** Allah Tealâ, nefislerinizin muzlim heyetlerini ve amellerinizin kötülüğü günahlarını örter, **(Ve yudhilküm cennâtin)** (Ayet 12) ve sizi, nefis cennetlerine idhâl eder, çünkü bunlar, **(İnnellaheşterâ minelmü'minîne enfüsehüm ve emvâlehüm bienne le hümülcennete)** (Tövbe suresi, Ayet 111) ayeti ile amel, nefis ve mallarını ivaz mukabilinde bezl tacir idiler. **(Tecrî min tahtihel'enhârü)** (Ayet 12) O cennetlerin altlarında şerayî, ahlâk, tevekkül ve tevhidi efal ilimlerinin nehirleri ceryan eder. **(Ve mesâkine tayyibeten)** (Ayet 12) Ve sizi tevekkül ve nefsin sair makam ve menzilleri gibi güzel meskenlere idhal eder. **(Zâlikelfevzül'azıym)** (Ayet 12) İşte bu saadet, zikrolunan cennetlerde bu makamlara nail olamıyan kimselere nisbetle büyük bir saadettir. Yoksa azimi mutlak saadeti değildir.

(Ayet 13) **(Ve uhrâ tühibbûnehâ)** Ve ondan başka size sevdiğiniz daha kârlı bir ticaret ki, o da **(Nasrün minallahi)** (Ayet 13) te'yidi melekûti ve keşif nuru ile Allah'ı Tealâ'dan nusrat **(Ve fethün kariybün)** (Ayet 13) ve kalb makamına vusul ve sıfat tecelliyatını mütalaa ve rıza makamının husulu ile olan fethi karib ticaretidir. «Siz, bu ticareti seversiniz» buyurması, hakiki muhabbetin ancak kalb makamına vusulden sonra olduğu içindir. Ve buna ticaret tesmiyesi kendi sıfatlarını Allah'ın sıfatlarıyla tebdil ettikleri içindir. Ayette zikrolunan havariyyun kalb makamına vusul ile heyeti tabiiye karanlığından ve nüfus zulmetinden halâs olan ve fıtratı asliye nuruyle tenevvür ederek tasfiye sebebiyle hakiki yüzleri beyazlanmış olan kimselerdir.

(Ayet 14) **(Men ensârî ilallahi)** Yani sıfatında süluk ile Allah'ın nusratına benim ile beraber teveccüh eden kimsedir. **(Kaâlel havâriyyûne nahnü ensürullahi)** (Ayet 14) Saf olan havariler «Sıfatının kemalatını, mazharlarımızda izhar ile Allah'a tasarruf eden Allah'ın yardımcıları biziz» dediler. Ve sıfatında süluk ve sıfat envarını izhar ettiler. Hatta kemali kalbiyyi tesir ile tekmil mertebesine baliğ oldular. **(Feâmenet tâifetün)** (Ayet 14)Bunun üzerine bir taife istidadlarının kabulü dolayısıyle onlara muhabbetlerinin tesirine iman eyledi. **(Ve keferet tâifetün)** (Ayet 14) Bir taifenin de kendi sıfatlarıyla hicablanmaları dolayısıyla küfür ettiler. **(Fe'eyyednelleziyne âmenû alâ adüvvihim)** (Ayet 14) Biz, hemen nuru te'yid ile iman edenleri düşmanları üzerine te'yid eyledik **(Fe'asbehû zâhiriyne)** (Ayet 14) ve hemen iman edenler, vazih burhanlar, nurlu hüccetlerle onlara galib oldular. Allah'ı Tealâ â'lemdir.

Sâf suresi tamamdır.

CUMA SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 9) **(Yâ eyyühelleziyne âmenû izâ nudiye lissâlâti min yevmilcumu'ati)** Heca harflerinin ve hafta günlerinin teayyün ve vazı gibi ukulu beşeriyyenin sebebine muttali olamadığı her vaz', yani bir lafzın ve ismin manasına konulması da, bila mahses, tahsisin vukuu mümteni olduğundan mutlaka vehim ile meşrebi aklın verâ'sı tavrındandır. Belki bütün lugâtlerin vazı bile böyledir. Zira kürrei arzın her kıtasında bir lugat vardır ki, o lugatın ilk tekellümü, zaptı mümkün olmayan umuru süfliyye ve ulviyyenin içtimaî sebebiyle hususu bir istidadın iktiza eylediği bir emri tevkifidir. Eğer öyle olduğuna kail olsaydık ıstılahda yine vaz'ı mahsus üzerine ıstılahı icad eden bir sebepten hali olmayacaktı. İmdi haftanın günleri dünyanın müddeti olan eyyamı ilahiyyenin izasında (hizasında, sırasında) konulmuştur. Tahkik, cemi asırlarda insanlar arasında dünya müddetinin, kevakibi seba adedince yedi bin sene olduğu iştihar etmiştir. İmdi, **(Ve en yevmen inde rabbiye ke'lef sünnete mimma ta'duni)** buyurduğu vechile her bin sene Allah'ın günlerinden bir gündür. Dünya müddetinin yedi ile takayyüd etmesi, hafayı mutlak devri müddetinin cemisi altı bin senedir. Yedincide **(Muhammed'in zuhuru ile)** zuhur devri başlar, nitekim şahadet parmağı ile orta parmağını işaret ederek «Ben ve kıyamet şu iki parmak gibi olarak ba's olundum, gönderildim» buyurmuşlardır. Ve bu zuhur, evveli enbiya Âdem Aleyhisselâm'ın zamanından itibaren yedi bin senenin tamamına kadar ziyadeleşir ve saatın kıyamı ve kıyameti kübranın vukuunda zuhuru tam ile hafa devri münkazî (bitmiş) olur. Ve bu zamanda halkın fenası, ba's ve nüşur, hesab zahir olur. Harise radıyallahu anh'ın şuhudunda hikaye olunduğu gibi, nar ehli ve cennet ehli temeyyüz eder, belirlenir. Allah'ın arşı bariz olur ki bu da ahirettir. İmdi haftadan altı gün semavat ve arzın kendilerinde halk olunduğu günlerdir, zira halk, Hak'kın hicabıdır. **(Halaka)** nın manâsı, semavat ve arzı izhar ve kendi batın ve onlarla ihtifa eyledi, gizlendi demektir. Yedinci gün, cuma günü ve cemi sıfatta zuhur sebebiyle arşa istiva zamanıdır. Ve Nebimiz Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Alâ ve Sellim'in ba'sıyetiyle fecri tulû eden kıyamet gününün iptidasıdır. Binaenaleyh Muhammediler cuma ehlidir. Ve Muhammed cumanın sahibi ve nebilerin hatemidir. Yedinci günün yevmi cuma tesmiye olunması, o günün cemi sıfatı cami ismi azam suretinde zuhur vakti ve zuhuru hafa ile ihtilaf olunmak haysiyetiyle cemi sıfat ile zuhurda istiva vakti olduğu içindir. Bu sırra binaen

cuma günü istiva vaktinde namaz mendub, sair günlerde mekruh olmuştur. Sıfatının küllisi bu zuhurda içtima ettiği için bu zuhura aynı cemi tesmiye olunur. İşte bu manâdan cumaya cuma denilmiştir. Yehud ve sair milletler ehlinin kâffesi, Allah'ın, yedinci günde semavat ve arzın halkından feragat eylediğine ittifak etmişlerdir. Ancak Yahudiler bu günün cumartesi olduğuna, iptidayı halkın pazar olduğuna kail olmuşlardır. Bizim yaptığımız te'vile göre o gün cuma günü olur. Bu te'vile göre ehad yani pazar gününde, halkın iptidası olması da, ehaddiyeti zatın menşei kesret olmaklığı ile te'vil olunmuştur. Ve eğer ehad gününü, günlerin evveli ve ibtidası halk vakti kılarsak devrei nübüvvetin cemisi, devri hafa ve zuhurun iptidası altıncı günde olur. Ve havasda zuhur ziyadeleşerek ta ahırında Mehdi'nin hurucu zamanında tamam zuhura ve hafanın irtifaına (Yükselmesine) müntehi olur (son bulur) ve zuhur, sebt yani cumartesinden ibaret olan yedinci güne de âm ve şâmil olur. İmdi cuma günü, bu manânın izasında mevzu olunca insanların o günde kâffesi, hicab olan eşgali dünyeviyyeden feragat etmeleri mendub olmuş, namazda içtima ve huzura davet olunup o günde hazreti cuma vusule vesile olacak huzur namazında içtima heyetiyle nüfusun tezahürü için alış verişi terk, zikri ilahîye sai etmek vacib kılınmıştır. Me'muldur ki heyeti içtimaiyeden birisi, eşgali dünyeviyeden ferağ ile hicabı halkıyeden tecerrüdü, zikrullaha sâi ile tarikine süluku, içtimaı namaz ile hazreti cuma vusulü hatırlarda felâh bulur.

(Ayet 9) **(Zâlikům hayrün leküm in küntüm ta'lemûne)** İşbu alış verişin terki ve zikrullaha koşmak ve cemaatle namaz kılmak eğer sırrını ve hakikatını bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır.

(Ayet 10) **(Feizâ kudıyetıssalâtü fenteşirü fîl'ardı vebteğû min fadlillâhi)** Namaz, eda olduğu vakit yer yüzünde dağılın ve Allah'ın ihsanından rızık talebedin. Selatın inkizasından (sonundan) sonra dağılmak ve rızık aramakla emr, selatı hakikîye ile cumada fenadan sonra tafsile rücû'a işarettir. Zira cumada kalmak, zat ile sıfattan ve Hak ile halkdan mahcub olmaktır. Binaenaleyh intişar, fenadan sonra beka halinde hakkanî vücud ile sıfatta takallüb ve halkda seyri billâhdır ve Allah'ın ihsanını ve rızkı taleb, esma ve sıfat tecelliyatı huzuzunu taleb ve arzı nefis makamına rücû ve Hak nefsin huzuzunu istiyfa etmektir. **(Vezkürullahe kesiyra)** (Ayet 10) Ve Allah'ı çok zikrediniz. Yani kesret ile vahdetten mahcub olmakla, hidayetten sonra dalalete düşmiyecek haysiyetiyle kesreti sıfatiyle suretinde vahdeti cemiyeti zatiyeye hazır olunuz. Ve Hak ile halkın hukukunu mean iyfa ve cemi ve tafsile cemian riayet etmekte istikamet

tarikini iltizam ediniz. **(Le'alleküm tüflihûne)** (Ayet 10) Bu suretle cemiyetin vazının hikmeti olan felâhı azam ile felah bulmanız me'muldür.

(Ayet 11) **(Ve izâ re'ev ticâreten ev lehven in feddû ileyhâ)** Ve onlar, bir ticaret veya lehv (havai işler, oyun oynamak) gördükleri vakit ona koşarlar, yani bu manâ nerede, onlar nerede ve bu muamele onlar için nasıl olur? Tahkik, onlar uzaklaştılar ve gafil oldular, ihticab ettiler, lehv ettiler. **(Kul mâ indallahi hayrün minellehvi ve minetticâreti)** (Ayet 11) Yani, eğer sizin fıtratınız, himmetiniz sizi bu manâya sevk etmezse bari Allah indinde vaki olan ivazlar için amel ediniz. Bunlar da sizin indinizdeki umuru faniyeden hayırlıdır. Rızık işini tevekkül ile Allah'a tefviz edin, zira **(Vallahu hayrürrazıkıyne)** (Ayet 11) Allah'ı Tealâ Hazretleri rızık vericilerin hayırlısıdır. Allah'ı Tealâ â'lemdir.

Cuma suresi tamamdır.

MÜNAFİKUN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzâ câekel münâfikûne kâlû neşhedü inneke le resûlullahi)** Münafıklar, sana geldikleri vakit «Senin hakikat Resulullah olduğuna bizler şahadet ederiz» derler. Münafıklar istidadı aslînin onları iman nuruna, heyeti tabiiye ve âdeti reddiyenin kökleşmesi sebebiyle hadis olan istidadı arziyyenin küfre çektiği, arada kalmış kimselerdir. Bunlar, risalet şehadetinde yalancıdırlar, çünkü risalet manâsının hakikatini ancak Allah bilir, o marifetle Resûlullahı arif olanlar bilir, zira Resûl'ü marifet, ancak Allah'ı marifetten sonra mümkün olur, ve Allah'a olan ilmi kadar Resul'ü bilebilir. Binaenaleyh Resul'ü hakikaten ancak kendi ilminden münselih olup ilmullah ile a'lem olanlar bilir. Halbuki münafıklar, gavaşeyi bedeniye ve heyatı zulmaniye ile istidad nurlarını söndürdükleri ile beraber zat ve sıfatları hicabları ile Allah'dan mahcubdurlar. O halde ne suretle Resulullah'ı bilirler ki, risaletine şahid olsunlar? **(Vallahu ya'lemü inneke le resulühü vallahu yeşhedu innelmünâfıkıyne lekâzibûne)** (Ayet 1) Senin hakikaten onun Resul'ü olduğunu Allah'ı Tealâ bilir. Ve Allah'ı Tealâ hakikatte münafıkların yalancı olduklarına şehadet eyler.

(Ayet 3) **(Zâlike biennehüm âmenû)** Bu nifak, istidad ve fıtrat nurunun bakiyesi hasebiyle onların Allah'a iman etmeleri, **(Sümme keferû)** (Ayet 3) sonra nefisleri sıfatı ve rezail hicabları ile bu nuru setr etmeleri **(Fetubiâ alâ kulûbihim)** (Ayet 3) o heyetin kökleşmiş ve kazandıkları günahlardan pasın husulü ile bilkülliye rablerinden mahcub olmaları sebebiyledir. **(Fehüm lâ yefkahûne)** (Ayet 3) Onlar, risalet manasını, din ve tevhid ilmini anlamazlar.

(Ayet 4) **(Ve izâ re'eytehüm tücibüke ecsâmühüm)** Ve sen onları gördüğün vakit tenasüb ve nişan ve alâmetleri feraset cihetinden istidadlarına ve nur fıtratlarına delâlet ettiğinden şekil ve suretlerine taaccüb edersin. **(Ve in yekulû tesma' li kavlihim)** (Ayet 4) Ve eğer söz söyleseler, sözlerini dinlersin. Sabahat ve hüsnü manzır, asılda fıtratın safasından olduğu için Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, onların sözlerini duyar ve kelâmlarını dinlerdi, vaktaki şek ve pasın kalblerine galebe ettiğini ve heyeti bedeniye ve arziyelerinin hevası asliyelerini iptal eylediğini ve istidad nurlarının söndüğünü görünce onlardan me'yus olup «Bunlar, nurdan zulmete, Hak'dan batıla doğru nereye gidiyorlar?» diye hallerinden taaccüb eyledi. Hükemadan birisi güzel yüzlü birini gördüğünde fetanet ve zekâ sahibi olduğunu zannetmekle söyletmeğe başladı, onda bir manâ bulamayınca «Şu ev, eğer içinde oturan kimse olsa çok iyi bir evdir» dediği rivayet olunur. İşte **(Ke'ennehüm huşübün müsennedetün)** (Ayet 4) kavlinin manâsı budur ki, o münafıklar güya dayanılmış kuru kütüklerdir, yani ruhdan hali cürümler, kendilerinde yemiş ve faide olmayan kuruyupta ruhu tammiyesi zail olan dıvarlara dayatılmış kuru ağaçlardır. Münafıklar ruhu insanî ve hayatı hakikiye istidadının zevalinde onların mesabesindedirler. **(Yasebûne külle sayhatin aleyhim hümül' adüvvü)** (Ayet 4) Onlar her sayhayı kendi aleyhlerinde düşman zannederler. Zira şecaat, ancak yakînden, yakîn ise fıtrat nurundan ve kalb safasından hasıl olur, halbuki onlar sıfatı nefs zulmetlerinden dalgın, lezzatı şehevat ile hicablanmış şek ve şüphe ehlidirler. Bu sebepten kendilerine zayıflık ve korkaklık galib olmuştur. **(Fahzerhüm)** (Ayet 4) Tahkik, onların istidadları batıl olmakla senin nurunla hidayet bulmazlar, sohbetin onlarda tesir etmez, onlardan hazer eyle.

(Ayet 5) **(Ve izâ kıyle lehüm te'âlev yestağfir leküm resûlullahi levvev rüûsehüm)** Onlara «Geliniz Resulullah sizin için istiğfar etsin» denildiği vakit başlarını çevirirler, umuru zulmaniye ile âdet ve mümarese ve behiymiye ve sebiyye kemalat ile itibar ettiklerinden nura ülfet etmezler ve sureti zatiyeleri mesh ve tağyir olunduğundan nura, kemalatı insaniyeye müştak olmazlar. **(Vere' eytehüm**

yesuddûne) (Ayet 5) Ve ciheti süfliyeye ve zeharifi (sahte arayışlar) dünyeviyeye müncezib olmalarıyla tabiatlarında meanii uhreviye ve ciheti ulviyyeye meyl olmadığından, onların iraz eder olduklarını görürsün. **(Ve hüm müstekbirûne)** (Ayet 5) Kendilerine şeytânetin galebesi ve kuvveti vehmiyyenin istilâsıyle ve eneiyetle hicabları ve hayriyetin kusuru sebebiyle onlar istikbar (ululanmak) edicidirler. İstiğfar edip etmemekliğin onlara müsavidir. **(Len yağfirallahu lehüm)** (Ayet 6) Fıskları ve doğru dinden hurucları sebebiyle hidayeti kabul istidadlarının zevali ve kendilerinde heyeti zulmaniyenin kökleştiği için Allah'ı Tealâ Hazretleri onları katiyyen mağfiret etmiyecektir.

(Ayet 7) **(Hümülleziyne yekulûne tünfikû alâ men inde resûlillâhi hattâ yenfaddû)** Onlar öyle bir kimselerdir ki, kendi fiilleriyle Allah'ın fiilini ve kendi ellerindeki mal ile Allah'ın hazinelerinde olanı görmekten mahcub ve cehaletleri dolayısıyla ittifakı kendilerinden tevehhüm ederek «Resulullah'ın indinde olan fakirlere bir şey vermeyin ki, dağılsınlar» derler. Keza kendi sıfatlarıyla Allah'ın sıfatlarından mahcub olup izzet ve kudretin kendi nefislerinin olduğunu tevehhüm ederek, **(Le yuhricennel'e'azzü minhel'ezelle)** (Ayet 8) «Medine'ye avdetimizde aziz ve zenginler, zelil ve fakirleri elbette Medine'den çıkaracaktır» derler. **(Ve lillâhil'izzetü ve liresûlihî ve lilmü'miniyne ve lâkinnel münâfıkıyne lâ ya'lemûne)** (Ayet 8) Halbuki izzet ve kuvvet ve kudretin kâffesi, Zatullah'ın nurları ve zatına lâzım olan sıfatı olup Allah'a kurbiyyeti ve Hak'da fenası ve sıfatından mahv mıkdarınca işbu sıfatın mezahiri ünsiyyede zahir olduğunu ve Allah Tealâ'ya Resulullah'dan daha karib kimse olmayıp ondan sonra mukîn ve muhakkık olan mü'minler olduğunu, binaen ali zalik cemi halk arasında Resulullah'dan, ondan sonra da ona tabi olan mü'minlerden daha aziz kimse olamıyacağını münafıklar his ve şuur edemezler, şüphelerinin şiddetinden ve ihticablarından bilemezler. Halbuki izzet Allah'ın ve Resulullah'ın ve mü'minlerin olduğunu ikrar edinceye kadar, onu ihrac ve cinsi ile Medine'ye girmesini bırakmayan kimse, yine bu kelâmı söyleyen kişinin oğlu kendisine ivaz olmuştur. Bu kelamı söyleyen kişi, vaktaki Medine'ye döndü, oğlu kılıcını çekerek babasını Medine'ye girmekten meneyledi, taki Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem izin verinceye kadar hapsinden kurtulamadı, ve izzetin Allah'ın ve Resulullah'ın ve mü'minlerin olduğunu şehadet eyledi.

(Ayet 9) **(Yâ eyyühelleziyne âmenû lâ tülhiküm emvâlükum ve lâ evlâdüküm an zikrillâhi)** Ey mü'minler eğer siz imanda sadıklar iseniz, emval ve evlâdınız sizi zikrullahdan meşgul etmesin, çünkü

iman kazıyyesi Allah muhabbetinin her şeyin muhabbeti üzre galebesidir. İmdi, mal ve evlâda şiddeti taallukdan, evlâd ve dünyanın muhabbeti kalblerinizde Allah'ın muhabbeti üzre galebe edipte onlarla mahcub ve nara giderek fıtrî istidad nurunu serian fani olan şeylerde izaa ile zarar ve ziyan etmiyesiniz ki ve nefsinizde fazilet ve heyeti nuriyenin olabilmesi için sıhhat ve mala ihtiyaç ve vaktinde malın infakı ile mallardan tecerrüd ediniz. Zira infak, ancak nefisde tecerrüd heyetinden ve cömerdlik melekesinden olduğu vakit nafî olur, amma mevtın hazır olduğu vakit mal, onun değil varislerindir. Binaenaleyh infakı o kişiye faide vermez ve ona tahassür ve nedametten ve cehlile ecelde tehiri temenniden başka bir şey yoktur. Çünkü eğer o kimse iman davasında sadık olsa idi mevtin zaruri ve Allah'ın hikmeti ile takdir eylediği muayyen bir vakitte mukadder olduğunu, binaenaleyh tehiri mümkün olmadığını yakînen bilecekti.

(Ayet 12) **(Vallahu habiyrün bimâ ta'melûne)** Allah'ı Tealâ Hazretleri, sizin amellerinize ve niyetlerinize haber sahibidir. Bu sebepten o vakitte infak ve ecelde tehiri temenni ve selah ve tasadduku vadeylemek nafi olamaz. Allah Tealâ o infâkın tecerrüd ve zekâttan ve melekei sehadan olmayıp belki gayet buhul ve güya malı onunla beraber gidecekmiş gibi malı sevmekten olduğunu ve o vaid ile temenninin dünyaya meyil ve tasdik ve selâha münafi heyetin mevcudiyetinden sırf yalan ve dünyaya muhabbet olduğunu bildiği için ona fayda vermez. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

Münafikun suresi tamamdır.

TEĞÂBUN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 6) **(Fekâlû ebeşerün yehdûnenâ)** Mahcublar, kıyas kabul etmeyecek bir surette kendileri üzere Resul'ün, fazilet ve rüchaniyetine sebeb olan nurdan nefisleri sıfatları ile mahcub olup Resul'de, beşeriyetten başka bir şey bulamayınca «Bizi beşer mi hidayet eder?» diyerek Resul'ün hidayetini inkâr ettiler, çünkü her arif marufunu ancak kendisinde olan bir manâ ile bilir. Binaenaleyh nuru kemali, ancak nuru fıtrî ile bulunur ve kemali ancak kâmil bilir, bu sebepten «Allah'ın gayrısı Allah'ı bilemez» denilmiştir. Ve her bir talib matlubunu, o tarafa kendisiyle teveccüh etmek mümkün olabilen bir şeye delâlet edici bir cihetle bulmuştur. Keza, her hangi bir şeyi

tasdik eyleyen kimse, mutlaka tasdik eylediği manâyı, yine o manâdan nefsinde bulduğu ile bulur. İşte mahcublarda nuru fıtrîden asla bir şey bulunmayınca Resul'ün kemalini bilmediler. Onu inkâr eylediler. Kendilerinde talebi hadis olupta hidayete muhtac olmak için Hak'dan bir şey bilmediler, bu sebeple hidayeti de inkâr eylediler. **(Fe keferû vetevellev)** (Ayet 6) Mutlak surette küfür ettiler, yani Hak'dan, dinden Resul'den mahcub olup, bulmuş oldukları mahsusata teveccüh ile makulden iraz ettiler. **(Vestağnallahü)** (Ayet 6) Halbuki Allah'ı Tealâ Hazretleri, hakikaten kemali ile müstağni olmuştur. Onlar bilsin bilmesin Allah'ı Tealâ, kemalini bulmuş, zatını şuhud edicidir. **(Vallahu ğaniyyün)** (Ayet 6) Allah'ı Tealâ, zatı ile onların imanlarından ganidir. Allah'ın kemalatından hiç bir kemali, onlara ve onların Allah'ı marifetine tevakkuf etmez. **(Hamiydün)** (Ayet 6) Her ne kadar onlara zahir değilse de bütün zerrat vücudun mezahirinde hususiyle evliyasına zahir olan kemalatı ile Allah'ı Tealâ, nefsinde kâmildir. Onlar o kemalattan mahcub olduklarından bu kemalat ile Allah'ı göremiyor ve hamd etmiyorlarsa da Allah'ı Tealâ, yine her mevcud tarafından o mevcudun kendisine mahsus kemali ile hamd olunmuştur.

(Ayet 9) **(Yevme yecme'uküm li yevmil cem'ı zâlike yevmüttegâbûni)** Allah'ı Tealâ'nın sizleri yevmi cem'ide cem eylediği zamanı hatırlayınız. İşte o zaman aldanmak günüdür. Yani dünya işlerinde aldanmak bir şey değildir, zira dünya işleri hiç kimseye onlardan bir şeyin baki kalmadığı, fenası zarûri, zevali süratli olan fanî işlerdir. İmdi bu fanî şeylerden bir şey, velev ki insanın canı bile olsa fevt olursa yahud birisi tarafından ifate olunursa (zayi etmek veya fevt etmek) ancak zarureten fevti lâzım olan bir şeyi fevt olmuş yahut ifate olunmuştur. Binaenaleyh hakikaten yazıklık ve aldanmak yoktur. Asıl gabn (satışda aldatmak) ve tegabün yani gadr ve aldanmak, ancak ifate olunmasa daima bakî kalacak ve sahibi sermeden onunla faidelenecek olan bir şeyin ifate ve izâasinde olur ki o da nuru kemali ve istidadıdır. İşte onun zıya'ında **(Fema rebihat ticaretühüm ve ma kânu mühtediyn)** (Bakara suresi, ayet 16) buyurduğu vechile füyuzu necat ticaretine tahfiz olunmuş sermaye ve kârın izâasında hasret ve tegabün, aldanmak zahir olur. Her kim istidadını ve nuru fıtratını izâa ederse nuru alınıp zulmette kalan kimse gibi mutlak mağbûn olur. Fıtratı nuru bakî kalmakla beraber istidadının iktiza eylediği kendisine lâyık kemali iktisab etmeyen veya iktisab etti ise de gayesine varamayan kimse de, tam kâmil olan kimseye nisbetle mağbun olur, güya ki ona kâmil makam ve meramına nail olmuş, bu da noksanda mütehayyir kalmıştır. **(Ve men**

yü'min billâhi ve ya'mel sâlihâ) (Ayet 9) Ve istidadı nuru hasebiyle Allah'a iman ve imanı muktezasıyla salih amel işleyenin - çünkü amel, nazar mikdarı olabilir - **(Yükeffir anhü seyyiâtihi)** (Ayet 9) ameliyle Allah'a ittika eylediği seyyiatını Allah Tealâ örter, **(Ve yüdhilhü cennâtin)** (Ayet 9) ve onu amellerinin derecatı iktizası üzere cennetlere idhal eder. Eğer takliden iman ve measiden ihticab ve taat işledi ise onun seyyiat zünubunu örtüp takva amelinin derecatı hasebiyle nefis cennetlerine, eğer tahkiken iman ve sıfatından ihticab ve Allah'ın sıfat ve merzâtında sülûk ile amel etti ise onun sıfatı nefs kötülüklerini örtüp amâl ve makamatta meratibi mikdarınca kalb cennetlerine, eğer imanı aynî ile iman ve vücudundan Allah'a ittika ve müşahede ile amel etti ise onun kalb ve sıfatının vücudu kötülüklerini örtmekle ruh cennetlerine ve eğer imanı hakikî ile iman ve fenasını rü'yet ve eniyyetinden ittika etti, sakındı ise onun eneiyetinin zuhuru ile telvinini ve bakiye kötülüklerini örterek zat cennetlerine idhal eder.

(Ayet 10) **(Velleziyne keferû)** Mü'minler ve mertebelerinin mukabelesinde mahcub olanlar, **(Ülâike ashâbünnari)** (Ayet 10) bunlarda mahcub bulundukları tabaka narının gazabı ile muazzeb oldukları halde narın mesahibi ve mülâzımıdırlar. **(Mâ esâbe min musıybetin illâ bi'iznillâhi)** (Ayet 11) Gerek hicab ve gerek sair musibetlerden her hangi bir musibet ancak hikmeti muktezası üzere Allah'ın takdiri ve meşiyeti ile isabet eder. **(Ve men yü'min billâhi)** (Ayet 11) Zikrolunan iman kısımlarından birisi ile Allah'a iman eden kimse **(Yehdi kalbehü)** (Ayet 11) iman eylediği matlubunun kemalini bulup mahalli nazirine vasıl oluncaya kadar Allah Tealâ onun kalbini imanı muktezası ile amele hidayet eyler. **(Vallahü bikülli şey'in aliymün)** (Ayet 11) Allah Tealâ her bir şeyi bilicidir sizin imanınızın mertebelerini, kalblerinizin sırlarını amellerinizin ahvalini, âfatını ve âfattan hulusunu bilir.

(Ayet 12) **(Ve atıy'ullahe ve atıy'urresûle)** Allah'a ve Resul'e marifetiniz muktezası üzre Allah'a ve Resul'e itaat edin, zira kemalden geri kalmanın ve hüsran ve noksanda vaki olmanın en çoğu, ademi nazardan olmayıp ancak ikdamın (gayret ve sebatla çalışma) zafından ve amelde taksirden vaki olur.

(Ayet 14) **(İnne min ezvâciküm ve evlâdiküm abdüvven leküm)** Evlad ve ezvacınızın bir kısmı kendileriyle muhtecib olmanız ve muhabbet ve şiddeti alâka ile onlarla kalarak, iki muhabbeti müsavi kılmakla onları muhabbette Allah'a şerik kılmanız ve onları Allah'a tercih ile onlara ibadet etmeniz sebebiyle size düşmandırlar. **(Fah-**

zerûhüm) (Ayet 14) Binaenaleyh onların muhabbetinden ve şiddeti teallukundan ve onlarla ihticablanmaktan hazer ve nefislerinizi hıfz ediniz. Gerek muhabbet ve gerek muhabbetten başka her şeyde hukuklarının Allah'ın hukukuna tercihini istedikleri zaman onları muakebe ediniz. **(Ve in ta'fû ve tasfahû ve tağfirû)** (Ayet 14) Ve eğer müdara ile af eder, hilim ile ceraimden geçer, merhamet ile cenabetlerini örterseniz, günah ve kabahat yoktur. Ancak günah onlarla ihticabda ve ifrat muhabbette ve şiddeti taallukdadır, yoksa adalet ve fazîylete müraatte (hıfzetmek gözetmek) ve hüsnü ahlâk ile muaşeretlerinde değildir. Çünkü adalet ve fazilet mendub (iyi müstehab) belki sıfatullah ile ittisaftır. **(Fe innallahe gafûrunrahiym)** (Ayet 14) Tahkik, Allah Tealâ gafur ve rahimdir, size Allah'ın ahlâkı ile tahalluk lâzımdır.

(Ayet 15) **(İnnemâ emvalüküm ve evlâdüküm fitnetün)** Sizin emval ve evladınız fitnedir, ancak sizi Allah'dan iptila ve imtihandır. **(Vallahü indehû ecrün aziymün)** (Ayet 15) Ve Allah indinde iptila makamında sabır ve Hakkullah'a riayet edene ve evlâdı için kendisine vacib hukuktan taksir edip sui ahlâk ile imsak ve cem ve meneylediği mal sebebiyle Allah'ın emrine muhalefet ve buhul ve isyan reziletini irtikabındaki taksirini tedarik eden ve Allah'ın hakkını izâaya ve onlarla ihticaba sebep olan muhabbetlerinde ifratını, keza malı adavet ve hüsranda vazı ve israf ve measîde infak ile nimeti ilahîyeye küfrana sebep olan mal muhabbetinde ifratını ve malın şükrü ile kaim olmayanın taksirini tedarik edene ve eğer muvafık mal ve evlâda isabet ederse şükrederek şiddeti ferahdan tekebbür ve istiğna ile tuğyan etmeyene ve bunlardan bir şeyi fevt ederse şiddeti hazeninden helâke sebep olacak derecede ceza' etmeyerek (sabırsızlıkla sızlanmayarak) sabredene ecri aziym vardır.

(Ayet 16) **(Fettekullahe mesteta'tüm)** İmdi bu muhalefet ve mevzuu beyanda olan âfatta hal ve mertebenize göre mesainiz ve makamınız hasebiyle Allah'a ittika ediniz, **(Vesme'û ve atıy'u ve enfikû hayren lienfüsikum)** (Ayet 16) ve emval ve evladda sizin için hayırlı olanını kasdederek bu emirleri fehmedip amel edin ve Allah'ın onlarla sizi iptila ve imtihan eylediğini bilin, mallarınızı, Allah'ın razı olduğu yerlerde infak edin. **(Ve men yûka şuhha nefsihi fe ülâike hümül müflihûne)** (Ayet 16) Ve her kim ki işmeti ilahîye ile nefsinin kıskançlığından, tıyneti nefisde yuğurulmuş olan bu reziyletten vikaye olundu ise, fazilet sevabına ve kalb makamına füyuz ve zafer bulan ancak bunlardır.

Teğabun suresi tamamdır.

TALÂK SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 2) **(Ve men yettekillahe)** Makamının muktezası hasebiyle Allah'a ittika eden ve hali günahından içtinab eden kimse, **(Yec'al lehu mahrecâ)** (Ayet 2) Allah Tealâ onun için makam ve mekanının darlığından hal ve mevâhib rahatı genişliğine mahrec kılar, yani çıkarır. İmdi her kim ki, günahlarda ittika ile ona heyeti muzlimenin ve nîrânı tabiat ukubetinin sıkıntılarından mahrec kılar **(Ve yerzukhu min haysü lâ yehtesiybü)** (Ayet 3) ve onu, vakıf olamadığı için zan ve tahmin etmediği mahalden, âlemi gaybden fezail nurlarıyle ve nefis cenneti sevabı ile rızıklandırır. Sıfatlarında ittika edenler için rıza makamına mahrec kılıp onları şuurları olmadığı cihetle tahmin etmedikleri mahalden kalp cihetinde ruhelyakin ve sıfatı ilahîye tecelliyatının semeratı ile rızıklandırır. Vücudunda o vücuddan tenzih ile ittika edenler eneiyetin darlığından vücudu mutlak genişliğine mahrec kılarak hiç tahmin etmediği ve hatırına getirmediği vücudu mevhubu rızıklandırır. **(Ve men yetevekkel alallahi)** (Ayet 3) Ve her kim ki vesilelerden katı nazar ve vasıtalardan inkita ile Allah Tealâ'ya tevekkül ederse **(Fehüve hasbühü)** (Ayet 3) Allah Tealâ, onun kifâyet edicisidir. Takdir ettiğini ona îsâl ve onun için taksim eylediği dünya ve ahiret nasiblerini ona sevk eder. **(İnnallahe bâliğu emrihi)** (Ayet 3) Tahkik, Allah'ı Tealâ Hazretleri dilediği işine baliğdir, yetişkindir, ona mani yoktur. İmdi bu keyfiyeti yakînen bilen, hiç bir kimseden korkmaz ve ümmid de etmez, işini Hak'ka tefviz ederek necat bulur. **(Kad ce'alallahü li külli şey'in kadrâ)** (Ayet 3) Tahkik, Allah Tealâ her iş için ezelde bir haddi muayyen ve vakti muayyen tayin etmiştir. O şeyi bir saînin sa'yi ile ziyade, bir manînin men'i ve mukassarın taksiri ile noksan olmaz, vaktine tekaddüm ve vaktinden tehir etmez. Bu keyfiyeti yakînen bilen ve şahid olan hakikatta mütevekkildir.

(Ayet 4) **(Ve men yettekıllahe yec'al lehü min emrihî yüsrâ)** Ve vaktine mürââtte Allah'a ittika ve hali günahından içtinab eden kimse için Allah'ı Tealâ, sülûk işinde kolaylık kılar. Ne zaman makamının adabına riayet eder ve mevtınlarda halinin günahından içtinab eylerse onun için her mertebede takvaya tertib eden yesrin alâsına terakki müyesser olur.

(Ayet 5) **(Zâlike emrullahi enzelehû ileyküm)** Şu keyfiyet, Allah'ın size inzal ettiği emri ve ona mahsus şanıdır ki, o da istidad iktizasınca tevfik ve kabul mikdarınca feyz eylemektir. Bundan sonra

icmal eylediği sözün tafsilini tekrar ile **(Ve men yettekıllahe yükeffir anhü seyyiâtihi)** (Ayet 5) buyurdu, yani Allah Tealâ Hazretleri Allah'a ittika eden kimsenin ziyadeden mâni' ve feyzinden hicab olan heyeti nefsini ve mevâni'ini setreyler **(Yu'zim lehû ecrâ)** (Ayet 5) ve ona kabul ve istidadı cedid hasebiyle haline münasib kemali ifaza ile ecrini i'zâm eyler.

(Ayet 10) **(Fettekullahe yâ üliyl'elbâbi)** Eğer akıllarınız, vehim şâibesinden halis oldu ise geçen ümmetlerden münker ve muannidlerin halini ve onlara nazil olan azab ve vebali düşünüp ibret alarak evamir ve nevâhiden Allah'a ittika ediniz. Zira **(Lüb)** vehim şâibesinden halis olan akıldır. Bu nefis sıfatları şâibesinden kalbin halis olması ve fıtrata rücû etmesi ile olur. Akıl, vehimden ve kalb nefisden halâs olduğu vakit imanı yakîni olur. Bu sebepten **(Ulülelbab)** ı **(Elleziyne âmenû)** ile vasf etmiştir, yani imanı tahkîki ile iman edenler demektir. **(Kad enzelallahu ileyküm zikra)** (Ayet 10) Tahkik, Allah'ı Tealâ size zatın, sıfatın, esmanın, efalin meadin zikrini müctemi Furkan'ı inzal eyledi.

(Ayet 11) **(Resûlâ)** Yani Furkan'ı onunla indirdiği Ruhulkuds inzal eyledi. İmdi **(Resûlâ)** kelimesini **(Zikrâ)** kelimesinden bedel kılmıştır. Zira zikrin inzali, ancak kalbinde meanii ilkası ve ruhu nebeviyye ittisali ile Ruhulkuds'ün inzalidir. **(Yetlû aleyküm ayâtillâhi)** (Ayet 11) O Resul size Allah'ın sıfatını aşikâr eder ve tevhidi sıfatı keşfeder. **(Mübeyyinâtin)** (Ayet 11) O sıfatı mütecelliyat olaraktan yahut zat envarını aşikâr kılıcı olaraktan **(Liyuhricelleziyne âmenû)** (Ayet 11) imanı yakîni ile iman edenleri kalb sıfatları zulmetinden ruh nuruna ve müşahede makamına çıkarmak için keşfeder. **(Ve men yü'min billâhi)** (Ayet 11) Ve müşahede suretiyle imanı aynî ile Allah'a iman eden **(Ve ya'nel sâliha)** (Ayet 11) ve seyri fillâh ve seyri billâh ile salih amel işleyen kimse, **(Yüdhilhü cennâtin tecrî min tahtihel'enhârü)** (Ayet 11) Allah'ı Tealâ o kimseyi altında tevhidi efal ve sıfat ve zat ilimleri ve nehirleri cereyan eden sıfatı envari mütâlaât ve tecelliyatı sıfatı müşâhedat cennetlerine idhâl eder. **(Kad ahsenallahü lehü rızkâ)** (Ayet 11) Tahkik, Allah'ı Tealâ, ona ilimlerden rızıklar ihsan eylemiştir.

(Ayet 12) **(Allahüllezî halaka seb'a semâvâtin ve minel'ardı mislehünne)** Allah'ı Tealâ Hazretleri, yedi sema, ve arzdan da yedi semanın mislini halk eyleyen zattır. Eğer semaları manayı zahiriyeleri ile ahz edersen arazı seb'a meşhur olan anasır tabakâtıdır, zira müessirata nisbetle kavâbil onlardır. Binaenaleyh tabakatı anasır, mües-

sirattan kendilerine, süveri kainata nazil olan müessiratın arzıdır. O tabakat da narı sırf, nar ile havadan mümtezic kürrei esir, zemherir denilen havayı sırf, nesim denilen hava ile mümtezic su, mai sırf, toprak ile sudan mürekkeb tabakai tıyniye, merkezdeki arzı sırf tabakalarıdır. Eğer semavatı, kuvvai nefs, akıl, sır, ruh, hafâ, ve gaybülgayb yani aynılcemülzat gayıplarından zikrolunan guyubu seb'a meratibine haml edersek arzîn yani yerlerde meşhur dimağ kebed, göz, kulak, burun, dil ve cemi vücudun derisinden ibaret bulunan yedi azadır. **(Yetenezzelül'emrü beynehünne)** (Ayet 12) Bu gökler ile yerler arasında icad ve tekvin nizamın tertip ve tekmili ile Allah'ın emirleri tenezzül eder, iner. Allah'ı Tealâ âlimdir.

TAHRİM SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 6) **(Kuû enfüseküm ve ehliyküm nârâ)** Hakikatte ehil, ittisali cismanî ile muttasıl olsun olmasın bir kimse ile aralarında taalluku ruhanî ve ittisal aşkı olan kimsedir. Aşkî taalluk ile her neye taalluk eyledi ise bizzarure dünya ve ahirette onunla beraber olacağından nefsini koruduğu gibi onu da nardan koruması vacib olur. İmdi, bir kimse nefsini heyeti zulmaniyeden temizlerse, fakat nefsinde heyeti zulmaniyede dalgın olan bir takım nefislere meyil ve muhabbet var ise, hakikatte nefsini tezkiye etmemiş, temizlememiştir. Çünkü o muhabbet sebebiyle o nefislerde müncezip olarak haviyede onunla beraber ve onunla mahcub olur, isterse o nefisler terkibinde dahil olan kuvvayı tabîiyesi olsun, isterse zatından hariç âlemi tabiatta dalmış nüfusu insanîye olsun. Bu sebepten sadık olan kimseye onlar ile haşır olunmak için evliya ve asfiyanın muhabbeti vacib olur, çünkü kişi sevdiği ile beraber haşrolunur. **(Ve kûdühennâsu velhıcâretü)** (Ayet 6) Ey iman şerefine nail olan mü'minler, nefsinizi ve ehillerinizi, odunu, insanlar ve taşlar olan ateşten vikaye ediniz, yani Allah'ı Tealâ'nın sıfatı kahrından ruhanî bir ateş olması dolayısıyla, ateşler arasından ancak insanlar ve taşlarla yakılmak suretiyle tahsis olunmuş hususî bir ateşten sakınınız ki, o ateş, ruhanî muhabbet zincirleriyle süflî şeylere bağlanmış katı ve camid ecramı arziyeye mukterin nefislere müstevlidir. Mezkûr nefisler muhabbetle o umuru süfliyeye mukarin olunca o umuru süfliye ile beraber çukurda haşrolunur. **(Aleyhâ melâiketün ğılâzün)** (Ayet 6) Ve o ateşin içlerine cürümleri galiz, galib ve cefakâr melekler tasar-

ruf ederler. Bunlar da kendilerine ondokuz zebâniye denilmekle işaret olunan, yedi yıldız ve oniki burcun ruhaniyetinden ibaret bulunan ve umuru arziyyede tasarruf eden kuvai semâviye ve melekûtu fiiliyedir (Ecsamda müessir kuvva ve melekutun kâffesinden ve âlemi süfliyeye müvekkil tabiatı cismaniyeden ibaret bulunan malikden başka kendilerine) ki nüfusu insaniye tecerrüd ederek meratipten terakki eylese ve ceberût âlemine muttasıl olsa işbu kuvvayı melekûtiyede müessir olur. Lâkin nüfusu insaniye umuru bedeniyede dalgın olup haccare tabir olunan ecramı heyulaniyeye mukarin olunca kuvvayı melekûtiyeden müteessir, onun esaretinde mahbus, onun elleriyle muazzeb olmuştur. **(Şeddad)** kendilerinde re'fet ve rahmet olmayan kuvvetli meleklerdir. Çünkü kahır üzerine mecbûl olduklarından onlar için kahırdan başka şeyde lezzet yoktur. **(Lâ ya'sûnallahe mâ emerehüm)** (Ayet 6) O melekler emri ilahîye münkad ve musahhir emri iz'an ve itaat edici olduklarından Allah'ın onlara olan emirlerinde Allah'a asi olmazlar. Her madunlarına bu âlemin ecram ve kuvvasına nisbetle kahhar ve müessir iseler de hazreti ilahîyeye nisbetle müteessir ve makhûrdurlar. Eğer onların tab'an emri ilahîye inkiyadları olmasa idi, onların da bu alemde tesirleri olmazdı. **(Ve yef'alûne mâ yü'merûne)** (Ayet 6) Tesirlerinin devamı ve kuvvet ve kudretlerinin ademî tenahisi dolayısıyla her emr olunduklarını yaparlar.

(Ayet 7) **(Yâ eyyühelleziyne keferû lâ ta'tezirûl yevme)** Ey mahcublar bedenin harabından ve heyetlerin kökleştiğinden sonra amellere cezadan başka bir şey yoktur, artık o vakit kemalin tahsili mümteni olmuştur. Binaenaleyh bu günde itizar etmeyiniz.

(Ayet 8) **(Yâ eyyühelleziyne âmenü tûbû ilallahi tevbeten nasûhâ)** Ey iman edenler, hallerinizden her bir halde Allah'a rûcû ile Allah'a tevbe ediniz. Çünkü tövbenin meratibi de takvanın meratibi gibidir. Takvanın evvel mertebesi, menhiyatı şeriyyeden içtinab, ahir mertebesi, eneiyeti bakiyyeden sakınmak olduğu gibi tövbenin de evveli günahlardan rücû, aheri de ehli tahkik indinde kebairin anası olan vücud günahından rücûdur. **(Tevbeten nasûhâ)** Yani boşluklar dolduran, büzükleri islah eden, ırakları bitiştiren, yırtıkları yamayan bir tövbe ile tövbe ediniz. Zira her makamın noksanı, fesad ve bozukluğu ancak mâ-fevki olan makama terakki ile o makamdan tövbe zamanında cebir ve sai ve islah olunabilir. Terakki ile o makamdan tövbe ve makamın rü'yeti hicabından kurtulduğu vakit noksanı tamamlanır. **(Nasuh)** kelimesi, dikmek manâsına olan nasıhdan alındığı üzere manâ budur. Yahut kelime hulus manasına olan nu-

suhdan alınmıştır. Buna göre manâ, tövbe edilen makamdan katı nazar ve ademi iltifatla, o makama meyl ve nazar şâibesinden halis bir tövbe ile tövbe ediniz, demektir. **(Asâ rabbüküm en yükeffire anküm seyyiâtiküm)** (Ayet 8) Böyle ederseniz, rücû eylediğiniz makamın hicabı afatı günahlarından ve o makama nazar ve onunla adetleşmek ve onu görmek fenalıklarınızı, yahud o makamdan terakkiden sonra hadis olan telvini - kalb makamında nefsin zuhuru, ruh makamında kalbin zuhuru, vahdet makamında eneiyetin zuhuru gibi telvinleri - rabbinizin tekfir etmesi, örtmesi me'muldür. **(Ve yüdhileküm cennâtin tecrî min tahtihel' enhârü)** (Ayet 8) Ve sizi tövbe meratibine tertib eden cennetlere idhal etmesi me'muldur. **(Yevme lâ yuhziyallahün nebiyye velleziyne âmenü me'ahü)** (Ayet 8) Allah'ı Tealâ'nın, Nebi'yi ve onunla beraber iman edenleri kurb makamında hicabın zuhuru ile rüsva etmediği bir günde sizi de cennetlerine idhal eder. **(Nûrühüm yes'a beyne eydiyhim)** (Ayet 8) O mü'minlerin nazar ve kemali ilmi hasebiyle olan nurları önlerinde, **(Ve bi eymânihim)** (Ayet 8) âmal ve âmalin kemali hasebiyle olan nurları sağ taraflarında sai eder, zira ilme mensub olan nur, vahdet menbaından, amele mensub olan nur da nefsin sağı olan kalb canibindendir. Yahut manâ, mü'minlerden sabıkıyn olanların nuru önlerinde, ebrar olanların nuru sağlarında sai eder. **(Yekulûne rabbenâ etmim lenâ nûrenâ)** (Ayet 8) «Ey rabbimiz, bizim nurumuzu bizim için itmam et» derler, yani bakiyye şuhudlarından zulmet olduğu için bakiyyenin zuhurundan Hak'kın cenabına sığınırlar ve fenayı mahz ile nurun idamesini talebederler. Yahut manâ, «Ey rabbimiz vücudunla sebâhat vechinin devam işrakı ile bu kemali bize idame et» derler, bunu da «Aşıka sevdiği yakınlaşsa, ayrılır korkusu ile o ağlar» manâsında olan şairin sözü gibi şuhud ile beraber fartı iştiyaktan söylerler. Yahut, mü'minlerin bazısı, şuhudu zatiye vasıl olamayan mü'minler, **(Vağfirlenâ)** (Ayet 8) «Yarabbi, fenayı evvel bizim isbatı vücudumuzu veya fenadan sonra bakiyelerimizin zuhurunu setr eyle» derler.

(Ayet 9) **(Ya eyyühennebiyyü câhidilküffâre velmünâfikıyne)** Ey muhterem Nebi, aranızda hakîki zıddiyet olması dolayısıyle küffar ve münafıklara cihad eyle **(Vağluz aleyhim)** (Ayet 9) kuvvetle kudretin menbaı, kahır ve eziyetin madeni olan Allah ile kuvvetlendiğin için küffar ve münafıklar üzere gılzet göster ki, kahr ile salâbetlerinin kırılması, şiddeti nefislerinin yumuşaması nefisleri zelil ve makhur olup nuru kahrîden münfail olmaları ve hidayet bulmaları mümkün olur. Binaenaleyh kahr sureti kendilerine aynı lütûf olur. **(Ve me'vâhüm cehennemü)** (Ayet 9) Onlar, onlar olduk-

ça me'vâları cehennemdir, yani onlar sıfatları üzre daim oldukları müddetçe, yahut istidadlarının zeval veya ademinden daimen ve ebeden me'vâları cehennemdir. **(Ve bi'selmasıyrü)** (Ayet 9) Ve cehennem kötü bir varılacak yerdir.

Bundan sonra misali tabiîye ve ittisalatı sunîyenin, umuru uhrevîyyede muteber olmadığının, belki ancak muhabbeti hakîkiye ve ittisalatı manevîyyenin müessir olabileceğini, ve lahmeti tabiîye, hiltat, muaşeret hasebiyle olan ittisalatı surîyenin ölümden sonra eseri kalmıyacağını, ve bunun dünyaya mahsus olduğunu ve Allah indinde keramete istihkakda muteber olan şey, Meryem'in ihsanı ve Rab'binin kelimatını tasdiki ve kendisinde Ruhullah'ın nefhini kabule onu hazırlayan taati gibi ancak salih amel ve hak ittikat olduğunu zikrolunan iki temsil ile beyan eyledi. Ve tahkik, iki temsil arasında kalb ve ruhun taatini ifa etmeyen ve güzel geçinemeyen, evâmir ve nevâhisine imtisal ile onlara itaat etmeyen, esrarlarını hıfz etmeyen evâmir ve nevâhiye muhalefeti ibahe eden ve kelimei tevhidi sirkat ile ibahî seyri ile seyreden ve kemali çalmakla tuğyan eden nefsi hainenin mahcublarla beraber cahîmi hicran ve narı hırmanda dahil olacağını, ve ruh ile kalbin hidayeti her ne kadar, onu cehennemde daim kalmaktan kurtarırsa da azaptan bir türlü kurtaramıyacağını, ve nefsi emmare firavununun istilâsı altında makhur olup Hak'ka iltica ile kurtulmağı taleb ve safası dolayısıyla muhabbetullah kuvveti kuvvetleşen âciz ve zâ'fından nefis şeytanını kahr etmek kuvveti zayıf bulunan kalbin her ne kadar bir zaman nefsi firavunîyeye mücavereti sebebiyle muazzeb ve uzun müddet onun efali ile müteallim olursa da, muhalled ve müebbed olarak azapta kalmayıp kurtulacağı ve «ihsanı ferc» ile işaret olunan iffet faziletiyle mütezeyyin olan nefsi, Ruhukuds'ün feyzini kabil, nuru ruh ile mütenevvir, kalb İsa'sını hamil, şeraiyi ilahîye ve akaidi hükmiyeden Rabbin kelimatını musaddık, ilmen ve amelen, sırren ve cehren mutlaka Allah'a mutî, zahiren ve batınen, ceman ve tafsilen tevhid mesleğinde dizilmiş olduğu zihne lâyıh ve aşikâr olmuştur. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

Tahrim suresi tamamdır.

MÜLK SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Tebârekelle zî biyedihilmülkü)** Melekût, âlemi nüfus olduğu gibi mülk de âlemi ecsâmdır. Bunun için meşiyeti hasebiyle âlemi mülkte tasarrufu itibarıyla Hak Tealâ Hazretleri, zatını ulüvvü berekette ziyadeliğin nihayeti ve azimetin gayeti olan tebârik ile vasfeyledi ve irâdâtı muktezası ile âlemi melekûtu teshir ve itibar ile de **(Fesübhanellezî biyedihî melekûtu külli şey'in)** (Yasin suresi, Ayet 83) buyurduğu vechile tenzihden ibaret olan tesbih ile vasfeyledi ki, her birini münasibi ile vasıftır. Zira azimet ve bereket ziyadelik ecsâma, tenzih isé maddeden mücerred olan şeylere münasib olur. İmdi (tebâreke) nin manası, yedi kudretiyle mülk âleminde tasarruf eden zat, azimet sahibi oldu, demektir. Onun gayrı, mülkte tasarruf edemez. Binaenaleyh her bir mevcud olan ecsâm, gayrın yedi ile değil Hak'kın yedi kudretiyledir. Dilediği gibi onlara tasarruf eder. **(Ve hüve alâ külli şey'in kadîr)** (Ayet 1) O zat, mümkünattan her ma'dum olan şeye kadirdir, mümkünatı dilediği gibi icad eder, çünkü kudreti karinesi, şeyi mümküne tahsis eyler. Zira kudretin taalluku mümkünedir. Falan şeyi mümkün olduğu için makdurdur, denilir.

(Ayet 2) **(Ellezî halakalmevte velhayâte)** Mevt ile hayat, teneffüs gibi ıztırarî bile olsa yine ihsas ve harekâtı iradîyedir, mevt ise ölmek şanından olan bir şeyde işbu ihsas ve harekâtı iradîyenin olmamasıdır. Halbuki ölmek şanından olan bir şeyin olmaması, ademi mahz değildir. Belki kendisinde vücud şâibesi vardır ve illâ eğer kendisinde vücud şâibesi olmayıpta ademi mahz olsa, onda emri vücudîyi kabil olan mahal itibar olunmazdı. Bu sebepten, halkın hayata taalluku gibi mevte taalluku da sahih olur. **(Liyeblüveküm eyyüküm ahsenü amelâ)** (Ayet 2) Mevt ile hayatın halkından garaz, iyi kötü amellerde, insanların iptilâsıdır. Yani kendisine ceza tertip eden malûma tabi ilimdir. O da malumun vukuundan sonra müzahiri insanîyede zahir olan ilimdir ki, bu da gaybde kamin (saklı gizli) olan ve malûmun zuhuru ile zahir olan ilmullahdır. Çünkü, hayat kendisiyle amellere kudret hasıl olan bir şeydir. Mevt de iyi amellere ba's ve sebep olan bir şeydir. Hayat ile amellerin aslı zahir olduğu gibi mevt ile de asarı zail olur. Ve hayat ve mevt ile nefisler derecelerde biri biri üzere tefâzul, ve helâk ve necatta tefâvüt ederler. Ayette mevti, hayat üzere takdim etmesi âlemi mülkte mevtin zatî ve hayatın arazî olmasından ileri gelmiştir. **(Ve hüvel'azîz)** (Ayet 2) Kötü amel işleyenleri kahreyleyen galiptir, **(Elğafûru)** (Ayet 2) iyi amel işleyenleri sıfat nurlarıyla setreyleyen mağfiret sahibidir.

(Ayet 3) **(Ellezî halaka seb'a semâvâtin tıbâkâ)** O zatî mutlak, tabaka tabaka yedi sema halkeyledi. Mülk âleminin nihayet kemali semaların halkındadır. Tabakat ve nizam cihetinden semalardan daha ahsen ve halk cihetinden daha muhkem bir şey göremezsin, **(Mâ terâ fî halkırrahmâni min tefavüt)** Rahman'ın halkında hiç bir tefavüt göremezsin. Semaların halkını Rahman'a nisbet etmesi semaların, naimi zahîrenin usul ve sair naimi dünyevîyenin mebadisi olması itibariyledir. Semaların bisâtını istidaresi, bazısının bazısına mutabakati, hüsnü intizam ve tenasübü sebebinden tefavütü ondan selbeylemiştir. **(Ferci'ilbasara helterâ min fütûrin)** (Ayet 3) Nazarını tekrar ile bir aralık bulur musun? Semaların hark ve iltiyamı, paralanması kabil olmadığı cihetle, fütûru yani aralığı da ondan nefi etmiştir.

(Ayet 4) **(Sümmerci'il basara kerreteyni)** Sonra tekrar tekrar nazar et, gözün talebinden baid ve mahrum, faideden hâli ve usanıcı olduğu halde sana rücû eder. Çünkü, fikrin cevelanı ve nazarın tekrarı, hakayıkın tahkikîni ifade eden şeylerdendir. Semada huruk ve şukuku, yani yırtık ve yarığı taleb zamanında nazarın tekrarı, hasud ve hasurdan yani defi ve hasret ve nedametten başka bir şey ifade etmeyince imtina tahakkuk eder. Mümteni olan bir şeyin vücudunu talebeden kimse pek büyük bir zahmet çekmiştir.

(Ayet 5) **(Ve lekad zeyyenessemâeddünyâ)** Tahkik, Biz manevî göklerden dünya, göğünü yani aklı insanîyi **(Bimesâbîha)** (Ayet 5) fezailler ile, delâil ve beyyinat ile ziynetlendirdik, **(Ve ce'alnâhâ rücûmen lişşeyâtîyni)** (Ayet 5) ve o delâil ve beyyinatı, vehim ve hayal şeytanlarına rücum kıldık, **(Ve a'tednâ lehüm azâbessâ'ıyr)** (Ayet 5) ve o şeytanlara tabiat çukurunda ihticab ve âlemi cismanî haviyesinde ve gasakı zulmanî berzahında sukut azabı saîrini hazırladık. Yahut manâ, o semayı akliyyeden bize daha karib olan semayı mahsusayı yıldızlarla ziynetledik, ve o yıldızları, cevâhiri habisesi ile cevahiri mukaddeseye muhalif olan gavasıkı cismaniyeye mülâzimeti ile kevn zulmeti ve pas şiddeti galib olan, bir şehevatı tabiiyeye mübaşeretle kederlenen, taallukatı cismanîye levsi ile telvis ve cismaniyetle intizac edip kendisinde muzlim heyetler kökleşen ve tebainden tagayyür ve ecramı ulviyyenin tesiratı ile müteessir olup her ne zaman âlemine rücû etmeğe müştak olsa kevakibin ruhaniyeti kendilerini recmederek âlemi süflî cehiymine tard ve heyetine münasib heyakile mücaveretini ve tebaına müşakil berzaha mülazimetini ilzam ve tebayin tezadı azabına ve o gavasıkın tebayı'inin istilası saîrine ilka eylediği cihetle alemi nurdan uzak olan nüfusu muzlimenin recmine alet kıldık.

(Ayet 6) **(Ve lilleziyne keferû birabbihim azâbu cehenneme)** İsterse gayet baid ve münâfâtta ve kuvveti şerde olan şeytanlar olsun, isterse gayet şerarette olmayan mahcubların zayıflarından olsun, umumiyetle Rab'lerinden mahcub olanlara tab'ı ile alemi nura muzadd olan karanlık âlemi süflî azabı sabittir. **(Ve bi'selmasîrü)** (Ayet 6) Muhrik ve muzlim olan bu ihanetli çukur kötü bir yerdir.

(Ayet 7) **(İzâ ülkuû fiyhâ semi'û lehâ şehîkan)** Mahcublar, oraya atıldıkları vakit, ahalisinin ruhanîlerin ve insanların seslerine münafi korkunç ve girye seslerini işitirler, çünkü onlar orada korkunç sesli kabih suretli hayvanların sedalarıyla bağrışırlar. **(Ve hiye tefûru)** (Ayet 7) O cehennem de onlar üzerine kaynayarak yükselir ve onları istila eyler.

(Ayet 8) **(Tekâdu temeyyezü minelğayzı)** Cehennemin, nüfusun cevahirine şiddetle zıddıyetinden ve tezadın ona şiddet galebesinden eczası parçalanmağa yaklaşıp biri birinin üstüne çıkar. Ben, hayatıma kasem ederim ki, tabiatların bazısına şiddeti münâfereti, şiddeti gayzı ve bu gamıklığı mucib olan ve buğz ve adavetin şiddetini müstelzim olur. İmdi bu çukurun, aslı fıtrata, cevheri mücerrede ve âlemi nura şiddeti münâferetinden o nüfusa gazabı şiddetleşir, ve nar gazabı ile nüfusu yakar. Allah bizi bundan muhafaza etsin. **(Küllemâ ülkiye fiyhâ fevcün se'elehüm hazenetüha elem ye'tiküm neziyrün)** (Ayet 8)Her ne zaman o cehenneme bir küme atılırsa cehennemin hâzini onlara «Size korkutucu gelmedi mi?» diye sorar. Bu hâzin tabiatı süfliye alemine müekkil bulunan nüfusu arziyye ve semaviyedir. Sualleri de, o nüfusun resulleri tekzip etmeleri ve resullere karşı inadları ve akidelerinin resullerin getirmiş oldukları hakayıka münâfatı Allah'ın kelâmına ademi marifetleri ve Hak'dan sağırlıkları ve Hak'kı işitmedikleri, Allah'ı maruf ve ayatını, tevhidin delâil ve beyyinatını düşünmedikleri cihetleriyle onların cehennemden kaçıp kurtulmalarını men etmeleridir. Çünkü eğer işidip düşünseler idi Hak'kı bilecekler ve itaat edip necat bulacaklar ve alemi nura ve civarı Hak'ka halâs olacaklar, eshabı saîrden olmayacaklardı.

(Ayet 12) **(İnnelleziyne yahşevne rabbehüm bilğaybi lehüm mağfiretün ve ecrün kebiyrün)** Nefis makamında itikadın tashihi ile şuhudu sıfatiden gaib oldukları halde azameti ilâhiyeyi tasavvur ile Rab'lerinden korkanlara nefis sıfatlarından mağfiret ve sıfat cennetleri ve kalb nurlarından büyük bir ecir vardır. Yahut manâ, şuhudu zatiden gaib oldukları halde kalb makamında azameti sıfatının mütalaası ile Rab'lerinden korkanlara, kalb sıfatlarından mağfiret ve zat cennetinden ve ruh nurlarından büyük bir ecir vardır.

(Ayet 13) **(Ve esirrû kavleküm evicherû bihi)** Siz, sözünüzü gizleyin yahut aşikâre edin, müsavidir, **(İnnehu aliymün bizâtissudûri)** (Ayet 13) zira Hak Tealâ Hazretleri sadırların zatını bilicidir. Çünkü o serâir Hak'kın aynı ilmidir, halk ve tesviye eylediği ve esrarına mir'at kıldığı sudurun haliki olan zatın, sadırların zamâir ve esrarını, bilmemesi nasıl olabilir, elbetteki olamaz.

(Ayet 14) **(Ve hüvellatiyfülhabîrü)** O zatı ilâhi lâtifdir. Sadırlarda onun ilmi batın, gayblerinde onun ilmi nafizdir, mahlukatın zahir olan ahvalinden haberdardır. Mahlukatının bevâtını ve zevahirini muhittir. Belki hakikatta zahiren ve batınen Hu, hu.. yani o, odur. Fark ancak vücub ve imkân, ıtlak ve takyid, hüviyetin haziyyet ve hakikatinin şahsiyetle ihticabı iledir.

(Ayet 15) **(Hüvellezî ce'ale lekümül'arda zalûlen femşû fî menâkibihâ ve külû min rızkıhi)** Hak Tealâ Hazretleri, nefis arzını sizin için zelil kılan zattır. Binaenaleyh sizler, nefis arzını kahır ve tezlil ederek fıtrata ikdam ile nefsin en aziz cihetlerinde ve sıfatlarının en yüksek mahallerinde yürüyünüz ve Hak'kın nefis cihetinden nail olunan rızkından yani hisden me'huz ilimden eklediniz ki, bu **(Le'ekülû min fevkıhim ve min tahti ercülihim)** (Maide suresi, Ayet 66) ayetinde işaret olunan ayak altından yemektir. **(Ve ileyhinnüşûru)** (Ayet 15) Velâyet makamına ve Hazreti Cem'e uruc ile rücû, ancak Hak'kadır.

(Ayet 16) **(E'emintüm menfîssemâi)** Saltanatı, ruh semasını kahır ve nuru tesir ve tenvir ile akıl güneşine galib olan zatın **(En yahsife bikümül'arda)** (Ayet 16) nefis arzını üzerinize tahrik ve takrib edip sizi kahır ve istila ve nurunuzu gidererek sizi esfeli safilinde ihlâk etmesinden emin oldunuz mu? **(Feizâ hiye temûru)** (Ayet 16) O vakit nefis, tabiatındaki hiffet ve iztırab dolayısıyla asla itminanı, sükûn ve kararı olmayarak muzdarib olur.

(Ayet 17) **(Em emintüm menfîssemâi en yürsile aleyküm hâsibâ)** Yahud, o âlî ve kahhar zatın, âmal ve emani fezasında huy rüzgârıyla kalb üzerine müsta'li nefsin sıfat, lezzet ve şehevat taşlarını atmasından ve nefisleri hareket eden mükezziblerin kahrı ilahî ile helâk ve nefisleri zulmetleriyle resullerin hidayetinden muhtecib olarak yere yatırılıp mesh oldukları ve kendilerine taaccüb olunacak halleri vaki olduğu ve inzar olundukları korkunç fecaatleri gördükleri gibi sizi de helâk etmesinden emin oldunuz mu?.

(Ayet 19) **(Evelem yerev ilettayri fevkahüm sâffâtin)** Münkirler, üzerlerinde, semayı ruhda, maânîyi kudsiyye, işrakatı nuriyye

mâarif ve hakayık kuşlarının saf saf olarak muntazam surette tertib olunmuş olduklarını görmüyorar mı? **(Ve yakbıdne)** (Ayet 19) Ve o kuşlar, kalbe nuzul eylemekten kanatlarını kabzederler. **(Mâ yümsikühünne illerrahmânü)** (Ayet 19) O kuşları, istidadı tesviye edici mâarif ve envarın kabulunu hazırlayıcı, mezkur istidadlarda o nurları tevdi edici, bütün halk ve takdir eylediği şeylere şâmil ve vasi rahmetinin genişliği ile o envar ve mâarifi tertib edici her şeye halk mıkdarını ita edici olan Rahman'dan başkası imsak etmez, ancak Rahman onları imsak eder, durdurur ve yine ancak istidad hasebiyle her şeye takdir ettiği kemali ifaza eden, gaybde tedbir eylediği bütün maânîi ve sıfatı izhar eden Rahîm irsal eyler, gönderir. **(İnnehü bi külli şey'in basiyrün)** (Ayet 19) Tahkik, o zatı mutlak mekmeni gaybde her şeyi görücüdür, herşeyi meşiyeti hasebiyle tesviye ederek ona lâyık olanını ita eder.Hikmeti muktezası ile onda dilediğini tevdi ve sonra tevfiki ile o şeyi tevdi eylediğine hidayet eder.

(Ayet 20) **(Emmen hâzellezî hüve cündün leküm)** Ağyardan kendileriyle istiane olunanlardan hattâ cevarih, ve alât ve kuvvayı tesir ve muavenet kendilerine nisbet ve izafe olunan bütün vesaitten, hangi kimsedir ki kendisine işaret olunupta, işte o sizin askerinizdir, **(Yensuruküm min dûnirrahmâni)** (Ayet 20) Rahman'dan başka olarak size nusrat eder, naimi batına ve zahireden Rahman'ın men eylediğini gönderir, yahud naimi suriyye ve manevîyyeden Rahman'ın irsal eylediğini imsak eder, veya size men ve takdir olunmayan bir şeyi husule getirir, veya sizden isabetle takdir olunan bir şeyi meneder, denilebilir? **(İnilkâfirûne illâ fî ğurûrin)** (Ayet 20) Nur fıtratlarını setreyleyen mahcublar başka bir şey değildirler, ancak vesait ile aldanmaktadırlar.

(Ayet 21) **(Emmen hâzellezî yerzukuküm in emseke rızkahu)** Yahut, Rahman rızkı surî ve manevîsini imsak ederse hangi kimsedir ki, ona işaret olunupta, işte şu sizi rızıklandırır denilebilir? **(Bel leccû fî utuvvin ve nüfûrin)** (Ayet 21) Belki mahcublar nefislerinin zulmetleriyle nura münafi olduklarından ve kaim oldukları batıl ile Hak'ka tezadlarında inad ve tuğyanda ve tabiatlarının ba'diyyet ve aczinden tefrikada temâdî ve israr eylediler.

(Ayet 22) **(Efemen yemşî mükibben alâ vechihî ehdâ emmen yemşî seviyyen alâ sırâtın müstakıymin)** Umuru tabiîyeye incizabı, lezzeti hissîyeye muhabbeti, ciheti süflîyeye teveccühü ile yüz üstü sürünüp yürüyen kimse mi, yoksa kadr ve kıymeti takdir olunamayan, künhüne baliğ olunamayan tam bir istikamet ile mevsuf tev-

hid sıratı üzere dimdik yürüyen kimse mi daha ziyade hidayettedir? İmdi iki fırkanın arasını, yani dalâlet sahipleri ile hidayet bulmuş muvahhidlerin aralarını fark edince **(Kul hüvellezi enşe'eküm)** (Ayet 23) kavli ile tevhidi efale işaret ederek efali ilahîyeden ibdâ ile iadeyi zikreyledi, ve mahcubların ibdâ' yani evveli emirde icadı itirafları ile beraber iadeyi münkir olduklarını ve çaresiz inkâr ettikleri şeyi görücü gözleri kararıp sui hallerinin kendilerini istila edeceğini ve vasfolunamayan elemli bir azaba giriftar olacaklarını ve onlar ile Hak'dan mahcub olupta tesiri kendilerine nisbet ettikleri şeylerin aciz ve kudretsiz olduklarından onları, o azaptan kurtarmayacağını ve gayriden tesiri nefy etmek ve bütün efali O'ndan görmekle Rahman'a da itimad ve hakikî bir imanla iman etmediklerinden Rahman'ın da onları kurtaramayacağını beyan eyledi. Bu sebepten **(Kul hüverrahmânü âmennâ bihî ve aleyhi tevekkelnâ)** (Ayet 29) kavliyle küfür ve şirklerine tariz eyledi, yani biz, Rahman'ın gayrına tevekkül edemeyiz, çünkü biz, cemi eşyanın Hazreti Rahman'iyeden sadır olduğunu gördük, binaenaleyh bu hakikî iman, bizi fiili gayre nisbet etmekten menetti. İşte o Rahman bizi kurtarır, sizi kurtarmaz. Allah a'limdir.

Mülk suresi tamamdır.

KALEM SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Nun)** Nefsi külliyedir. **(Velkalemi)** (Ayet 1) Kalem de aklı küllîdir. Birincisi bir kelimeden ilk harfi kinaye eylemek babından, ikincisi suretlerin kalemle levhada nakş olunduğu gibi mevcudat suretlerinin de aklın tesiri ile nefisde nakş olunması dolayısıyle teşbih kabilindendir. **(Ve mâ yesturûne)** (Ayet 1) Ve yazdıkları eşyanın süver ve mahiyet ve vaki olacağı üzre takdir olunan ahvaline kasem ederim, demektir. **(Mâ yesturûn)** kelimesinin faili, ukulu mutavassıta ve ervahı mukaddese ketebesidir. Her ne kadar hakikatte kâtip ancak Allah'ı Tealâ Hazretleri ise de lâkin Hazreti Esmada olunca mecazen kitabet ukulu mutavassıtaya nisbet olunmuştur. Nüfusu külliye ile aklı kül ve onlardan sadır olan mebâdii vücuda ve takdiri ilahî suretlerine ve umuru ilâhiyenin mebdeine ve gaybının mahzenine kasem eylediği, şereflerinden ve tesir ve teessür mertebesinin evvelinde küllî vücuda müştemil olduklarından ve mukasemi aleyha münasebetlerinden ileri gelmiştir.

(Ayet 2) **(Mâ ente bini'meti rabbike bimecnûnin)** Nefsi külle, aklı külle ve bunlardan sadır olan mevcudat suretlerine kasem ederim ki, sen, nefsi kül ve aklı kül ile yazılan yazılara ıtla' nimetiyle iman olunmuşken katiyyen mesturelakıl ve muhtellilidrak değilsin. Çünkü nefsülemirde hakayıkı eşyayı ihatâ eden ve kader sırrına muttali olan kimseden daha akıllı yoktur.

(Ayet 3) **(Ve inne leke le'ecrâ)** Ve tahkik, senin için bu iki âlemden mükâşefat ve müşâhedat nurları ecri hasıldır, **(Ğayre memnûnin)** (Ayet 3) ve bu nurlar, sermedî ve gayrî maddî olduğu için maktû' değildir, namütenâhidir. Onlar ise maddiyyün oldukları cihetle bu nurdan mahcubdurlar. Ve hali teveccühde mütezaddırlar, sana mütezaddırlar, bu sebebden akıl ve fikirleri maddiyata münhadir bulunduğundan seni, cününa nisbet ederler, **(Ve inneke le'alâ hulukin aziymin)** (Ayet 4) ve tahkik, sen, ahlâkı ilâhîye ile mütehallik ve te'yidi kuddüs ile müteeyyid olduğun için halkı aziym üzeresin, onların iftiraları ile müteessir, ezalarıyla müteezzi olmazsın, zira ezalarına **(Ve mâ sabrüke illâ billâh)** (Nahl suresi, Ayet 127) buyurulduğu gibi nefsin ile değil Allah ile sabreylersin.

(Ayet 5) **(Fesetübsiru ve yübsirûne)** Mevt ile perde açıldığı vakit, sen göreceksin ve onlar da göreceklerdir ki, hakikatte mecnun kim imiş, Cevâmii kelâm verilen ve kendisine kaderin sırları keşf olunan sen mi, yoksa nefislerindeki ayet ve ibretlerden mahcub olan ve putlara tapmakla fitnelenmiş bulunan onlar mı mecnundurlar? Yakında göreceksiniz.

(Ayet 7) **(İnne rabbeke hüve a'lemü bimen dalle an sebiylihî)** Tahkik, senin Rabbin, hakikatte mecnun olup yolunu sapıtan ve dinden mahcub olan ile akîl olup ona hidayet bulan kimseyi daha çok bilicidir. Yani gayet fazla olması cihetiyle onların cünun ve dalâletlerinin ve senin ve seninle hidayet bulanların hidayetlerinin künhünü Allah'dan başka kimse bilemez. Binaenaleyh onlara batında muvafık olmadığın gibi zahirde de muvafakat etme, zira zahir muvafakati, batın muvafakatının eseridir. Muhalefette böyledir. Yani zahir muhalefeti, batın muhalefetinin eseridir. Ve illâ eğer böyle olmasa, o muhalefet veya muvafakat zevali seri bir nifak, inkızası karib bir sanîa olur, ama onların arzuları, muhtelif ümidleri, müteferrik kuvaları, nefisleri cihetine meyl edici olmakla rezailde münhemik, telvin ve ihtilâfda dalgın olduklarından senin de onlara müdahene etmeni taleb ve tama ederek bu rezaleti de diğer rezaletlerine zam ile sanîa ederler. İmdi zenginlerinin mallarının ve kavim ve tebalarının çokluğu, seni aldatmasın. Rezaletlerinin çokluğuyla bera-

ber onlara itaat ve müsanaa etme. Allah ile müstağni, sana sadık olanlara musaddık, muvafık olanlara musaffi, dünyada zahid müminlerin zayıflarıyla müsâhib olduğun halde zahirinin batınına muvafakatı üzre daim ol.

(Ayet 16) **(Senesi mühü alelhurtûm)** Biz, kıyameti sugrada onun vechini tağyir eyliyeceğiz, onun hırs aletini nefsinin heyetine müşakil olarak, meselâ filin hortumu gibi kılacağız ve ciheti esfeldeki mevaddı ricse müncezib olan nefsinin hasedinden en aziz azasını kendisinde gayet zelil alameti olan bir şeye tebdil edeceğiz.

(Ayet 42) **(Yevme yükşefü an sâkın)** Me'lûfatı bedeniye ve lezzatı hissiyenin müfarakatı müezzî suretler, muvahhiş heyetlerle ahval ve alamı nefsiyenin zuhuru sebebiyle vasfı mümkün olmayan bir suretle emrin şiddetlendiği günü hatırlat. **(Ve yüd'avne ilessücûdi)** (Ayet 42) Ve cinsiyeti aslîye ve münasebeti fıtrîye dolayısı ile melekût lisanı üzre sücudu iz'ana ve envarı ilahîye ve işrakatı subuhiyenin kabulü için inkıyada davet olunurlar. **(Fela yestetıy'ûne)** (Ayet 42) fakat gavaşeyi cismaniye ve melabisi heyulaniye ile ihticablarından ve aslî istidadlarının muzlim heyetlerle zevalinden, envarın kabulünü izan ve inkiyada kadir olamazlar.

(Ayet 43) **(Hâşi'aten ebsârühüm)** Gözleri, süruru ifade edici olan şuaın idrakinden baid, nuriyeti kuvveti gitmiş olmakla nur alemine bakmağa kadir değil, zelil ve mütehayyir olduğu halde **(Terhekuhüm zilletün)** (Ayet 43) onları tabiata mülâzimet, infialiyat hasasetine sükun, süfliyata, meyil zilleti kaplar. **(Ve kad kânû yûd'avne ilessücûdi ve hüm sâlimûne)** (Ayet 43) Halbuki onlar miâdı saadetini ihraza kudretleri var iken, istidadları salim iken, alatın vücudu ve istidadlarının bekası zamanında nur aleminden imdadı kabule istidadlarını hazırlamak inkiyad ve secdesine davet olunmuşlardı.

(Ayet 48) **(Fasbir lihükmi rabbike)** Said olanın saâdeti ve şaki olanın şekaveti, necat bulanın necatı, helâk olanın helâki, hidayet bulanın hidayeti, dalâlette kalanın dalâleti ile Rab'binin hükmüne sabret, **(Ve lâ tekün kesahıbilhûti)** (Ayet 48) kendisine nefis sıfatlarının istilasında Eahib-ül Hût olan Yunus Aleyhisselâm gibi olma. Ona sür'ati ve hiffeti gazab galebe edip Rab'binin hükmünden mahcub, hatta Cenabı Kuddüs'den makarrı tab'a red ve nefis makamında tabiatı süfliye balığı onu yutarak, rahm balığının batnında cenin olmakla iptila olundu. **(İz nâdâ)** (Ayet 48) Fartı gazabından izni Hak olmadan nefis makamından kavminin kahrı ve ihlâki için Rab'bine **(Ve hüve mekzûmün)** (Ayet 48) gayz ve kin dolu olduğu halde nida eyledi.

(Ayet 49) **(Lev lâ en tedârekehu ni'metün min rabbihi)** İstidadı selâmetinin bekası, heyeti gazabiyenin ademi rüsûhu, nefsinin kusurlarından tövbe ve sıfatından halâs sebebiyle kemale hidayet ile Rab'binin nimeti ona yetişmiye idi, **(Lenubize bil'arâi)** (Ayet 49) zahir his aleminde bırakılır ve Cenabı Kuds'ten bilkülliye tard olunarak nefis vadisinde terk olunurdu **(Ve mezmûmün)** (Ayet 49) ve mahrumiyetle mübtelâ Hak'tan mahcub, izlâl ve hızlana müstehak, rezail ile mevsuf olduğu halde terk olunurdu.

(Ayet 50) **(Fectebâhü rabbühü)** Lâkin nuru aslîsinin bekasından ve fıtratının selâmetinden Rab'bi onu rahmeti ile seçti ve kelimei tevhidin ilkası ve cemi makamata isali ile onu kendine takrib ve zatına cem eyledi **(Fecealehû minessâlihiyne)** (Ayet 50) ve aynı cemde fenadan sonra beka halinde istikamet ile onu nübüvvet makamına salih ve elverişli olanlardan kıldı.

Kalem suresi tamamdır.

HÂKKA SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1-2-3) **(Elhâkkatü. Melhâkkatü. Ve mâ edrâke melhâkkatü)** Hâkka, eğer kıyameti sugra murad olunursa asla şüphe olunmayan ve vukuu vacib bir kıyamettir ve eğer kıyameti kübra murad olunursa umurun kendisinde bilindiği ve tahkik eylediği kıyamet demektir ki, manâ, kıyamet nedir, o kıyametin ne olduğunu sana ne şey bildirdi, yani evvelki manâ üzerine onun şiddeti ve korkuları ve onda zahir olan ahval bilinemez, yahud onun, kıyameti kübranın hakikatini, şanının yüksekliğini, burhanının nurlandırmasını ve onda zahir olan ahvali Allah'dan başka kimse bilemez, ancak Allah bilebilir. Kıyametlerin her ikisi de insanları çarpıp helâk ve ifna ve şiddeti kahr ile istîsâl eyler, ama kıyameti sugrayı tekzipleri dünya ikballerinden ve ahiret için ameli terk ve hayatı hissiye ile aldanıp gafil bulunmalarından, kıyameti kübrayı tekzipleri ise ademi vukuflarından ve ihticablarından ileri gelmiştir. İşbu tekzip edicilerin misali, müfritlerin gulüv ve taksir sahiplerinin misallerine mutabık olur.

(Ayet 5) **(Fe'emma semûdü fe ühlikûbittâğıyeti)** Harabı beden ile ilimleri üzere tuğyan ve ilimlerini ifna eden âlemi tecerrüd ve batından keşfedici halet ile ihlak olundular. **(Ve emmâ âdün)** (Ayet 6)

Tevhidde ibahe ve zındıklık ile şeriatin hududunu tecavüz eyleyen gulüv sahipleri **(Fe ühlikû bi riyhın sarsârin âtiyetin)** (Ayet 6) aşk ve şevk harareti olmayarak tabiat donukluğu ile soğumuş, helâk vadilerinde onları götürücü, onlara galib, şiddetli soğuk, hevayı nefs rüzgârlarıyla ihlâk olundular.

(Ayet 7) **(Sehharehâ aleyhim)** Allah'ı Tealâ Hazretleri, onların, guyubu seb'adan ihticabları sebebiyle gece gibi olan guyubu seb'a ve gündüz gibi onlara zahir olan vücud, hayat, ilim, semi, basar, irade, kudret, kelâmdan ibaret sıfatı semâniye meratibinde mütetâbi' olarak onları kat' ve istisâl eder bir surette o rüzgârı onların zahir ve batınlarına teshir eyledi. **(Feterelkavme fiyhâ sar'a)** (Ayet 7) Allah ile değil, nefisleriyle kaim olduklarından sen o günlerde kavmi hakikaten hayatları olmayan ölüler görürsün. **(Ke'ennehüm a'câzü nahlin hâviyetin)** (Ayet 7) İçi boş hurma kütükleri gibi suret hasebiyle kuvvetliler, fakat hayatları ve manâları yoktur. Allah ile kaim olmadıklarından vücudu hakikiden ve derecei itibardan sakıttırlar.

(Ayet 8) **(Fehel terâ lehüm min bâkıyyetin)** Kâffeten fani oldukları dolayısıyla onlar için beka yahut bakî bir nefis göremezsin.

(Ayet 9) **(Ve câe fir'avnü)** Ve nefsi emmare firavnu **(Ve men kablehu)** (Ayet 9) ve onun kuvva ve avenesi **(Vel mü'tefikâtü)** (Ayet 9) ve ma'kulden mahsusa inkilab ve zahire meyil ile tebaından münkalib olan kuvvayı ruhaniye **(Bilhâtieti)** (Ayet 9) hata olan bevatından zevahire mücaveret hasletiyle geldiler. **(Fe'asev resule rabbihim)** (Ayet 10) Hak'ka hidayet edici olan Rab'lerinin akıl resulüne isyan ettiler, **(Fe'ehazehüm ahzeten râbiyeten)** (Ayet 10) bedenin harabı ve mizacın izdırabı, sarsıntısı ile ve heyula denizinde gark ile Allah'ı Tealâ, onları ziyade şiddetli bir ahz ile ahzeyledi.

(Ayet 11) **(İnnâ lemmâ tagal mâü hamelnâküm fîl câriyeti)** Biz, heyula tufanının suyu tuğyan eylediği zaman sizleri, kemal ilmi ve amelinden mürekkeb şeriat gemisinde yüklendik, taşıdık.

(Ayet 12) **(Linec'alehâ leküm tezkireten)** O şeriatı size hatıra kılmak ve onunla size, makarrı asli ve me'vâi hakikiniz olan Hazreti Hak'kı ve alemi kudsi hatırlatmak için **(Ve te'iyehâ üzünün vâ' ıyetün)** (Ayet 12) Cenabı Rahman'dan i'raz ile şeytandan batılı duyup hıfz etmek ve bu neşede lağvı işitmek suretiyle ahdini, tevhidi ve kendine tevdi olunan esrarı unutmayan, hali fıtrisi üzerine baki kalmış, bidayet fıtratta Allah'dan işittiğini hıfzedici kulakların o şeriatı muhafaza etmeleri için hamleyledik. Bu sebebden bu ayet nazil olduğu vakit Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ali Aleyhisse-

lâm'a «Ya Ali, kulağını duyduğunu unutmayan bir kulak kılmasını Allah'dan istedim.» buyurmuşlardır. Zira bu esrarı hıfzedici, ancak Ali'dir. Nitekim Keremallahu Veche, «Ben fıtrat üzre doğdum ve iman ve hicrette sebkat eyledim» buyurmuştur.

(Ayet 13) **(Feizâ nüfiha fissûri nefhatün vâhidetün)** İmdi surda bir nefha ile nefholunduğu vakit, bu nefha kıyameti sugrada imate için olan nefhayı ulâdır. Zira **(Fe'emmâ men ütiye kitâbehü biyemiynihî)** (Ayet 19) ayetiyle mabadindeki tafsil bunun, kıyameti kübraya hamlolunmasını manidir. İşbu nefh, sureti insaniyede hayata müekkil olan ruhu İsrafilinin tavassutu ile mevt zamanında ruhu çıkarmak için ruhu Kudsün tesirinden ibarettir ki, neticesinde ruhu Azraili ruhu kabzeder, bu da anı vahidde bir tesirdir, bu sebepten vahdet ile vasfetmiştir. **(Ve humiletil'ardu velcibâlü)** (Ayet 14) Ve beden arzı ile aza dağları refolup, **(Fedükketâ dekketen vahideten)** (Ayet 14) parçalanıp, müteferrik eczayı unsuriye kılınırlar.

(Ayet 16) **(Venşekkatissemâü)** Kendisinden ruhun çıkması dolayısıyle ruhu hayvaniye seması yarılıp aydınlanır, **(Fehiye yevmeizin vâhiyetün)** (Ayet 16) o vakitte ruhu hayvanîye seması, mevt halinde olup tahrik ve idrake kuvvet bulamaz, fiile kadir olamaz, zaifdir. **(Velmelekü)** (Ayet 17) İdrakte kendilerine itimad eylediği ve müdrikatını onların indinde topladığı kuvâ, yahut onlar vasıtasıyla idrak, yahud müdrikatını onlar vasıtasıyla izhar eylediği kuvâ **(Alâ ercâihâ)** (Ayet 17) ruhu hayvanîyenin ruh, kalb, akıl cisim caniblerinde olup ruhu hayvanîye semasından müfarekatla her biri evvelce kendisinden neşet eylemiş olduğu cihetine ayrılır. **(Ve yahmilu arşe rabbike)** (Ayet 17) Ve Rab'binin arşı olan kalbi insaniyi **(Fevkahüm yevmeizin semaniyetün)** (Ayet 17) üzerlerinde o gün sekiz melek yüklenir ki, onlar da, esnamı unsuriye erbabını kahir olan suru neviye nurlarıdır. Baas ve nüşur zamanında, ulvî ve fail tarafından dört, süflî ve hâmil tarafından dört olmak üzre iki tarafdan dörder meleğin içtimaiyle arşı hamlederler. Bu sebepten Nebi Aleyhisselam «Onlar bugün dörttür. Yevmi kıyamette Allah'ı Tealâ onları diğer dört melekle teyid ederek sekiz olurlar.» buyurmuştur. Esnafı unsuriyesinin ihtilafı hasebiyle o meleklerin hakikatları muhtelif olduğundan bazıları «Bu meleklerin suretleri muhteliftir» demişlerdir. Bu melekler, o ecrama müsta'li ve müstevli olduklarından, o aleme teşbih olup ecramı da dağlara teşbih ederekten «Bu melekler, dağ keçileri suretindedir» denilmiştir. Bu melekler, o ecrama şamil, ecramın baliğ oldukları kader aksasına baliğ oldukları için bazıları «Onlar ayakları yedinci kat yerin dibinde, arş başlarının

ucunda olan sekiz melektir, yüzleri yere dikilmiş, tesbih ederler» demişlerdir. Allah hakayık-i umuru a'lemdir.

(Ayet 18) **(Yevme izin tu'redûne)** O günde siz, nefsinizde olan amel heyetleri ve efal suretleri ile Allah'a arz olunursunuz. **(Lâ tâhvâ minküm hâfiyetün)** (Ayet 18) Sizden hiç bir şey gizli kalmaz.

(Ayet 19) **(Fe'emmâ men ûtiye kitâbehü biyemiynihî)** İmdi sur amalinin bulunduğu bedenin levhası, kitabı, akıldan ibaret olan canibi akvâyı ilahîsinden verilen bir kimse ferahlanır, asarı saadet ve heyatı haseneden ibaret bulunan ahvaline muttali olmağa muhabbet eder. İşte **(Hâü'mukreü kitâbiye)** (Ayet 19) yani «Geliniz, kitabımı okuyunuz» kavlinin manası budur.

(Ayet 20) **(İnnî zanentü ennî mülâkın hisâbiye)** Baas ve nüşura, hisab ve cezaya imanım olduğu için ben, bu güzel muhasebeye mülaki olacağımı yakıynen bilmiş idim. **(Fehüve fî iyşetin râdiyetin)** (Ayet 21) O kimse, ebedî ve sermedî bir hayatı hakikiyededir. **(Fî cennetin âliyetin)** (Ayet 22) Kalb ve ruh cennetlerinden alî bir cennettedir. **(Kutûfühâ dâniyetün)** (Ayet 23) Kalbin ve ruhun müdrikatı olan maâni ve hakayık yemişleri ona pek yakındır. Ne vakit isterse tenavül eder.

Ayet 25) **(Ve emmâ men ûtiye kitâbehü bişimâlihî)** Ama kitabı, zaif olan canibi nefsaniyi hayvanîsinden verilen kimse, hasret ve nedamet çeker. Kendinin unutmuş olduğu, fakat Allah'ı Tealâ'nın cemisini saydığı, çirkin ve kötü suret ve heyetlerden tevahhuş ve teneffür eyler. O zaman ölümü temenni eder ve ömrünü sarfeylediği ve ikbal edip üstüne düştüğü mal ve cah ve saltanatın kendisine fayda vermeyip zarar verdiğini teyakkun eder. İşte **(Yâ leytenî lem ûte kitâbiye)** (Ayet 25) kavlinin de manâsı budur.

O vakit lisanı izzet ve kahr üzre nüfusu semaviye ve ardıyeden alemi kevn-ü fesada müekkil olan melekuta nida olunur ki, **(Huzûhü fegullûhü)** (Ayet 30) onu tutun, nefsinin heyetine münasib olan suretlerle bağlayıp iradeye muvafık hareketten men eden ecram ile tabiat zindanında haps edin **(Sümmelcahiyme sallûhü)** (Ayet 31) sonra mahrumiyet azabına ve alam ateşlerine atın, **(Sümme fî silsiletin zer'uha seb'ûne zirâ'en feslükûhü)** (Ayet 32) sonra envai azaplarla azab olunması için havadisi gayrî mütenahiye zincirinde idhal edin ve zincirle onu sarın. Örfde yetmiş arşın tabiri, adedi muayyen değildir, belki kesreti gayri mahsuradan ibarettir.

(Ayet 33) **(İnnehü kâne lâ yü'minu billâhilaziym)** Bunların hepsi, onun küfrü ve Allah'dan ve azametinden ihticabı ve mala muhabbetinden kıskançlığı sebebiyledir.

(Ayet 35) **(Feleyse lehülyevme hâhünâ hamiymün)** O kimse herkesten, hatta kendi nefsinden bile mutazarrır olduğundan, bu gün burada onun için hiç bir dost yoktur. **(Ve lâ ta'âmün illâ min gısliynin)** (Ayet 36) Ehli narın bulaşıklarından ve irinlerinden başka bir yiyecek de yoktur. Bunların, o pisliklerini yediklerini biz, ıyanen müşahede ettik.

(Ayet 38 - 39) **(Felâ uksimu bimâ tübsirûne ve mâ lâ tübsirune)** Sizin gördüğünüz ve görmediğiniz alemi cismanî ve ruhanîye, zahiren ve batinen vücudun küllisine kasem ederim, demektir. **(Ve innehu lehakkul yakiyn)** (Ayet 51) Tahkik, Kur'an mahzı yakîndir ki, o da, aynı cemden varid olan kelamdır, çünkü makamı kalbden neşet etse ilm-el yakin, makamı ruhdan neşet etse ayn-el yakin olurdu. Vaktaki makamı vahdetten sadır olduysa hakk-el yakin, yani Hak'kın gayrı olan batıl ile karışıklığı olmayan yakın hak sarfoldu. Tevhidi zatîyi isbat için kulu, evvela Resul'e sonra Hak'ka nisbet eyledi. Sonra **(Fesebbih bismi rabbikel'azîm)** (Ayet 52) dedi, yani şuhudunda nefis veya kalb ile telvin zahir olmamak ve isneniyet veya eneiyetin ruyetiyle muhtecib olmamak tarikiyle esmanın kâffesini havi ismi azamı olan senin zatın ile Allah'ı tenzih ve gayr şaibesinden tecrid et, yoksa şuhudunda telvin zahir olursa müsebbih değil, müşebbih olursun. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

Hâkka suresi tamamdır.

MEARİC SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 3) **(Zilme'âric)** Mearic, mesâid demektir ki, o da itidal ile tabâyi' makamından maâdin makamına, sonra maâdinden nebatat makamına sonra nebatattan hayvan makamına sonra hayvan makamından bazısı bazısının fevkinde, müterettip intikalat derecelerinde insan makamına, sonra nefis menazilinden ve kalb menâhilinden ehli sülukûn işaret eylediği intibah, yakaza, tevbe, inabe gibi sülûk menzillerinde sonra fenayı ef'al ve sıfat meratibinde ta fenayı zata kadar lâ buud ve lâ yehza terakki mertebeleridir. Çünkü sıfatta fena makamına tekaddüm eyleyen mesâid ve meratibden sonra Cenabı Hak'kın, her sıfat izâsında bir mas'adı yani mertebei terakkisi vardır.

(Ayet 4) **(Ta'rücül melâiketü)** İnsanın vücudunda bulunan kuvvei arziye ve semaviye **(Verrûhu)** (Ayet 4) ve ruhu insanî kıyameti

kübrada, Hak'kın Hazreti zatiyei camiasına **(Fi yevmin kâne mıkdarühü hamsiyne elfe senetin)** (Ayet 4) çok uzun devirlerde ve ezelden ebede kadar temadi eden dehrlerde uruc eyler. **(Sümme yuruc ileyhi fî yevmi kane mıkdare elfi senetin mimma ta'dun)** ayetinde emrin urucunda buyurulduğu gibi bu kabil makamlarda mıkdarı muayyen murad olunmamıştır.

(Ayet 5) **(Fasbir sabren cemiylen)** İmdi bu müddeti muntavîlede, azab vaki olduğundan sen, sabrı cemil ile sabret.

(Ayet 6 - 7) **(İnnehüm yerevnehu ba'ıyden, ve nerâhü kariyben)** Tahkik, onlar, muhtecib olduklarından o azabı uzak görürler, halbuki biz, onu karib, hazır ve vaki görürüz. Mahcublar azabdan gıybetlerinden, azabı intizar olunan bir zamana müteehhir tevehhüm ederler. Halbuki biz onu hazır görürüz.

(Ayet 8) **(Yevme tekûnüssemâü)** Nefsi hayvanîye semasının fani olmuş, erimiş olduğu günü hatırlat ki **(Kelmühli)** (Ayet 8) **(Verdeten keddihân)** (Er-Rahman suresi, Ayet 37) kavlinde mürur eylediğine binaen, erimiş gümüş gibi mayi halini alır. **(Ve tekûnül cibâlü kel'ıhni)** (Ayet 9) Ve aza dağları renklerinin ihtilafı üzerine dağılmış toz, atılmış pamuk gibi olur. **(Ve lâ yes'elü hamiymün hamiymâ)** (Ayet 10) Ve işin şiddet ve güçlüğünden ve birbirini görmekle beraber herkesin vaki olduğu korku ve nefsinin heyeti ile meşguliyetinden, hiç bir dost dostunun halini soramaz. **(Yeveddülmücrimü)** (Ayet 11) Kabahatli günahkâr kimse o günün azabından oğlunu, refikasını, kardaşını ve şiddet zamanlarında kendisine kandığı akrabasını ve bütün yer yüzünde olanları feda edip te sonra o azaptan kurtulmasını sever.

(Ayet 15) **(Kellâ)** Fidyei necat ile kurtulmağı temenni etmeyiniz. O, katiyen olamaz, çünkü mücrim, cürümlerinin heyetiyle azaba müstahak olmuştur ve nefsinin cahiyme münasebeti ile oraya müncer olmuştur, çekilmiştir. **(İnnehâ lezâ)** (Ayet 15) Zira onlar için hazırlanmış olan, ateş ve iştial etmiş bir yalındır ki, **(Nezzâ'aten lişşevâ)** (Ayet 16) derileri, bilhassa yüzün ve başın derilerini soyan bir yalındır. **(Ted'û men edbere ve tevellâ)** (Ayet 17) Tabiatı süfliye ateşi olan lazâ ancak Hak'tan yüz çeviren, cenabı kuds ve alemi nurdan iraz eyleyen, yüzüyle zulmet madenine ikbal eden, muhabbetiyle cevahiri süfliye ve muzlimeyi tercih eden ve tabıyla, tabiat ateşleri maddelerine müncezib olan kimseyi davet eder, çağırır ve aralarındaki cinsiyet dolayısıyla onu cinsine cezbeder, binaenaleyh o kimse, tabiatın, fuadlara müstevli olan ruhanî ateşiyle muhterik olur. O ateşi, tabiatıyla taleb ve istidadı lisanıyla dua etmiş olmakla, ondan kurtulmak ne keyfiyetle mümkün olur?

(Ayet 18) **(Ve ceme'a fe'evâ)** Ve malı cem ve muhafaza eyledi. **(İnnel'insâne hulika helû'an)** (Ayet 19) Yani nefis, tabiatıyla alemi zulumattan olduğu için ricsin me'vası ve şirk madenidir. Her kim kalbi ile nefsine meyil edip cibillet ve hilkatinin muktezası, onu istila ederse, o kimse umuru süfliyeye münasib olur, ve bir takım rezail ile muttasıf olur ki, en yaramaz ve çirkini **(İzemsel şerri cüzüen ve iz emselhayri menuen)** kavliyle işaret olunan cebîn ile necil, yani korkaklık ile kıskançlıktır. Yani insan, bedene ve ona mülayim olan şeylere, şehevat ve lezzatına muhabbeti dolayısıyla haris halk olunmuştur. Kendine bir fenalık ve zarar dokunduğu vakit feryat edici ve çırpınıcıdır ve bir hayır ve mal isabet eylediği vakit çok kıskanıcı olur. Korkaklık ile kıskançlığın, rezaletlerin en çirkini olmaları, kalbi, meratibi vücudun esfeline çekmelerinden ileri gelmiştir. Nebi Aleyhisselam «Adamın en fena sıfatı, koparıcı bir korkaklık ve hırslı bir kıskançlıktır» buyurmuştur.

(Ayet 22 - 23) **(İllelmusalliyne elleziynehüm alâ salâtihim dâimûn)** İnsan, nefsinin tabiatı ve hilkatinin muktezası ile rezailin madenidir. Ancak Allah yolunda hakkıyla mücadele edenler, melabisi nefisden tecerrüd ve sıfatından tenezzüh eyleyen, salatları üzre daim olan şuhudu zati ehli vasılları müstesnadırlar. Müşahede ruhun namazı olmakla onlar, devam müşahedelerinde nefisden ve sıfatlarından ve meşhudlarının küllü masivasından gaib olmuşlardır.

(Ayet 24 - 25) **(Velleziyne fî emvâlihim hakkun ma'lumun lissâili velmâhrumi)** Ve mallarında sail ve mahrum için hak malum olan yani emvali suriyelerinden ve ulumu nafia ve hakikiyeden ibaret olan emvali maneviyelerinden tecerrüd eden ve o malları müstahak ve müstaid olan talibe ve şevagıl sebebiyle talepten memnu olan kasıra tefrik eden, dağıtan mücerridler müstesnadırlar. **(Velleziyne yüsaddikûne biyevmiddin)** (Ayet 26) Ve yakin burhanı ve itikad iymanı ehlinden ahvali ahireti ve meadı tasdik edenler ki bunlar, mutavassıt bulunan erbabı kulubdür. **(Vellebiynehüm min azâbi rabbihim müşfikûn)** (Ayet 27) Ve rablarının azabından müşfik olanlar, yani nefis makamındaki mübtedilerden ehli havf, fakat nefis ile durmayıp kalb nuruyla nefisden seyr ve hareket edenler, yahut salik-lerden kalb makamında olup hırman ve hicab azabından, yahut müşahede makamında telvinden korkanlar müstesnadırlar. Çünkü bakiyei vücudu oldukca ihticaptan emin olamaz.

(Ayet 28) **(İnne azâbe rabbihim gayrü me'mûn)** Tahkik, Rab'larının azabı emniyete alınmış değildir. **(Velleziynehüm li fürûcihim) hafizûne)** (Ayet 29) Ve ferclerini hıfzedici, erbabı iffet ve fütüvvet-

ten olanlar **(Velleziynehüm li emânâtihim ve ahdihim râ'ûn)** (Ayet 32) ve fıtrat hasebiyle kendilerinde konulmuş olan maarifi akliye emanetine ve ezelde Allah'a verdikleri ahd ve misaka riayet edici olanlar, fıtratlarını tabîi perdelerle, hevayı nefsaniye ile bulaştırmayıp salim kalanlar **(Velleziynehüm bi şehâdâtihim kâimûn)** (Ayet 33) ve şahid oldukları ilmin muktezası ile amel edenler ve gayrdan değil, şahidlerinin hükmünden sadır ve her neyi şahid oldularsa hükmiyle kaim olanlar, **(Velleziynehüm alâ salâtihim yuhâfizun)** (Ayet 34) zahir üzre nefis namazını, yahut murakabe demek olan kalb namazını muhafaza edenler, **(Ülâike fî cennâtin mükremûn)** (Ayet 35) işte bunlar, tabakalarının ihtilafı üzre cennetlerde, birinci fırka ruh, kalb, nefs, ikinci fırka kalb ve nefs bakileri yalnız nefis cennetlerinden cennetlerde ikram olunmuş kimselerdir.

(Ayet 40) **(Felâ uksimu birabbilmeşâriki vel megâribi)** Nurunun, kendilerine şuruku yahut tayini sebebiyle nurunun kendilerinde gurubuyla icad eylediği mevcudatın Rab'bine, yahut mana: nurunun kendisinde şuruku ile idam ve yahut onda gurubu ile icad eylediği mevcudatın Rab'bine kasem ederim ki **(İnnâ le kadirûn)** (Ayet 40) biz, nurumuzu onlardan tulû ettirip **(En nübeddile hayren minhüm)** (Ayet 41) onlardan hayırlı olan diğerlerinde gurub ettirmekle icad eylemeğe kadiriz.

(Ayet 43) **(Yevme yahrücûne minel'ecdâsi sirâ'an)** Heyetlerine münasib suretlerinin makarrlarına koşarak beden kabirlerinden çıkdıkları güne kadar onları terk eyle. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

Mearic suresi tamamdır.

NUH (ALEYHİSSELÂM) SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 3) **(Eni'büdullahe)** Yolunda mücahede ve riyazatla siz Allah'a ibadet ediniz **(Vettekûhu)** (Ayet 3) ve masivasından, hatta sıfat ve zevatınızdan tecerrüd ile Allah'a ittika ediniz, sakınınız. **(Ve etıy'ûni)** (Ayet 3) Ve istikamet ile bana itaat ediniz ki **(Yağfirleküm min zünûbiküm)** (Ayet 4) Allah'ı Tealâ Hazretleri, sizin zevat, sıfat ve efaliniz asarı günahlarınızı örtüversin, **(Ve yüahhirküm ilâ ecelin müsemmâ)** (Ayet 4) ve sizi ondan sonra ecel olmayan bir eceli muayyene, tevhidde fenaya te'hir etsin, **(İnne eczelallahi izâ câe lâ yuahherü)** (Ayet 4) tahkik, sizi zatı ile öldürmesi demek olan,

Allah'ın eceli geldiği vakit, gayrın vücudu ile tehir olunmaz belki madasının küllisini ifna eder, **(Lev küntüm ta'lemun)** (Ayet 4) ne olsa ki sizler bu keyfiyeti bilir olsanız.

(Ayet 5) **(Kale rabbi innî de'avtü kavmî leylen ve nehâren)** Nuh dedi ki «Ey rabbim, ben kavmimi cem makamında nur ile zulmet arasını tevhide davet ettim, **(Felem yezidhüm dü'âiy illâ firârâ)** (Ayet 6) davetim onlara firardan başka bir şey ziyade etmedi, ancak firarı ziyade eyledi. Çünkü onlar ehli zahir ve beden idiler, nuru, ancak zu'i cismaniye, vücudu ancak karanlık cevahiri cismaniyeye mahsus gördüler. Bu sebepten, envar kendisine nisbetle zulumat olan nuru mücerredin isbatından nefret ettiler. **(Ve innî küllemâ de'avtühüm litağfirelehum ce'alû esâbi'ahüm fî âzânihim)** (Ayet 7) Ve tahkik ben, ne zaman ki onları senin nurunla örtmekliğine davet ettimse onlar, istidadlarının zevali veya kusuru cihetiyle fehm etmediklerinden parmaklarını kulaklarına tıkayıp sağırlaştılar, **(Vestağşev siyâbehüm)** (Ayet 7) ve bedenlerine çokca meyil ve tealluk ve ihticablarından bedenleri ile sarınıp örtündüler, **(Ve esarrû vestekberûstikbâren)** (Ayet 7) ve gazablarının yükselmesinden, sıfat nefislerinin istilâsından bu hal üzre musır olup tecerrüde azmetmediler. **(Sümme innî a'lentü lehüm)** (Ayet 9) Sonra ben onlara makulatı zahire ile ilan eyledim, **(Ve esrertü lehüm isrâren)** (Ayet 9) ve esrarı batına ile makulata vasıl olmaları için onlara kalb makamında sır kıldım.

(Ayet 10) **(Fekultüstağfirû rabbeküm)** Ve rabbinizin nuru ile setretmesini, kalblerinizin nurlanmasını, hakayıkı ilahiye ve esrarı gaybiyyenin size münkeşif olmasını isteyin, dedim. **(Yürsilissemâe aleyküm midrâren)** (Ayet 11) Rabbiniz, sizin üzerinize semadan, ruh semasından bir çok mevahib ve ahval yağmurları yağdırsın **(Ve yümdidküm bi emvâlin ve beniyne)** (Ayet 12) ve size mekâsib ve makamat malları ile ve alemi melekuttan te'yidatı kudsiye oğullarıyla imdad eylesin **(Ve yec'al leküm cennâtin ve yec'al leküm enhâren)** (Ayet 12) ve sizin için kalb makamında sıfat cennetleri ve ulum nehirleri kılsın, dedim.»

(Ayet 13) **(Mâleküm lâ tercûne lillâhi vekaren)** Ne sebepten Allah için derecatta alemi envara terakki ile sizi tevkir eden bir ta'zim emel ve ricasında bulun muyorsunuz?. **(Ve kad halakaküm etvâren)** (Ayet 14) Halbuki Allah'ı Tealâ sizi etvar olduğunuz halde izhar eylemiştir. Her bir tavrınız evvelkinden eşref ve o tavırdaki haliniz geçenkinden daha güzel, şerefiniz daha ziyadedir, binaen aleyh ne sebepten gıybeti şehadete, makulü mahsusa, müstakbeli maziye kıyas etmiyorsunuz da etvarı hilkatte tabiat, hikmet ve kud-

ret merdiveni ile yükseldiğiniz gibi şeriat, ilim ve amel merdiveni ile ruh semasına yükselesiniz.

(Ayet 15) **(Elem terev keyfe halakallahü seb'a semâvâtin tıbâka)** Allah'ı Tealâ Hazretlerinin, bazısı bazısının fevkinde, tabaka tabaka guyubu seb'a meratibi olan yedi semayı ne keyfiyetle halk ettiğini görmez misiniz?. **(Ve ce'alel kamere fiyhinne nûran)** (Ayet 16) Ve o semalarda kalb ayeti, kuvva yıldızları ve nefis nuru üzerine ne zaid bir nur kıldı **(Ve ce'aleşşemse sirâcen)** (Ayet 16) ve ruh güneşini, parlak ve nuru galib kıldı. **(Vallahü enbeteküm minel'ardı nebâten)** (Ayet 17) Allah'ı Tealâ, sizi beden arzından bitirip **(Sümme yu'iydüküm fiyhâ)** (Ayet 18) sonra o bedene meyliniz, şehevat ve lezzatıyla ve nüfusu cismaniyenizin ve gıvaşei heyulaniyenizin heyetleriyle telebbüsünüz sebebiyle sizi o bedende iade, **(Ve yuhriciküm ihrâcen)** (Ayet 18) ve mevtı iradî zamanında kalb makamında ba's eylemekle, diriltmekle sizi bedenden ihrac eyler. **(Vallahü ce'ale lekümül'arda bisâten. Liteslükû minhâ sübülen ficâcen)** (Ayet 19-20) Ondan, geniş havas yollarına sülûk etmeniz için beden arzını Allah'ı Tealâ Hazretleri size bisat kıldı, döşedi, yahut mana: Beden cihetinden tevhide giden sema yollarına sülûk etmeniz için arzını size bast eyledi. Nitekim Emiyrilmü'mininin Ali Aleyhisselâm «Bana semanın yollarından sorunuz. Ben, semanın, yollarını, arzın yollarından daha çok bilirim.» buyurmuştur ki, zühd, ibadet, tevekkül, rıza ve bunlar gibi kemale eriştirici olan makamat ve ahval yollarını murad etmiştir. Bu sebeptendir ki Nebi Aleyhisselam'ın miracı beden ile olmuştur.

(Ayet 21) **(Kale nûhün rabbi innehüm asavnî)** Nuh Aleyhisselâm «Ey rabbim, tahkik onlar bana asi oldular, **(Vettebe'û men lem yezidhü mâlühü ve veledühü illâ hâsârâ)** (Ayet 21) ve mal ve cah ile evlad ve itba ile ihticab sebebiyle istidadları nurlarını hasara uğratan helâk sahiplerine, Hak'tan mahcub mal ve cah ehli reislerine tabi oldular, yahut manâ, malın ve bedenin muhabbetini muktezi olan vehim ile karışık aklı şeytanî sebebiyle hasıl olmuş ilim mallarıyla ve fikirleri netayici ile mahcub olanlara tabi oldular. **(Ve mekerû mekren kübbâren)** (Ayet 22) O rüesa büyük bir hile ile hile eylediler, **(Ve kalû lâ tezerünne âliheteküm)** (Ayet 23) ve siz hevalarınızla mülazemet ettiğiniz ma'budlarınızı, şehvetlerinizle sevip taptığınız putlarınızı, beden vüdd'iyni, nefis suvâ'ını, ehl yagusunu, mal yaûkunu, hırs neşr'ini katiyyen bırakmayınız dediler. **(Ve kad edallû kesiyren ve lâ tezidizzâlimiyne illâ dalâlâ)** (Ayet 24) ve böylelikle çok kimseleri izlâl ettiler, yolunu şaşırttılar. Yarabbi zalimlere dalalden başka bir şey ziyade etme, ancak dalali ziyade eyle» dedi.

(Ayet 25) **(Mimmâ hatıy'âtihim uğrikû fedüdhilû nâren felem yecidû lehüm min dûnillâhi ensârâ)** Savaba muhalif hareket ve amelleri ecellinden heyula denizinde gark olup tabiat narında idhal olundular, ve kendileri için Allah'dan gayrı bir yardımcı bulamadılar. **(Ve kale nûhün rabbi lâ tezer alel'ardı minelkâfiriyne deyyârâ)** (Ayet 26) Nuh Aleyhisselam «Ey rabbim, kâfirlerden yer yüzünde devreden, gezen tek bir kimse bırakma, **(İnneke in tezerhüm yudillû ibâdeke velâ yelidû illâ fâciren keffârâ)** (Ayet 27) Zira eğer sen, onları bırakırsan kullarını idlâl ederler ve onlar, facir ve çok küfreden kimselerden başkasını doğurmazlar.» diyerek kavmine beddua etti. Kavminin davetinden usanarak canı sıkıldı, kendisine gazap istila ederek kavminin kahır ve tedmiri hususunda rabbine dua etti ve zahir hal ile küfrü galib olan mahcubun ancak mislini doğuracağına hükmeyledi, çünkü nefsi habîsei mahcubeden neşet ve onun heyeti muzlimesi ile terbiye olan nutfe kendinin nevi ve cinsinden inbat eden tohum tanesi gibi ancak kendi misli olan bir nefsi kabul eder ve veled, babasının sırrı yani batınına galib olan hali olduğundan gafil oldu. Halbuki çok defa kâfir bir kimsenin istidadı baki, fıtratı safi, istidadı fıtrî iktizasıyla aslı pak olur da aralarında neşet eylediği kavmi ve babalarının din ve adetleri, onun zahiri üzerine galebe ve istila ederek zahiren onların dinleriyle mütedeyyin olduğu halde batını salim kalır. Binaenaleyh İbrahim'in babasından, İbrahim'in doğup geldiği gibi ondan nuriyet hali üzerine mü'min doğar. İmdi lâ cerem Nuh aleyhisselamın batınına galebe ederek onu o halinde dediğinden mahcub kılan heyeti gazabiyeyi zulmaniyeden, oğlu Kenan'ın maddesi tevellüd ederek Nuh'un halinin günahına ukubet oldu.

(Ayet 28) **(Rabbiğfirli ve livalideyye)** Ey rabbim, beni ve kalbin ebeveyni olan ruh ve nefsimi tevhidde fani olmakla setreyle **(Ve limen dehale beytiye mü'minen)** (Ayet 28) ve tevhid ilmi ile mü'min olarak hazreti kudste benim makamıma dahil olan **(Ve lilmü'miniyne vel mü'minât)** (Ayet 28) ve bana iman eden ervah ve nüfusu, tevhidde fena makamına iblağ eyle. **(Ve lâ tezidizzâlimiyne illâ tebârâ)** (Ayet 28) Ve nefisleri zulmetiyle nur aleminden ihticab ile haz ve nasiblerini noksan edenlere de şiddeti ihticab ve heyula denizinde gark eyle, helâkdan başka bir şeyi ziyade eyleme, ancak helâkin ziyade eyle, dedi. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

CİN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Tahkik mürur etmiştir ki vücudda arzıyeti galib ecramı kesifeye taalluku lâzım gelmek için nüfusu sebuiye ve behiymiyenin gılzet ve kesafetinde ve kılleti idrakinde ve nüfusu insaniye heyet ve istidadında olmayan veyahut tecerrüd edip alemi ulviye muttasıl veya bazı ecramı semaviyeye müteallik olmak için nüfusu mücerredenin safa ve letafetinde olmayan, ahvalinin ihtilafı üzerine kendisine havaiyet, nariyet veya duhaniyet galib olan ecramı unsuriyeyi latiyfeye taalluk edici bir takım nüfusu arzıyeyi kaviyye vardır ki bazı hükema bu nüfusa süveri muallaka tesmiye etmişlerdir. Bu nüfusun da bizim ulum ve idrakatımız cinsinden ilimleri ve idrakleri vardır. Bu nüfus bittabi melekutu semaviyeye karib olunca melekutu semaviye aleminden bazı gaybı telakki etmeleri mümkün olmuştur. Binaenaleyh bunların ufku semaya terakki ederek melâikenin, nüfusu mücerredenin kelamlarından işiderek çalmaları istib'âd olunamaz. Fakat bunlar, arzıye ve kuvayı semaviyeye nisbetle zaif olduklarından kuvayı semaviyenin tesiratıyla müteessir olurlar ve bu tesir ile kuvayı semaviyenin ilimlerinin gayesine irişmekten recm olunurlar ve ecramı duhaniyelerinin, yıldızların şualarıyla tutuşup yanarak helâk olmaları, yahut ufku semaviye yükselmekten men olunup esfele düşmeleri inkâr olunamaz. Zira bunlar imkân haricinde olmayan bir takım işlerdir. Halbuki ehli keşf ve ayan olan enbiya ve evliyayı sadikun hususiyle en kâmilleri olan nebimiz MUHAMMED Sallallahu Aleyhi ve Alihi ve Sellem bunlardan haber vermiştir.

Ve eğer tatbiki istersek, sen bil ki tahkiki kalb vahyin ve kelamı gaybın telakkisine müstaid olduğu vakit mütehayyile, vehim, fikir, aklı nazarî, aklı ameliden ibaret kuvayı nefsaniye ve vücudu insanînin cinni demek olan cemi müdrikâtı batına, o vahyi ve kelamı gaybı dinlerler, ve işidirler. Fakat Ruhulkuds vasıtasıyla kalbe varid olan kelamı ilahî, fikir ve tahayyül ile yapılan kıyasatı akliye, mukaddematı vehmiye ve tahayyüliye ile istintac olunan masnu kelam cinsinden olmayınca **(Fe kâlû innâ semi'nâ kur'ânen aceben. Yehdî ilerrüşdi)** (Ayet 1 - 2) «Biz, sevaba hidayet eden acib bir Kur'an işittik» dediler. Bu da kuvvanın ruh nuruyla tesiri ve vahyin maânisiyle hallerinin iyileşmesi ve nuruyla tenevvürü ve gazab ve şehvet gibi sair kuvvetlere ve cemi kuvayı bedeniyeye tesiridir. **(Fe âmennâ bihi)** (Ayet 2) Biz, o Kur'an'ın nuruyla tenevvür edip Cenabı Kudse hidayet bulduk. **(Ve len nüşrike birabbinâ ehaden)** (Ayet 2) Gayrını ona teşbih için rabbimizi, müdrikatımız cinsinden bir misal ile asla

temsil etmiyeceğiz. Belki cenabı vahdete teveccühde (sırra) mütabaat edeceğiz. Nefsin hevasını ve rics aleminden metâlibini tahsil için şehevata, rabbimizin gayrına ibadet etmek için kesret alemine inziva etmeyeceğiz. **(Ve ennehu te'âlâ ceddü rabbinâ mettehaze sâhibeten ve lâ veleden)** (Ayet 3) Rabbimizin azameti, bir müdrikenin onu tasavvur edipte keyfiyetlendirmesiyle cinsî tahtına girerek cins tahtındaki sınıfdan sahibe yani refika veya mümasil neviden veled ittihaz etmeklikten tealâ etmiştir.

(Ayet 4) **(Ve ennehu kâne yekûlü sefiyhünâ alallahi şetaten)** Tahkik, bizim sefihimiz olan vehim, Allah'ı cihette tevehhüm etmek, levahiki maddiye ile ziynetlenmiş, mevcudat cinsinden kılmak, sınıf veya nevi itibarıyla mahlukata benzetmek suretiyle Allah'ı Tealâ üzerine batıl söz söylerdi. **(Ve ennâ zanennâ en len tekûlel'insü velcinnü alellahi keziben)** (Ayet 5) Ve biz, ihtida ve tenevvürden evvel havası zahire insinin ve havası batına cinninin, ondan idrak ettiklerinde Allah üzerine yalan söylemiyeceklerini zanneyledik. Göz, Allah'ın şeklini ve levnini idrak edeceğini, kulak Allah'ın sesini işideceğini, vehim ve hayalin onu hak ve mutabık olarak tevehhüm ve tahayyül edeceğini zannederdik. Vahy tarikından bunların hiç biri, Hak'tan bir şeyi idrak etmediklerini, belki onları da onların idrak ettiklerini de ve etmediklerini de Hak'kın idrak ettiğini bildik.

(Ayet 6) **(Ve ennehü kâne ricâlün minel'insi ye'ûzûne biricâlin minelcinni)** Tahkik, bir takım insanlar cinnin ricaline sığınırlardı, yani kuvayı zahire, batın kuvvetlere istinad ederler ve onlarla kuvvetleşirlerdi. **(Fezâdühüm rehekaâ)** (Ayet 6) Bu sebeple onlara havatırı nefsaniye, devaii vehmiye, ifsadatı şeheviye ve gazabiye ile muharremât ve menâhînin yapılmasını ziyade ederlerdi. **(Ve ennehüm zannû zanentüm en len yeb'asallahü ehaden)** (Ayet 7) Onlar da hidayet nurlarıyla tenevvürlerinden evvelde sizin zannettiğiniz gibi Allah'ı Tealâ'nın, onlara tehzib ve tezkiye ve adabı hasene ile tedib edecek, nuru şeri ile münevver aklı, asla göndermiyeceğini, tabiatları muktezasıyla iştahalarına gideceklerini, arzuları vechile işler yapıp başı boş gibi riyazatsız ve mücahedesiz ihmal edileceklerini zannetmişlerdi.

(Ayet 8) **(Ve ennâ lemesnessemâe)** Şerayi ile tedibden evvel olduğu gibi bizi lezzetlerimize iysal edecek ve hacetlerimizi tahsilde bize muavenet edecek şeyleri müdrikatından istifade etmek için bizde akıl semasını talebeyledik. **(Feve cednâhâ müliet haresen şedîden)** (Ayet 8) Fakat semai aklı, bizi müştehiyatımızdan mâni', kuvvetli hüküm hârisleriyle maksadlarımıza erişmekten hâciz, şiddetli

maâni bekçileriyle **(Ve şühübâ)** (Ayet 8) ve bizi şaibei vehimden safi maâninin idrakinden ve nuru kuds ile nurlanmış aklın tavrına ulaşmaktan meneden envarı kudsiye ve işrakatı nuriye ile dolmuş bulduk, çünkü hidayetten evvel akıl, vehm ile karışık, hayal ve fikir ufkuna karib, meaşın tahsiline maksur, nefse ve kuvvasına münasib idi, vaktaki nuru kuds ile nurlanınca kuvvanın menazilinden ve ilim ve idraki mebaliğinden uzaklaştı. İşte **(Ve ennâ künnâ nak'udü minhâ mekaâ'ide lissem'i)** (Ayet 9) ayetinin manâsı da budur. **(Femen yestemi'il' âne yecid lehü şıhâben resadâ)** (Ayet 9) Yani biz, işitmek için semadan mak'adlarda otururduk, şimdi her kim dinlerse bizi ufku aklîden tard eden ve nefse meyil ve bizimle ihtilattan, bedenin muvafakatına ve nefsin emanetine mudi olacak erai kıyasiyeyi iktisab etmemiz için bizim irtika ettiğimiz makaide tenezzülünden aklı hıfz eden hücceti akliye ve nuru melekutiyi bulur.

(Ayet 10) **(Ve ennâ lâ nedrî eşerrün üriyde bimen fil'ardı)** Ve biz, müştehiyyat ve arzularından mahcub, lezzetlerinden memnu olarak riyazat ve mücahedede bırakılan arzı beden kuvvasına fenalık mı irade olunduğunu **(Em erâde bihim rabbühüm reşedâ)** (Ayet 10) yoksa ahkâmı şeriye, evamiri teklifiye ve menahi-i diniye ile Rab'larının onlara salahlarını mucib olan bir istikamet ve savab mı dilediğini bilemiyoruz. Çünkü nefsin kemali ve şer'in maksadı bu kuvvanın idrakleri mebaliğinin verâsındadır.

(Ayet 11) **(Ve ennâ minnessâlihûn)** Ve tahkik bizden salah bedeni ve nizamı maaşı tedbir eden kuvvetler gibi bir kısım salihler **(Ve minnâ dûne zâlike)** (Ayet 11) ve nefsin havası muktezasıyla amel eden vehim, gazap, şehvet gibi müfsid ve kuvayı nebatiyei tabiiye gibi mutavassıt kuvvetler de vardır. **(Künnâ tarâika kıdedâ)** (Ayet 11) Biz, mezahibi muhtelife eshabı olmuştuk. Herkesin, Allah'ın ona tayin ve tevkil kıldığından bir tarikatı ve mahalli teveccühü vardı.

(Ayet 12) **(Ve ennâ zanennâ en len nu'cizallahe fil'ardı ve len nu'cizehü herebâ)** Ve biz, Allah'ı Tealâ'nın bize galib olduğuna, beden arzında iken de ruh semasına kaçıcı olduğumuz halde de Allah'ı aciz kılamıyacağımızı teyakkun ettik, yani yakınen bildik. Çünkü her birimiz, diğerin fiilinden aciziz, kuvvet ve kudretlerin mebdei olan zatın fiilinden ne keyfiyetle aciz olmayız? **(Ve ennâ lemmâ semi'nelhüdâ âmennâ bihi)** (Ayet 13) Tahkik, biz, Kur'an'ı işittiğimiz vakit onunla tenevvür ettik ve evamir ve nevahîsine imtisal ile onu tasdik eyledik. Nitekim Nebi Aleyhisselam «Herkesin şeytanı vardır, ancak benim şeytanım ellerimde müslüman olmuştur.» buyur-

muşlardır. **(Femen yü'min bi rabbihî felâ yehâfü bahsen ve lâ rehekaâ)** (Ayet 13) İmdi her kim ki rabbine iman ederse onun için mümkün olan kemalatından bir kemalin, hukukundan bir hakkın, huzuzundan bir hazzın noksanından, riyazat ile kahır ve zillet zulmundan korkmaz. Çünkü nefis her ne kadar mutmain olup kuvası sırra mezahim olmayacak, kalbe ali olmayacak surette nurlansa yine huzuzundan men olunamaz. Belki huzuzu sebebiyle kendi ve kuvası taata kuvvetleşmek ve istikamet halinde efali ilahiyeye neşadlanmak için huzuzu çoklaştırılır. Nitekim Nebi Aleyhisselam, dokuz kadının nikâhı ile ve sair huzuzat ve temettüat ile nefsini temetti eylemiştir. Yahut mana: bir kemalin noksanından ve rezailden bir reziylenin zulmünden veya tard ve teb'îdi mucib heyeti muazzebenin lühûkundan korkmaz.

(Ayet 14) **(Ve ennâ minnelmüslimûn)** Ve tahkik, bizden akile gibi kalbin taatını ve rabbin emrini bittabi izan eden kuvvetler vardır. **(Ve minnelkaâsitûne)** (Ayet 14) ve vehm gibi cevir ve zulum ile tariki sevabdan ayrılan kuvvetler de vardır. **(Femen esleme feülâike teharrev reşedâ)** (Ayet 14) İmdi inkiyad ve izan edenler, işte sevab ve istikameti kasdedenler, ancak bunlardır, **(Ve emmel kaâsitûne fekânu licehenneme hatabâ)** (Ayet 15) ama cevr ve zulm edenler, tabiatı cismaniye cehennemine odun olmuşlardır.

(Ayet 16) **(Ve enlevistakaâmû alettarîkati)** Bu ayet, cinin kelamından değil, vahy olunan kelam cümlesindendir. Yani cinin kâffesi, tevhide gidici olan sırrın mütâbaatında süluk ve hakka teveccüh tarikı üzerine müstakım olsalar **(Le'eskaynahüm mâen gadakaâ)** (Ayet 16) onlara Adem'in melaikeye ba's olunmasında zikr olunduğu gibi «çok ilimler rızıklandırdık» **(Lineftinehüm fîhi)** Ayet 17) **(Ve belevnâhüm bilhasenâti)** (Araf suresi, ayet 168) buyurduğu gibi onları o ilim ile amel ve lâyık olduğu Allah'ın rızalarında sarf ile şükr edip etmeyeceklerini imtihan etmekliğimiz için çok ilim verirdik. **(Vemen yuğrid an zikri rabbihî yeslükhü azâben sa'adâ)** (Ayet 17) Ve herkim nimetini kıskanır veyahut nimetinin hakkını unutur ve nimeti lâyık olmayan amellerde sarf eyler, rabbinin zikrinden iraz eylerse (vazgeçerse) tövbe edipde istikamet sahibi oluncaya kadar rabbi, onu hazzından mahrumiyet ve güç riyazat ile yahut kendisine galip şiddetli, meşakkatli bir azapla muazzeb olmak için elemli, hey'eti menafiye ile şiddetli ve mihnetli bir azaba çeker, ithal eder.

(Ayet 18) **(Ve ennel mesâcide lillâhi)** Her kuvvetin kemal makamı ki o da sücudu demek olan izanı ve kalbe inkıyadıdır, yahut

her şeyin hatta kalb ve ruhun bile kemali, Allah'ın o şey üzerinde hakkıdır, belki o şeyin mazharında zahir Allah'ın sıfatıdır. **(Felâ ted'û me'allahi ehadâ)** (Ayet 18) İmdi Allah'a ve ibadetine şirki mucip olan nefsin i'razını tahsil, hevaya ibadet, tabiatlarınızın muktezası ile lezzat ve şehevatı talep sebebi ile Allah ile beraber hiç bir kimseyi talep ve dua etmeyin.

(Ayet 19) **(Ve ennehû lemmâ kaâme abdullahi yed'ûhü)** Tahkik, haşi, (nefsini adi küçük gösteren) ve mutî, Hak'ka müteveccih kalb, Hak'ka ikbal ve cenabından nurun talebi ile kaim olduğu ve onu tağzim ve tebcil eylediği vakit **(Kâdû yekûnûne aleyhi libedâ)** (Ayet 19) istilâ ile ona izdiham ederler ve zuhur ve galebe ile onu mahçub ederler.

(Ayet 20) **(Kul innemâ ed'û rabbî)** Sen de ki «Ben ancak rabbimi tevhid ederim, masivasına iltifat etmem, ettiğim takdirde müşrik olmuş olurum.» **(Kul innî lâ emlikü leküm darren velâ reşeda)** (Ayet 21) De ki «Ben, sizin gavayet (azgınlık) ve hidayetinize malik değilim, gavayet yani azgınlık ve hidayet ancak Allah'dandır. Beni size musallat ederse, nurumla hidayet bulursunuz, yoksa dalaletde kalırsınız, sizi hidayete cebr etmek benim kudretim dahilinde değildir. **(İllâ belâgan minallahi)** (Ayet 23) Ancak Allah'dan sadır olan bir belâğ **(Ve risületihi)** (Ayet 23) ve ahkâmı hak ve menayi'ı vahiyden risaletini size tebliğ etmekliğimdir. Yani tebliğ ve risaletten başka şeye malik değilim.» **(İlla belâga)** kavlı **(Lâ emlikü)** kavlinin mağmulünden istisnadır. **(Kul inni len yücîrenî minallahi ehadün)** (Ayet 22) kavli de onların üzerine kudret ve istitaatın (güç yetmenin) nefsini müekket (kuvvetlendirilmiş) itirazdır. Yani sizin dalal ve hidayetinize kadir olmadığım gibi eğer Allah Tealâ bir zarar ve gavayet murad eder de sizi yahut gayrinizi bana musallad ederse beni de Allah Tealâ'dan bir kimse kurtaramaz. **(Velen ecide min dûnihi mültehadâ)** (Ayet 22) Eğer Allah Tealâ beni sizin yahut gayrinizin ellerinde azab yahut helâk ederse ben Allah'dan gayri bir melce', kaçacak, sınacak yer bulamam. İmdi kendi nefsim hakkında nef'ü (kâr) ve zarar, hidayet ve gavayete malik olmadığım takdirde, sizin hakkınızda bunlardan bir şeye ne keyfiyetle malik olabilirim?

(Ayet 23) **(Ve men ya'sillahe ve resûlehu)** Sizden her kim Allah'a ve Resulüne isyan ederek nurunu ve akıl resulünün tebliğ eylediğini kabul etmezse **(Feinne lehu nâre cehenneme hâlidîne fihâ ebedâ)** (Ayet 23) tahkik onun için ebeden muhalled (baki ve daim kalan) kalacağı müstevli, yakıcı tabiat ateşi vardır.

(Ayet 24) **(Hattâ izâ ra'ev mâ yû'adûne)** Yani onu izdiham ile istilâ ederler ta ki risalette vaad olunduklarını mevt ile kıyameti

suğranın yahut fıtrat nurunun zuhuru ve kalbin kuvva üzerine istilâsıyla kıyameti vustanın veya vahdet nurunun zuhuruyla kıyameti kübranın vukuunu gördükleri vakit **(Feseya'lemûne men ad'afü nâsıren ve ekallü adedâ)** (Ayet 24) ahvali selasenin biriyle zayıfları, adetlerinin kılleti, ateşlerinin söndüğü, keskinlik ve şevketlerinin körlendiği zahir olacaktır. Makhuriyet ve aciz fenalarından bağzısı bağzısına yardım edemeyince yardımcılık cihetinden kalbden daha zayıf, adet cihetinden daha kalil olduklarını bileceklerdir. Her ne kadar onların adedine nisbetle kalbi, kalil sayarlar ve kesretlerile onu kahr eylemeğe karib olurlarsa da **(Ve lekad sebekat ketimetüna liibadinal murseliyne** (Saffat suresi, ayet 172) **(İnnehum lehümül mansu)** (saffat suresi, ayet 173) **(İn yansurkümullahü fela galibeleküm)** (Ali İmran suresi, ayet 160) ayetlerinin müfâdı (söylenilen sözden anlaşılan mana) icabınca Allah Tealâ tarafından te'yit olunan vahid daha kuvvetli ve daha çoktur. **(Kul in edrî ekarîbün mâ tû'adûne)** (Ayet 25) Sen de ki «Ben, kadir Allah'a ademi vukuf cihetile sizin vaad olunduğunuz kıyameti sugrada fena ve dirilmek zamanında tabiat ateşine duhulünüzün yahud istidadın kuvvet ve zayıfına ademi vukuf cihetile kıyameti vustada mevti iradınızın, kıyameti kübrada mevti hakikînizin karib olup acilen mi, vaki olacağını **(Em yec'alü lehü rabbî emedâ)** (Ayet 25) yahud Allah Tealâ'nın onun için bir gaye ve ecel mi kılacağını bilemem. **(Alimül gaybi)** (Ayet 26) Yalnız Allah gaybı bilicidir. **Felâ yuzhiru alâ gaybihi ehadâ. İllâ menirtedâ min resûlin)** (Ayet 26 - 27) Binaenaleyh Allah Tealâ Hazretleri gaybına kimseyi muttali kılmaz, ancak fıtratı evvelîde kuvve'i kutsiye resulinden hazırladığı, tezkiye ve tasfiye eylediğini muttali kılar. **(Feinnehu yeslükü min beyni yedeyhi)** (Ayet 27) Tahkik Allah Tealâ, o resulün cenabı ilâhisinden **(Ve min halfihi)** (Ayet 27) ve ciheti bedeniyesinden hıfzediciler taayyün ve tevkıl (vekil tayin etmek) eder. O resulün yüzünün müteveccih olduğu Allah tarafından olan hıfz, ruhul kudüs, envarı melekutiye ve rabbaniyedir. Bedeni cihetinden olanlar da melekâtı fazile ve taat ve ibadet heykellerinden hasıl olan hey'eti nuriyedir ki maarifi yakıniye, menaiyi kutsiye, varidatı gaybiye, küşufu hakikiye ile o resulü cinin ifsadından, kelamlarının vesvese, evham ve hayalat ile karışmasından muhafaza ederler.

(Ayet 28) **(Liya'leme en kad ebleguû risâlâti rabbihim)** Haml etmeleri mümkün olan rablerinin risaleti ve o risaletin iblağ ile kâmil ve mükemmil oldukları hakkında istidatlarında meknun (dizilmiş - saklı - gizli) ilmullahın zahir olması için hıfz tevkil eder. **(Ve ehâta bimâ ledeyhim)** (Ayet 28) Halbuki Allah Tealâ, resullerin fıtratla-

rında ezelen meknun olan aklı furkaniyi ihata ve binaenaleyh izhar eylemiştir. **(Ve ahzâ külle şey'in adedâ)** (Ayet 28) Ve aklı furkanî ile ve cümleten ve tafsilen, külliyen ve cüz'iyen kemali tammı ibraz ile her şeyi zabt eylemiştir. Yahud mana: kaza ve kaderde külli ve cüz'i mutlaka her şeyin adedini zabt eylemiştir. Allah Tealâ a'lemdir.

Cin suresi tamamdır.

MÜZEMMİL SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Ya eyyühel müzzemmilü)** Ey melâbis ve gavaşe'i bedende bürünmüş olan zat **(Kumilleyle)** (Ayet 2) nefis sahrası yollarında ve kalb mefazesi merhalelerinde Allah'a gidici olduğu halde istilâ-i tabiî ve makamı nefis gecesinde gaflet uykusundan kalk.

(Ayet 3 - 4) **(İllâkalîlen. Nısfehu)** Ancak zaruret hükmü ile nefis gecesinin azını istirahat, ekil ve şurp ve onlarsız geçmenin mümkün olamayan beden mesalih ve mihmanı için terket. Bu da ancak gecenin nısfıdır. Yani nefsin makamı tabiatta olmasını mecmu zamandan yarım kıl ki yirmi dört saat olan devrei tammenin dörtte biri bedenin zaruriyatı, dörtte biri de istirahat için olsun. **(Evin kus minhü kalîla)** (Ayet 3) Eğer ekviya (kuvvetli) dan isen nısfından az noksan kıl, üçte birini terket ki, altıda biri maaş zaruriyatı, altıda biri de istirahat için olsun. **(Evzid aleyhi)** (Ayet 4) Eğer zayıfdan isen nısf üzerine azıcık ziyade eyle, üçte ikisini terket ki üçte biri zaruriyat, biri de istirahat, biri de Allah ile iştigal ve yolunda gidiş olsun. **(Ve rettilil Kur'ân'e tertîlâ)** (Ayet 4) Ve istidadında meknun ve fıtratında mec'mu olan maâni ve hakayıkı, tasfiye ve tezkiye sebebi ile izhar ve ibraz etmekle tafsil eyle.

(Ayet 5) **(İnnâ senülkı aleyke kavlen sekılâ)** Biz, sende bilkuvve mevcud mana ve hikmetlerin zahir olması için seni, ruhulkudüs ile te'yit ve nurunu ifaza etmekle sana ağır, kıymetli ve itibarlı bir söz ilka edeceğiz. **(İnne naşietelleyli)** (Ayet 8) Tahkik gaflet kevabgâhından (yatağından) ve tabiat makamından münbais (ileri gelen) olan nefis. **(Hiye eşeddü va'ten ve akvamü kıylâ)** (Ayet 6) Kalbe muvafakat cihetinden daha şiddetli, ve tahayyül, zan ve vehimden değil, ilimden sadır olan söz cihetinden daha sevaptır. **(İnne leke fînnehari sebhan tevîlâ)** (Ayet 7) Tahkik, senin için ruh güneşinin doğu-

şu zamanında ve kalb makamı gündüzünde sıfatı ilahiyede ve makamatda nihayetsiz seyir, tasarruf ve tegallüb vardır. **(Vezkürisme rabbike)** (Ayet 8) Ve Rab'binin ismini ki, o isim sensin, zikreyle, yani nefsini bil ve zikr edip unutma ki Allah Tealâ da seni unutmasın. Ve nefsinin hakikatını bildikten sonra kemalini tahsil için içtihat eyle **(Ve tebettel ileyhi tebtîlâ)** (Ayet 8) ve Allah'ın başkasından yüz çevirerek muteber ve tam bir kesilmekle ALLAH'a kesil.

(Ayet 9) **(Rabbül meşrıkı velmağrîbi)** Allah Tealâ Hazretleri seni icad ile nuru sende zahir ve senin ufku vücudundan tulû olan maşrıkın, nuru sende gurub edip seninle ihticap ve vücudunla ihtifa eylediği mağribin rabbidir. **(Lâ ilâhe illâ hüve)** (Ayet 9) Vücudda O'ndan başka ibadet olunur bir şey yoktur. Evvel, ahir, zahir, batın ancak O'dur. **(Fettahizhu vekilâ)** (Ayet 9) Bütün işleri O'ndan görmekle kendinin fiil ve tedbirinden insilah ile işin ona terk edilmiş olsun. İşini o tedbir etsin ve sana dilediğini işlesin o vakit mütevekkil olursun.

(Ayet 10) **(Vasbir alâ mâ yekûlûne)** Ve seni, hevayicinde meşakkate düşürmek ve yormak için nefis kuvvetlerinin sana vesvese ilka ettikleri vakit, vehim hatıraları, şehvet dağyeleri, heva fitneleri üzere nefsini rızık talebinde ihtimam ve izdırapdan hiffet (hafiflik) ve sür'atten men eyle. **(Vehcürhüm hecren cemîlâ)** (Ayet 10) Ve heva ve ruunet üzere değil, ilmi şer'i ve akliye mebni güzel bir terk ile onları terk ve onlardan iraz eyle. **(Ve zernî vel mükezzibîne ûlîn na'meti)** (Ayet 11) Ve beni nimet sahibleri tekzib edicilere bırak. Çünkü onlar ,kendilerine vermiş olduğum idrak, şuur, kudret ve irade nimetlerimle benden mahcub olduklarından tevekkül makamını ve senin hevaicine kefil olduğumu tekzib ederler. Kendi kuvvet ve kudretlerinden başka bilmezler ve benim sözümü tasdik etmezler. **(Ve mehhilhüm kalîlâ)** (Ayet 11) Ve onlara azıcık mühlet ver ve o vakte kadar ki ben sıfat tecellisile kuvvet ve kudreti onlardan selb ederim. Derhal aczleri zahir olur.

(Ayet 12) **(İnne ledeyna enkâla)** Tahkik, bizim indimizde kuyudu şer'iye ve onları, kendi işlerinden mani olan teklifler vardır. **(Ve cehima)** (Ayet 12) Ve talebde meşakkat ateşinin harareti cehimi **(Ve ta'âmen zâ gussatin)** (Ayet 13) ve haz ve nasipleri bedelinde hukuk ve tabiatlarının muhalefatından gussayı yemek **(Azâben elîmâ)** (Ayet 13) ve riyazat ve mücahede envaından elemli bir azab vardır.

(Ayet 14) **(Yevme tercüfül'ardu vel cibalü)** Kalbde tecelliyat nurları işrakatının istilâsı ile arzı nefsin titreyip muzdarib ve heyet ve sıfatı dağlarının parçalandığı, **(Ve kânetil cibâlü kesîben mehîlâ)**

(Ayet 14) ve aza dağları, üfürülmüş kum tepeleri gibi mahv olup gittiği vakte kadar mühlet ver. Yahud mana: inhiraf mizaç kasırgası esip bazı keyfiyatın bazısına galebesi zamanına kadar onlara mühlet ver. Ruhun zehukıyle ve mevtin şiddetleriyle arzı bedenin sarsıldığı ve aza dağlarının savrulmuş kum tepesi olduğu vakit, tahkik bizim indimizde inkâr olunan hey'etlerden ve azap ve eza veren suretlerden bukağılar, niranı tabiatdan cehim, kuru diken, zakkum ve guslin envaından lezzetsiz gussalı taam ve o süver ateşlerle elem verici azab vardır. Allah a'lemdir.

Müzemmil suresi tamamdır.

MÜDDESSİR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Yâ eyyühel müddessirü)** Ey beden suretiyle hicablanmış ve beden kaftanı ile bürünmüş zat **(Kum)** (Ayet 2) gaflet uykusundan uyanarak meyl ettiğin ve giydiğin eşkal-i tabiattan kalk. **(Fe'enzir)** (Ayet 2) Nefsini ve kuvvanı ve cemi maadanı, büyük bir günün azabından korkut. **(Ve rabbeke fekebbir)** (Ayet 3) Ve eğer bir şeyi tekbir ve kadrini ta'zim edeceksen ta'zim ve tekbiri Rab'bine tahsis eyle, başkası, senin gözünde büyük olmasın. Rabbinin kibriyasını müşahede eyle. Masivanın kâffesi kalbinde küçülsün. **(Ve siyâbeke fetahhir)** (Ayet 4) Batını tathirden evvel zahirini ahlâkı denisden, ef'ali kabaihden ve adatı mezmumeden tathir eyle.

(Ayet 5) **(Verrücze fehcür)** Azaba mudi olan pisliğini terk eyle. Yani batınını levahıkı maddiye ve hey'eti cismaniyeden ve gavaşeyi zulmaniyei heyulaniyeden temizle. **(Velâ temnün testeksiru)** (Ayet 6) Ve maldan tecerrüdün zamanında malı müsteksir olarak, yani mal ile bir çok sevab ve ivaz (bedel, karşılık) isteyerek malı ita etme. Zira bu hal, nimet ile münimden (nimet verici) ihticab ve kusuru himmetdir. Belki yapacağın işi halis Allah rızası için, başka şey için değil, Hak için fazilete sabr edici olduğun halde yap. **(Velirabbike fasbir)** (Ayet 7) kavlinin manası da budur. Yahut manâ: zühd, taat, terk ve tecritte ita eylediğin şey'i müsteksir, yani çok görücü olarak ita etme ki, faziletini görmek ile hicaplanmış ve kendini beğenmekle müptelâ olup faziletini görmek günahın, rezilet günahından daha büyük olmasın. Nitekim Nebi Aleyhisselâm «Eğer siz hiç günah etmese idiniz size günahdan ziyade ucubdan, ucub-

dan, ucubdan korkacakdım» buyurmuşdur. Belki fazilete başka bir garaz için değil halis olarak Rab'binin rızası için, reziletten bittabii kaçıcı olduğun halde sabreyle, fazilet ile nefsinin ziynetini görmekle mesrur olma. Fazilet sana Allah'ın fazlı ve ihsanı olduğunu görüp tezellül ve huzu' et, tariz ve istiksar eyleme.

(Ayet 8) **(Feiza nukıre fînnakuûri)** İmdi ruh, cesedden koparılıp hey'eti ruhaniye ve mehasini suver ve lezzat ve idrakat, bedenden toparlandığı gibi, o bedende tefrik ile seçildiği vakit ki, bu, imate için olan nefhayı evveliden ibaretdir. Yahut mana: Diriltilen bedende nefh olunup kazanılmış, azabı mucib fena heyetler yahud sevabı mucip necat verici güzel hey'etlerin bedende nakş olunduğu vakit ki bu da diriltmek için olan nefhayı saniyeden ibaretdir. Daha zahir olan bu manânın murad olunmasıdır. **(Fezâlike yevmeizin yevmün asîrün)** (Ayet 9) İşte o vakit pek güçlüklü bir gündür. O günün gayrı, mahcup olanlara yesri hafidir. Ancak ehli keşif ve ayan olan muhakkiklere hafi değildir, mahcub olanlara usreti, yani güçlüğü ise hiç kimseye hafi değildir.

(Ayet 26) **(Seuslîhi sekara)** kavli **(Seürhikuhü sa'ûdâ)** Ayet 17) kavlinden bedeldir. **(Sa'ûd)** yukarısına çıkılması meşakkatli olan bir yokuştur. Nebi Aleyhisselâm, «Sa'ûd ateşten bir dağdır, yetmiş sene o dağa çıkılır, sonra tekrar aşağıya düşülür, ebeden böylecedir» buyurmuştur. Allah bilir ki, bu ateş dağı, fıtratı insaniyenin azim etvarı olan tur nefsidir. Yani fıtratı insaniyeyi beliğ eden nefsin ufkudur. Ta'zib suretlerinde ihticab ve berzahlarında yanmak ve helâk olmakla uzun senelerde oraya suud eder. Nebi Aleyhisselâm'ın «Cehennemde bir yokuşa çıkmağa mükellef olur ki elini koyduğu vakit erir, elini kaldırdığı vakit avdet eder. Ayağını koyduğu vakit erir, kaldırdığı vakit avdet eder ve orada esfeli safiline düşer» buyurduğu gibi böylece mütenevvi berzahlarda ebeden derekeden derekeye intikal eder. İşte bu sâ'ud, alâ tabakasından esfeline kadar sakarı tabiatdır. Ben, o mahcub olan velid'i, sakarı tabiata isal edeceğim ki o sakar, helâk ve ifna etmediği bir şey bırakmaz ve helâk etdiğini helâk olarak bırakmaz, tekrar iade eder, tekrar helâk eder. Daima böylece devamdadır.

(Ayet 29) **(Levvâhatün lil beşeri)** Cismani ateş elvan ve hey'etleri tegayyür etdiği gibi sakarında hasiyeti, cesedlerin zahirlerini, hatalarının ve amelleri hey'etlerinin karalıkları rengine tegayyür edicidir. **(Aleyha tis'ate aşere)** (Ayet 30) Sakar üzerine on dokuz melek müekkeldir ki bunlar, alemi süflînin tedbirlerine müekkel ve onda müessir kevakibi seb'a ve on iki burcun ruhaniyetlerinden madde-

ye mülazim olan melekutu arziyedir. Onları te'sir kamçılarıyla kahr ederek çukurlarına red ederler.

(Ayet 31) **(Ve mâ ce'alnâ ashâbennâri illâ melâiketen)** Ve melekler galib ve kahir oldukları için biz, narın sahiplerini, ancak melâike kılmışızdır. Mülk alemi, melekut aleminin kahr ve teshirindedir. **(Ve mâ ce'alnâ iddetehüm illâ fitneten lillezine keferû)** (Ayet 31) Melâikenin adedini de ancak mahcubların iptilâ ve ta'zipleri ve zîyade ihticabları ve irtiyabları (şüpheleri) için fitne kılmışızdır. **(Liyesteykınellezîne ûtûl kitâbe)** (Ayet 31) Aklı furkanî kitabını verilmiş olanların yakîn hasıl etmeleri **(Ve yezdâdellezîne âmenû îmana)** (Ayet 31) ve imanı yakınî ilmi ile iman edenlerin de keşif ve ayan ile imanları ziyade olup cehli basit ile cahil ve mahcubların şüphelendikleri gibi şüphelenmeleri, yahud mana: Mukallidlerden (taklitçilerden) kitap verilenlerin yakin hasıl etmeleri, muhakkiklerin de, ne tahkiken ve ne takliden itikatları olmayan cahillerin şüpheleri gibi şüphelenmeyip tahkiklerini ziyade etmeleri, **(Veliyekuûlellezîne fîkulûbihim meradûn)** (Ayet 31) ve kalblerinde nifak ve şek olan cehli basit ile cahillerin **(Mâ zâ erâdallahü bihâzâ meselâ)** (Ayet 31) garib ve teaccüp olunacak misal gibi acayip şey demeleri için, yani melâike-i narın adedini, zikr etmemiz ve ondokuz kılmamız, sair dalaletde olanların dalalini ve hidayet bulanların hidayetini mucip olan sebepler gibi, ancak dalalet ve hidayetin zuhuruna sebep olmak içindir. **(Kezâlike yudıllullahü men yeşâü)** (Ayet 31) Zikr olunan bu misal gibi Allah Tealâ Hazretleri şekaveti asliye ehlinden dilediğini aslen ızlal eder (manen yolunu şaşırtır, dalalete düşürür) **(Ve yehdi men yeşâü)** (Ayet 31) ve saadeti ezeliye ehlinden dilediğini hidayet eyler. **(Vemâ ya'lemu cünûde rabbike illâ hüve)** (Ayet 31) Rab'binin askerlerinin adet ve kemiyetini, keyfiyeti ve hakikatini, ondan gayri kimse bilemez. Mahiyeti ve ahvalini, ilmi ihata eylemiş olduğundan ancak O bilir. **(Ve mâ hiye illâ zikrâ lil beşeri)** (Ayet 31) Bu ayet, **(Seuslihî sekara)** kavline muttasıl, sakarın evsafının tetimmatındandır (bir nesnenin eksiği kendisi ile mükemmel olan) **(Ve mâ cealnâ eshâbennâr)** ayetleri **(İllâ hüve)** ye kadar, zebaniyenin halini beyan için mu'terizedir, yani sakar, başka bir şey değil, ancak beşer için bir tezkeredir.

(Ayet 32) **(Kellâ)** Sakarın, mutlaka beşer için bir nasihat olduğunu inkardır. Çünkü beşerin ekserisi kalbleri mühürlenmiş, şekavetle mahkum olduklarından sakarın, tezkere ve nasihatıyla müteaz olmuyorlar. **(Vel kameri)** (Ayet 32) Sonra kamere yani mustaid ve safi, inzarı kabul edici ve korkutmakla nasihat alan, faidelenen kal-

be ta'zim için kasem eyledi. **(Velleyli)** (Ayet 33) Ve zulmeti nefs gecesine **(İz edbere)** (Ayet 33) Ruh nurunun parlamasıyla nefis gecesinin zulmeti kalbden açılıb gittiği vakte **(Vessubhi)** (Ayet 34) o nurun doğuşu sabahına **(İzâ esfere)** (Ayet 34) zulmet bilkülliye zail olub kalb nurlandığı vakte, yani nefsin zulmeti gidince nurlanan kalbe ve onun nuruna kasem ederim ki, **(İnnehâ le'ıhdel küberi)** (Ayet 35) tahkik, tabiat sakarı, büyük belâların birisidir. O cümleden naziri bulunmayan bir belâdır. **(Nezîren lilbeşeri)** (Ayet 36) Beşeri korkutmakta bir ferddir. **(Limen şâ'e minküm en yetekaddeme ev yeteahhere)** (Ayet 37) Beşerin küllisine değil, belki müstaid ve kabil olanlar için korkutucudur ki, şizden dileyenler, fezaili hayrat ve kemalatın iktisabı ile kalb ve ruh makamına takdim ve terakki ederler ve isteyenler de bedene, şehevat ve lezzatına meyl ile te'ahhir edib nefis makamında kalırlar.

(Ayet 38) **(Küllü nefsin bimâ kesebet rehînetün)** Her nefis, meksubu, kazancı ile Allah'ın indinde rehindir. Amellerinin heyeti ve efalinin asarı istilâ ve kendisine lâzım geldiğinden, kazandığından infak edemez, ayrılamaz, **(İllâ ashâbel yemîni)** (Ayet 39) ancak hey'eti cesedaniyeden tecerrüd ile fıtrat makamına erişerek halas bulmuş olan saidadan eshabı yemin olanlar, yakalarını rehinden kurtarmışlardır. **(Fî cennâtin yetesâelûne. Anil mücrimîne)** (Ayet 40 - 41) Onlar, sıfat ve efal cennetlerindedirler. Mücrimlerin hallerine muttali olmak için birbirlerine mücrimlerin halinden sorarlar. Mücrimlerin tabiat sakarında kalmalarının sebebi ve ta'ziblerini mucib olan şey nedir? Mes'ul olanlar «Biz onların halinden **(Mâ selekeküm fî sekare)** (Ayet 42) sizi tabiat sakarına götüren ne şeydir diye sorduk, **(Kalû)** (Ayet 43) bize hal veya söz dilleri ile «Biz, tabiatı heyulaniye ateşinde yanmağı mucib kuvâyı selase rezailinden rahatı bedeniyeyi ihtiyar, muhabbeti mal sebebiyle bedenî ve malî ibadetleri ve riyazatları terk ve batılda dalmak huzu ve hezeyanlar ve cezayı tekzib ve meadı inkâr gibi rezaletlerle mevsuf olmuştuk, **(Hattâ etânel yakıynu)** (Ayet 47) ta ki ölüm geldi. Ölüm gelince inkâr etmekte olduğumuzu ayanen gördük» dediler.» diye cevab verirler.

(Ayet 48) **(Femâ tenfe'ühüm şefâ'atüşşafi'ıyne)** İmdi bunlar, şefaati gayri kabil olmaları ile farzı muhal olarak Nebi veya melekten biri şefaatlerine kadir olsa, şefaati onlara faide vermez. Bu sebebten şefaatlerine izin olmaz. Binaenaleyh şefaat te olmaz, nef' de olmaz, çünkü o makamda şefaat, nuru ifaza ve feyzi imdaddır, bu ise safa ile mahallin kabulu olmaksızın mümkün değildir. Sonra

şefaati kabullerinin ve istifalarının imtinaı (faydalanmalarının mümkün olamayışı), tezkîreden i'razlarından (uyarıdan yüz çevirmelerinden) ve kalblerinin hımar (eşşek) kalbleri gibi beladetinden (günahkârlıklarından fasıklıklarından) ve inadları ile batıl temennilerinden, ademi itikadları sebebiyle ahiretden korkuları olmadığından ileri geldiğini ve bunların hepsi Allah'ın meşiyet ve kaderi ile olduğunu beyan etmişdir. Allah Tealâ a'lemdir.

Müddessir suresi tamamdır.

KIYAMET SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1 - 2) **(Lâ uksimü biyevmil kıyâmeti ve lâ uksimu binnefsil levvameti)** Şanlarını ta'zim için ve aralarında münasebet olması dolayısıyla kıyamet ile nefsi levvameyi cem ederek ikisine kasem eyledi. Zira kıyameti tasdik eden, vukuunu ikrar eyliyen, esbabını hazırlayıcı olan, nefsi levvamedir. Nefsi levvame, cezayı yakinen bilip inandığından hasenat işlese bile hayra çok hırsı cihetiyle hayrattan geri kalması ve taksiri (kusur, kabahat işlemesi) hususunda daima, bilhassa eğer bir hata etse, gaflet ve nisyanla bir kusur zahir olsa daha fazla nefsini levm eder. Kasemin cevabı **(Eyahsebül' insanü)** (Ayet 3) kavlinin delaletiyle hazf olunmuştur ki: yevmi kıyamet ve nefsi levvameye kasem ederim ki, elbette siz, ba's olunacaksınız, öldükten sonra diriltileceksinizdir. Yine bu ayetin delaletiyle burada kıyametden murad kıyameti sugradır.

(Ayet 3) **(Eyahsebül insanü ellen necme'a izâmehü)** İnsan bizim onun kemiklerini cem edemiyeceğimizi mi zan ediyor? **(Belâ kaâdiriyne alâ en nüsevviye benânehü)** (Ayet 4) Evet, hilkatinin etrafı olan parmaklarını bile tağdil ve tesviyeye kadir olduğumuz halde onun kemiklerini toplarız. Bazı zahir tefsirlerde; evet parmaklarını yapıştırarak deve ayağı ve eşek tırnağı gibi düzlenmiş bir şey yapmağa da kadiriz, denilmiştir. **(Bel yürîdül' insânü liyefcüre emâmehü)** (Ayet 5) Belki insan önündeki zamanı hazır ve istikbale dalarak nazarının kusuru ile kıyametden gafil, lezzeti bedeniye ve şehevatı behimiyeye meyli dolayısile kubura devam etmeği

murad eder. **(Yes' elü eyyâne yevmül kıyâmeti)** (Ayet 6) Nazarı lezzeti acileye maksur ve o lezzete çok düşkün ve onunla muhtecib olduğundan yevmi kıyametin ne vakit olacağını sorar.

(Ayet 7) **(Feizâ berikal basaru)** İmdi mevtın şiddetinden gözün dikildiği, hayret ve dehşet içinde kaldığı **(Ve hasefel kameru)** (Ayet 8) ve akıl nurunun gitmesiyle kalb ayının tutulduğu **(Ve cümi'aş şemsü vel kamerü)** (Ayet 9) ve ruh güneşi ile kalb ayının şey'i vahit kılınıp hayat halinde olduğu gibi kendisine iki rütbe itibar olunmıyarak bir ruh olmak üzre birleşdikleri ve cem olunduğu vakit **(Yekulul insanü yevmeizin eynel meferru)** (Ayet 10) o günde insan, kaçılacak yer nerede diyerek, kurtuluş yeri arar.

(Ayet 11) **(Kellâ)** Kaçacak yer aramayın **(La vezara)** (Ayet 11) iltica olunacak yer yoktur. **(İlâ rabbike yevmeizinilmüstakarrü)** (Ayet 12) Cennet yahut nardan mustakar, o günde sırf Rab'binedir, gayrine değil, sırf ona tefviz olunmuştur, yahut mana: **(İnne ilâ rabbiker raciun)** denildiği gibi istikrar (kararı sabit üzere bulunmak, sabit ve sakin olmak) ve rücû hasseten Rab'binedir. **(Yünebbeul insanü yevmeizin bimâ kaddeme)** (Ayet 13) O günde insana takdim eylediği sevab ve necatını mucib hayır ve salih ameli **(Ve ahhere)** (Ayet 13) ve tefrit ve taksir ederek işlemediği ameli bildirilecektir.

(Ayet 14) **(Belil insanü alâ nefsihi basiretün)** Belki insan kendi nefsi üzerine delil ve isbattır. Nefsinde yazılan amelleri hey'etlerinin bekası ve zatında kökleşmesi ve sıfatı a'zasının sureti olduğundan kendi ameline şahiddir, haricden bildirilmeğe hacet yokdur. **(Ve lev elkaâ ma'âzirehü)** (Ayet 15) Amelin irtikabı zamanında perdelerini sarkıtıp gizlense, yahut nefsinden her bir mazeret ile mücadele edici olduğu halde büyük a'zarlarını (özürlerini) ilka etse dahi yine nefsini basirdir (görücüdür).

(Ayet 16) **(Lâ tüharrik bihî lisâneke lita'cele bihi) (Halakul insane min acelin)** (Enbiya suresi, ayet 37) denildiği gibi insan bittabi aculdür. Bu sebebden muaccel (acele edilmiş, vadesiz, derhal ifası gereken) olan dünyayı ihtiyar ve onunla müeccel (geriye bırakılmış) olan ahiretden ihticab eylemişdir. Ey Habibim sen bile Allah'a kemal vekarın ve çok sekinetin olduğu halde sana vahyi ilka eylediğimiz zaman acele ediyorsun, nefsini izhar ediyorsun bu ise hicabı vücudun ve zünub halindir. Bu manâ **(Bel tühıbbûnel'acilete. Ve tezerûnel'ahirete)** (Ayet 20 - 21) kavlinin manâsıdır. Binaenaleyh vahy ile lisanını hareket ettirme, imdi nefsinin zuhuru ve izdırabı vahye aceledir, senin kuvvan hadi ve nefsin, mevridi (varacak, va-

rid olacak yer) vahiyden gaib, kalbin sıfatından salim, teveccühde halis, hareketi nefisden emin olsun. **(İnne aleynâ cem'ahu ve Kur'ânehu)** (Ayet 17) Tahkik vahyin sende cem'i ve Kur'ânı (usulüne göre okunması), bizim üzerimizedir, yani vahdet makamında vahyin cem'i ve senin onu kıraatin, zatından fani olduğun ve aynı cem-ide senin vücudun ve bakiyen, aynin ve eserin olmayaraktan bizim ile olsun. **(Feiza kare'nâhü fettebi' Kur'ânehu)** (Ayet 18) İmdi bizden fena bulduğun halette biz, o vahyi icad eylediğimizde fenadan sonra bekaya rücû ile ve tafsil makamında kalb ve nefsinin zuhuru ile kıraatine tabi ol. **(Sümme inne aleynâ beyânehu)** (Ayet 19) Senin hayyız kalbinde ve nefsinde mufassal (tafsilatlı) ve meşruh (açılmış) olarak maânisini izhar eylemek bizim üzerimize aiddir. **(Kellâ)** (Ayet 20) Cenabı Nebi Aleyhisselâm'ı aceleden men eder. **(Bel tuhibbûnel' acilete)** (Ayet 20) Belki muktezayı (bireyin icab ve iktizası neticesi) tabiat ve ahkâmı beşeriyetle senin ve onların halleriniz müsavidir, aceleyi seversiniz.

(Ayet 22) **(Vücûhün yevmeizin nâdiretün)** Kıyamet gününde bir takım yüzler, nuru kuddüs ile mütenevvir, naimi daim ve alemi nur ve surura muttasıl, melekut ve ceberut harasında dizilmiş zatlarının heyet ve maârifi ziynetleri ile mübtehic (sevinçli, şadan olan) olduklarından nedret ve sürur sahibleridirler. **(İlâ rabbiha naziretün)**, (Ayet 23) Sırf hazreti Zat'a müteveccihdir, sıfat envarı makamında rahmeti tammeye muntazırdır; yahud mana: o yüzler, Rab'bin nuruyla parlak, sırf Rab'bin vechine nazırdır. Onu müşahede edicidir, onun başkasına iltifat etmez, cemal-i zatını ve sebahat vechini şahittir, yahut hüsnü sıfatını mütalaa edicidir, başkasıyla meşgul olmaz.

(Ayet 24) **(Ve vücuhün yevmeizin bâsiretün)** Ve o günde bir takım yüzler de, kendilerine mukarin olan cehim (cehennem) ve niranın (ateşlerin) zulmetinden ve hey'etlerinin donukluğundan ve gördüğü envaı azab ve korkuların çirkinliğinden ve zararların kötülüğünden katılaşmış haldedir. **(Tezünnü en yüf'ale bihâ fâkiretün)** (Ayet 25) Şiddetinden su-i hal ve vebalinden kendilerine arka kemiklerini ayıran bir belânın yapılacağını zan ederler. Bu iki mertebenin arasında ne kadar büyük fark vardır. Allah sübhane ve Tealâ a'lemdir.

Kıyamet suresi tamamdır.

İNSAN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Hel etâ alel'insânî hıynün mineddehri lem yekün şey' en mezkûrâ)** Tahkik ,insan üzerine dehirden bir zaman geldi ki o zamanda insan zikr olur bir şey değildi, yani insan Allah'ın ilminde belki ruhunun kıdemi itibariyle nefsülemirde bir şeydi, lâkin gayb aleminde olduğu ve şehadet aleminde bulunanların, ona şuuru olmadığı için insanlar arasında mezkür değildi.

(Ayet 3) **(İnnâ hedeynahüs sebîle)** Biz o insanı delilleri ile hak yoluna hidayet ettik. **(İmmâ şâkiren ve immâ kefûrâ)** (Ayet 3) Meşair (havassı insaniye) alat ve vesait nimetlerini, istimali (kullanması) lâyık ve lâzım olan taatlerde istimal ile o nimetlerle, inam ediciye vuslat isteyici olmakla şakir ve muhtedi (hidayet bulan, hak dine giren) ve yahud nimetleri istimali vacib olmıyan masiyetlerde istimal ile nimetlerle, nimetleri vericiden hicablanmış olduğu halde elhasıl iki haletde de semi ve akıl delilleri ile hak yola hidayet eyledik. **(İnnâ a'tednâ lil kâfirine)** (Ayet 4) Biz, nimetlerle hicablanan mahcublara **(Selâsile ve ağlâlen ve se'iyra)** (Ayet 4) ateşlerde hakiki maksatlardan mahrumiyeti ve bağlanmalarını mucib olan müştehiyyatı cismaniyeye meyl ve muhabbet zincirlerini ve muradı talepte hareketden men edici suver ve hey'et bukağılarını ve kahrı hak ve ka'rı tabiatda tâzib saîrini (ateşini) hazırladık.

(Ayet 5) **(İnnel'ebrâre)** Tahkik asar ve ef'al hicabından kurtulmuş olup, sıfat hicabıyla hicablanan fakat sıfat aleminde beka ile beraber sıfatta vâkıf olmıyarak ayn'i zata müteveccih olan saidler ki bunlar yolda mutavassıt olanlardır. **(Yeşrebûne min ke'sin kâne mizacüha kâfûrâ)** (Ayet 5) Onlar, hüsnü sıfat kâsesinden içerler. fakat sırf değil, belki şarablarında zat muhabbeti lezzetinden karışık vardır. Zat muhabbeti yakın serinliği, nuriyet beyazlığı, ve şevk hararetiyle yanmış kalbi ferahlandırmak ve kuvvetlendirmek lezzetini ifade eden kâfur kaynağıdır. Çünkü kâfurun, serinlendirmek ve ferahlandırmak ve beyazlık hassaları vardır. **(Aynen yeşrebü bihâ ibâdullahi)** (Ayet 6) Kâfur muhabbetleri sıfata olmayıp aynı zata mahsus olan vahdeti zatiye ehlinden havas ibadullahın, sade ve sırf olarak içdikleri bir membadır. Onlar kahr, lutuf, refik, unf (sertlik, kabalık) bela, şiddet, reha (bolluk genişlik) arasını fark etmezler; belki muhabbetleri, ezdad ile müstekar lezzetleri, niam-serâ (nimetleri

anış ve övüşleri), rahmet ve zahmetde müstemirdir (uzayıp gider). Nitekim bu zevattan biri (Onu sevmek bana farzdır lutuf yahud cefa etse, onun meşrebi tatlıdır durulsa ya kederlense, havale eyledim ben işlerim bil cümle mahbuba, diriltir beni dilerse, eder itlaf hem isterse) demiştir. Amma ebrar, rahimi, mün'imi, lâtifi sevdikleri için kahhar, müntekım, mübelli (tebliğ eden) isimlerinin tecellisi zamanında muhabbet ve lezzetleri, hali üzre baki kalmaz. Belki bu tecelliyi kerih görürler. **(Yufeccirû nehâ tefcîrâ)** (Ayet 6) Allah Tealâ'nın bu has kulları, o membağı kaynatmakla kaynatırlar, zira o kaynakların membağı kendileridir. O makamda başkalık ve ikilik yoktur. Eğer ikilik olmuş olsa ikilik ve benlik hicabının karanlığından o şarab kâfur olamaz.

(Ayet 7) **(Yûfûne bin nezri)** O ebrar, ezel sabahında Allah ile aralarında, esbab ve alat ile kudret buldukları vakit mekmeni (pusu) istidadlarında ve guyubu fıtratlarında olan hakayık, maârif, ulum ve fezaili ibraz ve tezkiye ve tasfiye ile fiili ihrac edeceklerine dair olan ahdi ifa ederler. **(Ve yehafune yevmen kâne şerruhu mustetıyrâ)** (Ayet 7) Ve onlar vasfıyun oldukları için kahr, gazab ve intikam sıfatının tecellisi gününden, şerri münteşir ve zahir ve nuru setr edici muzlim hey'etlerin ve nefis sıfatı hicablarının kalb üzerine istilası ile şerri, meblâğı şerrin en nihayetine baliğ olan günden havf ederler.

(Ayet 8) **(Ve yut'ımûnettâ'âme alâ hubbihî)** Ve menafii maliyeden tecerrüd ederler ve nefislerini rezailden hususiyle kıskançlık rezailinden pak ederler, çünkü mal sevgisi, hicabların en kesifidir. Bu sebebden isar (esirgemeyip vermek) yani başkasını nefsine tercih fazileti ile muttasıf olurlar. Ve taamı sed cuğ (açlığı tıkamak) için ihtiyacları halinde müstehakına it'âm ve yedirmekte başkasını nefisleri üzerine tercih ederler. Nitekim ayetin nüzulu şanında olan Ali ve Ehli Beyti Aleyhisselati Vesselâm'ın, birbiri arkası sıra üç gün açlığa sabır ve tahammül ederek ve yemeksiz oruç tutarak kendi iftarlarını miskin ve yetim ve esiri tercih ettikleri kıssaları pek meşhurdur, yahud mana: Nefislerini, cehil rezaletinden temizliyerek hüküm ve şerayi ruhani yemeği, nefsinde mahbub olmakla beraber, Allah'ın muhabbeti üzerine, beden toprağına sukunu daim olan miskine, hakiki babası olan ruhu kudsun terbiyesinden kesilmiş yetime, tabiat esaretinde ve nefis sıfatları kabirlerinde mahbus olunan esire yedirirler.

(Ayet 9) **(İnnemâ nut'ımüküm livechillâhi)** Nefislerinde biz sizi ancak vechullah için it'âm ediyoruz deyici, it'âm ile Allah'ın rızası-

nı niyet edici oldukları halde it'âm ederler. Çünkü ebrar, ef'al hicabından kurtulup sıfata müterakki oldukları için yapdıkları hayrat ile sevabı değil, Allah'ın rızasını kasd ederler. Yahud mana: sıfat üzerinde vakıf oldukları halde maksada, zata doğru sıfat saliki olduklarından zatullah ve muhabbeti için it'âm ederiz, derler. Zira vecih, sıfatla beraber zattan ibaretdir. **(Lâ nûridu minküm cezâen velâ şükûrâ)** (Ayet 9) Garaz ve ivazlarla hicablanmış olmadığımızdan sizden bir mükâfat ve sena da istemeyiz.

(Ayet 10) **(İnna nehâfü min rabbinâ yevmen abûsen kamterîrâ)** Biz, Rab'bimizden, saht (pek zorlu) ve gazab tecellisi gününden, Rab'bimizin abus (kerih nahoş) ve kahr sıfatında zuhurundan korkarız. **(Fevekâhümüllahü şerre zâlikel yevmi)** (Ayet 11) İmdi Alah Tealâ Hazretleri, rıza ve lutuf suretinde tecellisi ile onları, o günün şerrinden sakladı. **(Ve lakkâhüm nadreten ve sürûrâ)** (Ayet 11) Ve onlara rıdvan ve naimi daim sururunu gördürdü.

(Ayet 12) **(Vecezâhüm bimâ saberû cenneten ve harirâ)** Ve onları, sıfat nurları ile beraber ef'al cennetinde lezzeti nefsaniyeden ve tezyinatı şeytaniyeden sabırları sebebiyle zat cenneti ile ve sıfatı ilahiyeyi nuraniyeyi latif ipek libasları ile mükâfatlandırdı. **(Müttekiyne fihâ alel eraiki)** (Ayet 13) Onlar, o cennetde, makamat ve derecat ve meratipleri iktizasıyla zatla beraber sıfatdan ibaret olan esma koltukları üzerine dayanıcı oldukları halde mükâfatlanmışlardır. **(Lâ yerevne fihâ şemsen ve lâ zemberîrâ)** (Ayet 13) Onlar, o cennetde mahrumiyetle beraber zat cennetine şevk ve hararet güneşini ve ekvan ile kalmak zemherini de görmezler. Çünkü ekvan ile kalmak, kahr edici bir soğuk ve habs edici bir sikletdir.

(Ayet 14) **(Ve dâniyeten aleyhim zilâlühâ)** Ve sıfatı ilahiye ile muttasıf olduklarından sıfat gölgeleri onlara yakın ve onları örtücüdür. **(Ve züllilet kutûfühâ tezlilâ)** (Ayet 14) Ahval ve mevahib (bahş ve ihsan olunan şeyler), zat ve sıfat tevhidi yemişlerinin salkımları onlara tamamiyle tezlil kılınmışdır ki ne vakit isteseler o yemişleri toplarlar ve telezzüz ederler. **(Ve yütâfü aleyhim biâniyetin min fiddatin)** (Ayet 15) Ve onlar gümüşden kaplar ile tavaf olunur ki o kaplar, his sıfatının mezahiri olan güzel suretlerdir. Gümüşden olmaları, nuriyet ve beyazı ve ziynet ve bahalarıdır. **(Ve ekvâbin)** (Ayet 15) Ve mücerredatı latife ve cevahiri mukaddese evsafı suretlerinden güçler ile tavaf olunurlar. **(Kânet kavâriyrâ)** (Ayet 15) Safalarından ve arkalarından zat nurunun parlamasından o gümüş kaplar, ve küpler, sırça olmuştur. Nitekim kalbin, sırçaya teşbihinde

sırçanın safasında ve yıldızın ziyasında **(Ezzücacetü kennena kevkebün dürriyün)** (Nur suresi, ayet 34) denildiği gibi burada da **(Kâvariyre min fiddatin)** (Ayet 16) gümüşden sırçalar denildi. Yani o kaplar, sırça şeffaflığında ve safasında ve gümüş beyazlığında ve berraklığındadır. **(Kadderüha takdirâ)** (Ayet 16) Onlar, istidatları iktizasına ve susadıklarına ve şevk ve iradelerinin miktarına göre o içkileri, nefislerinde takdir ettikleri gibi bulurlar.

(Ayet 17) **(Ve yuskavne fihâ ke'sen kâne mizâcühâ zencebilâ)** Ve onlar, o cennetde lezzet iştiyak zencebili karışdırılmış kâseden içirilirler çünki bunlar, vasıl oldukları cihetle şevkleri yoktur. Buna binaen şarabları, talebin gayet harareti demek olan zencebili sırf değildir. Lâkin bunların sıfatda seyr ile iştiyakları olub sıfatın cemisine vusul ise mümteni (imkânsız) olduğundan muhabbetleri, ayni cem-i zatta müstağrak olanların şarablarının sırf ayni kafuru ve muhabbetleri lezzetlerinin safi olduğu gibi, taleb harareti lezzetinden safi olamaz.

(Ayet 18) **(Aynen fihâ)** Hararet şevk, hicran ile beraber membaı vahdetden neş'et eden bir muhabbet kaynağı olduğu için zencebil, cennetde olan bir kaynaktır ki **(Tüsemmâ selsebilâ)** (Ayet 18) boğazda tatlı ve yumuşak ve lezzetli olduğu için güya kendi giden tatlı su gibi selsebil denilmişdir. Çünkü vuslat yoluna salik, talib ve mehcur (bir tarafa bırakmış) olan aşıklar, harareti aşklarından hiç bir zevkin kıyas olunamıyacağı bir zevkdedirler. **(Ve yetûfü aleyhim vildânün muhalledûne)** (Ayet 19) Ve onları alemi kuddusden mütecelli olan esma'i ilahiyenin muhalled (beka ve devam üzre duran) feyz oğlanları tavaf eder ki hazret ve cennatı sıfatda kendilerine münkeşif olan envarı ceberutiye ve melekutiyedir. Eğer bunların cennetleri ef'al cennetlerinden olsa kendilerini oğlanlar mekanında huriler tavaf edecekdi. Çünkü esma ef'alde müessirdir. Sıfat ise mesadiri (bir şeyin çıkdığı mahal) ve asar ve hey'etinin mebadisidir (başlangıçlar). Muhalled olmaları da ebeden tecerrüd üzerine baki kalmalarıdır. **(İzâ re'eytehüm hasibtehüm lü'lü'en menşura)** (Ayet 19) Nuriyeti ve safalarında ve cevherlerinin besatından o vildanı gördüğün vakit dizilmiş inciler zanedersin.

(Ayet 21) **(Âliyehüm siyâbü sündüsin)** Üzerlerinde sıfatı behice nurlarından ahval ve mevahibi latife atlas elbiseleri vardır. **(Hudrun)** (Ayet 21) Hazret, behçet ve nedret (tazelik, teravet), hissinden güzellikden ibaretdir. **(Ve istebrakun)** (Ayet 21) Ve ahlâkı ilahiye kalın atlas elbiseleri vardır. **(Ve hullû esâvire min fiddatin)** (Ayet

21) Ve gümüşten bileziklerle, vicdan nuru ile nurlanmış maânii makule ziynetleri ile ziynetlenirler. **(Ve sekaâhüm rabbühüm şarâben tahûrâ)** (Ayet 21) Ve Rab'leri, onlara sıfat iyiliğinden ve gayrilik kederinden saf, bakiye ve benliğin zuhuru pisliğinden pak, sırf hakikî bir aşk şarabı, zat muhabbetinin lezzetli şarabını içirmiştir.

(Ayet 22) **(İnne hâzâ kâne leküm cezâen)** Bu zikr olunan cennet, kaplar, vildan ve şarap sizin sıfat tecelliyatının hakkı ile kıyamınızdan dolayı size mükâfat olmuştur. **(Ve kâne sa'yüküm meşkûrâ)** (Ayet 22) Ve sizin sa'yiniz mesela azimet tecellisi zamanında haşyet ve heybet, rahmet tecellisi zamanında üns, vahdet tecellisini talep zamanında ihlas ve bunlar gibi kalbi amelleriniz, bu cezalar ile meşkur olmuştur.

(Ayet 23) **(İnnâ nahnü nezzelnâ aleykel Kur'âne tenzîlâ)** Bizim gayrimiz değil, biz zatımızla sana Kur'an'ı tenzil eyledik. **(Fasbirli-hükmi rabbike)** (Ayet 24) Eneiyet ve bakiyenin zuhuru belâsı ile beraber fena makamında tecelliyi zatıyei ehadiyeye sabr eyle. **(Velâ tüti' minhüm âsimen)** (Ayet 24) Ve onlardan sıfat ve ahvali ile hicablanan, yahud nefsinin sıfat ve hey'eti ile sıfatdan ve zatı ile zatdan hicablanan günahkâra **(Ev kefûrâ)** (Ayet 24) yahud ef'al ve asarı ile hicablanmış, işleri ve kazançları ile asarda kalmış olan küfran sahibine itaat etme ki sen de onlara muvafakat ile muhtecib olmayasın.

(Ayet 25) **(Vezkürisme rabbike)** Ve hukukuyla kıyam ve kemalatını izhar ile rabbinin esmasından ismi azam olan zatını zikr et. **(Bükreten ve asîlâ)** (Ayet 25) Sıfatı fıtrıye ile zatını ezelde icad ve kemalatını onda ibda ile nuru ilâhinin tulû'u, ve zatının taayyünü ve nuru ilahînin, zatın ile ihticabı sebebi ile gurubu ve kemalatı ile zatını izharı vakitleri olan mebde' ve müntehada zatını zikr eyle.

(Ayet 26) **(Veminelleyli)** Ve fenadan sonra beka ve teşri' için halka rücû halinde kalb veya nefis makamını, sücudu fenaya ve ibadatı hakkaniyeye tahsis eyle. Çünkü davet, ancak hicabı kalb ve vücudu nefs ile mümkün olabilir. **(Fescüd lehü)** (Ayet 26) Beşeriyetin bilkülliye fenasını ve nefsinin Hak ile bekasını görmekle sücudu fena ile Rab'bine secde eyle, nefsin ile mevcud olmayıp Hak ile mevcud ol ve hakkı, maiyetden isneyniyetden, (ikilik) eneiyetden (benlik) bakiyenin zuhurundan tenzih eyle. **(Leylen tavîlâ)** (Ayet 26) O makamda olduğun müddetçe bekayı daimi ebedi ile Rab'bini tesbih eyle.

(Ayet 27) **(İnnâ hâülâi yuhibbûnel' âcilete)** Tahkik, şu asar, ef'al ve sıfat ile mahcub olanlar, hazır ve şahid oldukları nakıs zevkleri severler. **(Ve yezerûne verâehüm yevmen sakîlâ)** (Ayet 27) Ve tecelliyi zati gününü hiç kimsenin tahammül edemiyeceği meşakkatli ve itibarlı kıyameti kübra ağır gününü geriye arkalarına bırakırlar.

(Ayet 28) **(Nahnü haleknâhüm)** Biz istidatlarını taayyün ile onları halk eyledik. **(Ve şededna esrahüm)** (Ayet 28) Ve onları misakı ezelî ve ittisali hakikî ile takviye eyledik. **(Ve izâ şi'nâ beddelnâ emsâlehüm tebdilâ)** (Ayet 28) Ve dilediğiniz zaman onların fiillerini ef'alimizle selb, sıfatlarını sıfatımızla mahv, zatlarını zatımızla ifna etmek suretile onların misillerini tebdil eyleriz de ebdal olurlar.

(Ayet 29) **(İnne hâzihî tezkiretün)** Şu keyfiyet, yolumuza süluku ve bizde seyri hatırlatmakdır. **(Femen şâet tahaze ilâ rabbihi sebilâ)** (Ayet 29) İmdi dileyen kimse Rab'bine bir yol tutar.

(Ayet 30) **(Ve mâ teşâûne illâ enyeşâ Allahü)** Siz bir şeyi dileyemezsiniz, ancak benim meşiyetimle dilersiniz. Ben onları dilerim ki, onlar beni dilerler. Binaenaleyh iradeleri benim iradem ile mesbuk (gerisine çekilmiş) olur. Belki iradeleri onların mezahirinde zahir aynı iradem olur. **(İnnallahe kâne alimen hakîmâ)** (Ayet 30) Tahkik Allah Tealâ Hazretleri onları ibda' eylediği ulumu, keyfiyet ibda'ını ve kemalatını izhar ile ulumun onlarda ibrazını bilici hikmet sahibidir.

(Ayet 31) **(Yedhilu menyeşaü fî rahmetihi)** İbda' olunan kemalin ifazası ve o kemalin izharı (meydana çıkışı) ile dilediğini rahmetinde ithal eyler. **(Vezzâlimîne e'addelehüm azâben elimâ)** (Ayet 31) Ve ihticab sebebile rahmetinden haz ve nasiplerini noksan edenlere, yahud manâ: mübdi (nümunesiz olarak yaratan, Allah) isminden hasıl nuru ilâhiyeyi asliden ibaret olan fıtrat nurlarını asar ile ihticab ve ağyara muhabbet ve ibadet gibi mevzuunun gayrinde koyanlara, Allah Tealâ Hazretleri, gayr ile ve sonra asar ile kalmalarından şiddetli elem verici vakfı alerrab ve vakfı alennar azabını hazırlamıştır.

İnsan suresi tamamdır.

MÜRSELAT SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vel mürselâti urfâ)** Hak Subhane ve Tealâ Hazretleri, kemali ve kıyamet ahvaline vukufu mucib olan kahr ve lutuf envarına kasem ederek «vel mürselat» buyurdu. Yani nüfusu insaniyeye, birbirini mütevali ve müteakip irsal olunan kahr nurları hakkı için demektir. **(Fel'âsifâti asfâ)** (Ayet 2) Yani nurlar, ansızın layih (zahir meydana çıkıcı) ve lamiğ (parıldayan) ve tâliğ (tuluğ eden ufuktan doğub çıkan) olur, sonra şiddetli rüzgârlar gibi kuvvetleşerek ve şiddetlenerek azamut ve ceberut sıfatının tecelliyatı ile kuvvayı bedeniye ve ruhaniye ve sıfatı nefsaniyeyi kurutup savurur, kahr eyler. Eğer (urf) kelimeşi nekrin zıddı olan urf ile tefsir olunursa, mana: ihsan etmek için irsal olunan kahırlardır ki (Sebekat rahmeti alâ gazâbi) «Rahmetim gazabıma sebkat (geçmiş) etmişdir» kavli ve Emirilmü'minin Ali Aleyhisselâm'ın (Evliyasına nikmetinin şiddetinde rahmeti bol olmuştur) kavlı mucibince bu kahırlar himmetinde gizli lutuflar vardır.

(Ayet 3) **(Vennâşirâti neşrâ)** Ve neşr olunan muhabbet ve rahmet sıfatının tecelliyatı ile asifanın (şiddetli esen rüzgâr), ifna ve ihlakeylediği sıfatları ihya eden **(Felfârikaâti ferkââ)** (Ayet 4) ve bazısı bazısından temyiz ve hak ile batılı ef'alinden tafsil etmek için her birisi makamında ikame ile aralarını tefrik eyleyen **(Fel mülkıyâti zikrâ)** (Ayet 5) ve zikri, ilim ve hikmeti ilka eyleyen nurlar hakkı için, zira ilim ve'â-i vücudiyi iktiza eder. Tecelliyi kahrı ile fena halinde ilmin feyezanı mümkün değildir, kezalik fenadan evvelde ilmin feyezanı mümkün değildir. Eğer ilim, fenadan evvel feyezan edici olsa, o ilim, fikri vehim ile karışık olan akıl sebebiyle müstenid olub kendisinde hak ile batıl karışmış şüphe ve şeytanet olur.

(Ayet 6) **(Uzren ev nüzra)** Uzr yahut nezr, istiğfar edicilerin sıfatlarını, nefisleri hey'etlerini, seyyiatını mahv, tabiat ve beden libaslarında boğulmuş, tabiatın şehevat ve lezzetiyle mahcub olanlara inzarı ilka edici, yahud evvelkilerin seyyiatını, sıfat ve ef'al günahlarını mahv ve diğerlerini inzar için zikri ilka edici nurlar hakkı için **(İnnemâ tû'adûne levâkı'ü)** (Ayet 7) tahkik sizin vaid olunduğunuz kıyameti suğra ve kübra ahvali, elbette vuku bulucudur.

(Ayet 8) **(Feizennücûmü tumiset)** İmdi ölüm ile his yıldızları mahv olduğu **(Ve izessemâü füricet)** (Ayet 9) ve ruhu hayvaniye şak

olduğu, yarıldığı, ruhu insanîden infilâk eylediği **(Ve izel cibâlü nüsifet)** (Ayet 10) ve azaları dağları fani olub savrulduğu **(Ve izer rüsülü ukkitet)** (Ayet 11) ve sevab ve ikab melekleri taayyün olundukları, beşareti ruh ve rahatı yahud azabı, kerb (gam gussa) ve zilleti isal için kendilerine taayyün olunan mikata (tayin olunan vakte) baliğ oldukları vakit **(Lieyyi yevmin üccilet)** (Ayet 12) o melâike, ameller vaktinde sevab ve ikabın acilen verilmesi muamelesinden büyük bir gün için te'hir olundular. Yahut mana: beşerin resulleri olan enbiyanın taayyün ve muti ile asi, said ile şaki arasını tefrik için kendilerine taayyün olunan mikata baliğ oldular. Enbiya, muti, asi, said ve şakiden her birini simalarından bilirler.

(Ayet 13) **(Liyevmil faslı)** Saida ve eşkiya arasını ayırma günü için te'hir olundular. Eğer kıyamet, kıyameti kübra ile te'vil olunursa mana: âsifât (şiddetli yel) ile kuvayı nefsaniye yıldızları mahv olduğu, ruh nurunun kendinde te'siri ile akıl semasının yarıldığı, kıyameti vustada tecelliyat sıfatı ile sıfatı nefis dağları, belki tecelliyi zatî ile nefis, kalb, akıl, ruh dağları ve onlarda eşyanın kâffesi fani olub savrulduğu, fenadan sonra beka halinde yeniden ihya ile neşr edici resuller taayyün olunduğu vakit o resuller, cem'den sonra fark vakti için te'hir olunmuştur, o da beka ve faslı hali olan cem vaktinden o vakte kadar te'hir kılınmışdır.

(Ayet 15) **(Veylün yevmeizin lilmükezzibîne)** Bu iki kıyametin birisini tekzib eden cezadan mahcublar için veyl hasıldır. **(Veylün yevmeizin)** ayeti ile ondan sonra ki ayetler, vaid olunan kıyametin, kıyameti suğra olduğuna delâlet eder.

(Ayet 30) **(İntalikuû ilâ zillin zî selâsi şu'âbin)** Onlara, «Ey kıyameti tekzib eden mahcublar, siz, zakkum ağacının gölgesine gidiniz.» denilir. Zakkum ağacı, nefisi habisei mel'uneyi insaniyedir ki kendi sıfatları ile hicablanmış ve zatı karanlığı ile vahdet nurundan kesildiği vakit beden arzında kökleşerek narı tabiatde yetişir ve nefsin behimî, şeytanî, seb'û (yırtıcı) şubelerine ayrılarak büyür o da hevayı nefs muktezasıyla amel eden, vehme mağlub olmuş bir kuvveyi melekutiyedir, **(Lâ zalîlin)** (Ayet 31) o gölge, tuba ağacının gölgesi gibi gölgeleyici değildir. Tuba ağacı, akıldan sadır olan, ef'alde vahdet ve vahdaniyet nuruyla nurlanmış olan ve birbirine zıd muhtelif şubelere ayrılmıyan nefsi tayyibedir ki revh ve rahatı ifade etmekte, bunun hali, ötekinin hali gibi değildir. **(Velâ yuğnî minel lehebi)** (Ayet 31) Kişiyi, heva ateşinin yalınından ve baki olmıyanın talebi zahmetinden men de kılmaz.

(Ayet 32) **(İnnehâ termî bişererin)** O nefsi habise ağacı, temennı eylediği şeylerden mahrumiyetle beraber yanar dağlar gibi davai azime ve temenniyatı batıla kıvılcımları saçar.

(Ayet 35) **(Hâzâ yevmü lâ yentikuûne)** Bu gün bir gündür ki, nutuk aletlerinin fıkdanında ve ağızlar mühürlenmekle söylemeğe izin olmadığından onlar söyleyemezler ve i'tizara kadir olamadıklarından i'tizarda edemezler. Bu gün uzunluğunun nihayeti olmıyan uzun bir gündür. Muhtelif mevkıfları (duraklar) vardır. Bazı mevkıflarda onlar için söylemek mümkün olur. **(Hâzâ yevmül faslı cemağnâküm vel'evvelîne)** (Ayet 38) Bu gün fasıl günüdür, sizi umumi bir haşr ve toplantı ile ayni cem'i vücudda evvelkiler ile beraber topladık. Sonra sizden saida ve eşkiya arasını tefrik eyledik. Yahud mana: saidadan sizi ayırmakla aranızı fasl eyledik ve sizi sizden evvel olmuş olan eşkiya ile narda cem' ettik. **(Fe in kâne leküm keydün fekîduni)** (Ayet 39) İmdi eğer sizin yapılacak bir hileniz var ise yapınız. Bu kelam onları ta'ciz ve makhuriyetlerini ve azabın ref'inde hile edemiyeceklerini beyandır.

(Ayet 41) **(İnnel müttekîne fî zilâlin)** Tahkik, nefsin sıfatlarından ve amellerinin hey'etlerinden pâk olanlar ve tecerrüt edenler sıfatı ilahiye gölgelerindedirler, **(Uyûnin)** (Ayet 41) ve sıfatı ilahiye tecelliyatından müstefat olan ulum ve maârif, hüküm ve hakayık kaynaklarında **(Vefevakihe mimmâ yeştehûne)** (Ayet 42) ve iradeleri iktifasıyla iştiha eyledikleri idrakat ve muhabbet lezzetleri yemişlerindedirler.

(Ayet 43) **Külû veşrebû heniy'en bimâ küntüm ta'melune)** Onlara «Sizin yapmış olduğunuz pâk ameller ve kalbî riyazatlar sebebiyle buyurunuz müreffehen bol bol o yemişlerden yiyiniz, o kaynaklardan içiniz» denilir. **(İnna kezâlike neczîl muhsinîne)** (Ayet 44) Tahkik biz, **(El ihsanü en ta'büdellahe keenneke terahü)** kavli mucibince sıfat ve sıfat verasından zat müşahedesi makamında Allah'a ibadet edenleri böylece mükafatlandırırız.

(Ayet 48) **(Ve izâ kıyle lehümürke'û lâ yerke'ûne)** Ve mahcublara, tecebbür (kibirlenme, böbürlenme) ve istikbarı (ululanmayı) terk ile feyzin kabulü için, tevazu ediniz, inkisar ile huşu ediniz, denildiği vakit, kabul ve inkıyad etmezler. İşte helâklerini mucib olan kabahatleri de budur.

Mürselat suresi tamamdır.

NEBE' SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1 - 2) **(Amme yetesâelûne. Aninnebe'il' azîmi)** Nebe'i azim, kıyameti kübradır. Bu sebebden Emirilmü'minin Ali Aleyhiselam hakkında «O nebe'i azim ve feleki yûh dur (güneşdir)» denilmişdir. Yani hakikat ve şeriati cami olmasından hakikat ve şeria itibariyle cem ve tafsildir demektir.

(Ayet 17) **(İnne yevmel faslı)** Tahkik, insanların beynini fasl, saidayı, eşkiyadan temyiz ve hey'et ve suretlerinin, ahlâk ve amellerinin tefavüt ve tenasübü itibarı ile, iki fırkadan her bir taifeyi tayin eden gün **(Kâne mîkâtâ)** (Ayet 17) Allah'ın indinde ilminde ve hükmünde halkın, ona müntehi olduğu muayyen bir had, muvakkit bir vakit olmuştur. **(Yevme yünfehu fissûri)** (Ayet 18) Surda nefh olunduğu, ervahın cesetlere ittisali ve cesedlerin hayata rücûları gününde **(Fete'tûne efvâcâ)** (Ayet 18) siz akide ve amellerin tebâyün ve ihtilafı ve tevafuku iktizasına göre her fırka imamıyla beraber olduğu halde muhtelif fırkalar olarak gelirsiniz.

Muaz radiyallahü anh'dan mervidir ki, Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e bu ayetten sordu. Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem «Ya Muaz büyük bir işden sual ettin» dedi ve mübarek gözlerini aşağıya salarak «Ümmetimden bazısını maymunlar, bazısını hınzırlar suretinde, bazısını başları eğilmiş, ayakları yüzleri üstünde olduğu halde yüzü üzerine sürünüyor, yani dünyada ki sıfatının aksine baş aşağı olarak, bazısını kör, bazısını sağır ve dilsiz, bazısını dilleri göğüslerine sarkmış, ağızlarından irin akar, herkes onlardan sakınır, bazıları elleri ayakları kesilmiş, bazıları ateşden dallara asılmış, bazıları leşden daha fena kokar, bazıları derilerine yapışık katrandan, büyük cebeler giymiş oldukları halde on sınıf üzre haşr olunurlar. Amma maymun suretinde haşr olunanlar, koğuculuk edenlerdir, hınzır suretinde haşr olunanlar haram yiyenlerdir, yüzü üzerine sürünenler, faiz yiyenlerdir, kör olanlar hükümde cevr ve zulüm edenlerdir, sağır ve dilsiz olanlar, amellerini görüp beğenenlerdir, dillerini çiğneyenler, sözleri amellerine uymayan alimler ve kıssa hevanlardır (masal söyleyen meddahlardır), elleri ve ayakları kesilenler, komşularına eza edenlerdir, leşden daha fena kokanlar, şehvet ve lezzete tabi ve mallarında Allah'ın hakkını

men edenlerdir, katran cebeler giyenler kibir ve fücur ehli olan lardır» buyurdular.

(Ayet 19) **(Ve fütihatissemâü)** Ruhun bedene avdeti zamanında havası zahire ve batına kapıları ile ruh seması açılır. **(Fekânet ebvâba)** (Ayet 19) O vakit ruh seması, çok kapılı olur ki, o kapılar şuur tarikleridir. Çok oldukları için güya semanın kâffesi kapılar olmuşdur. **(Ve süyyiretil cibâlü)** (Ayet 20) Ve mahşerde zahir olacak hey'et ve sıfatları gözlerden setr eden ebdan ve azadan o sıfatların zuhuruna mani olan hicab dağları giderilir. **(Fekânet serâbâ)** (Ayet 20) Dağılmak ve eczası müteferrik olmak hususunda o dağlar lâ-şey gibi olurlar.

(Ayet 21) **(İnne cehenneme kânet mirsâdâ)** Tahkik, tabiat cehennemi, herkesin orada beklendiği ve gözlendiği bir hududdur, orada melekler insanları gözler. «Sizin hiç biriniz, oraya gelmeden olmaz» kavli kerimi mucibince, saida dahi oradan geçerler. Caferi Sadık Aleyhisselâm'a bu ayetten sual olunup «Siz de cehenneme uğrayıcı mısınız?» denildikde «Biz, o cehennemi sönük olduğu halde geçdik» buyurdular.

Eşkiyanın ise cehennem karargâhları olduğundan **(Littâğîne meâbâ)** (Ayet 22) buyurulmuşdur. Yani tabiat cehennemi, tuğyan sahiblerine meâb, sığınacak yer, yuva olmuşdur. **(Lâbisîne fihâ ahkaâbâ)** (Ayet 23) Onlar, o tabiat cehenneminde eğer itikadları batıl ve fesad ise gayrı mütenahi ve eğer itikadları sahih ve amelleri kötü ise amelleri heyetlerinin rusuhu iktizası üzere mütenahi ve mütenabi uzun zamanlar duruculardır. **(Lâ yezûkûne fihâ berden velâ şerâbâ)** (Ayet 24) Orada yakın eserinden, revh ve rahatdan ve muhabbet, zevk ve lezzetden de bir şey tadamazlar. **(İllâ hamîmen ve ğassâka)** (Ayet 25) Ancak cehli mürekkeb eserinden kaynar su ve cevahiri gasikaya meyl ve muhabbet hey'etleri zulmetinden akan suyu içerler.

(Ayet 26) **(Cezâen vifâka)** İrtikâp ettikleri amellere, takdim eyledikleri ahlâk ve akaide muvafık bir ceza olmak üzere onu içerler. **(İnnehüm kânu lâ yercûne hisâbâ)** (Ayet 27) Bu azap, onlara mükâfatı beklememelerinden ve ayat ve sıfatı tekzip etmeleri rezail ile mevsuf olmaları yüzünden, yani ilim ve amellerinin fesadından ileri gelmiştir. Çünkü ceza ümidile salih amel işlememişler ve ayatı tasdik etmeleri için bir ilim de bilmemişlerdir. **(Ve külle şey'in ahseynâhü kitâbâ)** (Ayet 29) Ve biz, nüfusu semaviye sahifelerinde ve kendi nefisleri sahifelerinde yazmak suretiyle amelleri suretlerinden ve itikatları heyetlerinden her bir şeyi zabt ve ihsa etmişizdir.

(Ayet 30) **(Fe zûkûfelen nezîdeküm illâ azâbâ)** İşte o ameller sebebiyle, ziyadesiz ve onlara muvazi olan azabı tadınız, Size tatdırılan aynıyla o amellerinizdir. Maadası değildir. Yani onların tadını tadınız. Biz, bir şeyi ziyade etmeyiz, ancak sizin o gaflet ettiğiniz, unuttuğunuz amellerle tâzibdir.

(Ayet 31) **(İnne lilmüttekîne mefâza)** Tahkik müttekiler, yani işlerinde şeriatın ve aklın tayin eylediği itidal haddinden tecavüz eden tuğyan sahiplerinin mukabili olan ve işlerinde rezailden ve kötü heyetlerden pâk olan kimseler için tuğyan sahiplerinin karargâhı olan ateşden füyuz ve necat, **(Hadâika)** (Ayet 32) ahlâk cennetlerinden bahçeler **(Ve a'nâbâ)** (Ayet 32) ef'al ve heyetleri yemişlerinden üzümler **(Ve kevâibe etrâbâ)** (Ayet 33) ve rütbelerde mütesavi ef'al cennetinde asarı esma suretleri **(Ve ke'sen dihâkaâ)** (Ayet 34) ve asar muhabbeti ve lezzetinden zencebil ve kâfur ile karışık dolu kâseler vardır. Çünkü asar ve ef'al cennetinin ehli, asar ile müessirden, atâ ile mutîden mahcub oldukları için onların, asarın verâsında matmahı nazarları yoktur. **(Atâen hisâba)** (Ayet 36) Onların himmetleri ve matmahı nazarları itibarıyla bu atâ, onlara kifayet eden bir atâdır. Çünkü istidatları kasır olduğundan bunun verâsında bir şeye müştak olmazlar. Zevkleri hasebile onlar için oldukları halden daha lezzetli bir şey yoktur.

(Ayet 37) **(Rabbissemâvâti vel'ardı ve mâ beynehümerrahmâni)** Onlara bu atâyı veren, Rahman'dır. Zira atâları naimi zahirei celiledendir, batınai dakikadan değildir. Binaenaleyh meşrebleri Rahman ismindendir, başkasından değildir. **(La yemlikûne minhü hitâbâ)** (Ayet 37) Sıfat makamına vasıl olmadıklarından onların mükâlemede hazzı yoktur, Rahman'dan bir hitaba malik ve sahip olamazlar.

(Ayet 38) **(Yevme yekûmürrûhu vel melâiketü saffâ)** Ruhu insanî ve kuvayî melaikesi mertebelerinde saf saf olarak durdukları, kaim oldukları zaman **(Lâ yetekellemûne illâ men ezine lehürrahmânü)** (Ayet 38) hiç tekellüm etmezler, ancak Rahman'ın, ezelde kendisine mükâleme istidadı hazırlamak ve kolay kılmak ve tezkiye ile bu istidadı fiile çıkarmakla tevfik eylediği kimse tekellüm eder. **(Kale sevâbâ)** (Ayet 38) Ve o kimse batıl değil Hak sözü söyler. **(İnnâ enzernâküm azâben karîbâ)** (Ayet 40) Biz, sizi fasid amellerden olan fasık hey'etler azabıyla inzar ettik, korkuttuk. Bundan daha baîd olan azap, kahru suht ile değil, o azapta kendi ellerinin takdim eylediği azapdır. Allah'ı Tealâ a'lemdir.

Nebe' suresi tamamdır.

NAZİAT SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vennâzi'âti ğarkan)** Şevk ve muhabbet denizinde garkoldukları halde kendilerine Cenab'ı Hak'ka çekilmek galebe eyleyen **(Vennâşitâti neştan)** (Ayet 2) ve tabiat esaretinden ve nefis makarrından yani beden alâkalarından ve nefis sıfatları kayıtlarından kurtulan **(Vessâbihâti sebhan)** (Ayet 3) ve sıfat denizlerinde yüzen **(Fessâbikati sebkan)** (Ayet 4) ve vahdette fena makamında ayni zata sebk eden **(Fel müdebbirâti emra)** (Ayet 5) cem'den sonra tafsil makamında kesrete rücû ile Hak'ka davet ve hidayet ve nizam işine tedbir edici olan nüfusu müştaka hakkı için, yahut manâ: Maşrıkdan mağribe seyr ve hareket eden ve bir burçdan diğer burca çıkan ve eflâkinde yüzen ve seyirde bazısı bazısına sebkat eden, kendilerine ve seyirlerine menut olan hususlarda âlemi tedbir eden kevakibi seyyare hakkı için, yahut manâ: Parmak ve tırnaklara kadar olan aksa'i bedenden nez'de gark oldukları halde ervahı beşeriyeyi cesetlerinden nez' eyleyen **(Vennâşitâti neştan)** (Ayet 2) ve ervahı bedenden ihraç eden **(Vessâbihâti sebhan)** (Ayet 3) ve memur olduğu hususlarda cari olmakda yüzücü olan **(Fessâbikati sebkan)** (Ayet 4) memur olduğu işlerde sebkat eyleyen **(Felmüdebbirâti emra)** (Ayet 5) emrolunduğu şey'i emrolunduğu vechile tedbir eyleyen nüfusu melekiyye ve melaike hakkı için elbette siz ba's olunacak, yani öldükten sonra diriltileceksinizdir. Mahzuf olan bu cevaba **(Yevme tercüfurrâcifetü)** (Ayet 6) kavli delalet eder. Yani arzı cesedin ve cibali azanın, hareket eylediği, sarsıldığı birinci nefha, yahut ruhun bedenden çıkdığı vakit **(Tetbe'uhar râdifetü)** (Ayet 7) ba's ile ihya eylemek demek olan ikinci nefha, o birinci nefhaya baliğ olur.

(Ayet 8) **(Kulûbün yevmeizin vâcifetün)** Haleti nez'de hareketin vukuu zamanında kalpler, muzdariptir, **(Ebsâruhâ haşi'etün)** (Ayet 9) ve sahiplerinin gözleri zelildir. **(Yekulûne einnâ lemerdûdûne fil hâfirati)** (Ayet 10) Ba'sı inkâr eden mahcuplar inkâr tariki üzre **(Eizâ künnâ izâmen nahireten)** (Ayet 11) «Biz, çürümüş kemikler halini aldıkdan sonra tekrar eskiden olduğumuz hayata red olunur muyuz? **(Kalû tilke izen kerretün hâsiretün)** (Ayet 12) Eğer bu iş sahih olursa, o takdirde biz zarar ve hüsranda oluruz» dediler.

(Ayet 13) **(Fe innemâ hiye zecretün vâhidetüm)** O redfe ba's ile hayata iade eyleyen hareket, ancak bir sayhadır ki, o da müfarekat

etmiş olan ruhun, ervahı kabil olan maddeye taallukundan defaten ve fethiyyen ruh israfilinin te'siridir. İşte o vakit kıyameti suğra günüdür. **(Fe izâhüm bissâhireti)** (Ayet 14) Bu nefhada onlar, birdenbire kendilerini sahirede (kıyametteki yer) bulurlar. Yani nefh ile sahirede olmaları bir andadır. Sahire beyaz ve düz bir yerdir, yani kâmil olmıyarak müfarık (ayrılan) olan ruhu insanî âlemidir. Bu âlem, kâmillerin me'vası olan âlemi kuddüs semasına nisbetle arzdır. Nurunu ve bisatını itibariyle bu âleme sahire tesmiye olunmuştur. Yahud, nakıs olan insanların ervahının maddeye incizabı zarurî olmak dolayısıyla ruhu hayvaniyeye muttasıl olacağından sahire ile murad, ruhu hayvanîdir. Beyaz olmasından ve eczasının müstevi olmasından, sahire ile ba's zamanında ruhun sebebi ittisali olan mahalle işaret olmakta mümkündür.

(Ayet 15) **(Hel etâke hadîsü mûsâ)** Habibim, tahkik, sana Musa'nın haberi geldi. **(İz nâdâhü rabbühü bilvâdil mukaddesi tuvâ)** (Ayet 16) Rabbi onu vadiyi mukaddesde çağırdı. Vadiyi mukaddes, mevadda taallukdan mukaddes olduğu için ruhu mücerret âlemidir ki, bütün mevcudat, ecsam, ve nüfus, o alemin tayyında ve tahtı kahrında muntavi olduğu için ismi Tuva'dır. Bu âlem, sıfat âlemidir. Mükâleme makamı, bunun tecelliyatındandır. Bu sebebden Musa, bu vadide nida olunmuşdur Bu alemin nihayeti, Resulullah'ın, Cibril'i kendi sureti üzre orada görmüş olduğu ufku alâdır.

(Ayet 17) **(İz heb ilâ fir'avne innehu tağaâ)** Ey Musa firavuna git, zira o, tuğyan eyledi. Yani eneiyyeti ile zahir oldu. Bunun beyanı, firavun, kuvvetli bir nefis sahibi, hakim ve alim idi. Ef'al vadisinde sülûk ve sıfat vadisini kat' ve eneiyyeti ile ihticabı ve rububiyet sıfatını inhal ile nefsine nisbet eyledi. İşte firavunun teferrûğu ceberut ve tuğyanı bu idi. Binaenaleyh firavun, tevhidi sıfat makamında nefis ve havas ile kaim olduğundan ve bu da hicabların en kuvvetlisi bulunduğundan Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in haklarında «İnsanların en şerlisi, kıyameti kopduğu halde hayatda bulunandır» buyurduğu kimselerden olmuştur.

(Ayet 18) **(Fekul hel leke ilâ en tezekkâ)** «Sen benlikden fani olmakla tezkie olmak, temizlenmek ister misin? **(Ve ehdiyeke ilâ rabbike fetahşâ)** (Ayet 19) Ve ben seni hakikî bir mârifet ile vahdeti zatiyeye hidayet edeyim de, eneiyyetin, benliğin yumuşayarak fani olasın» de. **(Fe'erâhül' âyetel kübrâ)** (Ayet 20) Heman Musa, tevhid ilmi ve hidayeti hakkanîye ile fir'avuna hüviyeti hakikiyeyi gösterdi. Fakat firavun hicabının kuvvetinden ve tevehhümünün kökleşmesinden göremedi. **(Fekezzebe ve asâ)** (Ayet 21) Kendisinin

bâliğ olduğu makamın ilerisinde bir mertebe olduğunda Musa'yı tekzip, ve teferrûğu ve utuvvu (serkeşlik ile karışık kibirlenme) sebebi ile Musa'nın emrine asi oldu. **(Sümme edbere yes'â)** (Ayet 22) Sonra halinin kötülüğünden, bulunduğu tevhidi sıfat makamından gerileyerek, inadından ve nefsinin istilâsından ve dava ile şiddeti zuhurundan bilkülliye nefis makamına teveccüh ve rücû etti. Mekaidi (hileler) şeytanîye ve hileyi nefsanîye ile Musa'nın def'ine çalışmağa başladı. Bu sebebten Cenabı Kuddüs'den matruden (tardolunarak) red olundu ve hicabı ziyadeleşerek **(Ene rabbükümül' a'lâ)** (Ayet 24) «Ben, sizin en yüksek rabbinizim» sözü ile tezahür eyledi. Yahud manâ: eneiyetinin şiddetle zuhurundan ridayı kibriyasında Hak'ka münaza eyledi, onun için kahr ve mel'un olarak cehenneme atıldı. Hadisi kudsîde «Azamet benim gömleğim, kibriya da ridamdır. Herkim bunların birisinde bana münaza ederse onu ateşe atarım» buyurulmuştur. İşte bu kahır **(Fe'ehazehullahü nekâlel'âhireti vel'ûlâ)** (Ayet 25) kavlinin manâsıdır. Bu tezahürü sebebile Allah Tealâ Hazretleri firavunu ahiret ve dünyada bukağılı olarak ahz eyledi. **(İnne fî zâlike le'ibreten limen yahşâ)** (Ayet 26) Tahkik, bu ahz ve intikam muamelesinde, korkanlar için ibret vardır ki onlar huşu ederek nefisleri kırılır ve yumuşar, Hak'ka karşı zuhur etmezler.

(Ayet 34) **(Feizâ câetittâmmetül kübrâ)** Herbir şeyi vurup mahveden vahdeti zatîye nurunun tecelli eylediği vakit, **(Yevme yetezekkerul' insânü mâ se'â)** (Ayet 35) o vakit insan, mebdei fıtratından makamat ve derecatda sülûkuna ve fenasına ve vasıl olasıya kadar geçirdiği tavırlardaki mesaisini tezekkür ederek saiyine şükr eyler. **(Ve bürrizetil cahîmü limen yerâ)** (Ayet 36) Ve tabiatı âsariye narı, hicabtan kurtulup nurullah ile görenlere zahir kılınır, mahçub ve körler o nar ile yandıkları halde göremezler. O vakit, basiret ehli olan zatın şuhudunda insanlar, iki kısım olurlar. **(Fe'emmâ men tağaâ)** (Ayet 37) Amma fıtratı insaniye tavrını teaddi, adalet ve şeriat rütbesini tecavüzle behimiyet ve sebu'iyet (yırtıcılık) mertebesine sukut ve teaddisinde ifrat eden **(Ve âserel hayâted dünyâ)** (Ayet 38) ve lezzeti süfliyeye muhabbetle, hayatı hissîyeyi, hayatı hakikîye üzerine tercih eden, **(Feinnel cahîme hiyel me'vâ)** (Ayet 39) onun me'va ve mercii cahîmdir.

(Ayet 40) **(Ve emmâ men hâfe makâme rabbihi)** Amma kalb makamına terakki ve nefis üzerine Hak Tealâ'nın kayyumiyetini müşahede ile Rab'binden havf eden, korkan **(Ve nehen nefse anil hevâ)** (Ayet 40) ve Rab'binin kahır ve ikabından korkusu sebebi ile,

nefsini, heva ve arzusundan nehy ve men eden kimse **(Feinnelcennete hiyel me'vâ)** (Ayet 41) derecatı iktizasına göre, tahkik, onun me'vâsı cennetdir.

(Ayet 42) **(Yes'elûneke anissâ'ati eyyâne mürsâhâ)** Habibim, sana, kıyametin ikameti anından sorarlar. **(Fîme ente min zikrâhâ)** (Ayet 43) Kıyametin ilminden ve zikrinden sen ne şeydesin? **(İlâ rabbike müntehâhâ)** (Ayet 44) Kıyametin ilmi, ancak Rab'bine müntehidir, zira kıyameti arif olan, ancak evvelen, ilmi Allah'ın ilmi ile mahv olan sonra, zatı Allah'ın zatında fani olan kimsedir. Binaenaleyh o kimse nasıl bilir, onun ilmi de zatı da yoktur. O halde sen de, senin gayrin de kıyamet ilminde neredesiniz? Belki kıyameti, ancak yalnız Allah Tealâ bilir. **(İnnemâ ente münzirü men yahşâhâ)** (Ayet 45) Sen, ancak kıyamete takliden imanı dolayısiyle kıyametden korkanı korkutucusun. **(Ke'ennehüm yevme yerevnehâ lem yelbesû illâ aşiyyeten ev duhâhâ)** (Ayet 46) Onlar, kıyameti gördükleri vakit ancak bir akşam, yani Hak nurunun, cesedlerde gurubu veya bir kuşluk, yani Hak nurunun mağribinden tulûu vaktinden fazla durmamış gibidirler. Yani vahdetde fena ile kıyameti görmeleri vaktinde kendilerinin asla vücudları olmadığını, ancak his ile ihticap ve âlemi ecsamda, veya akıl ile ihticab ve âlemi ervahda lebs ile vücudlarının bir tohumdan ibaret olduğunu teyakkun ederler, iyiden iyiye bilirler. İşte «İki adımdır, attığın vakit vasıl oldun» diyenin muradı bu iki âlemdir ki kevnini geçtiğin halde vasıl oldun demektir. Allah a'lemdir.

Naziat suresi tamamdır.

ABESE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Abese ve tevellâ)** Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem, Habib olduğu için Rab'binin terbiyesinde idi. Binaenaleyh ne vakit Cenabı Nebi'nin nefsi kerimi, ondan nuru Hak'kı mahcub edecek bir sıfatla zahir olan hatta Allah ile olmayarak nefsiyle bir hareket bile etse hemen muatebe ve te'dib olunurlardı. Nitekim «Beni Rab'bim te'dib etti ve te'dibini çok güzel yapdı» buyurmuşdur. Bu te'dib ve terbiye ta ki ahlâkı ilahîye ile tahalluk edinciye kadar devam etti. Çünkü ahlâkı ilahîye ile tahalluk, vusul ve fenadan sonra,

ahlâkı ilahîye ile tahakkuk ise telvinin intifasında (ortadan yok olmasında) ve temkin vaktinde istikametden ibaret olan hali bekadadır. Hazreti Nebi Aleyhisselam, büyüklere zahir hal ile nazar edip zenginlerin zenginliğini gözünde tazim ve kavminin imanı ile islamiyetin kuvvetleşeceğini itina, fakiri ve imanını ihtikâr edince derhal tembih olundu ki, senin gibi bir nebinin zahir hale nazar ederek kuvvetli ve zengin ile zayıf ve müstait olan bir talibden meşgul olması lâyık değildir. Belki senin nazarın istidat ve kabulu imana maksur (hasr olunmuş) olması vacip ve lâzımdır. Başkasını değil, ancak bunu itibar edip, zahir ile batından mahcub olmayasın. Belki kendisinden iraz olunan fakirin, tezkiye ve tahliye ile amel edip haddi kemale baliğ ve hidayet bularak gayrisini de hidayet etmesi, imanına tasaddî edilen ganînin de ademi istidadından veya inat ve istikbarından iman etmemesi muhtemeldir.

(Ayet 7) **(Ve mâ aleykè ellâ yezekkâ)** Onun islamdan imtinaında sana bir beis yoktur. **(Kellâ)** (Ayet 11) Cenabı Nebi Aleyhisselam'ı bu halden men etmektir. Bu sebepten bu ayetin nüzulünden sonra Nebi Aleyhisselâm'ın asla bir ganîye tasaddî etmediği ve hiç bir fakire de yüz ekşitmediği rivayet olunmuştur.

(Ayet 13) **(Fî suhufin mükerremetin)** Allah indinde tekrim olunmuş sahifelerdeki o sahifeler, Kur'an'ın levhi mahfuzdan evvelen kendilerine nazil olduğu nüfusu semaviye levhalarıdır. **(Merfû'atin)** (Ayet 14) Kadr ve mekanı refi' olunmuş **(Mutahharatin)** (Ayet 14) tabâyi'in denis ve tagayyürâtından pâk **(Bieydî seferetin)** (Ayet 15) o elvahda müessir olan ukulu mukaddese ketebesinin elleri ile terfî ve tathir olunmuş **(Kirâmîn bereretin)** (Ayet 16) o ukulu mukaddese şereflerinden ve Allah'a kurbiyetlerinden kerem sahibleri ve mevaddan takaddüsleri ve cevherlerinin taallukatdan tenezzühleri cihetiyle birr ve takva sahibleridir. Kur'an'ın nasihat kabul edenlere zikr ve nasihat olduğunu beyandan sonra insanın küfran ve ihticabtan hattâ tezekkire muhtaç olmasından taaccüb eyledi. Ve mebadiyi hilkatinden ve nefsindeki ahvalinden ve nefsinden hariç olub onlarsız hayatın mümkün olamadığı şeylerden bahs, ve his ile kendileri ile mün'ime istidlâl mümkün olan zahir nimetleri tâdâd eyledi. Ve mu'cidi mün'imin mârifetini ve şükrü ile kıyamı mucib olan işbu ahvalde nazar ve Kur'an'ın nüzûlüyle vaiz ve tezkir ve sem'i gibi ıki delilin ictimaı ile beraber insanın **(Lemmâyakdi mâ emerehu)** (Ayet 23) uzun zamanda nimetlerini kemalini fiile ihrac etmekte istimal ile ve nimetlerle mün'im olan zata vuslat etmekle Allah Tealâ'nın emr eylediği nimetin şükrünü kaza etmediğini, belki nimetlerle ve nefsiyle Allah Tealâ'dan mahcub kaldığını takrir eyledi.

(Ayet 33) **(Feizâ câetissâhhatü)** Akıl ve hisleri gideren nefhai evveli geldiği vakit demektir. **(Yevme yefirrul mer'ü min ahîhi)** (Ayet 34) O günde herkes kendi işine ehemmiyet verir. Kendisine olan halin şiddetinden, ve ona zahir olan nefsinin haliyle iştigalinden, başkasına fariğ olmak için vakit bulunamaz. O gün insanlar iki kısma ayrılır. Bir kısmı zatlarının nuru ve safası sebebiyle yüzleri parlak ve ziyalı olan, mülaki oldukları cennet nimetleri ve amelleri heyetleri ile müjdelenmiş olmaları ile gülücü ve sevinici saidlerdir. Bir kısmı da zatlarının zulmeti ve küfürlerinin karalığı ile yüzleri kararmış, fısk ve fücurlarının, kötü amellerinin eserleri ile tozlanmış şâkilerdir. **(Ülâike hümül keferetül feceretü)** (Ayet 42) Bunların yüzlerindeki karalık ile toz toprağın ictimaına sebeb küfür ve fücurlarının ictimaı olmuşdur.

Abese suresi tamamdır.

TEKVİR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzeşşemsü küvviret)** Ruhun bedenden kabz ve izalesi ve hayatdan ibaret olan ziyasının tayyı ile ruh güneşinin katlanıp sarıldığı **(Ve izennücûmün kederet)** (Ayet 2) nurunun gitmesiyle havâs yıldızlarının kederlendiği **(Ve izel cibâlü süyyiret)** (Ayet 3) ve aza dağlarının parçalanarak toz gibi olmak suretiyle yürütüldüğü **(Ve izel'i şârü uttilet)** (Ayet 4) ve gezmekte kendilerinden istifade edilen ayak parmakları yürümekte istimalden tatil olunduğu, yahud, Arab'ın, en nefis mallarına aşar denildiğine göre manâ: kendilerinden intifa' (menfaatlenilen) olunan nefis malları tatil olunduğu **(Ve izel vuhûşu huşiret)** (Ayet 5) ve kuvvayı hayvaniye ve hûş ihlâk ve ifna olunduğu, yahud mana: ba's zamanında ihya ile haşr olunduğu, **(Ve izel bihârü sücciret)** (Ayet 6) ve eczayı anasırın bazısı bazısına akmak suretiyle her bir cüz'i aslına karışarak bir deniz olmuş gibi denizlerin dolduğu **(Ve izen nüfûsu züvvicet)** (Ayet 7) ve her nefis mücanis (hem cins olan, benzeyen) ve müşakil (uygun gelen) olduğu sınıfa katılıp toplanarak her nefis kurenâsıyla eşkiya ve saida sınıflarına ayrılarak nefislerin çift olduğu **(Ve izel mev'üdetü süilet)** (Ayet 8) ve nefsi hayvaniyenin beden kabrinde diri diri gömerek helâk eylediği nefsi natıka kızının sual olunduğu **(Bieyyi zenbin kutilet)** (Ayet 9) ve gazab ve şehvet ve sairleri gibi günahlardan nefsi natıkayı istilâsına ve havâs ve ef'alinden men eylemesine ve ihlâkına sebeb

olan günahın izharı nefsi hayvanîyeden taleb olunduğu, -o günahın zuhura getirilmesi o günahını izharını taleb etmekden, ondan su'al ile kinaye olunmuştur- **(Ve izes suhufu nüşiret)** (Ayet 10) ve amel hey'etlerinin mevcud bulunduğu kuvva ve nüfus sahifeleri dağıtıldığı -çünkü ölüm zamanında ve ruh güneşinin kıvrılıp dürüldüğü vakit, bu sahifeler tayy olunur, ba's ve bedene avdet zamanında o sahifeler neşr olunur-, **(Veizessemâü küşitat)** (Ayet 11) ve ruhu hayvanîye yahud akıl semasının giderilip izale olduğu **(Ve izel cahîmü su'iret)** (Ayet 12) ve tabiat cehenneminde kahr ve gazab asarının ateşi, mahcublar için yakıldığı, **(Ve izel cennetü uzlifet)** (Ayet 13) ve mütteki olanlar lütuf ve rıza asarının nimetlerinin yakınlaştırıldığı vakit, **(Alimet nefsün mâ ahdarat)** (Ayet 14) her bir nefis, hazırladığı şeyi bilir ve unutmuş olduktan sonra o şeye vakıf olur.

(Ayet 15 - 16) **(Felâ uksimü bil hünnesi elcevâril künnesi)** İmdi yuvalarına dahil olan hayvanat gibi burclarına dahil olan, rücû ve ceryan edici kevakibi seyyareye, yahud manâ, cârî ve mevzi'lerine dahil ve bedenlerine racî olan nefislere **(Velleyli izâ as'ase)** (Ayet 17) ve ruhun taalluku ve ruh güneşi nurunun tulû'u zamanında nuru hayat ile zulmetinin gitmesinin başlamasıyla dönen ölü cesedinin zulmeti gecesine **(Vessubbihi izâ teneffese)** (Ayet 18) ve ifadei hayat ile bedende intişar eylediği zaman ruh güneşinin tulû'u nurunun eseri sabahına kasem ederim ki **(İnnehu lekavlü resûlin kerîmin)** (Ayet 19) tahkik, Kur'an, insanın kalb ve aklında üflüyen Ruh'ul Kuds'ün sözüdür.

(Ayet 23) **(Ve lekad reâhü bilufukil mübîni)** Tahkik, Muhammed (A.S.) Ruh'ul kuddusü, ufku mübînde gördü. Ancak ufku mübin, tavrı kalbin ruha vilâ' eden nihayetidir ki nefesi kudsînin, ilka mahalli orasıdır. **(Ve mâ hüve alel ğaybi bidanin)** (Ayet 24) ve Muhammed haber vermekde olduğu gayb üzre müttehim değildir, zira vehim şeytanı ile tahayyül cinnînin ona istilâsıyla kelamını karışdırması, manâyı kudsînin, vehmî ve hayalî şeylerle imtizacı mümtenidir. Çünkü Muhammed'in aklı setr olunmamış, belki vehim şaibesinden saf olmuşdur. **(Ve mâ hüve bi kavli şeytânin racîmin)** (Ayet 25) Kur'an, recm olunmuş vehim şeytanının ilkasından da değildir ki, vehmî olmak ihtimali olsun, zira vehim şeytanı, ruh nuru ile recm olunmuşdur.

(Ayet 26) **(Fe'eyne tezhebûne)** O halde nereye gidiyorsunuz? Yani bu kelâmın vehmin ilkasından ve mezcinden, sahibinin de mecnunluktan ba'id olduğu hiç bir kimseye hafi, (gizli) değildir. İmdi her kim bu yollarda suluk edipde Kur'an'ı umuru selâseden birine nisbet ederse, sevabtan çok uzak düşmüşdür ki, bir vechiyle sevaba

yanaşamaz. Nitekim maksadı semtinden uzaklaşdıran bir yola düşen kimseye «Nereye gidiyorsun?» denilir. **(Limen şâe minküm en yestekîme)** (Ayet 28) Kur'an ancak alemler cümlesinden sizden sülûk yolunda istikameti dileyen kimse için zikir ve nasihattir. Sırati müstakim de **(İnne rabbi alâ sıratim müstakim)** buyurulduğu için ancak Hak'kın olduğu tariktir. Binaenaleyh hiç kimse o tarika sülûk etmeyi diliyemez. Ancak Allah'ın dilemesiyle diler, zira Allah'ın yoluna ancak onun iradesi ile sülûk olunabilir. Allah Tealâ a'lemdir.

Tekvir suresi tamamdır.

İNFİTAR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzes semâün fetaret)** Ruhu hayvanîye semasının, ruhu insanîden ayrılması ve zail olmasıyla yarıldığı **(Ve izel kevâkibün teseret)** (Ayet 2) ve mevt ile havâs yıldızlarının dağılıp gittiği, saçıldığı **(Ve izel bihârü fücciret)** (Ayet 3) ve ecsamı unsuriyenin, bedenin harabıyla eczasının, ecsamı unsuriyeden her birinin aslına gitmesinden haciz ve mani olan berzahların ruhu hayvanînin zevaliyle akdığı, her biri aslına rücû eylediği **(Ve izelkubûrü bu'siret)** (Ayet 4) ve beden kabirlerinin karışdırılıp içlerinde bulunan ervah ve kuvvanın çıkarıldığı vakit **(Ya eyyühel'insânü mâ ğarreke)** (Ayet 6) - Rab'bin keremine gururu, aldanmayı inkârdır -, yani, ey insan, kerim olan Rab'bine seni ne şey mağrur kıldı. Eğer Rab'binin kerim olması, senin aldanmanı tecviz ve teshil ederse, lâkin kereminin gururu tecviz eylemesinden ziyade aldanmakdan men eden bir çok nimetleri, azimetleri, kâmil kudreti vardır. **(Kellâ)** kereme aldanmaktan men olununuz.

(Ayet 9) **(Bel tükezzibûne biddîni)** Belki, ancak, onların isyanları aslen cezayı tekziblerinden ileri gelmişdir ki, bu tekzib gururdan daha büyük bir kabahattir. **(Ve inne aleyküm lehâfizîne. Kiramen kâtibîne)** (Ayet 10) Tahkik, sağında ve solunda oturan size müekkel iki melekden başka kevn ve fesaddan mükerrem olan eşref ve kerimler, sizin ef'alinizi hıfz eyler ve işlerinizi sizin üzerinize yazarlar. Kiram katibin insanlardan sadır olan işlerin nakş olduğu kuvvayı felekiye ve nüfusu semaviyedir. Binaenaleyh günahlarınız yerde ve gökde aleyhinize yazıldığı halde ne suretle maâsîye cür'et ediyorsunuz. Allah Tealâ a'lemdir.

İnfitar suresi tamamdır.

MUTAFFİFİN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Veylün lilmutaffifîne)** Kıyl (ölçek) ve vezinden insanların hukukunu noksan edenlere yazık olsun, yahut cehennemde bir çukur vardır. Bu ayet zahire haml olunduktan sonra adaletten ibaret olan mizanı hakikîde tenkise haml olunmak da mümkündür. Hakiki mizan ile vezn olunan şeyler ahlâk ve amellerdir. **(İzektâlû alennâsi yestevfûne)** (Ayet 2) Mutaffif olanlar, nefislerinin kemalatını itibar ettikleri vakit, istikbar ederler, ululanırlar, ucub ve tekebbür ile fezaili ilmîye ve ameliyelerinin izharında hakları üzerine ziyade ederler. **(Ve izâ kâlûhüm ev vezenûhüm yuhsirûne)** (Ayet 3) Ve kendilerinin kemalatına nisbetle sair insanların kemalatını itibar ettikleri vakit, nefislerine meyl ve «İşlemedikleri şeylerle medih olunmayı severler» kavlı mucibince insanlara tafzil etmeği sevdiklerinden naşi, adalete riayet etmeyip nasın kemalatını istihkar ile noksan ederler.

(Ayet 4) **(Elâ yezunnu ülâike ennehüm meb'ûsûne)** Zulüm nevilerinin en fahişi olan bu rezilet ile mevsuf olan bunlar, ilim şöyle dursun, onlar, ba's olunurlar da nefislerinde olan fezailin ve rezailin zahir olacağını zan bile etmiyorlar mı? **(Liyevmin azîmin)** (Ayet 5) Bir büyük günde ki o gün hiç kimse, olmıyan bir şeyi izhara ve yahud olan bir şeyi ketme kadir olamaz, çünkü batını zahirine, sıfatı suretine inkılab etmişdir, binaenaleyh utanır ve reziletinin vebalini zevk eder. **(Yevme yekuûmünnâsu lirabbil' âlemine)** (Ayet 6) O günde insanlar, bedenlerinin merkadlerinden kendisine hiç bir hafi olmayan Rabbül alemine bariz ve zahir oldukları halde kaim olurlar.

(Ayet 7) **(Kellâ)** Bu reziletten men olunun. **(İnne kitâbel füccâri)** (Ayet 7) Tahkik, şer'iat ve aklın müttefiki aleyhi olan adaletin hududundan çıkmakla facir ve rezaleti mürtekip olanların amellerinin yazıldığı kitab **(Lefî siccînin)** (Ayet 7) vücuddan bir mertebededir ki, o mertebenin ehli, zıyk (dar) ve karanlık mahbuslarda mescundur. Derekâtı tabiatın esfel meratibinde yılan ve akrebler gibi zelil ve habis oldukları halde karınları üzre sürünürler.

Siccîn, ehli şirk amellerinin divanıdır. Bunun için **(Kitâbün merkuûmün)** (Ayet 9) ile tefsir olunmuştur, yani amellerinin yazılı olduğu bu mahal, rezail ve şerlerinin hey'etleri yazıları ile yazılmış bir kitabdır.

(Ayet 10-11) **(Veylün yevmeizin lilmükezzibîne. Ellezine yükezzibûne biyevmiddîni)** Yevmi cezayı tekzib eden mükezziblere bu

günde veyl azabı hasıldır. **(Ve mâ yükezzibu bihî illâ küllü mu'tedin esimin)** (Ayet 12) Ceza gününü tekzib etmez, ancak ef'alinde ifrat ve tefrite düşmekle adalet derecesini ve fıtratı insaniye tavrını tecavüz eyleyen mütecaviz, sıfatının hey'etleri ile muhtecib tekzib eder. **(İzâ tütlâ aleyhi âyâtünâ kale esâtiyrül' evvelîne)** (Ayet 13) O mütecavize ayatımız okunduğu vakit «Bunlar, evvelkilerin düzmeleridir» der.

(Ayet 14) **(Kellâ)** Bu iki reziletden men olunun. **(Bel râne alâ kulûbihim mâ kânû yeksibûne)** (Ayet 14) Belki onların kazandıkları günahları rüsûh bularak kalbleri üzre pas olmuşdur, kalblerinin cevherini kederlemiş, tabiatdan tağayyür etmişdir. Reyn, günahların birbiri üzerine terakümünden ve rüsûhundan bir hududdur ki, o hadde varınca hicab tahakkuk eyler ve neuzu billâh mağfiret kapısı kapanır. Bu sebebden **(Kellâ)** (Ayet 15) reyn husulunden men olunuz, buyurdu. **(İnnehüm an rabbihim yevmeizin lemahcûbûne)** (Ayet 15) Tahkik, kalbleri paslananlar, kalblerinin nuru kabulu imtinaından ve evvelki safayı fıtrîye avdetleri mümteni olduğundan, o günde rablerinden elbette mahcubdurlar. Meselâ kükürtlü su gibi ki, süzülse cevheri tahavvül ettiğinden tabiatı maiyyeye rücû etmez. Halbuki yalnız keyfiyeti tahavvül edip, tabiatı tahavvül etmeyen ısıtılmış su, böyle değildir, tekrar soğuduğunda tabiatı maiyyeye rücû eder. İşte bu sebebden kalbleri paslananlar, azabda muhalled kalmağa müstehak olurlar.

(Ayet 16) **(Sümme innehüm lesâlûl cahîmi)** Kavliyle mahkum olmuşlardır, yani sonra onlar cahîme dahil ve cahîmde muhalled (baki ve daim) olurlar. **(Sümme yekâalü hazellezî küntüm bihî tükezzibûne)** (Ayet 17) Sonra onlara «İşte bu, sizin sabıkda tekzib eylediğiniz şeydir» denilir **(Kellâ)** (Ayet 18) Mahcub olmaktan ve cahîme girmekden, giripde orada muhalled kalmakdan men olununuz. **(İnne kitâbel' ebrâri lefî illiyyîne)** (Ayet 18) Saidanın amelleri suretlerinden, nuranî nefisleri hey'etlerinden ve melekâtı fazilelerinden yazılmış olan kitabları, tahkik, illiyyindedir. İlliyin uluvvu ve derecesinin irtifaında ve ehli hayır amellerinin divanı olmakda siccînin mukabilidir.

(Ayet 20) **(Kitabün merkumün)** Amellerinin suretleri ile yazılmış cirmi semavî veya unsuru insanîden bir mahalli şerifdir. **(Yeşhedül mukarrebune)** (Ayet 21) O mahalle tevhidi zatî ehlinden olan ehlullahın havassı hazır olur. **(İnnel' ebrâre lefî na'iymin)** (Ayet 22) Tahkik, nefis sıfatları kirinden sakınmış olan süeda, sıfat ve ef'al cennetlerinden nimetlerdedirler . **(Alel' erâiki)** (Ayet 23) Makamları olan esmai ilahîye köşklerinde insanların gözlerinden gizli

alemi kuddus haclelerinde, yani güvey odası gibi döşenmiş ve ziynetlenmiş odalardadırlar. **(Yenzurune)** (Ayet 23) Cem'i meratibi vücuda nazar ederler, ehli cennet ve narı ve onlara olan nimet ve azabı muşahede ederler. Hicabları onlardan bir şeyi mahcub etmez. Ve ağyarı onlardan mahcub eder. **(Ta'rifü fî vücuhihim nadreten' naiymi)** (Ayet 24) Onların yüzlerinde naimin behçet ve nuriyeti ve asarı sururunu bilir ve görürsün.

(Ayet 25) **(Yüskavne min rahîkın mahtûmin)** Haram olan şehevatı nefsanîye ve muhabbeti vehmîye, necaseti şeytanîyenin karışmaması için şeriat mührü ile mühürlenmiş, nefsin cevahiri cismanî yeye muhabbeti ile karışmamış, sırf muhabbeti ruhaniye şarabından içerler ve sulanırlar. **(Hitâmühü miskün)** (Ayet 26) O şarabın hitâmı miskdir ki, kalbleri takviye ve nefisleri tatayyub (güzel kokulu şey ile kokulanmak) eden mubâhâtıyla şeriatın hükmüdür. **(Ve fî zâlike)** (Ayet 26) Ancak bunda, şeriat kaydıyla mukayyed sırf muhabbeti ruhaniye şarabının içmesinde ve o şarabin safi olan lezzetinde **(Felyetenâfesil mütenâfisûn)** (Ayet 26) nefaseti sebebiyle rağbet edenler rağbet etsinler zira bu, kibriti ahmerden yani kırmızı kükürten daha azizdir.

(Ayet 27) **(Ve mizâcühü min tesnîmin)** Ebrar şarabının mizacı, aşkı hakikîyi sırf makamı âlisindendir kı, o da hali cem'de, hassiyet itibariyle kâfur tabir olunan zat muhabbetidir, hali tafsilde mertebe itibariyle ondan tesnîm ile tabir eylemişdir. Çünkü zat muhabbeti, vücud rütbelerinin âlâsındadır ve mahalden ve vasfının suretiyle taayyününden tecerrüdü sebebiyle deresiz ve oluksuz ceryan eder, yani ebrar için sıfat makamında sıfat muhabbeti olduğu gibi, zatı sırf muhabbeti de vardır. Belki sıfat hicabları verâsında zatı da müşahede ettikleri için şarabları, zâtı sırf muhabbeti ile karışıktır.

(Ayet 29) **(Aynen yeşrebü bihel mukarrebûne)** Tesnîmi sırf, mukarreblerin içdikleri kaynakdır. Mukarrebler ehli temkinden tevhidi zata vasıl olan ve tafsil makamında istikametle Allah ile kaim olan kâmillerdir. İmdi tafsil makamında ehli istikamet ile cem' makamında ehli istiğrak arasında hakikatlerinin ve şarabları hakikatinin ittihadıyla beraber, kendi isimlerinin ve şarabları isimlerinin ihtilâfı ile fark vardır. Şu suretle ehli istikamete kurb tabiri ile farkı iş'ar için mukarrebin ve şarablarının sair rütbelere nisbeten ulu rütbesini iş'ar için tesnîm tesmiye olunmuşdur. Ehli istiğraka fenayı müezzin olan ihtisas ile beraber makhuriyeti iş'ar için ibadullah, ve şarablarına nisbet ve farksız beyaz halis ve vahdeti sırfz iş'ar için kâfur tesmiye olunmuşdur.

Mutaffifin suresi tamamdır.

İNŞİKAK SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzessemâün şakkat)** Ruhu hayvanînin yarıldığı ve zail olduğu **(Ve ezinet lirabbihâ)** (Ayet 2) ve ruhu insanîden ayrılmakla sâmi'i muti'in, emri mutâ'ına inkıyadı ile Rab'binin emrine inkıyad eylediği **(Ve hukkat)** (Ayet 2) ruh semasına Kadiri mutlakın emrine inkıyad etmek, onun emrinden imtina etmemek hak olmuşdur. O ruh bu inkıyada, hakik (lâyık ve vacib olan, hakkı sabıt bulunan) ve lâyıkdır.

(Ayet 3) **(Ve izel' ardu müddet)** Ve arzı beden ruhun, kendisinden nez'i ile, çekilmesiyle bast ve temdid olunduğu **(Ve elkat mâ fîhâ ve tehallet)** ve kendinde bulunan ruh ve kuvvayı ilka ile ruhdan boşalmasına tabiatiyle hayat, mizac, terkib ve şekil gibi asar ve arazın kâffesinden hali kalmak hususunda teklif eylediği **(Ve ezinet lirabbihâ ve hukkat)** (Ayet 5) Kadiri mutlakın emrine inkıyad eylediği arzı beden de bu inkıyada hakik ve lâyıkdır.

(Ayet 6) **(Yâ eyyühel' insânü inneke kâdihün ilâ rabbike kedhan)** Ey insan sen, mevt ile rabbine gitmekde sai ve içtihat edicisin, yani «Nefeslerin, eceline doğru atılan adımlar kadar» denildiği gibi nefeslerinle rabbine sür'atle gidicisin. Yahud rabbine gidici olduğun halde hayır ve şer amelde cidd (gerçekden çalışıp, işleme) ve ictihat edicisin. **(Fe mülâkıyhi)** (Ayet 6) İmdi zaruretten sen, Rab'bine yahud o saiye mülaki olursun.

(Ayet 7) **(Fe'emmâ men ûtiye kitâbehü biyemînihi)** Amma sureti insanîyede eshabı yemînden kılınmak suretile nefis kitabını, aklı yemîni ile alıcı, nefis kitabında olan aklı kur'anî manâlarını okuyucu olduğu halde, kitabı sağı ile verilen kimse, **(Fesevfe yuhâsebu hisâben yesîra)** (Ayet 8) fıtratı safası ve nuriyeti asliyesi üzere baki kaldığı için seyyiatı afüv ve mahv olunmak ve hasenatı def'aten kendisine mükâfatlandırılmak suretiyle kolay bir hesapla muhasebe olunacak **(Ve yenkalibü ilâ ehlihî mesrûrâ)** (Ayet 9) ve sohbet ve refakatleri ile doyrulmuş olduğu huzuz ile mesrur ve ferahlı olarak eshabı yeminden mücanis (benzeyen) ve mukarin (yakın) olduğu ehline inkılab edecektir.

(Ayet 10) **(Ve emmâ men ûtiye kitâbehü verâe zahrihî)** İnsanın Hak'ka dönmüş olan ciheti, yüzüdür, zulmanî bedene dönmüş olan ciheti arkasıdır. Amma kitabı verâi zahrından, hayvanat suretinde zulmete red olunmak tariki ile zulmete nazır olan ruhu hayvanîye ve cesed cihetinden verilen kimse **(Fesevfe yed'û sübûra, ve yaslâ sa'ıyra)** (Ayet 11 - 12) ruhun helâki ve bedenin azabı vartasında ol-

duğundan, o kimse helâki isteyecek ve tabiat çukurunda asar ateşinin saîrine vasıl olacaktır. **(İnnehu kâne fî ehlihi mesrûrâ)** (Ayet 13) Zira o kimse ehlinde nimetlerle mağrur ve mün'imden mahcub olmuştu. **(İnnehu zanne en len yehûrâ)** (Ayet 14) Zira o kimse yaşayıp öleceğini onu ancak dehrin helâk edeceğini itikat eylediğinden ba's sebebi ile hayata, Rab'bine hiç bir vakit rücû etmeyeceğini zan ediyordu. **(Belâ)** (Ayet 15) Evet, elbetde Rab'bine rücû edecektir. **(İnne rabbehu kâne bihî basîrâ)** (Ayet 15) Çünkü Rab'bi ona basîr olmuştur. Binaenaleyh hali iktizasına göre ona mücazat eder.

(Ayet 16) **(Felâ uksimü bişşefakı)** İmdi, nefis zulmeti ile karışık ufku bedende gurub ve ihticabından sonra, fıtratı insanîyeden baki kalan nuriyet hakkı için - derecatda kendisi ile kemal kazanmak mümkün olduğu için bu nura kasem etmekle tazim etmiştir - **(Velleyli ve mâ vesaka)** (Ayet 17) ve zulmeti beden gecesi ve onun cem' eylediği alât ve kuvva, ulum ve fezailin iktisabına ve makamatda terakkiye, mevahib (bah'ş ve ihsan olunan şeyler) ve kemalâta nailiyete sebeb olan istidadat **(Vel kameri izet teseka)** (Ayet 18) ve cem' olup nurunun tamam ve kâmil olduğu vakit husufu nefisden saf olan kalb kameri için **(Leterkebünne tabakan an tabaka)** (Ayet 19) elbetde siz mevt ile biri diğerini mütecaviz tabakalara, mevtden sonra ba's nüşur mevtınlarından meratip ve etvara râkib ve dahil olacaksınızdır.

(Ayet 20) **(Fe mâ lehüm lâ yü'minûne)** Onlara ne şey sebep oluyor ki, iman etmiyorlar, **(Ve izâ kurie aleyhimül kur'ânü lâ yescüdûne)** (Ayet 21) ve bu etvar ve meratibi hatırlatmak suretile onlara Kur'an okunduğu vakit huzû ve inkıyad etmiyorlar? **(Bellillezîne keferû yükezzibûne)** (Ayet 22) Belki Hak'dan mahcub olanlar bizzarure dinden mahcub oldukları cihetle Kur'an'ı tekzib ediyorlar.

(Ayet 23) **(Vallahü a'lemü bimâ yû'ûne)** Halbuki Allah Tealâ Hazretleri batınlarında, nefisleri kalblerinde hıfz ettikleri hey'eti fasıka ve itikadatı fasidelerini en ziyade bilicidir. **(Febeşşirhüm bi' azâbin elîmin)** (Ayet 24) Onları gayet elem verici olan nurdan mahrumiyet ve asar ateşlerinin azabı ile tebşir eyle.

(Ayet 25) **(İllellezîne âmenû ve amilûssâlihâti)** Ancak kalblerini nefis sıfatları kederinden tasfiye ve tezkiye suretile imanı ilmi ile iman edenler ve fezail iktisabı ile salih ve iyi amel işleyenler **(Lehüm ecrün gayrü memnûnin)** (Ayet 25) onlara, nefis ve kalb cennetinde mevaddan mücerret ve kevn ve fesaddan beri olduğu cihetle gayri maktu, hiç kesilmeyen, asar ve sıfat sevabı vardır. Allah Sübhane ve Tealâ a'lemdir.

İnşikak suresi tamamdır.

BÜRUC SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vessemâi zâtil bürûci)** Terakki ve derecatda makamat sahibi olan ruhu insanî **(Velyevmil mev'ûdi)** (Ayet 2) ve tevhidi zatî keşfinden ibaret bulunan ve ruhu insanînin aher derecatı olan kıyameti kübra **(Ve şâhidin)** (Ayet 3) ve aynı cemde şuhudu zatîyi şuhud eden şahid **(Ve meşhûdin)** (Ayet 3) ve şuhud olunan zatî ehadiye hakkı için elbetde eshabı uhdud, mahcub ve mel'un olacaklardır. Ayetde şahid ile meşhudun tenkiri, tazim içindir. Yani Allah da fanî, ve ayni ve eseri müntefi olduğu için Allah'dan başka kimsenin bilemediği ve kadrini takdir edemediği bir şahid, ve **(Hu)** dan gayri kimsenin bilemediği bir meşhud; ben hayatıma kasem ederim ki, o meşhud, aynı şahiddir, fark, ancak itibar iledir, itibardan başka bir fark yoktur.

(Ayet 4) **(Kutile eshâbül' uhdûdi)** Arzı beden çukurlarında nefis sıfatları ile mahcub, bedene mensup kimseler lânet olundular. **(Ennâri zâtil vekuûdi)** (Ayet 5) O çukurlar, şehevat ve emânî ile erbabını yakıcı tabiatı asariye ateşlerini müştemildir. **(İz hüm aleyhâ ku'ûdün)** (Ayet 6) Çünkü onlar, o ateşe mülazemet edicilerdir. Nefahati ilahiye revh ve rahatını zevk etmek ve fezai kudsîde bir parça teneffüs etmek için asla o ateşten ayrılmazlar.

(Ayet 7) **(Ve hüm alâ mâ yef'alûne bil mü'minîne)** Ve onlar, ehli keşif ve ayandan olan muvahhidlere yapdıkları istihza, istihkâr ve istinkâra **(Şühûdun)** (Ayet 7) bazısı bazısına bu hal ile şahadet edicilerdir. **(Ve mâ nekamû minhüm)** (Ayet 8) Muvahhidlerden bir şeyi inkâr etmediler, **(İllâ en yü'minû)** (Ayet 8) ancak onların iman ettiklerini inkâr etdiler. **(Billâhil' azîzi)** (Ayet 8) Düşmanlarına kahır ve intikam ile galip, **(İlhamîdi)** (Ayet 8) hidayet ve ikan ile evliyasına mün'im olan Allah'a imanlarını inkâr ederler.

(Ayet 9) **(Ellezî lehü mülküssemâvâtı vel' ardı)** Allah Tealâ Hazretleri, eşkiyadan semavat ve arz ile mahcub ve evliyasına semavat ve arzdan mütecellî olan zatı ecel ve alâdır. **(Vallahü alâ külli şey'in şehîdün)** (Ayet 9) Allah Tealâ, her şeyde hazır ve zahir, evliyasına her zerrede mütecellidir. Bunun için iman eden, iman etmiş, inkâr eden inkâr etmiştir. **(İnnellezîne fetenûl mü'minîne vel mü'minâti)** (Ayet 10) İnkâr ile şuhud ehlinin kulub ve nüfusunu fitne ve şüphe eyleyen mahcublar, **(Sümme lem yetûbû)** (Ayet 10) sonra da rücû ve talep etmeyerek hicabda bakî kalanlar, **(Felehüm azâbü**

cehenneme) (Ayet 10) onlara tabiatı süfliye ateşinin tesirinden cehennem azabı vardır, **(Velehüm azâbül hariyki)** (Ayet 10) ve onlara asar ateşinin fevkında sıfat ateşinden kahr yangını azabı vardır. Çünkü bedenin harabı zamanında alemi kuddüste, sıfat envarına şiddeti zevklerinden ve kahrı Hak ile matrut ve mahrum olduklarından her iki ateş ile birden muazzeb olurlar.

(Ayet 11) **(İnnellezîne âmenû)** İmanı aynîyeyi hakkî ile iman eden **(Ve amilûssâlihâti)** (Ayet 11) ve istikamet makamında halkın tekmili ve nizamın zaptı için iktiza eden ef'ali ilahîyeden salih amelleri işleyen kimseler, **(Lehüm cennâtün tecrî min tahtihel' enhârü)** (Ayet 11) onlara, altında tevhidi ef'al ve sıfat ve zat ulumu ve ahkâmının tecelliyatı nehirleri akan zat, sıfat, ef'al cennetleri vardır. **(Zâlikel fevzül kebîru)** (Ayet 11) İşte şu, tam bir füyuz ve necatdır ki, bundan büyük füyuz ve necat yoktur.

(Ayet 12) **(İnne batşe rabbike leşedîdün)** Tahkik, kahrı hakikî ve ifna ile olan Rab'binin batşi, yani kavraması ahz ve intikamı pek şiddetlidir, bakiye ve eser komaz. **(İnnehu hüve yübdiü ve yu'ıydu)** (Ayet 13) Tahkik, o Rab'bin batşi, tekrar eyler evvelen ifnayı ef'al ile başlar sonra sıfat ve zatın ifnası ile tekrar batşı iade eder.

(Ayet 14) **(Vehüvel ğafûru)** O Zatı Celle ve Alâ, nur ile muhiblerin vücudları günahlarını ve bakiyelerini örtücüdür, **(Vedûdü)** (Ayet 14) mahbublarına riyazatsız kemalatını ikram, nimetlerini ihsan suretile cenabına isal ile mahbublarını sevicidir. **(Zül'arşi)** (Ayet 15) Arifferden ehibbasının kalbleri arşına müstevidir. **(El mecîdü)** (Ayet 15) Cemal ve celâl sıfatı kemali ile mütecelli azamet sahibidir. **(Fa'âlün limâ yürîdü)** (Ayet 15) İstikametleri dolayısı ile ehibbası mezahiri üzerine dilediğini işleyicidir. Bunlar, işlerinde Hak'kın ihtiyar eylediğini ihtiyar ederler. Yahud münkirler gibi celâli ile dilediğini mahcub eyler, arifler gibi dilediğine cemali ile tecelli eyler.

(Ayet 17 - 18) **(Hel etâkehadîsül cünûdi. Fir'avne ve semûde)** Habibim, eneiyetle mahcub olan fir'avun ve onun dinindekilerin yahud asar ve ağyar ile mahcub olan Semud ve onlara muttasıl olanların haberi, sözü, tahkik, sana gelmiştir.

(Ayet 19) **(Belillezîne keferû fî tekzîbin)** Belki hangi makamda ve ne şey ile olursa olsun, mutlak surette mahcub olanlar, kendi halleri ile kalmış olduklarından ehli Hak'kı tekzib etmektedirler.

(Ayet 20) **(Vallahü min verâihim muhîtun)** Hal şu ki Allah Tealâ Hazretleri hal ve hicaplarının fevkında onların verâsından, on-

ları muhittir her şeye vasi' olur. Onlar Allah Tealâ'yı sahadetlerinde hasr ettiler. Allah'ın ihatasını göremediler, bu sebepten inkâr ettiler. **(Bel hüve Kur'ânün mecîdün)** (Ayet 21) Belki bu ilim, azamet ve ihatası ciheti ile ulumun küllisini camidir.

(Ayet 22) **(Fî levhin mahfûzin)** Kalbi Muhammedi'den ibaret bulunan tebdil ve tagayyürden, tahayyül ve tezvir ile ilkai şeyâtinden hıfz olunmuş levhde olucudur.

Bu, tahkik, **yevmi mev'udun** (Ayet 2) kıyameti kübraya haml olunmasına göredir. Amma yevmi mev'ud, kıyameti sügra ile tevil olunursa, bedenler sahibi yahud hisler sahibi olan ruha kasem ederim, demektir. Zira bedenler ruhun burçları gibidir. Güvercinler burçlardan çıktığı gibi ruhlar da böylece bedenlerden çıkarlar. Kasemin cevabı, elbette bedeni kimseler helâk olacaklardır.

(Ayet 4) **(Kutile eshâbül' uhdûdi)** Beden çukuruna mülazemet eden kuvvai nefsaniye helâk oldular, **(İzhüm aleyhâ kuûdün)** (Ayet 6) zira onlar, beden üzere mutekıf idiler ve kuvvayı ruhaniye mü'minleri üzere istila maksatlarından ve kemalatından men ve onları cebren kendi arzularına taptırmak gibi, yapmış oldukları ef'ale lisan hallerile şahidlerdir. Ruhanîlerin kemalatı maneviyesinden mahcub olan bu kuvva, ancak ruhanîlerin, mekân ve cihetden mücerret kahr ile mahcublara galip, hidayet ile muhtedilere mün'im, semavat ve arz mülkünün zevahiri ile muhtecib, her şeyde zahir olan Allah'a imanlarını inkâr ettiler. Akıl mü'minleri ile nefis mü'minelerini, istihdam ve istila ile fitne eyleyip sonra da riyazat ve inkıyat ve melekâtı fazileyi kazanmak ile rücû etmeyen mahcublara, tabiat ve asar cehenneminin azabı ile mahrumiyetle beraber me'luf oldukları şeylere iştiyak yangınının azabı sabittir. Ruhanîlerden imanı ilmî ile iman eden ve fezail ve ahlâkı hamide ameli salihini işleyen kimselere ef'al ve sıfat, yani nefis ve kalb cennetleri vardır. İşte bu, nardan necat ve maksuda ulaşmak füyuz ve saadetidir ki, evvelki hale nisbet ile büyük saadetdir. Tahkik, Rab'binin, ihlâk ve ta'zip ile mahcubları ahzı şiddetlidir. Zira Rab'bin onları icad ve ihlâk eder ve sonra azab için tekrar iade eder. Rabbin, ruhanîlerden tövbe edici olan mü'minlerin günahlarını, fenalık hey'etlerini nuru rahmeti ile setr edicidir. Onları ezelî bir sevgi ile sever, kemalat ve fezailin ifazası ile onlara ikram eder, nuru ile cemî kuvvayı nurlatıcı olan kalbe müstevlidir. Mezahiri mülk üzere kalbe ef'al ile mütecellidir. Tevhidi ef'alde fena ile tevekkül makamını tashih eyler. Allah Tealâ a'lemdir.

Büruc suresi tamamdır.

TÂRİK SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vessemâi vettârıkı)** Ruhu insanî ve zulmeti nefisde zahir olan akıl hakkı için ki, o akıl nefsin zulmetini delerek nefisde nüfuz etmesiyle **(Ve bin necmühüm yehtedûn)** kavlinde buyrulduğu gibi akıl nuru ile nefis, basiret sahibi olur. Ve o nur ile hidayet bulur.

(Ayet 4) **(İn küllü nefsin lemmâ aleyhâ hâfizûn)** Her nefis üzerine onu hıfz edici bir râkib vardır. Eğer nefis ile ıstılahı olan kuvvei hayvanîye murad olunursa, onun hıfz edici râkıbi ruhu insanîdir. Eğer nefis ile ruh ve kuvvai hayvanîye ve bedenin cümlesi murad olunursa hıfz edici ancak Allah Tealâ'dır.

(Ayet 8) **(İnnehu alâ rec'ihî lekaâdirun)** Tahkik, Allah Tealâ Hazretleri neş'eyi ulâda insanın icadına kadir olduğu gibi neş'eyi sanîde insanın iadesine de kadirdir. **(Tübles serâirü)** (Ayet 9) Ruh, bedenden mufarekat ile batın zahir kılındıkda, batının hafiyyatı zahir olup bilindiği günde **(Femâ lehü min kuvvetin)** (Ayet 10) insan için nefsinde Hak'kın kudretine karşı bir kuvvet **(Ve lâ nasirin)** (Ayet 10) ve Hak'kın kudretinden imtina'a bir yardımcı da yoktur.

(Ayet 11) **(Vessemâi zatirreci')** Neş'eyi sanîde bedene ric'at sahibi olan ruh hakkı için **(Vel'ardı zâtissad'i)** (Ayet 12) ruhun zevali vaktinde inşikak sahibi, yahud ruhun bedene ittisali vaktinde yarılmak sahibi olan beden hakkı için **(İnnehu lekavlün faslün)** (Ayet 13) tahkik, Kur'an, hak ile batılı fark edici bir sözdür, yani aklı Kur'anî olduktan sonra akli Furkanî olarak zahir olmuştur.

(Ayet 14) **(Ve mâ hüve bil hez'li)** O Kur'an kalbde manâsı, ve fıtratta aslı olmıyan bir kelam ile luğavi ve latife değildir. Allah a'lemdir.

Târik suresi tamamdır.

A'LÂ SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Sebbihisme rabbikel' a'lâ)** İsmi alâ ve ismi azam cemi' sıfat ile beraber zattır, yani zatına kemalatı hakkaniye ile zahir olmak için ğayriden kat'ı nazar ve Hak'kın masivasından tecerrüdle zatını tenzihdir. Bu tenzih Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellemin makamı

fenada ona mahsus olan tesbihidir. Zira cemî sıfatı ilahiyeyi kabil olan istidadı tam, başkasına olmamışdır. Ancak ona mahsusdur. İmdi Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in zatı, kemaline buluğu zamanında ismi A'lâ ancak odur. Herşeyin kendine mahsus bir nisbeti vardır ki o tesbih ile Rab'binin esmasından bir ismi hası tesbih eyler.

(Ayet 2) **(Ellezî haleka fesevvâ)** Rabbin, öyle bir zattır ki, senin zahirini inşa eyledi, **(Fesevvâ)** senin beniyeni mizac haysiyetile cemi kemalata müstait olan ruhu ethemi kabul eyleyecek bir veche ile tadil eyledi, **(Vellezî kaddere fehedâ)** (Ayet 3) ve sende kemal nev'iyi tammı takdir ve teskiye ve tasfiye ile o kemalatın fiile ibraz ve izharına seni hidayet eyledi. **(Vellezî ahrecel mer'â)** (Ayet 4) Öyle bir Zatı Ecel ve A'lâ'dır ki, hayatı dünya ziynetini, menâfi'ini, müekkil ve meşaribini ihraç eyledi ki, dünya hayatı, nefsi hayvanîyenin mer'asıdır. **(Fecealehu ğusaen ahvâ)** (Ayet 5) Fakat hayatı dünyanın kurumuş ve kırılmış ot gibi zevalini karib ve fenasını serî kıldı. Binaenaleyh ona iltifat etme ve onunla meşgul olma ki seni zatını tenzih, tesbihi hastan men etmesin. Ve mukadder olan kemalinden hayatı dünya ile muhtecib olmayasın, zira dünya hayatı fani ve senin kemalin ebeden baki ve lâyezaldir.

(Ayet 6) **(Senukriüke felâ tensâ)** Biz, seni, hakayıkı cami olan Kur'an'dan, kitap istidadındaki aklı Kur'anîyi karî, yani okuyucu kılacağız ki onu unutmayıp ebeden hatırlayacaksın, **(İllâ mâşaallah)** (Ayet 7) ancak Allah'ın dilediği şeyi sana unutturarak ba's olunduğun vakitde senin makamı mahmudun için cem ve izhar eyler. **(İnnehu ya'lemül cehre)** (Ayet 7) Tahkik, Rab'bin sende zahir olan **(Ve mâ yahfâ)** (Ayet 7) ve henüz kuvvede kalmakla gizli olan kemali bilir.

(Ayet 8) **(Ve nüyessirüke lil yüsrâ)** Biz seni kolay olan bir yola, Allah'a en kolay bir yol olan sehil ve asanı şeriate tevfik ederiz. **(Ve nüyessirüke)** kavli, **(Senukriüke)** kavli üzerine atıftır, yani ilmi ve ameli tam ve tamın fevkinde bir kemal ile seni tekmil edeceğiz ki, o da hikmeti baliğa ve kudreti kâmiledir.

(Ayet 9) **(Fezekkir in nefe'atizzikrâ)** İmdi nasihatin kabulüne müstait ve nasihatı kabul edici iseler, halkı davet ile tekmil et. Tezekkir, her ne kadar umumî ise de halkın hepsine faide verici olmaz, belki nafi olması, istidat şartı ile meşruttur. «Her kim müstait ise faidelenir, müstait olmayan faidelenmez» sözünü **(İn nefe'atizzikrâ)** cümlesinde icmal ederek, sonra **(Seyezzekkeru men yahşâ)** (Ayet 10) kavliyle tafsil eyledi. Yani fıtratı salim, kalbi yumuşak, kabule müstait, nuriyet ve safasından tezekkir ile müteessir olan kimse, zikir ve nasihati kabul ile faidelenir.

(Ayet 11) **(Ve yetecennebühel' eşkaâ)** Ve nefis sıfatları ile hicablanmış ve istidadı zail olan müstaitden daha ziyade şaki olan istidatsız, rabbinden mahcub, katı kalbli kimse, tezekkirden kaçar ve sakınır. **(Ellezî yaslennârel kübrâ)** (Ayet 12) O şaki, en büyük ateşe, nasut, melekut, ceberut, lahuttan ibaret olan dört mevkifde ebediyen hicap ateşine ulaşır. Mülk ve nasut aleminde asar cehennemi ateşine, ef'al makamında suht ve gazap ateşine, sıfat makamında kahr ateşine, lahud makamında şirk ve gayr ile kalmak sebebi ile rabbinden hicab ateşine ulaşır ki, ne büyük bir ateştir. Amma diğeri, yani nefis sıfatları ile muhtecip olan şaki, yalnız asar cehennemi ateşine ulaşır, **(Sümme lâ yemûtü fîhâ)** (Ayet 13) o en büyük ateşe ulaştıktan sonrada büsbütün mağdum olması mümteni olduğundan o büyük ateşte olmaz. **(Ve lâ yahyâ)** (Ayet 13) Ve ruhanî helâkle helâk olduğundan hakikatte hayat sahibi de olmaz, yani mevti temenni eder bir haletde daimen ve sermeden muazzep olur. Ne vakit yanarak helâk olsa tekrar hayata iade olunarak azap olunur. Binaenaleyh meyyiti mutlak da hayyı mutlak da olamaz.

(Ayet 14) **(Kad efleha men tezekkâ)** İstidadının husulunden sonra nefis sıfatlarından ve beden zulmetlerinden temizlenen, pâklanan **(Ve zekeresme rabbihi)** (Ayet 15) ve istidadı lisanı ile Rab'binden istediği kemalini ifaza ile Rab'binin kendisini onunla terbiye eylediği ismi hassını zikr eyleyen, meselâ günahkâr için Gaffar, dalalet sahibi için Hadi, cahil için Alim ismi gibi ki, o isim, hakikatte asar hicabı ve nefis sıfatları ile ve sair zulmetler ile gafil olduğu onun ayni zatıdır. Nitekim «Allah'ı unuttular. Allah da onlara nefislerini unutturdu» buyrulmuşdur. Bunun zikri ve hatırlaması ise te'yidi rabbanî ve tevfiki ilahî ile onu bilip ona mahsus kemalini taleb etmektir. **(Fesallâ)** (Ayet 15) Mukadder olan kemali ile gördükten sonra Rab'bini onun ile bildiği ismi hassı suretinde mütecelli Hak'tan ibaret olan ma'buduna ibadet eyliyen, tahkik, füyuz ve zafer buldu.

(Ayet 16) **(Bel tü'sirûnel hayâteddünyâ)** Sizde tezkiye olmadığından, hissi hayat ve onun güzellikleri ile Rab'bin salatından ve isminin zikrinden ihticab ve gaflet edersiniz. Ve dünya zeharefetine muhabbeti, efdal olan hayatı hakikîyeyi daimîyeyi ruhanîyeye tercih edersiniz. **(İnne hazâ lefîssuhufil' ûlâ. Suhufi ibrâhime ve mûsâ)** (Ayet 17 - 18) Müstaidin tezekkir ile intifa', gayri mustaidin, ademi intifa' ve büyük ateşle azablanmasına, mustaid olanlardan ehli tezekkiye ve tahliyenin felâhı ve hayatı hissîyeyi tercih edenlerin helâkine dair olan bu mana, tebdil ve tagayyürden münezzeh, kadim, Allah indinde hıfz olunmuş, elvahı mücerrededе sabittir ki İbrahim

ve Musa'nın suhufları, kendilerinin, elvahı mezkureye ıtlâları sebebiyle o zuhur mazharlarından nazil olmuşdur, vesselâm. Allah a'lemdir.

A'lâ suresi tamamdır.

GAŞİYE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Hel etâke hadîsül ğaâşiyeti)** Tahkik, sana gaşiye hadisi geldi. Gaşiye, insanları şiddetleri ile gaşy eyliyen büyük belâdır, yani tecelliyi zatî nuruyla zatları gaşy ve ifna eden kıyameti kübradır ki, gaşy eylediği kimseyi gaşy ettiği vakit ona, insanlar, eşkiya ve saidaya münkasem oldukları halde münkeşif olur, yahud ölüm sekaratı şiddetiyle aklı gaşy eyliyen kıyameti suğradır ki, gaşy eylediği vakitte insanlar, ya eşkiya, ya said olurlar.

(Ayet 2) **(Vücûhün yevmeizin hâşi'atün)** O vakitte bir kısım zevat zelil ve haifdir. **(Âmiletün nâsibetün)** (Ayet 3) Ateşin çukurlarına düşüp, yokuşlarına çıkmak, amellerinin asarından meşakkatli ve sıkletli suret ve hey'etleri yüklenmek gibi, yorucu ve zahmet verici işleri işleyicidir. Yahud manâ, kendilerini yürümekden başka bir menfaat vermeyen, amelleri cinsinden ağır ve meşakkatli işlerde zebanilerin o zevatı kullanmasından, o zevat amali şakkada amel ediciler, çalışıcılardır. **(Teslâ nâren hâmiyeten)** (Ayet 4) O zatlar, dünyada yapdıkları amellere göre yakıcı, elem ve eza verici tabiat asarı ateşlerine ulaşırlar. **(Tüskaâ min aynin âniyetin)** (Ayet 5) Onlar, meşrebleri olan cehli mürekkeb ve eza verici fasid itikad kaynağından sulanırlar. **(Leyse lehüm ta'âmün illâ min darî'ın)** (Ayet 6) Onlar için mugalatât, hilâfiyyât, safsata ve bu mecrada cari olan eza verici, faidesiz ve şübheli ilimlerin zehirli dikenlerinden başka yiyecek taam yoktur. **(Lâ yüsminü ve lâ yuğnî min cu'în)** (Ayet 7) Onların bu ilimleri nefsi kuvvetlendirmez ve nefsin açlığını, tahsil ve mebahisesindeki (bir şeyin bahs olunduğu mahal) hırs ve iştihasını da teskin etmez, gideremez. Eşkıyanın bazısına zakkum, bazısına guslin olduğu gibi bazı eşkiyanın da zehirli diken kurusu taamının sureti üzre haşr olunması mümkündür.

(Ayet 8) **(Vücûhün yevmeizin nâ'imetün)** O günde bir takım zatlar, tecerrütleri cihetiyle üzerlerinde nimetlerin nedret ve süruru, letafet ve nuriyeti zahir olmuş **(Lisa'yihâ râdiyetün)** (Ayet 9) seyri

fillah, birr ve ihsan ve iktisabı fezail tarikında cud ve sailerine teşekkür edici olmuşlar. Birinci kısım gibi işledikleri işlerden tecerrüt etmezler, hasret ve nedamet çekmezler.

(Ayet 10) **(Fî cennâtin âliyetin)** Onlar kuddus hazretinden sıfat cennetlerinden yüksek bir cennettedirler. **(lâ tesma'u fîhâ lâğıyaten)** (Ayet 11) O cennetde boş lâf işidemezsin. Onların kelamları, tesbih, tahmid, hikmet ve marifetdir. **(Fîha aynün câriyetün)** (Ayet 12) O cennetde ilim, keşif, zevk ve vicdan, tevhid ve irfan suları kaynaklarından akıcı bir kaynak vardır. **(Fîhâ sürürün merfû'atün)** (Ayet 13) O cennetde cismanî rütbelerden kadri yüksek, sıfatı ilahîye ile ittisaf sebebi ile baliğ oldukları meratibi esma yüksek köşkleri vardır. **(Ve ekvabün mevdû'atün)** (Ayet 14) Ve o cennetde konulmuş küpler, yani mahallinde hali üzre sabit muhabbet şarablarının kabları olan zevatı mücerredenin evsaf ve mehasini vardır. **(Ve nemâriku masfûfetün)** (Ayet 15) Ve tertib olmuş, döşenmiş koltuklar, kanapeler, minderler, sıfat mertebelerinde makamlar vardır. Zira bir sıfatın ibtidaî tecellisinden ve envarının tulû'u ve hali olmasıyla, onunla kemal ittisafa ve mülk ve makam oluncaya kadar basamaklar vardır. Salik, istidadı hasebiyle o sıfatdan hazzını istifa edib, o sıfata malik ve seyri tamam oldukta, o makam, sıfat tahtı üzerinde onun bir şiltesi, bir yüz yastığı olmuş olur. **(Ve zerâbiyyü mebsûsetün)** (Ayet 16) Ve altlarında döşenmiş döşemeler vardır. Rıza tahtında tevekkül gibi sıfat makamlarının altında ef'al tecelliyatı makamları vardır.

(Ayet 17) **(Efelâ yanzurûne ilel' ibili keyfe hulikat)** (İlâhir) Münkerler, devenin hilkatı, semanın ref'i, dağların dikilmesi, arzın sathiyeti keyfiyetlerine nazar etmiyorlar mı? Yani hüsn ile zahir olan asara nazar edüb ibret almaları, asarı zahireden vuslat ve sıfat tecelliyatına vasıl olmaları lâzım gelir.

(Ayet 21) **(Fezekkir)** Sen, hatırlat, onların içlerinde bulunan müstaid belki zikir ve nasihat kabul ederek Hak'ka terakki eyler, yoksa iraz eden ve asar ile müessirden muhtecib olan, kabul etmez. **(Feyü'azzibühullahul'azâbel ekbere)** (Ayet 24) İraz edenleri ve mahcub olanları Allah Tealâ azabı ekberle azab eder. Azabı ekber, (A'lâ) suresinde işaret olunan ve mahcubu mutlak için hazırlanan cemî meratibi vücuda şamil narı kübradır. **(İnnema ente müzekkirun. Leste aleyhim bimuseytirin)** (Ayet 21 - 22) Kavli muazzamadır, yani senin vazifen ancak tezkir etmek, hatırlatmaktır. **(İnneke latehdî men ahbebte)** (Kasas suresi, Ayet 56) Keza **(Ve mâ ente aleyhim bi cebbarin)** (Kaf suresi, Ayet 45) **(Sümme inne aleynâ hisâbehüm)**

(Ayet 26) Tahkik onların rücûları ancak bizedir, gayrimize değildir. O halde onları muhasebe eyler ve azabı ekberle azablandırırız, zira kahr ve galebe senin değil, bizimdir.

Gaşiye suresi tamamdır.

FECR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vel fecri)** Ruhun maddeyi bedene taallukunun ilk eserinde maddei beden üzre ruh nurunun zuhuru iptidasına **(Ve leyâlin aşrin)** (Ayet 2) ve ruhun bedene taalluku zamanında taayyün eyliyen ve tahsili kemalin alat ve esbabı bulunan beş zahir, beş batın his ki cem'an on hissin mahallerine **(Veşşef'i)** (Ayet 3) ve ruh ile bedenin ictimaı zamanına ve vusul imkânına sebeb olan vücudü insanînin tamamına **(Velvetri)** (Ayet 3) ve mufarakati zamanında mücerred olan ruha **(Velleyli izâ yesri)** (Ayet 4) ve ruhun tecerrüdü ile zail ve zahib olan zulmeti bedene kasem ve yemin eyledi ki, bu halde kasem, ibtida ve intihayadır, yahud kasem, kıyameti kübra ve asarınadır. Yani Hak nurunun, tulû'unun mebdei olan fecre ve o nurun nefis gecesinde olan tesirine ve nuru ilahînin tecellisi zamanında eşgalinden ta'dil olunan muzlim ve sakin on aded his gecelerine ve fenayı tammın tecellisinden evvel sıfat makamında müşahede halinde şahid ve meşhuddan ibaret olan şef' yani çifte ve fenayı tam ve isneyniyetinin irtifaında zatı ehadiyeden ibaret olan vitre, yani tek'e ve bakiyenin zevaliyle zail olan benlik zulmeti gecesine kasem ederim, yahud kıyameti suğraya kasemdir ki mağribden doğan şems nurunun ibtidayı zuhuru fecrine ve ölüm zamanında kederlenen ve kararan on his gecesine ve ruh ve beden çiftine ve tecerrüdü zamanında müfârık olan ruh tekine ve ölüm ile karanlığı giden gecesine kasem ederim, demektir.

(Ayet 5) **(Hel fî zâlike kasemün lizî hicrin)** İnkâr manasına istifhamdır. Bu eşyaya kasem eylemeğe ve bu eşyanın, kendilerine kasem olunmak suretiyle tazim olunmalarının sebebine ve bu eşyanın bir kasemde intizam ve tenasübünün, hikmetine hidayet bulabilecek bir akıl var mıdır?, yoktur. Zira ehli dünyanın vehim ile karışık akılları bu kısma hidayet bulamaz. Kasemin cevabı **(Lebil mirsâd)** kavline kadar olan **(Elem tere keyfe fe'ale rabbüke bi'âdin)** (Ayet 6) kavlinin delaleti cihetiyle mahzuf olup, elbette mahcublar, muaz-

zeb olacaklardır, demektir. Yahud istifham, takrir manasındadır ki, o vakit mana; bu eşyaya kasem etmeğe vehim şaibesinden mücerred, elbâbı safiye sahibleri hidayet bulabilirler. Bu taktir üzre kasemin cevabı, mahcubların halleri ile ibret alan akıl sahibleri, elbetde müsab (sevaba nail olmuş) olacaklardır, demektir.

(Ayet 15) **(Fe'emmel insânü izâ mebtelâhü rabbühü)** «İman iki yarımdır ki yarısı sabır ve yarısı şükürdür» sözünün icabı ve imanın hükmiyle insanın sabır veya şükür makamında olması vacibtir. Çünkü Allah Tealâ Hazretleri insanı ibtilâdan halî bırakmaz. Ya nimet ve genişlik ile ibtilâ eyler, o vakit nimetlerini yetime ikram, miskine itam gibi lâyık olduğu yerlerde istimalile şükür etmesi, gurur ve iftihar ederek «Benim Allah indinde keramet ve istihkakım dolayısıyla bana bu ikramı yapmışdır» demekle ve yiyib içerek, müstehaklardan men etmekle ve malın muhabbeti ile mahcub olmakla küfür etmemesi lâzımdır. Yahud fakr ve zaruretle, rızık darlığı ile ibtilâ eder, o vakitde sabır edip, ceza' etmemesi, «Allah, beni fakir ve zelil kıldı.» dememesi vacibdir. Zira çok def'a mal ve nimetle ibtilası, istidrac yani tuğyanının artması için olabileceği gibi fakir ve zaruretle ibtilada ona ikram için olabilir ki maksadı ilahî onu nimet ile mün'imden işgal etmemek olmakla, bu darlığı, mal ve meleke taalluku olmadığı cihetle ona tariki Hak'ka sülûka ve Hak'ka teveccühe vesile kılar.

(Ayet 21) **(İzâ dükketil'ardu dekkan dekka)** Ölüm ile arzı bedenin parça parça parçalandığı vakit **(Ve câe rabbüke)** (Ayet 22) ve müfarakat ile beden hicabından ayrılan kimseye, Rab'bin sureti kahırda zahir oldukta **(Vel melekü saffen saffa)** (Ayet 22) evvelce şevâgili beden ile mahcub iken beden hicabından mufarakatla mertebelerinde müretteb olan nüfusu semaviye ve arziyeden melâikenin onun tazibinde te'sirleri zahir olundukta **(Ve ciy'e yevmeizin bicehenneme)** (Ayet 23) o vakit azab olunanlar için tabiat ateşi bariz olub hazırlanır. **(Yevmeizin yetezekkerül' insânü)** (Ayet 23) O vakit insan, fıtratı muktaziyatından dünyadaki itikadının ve nefsindeki hey'etinin hilafını tezekkür eyler, anlar. Çünkü Bari'nin kahır sıfatiyle ve melâikenin, tazib sıfatıyla zuhuru, münker ve nekir gibi nefsül emirde mevcut şeylerden ona zuhur edecek şey'in hilafını itikad edenlere mahsusdur **(Ve ennâ lehüzzikrâ)** (Ayet 23) Fakat tezekkürün ona menfaat ve faidesi nerede... Çünkü itikadın kökleşmesi onu bu tezekkürün faidesinden men eder.

(Ayet 27) **(Ya eyyetühennefsül mutmainnetü)** Ey kendisine sekinet nazil olub, yakîn nuru ile nurlanan ve ızdırabdan Allah'a sa-

kin olan mutmainne **(İrci'iy ilâ rabbike râdiyeten merdiyyeten)** (Ayet 28) hali rızada Rab'bine rücû et, yani sana kemal sıfatı tamam oldukta o kemale sakin olma ve sıfat makamının kemali olan rıza halinden, zata rücû eyle **(Radıyallah anhüm ve radiye anh)** buyurduğu vechiyle Allah Tealâ'dan rıza da ancak Allah Tealâ'nın ondan rızasından sonra olabilir. **(Fed hulî fî ibâdiy)** (Ayet 29) İmdi tevhidi zatî ehlinden has kullarım zümresine dahil ol **(Ved hulî cennetiy)** (Ayet 30) ve benim hususî cennetime, zat cennetine dahil ol. Ayet **(Fi abdi)** **(Fî cesedabdi)** de kıraat olunmuştur, yani ba's nuşur ve ervahın ecsada reddi halinde abdimin cesedine dahil ol, demektir. Allah a'lemdir.

Fecr suresi tamamdır.

BELED SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Lâ uksimu bihâzelbeledi)** Resullullah'ın, kendisine nazil olduğu ufku âlâ ve vadiyi mukaddes beledi kudsîsinden ibaret olan beledi harama kasem eyledi. **(Ve ente hillün bihâzelbeledi)** (Ayet 2) Halbuki habibim sen, bu beledi kudsîde mutlaksın, dilediğini işlersin, adet ve sıfatı nefs kayıtlarıyla mukayyed değilsin.

(Ayet 3) **(Ve vâlidin ve mâ velede)** Ve İsa Aleyhisselâm'ın «Ben babama gidiciyim» ve keza «Semavi babanıza benzeyiniz» sözü gibi nüfusu insaniyyenin hakikî babası olan Ruhul Kudse ve onun doğurduğu senin nefsine, yani Ruhulkuddüs ile senin nefsi natıkana kasem ederim.

(Ayet 4) **(Lekad haleknel' insâne fî kebedin)** Tahkik biz, insanı nefis ve hevası yüzünden mekabda ve meşakkât üzre halk eyledik. Yahud manâ, marazı batın ve fesadı kalb ve gılzeti (kabalık) hicab üzre halk eyledik. Çünkü kebed, lûgatta kuvvai tabiiyenin mebdei olan kebedin gılzeti ve fesadıdır. Kalbin hicab ve fesadı da bu kuvvetdendir. Bu münasebetle kebedin gılzeti, hicabı kalb gılzetine, ve marazı, cehle istiare olunmuştur. **(Eyahsebü en len yakdire aleyhi ehadün)** (Ayet 5) O mahcub insan, tabiat ile ihticabından, hicabının gılzeti ve kalbinin marazı sebebiyle hiç bir kimsenin, onun üzerine kadir olamayacağını mı zannediyor?

(Ayet 6) **(Yekuûlü ehlektü mâlen lübedâ)** İftihar ve mübâhât ile mekârimde bir çok mal ihlâk ettim, diyerek tebzir ve israf ile

insanların üzerine tafdil etmek ister. Cehlinden ve faziletten mahcub olduğundan israfı, bir fazilet zanneder. Tebzir ve israf ile insanlar üzerine tafdil etmeğe çalışır. **(Eyahsebü en lem yerehû ehadün)** (Ayet 7) Lâyıkı veçhile Allah'ın rızasında olmayıp, fazilet olmak şöyle dursun, reziliyet üzere reziliyet olan riyâ, semâhat ile mübâhât (el açıklığı ile övünme) yolunda malını infak eylediği zaman Allah Tealâ'nın, onun batınını ve niyetini görmediğini, muttali olmadığını mı zannediyor? **(Elem nec'al lehü ayneyhi ve lisanen şefeteyni)** (Ayet 8 - 9) İbret alınacak şeyleri görmek, bilmediği şeyleri sormak ve tekellüm etmek üzere biz, ona iki göz ve bir dil ve iki dudak gibi kendileri ile kemal kazanmağa kadir olduğu âlatı bedeniye nimetlerini inam etmedik mi? **(Ve hedeynâhün necdeyni)** (Ayet 10) Ve ona hayır ve şer yollarını da hidayet etmedik mi?

(Ayet 11 - 12) **(Felaktehamel' akabete ve mâ edrâke mel' akabetü)** İmdi, mahcub olan insan, kalbi mahcub eden nefis ve heva akabesini iktiham etmedi, atlayamadı. Akabenin ne olduğunu bilir misin? O yokuş, meşakkatinin künhü bilinemiyen ve sarp bir yokuştur.

(Ayet 13) **(Fekkü rekabetin)** İktihamı vacip olan akabe, hevayı nefis kaydında olan kalb esirini tabîi meyillerden büsbütün tecrit ederek esaretten kurtarmak, azad etmektir. Eğer bu tahlis riyazat ile kuvvayı öldürmek ve nefsi kahır etmek usulu ile bilkülliye yapılmadı ise bari fezail yoluna girmeği lâzım kılmakla iktisabı fezailde tekellüf edip tetevvu (nafile inkiyad) ve itaati, nefse tabiatlaştırmaktır ki bu **(Ev it'âmün fî yevmin zî mesğabetin. Yetîmen zâ makrebetin ev miskînen zâ metrebetin. Sümme kâne minellezîne âmenu ve tevâsav bissabrı vetevâsev bil merhameti)** (Ayet 14 - 17) kavline kadar olan ayetin manâsıdır. Yani karabet sahibi yetimi veya fakrin mezellette türaba sakin kıldığı miskini beslemektir. Bundan sonra iman edenlerden ve sabr ile ve merhamet ile tavsiye edenlerden olmaktır. Çünkü müstehakına hususiyle ihtiyacın şiddeti vaktında it'am etmek, iffet ve fazileti bâbından bu faziletin en efdal nevilerindendir. Yakinî ve ilmî olan iman, hikmet faziletinden ve onun en celil şerefli nevilerindendir. Şedâid üzere sabır, şecaat envaının en büyüğüdür. Sabrı imandan muahher kılması, yakîn olmaksızın şecaat faziletinin husulü mümteni olduğu içindir. Merhamet, terahhum ve teâtuf, adaletin en efdal olan nevilerindendir. İmdi ayeti kerimede nefsin kemalinin kendileri ile hasıl olduğu dört cins fezailin ne suretle tadad olunduğu cayi nazardır. Fezailin evvelkisi olan iffetle başlayarak, iffetten de envaının en büyüğü olan sehavetle tabir bu-

yurdu. Sonra asıl ve esas olan imanı getirdi. Ve rifat ve ulviyette imanın mertebesi, sehavetten sonra geldiğinden «sümme» sözüyle getirdi, ve iman, hikmetin sair meratib ve envaının anası olmak dolayısile hikmetten iman ile tabir eyledi. Sonra yakînsız sabrın vücudu mümteni' olduğundan sabrı imana tertib ettirdi. Fezailin nihayeti olan adaleti de tehir ile beraber sabrın zikriyle şecaatin sair nevilerinden istina eylediği gibi sıfatı Rahman olan merhametin zikri ile de adaletin sair nevilerinden istina eyledi.

(Ayet 18) **(Ülâike ashâbül meymeneti)** Bu fezail ile mevsuf olanlar, âlemi kuddüsün sakinleri ve yemin ve saadet sahibleri ancak bunlardır.

(Ayet 19) **(Vellezîne keferû bi âyâtinâ)** Zati ilâhinin marifetine sebeb ayatı hakikîye olan sıfatımızdan mahcub olanlar, **(Hüm ashâbül meş'emeti)** rics aleminin sakinleri ve şeamet sahibleri ancak onlardır ki, **(Aleyhim nârün mü'sadetün)** (Ayet 20) onları' üzerlerine kapıları kapanmış olan tabiatı asariye ateşi istilâ edip ruh ve meratibinden habs olunmuşlardır. Allah a'lemdir.

Beled sûresi tamamdır.

ŞEMS SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Veşşemsi ve duhâhâ)** Ruh güneşi ile, bedende yayılan ve nefse parlayıcı olan ziyasına, **(Vel kameri izâ telâhâ)** (Ayet 2) ve kalbin nefse tebaiyyet ve nefsin zulmetiyle münhasif olmayıp ruhun nuruyla ziyalanması için ruh tarafına ikbal ve ruh güneşi ile nurlanmakta ruha tabi olduğunda kalb kamerine, **(Vennehâri izâ cellâhâ)** (Ayet 3) ve güneşin istiva zamanındaki parlaklığı gibi gayet zuhurda nurunu izhar eylediği vakit ruh nurunun istilâ ve sultan ruhun kıyam ve nurunun istivası gündüzüne **(Velleyli izâ yağşâhâ)** (Ayet 4) ve ruhu setr eylediği vakit zulmeti nefs gecesine -çünkü maarifet mahalli ve Rahman'ın arşı olan kalbin vücudu, ancak ruh nurunun ve nefis zulmetinin imtizacı ile olur. Güya kalb, ikisinden mürekkeb ve ikisinin içtimaından doğmuş bir mevcuddur. Eğer nefsin zulmeti olmasa kalbde manâlar anlaşılıp zabt olunmaz, nitekim ruh makamında gayet safa ve nuriyetten, manâlar, zabt ve beyan olunamaz. Ruh, kalb, nefis bir hakikattir. Mertebelerinin değişmesi hasebiyle isimleri değişik olur-, **(Vessemâi ve mâ benâhâ)**

(Ayet 5) bu vücudun seması olan ruhu hayvanîye ile onu bina eyleyen Kadir'e **(Vel'ardı ve mâ tahâhâ)** (Ayet 6) ve beden arzı ile onu döşeyen Halik'a **(Ve nefsin ve mâ sevvâhâ)** (Ayet 7) ve ruhu hayvanîyede muntabi olan kuvvei hayvanîyyeye ki ehli şer' ve tasavvuf ıstılahında o kuvvei hayvanîyeye mutlaka nefs denilir. Yahut beden, ruhu hayvanîye ve onda muntabı kuvvei hayvanîyenin cümlesine nefis denilir. Yahut nefsü natıkaya ki birinci ihtimal üzre o kuvvei hayvanîyeyi yalnız cismin zulmet ve kesafetinde veyahut yalnız ruhun, ziya ve letafetinde kılmıyarak **(lâ şarkiye ve lâ garbiye)** dediği gibi rububiyet ve sefalet cihetleri arasında ta'dil eyleyen Hakım'e, ikinci ihtimal üzre onun mizaç ve terkibini ta'dil eyleyen hikmet sahibi zata - üçüncü ihtimal üzere onu iki alem arasında orta kılarak kemalin kabûlü için hazırlayan hikmet sahibi zata **(Fe'el hemehâ fücûrehâ ve takvâhâ)** (Ayet 8) bu tesviye üzerine aklı heyûlanî ile takvayı tahsin ve fücuru takbih edüp ilka'i melekî sebebiyle fücur ve tâkvayı nefse ifham ve iş'ar ve nefsi fücur ve tâkvanın marifetlerine temkin ve iftar eyledi.

(Ayet 9) **(Kad eflehâ men zekkâhâ)** İşte o nefsi temizleyen kemale vüsul ve fıtratı evveliye bulûğ ile felâh buldu.

(Ayet 10) **(Ve kad hâbe men dessâhâ)** Ve o nefsi beden toprağında Hak'kın nur ve rahmetinden gizleyen, örten de hâib ü hâsır oldu. Ayette kasemin cevabı hazf olunmuştur. Yani bu zikr olunan şeylere kasem ederim ki, tuğyanlarıyle Nebi'yi tekzib eden mahcublar, elbette helâk olacaklardır, demektir. **(Kezzebet semûdu bi tağvâhâ)** (Ayet 11) Nitekim Semud kavmi de tuğyanları ile Nebi'lerini tekzib eylediklerinden helâk olmuşlardı. Bu ilhamı kabul etmeyip fücur üzre baki kaldıklarından akıllarının ihticab ve nefis zulmetinin kendilerini istilâsından Nebi'lerini tekzib edip helâk oldular. Nâka ile sakyasının tevili tahkik geçmiştir. Allah a'lemdir.

Şems sûresi tamamdır.

LEYL SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Ayet 1) **(Velleyli izâ yağşâ)** Ruh nurunu setr eylediği vakit zulmeti nefs gecesine **(Vennehâri izâ tecellâ)** (Ayet 2) ve tecelli eylediği vakit ruh nurunun gündüzüne kasem eyledi ki, bu ikisinin içtima'ından arşı Rahman olan kalbin vücudu zahir olmuştur. Zira kalb

nefis ile ruhun içtima'ından hasıl olmuşdur. Kalbin bir yüzü ruha müteveccihtir. Ona fuad denilir. Onunla ruhtan maârif ve hakayıkı telâkki eyler. Bir yüzü de nefse müteveccihtir. Ona sadr denilir. Onunla serairi (sırları) hıfz eder. Ve manâlar o yüzünde temessül eyler.

(Ayet 3) **(Ve mâ halekazzekkere vel'ünsâ)** Ve kalbin kendilerinden doğduğu ruh erkeği ile nefis dişisini halk eyleyen hikmeti bahire sahibi Hakim'e ve kudreti azime sahibi Kadir'e kasem ederim ki **(İnne sa'yekum leşettâ)** (Ayet 4) bazınızın ruh tarafına inzicabından ve nurunun galebesiyle hayra teveccühünden ve bazınızın nefis tarafına meyli ve zulmetin galebesiyle şerde inhimakından, tahkik, sizin sayiniz muhtelif ve müteferriktir.

(Ayet 5) **(Fe'emma men a'tâ vettekaâ)** Amma terk ve tecridi ihtiyar ederek Hak'tan işgal eden herşeyi suhuletle silkip terk eden ve nefsin heyet'lerinden sakınıp nefsini, terk olunan şeylere meyl ve iltifatından tecrit eyleyen **(Ve saddaka bil hüsnâ)** (Ayet 6) ve bir kâmilin kemalinin vücudunu teyakkun etmeyen kimse için terakki mümkün olamadığından ilmi iman ile kemal mertebesi olan güzel fazileti tasdik eyleyen kimse, **(Fesenü yessirühülil yûsra)** (Ayet 7) alâyıkını kat' ettiğinden ve yakîni kuvvetli olduğundan kariben biz onu Allah'ta sülûktan ibaret olan kolaylık yoluna tesir ve tevfik eyleriz.

(Ayet 8) **(Ve emmâ men bahile vestağnâ)** Amma malın muhabbetini ihtiyar ve malı cem ve müstehakından men ve mal ile Hak'tan muhtecib olup, mal ile kesbi fazilet eylemekten müstağni olan **(Ve kezzebe bilhüsnâ)** (Ayet 9) ve alemi nur ve ahiretten dünya hayatı ile muhtecib ve müstağni olduğundan kemal ve fazilet mertebesinin vücûdunu tekzib eyleyen kimseyi **(Fesenü yessirühü lil'usrâ)** (Ayet 10) kariben arzuları ile kendi arasına mahrumiyetin girmesi ile onun için hızlan, ve fıtrat rütbesinden tabiat çukuruna ve kurd ve haşeratın me'vâsı olan esfeli safilin derekâtına düşmek güçlük yolunu hazırlarız kolaylaştırırız. **(Ve mâ yuğnî anhü mâlühü izâ teraddâ)** (Ayet 11) Cehennem kuyusunun dibine ve haviyenin umkuna düşübte helâk olduğu vakit müşkülâtlar, tahsil ve muhafazasında ömrünü ifna eylediği malı onu iğna edemez, kurtaramaz.

(Ayet 12) **(İnna aleynâ lelhüdâ)** Tahkik, bize hidayet, yani akıl ve hüsn nuru ile ve aklî sem'î deliller beynini cem ile ve istidlâl ve istibsara iktidar vermekle bize irşadeylemek sabittir. **(Ve inne lenâ lel'âhirete vel'ûlâ)** (Ayet 13) Ve tahkik, ahiret ve ûlâ bizimdir. Her

ikisini de bize teveccüh edene veririz. Tariki mücerred olanı, ahiret sevabı ile beraber dünya sevabından da mahrum etmeyiz. Çünkü **(Le ekulu men fevkıhim ve min tahtı evcülühüm)** ayetinin beyanı veçhile daha şerefli bir şeyi ihtiyar eden kimsenin dûn olan şeyi ayağı altındadır.

(Ayet 14) **(Fe'enzertüküm nâren telezzâ)** İmdi sizleri, yalını, cemî vücud mertebelerine baliğ olan büyük bir ateşle korkuttum ki, o büyük ateş, kahr hicabına gadab asarı ile tazibe şâmildir. **(Lâ yaslahâ illel'eşkaâ)** (Ayet 15) O ateşe ancak mevakıf-ı erbaada Allah'a şirk eden istidadı adim ve cevheri habis olan **(Ellezi kezzebe ve tevella)** (Ayet 16) şirki ile Allah'a tekzib ve inaddan dinden îraz eden en ziyade şaki olan kimse girer.

(Ayet 17) **(Ve seyü cennebühel'etkaâ)** Ve ayni cemi'de istiğrak ile Allah'ın zat, sıfat ve ef'alinden başka ağyar ve asardan olan herşeyden sakınan kimse cem'i meratibinde o ateşten sakınıp uzaklaşacaktır ki, bu kabil zatlar Allah Tealâ'nın gayri ile durub kalmıyan ittikayı mutlak ehilleridir. Amma takî olan bazan cem'i meratib nardan uzaklaşamaz, meselâ hey'et ve ef'alde mücerred olub sıfat ile vukuf edib kalan kimse gibi. Bunun her ne kadar günahları mağfur ise de vücudu hicabında ruhu zatdan ve lezzatı mukarrebinden mahrumdur.

(Ayet 18) **(Ellezî yu'tî mâ lehü yetezekkâ)** O ittika olan kimse ağyara taalluk ve endada muhabbet levsinden mutahhar ve nefsini, gizli şirkten ve başkasına iltifat ve masiva ile iştigalden temizleyici olarakdan malını verir. **(Ve mâ li ehadin indehu min ni'metin tüczâ)** (Ayet 19) Ve malını mükâfat ve muaveze için vermeyip **(İlleb tiğaâe vechi rabbihil a'lâ)** (Ayet 20) meratibi takvanın a'lâsında bulunduğundan masivadan ictinabı sebebiyle Rab'binin a'lâ zatına taleb için verir. Cemî sıfat ile mevcut zattan ibaret olan vechi, a'lâ ile vasf eyledi. Zira Allah Tealâ'nın her isim hasebiyle bir vechi vardır ki, lisanı hali ile o isim ile dua ve istidadı ile o isme ibadet edene o vechi ile tecelli eyler. Vechi a'lâ ise Allah'ın cemî esmasına şamil ismi a'lâsı hasebiyle olan vechidir. Eğer a'lâyı Rab'be sıfat kılarsa, o vakit, Rab, cemî esmaya şâmil ismi a'lâsıdır.

(Ayet 21) **(Ve lesevfe yerdâ)** O ittika ayni cemide ve şuhudu zatide Hak'ka vusul ile, sonra da rıza vasfı ile beraber vücudu iktiza eylediğinden fenadan sonra beka halinde o vechi, makamı tafsilde müşahade ile elbette razı olacaktır. Allah Tealâ a'lemdir.

Leyl sûresi tamamdır.

DUHÂ SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 2) **(Vedduhâ velleyli izâ secâ)** Vücudu insanînin aslı iki cihanın mecmuu bulunan ve hali üzere kararlaşmış olan nur ve zulmeti sırfeye kasem eyledi ki, **(Mâ vedde'ake rabbüke ve mâ kalâ)** (Ayet 3) Rabbin, seni alemi nur ve Hazreti Kudsîde mevduun terki ile terk etmedi. Mevdûa şevk ve muhabbet lâbüt olmakla, şevk ve muhabbetin bekâsı ile beraber seni sıfat makamında zattan mahcub olarak terk etmedi. Ve kali mebguş olanın terki ile Rab'binden, sıfat ve ef'alinden mahcub olarak nefis makamında muhabbet ve şevksiz kevn ile vukufda alemi zulmette de seni terk etmedi. Şöyle ki, keşfi, içtihadına sebkat etmiş olan mahbubun, aşık olması için kendine tevhidi zatî keşf olunup perdesi refi' olundukta şevkinin şiddetlenmesi, narı şevk ile eneiyyetinin erimesi, sırrının letâfet kesbetmesi için hicaba red ve tecelliyi zat hazretine yolu sed olunur. Sonra zevki etem ve keşfi ekmel olmak için yolu açılır. Hicabı bilkülliye refi' olunarak kendisine Hak'kı sırf keşf olunur. Hazreti Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellem bu ihticabta bulunuyorken nefsini atmak için dağlara çıkar, fakat tâkatının tükendiği vakit derhal hicab refi' olunarak aşağı inerdi.

(Ayet 4) **(Ve lel'âhiretü)** İhticab ve şevkin iştidadından sonraki tecelliden ibaret olan haleti ahere, **(Hayrünleke minel'ûlâ)** (Ayet 4) o halette bakiyenin vücudu ve eneiyyetin zuhuru ile telvinden emin olacağından sana haleti evveliden hayırlıdır.

(Ayet 5) **(Ve lesevfe yu'tike rabbüke)** Bu fenayı sırftan sonra halkı hidayet ve Hak'ka davet için Rab'bin, sana vücudu hakkanîyi verecektir. **(Feterdâ)** (Ayet 5) O vakit vücudu beşerî ile razı olduğun veçhile vücudu hakkanîyle razı olacaksın, rıza ise vücud halinde olur.

(Ayet 6) **(Elem yecidke yetîmen)** Rab'bin, seni münferid, hakikî baban olan Ruhul Kuds'ün nurundan nefis sıfatları ile mahcub, Ruhul Kudüsten munkati ve zâyi' bulunca, **(Feâvâ)** (Ayet 6) seni, cenabına iğva ile kendi tedib ve terbiyesi hicrinde terbiye ve seni talim ve tezkiye için hakikî babanı sana kefil eyledi. **(Ve vecedeke dâllen fehedâ)** (Ayet 7) Ve seni hakikî babanın aleminde sıfat ile zattan muhtecib olduğun halde tevhidi zatî'den **(dal)** yani şaşırmış olarak bulup nefsi ile seni aynı zat'a hidayet eyledi.

(Ayet 8) **(Ve vecedeke âilen feağna)** Ve seni fakir ve adim, «Elfakrü fahri» buyurduğu vechile fenayı sıfat demek olan ve mâ-bihil iftiharın olan fakirden sonra dareynde sevâdül vech, yani iki cihanda yüz karalığı olan ve fenayı mahzdan ibaret bulunan fakr ile fakir ve fena bulub sana verdiği sıfatı kemal ile mevsuf, ahlâkı rabbaniyede mütehallik vücudu mevhubu hakkanî ile seni iğna eyledi.

İmdi kemalin tamam oldukta benim ahlâkımla tahalluk ederek abdi şekûr olmak ve nimetlerimin şükrü ile kaim olmak için kullarıma, benim sana yapmış olduğum işleri yap! **(Fe'emmel yetîme felâ takher)** (Ayet 9) Amma hicabı nefs ile muhtecib, nuru kûds'ten munkatı, münferid ve kalbi münkesir olan kimseyi kahr eyleme. Rıfk ve müdara ile muamele ederek benim seni iğva eylediğim gibi ona lütfedip hikmet ve mevizayı hasene eyle, Davet ile onu nefsine iğva eyle, sığındır.

(Ayet 10) **(Ve emmes sâile. Felâ tenher)** Ve maksadını arayan ve yolunu şaşıran müstait mahcubu, sualden men etmeyip benim, seni hidayet ettiğim gibi hidayet eyle.

(Ayet 11) **(Ve emmâ bi ni'meti rabbike fehaddis)** Ve bekâ makamında sana ifaza olunan ilim ve hikmet nimetini tahdis eyle, söyle. Benim seni iğna eylediğim gibi sen de insanları talim ve hakiki hayr ile iğna eyle. Allah Tealâ a'lemdir.

Duhâ suresi tamamdır.

İNŞİRAH SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Elem neşrahleke sadrek)** Şerh, sadrın subutunu ifade etmek için şerh olunmamağı inkâr manasına istifhamdır. Yani biz, senin için senin sadrını şerh eyledik. Çünkü muvahhid, fenadan evvel ve'â-i vücudîsinin, yani vücud kabının darlığından ve tecelliyi zatîyeyi ilahî vücudunu kabulden imtina'ından halk ile Hak'dan mahcub olduğu gibi fena makamında da fanidir. Fani ise adem olmakla ve ademin vücudu kabul edemediği cihetle, her şeyden zıyk, yani dar olduğundan Hak ile halkdan mahcubdur. Amma fenadan sonra vücudu mevhubu hakkanî ile halka red olunup, tafsile rücû eyledikte onun vücudu, hakkî olduğundan sadrı, Hak ile halka vâsı

olur. İşte inşirahı sadır, budur. Yani davet ve hakayıkı nübüvvetle kaim olmak için biz, senin sadrını nurumuzla şerh eyledik, vâsi kıldık, demektir.

(Ayet 2-3) **(Ve veda'na anke vizrekellezî enkada zahreke)** Ağırlığı ile senin zahrını kıran, omuzlarını, arkanı kırılmaktan hasıl olan sese, kemiklerin kıtırdısına haml eyleyen, nübüvvetle ve nübüvvet meşakkatleri ile kaim olmak yükünü, senden indirdik. Hazreti Nebi Aleyhisselâm, şuhud makamında iken halk için vücud bulamayıp, nerede kaldı ki halkın fiilini bulabilsin. Ef'ali ilâhiyeyi şuhud ettiğinden ve sırf Hak'tan başka bir şey göremediğinden bir fiili birinden fark edemezdi. Binaenaleyh ne suretle hayır ve şer isbat ederek emir ve nehy edebilirdi. Velâyet makamından nübüvvet makamına red olunup, kalb hicabı ile mahcub olduğu vakit, şuhudu zatîden mahcub olduğundan bu keyfiyet ona o kadar ağır geldi ki, arkasını kırmağa karib oluyordu. Derhal kendisine bekâ makamında temkin verilerek, kesret ile vahdetten mahcub olmadı ve cem'i ayni tafsilde müşahede eyleyerek davet ile şuhudundan gayb olmadı. İşte şerhi sadır denilen bu keyfiyet aynile vizri mezkûrun vazı' **(Ve refa'nâ leke zikrek)** (Ayet 4) ve zikrinin refi de odur. Biz, senin zikrini de refi eyledik. Zira cem'de olan fani, bir şey olamaz, nerede kaldı ki mezkûr olsun. Eğer Nebi Aleyhisselâm, aynı cem'de baki kalsaydı o makamda fani olduğundan, «Lâ ilâhe illâllah» kavlinden sonra «Muhammeder Resûlullah» sahih olmazdı, ve islâmda tamam olmazdı. Zira islâm ikisi ile tamam ve sahih olur.

(Ayet 5) **(Fe inne meal' usri yüsren)** Tahkik, ihticabı evvel üsrü yani halk ile Hak'tan ihticab güçlüğü ile beraber büyük bir yesir, bir kolaylık vardır ki, keşfi zat ve makamı velâyettir.

(Ayet 6) **(İnne meal' usri yüsra)** Tahkik, ihticabı sanî üsri yani Hak ile halk'tan ihticab güçlüğü ile beraber büyük bir yesir, bir kolaylık vardır ki, vücudu mevhubu hakkanî ve nübüvvet makamıdır.

(Ayet 7) **(Feizâ ferâğte fensab)** İmdi seyri billâh ve fillâh ve anillah'tan fariğ olduğun vakit istikamet yolunda ve seyri illâllahta kaim ol, ve halkı davette içtihad eyle.

(Ayet 8) **(Ve ilâ rabbike ferğab)** Ve ancak Rab'bine rağbet eyle. Davette rağbetini onun zatına tahsis eyle. Sevab veya başka bir garaza rağbet etme. Davet ve hidayetin O'nun ile O'na olsun. Yoksa aksi takdirde O'nun ile kaim ve O'na istikamet sahibi olmayıp O'ndan mail ve nefsin ile kaim olmuş olursun Allah a'lemdir.

İnşirah suresi tamamdır.

TÎYN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vettiyn)** Tiyn, cüz'iyattan intiza olunan ve kalbin müdrikatı olan maâniyi külliyedir. Gayri maddî, sırf makul, lezzetli ve nefsi kuvvetlendirici olması cihetiyle incire teşbih olunmuştur ki, incir, çekirdeği olmayıp, belki küllisi lüb ve külliyat zimmetinde bulunan cüziyat gibi daneciklere müştemil, bedeni semirtici, kendisinde hem gıdalık, hem de yemişlik vardır. **(Vezzeytuni)** (Ayet 1) Zeytin nefsin müdrikâtı olan maâniyi cüz'iyedir. Maddî ve nefsi külliyatın idrâkine hazırlayıcı olması cihetiyle zeytine teşbih olunmuştur ki, zeytinin çekirdeği olup alâtı gıdayı temizleyici ve insana iştah vericidir.

(Ayet 2) **(Ve tûrisînîne)** Tûrîsinin, beden arzından dağ gibi yükselmiş olan his ve tahayyülün madeni bulunan dımağdır. **(Ve hazel beledil emin)** (Ayet 3) Emin kelimesinin emanet yahut emandan iştikakına göre beledi emin, kendisindeki maâniyi külliyeyi hıfz edici olan yahud tecerrüdü cihetiyle fesad ve fenadan emin bulunan kalbtir. İnsana tazim şerefini izhar ve onu tekrim için insanın kemalinin husulüne sebeb olan maâniyi külliye ve cüziyeye ve vücudunun husulüne sebep olan kalb ve nefse, yani bu iki idrak edici malikat ile müdrikatlarına kasem eylemiştir.

(Ayet 4) **(Lekad halaknel' insâne fî ahseni takvîm)** Meâniyi külliye ve cüziye ve kalb ve nefs hakkı için kasem ederim ki, tahkik biz, insanı, kendisinde ezdadı, nur ile zulmeti cem ve aralarında muvafakatle iki alemi cami ve ikisinin arasında vasıta, hilkatini ve ahlâkını orta ,adil mizac, ekmel nevi, efdal mahlûk olarak, sûret ve manâsını güzel kılmak itibariyle en güzel bir takvim ve ta'dilde halk ve izhar eyledik.

(Ayet 5) **(Sümme rednâhü esfele sâfilîn)** Sonra zulmet ile nurdan hicablanmış, fezailden iraz, rezaili ahlâk ile vukufu sebebiyle onu derekât ehlinden halken ve rütbeten sefil olanların en sefili, sûreten ve terkiben kabih olanların en kabihi, hilkat, şekil ve menazır cihetinden çirkin olanların en çirkini mertebesine red eyledik ki, bunlar, tabiat zindanında bulunan eshabı nardır, cehennem ahalisidir.

(Ayet 6) **(İllellezîne âmenû)** Ancak küllinin cüz'i, kalb nurunun, nefis zulmeti üzerine galebesiyle iman edip **(Ve amilûssâlihâti)** (Ayet 6) ve fezaili ve hayratı kazananlar, kemali ilmi ve ameliyi tah-

sil edenler müstesnadır ki bunlar, alemi kuddüs derecatı âliyesindedirler. **(Felehüm ecrün)** (Ayet 6) Bunlar için kulûb ve nüfus cennetlerinin sevabları vardır, **(Gayrü memnun)** (Ayet 6) ki bu sevablar, mededi kudsî aleminden muttasıl ve kevn ve fesaddan berî ve vücudu ebedî olmakla minnetsiz olan bir sevabtır.

(Ayet 7) **(Femâ yükezzibüke ba'dü biddîn)** İmdi, ey insan ceza sebebiyle seni kâzib kılan şey nedir ki, meratibi vücudun esfel ve alâsını, kevninin kemalâtını, eşref ve ahseni cami olan bu acib mahlûka vukûfundan sonra cezayı tekzib edipte kâzib olmanın manâsı nedir?

(Ayet 8) **(Eley sallahü bi ahkemil hâkimîn)** Allah Tealâ Hazretleri, hâkimlerin en ziyade hâkimi değil midir? Allah Tealâ, insanı meratibten dilediği mertebede durdurmakla hükmeder. Meratibin alâsında durdurub sevablandırır, esfelinde bırakıp ikablandırır, ahkemil hâkimîndir.

Tîyn suresi tamamdır.

ALÂK SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İkra' bismi rabbike)** Bu sure, Hak Tealâ'nın, Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellem Hazretlerini, cem'den tafsile red eylediği ilk rütbede nazil olmuştur. Bunun için Kur'an'da ilk nazil olan sûredir, denildi. **(Bismi)** deki **(ba)**nın manâsı «Kalem ile yazdım» sözünde olduğu gibi istiğna içindir. Çünkü Cenabı Nebi Aleyhisselâm, Hak'tan halk'a rücû eylediği vakit kendi vücudundan fani olduktan sonra hakkanî vücud ile mevcud ve hakkanî sıfat ile mevsuf olmuş idi. Binaenaleyh isim de, sıfat ile beraber zat demek olduğundan Cenabı Nebi Aleyhisselâm esmai ilahîyeden bir isim oldu. Yani sen, Rab'binin ismi azamı olan vücudu zatî ile «oku» demektir ki, Nebi Aleyhisselâm cem' itibariyle amir, tafsil itibarıyla memurdur. Bu sebebten Rabbi **(Ellezî halak)** (Ayet 1) ile vasf eyledi, ki «Rab'bin sûreti halk ile ihticab eyledi» demektir. Yani «Ben senin suretinle zahir oldum. İmdi halk sûretinde benimle kaim ol. Hakkiyetten halkiyete rücû ederek Hak ile halk ol» demektir. Vahy ve tenzil ve nübüvvetin mümkün olması için Nebi Aleyhisselâm'ı cemiyeti insanîye sûretinde halkiyete red, ve halkiyetle hicablanmasıyla emredince halkı ta'-

mim ettikten sonra halkı insana tahsis ederek **(Halekal insane min alak)** (Ayet 2) buyurdu ki, insanı alak'tan halk eyledi demektir.

(Ayet 3) **(İkra' ve rabbükel' ekremü)** «Oku», senin Rabbin kereminde nihayete baliğdir. Onun keremi gayetinin fevkında bir kerem mümkün olamaz. Çünkü zat ve sıfatı ile mevcud olup zatını ve sıfatını sana bağışlamıştır. Rabbin, sana nefsinle vücudundan bir şeyi ivaz kılmayıpta seni aynı cem'de fani olarak terketmez. Rab'bin, bundan çok kerimdir. Eğer seni fena halinde ibka etse idi, onun hiç bir sıfatı zahir olmazdı, nerede kaldı ki keremi zahir olsun. Halbuki onun en keremli olmasının iktizasındandır ki, seni sıfatlarının en şereflisi olan ilim sıfatı ile seçti ve kemâlatından hiç bir şeyi senden esirgemedi. İşte bu sebebten ekremi **(Ellezî alleme bil kalem)** (Ayet 4) ile vasf eyledi. Yani Rab'bin, ruhu evvel ve âzam olan kalemi a'lâ sebeb ve vasıtasıyla talim eyleyen en çok kerem sahibidir.

Bundan sonra Hak Tealâ Hazretleri Nebi Aleyhisselâm'ı beka halinin evvelinde bulunup henüz temkine varmış olmadığı cihetle Allah'ın sıfatını imtihalden ve eneiyyetin zuhuru ile telvinden muhafazayı ve temkine ulaştırmağı murad ederek **(Allemel' insâne mâ lem ya'lem)** (Ayet 5) buyurdu. Yani insanın ilmi yoktu. Allah Tealâ Hazretleri, ilmiyle insanı talim ve alemiyet sıfatını ona bağışladı. İnsan, zatını kemal sıfatıyla mevsuf görüpte eneiyyetin zuhuru ile tuğyan etmemek için insanın ilmi olmadığı bildirildi.

İşte bu sebebten **(Kellâ innel'insâne leyetğaâ. En reâhüstağnâ)** (Ayet 6 - 7) kavli ile tuğyan makamından men eyledi. Yani sakın tuğyan etmesin. Tahkik, insan nefsini kemaliyle müstağni görmesi sebebiyle tuğyan ediverir.

(Ayet 8) **(İnne ilâ rabbikerrüc'a)** Tahkik zatı fena ile rücûun rabbinedir. Senin zatın da sıfatın da yoktur. Buna binaen Nebi Aleyhisselâm hal ile müteeddib ve tuğyandan sakınarak «Okuyucu değilim, yani okuyan ben değilim, okuyan ancak sensin» dedi.

(Ayet 9 - 10) **(Ere' eytellezî yenhâ, abden izâ sallâ)** Tuğyanıyla abdi, huzur namazından ve istikamet makamında ibadetten nehy eden, hali ile, malı ile, kavmiyle Hak'dan müstağni, mahcub ve cahili görüyor musun? Ne keyfiyetle nehy eylediğini bana haber ver.

(Ayet 11 - 12) **(Ere'eyte in kâne alel'hüdâ, ev emere bittakvâ)** Kendi zan eylediği gibi farazan ve takdiren şirkinde ve şirke davette eğer hidayet üzre oldu ise veya takva ile emreyledi ise bana haber ver. **(Ere'eyte in kezzebe ve tevellâ)** (Ayet 13) Yahut nefsül emirde

olduğu gibi inad ve tuğyanı dolayısıyla eğer küfrü ve dini müstakimden îraz sebebiyle Hak'kı tekzib ediyorsa, yine bana haber ver.

(Ayet 14) **(Elem ya'lem biennellahe yerâ)** Bu cahil her iki halette de Allah Tealâ'nın onu gördüğünü, ona göre mücazat edeceğini bilmiyor mu?

(Ayet 15) **(Kellâ)** Cahili, namazdan nehy etmekden men eder ve şartiyeden kasemi evvelin, yani cahilin, hidayet ve takva üzerine olmasının nef'i ile kasemi saniyi, yani cahilin, Hak'kı tekzibde olduğunu isbat ve ona vaiddir ki «Ey cahil ve mahcub sen, işbu nehyi salat mes'elesinden katiyyen sakın, kendini men et, vazgeç.»

(Ayet 15 - 16) **(Lein lem yentehi lenesfe'an binnâsiyeti, nâsiyetin kâzibetin hâtıetin)** Eğer o cahil, nehyi salattan ve Nebi Aleyhisselâm'a kizb ve hatayı nisbetten vazgeçmiyecek olursa biz onun nâsiyesinden, yalancı ve hatalı perçeminden tutup elbette onu sürükleriz. **(Felyed'u nâdiyehü sened'uzzebâniyete)** (Ayet 17 - 18) O vakit o. meclisini, kavmini ve taallukatını çağırsın, biz de zebaniyeyi çağıracağız. Bu ayet cahilin kavmi ile mahcub ve kavminin kuvvetine güvenerek Hak'kın ona olan kahr ve gazabından gaflette olduğunu beyan ve kendisine hiç kimsenin mukavemet etmesi mümkün olamıyan ve tabiat aleminde faal ve müessir olan melekutu semavîye ve arzîyenin teslit edileceği bildirilmek suretiyle en beliğ ve en müessir veche üzre nehyi salattan men ve tehdiddir.

(Ayet 19) **(Lâ tütı'hû)** Habibim sen, katiyyen ona muvafakat etme ve tevhide mülazemet eyle ve ona karşı bulunduğun muhalefette devam et. **(Vescüd)** (Ayet 19) Ve huzur namazında fena secdesiyle secde et, **(Vakterib)** (Ayet 19) ve efalde, sonra sıfatta, sonra zatta fena ile Hak'ka takarrüb et, yani davet ve makamı istikamette fenayı tam halinde devam et, ta ki Hak ile beka halinde senden fani olasın. Sende zat, sıfat ve ef'alinden bakiyenin vücudu ile hiçbir telvin zahir olmasın. Bu sebebden Nebi Aleyhisselâm bu secdede «Yarabbi ikabından affına» yani bir fiilinden bir fiiline «gazabından rızana» yani senin bir sıfatından bir sıfatına «ve senden sana» yani zatından zatına sığınırım buyurdular. İşte sücudda iktirânın manâsı budur. Hadisi şerifde de «Abdin Rabbine en ziyade yakınlığı secde eylediği vakittedir» varid olmuştur. Allah Tealâ a'lemdir.

Alâk suresi tamamdır.

KADİR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İnna enzelnâhü fî leyletilkadri)** Biz Kur'an'ı leylei kadirde inzal eyledik. Leylei kadir, şuhudu zatiden sonra kalb makamında ihticabı halinde beniyyeyi Muhammed'iyedir. Zira inzal, ancak bu halette bulunan bu beniyyede mümkün olabilir. Kadir, Nebi Aleyhisselâm'ın hatırı şerifleridir. Çünkü Nebi Aleyhisselâm'ın kadri, ancak o leylede zahir olur, o da kadrini ancak o leylede bilir, sonra leyleyi kadri **(Ve mâ edrâke mâ leyletül kadri)** (Ayet 2) sözüyle ta'zim eyledi. Yani, o leylenin kadri şerefinin künhünü sana ne şey bildirdi?

(Ayet 3) **(Leyletül kadri hayrün min elfi şehrin)** Ayetinde olduğu gibi hadisattan yevm ile ta'bir olunduğu mürur eyledi. İmdi her kâin ve hâdis, bir yevmdir. Kelâm bu istiare üzre bina olundukda nev'in şahıslara iştimali kabilinden şuhurun, eyyam ve leyaliye müştemil olduğu gibi hadisatın her bir nevi bir şehr olur. Ve keza cinsin nevilerine iştimali kabilinden senenin şehirlere müştemil olduğu gibi hadisatın her bir cinsi bir sene olur. Bin adedi, fevkinde kesret bulunmayıp, ancak tekrar ve izafetle bulunabilen bir adedi tamdır. Binaenaleyh bin adediyle de küllden kinaye olunur, yani bu şahıs yalnız başına nevilerin küllisinden hayırlıdır, demektir.

Sonra vechi tafsilini ve sebebi hayretini beyan ederek **(Tenezzelül melâiketü verrûhu fîhâ bi'izni rabbihim)** (Ayet 4) buyurdu. Yani Rab'binin izni ile kuvvei ruhaniye, nefsaniye, melekutu semaviye ve arzîye ve ruh, o beniyyeyi Muhammed'iyede nazil olurlar. **(Min külli emrin)** (Ayet 4) Her emir cihetinden nazil olurlar ki o da cemî eşyanın vücudatını, zevatını, sıfatını, hevasını, ahkâmını, ahvalini, tedbir ve teshirini marifettir.

(Ayet 5) **(Selâmün hiye)** O leyle cemî noksanlardan ve ayıblardan salimdir. **(Hattâ matla'il fecri)** (Ayet 5) Mevtin kurbu ve mağribinden doğan güneşin fecrinin tulû vaktine kadar, o leyle selâmettir, mevtin kurbunda salime değildir. Yahut manâ, Allah Tealâ ve melekler ile ve cemî nas tarafından o leyleye çok çok selâm olduğundan, o leyle, nefsinde selâmdır.

Kadir suresi tamamdır.

BEYYİNE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Lem yekûnillezîne keferû min ehlil kitâbi vel müşrikîne münfekkîne)** Ehli kitab gibi dinden ve Hak'ka vusul tarıkından, yahut müşrikler gibi Hak'tan mahcub olanlar, dalâletten asla münfekk olmadılar. **(Hattâ te'tiye hümül beyyinetü)** (Ayet 1) Hattâ onlara mutlaka muvasıl olan hücceti vazıha geldi, yine bulundukları dalâletten ayrılmadılar. Şöyle ki, Yehud Nasara ve müşriklerden kendi heva ve dalaletleri ile mahcub olan muhtelif fırkalar, daima muhasama eder, inadlaşır. Her fırka kendisinin haklı olduğunu iddia ederek diğerinin dinini batıla nisbetle arkadaşını kendi fırkasına davet ederdi. Sonra biz, Tevrat ve İncil'de gönderileceği vaid olunan ve ittiba olunması emr olunan, Nebi'nin zuhuruna kadir bulunduğumuz dinden ayrılamıyacağız diyerek infak ederler, mev'ud olan Nebi'nin zuhurunda ona tabî olarak hepimiz kelimei vahide üzre, Hak üzre ittifak edeceğiz, derlerdi. Nitekim bu anda da mezahib müteferrika ehlinden bulunan ahir zamanda Mehdi'nin hurucuna intizar ederek ona tabî olmağa ve kelimei vahide üzre ittifak eylemeği vaid iden bir takım mutaassıbların hali de aynıyla bunun gibidir. Allah Tealâ Hazretleri, bizi bu halde saklasın. Mehdi zahir oldukta bunların hali de başka türlü olacağını zannetmiyorum. İşte Hak Tealâ Hazretleri bunların sözlerini hikâye ile asıl kuvvetli tefrikalar, şiddetli ihtilaflarla ancak o Nebi'nin zuhuru ile kendilerine hüccet ve Hak geldikten sonra tefrik ve ihtilaf eylediklerini beyan buyurdu. Çünkü her fırka, belki her şahıs kendi dini ile mahcub bulunduğundan gelecek olan Nebi'nin, onun heva ve arzusuna muvafık olacağını, onun reyini tasvib edeceğini tevehhüm etmiş idi. Bu tevehhümlerinin hilafı zahir olunca kin ve kibirleri şiddetlendi, küfür ve inadları ziyadeleşti.

(Ayet 2) **(Resûlün minellahi yetlû suhufen mutahhareten)** Beyyine, yani hücceti kaimei vaziha, bir resul, Allah'dan bir elçidir ki tecerrüdü ile ukul ve nüfusu semâvîyeye muttasıl olduğu cihetle nüfusu semâvîye ve ukul levhalarından denisi tıbayi', kederi anasır, denisi mevadd ve tahrifi ibaddan mutahhar sahifeler okur ki, **(Fîhâ kütübün kayyimetün** (Ayet 3) o mutahhar sahifelerde kayyum olan dinin usulunden ibaret bulunan ve ebeden tagayyür ve tebdil etmiyen hak ve adil ile natık, müstakım, sabit, ebedî yazılır kitablar vardır.

(Ayet 4) **(Ve mâ teferrekallezîne ûtûl kitâbe illâ min ba'di mâ câet hümül beyyinetü)** Heva ve arzuları ile dinden mahcub olan ehli kitab, ancak kendilerine hücceti vazıha geldikten sonra tamamiyle tefrikaya düştüler.

(Ayet 5) **(Ve mâ ümirû illâ liya'büdullahe muhlisîne lehüddîne hünefâe)** Halbuki işbu mahcub olan ehli kitab, kitablarında başka hiç bir şeyle emr olunmamışlardı, ancak Hak'ka ulaşdırmayan her bir tarikten ve masivanın küllîsinden yüz çevirerek, dini batıl şaibesinden ve gayre iltifattan halis kılıcı oldukları halde ibadeti Allah'a tahsis etmekle **(Ve yûkîmussalâte ve yü'tüzzekâte ve zâlike dînülkayyimeti)** (Ayet 5) ve ibadeti bedenîye ve malîye ile Allah'a vüslata çalışmakla emr olunmuşlardı. Yani emr olundukları, ancak tevhidin usulü selâsesine iltizam etmek için idi ki, usulü selâseden birisi ihlas, yani ibadette gayriden nazarı kat'i ve masivadan i'raz etmektir. İkincisi tezkiye edici amellerden Nebi Aleyhisselâm'ın **(Essalate imadeddin)** yani «Namaz dinin direğidir» buyurduğu vechiyle tezkiye babında amede olan namaz gibi ibadatı bedenîye ile, üçüncüsü, terk ve tecridin esası olan zekât gibi zühd hakayıkıyla kıyam etmektir. Bunlar ise aynıyla bu Resul'ün okuduğu kütübü kayyumenin dini ve ahkâmıdır. Binaenaleyh Adem devrinden bugüne kadar milleti hakikîye hanifîye birdir ki, o da tevhide mülâzemet, bedenî, malî ibadet usullerine şamil olan adalet yoluna sülûkdur. Eğer ehli kitab, kendi arzuları ile mahcub olmayıp kitablarını tahrif, sebuî nefislerinin zuhuru ile ta'sib etmiş olmasalardı ve şehvetleri ile kalmıyarak tevehhüm ve tasavvurları ile evzâ, adet, ümmid ve muradlarının zevahiri ile kitablarında mevcud olan hakayıkdan mahcub olmasalardı, aynıyla bu dini Muhammedî üzre olurlardı. Elhasıl hangi fırkadan olursa olsun mahcublar, yeryüzünün şerri oldular. Asar cehenneminin ateşinde, tabiat çukurunun dibindedirler.

Tevhid ilmi ile tevhid, fezailin iktisabında adalet kanunu üzre amel eyliyen muvahhidler, **(Hüm hayrül beriyyeti)** (Ayet 7) işte bunlar, ef'al ve sıfat cennetlerinden dereceleri hasebiyle halid cennetlerindedirler ve bunların derecelerinin a'lâsı, sıfatın kemali olan rıza makamıdır. **(Zâlike limen haşiye rabbehu)** (Ayet 8) İşbu rıza makamı, azamet ile tecellisi zamanında, haşyeti rabbaniyenin istila eylediği kimselere mahsus bir makamdır. Zira Rab azamet sıfatı ile tecelli eyledikte abdi haşyet istilâ eder. Fakat bu haşyet, rıza makamına menafi olan havf değildir. Belki haşyet, tecellinin hükmü ve nefisde eseridir. İmdi eşkiyaya mahsus olan narı kübranın dûnunda mahcublar için nardan kaderi müşterek isbat eylediği gibi, arif ve

mütteki olanlara mahsus olan cenneti âliyanın dûnunda da muvahhidler için cennetden kaderi müşterek isbat eylemişlerdir. Bu sebebden cennetlerin en yüksek derecesi rıza olmuştur, vesselâm.

Beyyine suresi tamamdır.

ZELZELE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzâ zülziletil'ardu zilzâlehâ)** Ruhu insanînin nezi' olunduğu zaman ruhu hayvanî ve kuvanın ızdırabı dolayısıyle bedenin harabını ve beniyesinin bozulmasını bildirici olan o halette beden arzının icab eylediği bir nevi sarsıntı ile beden arzının zelzele olunduğu, sarsıldığı, yani şiddetle sarsıldığı vakit **(Ve ahrecetil'ardu eskaâlehâ)** (Ayet 2) eskal, evvel meta' manâsına olan saklın cemidir, yani beden arzının kendisinin kadrü kıymetine sebeb olan ervah ve kuvayı ameller heyetleri ve kalbde kökleşen itikadat meta'larını meydana çıkardığı vakit **(Ve kaâlel' insânü mâlehâ)** (Ayet 3) insan «Beden arzının bu suretle muztarib olmasının, sarsılmasının sebebi nedir, bunun devası, derdi nedir, bu izdırab mizacın inhirafından mı, yoksa ahlâtın galebesinden mi ileri gelmiştir?» der.

(Ayet 4) **(Yevmeizin tühaddisü ahbârehâ)** O vakit beden arzı, hali diliyle haberlerini söyler. **(Bienne rabbeke evhalehâ)** (Ayet 5) Tahkik, senin Rabbinin ona işaret eylediğini, ruhun zehuku ve mevtin tahkiki zamanında ızdırab ve harab ile ağırlığının ihracı ile emr eylediğini söyler.

(Ayet 6) **(Yevmeizin yasdürünnâsü eştâten)** O vakit insanlar, kimi saida, kimi eşkiya olarak müteferrik oldukları halde bedenlerinin mizaclarından, merkadlerinden (mezarlarından) hesab ve ceza mevtınlarına sudur ve hareket ederler. **(Femen ya'mel miskale zerretin hayren yerehu)** (Ayet 7) İmdi saidadan zerre mikdarı hayır işliyen kimse o hayrı görür. **(Ve men ya'mel miskale zerretin şerren yerehu)** (Ayet 8) Eşkiyadan zerre mikdarı şer işliyen de o şerri görür. Küfür ve ihticab sebebiyle eşkiyanın hayırları habt, keza iman, tövbe, galebei hayrat, selameti fıtrat ile saidanın şerleri afüv olunmuş olduğundan **(Femen ya'mel)** kelimesindeki **(men)** elfazı âmmeden iken **(Eştâten)** kelimesi iki mevzuda da **(Men)** kelimesinin umumunu tahfiz eylemiştir.

Zelzele suresi tamamdır.

ADİYAT SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Vel'âdiyâti dabhan)** Şevkinin şiddetinden memduh ve geniş nefes alan koşucu atlar gibi seyrinin şiddetinden sayinde cedit ve riyazatla ilerleyerek fisebilillah seyr ve içtihad eden çalışkan nefisler hakkı için **(Fel müriyâti kadhan)** (Ayet 2) ki o nefisler, fikir ile malumatı terkib ve nazar çakmağını çakarak aklı faal nuru ile iştigal ateşini çıkarır, **(Fel muğiyrâti sübhan)** (Ayet 3) tecelliyi ilahî sabahının nuru mebadiyi vusul ve eseri tevâlî sebebiyle nefislerin batında olan vehim ve hayal vesveselerini, şehevat ve lezzet meyillerini, asar ü ef'al ve sıfatı nefis heyetlerinden ve zahirlerinde bulunan mâlâyaniyyâttan taalluk eylediği şeylerin kâffesini yağma eder, **(Fe'eserne bihî nak'an)** (Ayet 4) o tecelli nuruyla ve kıyameti kübra sabahı aşk ile Hak'ka şiddeti teveccüh ve ikbal ve envarın telakkisiyle bedenden meşgul olarak kalb ve ruhun müşâyaasında (dostluklarında) kuvvayı, beden canibinden koparıp ve belini riyazat ile taltif edip eskitmek suretiyle beden toprağının tozlarını koparırlar, - Nitekim «Ondan toz kopardı» denilir, yani ifna ve ihlâk ederek toz gibi mütelaşi kıldı, demektir -, **(Fevesatne bihî cem'an)** (Ayet 5) o tecelli sabahı ve onun nuruyla cemî aynı zata dahil ve aynı cem'de müstağrak oldular. Yani beden toprağının kesafetini, o derece taltif ettiler ki, toz gibi oldu, o toz ile cem'i zata dahil oldular, - Çünkü Nebi Aleyhisselâm'ın mi'racı beden ile olduğu gibi vusul, ancak bedenler ile olur -, yani alem, amil, nur tecelli ile târik (terkeden) ve mücerred olan, riyazatla bedenleri taltif eden, binaenaleyh vasıl olanlar hakkı için kasem ederim ki, **(İnnel'insâne lirabbihî)** (Ayet 6) Hak'kın nimetlerine şakir ve nimetin tevassulu (ulaşması) ile Hak'ka vasıl olunanların hürmetine kasem ederim ki, tahkik, Hak'kın nimetleri ile Hak'tan mahcub olan insan ve nimetlerle vakıf kalarak nimetleri Hak'ka vusul için lâyık olduğu surette istimal etmediğinden Rabbine küfran-ı nimet edicidir.

(Ayet 7) **(Ve innehu alâ zâlike leşehîdün)** İhticabını bildiğinden aklı ve nuru fıtratı, onun naimi ilahiyenin hukukuyla kaim olmadığına, küfranıyla Allah'ın hakkında taksir eylediğine şehadet eylediğinden, tahkik o insan bu hakikate şahit, küfranı nimette olduğunu görücüdür.

(Ayet 8) **(Ve innehü lihubbil hayri leşedîdün)** Tahkik, o insan malı çok sevicidir, yahut malı sevdiğinden bahildir. Bu sebebden

malı ile mahcub olur. Malın tahsilinde, hıfzında, cem'inde men'inde dalmışdır. Mal ile Hak'tan meşgul, Hak'kın canibinden yüz çeviricidir. Yahut manâ; o insan, Hak'ka ulaşdırıcı olan malı sevdiğinden münkabızdır, munbasıt, beşuş ve güler yüzlü değildir.

(Ayet 9) **(Efelâ ya'lemu izâ bu'sire mâ fîl kubûri)** Bu ihticabtan ve akla muhalefetten sonra o insan, fıtratı nuru ve aklının kuvveti ile bilmez mi ki bedenleri kabirlerinde bulunan nefis ve ruhlarının bas olunduğu **(Ve hussile mâ fissudûri)** (Ayet 10) ve sadırlarında gizlenilmiş olan esrar ve niyetlerinin ve sıfat ve amelleri hey'etlerinin izhar olunduğu vakit **(İnne Rab'behüm bihim yevme izinlehabirun)** (Ayet 11) tahkik Rab'leri kendilerinin esrar ve zemairini (derunundaki sırları), a'mal ve zevahirini bilicidir. Binaenaleyh ona göre onları cezalandırır.

Adiyat suresi tamamdır.

KÂRİ'A SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1-2-3) **(El kaâri'atü mel kaâri'atü ve mâ edrâke mel kaâri'atü)** İnsanları çarpıp helâk eyleyen büyük meşakkat ve belâ ki o da ya kıyameti kübra yahut kıyameti suğradır. Eğer kıyameti kübra ise manâsı, çarpdığı kişiyi ifna eden zatı ehadiye tecellisi ve beşeriyetin bilkülliye ifnası hali, künhü bilinemiyen ve kadri takdir olunamıyan bir haldir.

(Ayet 4) **(Yevme yekûnünnâsü kel ferâşil mebsûsi)** İnsanlar, o şuhudda zillet ve tefrikada dağınık pervaneler gibi ve belki daha ziyade hakîr ve zelîl olurlar. Çünkü muvahhidin nazarında kadri kıymetleri yoktur. Nitekim «Nazarında insanlar, sivrisinek ve pervane gibi olmadıkça kişinin imanı kâmil olamaz» denilmiştir. İnsanlara aynı fena ile nazar ettiğinden yanmış ve dağılmış pervaneler gibi olurlar.

(Ayet 5) **(Ve tekûnül cibâlü)** Ve ekvan ve meratibi vücudun esnaf ve enva'ı muhtelifesi **(Kel'ihnil menfûşi)** (Ayet 5) tecelli ile mütelâşi ve dağınık toz gibi olurlar. Eğer ayetteki nas ile murad, kıyameti kübra ehlinden çarpılmışlar olursa, ayetin manâsı, o insanlar, nur tecellisi ile yanmış ve mütelâşi pervaneler gibi olur. Cibâl, yani onların meratib ve elvanı muhtelif olan zat ve sıfatları mütelâşi ol-

makta atılmış yün gibi olurlar, demek olur. Ancak o makamda tafsil bulunamadığından **(Fe'emmâ men sekulet mevâzînühü. Ve emmâ men haffet mevâzînühü)** (Ayet 6 - 8) kavli bu manaya müsaid değildir. Bilmelidir ki Hak'kın mizanı, halk mizanının hilâfınadır. Hak mizanında mevzunatın irtifaı ve yükselmesi, onun ağırlığı, inhitat ve düşmesi onun hafifliğidir, zira Hak'kın mizanı, ancak adildir. Allah Tealâ indinde kadri ve vezni olan, muteber ve raci bulunan mevzunatı sakile, baki ve salih olan amellerdir. Bekayı ebedîden ise daha racî ve muteber vezin ve sıklet yoktur. Allah Tealâ indinde itibarı, kadri ve vezni, kıymeti olmıyan mevzunat, fani ve fasit olan şehevat ve lezzeti hissiyedir. Fenayı sırfdan daha hafif bir hafiflik de yoktur.

(Ayet 6) **(Fe'emmâ men sekulet mevâzînühü)** Amma mizanları, ulumu hakikîye, fezaili nefsanîye, kemalâtı kalbîye ve ruhaniye olmak suretiyle sakil ve ağır olan kimse **(Fehüve fî ıyşetin râdiyetin)** (Ayet 7) rıza sahibi bir maişettedir, ef'al cennetlerinin fevkında olan sıfat cennetlerinde hakikî hayattadır.

(Ayet 8) **(Ve emmâ men haffet mevâzînühü)** Amma mizanları kötü ameller ve rezaili nefsanîyeden olmakla hafif gelen kimse **(Fe ümmühü hâviyetün)** (Ayet 9) onun me'vâsı ehlinin düşmüş olduğu tabiatı cismaniye cehennemi çukurunun dibidir.

(Ayet 10) **(Ve mâ edrâke mâhiyeh)** Hâviyenin hakikatini ve halin künhünü bilir misin? **(Nârün hamiyetün)** (Ayet 11) Yakmanın nihayetine baliğ olan yakıcı asar ateşidir. O halde **(Ümmühü hâviyetün)** nün manâsı, o kimse helâk olmuştur, helâkine sebeb olan belâyı azimde şiddetle yakıcı olan narı asariyedir.

Eğer ayetteki nas ile kıyameti sügra ehlinden olan insanlar murad olursa, manâsı, insanları şiddetle çarpan ölüm haletinin insanları çarpdığı günde, insanlar, bedenlerinden ayrılmaları ve merkadlerinden dağılmaları ve alemi nurun ziyasına kasd etmeleri, zelil ve haşi' olmaları, maksatlarının, itikad ve arzularının tefriki hasebiyle dağılmış pervane gibi olurlar ve azaları dağları, elvan ve esnafının (çeşitleri) ihtilafı, eczasının tefriki, toz gibi olması hasebiyle atılmış yün veya pamuk gibi olur. Baki ayetler haliyle zikr olunduğu gibidir. Allah a'lemdir.

Kari'a suresi tamamdır.

TEKÂSÜR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(El hâkümüttekâsürü)** Sizleri, hicablanmış bulunduğunuz ve kemalinizi orada habs ederek o güzel istidad nurunuzu, fıtrat safanızı, akıl ve makulatınızı giderdiğiniz dünya hayatı nimetlerinden olan ve fanî bulunan lezzatı hissiye ve hayalîye, naimi ahiretten ve bakî olan ve kemalatı maneviye ve lezzatı aklîyeden meşgul eyledi. Mal ve evladın çokluğu, aba ve ecdadın şerefi gibi fanî şeylerle mefahir ve mebahatiniz, sizi her yola götürdü.

(Ayet 2) **(Hattâ zürtümül mekaâbir)** O derecede ki hicabınızın şiddetinden, vehim ve şeytanın saltanatından, hayal lezzetinin galebesinden mevcud olan şeylerle iktifa etmiyerek geçmiş, ma'dûm olmuş, çürümüş kemiklerle mefahireyi bile irtikâb eylediniz. Yahut manâ, hattâ ölünceye kadar uzun ömrünüzde necatınıza sebeb olan şeyi anlamıyarak ömrünüzü bu mefahirede ifna ettiniz.

(Ayet 3) **(Kellâ)** Sakın bu mefahire ile iştigal etmeyiniz. Bunun akibeti vahimdir. **(Sevfe ta'lemûne)** (Ayet 3) Bedenlerin harabı ekvan perdelerinin keşfi zamanında, mevt sebebiyle kendileri ile kemalin tahsili mümkün olan esbab ve alâtın ma'dûm olması cihetiyle ilmin size faide veremiyeceği bir zamanda sizde hissiyatı mezkûre asarının bekası ateşlerinin sizi istilâsı cihetiyle, heyetleri ile muazzeb olacağınız zevali seri, vebali azim olan bu hissiyat ve vehmiyat ile iştigal akıbetinin vehametini bileceksiniz.

(Ayet 4) **(Sümme kellâ sevfe ta'lemûne)** Evvelki vaidi tekrardır ki, sakının, bu iştigalin akibetinin vehametini bileceksiniz.

(Ayet 5) **(Kellâ lev ta'lemûne ilmel yakîn)** Yani siz, bu hissiyat ve hayalatı fanîyeye müsta'lî olan ulumu yakîniye ve idrakâtı nuriyenin lezzatı hakikîyesini bilseniz, bu lezzatı fanîye ile hakiki lezzetten gaflet ve aziz ömrün fani lezzetlerde fevt olmasına, vasf olunamıyacak derecede pişman olur, hasret ve nedamet çekerdiniz.

(Ayet 6) **(Leterevünnel cahîm)** Allah hakkı için siz, mahsusat ile ihticabınız sebebiyle tabiatı asarîye cahîminin ateşini göreceksiniz. **(Sümme leterevünnehâ aynel yakîn)** (Ayet 7) Sonra ilmin fevkında olan zevk ve vicdan ile o ateşi, ayanı yakini ile zevk edeceksiniz. **(Sümme letüs'elünne yevmeizin aninna'iymi)** (Ayet 8) Sonra o vakit naimin ne şey olduğundan, naimın, akıbeti ve malı şu olan naimi dünyevîye ve lezzatı fanîye mi, yoksa sizin inkâr eylediklerîniz, ebeden hali üzre bakî olan naimi uhveviye mi, olduğundan sorulacaksınız.

(Letere vünnel cahîm) kavlini **(Lev)**i cevabı makamında kaim olması da caizdir. Çünkü kasem ile şartın bir araya geldikleri vakit de cevapları manen müttehid olarak cevab, şartın cevabı makamında kaim olmak üzre lafzen kaseme tahfiz olunur. **(Vein et'amahüm inkümülmeşrukun)** ayetinde olduğu gibi, yani Allah hakkı için eğer siz ilmel yakîn bilseniz ve ilmel yakîn mertebesine varmış olsanız, mütehâlik bulunduğunuz kemalatı hissiye ve bedenîye, şehvet ve lezzeti vehmiye ve hayalîyede boğulmak rezailiyle mahcub olanlara mahsus tabiat cehîmi ateşini görürdünüz de, bu rezailden tamamıyla sakmırdınız. Sonra da ilmel yakînin zevkini bulup lezzetini hüsn ve şerefini, şimdiki bulunduğunuz halin zararını, fenasını, haset ve vebalini bileceğinizden ilmel yakîn mertebesinde kalmayıp ayan ve müşahede mertebesine terakki ederek hakayıkı, bulunduğu envarı kudsiye ve sıfatı ilahîye üzre maâniye ve hicabının hakikatini ve bu lezzatın vebalini ve bu lezzata aid heyetlerin alâmını ve mahrumiyet ateşleri azabını nuru ayan ile müşahede ederdiniz. Sonra o vakit naimin ne şey, şimdiki bulunduğunuz naimi uhrevî mi, yoksa naimi dünyevî mi olduğundan sorulurdunuz. Yahut manâ, Ey hurafat ve zeharifi dünya ile mahcublar, siz ilmel yakîniyi bilseniz, şiddeti şevkten, narı aşkın istilâsından, elbetteki cahîmi görürdünüz. Sonra o şevk ile aynel yakîn ve müşahede rütbesine terakki ederek narı aşkın hakikatini ayanen görürdünüz. İşbu zevkten sonra hakkel yakîn olan naimden, o naimin ne gibi bir şey olduğundan sual olunurdunuz. Yani vusul zevkini ve hakkel yakîn mertebesinin eserini bularak sizin için o mertebeden haber vermek mümkün olurdu. Allah Tealâ a'lemdir.

Tekâsur suresi tamamdır.

ASR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1-2) **(Vel'asri innel'insâne lefî husrin)** Yani zaman bekasının imtidadına ve zamanda bulunan ve zaman ile beraber hadis olan hadiselerin mebdei ve illeti olan dehre kasem ederim, demektir. İnsanlar tagayyüratı umur ve ahvali, dehre nisbet ederek dehri, ahval ve umurda müessir kılarlar, nitekim «Bizi ancak dehr, helâk eder» dedikleri gibi. Hal şuki hakikatte müessir ancak Allah Tealâ'dır. Nebi Aleyhisselâm «Dehre sövmeyiniz, zira dehr ancak Allah'dır» buyurmuştur. Allah Tealâ Hazretleri, sıfat ve ef'al ile dehr maz-

harında zuhur eylediği için dehre kasem eyledi ki, dehr ile Hak'tan mahcub olan insan elbette hüsran ve ziyan içindedir. Çünkü dünya hayatını ve fanî lezzetleri ihtiyar ve dehr ile ve bu hayat ve lezzet ile ihticab ve bakîyi fanîde zayi kılmakla nuru fıtrat ve hidayeti asliyesini re's-i malı olan istidadı ezelisini, hüsrana, zarar ve ziyana uğratmıştır.

(Ayet 3) **(İllellezîne âmenû)** Yalnız Allah'a iman, ilmel yakin ile iman eden ve hicabı dehirden kurtulup Allah'dan gayri müessir olmadığını bilenler **(Ve amilûssâlihâti)** (Ayet 3) ve bakiyat olan fezail ve hayratı iktisab ederek re'si malları olan nuru istidad üzerine kemal nurunun ziyadelenmesi ile ticaret edenler **(Ve tevâsav bilhakkı)** (Ayet 3) ebeden hali üzre bakî ve daim ve sabit olan tevhid ve adil ile, yani tevhidi zatî ve vasfî ve fiilî ile vasiyet edişenler, çünkü sabit olan Hak ancak budur, **(Ve tevâsav bissabr)** (Ayet 3) ve temkin ve istikamet ile Hak üzre ve Hak ile masivanın küllisinden sabr etmekle vasiyet edişenler, işte bu kimseler hüsranda değillerdir. Zira Hak'ka vusul kolaydır, ama Hak üzre beka ve istikamet ve ubudiyetle Hak'la sabr eylemek, kibrîtî ahmerden daha azizdir. Fetvayı kelâm, nevi insan hüsrandadır, ancak ilim ve amelde kâmil ve bunlarla mükemmel olanlar hüsranda değildirler, demektir.

Suredeki asr'ı, tazyik (daraltma) manasına masdar olarak almak caizdir. O vakit manâ, temiz ve saf oluncaya kadar belâ, mücahede ve riyazat ile Allah Tealâ'nın insanları daraltmasına kasem ederim ki posa ile bakî kalan, beşeriyet hicabı ile vakıf olan insan, hüsrandadır. Ancak ilim ve amel ile ittisaf eden ve posa ve tortusu gittikten sonra, bakî kalan saflığa lâzım gelen itikadı yakîniden ibaret olan Hak sabit ile vasiyet idiliş ve işbu belâ ve riyazatla sıkılmağa sabr etmekle vasiyetleşen kimseler hüsranda değillerdir. Bu cihetle Nebi Aleyhisselâm «Belâ enbiyaya, sonra evliyaya sonra emsallerine müekkildir» kezalik «Belâ Allah Tealâ'nın kullarını onunla kendisine sevk eylediği bir kırbacıdır» buyurmuştur.

Asr suresi tamamdır.

HÜMEZE SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Veylün likülli hümezetin lümezetin)** Herbir hümeze ve lümezeye veyl, yani yazıklar olsun, demektir. Yahud onlar için cehennemde bir dere vardır. Hümeze insanların arzını kırmak, lü-

meze ayıblarını söylemek ve tan etmekdir ki, bunlar cehil, gazab ve kibirden mürekkeb iki rezalettir. Çünkü bu iki rezalet halka eza vermeğe ve insanlar üzre yükselmek istemeği mutazammındırlar. Bunların sahibi insanlar üzre tefâzul etmeği ister, fakat nefsinde yükselmeğe sebeb olacak bir fazilet bulamaz. Bulamayınca kendisinin onlara fazlı zahir olmak için uyûb ve rezileti insanlara nisbet eder ve ademi rezîletin, fazilet olmadığını ve bu hareketinin ayni rezîlet olduğunu bilemez. O kimse nefsinde aldanıkdır ve onun şeytanı, kuvvei nutkiye ve gazabîye rezaletleri ile mevsuftur.

Sonra kuvei şehavanîye rezaleti ile vasf etmeği, evvelki vasıftan bedel kılarak **(Ellezî ceme'a mâlen ve addedehü)** (Ayet 2) buyurdu. Yani o hümeze ve lümeze olan öyle bir kimsedir ki, mal topladı ve malı, belâlara karşı gelmek için hazırladı. **(Addede)** sözünde cehle işaret vardır. Zira malı belâlara hazırlık eden kimse, bilmiyor ki, hikmeti ilahîye onun belâlarla maldan ayrılmasını iktiza eylediğinden nefis, mal, ona belâları çeker; nasıl olur ki mal, belâyı def' edebilsin?

(Ayet 3) **(Yahsebü enne mâlehü ahledehü)** O kimse, malının, kendisini muhalled ve bakî kılacağını zan eder. Bilmez ki sahibini muhalled kılacak olan kazançlar, bakî olan ilimler ve nefsin faziletleridir. Cismanî ve fanî olan meta ve zahireler değildir. Lâkin o kimse tûlu emel ile hilelenmiş, vehim şeytanı ile ecel baskınından aldanmışdır. Elhasıl kuvvei melekiyenin rezileti olan cehil, bütün rezaletlerin aslı ve kâffesini müstelzimdir. Herhalde o rezilede dalgın bulunan cehil sahibi, kalbe istilâ ve kalbin cevherini ibtal eden ebedî azaba müstehak olur.

(Ayet 4) **(Kellâ leyünbezenne fîlhutameti)** Malının o kimseyi muhalled kılması mümtenidir. Mümteni'in vukuunu sakın zan etmeyiniz. O kimse, fıtratı mertebesinden hutameye kuvvetinin istilasıyla, adeti üzerine vaki olduğu herşeyi kırmak olan tabiat galebesi mertebesine elbette sukut edecektir. **(Ve mâ edrâke mel hutametü)** (Ayet 5) Ve sen hutamenin ne olduğunu bilir misin?

(Ayet 6 - 7) **(Nârullahil mûkaddetülleti tettali'u alel' ef'ideti)** Hutame fuadlara muttali olan Allah'ın yakılmış bir ateşidir. Yani kalbin cevherine münafi, ve künhü vasf olunamıyan bir elemle kalbe elem verici ve kalbe müstali olup kalbin batınında, en şerefli yüzünde, ruha muttasıl olan ve fuad denilen yüksek noktasında nüfuz ve tesir eden ruhanî bir ateştir.

(Ayet 8) **(İnnehâ aleyhim mü'sadetün)** Tahkik o hutame ateşi onların üzerine tabakalanmışdır. O mahalde kalb, mevaddı cisma-

niye ile ihticab etmiş olduğundan kapıları kapanmışdır, muzlim heyetler, behimi, sebuî şeytanî suretler kalbde kökleşmiş olduğundan kalb için bu suretlerden kurtulup da kuddûs alemine varmak mümteni'dir. **(Fî amedin mümeddedetin)** (Ayet 9) Taalluk ile meyl ve muhabbet zincirleri ile bağlandıkları feleki kamer muhitinden merkeze kadar temdid olunmuş tabiatı unsurîye direklerinde bağlıdırlar. Allah a'lemdir.

Hümeze suresi tamamdır.

FİL SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Elem tere keyfe fe'ale rabbüke bi eshâbil fil)** Habibim, Rab'binin eshabı file ne yapdığını bilir misin? Eshabı filin kıssası meşhurdur. Eshabı filin vakıası, Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in zamanına yakındır ki, bu vak'a haremi ilahîyi yıkmakla Allah'a cür'et eyleyenler üzerine gazabı ilahînin eseri ve kudreti ilahîyenin alâmetinden bir alâmettir. Kuşlar ve vahşi hayvanların nefisleri sazec ve sade olmakla ilham olunmaları insanların ilhamından daha karibdir. Kuşların attıkları taş parçalarının Allah'ın koymuş olduğu hassiyyet sebebiyle tesirleri de inkâr olunamaz. Alemi kudrete muttali olan ve hicabı hikmet kendisine keşf olunan kimse, bu gibi şeylerin esbab ve hikmetlerini bilir. Zamanımızda da bunun misali vaki olmuşdur ki Eyburd kasabasını fare istilâ etti, bütün ekinlerini ifsad ettikten sonra bir yerde Ceyhun nehrine rücû ettiler. Nehir kenarındaki meşelikten her birisi birer ağaç alıp o ağaçlara binerek nehrin öte tarafına geçdiler. İşte fil vak'ası da kıyamet ahvali ve emsali gibi tevili kabul etmiyen şeylerdendir.

Amma tatbiki şudur ki : nefisi habeşiye ebrehesı, hakikatte beytullah olan kalb kâbesini tahrib ve istila etmeği kasd ve kendisinin bina eylediği tabiatı cismanîye kilisesine tazim ve kuvayı ruhaniye hacılarını mezkûr kiliseye çevirmek istediğinde kuvayı âkilei ameliye karışısı, umuru tabiiye'ye mahsus te'dib suretlerinden olan adatı cemile ve adabı mahmude gibi gıdayı aklînin fezalâtını kiliseye atınca kilisede kuvayı ruhaniye Kureyş kafilesinin yakmış olduğu şevk ateşinden bir takım şerareler ika ve riyazatla tabiatı cismaniye kilisesini yakdı. Bunun üzerine ebreheyı nefis, gazab ve şehvet ve bunun emsali kuvayı nefsaniye cinsinden ve bittabîi zulmanî sıfatın-

dan olan askerlerini sevk ederek muharebede akla muaraza eden ve aklın askerinden münhezim olmıyan vehim şeytanı filini de önlerine sürdü. Resulullah zamanında Muaz Radiyallahü anh'ın gördüğü gibi şeytanın en ziyade teşekkülü fil suretinde olur. Bunun için Nebi Aleyhisselâm «Şeytan hortumunu Adem oğlu'nun kalbine koyar Adem oğlu Allah'ı zikrettiğinde hortumunu çeker» buyurmuştur.

(Ayet 2) **(Elem yec'al keydehüm fî tadlîl)** Allah Tealâ Hazretleri onların keyd ve hilelerini zayi kıldı.

(Ayet 3) **(Ve ersele aleyhim tayren ebâbîle)** Allah Tealâ, onların üzerine kesret, ezkâr ve sueri kıyasat gibi süratli cemaatler halinde beyaz ve ruhun nuruyla nurlanmış zikir ve fikir kuşlarını gönderdi ki **(Termîhim bihicâretin min siccîlin)** (Ayet 4) o kuşlar, akıl ve şer'in kalemi ile herbiri üzerine ismi yazılmış, meselâ zillet tecebbürü, tevazu tekebbürü, savm şehevatı, inkıhar gazabı zecr idicidir, elhasıl şu riyazat falan kuvveti mühliktir diye taayyün olunmuş, herbirisine tahfiz ve tescil olunmuş, riyazat taşlarını atarlar.

(Ayet 5) **(Fece'alehüm ke'asfin me'kûlin)** Allah Tealâ Hazretleri o kuvayı nefsaniyeyi riyazat sebebiyle zayıf kaldıkları için ef'alinden durmuş, hassiyyet ve kuvveti gitmiş ve ölmüş kuvvayı nebatîye gibi kupkuru, hareketsiz kıldı ve helâk eyledi. Allah a'lemdir.

Fil suresi tamamdır.

KUREYŞ SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1 - 2) **(Li'iylâfi kureyşin iylâfihim)** Kuvayı ruhaniye kureyşinin kış ve yaz rıhletlerinde, kemal canibine teveccühde ittihad ve fezaili iktisab hususunda, barışıklık ve ülfet ettikleri zaman ittifak ve i'tilâfları şayanı taaccübdür.

(Ayet 2) **(Rıhleteşşitâi)** Kış rıhleti, ruh güneşinin başları ucundan uzaklaşıp beden mağarasına girdiği vakit, geçinmek işlerini tertib, beden ahvalini ıslah, bedenin imaret ve zaruriyatıyla kıyam etmeleridir. **(Vessayf)** (Ayet 2) Yaz rıhleti, ruh güneşinin başları ucuna yanaşıp ruhu yakînî telâkki ve alemi kudse terakki etmeleridir.

(Ayet 3) **(Felya'büdü rabbe hâzel beyti)** İmdi onun canına teveccüh ve tevhid ve ibadeti sırf ona tahfiz etmek suretiyle şu beytin Rabbine, sahibine ibadet etsinler ki **(Ellezî et'amehüm min cû'in ve**

âmenehüm min hayf) (Ayet 4) o sahib, cehli basitesine sende fıtrat ve istidad açlığının dâiye ve tefazasından onlara maânîyi yakiniye, maârifi hakikîye, hakayıkı ilahîye taamlarını it'am eylemiş ve onları esir, memleketlerini çiğneyip tahribe sai ve kendilerini Hak'ka inkiyaddan men eden kuvayı nefsaniye askerlerinin istilâsından emin kılmıştır. Allah tevfik vericidir.

Fil ile Kureyş suresi Ebi Radıyalahü anhın mushafında bir sure idi. Sahabenin bazı kibarı akşam namazının ikinci rikatinde iki sureyi beraber okumuşdur vesselâm.

Kureyş suresi tamamdır.

MA'ÛN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Ere' eytellezî yükezzibü biddîni)** Cahil, cezadan mahcubun kim olduğunu bilir misin? Eğer bilmiyorsan, **(Fezâlike)** (Ayet 2) cemî rezailin aslı bulunan ve kuvvei nutkiye rezaletinden ibaret olan cehil ve ihticab sebebiyle rezalet esnafının kâffesini irtikâb ve onlarda münhemik olan o cahil **(Ellezî yedu'ul yetîm)** (Ayet 2) öyle bir kimsedir ki, yırtıcı nefsinin istilâ ve ifratından dolayı zaife eziyet eder, ve katılık, inâf ve şiddetle zaifi def' eder.

(Ayet 3) **(Ve lâ yehuddu alâ ta'âmilmiskîn)** Ve nefsinde buhl rezaleti muhkemleşmiş ve kendisini nefsi behimî ve mal muhabbeti istilâ etmiş olduğundan ehlini, miskinin it'amına tergib etmeyerek sadakayı müstehakından men eder.

(Ayet 4 - 5) **(Feveylün lil musallînellezîne hüm an salâtihim sâhûne)** Onlara, yani bu sıfatlarla mevsuf bulunanlara veyl olsun, yazık olsun. Onlar, öyle kimselerdir ki namaz kılarlarsa cehaletleri ve ademi huzurları sebebiyle namazın hakikatinden mahcub olmakla namazlarından gaflet ederler. Bu ayette **(musallîn)** kelimesi zamir mahallinde zahiri koymak babından olup, onların en şerefli işleri ve hasenat suretleri olan namazları bile, muteber olan huzur ve ihlas bulunmadığından seyyie ve günah olduğunu tescil içindir. Tekzib eden kimse ile cins murad olduğundan **(musallîn)**i cemî sigası ile irad eylemiştir.

(Ayet 6) **(Ellezine hüm yurâûne)** Öyle kimseler ki onlar, halk ile Hak'dan mahcub olmaları dolayısiyle riya ederler, halka gösteriş yaparlar.

(Ayet 7) **(Veyemne'ûnel mâ'ûn)** Ve tevhid nazarından mahrum ve hicab kendilerine hakim olduğundan halkın muavenet ve yardımına sarf olunan mal ve meta ve her türlü menfaatleri halktan men ederler. Onlar, metalibi cüziye ile metalibi külliyeden mahcub, cezaya itikadleri yoktur. Binalenaleyh alemi tezada meyyal tabiati kevn-ü fesada düşkün ve hakikati ittihattan mahcub olmaları ile Hak'ka muhabbetleri yoktur. Keza fezailden baid, rezaletlerle muttasıf olduklarından nefislerinde adalet de yoktur. Kemalden gafletleri ve meada cehaletleri sebebiyle kavf ve recaları olmamakla kimseye muavenet etmezler. O halde onlar ebeden felâh bulamazlar. Allah a'lemdir.

Ma'ûn suresi tamamdır.

KEVSER SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İnnâ a'teynâ kel kevser)** Habibim biz, sana vahdet tarikiyle kesretin marifetini ve ilmi tevhidi tafsilîyi ve vahidi kesiri ve kesiri vahidin tecellisi ile aynı kesrette vahdetin şuhudunu ita eyledik. Kevser cennette bir nehirdir ki her kim o nehirden içerse ebediyen susamaz.

(Ayet 2) **(Fesalli lirabbike)** İmdi Vahid'i, aynı kesretle şuhud eylediğin vakit istikametle ve heyakili ibadetde takallub ederek bedenin taati, nefsin inkiyadı, kalbin huzurû ve ruhun şuhudu ile salâtı tammeyi ifa eyle ki cem' ve tafsilin hukukunu ifa edecek olan salâtı kâmile, ancak bu salâtı tammedir. **(Venhar)** (Ayet 2) Ve şuhudunda telvin ile zahir olmamış ve seni makamı temkinden selb etmemesi için eneiyyet, benlik, devesini boğazla ve fenayı sırf ile Hak'la ve Hak'kın bekası ile ebeden bakî ol ki, vusulun ve halinde zürriyetin olan ümmetinin, sana ittisalinde ebter olmayasın.

(Ayet 3) **(İnne şânieke hüvel ebter)** Tahkik, senin haline muhalif ve Hak'tan münkati olan senin mebguzun, yani buğz ve adavat edicin, işte ebter olan ancak odur. Sen değilsin, zira sen, Hak'kın bekasıyla bakî ve daimsin ve ebedel ebediyen ehli imandan hakikî zürriyetin sana muttasıldır ve sen dünyalar durdukça hakikî zürriyetin olan ehli iman arasında zikr olunursun. O buğz edicin ise hakikatde fanî ve helâktir ki, ne mevcud olur ve ne de zikr olunur ve ne de hakikatte ona veled nisbet olunur. Allah a'lemdir.

Kevser suresi tamamdır.

KÂFİRÛN SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Kul yâ eyyühel kâfirûne)** Habibim de ki, ey nefislerinin sıfatı ve tabiat asarı zulmetiyle istidadı asliyelerinin nurunu setr eyliyen kâfirler **(Lâ a'büdü)** (Ayet 2) ben, şuhudu zatî ile Hak'kı şuhud edici iken **(Mâ ta'büdüne)** (Ayet 2) sizin ibadet ettiğiniz, hicabınız dolayısıyle aklınızla taayyün ve temsil, hayalinizle tasavvur hevesinizle yapılmış ilâhlarınıza ebeden ibadet etmem.

(Ayet 3) **(Ve lâ entüm âbidûne mâ a'büdü)** Ve kalbleri paslanıp mühürlenmiş kimselerin Hak'kı bilmeleri mümteni olduğundan siz de, siz oldukça, bu hal ve ihticab üzre bulundukça ebeden benim ma'budum olan Hak'ka ibadet edici değilsiniz.

(Ayet 4) **(Ve lâ ene âbidün mâ abedtüm)** Ve ben kemalimden ve vusulu tamımden evvel ezelde istidadımın kemali ve fıtratda Hak'ka teveccühü dolayısıyle zatı mücerredim, istidadı evvelim ve fıtratı ûlâm hasebiyle geçmiş zamanda da sizin, ezeldeki istidadınızın noksanından dolayı ihticabınız cihetiyle evvelki istidadı ezelîniz hasebiyle ezelde ibadet ettiğiniz mabudunuza asla ibadet etmedim.

(Ayet 5) **(Ve lâ entüm âbidûne mâ a'büdü)** Ve sizin için de fıtrat hasebiyle olan noksan zatınız dolayısıyle ve işbu istidat iktizası ile benim mabuduma ibadet etmek mümkün olmamışdır. Elhasıl benim kemalim ve sizin ihticabınız olan şimdiki olduğumuz istidat sanî halimiz üzere benim, sizin ma'budunuza ibadetim ve sizin benim ma'buduma ibadetiniz her ikisi de halen de, istikbalen de muhaldir. Keza bulunduğumuz bu hal ve istidattan evvel istidadı evvelî halinde benim istidadımın kemali ve sizin istidadınızın kusurundan nefis, zevat ve ayanımız iktizasıyla ezelde de mümkün değil idi. O halde ayetin manâsı, selbi ezelî zaruretini ifade için istikbali, vasfı, zatı, ezeli ibadet imkanını selb etmek demektir.

(Ayet 6) **(Leküm dînüküm veliyedîn)** Bizim aramızda vifâk mümkün olmayınca ben, sizin dininizi, mabudlarınıza ibadetinizi size terk ettim. Siz de benim dinimi, mabuduma ibadetimi bana terk edin. Allah a'lemdir.

Kâfirûn suresi tamamdır.

NASR SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(İzâcâe nasrullahi)** Esma ve sıfat tecelliyatı ile mededi melekutî ve tey'idi kudsînin geldiği **(Vel fethü)** (Ayet 1) ve ruh makamında müşahede ile olan fethi mübinden sonra onun ilerisinde başka fetih bulunmayan ve keşfi zatî ve hazreti ehadiye babının fethi demek olan fethi mutlak geldiği vakitte **(Ve re'eyten nâse yedhulûne fîdînillahi efvâca)** (Ayet 2) ve nefsini tekmilden ferağ eylediğin zaman senin nurunun tesiri ile insanların takım takım tevhide dühûl ve sıratı müstakime sülûk eder olduklarını, senin nefsin ile onların nefisleri arasında feyzini kabul etmekle ittisallerini mucib olan alâkayı münasebet ve rabıtayı cinsiyet bulunan müstaid insanların, senin nefsin makamında kaim ve senin feyzi zatından istifaza eden nefsi vahide gibi müctemi' olarak tevhide dahil olduklarını gördüğün vakitte **(Fesebbih)** (Ayet 3) beden alâkasını kat etmek tarikıyla madeni velâyet olan hakkal yakîn makamına terakki ederek madeni nübüvvet olan makamı kalb ile ihticabdan zatını tenzih eyle. **(Bihamdi rabbike)** (Ayet 3) Tecrid zamanında kemalatını ve evsafı tammesini izhar etmekle hamdi fiilî ile hâmid olarak tenzih eyle, **(Vestağfirhu)** (Ayet 3) halka rücû etmezden mukaddem fena halinde olduğu gibi ebeden zatı ile senin zatını setr etmesini taleb eyle **(İnnehü kâne tevvâbâ)** (Ayet 3) tahkik, Allah Tealâ Hazretleri, nuru ile ifna eylemek suretiyle ona rücû eden kimsenin rücû'unu kabul edicidir.

Nebi Aleyhisselâm'ın bi'setine sebeb olan daveti kararlaşıp din kemalini bulunca Hak Tealâ Hazretleri Nebi'yyi Zişanına ancak ölümden sonra daima müstemir olabilecek olan hakkel yakîn makamına rücû etmesini emr buyurdu. Bu sebepten bu sure nazil olup Resulallah Sallallahü Aleyhi ve Sellem Hazretleri kıraat buyurdukta eshab sevindiler. İbni Abbas Radiyallahü anh ağladı. Cenabı Nebi Aleyhisselâm «Neye ağladın?» dedikte «Ölümün sana haber verildi bu sebebden ağladım» deyince Cenabı Nebi Aleyhisselâm «Tahkik, bu çocuğa çok ilim verildi» diye buyurdu. Bu surenin nuzûlünde Nebi Aleyhisselâm eshabına hitab ile «Tahkik, Allah Tealâ Hazretlerinin dünya ile kendi likası arasında muhayyer bıraktığı kulu, Allah'ın likasını ihtiyar eyledi» buyurunca Ebubekir Radıyallahü anh keyfiyeti anlayıp, «Canımız, malımız, babamız, anamız sana feda olsun» dediği rivayet olunmuştur. Ve yine surenin nuzûlünde Nebi

Aleyhisselâm, Hazreti Fatıma Radiyallahü Anha'yı çağırıp «Ey kızım, ölümüm bana haber verildi» buyurunca Hazreti Fatıma'nın ağladığı, onun üzerine Nebi Aleyhisselâm'ın «Ağlama, ehli beytimden en evvel bana ulaşan sensin» buyurmakla Cenabı Fatıma'nın güldüğü rivayet olunmuştur. Bu sureye tevdi suresi de tesmiye olunur. Haccı vedada nazil olmuş olup, ondan sonra Cenabı Peygamber'in iki sene yaşadığı rivayet olunmuştur.

Nasr suresi tamamdır.

TEBBET SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Tebbet yedâ ebî lehebin ve tebbe)** Narı helâke mülazim ve musahibi cehennem Ebu Leheb'in, cehenneme müstehak olduğu ameli habisinin sebebi olan elleri helâk oldu ve kendi istidadı iktizasıyla nara müstehak olduğundan zatı habisi de helâk oldu. Yani hem zatı, hem sıfatı ile nar üzre nara müstehak oldu. Bu sebebden onu cehenneme lüzumuna delâlet eden **(Ebu Leheb)** yani yalın babası, ateş musahibi künyesi ile zikr eylemiştir.

(Ayet 2) **(Mâ ağnâ anhü mâlühü ve mâ kesebe)** Onun itikadı, nefsül emre mutabık olmadığından malı aslîsi olan fıtrî ilim istidadı ve meksûbe olan ilmi de ona faide vermedi ve birinin kendine menfeati olmayıp her ikisi bile onun azab olunmasında müteâvin oldular.

(Ayet 3) **(Seyaslâ nâren)** O şirk ile ihticabı dolayısiyle büyük bir ateşe dahil olacaktır. **(Zâte lehebin)** (Ayet 3) Fasid itikadları, kötü amelleri sebebiyle onun ulaşacağı ateş habis amelleri ve bu amellerin heyetleri yüzünden aslına zaid yalınlı bir ateştir.

(Ayet 4) **(Vemreetuhü)** Kendisi ve karısı bu ateşde mütekarindirler, **(Hammâletel hatabi)** (Ayet 4) karısı, cehennem ateşi, cehennem odunu olan habis amellerinin heyetlerini ve kabahatlerinin yüklerini yüklenicidir.

(Ayet 5) **(Fîcîdîha hablün min mesedin)** Hataları cinsinden bir şeyle tazib olunması için rezail ve fevahişi seven o kadının günahlarının heyeti, kendisinin ateş zincirlerinden, bükmesi pek kuvvetli bükmüş olduğu bir iple boynuna bağlanmıştır. Allah a'lemdir.

Tebbet suresi tamamdır.

İHLÂS SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Kul hüvellahü ehadün)** Habibim sen de ki, **(Hu)**, **(Hu)**'dan bedel Allah, ehaddir, yani birdir. **(Kul)** emri ayni cem'den mazharı tafsil üzre varid olmuş bir emirdir. **(Hu)**, yine **(Hu)**'dan başkasının bilemediği hakikati ehadiyeyi sırfdan ibarettir ki sıfat itibar olunmaksızın zat olmak haysiyetiyle zat demektir. Allah, cemî sıfat ile beraber zatın ismidir. **(Hu)** dan bedel kılınmışdır. Allah isminin **(Hu)** isminden bedel kılınması, sıfatı ilâhiyenin zatı üzerine zaid olmıyarak belki aynı zatı olduğuna, zat ile sıfatın arasında ancak itibarı akıl ile fark bulunduğuna işarettir. İşte bu sebebden buna ihlâs suresi denilmiştir. Zira ihlâs, hakikati ehadiyeyi, kesret şaibesinden halâs etmek demektir. Nitekim Emiril-mümînin Ali Aleyhisselâm «Hak'ka kemali ihlâs, ondan sıfatı nefy etmektir» buyurmuştur. Çünkü her sıfat mevsufun gayri, her mevsuf sıfatın gayri olduğuna şehadet eder. «Sıfatullah zatın aynı değildir, gayrı da değildir» diyenler de bu manayı kasd etmişlerdir ki, akıl itibariyle aynı değil, hakikat itibariyle gayrı değildir. **(Ehad)** mübtedanın haberidir. Ehad ile vahid arasındaki fark şudur ki, ehad, kendisinde kesret itibar olunmaksızın yalnız zattır. Yani aynı kafurinin, menbaı ve belki nefsi olan hakikati mahzadır ki o da uruz ve lâuruz şartı, umum ve husus kaydı olmayarak vücud olmak haysiyetinden vücuddur. **(Vahid)** kesreti sıfat itibariyle beraber zatdır ki, o da hazreti esmaiyedir. Çünkü isim, sıfat ile beraber zat demektir. Binaenaleyh ayetde kesreti itibariyenin hakikatde birşeyi olmayıp ehadiyetini ibtal, vahdetinde tesir etmediğine, belki meselâ denizde katrelerin tevehhümü gibi Hazreti Vahidiyet hakikat hasebiyle aynıyle Hazreti Ehadiyet olduğuna delâlet etmek için ancak kendisine ma'lum olan hakikati mahzadan **(Hu)** ile tabir ve sıfatın hakikatte vahdeti zatın ayni olduğuna delalet etmek üzre cemî sıfat ile mevsuf zata delalet eden Allah lafzını o hakikatı mahzadan bedel kılarak o hakikatten ehadiyet ile haber vermiştir.

(Ayet 2) **(Allahüssamedü)** Allah sameddir. Yani zat, hazreti vahidiyette esmayı itibar hasebiyle bütün eşyaya senedi mutlaktır. Çünkü her mümkün zata muhtac ve onunla mevcud olduğundan **(Vallahül ganiyü ve entümül fukara)** buyurduğu vechiyle zatullah, herşeyin kendisine muhtaç bulunduğu ganiyi mutlaktır. İmdi mahiyete lâzım gelen imkân, vücudu iktiza etmediğinden masivanın

kâffesi nefsinde birşey olmayıp Hak'kın vücuduyla mevcud ve vücudda hiçbir şey Hak'ka mümasil ve mücanis olamayınca **(Lem yelid)** (Ayet 3) Allah bir şeyi doğurmamışdır. Çünkü ondan çıkan vücudda ona beraber değildir, belki onun vücuduyla mevcud, ve nefsinde bir şey değildir. **(Velem yûled)** (Ayet 3) Ve Allah doğurulmamıştır. Samediyeti mutlakası dolayısıyle vücudda bir şeye muhtac olmamışdır. Hüviyeti ehadiyesi dahi kesret ve inkisamı gayri kabil, vücudu mutlakanın maadası, ademi mahzdan başka bir şey olmadığından vahdeti zatîyenin gayrisine mukareneti mümkün olmayınca **(Velem yekün lehü küfüven ehadü)** (Ayet 4) hiçbir ehad Allah'a mümasil, müsavi, beraber olamadı. Zira ademi sırf vücudu mahza beraber olamaz. Bu sureye bu sebebden surei esas da denilmiştir. Zira dinin ve belki vücudun esası, tevhid üzredir. Enes Radıyallahü anh' Cenabı Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in «Yedi kat gökler, yedi kat yerler **(Kul hüvellahü ehad)** üzerine tesis kılındı» buyurduklarını rivayet ediyor ki yerlerin ve göklerin esası ve temeli **(Kul hüvellahü ehad)** dir demektir ve işte bu samediyetin manâsıdır.

FELAK SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Kule'ûzü birabbil felakı)** Habibim de ki: Ben, hazreti esmaiyede ruhu kudse ittisal ve Hadi ismiyle ittisaf tarikıyla felâkin rabbisine yani Hadi ismine iltica ederim, sığınırım. Felâk, güneşin doğmasından evvel olan sabah nurudur ki zat nurunun tulû'unun mukaddimesi olan tecelliyi sıfat sabahı nurunun Rab'bine sığınırım, demektir. Sıfat sabahı nurunun Rab'bi de Hadi ismidir. Keza her hangi bir şey'in şerrinden Rab'bine istiaze ve iltica edenin manâsı yine böylecedir. Çünkü istiaze eden, mutlaka o şeye mahsus olan isme iltica eder. Meselâ mariz Rab'bine sığındıkta Şafi ismine, cahil cehlinden sığındıkta Alim ismine sığınır.

(Ayet 2) **(Min şerri mâ halaka)** Halk ile ihticabın, halkın kendisinde tesirinin şerrinden sığınmaktır. Çünkü Hazreti esmada alemi kudse ittisal eden ve sıfatı ilahîye ile muttasıf olan zat, her mahlukta te'sir ile hiç bir mahluktan müteesir olmaz. Zira mahlukat, alemi asar ve makamı ef'aldedir. O ise ef'al makamından ef'alin mebadisi olan sıfat makamına terakki etmiştir.

(Ayet 3) **(Ve min şerri gaâsikın izâ vekabe)** Kalbin bedene muhabbeti, meyli incizabı dolayısıyla ahvalinin tağayyüratı ve mizacının inhirafı ile kalbde te'sir eylediği vakitde, zulmeti her şeye duhûl ve istilâ eyleyen muzlim beden gecesi ile ihticabın şerrinden sığınırım.

(Ayet 4) **(Ve min şerrin neffâsâti fîl'ukadı)** Ve devaı şeytaniye ile ve vesveselerle hak ve hakikat yolcularının kast ve azimet düğümlerini gevşetmek, zayıflatmak, bozmak ve çözmek için iş bu düğümlerde üfleyen vehim, tahayyül şehvet, gazab ve bu gibi kuvvayı nefsaniyenin şerrinden sığınırım.

(Ayet 5) **(Ve min şerri hâsidin iza hâsed)** Ve kalbin nurlanmasına hased eyledikte onun sıfat ve marifetini çalarak tuğyan eden ve kalbe galebe ve onu mahcub eyleyen nefsin şerrinden sığınırım. Nefsin bu suretle zuhuru, kalb makamında telvindir.

Ayeti kerimede **(Gasıkın)** dan, sıfatının zulmetiyle kalbi hacib ve müstevli olan nefis, **(Hasidin)** den de, şuhud makamında zahir olan kalbin murad olunması da caizdir. Zira kalb makamının telvini, nefsin vücudu ile olduğu gibi, şuhud makamının telvini de, kalbin mevcudiyetiyledir. Ayeti kerimede umum mahlukattan istiaze olunduktan sonra istiazanın iş bu üç şey'e tahsis kılınması, istiaze sahibinin, umum mahlukat arasından bu üç şeye taalluku ve bunların ona ittisali olması cihetiyle ihticabın en çoğu bunlardan hasıl olduğundan ileri gelmişdir. Allah Tealâ a'lemdir.

Felak suresi tamamdır.

NAS SURESİ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

(Ayet 1) **(Kul e'ûzü birabbin nâsi)** Habibim sen de ki; ben, insanların Rab'bine sığınırım. **(Rabbin nas)** cemî sıfatile beraber zattır. İnsan, meratibi vücudun cemîsini hasr eden kevni cami olunca onu icad eden ve ona kemalini ifaza eden Rab'bi de hidayet hasebile cemî esma itibarı ile olan Allah lafzı ile tabir olunmuş olan zatdır. Bu sebepten Hak Tealâ Hazretleri şeytana «Lütuf, kahır, cemal, celâl gibi cemî sıfata şamil olan iki mütekabil sıfatımla izhar eylediğim Adem'e secdeden seni ne şey men eyledi?» buyurmuştur.

Evvelki surede sıfatına sığındıktan sonra bu surede de zatına sığındı. Bu cihetden bu sure müteahhir vaki oldu. Evvelki sıfat makamında Hadi ismine taviz edince, Hadi ismi, zatına hidayet eyledi. Sonra **(Bi rabbin nâsi melikinnâsi)** (Ayet 2) ile beyan eyledi. **(Melikinnâs)** atıf beyanıdır. Yani nasın Rab'bi, nasın meliki ve sahibidir. Melik, kendisinde hali fenaları itibarıyla nasın vücudlarına ve işlerine malik ve sahip olan demektir. **(Limenilmülkü yevm lillahi vahidil kahhar)** beyanı veçhile hakikatde melik ancak zuhuru ile her şeyi kahr eyleyen Vahid'il Kahhar'dır.

Sonra nasın fenadan sonra hali bekalarını beyan için **(İlâhinnâsi)** (Ayet 3) ayetini de **(rabbin nas)** üzerine atıf eyledi. İlah ma'budu mutlaktır. O da nihayet itibarı ile cemî sıfat ile mevsuf olan zatdır. İmdi ma'budu mutlak cenabına sığınarak fani olunca ma'budun melik olduğu zahir oldu. Sonra ubudiyet makamı hasıl olmak için fanîyi tekrar vücuda red eyledi. Ma'bud da ma'budu daim olmakla abdin ma'budu daime istiazesi de tamam oldu.

(Ayet 4) **(Min şerril vesvâsil hannâsi)** Vesvese edicinin şerrinden sığınırım, çünkü vesvese mahalli vücudiyi iktiza eder, nitekim **(Ellezî yüvesvisü fî sudûrinnâsi)** (Ayet 5) yani, o vesvese edici insanların göğüslerinde vesvese eder, buyurdu. Halbuki fena halinde vücud yoktur, binaenaleyh sadırlarda vesvese de yoktur. Belki fena halinde eneiyet vücudu ile bir nevi telvin zuhur eylerse, senden sana sığınırım, demek lâzımdır. İmdi fenadan evvel abdin vücudu ile şeytanın da mevcud olduğu gibi fenadan sonra da Hak Tealâ Hazretleri mabud olunca abdin zuhuruyla şeytan da zahir oldu. Vesvasi, vesvesenin ismidir. Vesvesesi daimi olduğu için şeytana güya nefsi vesvese olmak üzere vesvas tesmiye olunmuştur. Evvelki surede de olduğu gibi burada şeytandan diğer bazı esmaya istiaze etmeyerek Allah'a istiaza eylemesi, şeytanın, Rahman'a mukabil ve cemiyeti insaniye suretine müstevli olan ve Allah isminden gayri cemî esma suretinde zahir olan ve temessül eden bir şey olduğu içindir. Binaenaleyh ondan Hadi, Alim, Kadir ve bunun gayrî isimlerden birisine istiaze kâfi gelmemiştir. Bu sebepten ihticab ve dalâletden taviz olunduğu vakit Hadi ismine, burada ise **(Rabbinnasa)** taviz eylemiştir. Bu beyandan Nebi Aleyhisselâm'ın «Beni göreni, tahkikte beni görmüştür, Çünkü şeytan benim suretimle temessül edemez» sözünün manâsı anlaşılır.

Hannas, çok rücû eden demektir. Şeytan ancak gaflet zamanında vesvese eder. Kul gafletinden uyanıp Allah'ı zikr edince şeytan rücû eder, binaenaleyh vesvese adeti olduğu gibi hunus ve rücû da

şeytanın adeti olmuştur. Sayıt ibni Cabir'den rivayet olunur ki «İnsan Rab'bini zikr ettikde şeytan rücû eder, geriye döner, insan gafil oldukça vesvese verir» demiştir.

(Ayet 6) **(Minel cinneti vennasi)** Vesvese edenleri beyandır. Şeytanlardan vesvese edenler iki cinstir. Birisi cinnî, meselâ vehim gibi his ile görülmeyen, diğeri efradı insandan mudill olan kimseler gibi insî ve his ile görülenlerdir. Bu mudiller, ya Hadi yahud gayri esma suretinde olurlar. Binaenaleyh bunlardan istiaze ancak Allah'a sığınmakla tamam olabilir. Hıfz edici Allah'dır.

Nas suresi tamamdır.

Elhamdülillahi aledtevfik vel itmam. (1935)

Meslek-î Melâmiyyeden

Arabacı İsmail Ankaravî Efendi'nin oğlu M. Vehbi Güloğlu'na zuhuratında, bu eserin kendi eseri olduğunu söylemesi ve bu eseri insanların faydasına arzetmesini istemesi üzerine işe başlanmış ve neticelendirilmişdir.

«BEN, dünya ve semaya sığmadım, ancak mümin kulumun kalbine sığdım.» hadis-i kudsîdir, anlayana bu kadarı kâfidir.